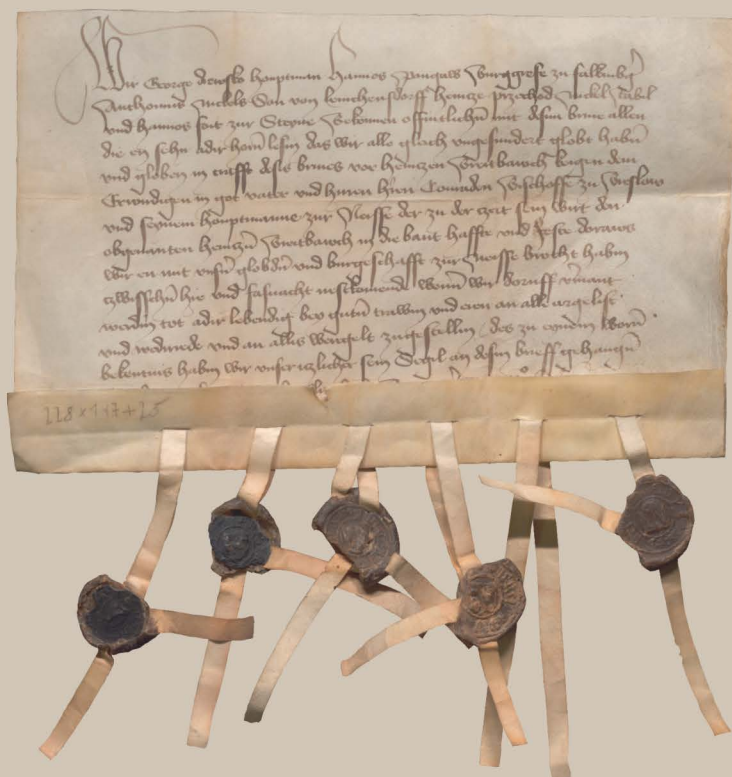

Maciej Woźny

Rycerstwo opolskie do połowy XV wieku

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

Rycerstwo opolskie
do połowy XV wieku

Książkę tę dedykuję mojej żonie Monice

Maciej Woźny

Rycerstwo opolskie
do połowy XV wieku

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2020

228 x 117 + 25

Recenzent

Marek L. Wójcik

Spis treści

Wstęp 7

Wykaz skrótów 19

Rozdział I Książęta opolscy i ich posiadłości do 1460 roku

Podziały dynastyczne księstwa opolskiego od początku XIV do połowy
XV wieku 27

Podział administracyjny księstwa opolskiego 36

Rozdział II Problem nazewnictwa rycerstwa opolskiego

Geneza rycerstwa polskiego i proces powstawania rodów 47

Terminologia oraz stratyfikacja rycerstwa w księstwie opolskim 53

Rozdział III Rycerstwo opolskie do połowy XV wieku Genealogia i rozsiedlenie

Uwagi ogólne 77

Biogramy 79

Rycerstwo obce w księstwie opolskim 349

Sytuacja gospodarcza rycerstwa w księstwie opolskim 355

Rozdział IV **D**ziałalność publiczna rycerstwa opolskiego do połowy XV wieku

Urzędnicy dworscy 361

Urzędnicy administracyjni 382

Udział rycerzy w polityce zewnętrznej 401

Zakończenie 411

Aneks I. Urzędnicy Piastów opolskich do połowy XV wieku — spisy 419

Aneks II. Mapy 453

Bibliografia 469

Wykaz map, fotografii, tablic 493

Skorowidz biogramów 495

Summary 503

Zusammenfassung 505

Postulat konieczności prowadzenia badań nad rycerstwem jest podnoszony przez historyków od wielu lat. Efektem tego są pojawiające się w ostatnim czasie prace dotyczące tej grupy społecznej w poszczególnych regionach ziem polskich bądź też w regionach, które kiedyś do Polski należały¹. Badacze dziejów księstwa opolskiego często wskazują na braki w badaniach nad miejscowym rycerstwem². Badania te ważne są z dwóch względów. Ta grupa społeczna jest często jedynie tłem w opisywaniu dziejów opolskiej części Górnego Śląska. Poszczególni rycerze są z reguły anonimowi, mimo że to oni często realizowali politykę swoich książąt i to od ich zdolności wojskowych lub dyplomatycznych zależały losy drobnych księstw, które reprezentowali. Do tego problemu odwołał się niedawno Marian J. Ptak. W recenzji pracy dotyczącej księstwa opolskiego zarzucił autorowi, że „dla J. Horwata Księstwo Opolskie to terytorium, którego centrum stanowił gród i następnie miasto Opole, podlegające politycznemu zwierzchnictwu odrębnego księcia tytułującego się opolskim, natomiast zamieszkująca je ludność to anonimowa, bierna i pozbawiona stanoviej struktury zbiorowość całkowicie podporządkowana politycznej władzy

1 Spośród wielu prac warto wymienić następujące: A. SZYMCZAKOWA: *Szlachta Sieradzka w XV wieku. „Magnifici et generosi”*. Łódź 1998; K. BRUSKI: *Lokalne elity rycerstwa na Pomorzu Gdańskim w okresie panowania zakonu krzyżackiego. Studium prozopograficzne*. Gdańsk 2002; T. GIERGIEL: *Rycerstwo ziemi sandomierskiej. Podstawy kształtowania się rycerstwa sandomierskiego do połowy XIII wieku*. Warszawa 2004; G.J. BRZUSTOWICZ: *Rycerstwo ziemi choszczeńskiej XII—XVI wieku. Polityka — gospodarka — kultura — genealogia*. Warszawa 2004; T. STOLARCZYK: *Szlachta wieluńska od XIV do połowy XVI wieku*. Wieluń 2005; S. SZYBKOWSKI: *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370—1501)*. Gdańsk 2006; M. GIŁOŃ: *Rycerstwo ziemi namysłowskiej w pierwszej połowie XIV wieku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2015. R. 70, s. 3—24.

2 J. RAJMAN: *Pogranicze śląsko-małopolskie w średniowieczu*. Kraków 1998, s. 129—173; J. HORWAT: *Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r.* Rzeszów 2002, s. 383—384; I. PIETRZYK: *Elita władzy w księstwie opolskim do drugiej połowy XIV wieku*. W: *Wspólnoty małe i duże w społeczeństwach Czech i Polski w średniowieczu i w czasach nowożytnych*. Red. W. IWAŃCZAK, J. SMOŁUCH. Kraków 2010, s. 271—272.

książęcej”³. Celem niniejszej pracy będzie przedstawienie — anonimowego dla niektórych badaczy — rycerstwa opolskiego: jego rozsiadlenia, genealogii, a także działalności politycznej w okresie od początku XIV do połowy XV wieku. Za opolskich uznaję tych rycerzy⁴, którzy posiadali majątki bądź urzędy w księstwie opolskim. Włączam także świadków dokumentów książąt opolskich z wyłączeniem osób piszących się z miejscowości leżących poza badanym terenem, a pojawiających się tylko jeden raz. Uznaję, że znaleźli się na liście świadków jako rycerze związani z osobą, dla której książę wystawił dokument, a nie jako przedstawiciele lokalnej społeczności.

Chociaż księstwo opolskie rozumiane jako ziemie znajdujące się we władaniu dziedziców Bolesława I powstało w 1279 roku, cezurą początkową niniejszej pracy będzie jednak rok 1301. Wynika to z rozwiniętych badań nad rycerstwem do końca XIII wieku, czego efektem są liczne prace — przede wszystkim Marka Cetwińskiego i Ulricha Schmilewskiego⁵. Idealną datą końcową wydawałby się rok 1532, kiedy to zmarł ostatni Piast opolski, jak jednak pokazuje praca Jerzego Horwata o podziałach księstwa opolskiego, tak rozciągnięty horyzont czasowy w przypadku problematyki dotyczącej wspomnianego księstwa może odbić się negatywnie na jakości pracy⁶. Wynika to z faktu, iż Mikołaj I rozpoczął włączanie do swojego władztwa sąsiednich ziem, które wcześniej nie należały do księstwa opolskiego (księstwo brzeskie), jego synowie natomiast objęli władzę nad niemal całym Górnym Śląskiem. Obecnie brakuje odpowiednich badań nad rycerstwem pochodzącym z tych terenów. Trudno za efekt takich uznać pracę Jerzego Horwata na temat podziałów księstwa bytomskiego⁷. Dodatkowym problemem jest fakt, iż niektóre tereny przyłączane przez następców Bolka V należały do książąt dolnośląskich. Na przykład okręg kozielski i część bytomskiego od ponad 100 lat należały do książąt oleśnickich⁸, co mogło powodować przypływ rycerzy pochodzących z innych ziem tych książąt na tereny wspomnianych okręgów. Oznaczałoby to konieczność prowadzenia badań także nad rycerstwem

³ M. J. PTAŁ: *Rec. J. Horwat, Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r.*, Rzeszów 2002. „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2003. T. 55, s. 418.

⁴ Na temat terminu *rycerz*, zob. rozdział II.

⁵ M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Pochodzenie — gospodarka — kultura*. Cz. 1. Wrocław 1980; IDEM: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy i rodowody*. Cz. 2. Wrocław 1982; U. SCHMILEWSKI: *Der schlesische Adel bis zum Ende des 13. Jahrhunderts. Herkunft, Zusammensetzung und politisch-gesellschaftliche Rolle*. Würzburg 2001.

⁶ J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, passim. Zob. recenzje tej pracy: M. J. PTAŁ: *Rec. J. Horwat...*, s. 418—421; M. WÓŁKIEWICZ: *Rec. J. Horwat, Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r.*, Rzeszów 2002. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2003. R. 58, s. 93—100.

⁷ J. HORWAT: *Księstwo bytomskie i jego podziały do końca XV wieku*. Gliwice 1993.

⁸ Ibidem, s. 41—63; NKKO, s. 50—64.

oleśnickim, co raczej powinno być tematem osobnych studiów. Z tego powodu rzetelne omówienie problematyki rycerstwa opolskiego od drugiej połowy XV wieku będzie możliwe dopiero po przeprowadzeniu badań nad rycerstwem sąsiednich księstw śląskich. Dla księstwa opolskiego okres od XIV wieku to czas ciągłych podziałów i zmian terytorialnych. Miejscowi rycerze musieli odnaleźć się w tych zmiennych warunkach i czasem wybierać, któremu Piastowi powinni służyć. Księstwo zostało na powrót zjednoczone w 1460 roku po śmierci Bolka V. Wówczas wszystkie tereny, którymi wcześniej władał Bolesław I, znalazły się pod władzą Mikołaja I. Cezurą końcową niniejszej pracy będzie właśnie 1460 rok. Data ta została wybrana z uwagi na fakt, że od tego momentu zasadniczo kończą się problemy wynikające z podziałów dynastycznych, a rozpoczyna się okres włączania nowych terenów w obręb księstwa opolskiego i zwielokrotnienie różnych związków miejscowych rycerzy z rycerstwem sąsiednich okęgów. Jeśli jednak badanie poszczególnych wydarzeń przed 1301 rokiem pomoże lepiej zrozumieć niektóre procesy, wyjaśnić pochodzenie poszczególnych osób bądź też jeśli któryś z rycerzy pojawił się wcześniej w źródłach, to cofam się wówczas do zdarzeń przed tą datą. Także w przypadku rycerzy działających w XV wieku nie kończę omawiania ich działalności na 1460 roku, jeśli w materiale źródłowym objętym kwerendą znalazłem inne o nich informacje, szczególnie gdy późniejsze dokumenty pozwalają lepiej zapoznać się z powiązaniami genealogicznymi danych osób.

kład pracy

Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia oraz aneksów, po których zamieściłem bibliografię.

Pierwszy rozdział dotyczy kształtowania się księstwa opolskiego i jego podziałów między poszczególnych książąt. Będzie to istotne z uwagi na częste zmiany właścicieli terytoriów księstwa. W osobnym podrozdziale omówię ponadto granice jednostek administracyjnych, które znajdowały się na badanym terenie. Uzupełnieniem powyższych wywodów będą mapy poszczególnych okęgów załączone w aneksie II. Pomogą one prześledzić przemieszczanie się rycerzy wewnątrz poszczególnych księstw oraz — w przypadku przejęcia ziem należących wcześniej do innego księcia — emigracji niektórych rodzin na nowe terytoria.

W drugim rozdziale omówiłem kwestie dotyczące terminologii, jaka była stosowana w odniesieniu do rycerstwa. W tym celu przedstawiłem źródłowe znaczenie terminów *Ritter*, *Knecht*, *Herr*, *rittermätziger Leute* i innych, które

pojawiały się w kontekście średniowiecznych rycerzy. Rozdział ten odpowiada na pytania, kim byli rycerze i czy dzielili się na jakieś grupy.

Trzeci rozdział poświęciłem składowi i rozsiedleniu rycerstwa opolskiego. Po krótkich uwagach ogólnych opisałem — w formie biogramów poszczególnych osób bądź rodzin — rycerstwo opolskie. Gdy genealogię rodziny można było zrekonstruować w znacznym przybliżeniu, wówczas na końcu biogramu zamieszczałem jej drzewo genealogiczne⁹. W biogramach przedstawiłem przede wszystkim powiązania rodzinne, herb (jeśli jest znany) oraz rozsiedlenie, ale także informacje o działalności poszczególnych osób. Na ich podstawie osobno podsumuję problem rycerstwa obcego w księstwie opolskim. Następnie omówię sytuację gospodarczą tej grupy społecznej. Pozwoliło to zobrazować różnice ekonomiczne wewnątrz tego stanu oraz możliwości działalności publicznej poszczególnych rycerzy. Prezentacja rozsiedlenia rycerzy pozwoliła zorientować się, gdzie znajdowały się duże skupiska majątków rycerskich oraz jakie rodziny koncentrowały się jedynie na lokalnych ziemiach, a które stopniowo rozbudowywały swoje posiadłości. Zbadanie tego tematu jest możliwe tylko częściowo z uwagi na wyrywkowe informacje zawarte w dokumentach. Wiadomości przedstawione w tych źródłach pozwalają jednak przybliżyć stopień zamożności poszczególnych osób oraz szacunkową wartość posiadanych przez nie ziem. Dużym utrudnieniem jest brak ksiąg sądowych, które są dla innych terytoriów bogatym źródłem wiedzy o relacjach wewnątrz tej grupy oraz znacznie ułatwiają opisywanie wzajemnych powiązań. W tym wypadku do omówienia tego problemu zostały wykorzystywane dokumenty książęce, nieliczne listy samych rycerzy oraz dokumenty kościelne.

Czwarty rozdział dotyczy działalności publicznej rycerzy opolskich. Omówiłem w nim podział stanowisk dworskich oraz drogę kariery poszczególnych urzędników. Niestety dużym utrudnieniem w tym przypadku jest lakoniczność źródeł, które pozwalają dobrze zapoznać się wyłącznie z karierą w kancelarii. Z pozostałych urzędów dworskich znani są praktycznie jedynie wyżsi urzędnicy, a informacje o kolejnych urzędnikach dworskich są zaledwie jednostkowe. Zebrany materiał pozwolił przyjrzeć się, jakie zmiany nastąpiły w strukturze urzędów dworskich od XIII wieku i co mogło na nie wpłynąć. Poza dworem rycerze pełnili także funkcje administracyjne, dlatego przedstawiłem strukturę urzędów administracyjnych oraz ich obsadę. W tej części często powracam do wyników badań przedstawionych w pierwszym rozdziale, gdyż istotne było

⁹ Linia ciągłą zaznaczyłem powiązania pewne lub takie, które wydają się pewne, przerywaną — hipotetyczne. Znak zapytania obok linii oznacza, że nie wiadomo, którego z kilku członków rodziny należy uznać za rodzica danej osoby.

sprawdzenie, jak zmiany terytorialne i własnościowe wpływały na zmianę obsady urzędów terytorialnych. Czy wraz ze zmianą księcia zmieniali się urzędnicy? Czy dotychczasowi urzędnicy zostawali na usługach nowych panów czy też przemieszczali się do innych ziem? Czy urzędnikiem zostawała osoba z danego okręgu czy też z zewnątrz?

Ważnym zagadnieniem jest także udział rycerzy w polityce zewnętrznej książąt. Wzajemne relacje Piastów opolskich wpływały na decyzje rycerzy opolskich, którzy musieli wybierać, którego feudała będą wspierać. Czym mogli kierować się przy wyborze księcia, któremu chcieli służyć? Poza tym rycerze realizowali niektóre działania polityczne książąt i mieli wpływ na ich rezultat.

W aneksie I sporządziłem zestawienie urzędników działających na ziemiach księstwa opolskiego zgodnie z zasadami przyjętymi przez Jerzego Sperkę w pracy o otoczeniu Władysława Opolczyka¹⁰.

W aneksie II zestawiłem mapy okręgów administracyjnych tworzących księstwo opolskie (lub w okresie XIV wieku należących chwilowo do osobnych księstw: księstwa strzeleckiego i niemodlińskiego).

Jednym z problemów przy pisaniu pracy był wybór sposobu zapisu nazw miejscowości oraz imion. W przypadku nazw wsi i miast zdecydowałem się zapisywać ich polską nazwę, jeśli była wówczas używana, bądź też zostawiałem nazwy niemieckie, jeśli nie było odpowiednika polskiego (Friedland, Langebrücke). Aby była jasność, o jaką miejscowość chodzi, w rozdziale III przy pierwszym użyciu nazwy miejscowości zapisywałem ją w następujący sposób: nazwa miejscowości (*nazwa źródłowa*, ewentualnie nazwa obecna, jeśli różni się od nazwy używanej w pracy, odległość od najbliższego dużego ośrodka miejskiego). Przykładowy zapis: Dobre Dębnie (*Richtinwald*, obecnie Dębnie, 15 km na południowy wschód od Opola). Jeśli nazwa występująca w pracy różni się od obecnej, każdorazowo starałem się w nawiasie podać jej obecną nazwę. Przy wyszukiwaniu miejscowości pomocne będą mapy załączone w aneksie II. Imiona tłumaczyłem na język polski. Jedynym wyjątkiem jest imię *Jan*, co wynika z wielu odmian tego imienia. Formę *Johannes* tłumaczę na polskie imię *Jan*, a *Hans* zostawiam w tej postaci, ponieważ jest dość prawdopodobne, że przez różne warianty tego imienia chciano odróżnić od siebie osoby pochodzące z tej samej rodziny. Imię *Stephan* tłumaczę na *Stefan*. Jedynym wyjątkiem jest rodzina Strzałów, w której z uwagi na powszechność tego imienia wprowadzam czasem imię *Szczepan* dla rozróżnienia osób występujących w tym samym czasie.

¹⁰ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370—1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchią*. Katowice 2006, s. 351—368.

Tematyka śląskiego rycerstwa w średniowieczu od dawna poruszana jest w pracach historycznych. W XVII—XVIII wieku studia genealogiczne i heraldyczne rozpoczęli Friedrich Lucae, Nicolaus Henel von Hennenfeld oraz Johannes Sina-pius. Wzrost zainteresowania tym problemem przypadł na początek XX wieku. Powstały wówczas krótkie na ogół rozprawy na temat poszczególnych rodów rycerskich bądź rycerstwa wywodzącego się z danego obszaru. Znaczny wkład w rozwój tych badań przyniosły prace Władysława Semkowicza, który wraz z skupionymi wokół niego historykami rozpoczął opracowywanie poszczególnych rodów rycerskich¹¹. W tym samym czasie ważne badania przeprowadzili Stanisław Kozierowski oraz Marian Gumowski. Pierwszy ze wspomnianych badaczy przedstawił wiele rycerskich rodzin śląskich, które osiedliły się w Wielkopolsce¹², drugi historyk przebadał natomiast pieczęcie śląskie do końca XIV wieku¹³. Kwestię pieczęci śląskich poruszał także Paul Pfortenhauer, który już kilkadziesiąt lat wcześniej w swej pracy zamieścił ich liczne wizerunki¹⁴. Ostatnio badania nad sfragistyką rycerstwa śląskiego kontynuuje Marek Wójcik¹⁵. Z badaczy niemieckich krótkie artykuły dotyczące niektórych rodów działających w księstwie opolskim napisali Walter Krause (Temchynowie)¹⁶, Ernst Morawitzki (Strzelowie Chmielnik)¹⁷, Ernst Mücke (Kalinowscy)¹⁸, Hans Jürgen von Witzendorff-Rehdi-

¹¹ Por. M.L. WÓJCIK: *Od Władysława Semkowicza do Tomasza Jurka, czyli sto lat polskich badań genealogicznych nad śląskim rycerstwem*. W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. ZAWITKOWSKA, A. POBÓG-LENARTOWICZ. Rzeszów 2010, s. 20—41.

¹² S. KOZIEROWSKI: *Obce rycerstwo w Wielkopolsce w XIII—XVI wieku*. Poznań 1929.

¹³ M. GUMOWSKI: *Pieczęcie śląskie do końca XIV wieku*. W: *Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400*. T. 3. Red. W. SEMKOWICZ. Kraków 1936, s. 324—366, 436—438.

¹⁴ P. PFOTENHAUER: *Die schlesische Siegel von 1250 bis 1300 (bezieht sich 1327)*. Breslau 1879.

¹⁵ M.L. WÓJCIK: *Średniowieczne pieczęcie rycerstwa śląskiego*. W: *Pieczęcie w dawnej Rzeczypospolitej, Stan i perspektywy badań*. Red. Z. PIECH, J. PAKULSKI, J. WRONISZEWSKI. Warszawa 2006, s. 278—284; IDEM: *Od hełmu do herbu — przyczynek do badań nad heraldyzacją znaku rycerstwa śląskiego*. W: *Pieczęcie herbowe — herby na pieczęciach*. Red. W. DRELICHARZ, Z. PIECH, s. 251—271. Niedawno ukazała się monumentalna praca tego autora będąca katalogiem pieczęci rycerstwa śląskiego do początku XV wieku, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie rycerstwa śląskiego w dobie przedhusyckiej*. T. 1—2. Kraków—Wrocław 2018.

¹⁶ W. KRAUSE: *Das Krappitzter Vogtgeschlecht der Temchen. (Temchin von Borgene). (Zur Familiengeschichte der Seidlitz, Kurzbach, Lippe, Thümel)*. „Oppelner Heimatblatt” 1934. Jd. 10, no. 8, s. 1—5.

¹⁷ E. MORAWITZKI: *Die Familie der Strzela Chmielik von Obrowec in Besitze von Schimischow*. „Aus dem Chelmer Lande” 1926. Jg. 2, no. 3, s. 3—4.

¹⁸ E. MÜCKE: *Die Ritter von Kalinow*. „Aus dem Chelmer Lande” 1925. Jg. 1, no. 9, s. 3.

ger (Czamborowie, Stoszowie)¹⁹, Alfons Heyer (Laryszowie — Glesinowie)²⁰ czy Karl Eistert (Czamborowie)²¹. W Polsce powrót do badań nad rycerstwem miał miejsce dopiero pod koniec lat sześćdziesiątych XX wieku. Wówczas poza kolejnymi pracami dotyczącymi poszczególnych rodów zaczęto przeprowadzać badania nad otoczeniem książąt śląskich. Ich efektem było opracowanie przez Annę Doroszewską otoczenia Henryka Brodatego i Jadwigi²², a Zofia Dąbrowska opisała osoby związane z dworem księcia brzeskiego Ludwika I²³. Największe znaczenie miała jednak praca Marka Cetwińskiego o rycerstwie śląskim do końca XIII wieku oraz jego wcześniejsze publikacje dotyczące tych badań²⁴. Ważną częścią tej pracy są biogramy rycerzy, gdyż ustalenia tego badacza na temat identyfikacji oraz powiązań poszczególnych rycerzy stanowią punkt wyjścia do omawiania dalszych dziejów rodzin rycerskich. Podobny temat podjął także Ulrich Schmilewski²⁵, który mógł już skorzystać z pełnego wydania *Schlesisches Urkundenbuch*²⁶ i niekiedy słusznie korygował ustalenia polskiego badacza. Istotny wkład w badaniach nad rycerstwem śląskim wniósł Tomasz Jurek. Jego praca dotycząca obcego rycerstwa na Śląsku pozwala zaobserwować, jak przybycie rycerstwa, przede wszystkim z terytorium Niemiec, zmieniło obyczaje tej grupy społecznej²⁷. We wspomnianej książce zostały ponadto opracowane biogramy rodzin napływowych. Dodatkowo historyk ten rozpoczął badania nad poszczególnymi rodami śląskimi, czego efektem są prace dotyczące panów z Wierzbnej oraz Pogorzeliów²⁸. Badania nad śląskim rycerstwem prowadzili Jerzy

¹⁹ H.J. VON WITZENDORFF-REHDIGER: *Die Tschammer und die Stosch*. JSFWUB 1963. Bd. 8, s. 7—30.

²⁰ A. HEYER: *Nachtrag (L Semkowicz, Über die Anfänge des Adeisgechlechts Larysza (Larisch)= Glezyn (Gläsin) und sein ursprüngliches Wappen)*. ZFGS 1911. Bd. 45, s. 324—332.

²¹ K. EISTERT: *Die Bedeutung der Ritter Czambor für die frühmittelalterliche schlesische Kirchengeschichte*. 1. Teil. „Archiv für schlesische Kirchengeschichte” 1939. Bd. 4, s. 46—69.

²² A. DOROSZEWSKA: *Otoczenie Henryka Brodatego i Jadwigi jako środowisko społeczne*. Warszawa 1978.

²³ Z. DĄBROWSKA: *Dwór brzeski w czasach Ludwika I (1358—1398)*. Wrocław 1968 (Acta Universitatis Wratislaviensis. No 70. Historia 14).

²⁴ M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...* Cz. 1; IDEM: *Pochodzenie etniczne i więzy krwi rycerstwa śląskiego*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 1. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1981, s. 62—85; IDEM: *Rycerstwo śląskie...* Cz. 2; M. CETWIŃSKI: *Żywoć świętych jako źródło do genealogii rycerstwa śląskiego w XIII wieku*. W: IDEM: *Śląski tygiel. Studia z dziejów polskiego średniowiecza*. Częstochowa 2001, s. 77—109.

²⁵ SUB. Bd. 1—6.

²⁶ U. SCHMILEWSKI: *Der schlesische Adel...*, passim.

²⁷ T. JUREK: *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*. Poznań 1998.

²⁸ IDEM: *Rodowód Pogorzeliów*. Kraków 2005; IDEM: *Panowie z Wierzbnej. Studium genealogiczne*. Kraków 2006.

Mularczyk²⁹, Ambroży Bogucki³⁰, Urszula Zgorzelska³¹, Idzi Panic³² i Jerzy Rajman³³. Niezwykle ważne badania nad otoczeniem księcia opolskiego Władysława II podjął Jerzy Sperka³⁴. Jego ustalenia pozwalają na badanie rycerstwa opolskiego w XV wieku. Sporo informacji na temat rycerzy związanych z książętami opolskimi można odnaleźć w pracy Dietera Veldtrupa³⁵. Badacz ten wykorzystał jednak tylko część materiału źródłowego, a opisując poszczególnych rycerzy, popełniał czasem błędy. Niestety błędy i luki znajdują się także w herbarzu szlachty śląskiej Romana Sękowskiego³⁶. Natomiast badania Jerzego Horwata dotyczące księstwa opolskiego³⁷, które między innymi miały omówić sytuację rycerstwa na tym obszarze, wprowadziły jedynie zamęt, na przykład przez błędne identyfika-

29 J. MULARCZYK: *Dobór i rola świadków w dokumentach śląskich do końca XIII wieku*. Wrocław 1977.

30 A. BOGUCKI: *Termin miles w źródłach śląskich XIII i XIV wieku*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 1. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1981, s. 222—263; IDEM: *Studia nad urzędnikami śląskimi w XIII wieku*. „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1984. T. 36, s. 1—27; IDEM: *Komornik i podkomorzy w Polsce piastowskiej*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 3. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1985, s. 75—133; IDEM: *O starszeństwie, komasacji i podzielnosci urzędów śląskich w XIII wieku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1985. R. 40, s. 471—490; IDEM: *Rycerz i panosza w źródłach polskich XIV i XV wieku*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 7. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1996, s. 165—200; IDEM: *Polskie nazwy rycerstwa w średniowieczu. Przyczynki do historii ustroju społecznego*. Wrocław 2001.

31 U. ZGORZELSKA: *Z problemów badań nad szlachtą górnośląską w średniowieczu*. W: *Genealogia. Problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*. Red. J. HERTEL. Toruń 1982, s. 182—197; EADEM: *Szlachta w terminologii źródeł górnośląskich od XIV do XVI wieku*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 3. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1985, s. 279—303.

32 I. PANIC: *Lista świadków na dokumentach księcia opolskiego Władysława*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1987. R. 42, s. 171—183; IDEM: *Badania nad listą świadków na dokumentach książąt opolskich w pierwszej połowie XIII w.* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2000. R. 55, s. 267—282.

33 J. RAJMAN: *Pogranicze śląsko-małopolskie...*, passim.

34 J. SPERKA: *Urzędnicy Władysława Opolczyka na Rusi (1372—1378). Spisy*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. Red. S.K. KUCZYŃSKI. T. 10. Warszawa 2004, s. 83—102; IDEM: *Urzędnicy Władysława Opolczyka w księstwie wieluńskim (1370—1391). Spisy*. „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2004. T. 3, s. 110—121; IDEM: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*; IDEM: *Początki osadnictwa rycerstwa śląskiego na Rusi Czerwonej*. W: *Княжа доба. Історія і культура*. Вип. 3. Ред. Л. Войтович. Львів 2010, s. 278—301; IDEM: *Zarys migracji rycerstwa śląskiego na ziemie Rusi Koronnej w okresie panowania Władysława Jagiełły*. W: *Княжа доба. Історія і культура*. Вип. 4. Ред. В. Александрович. Львів 2011, s. 221—229.

35 D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien zur Geschichte Oppelns als herzoglicher Residenzstadt im Mittelalter*. Berlin 1995.

36 R. SĘKOWSKI: *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*. T. 1—6. Katowice 2002—2007.

37 J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, passim. Zob. recenzje tej pracy wymienione w przyp. 6 niniejszego rozdziału.

cje miejscowości oraz ich dowolne umieszczanie w terenie przez tego autora. Na przykładzie prac Dietera Veldtrupa, Romana Sękowskiego oraz Jerzego Horwata widać wyraźnie problemy, na jakie trafiają osoby chcące zbadać tematykę rycerstwa opolskiego z tego okresu. Spowodowane jest to niewystarczającym stanem badań — szczególnie w odniesieniu do XV wieku — jak również problemem z dotarciem do źródeł.

Podstawa źródłowa

Jednym z głównych problemów badań nad księstwem opolskim w średniowieczu jest baza źródłowa. Jeszcze przed II wojną światową zostały wydane dokumenty w formie regestów obejmujących okres do 1342 roku³⁸. Po II wojnie światowej polscy historycy wydali kolejne regesty aż do 1360 roku³⁹, w edycjach tych zdarzały się jednak błędy. Ostatnio wydano także regesty dokumentów znajdujących się w Archiwach Państwowych na Górnym Śląsku⁴⁰. Ukazały się ponadto katalogi dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu, lecz są one często niedokładne, a w stosunku do XV wieku tylko częściowe⁴¹. Pełny katalog średniowiecznych dokumentów przechowywanych w tym archiwum opracował kilka lat temu Roman Stelmach⁴². Poza tym liczne dokumenty bądź ich regesty zostały wydrukowane w innych wydawnictwach. Z istotniejszych wymienię regesty dokumentów z Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu⁴³, regesty dokumentów dotyczących Królestwa Czeskiego⁴⁴ przechowywanych w Watykanie czy źródła na temat księstwa nyskiego⁴⁵. Regesty dokumentów sporządzali ponadto lokalni badacze, jak Walter Krause⁴⁶. Ich publikacje są o tyle cenne, że część z tych źródeł dziś już nie istnieje.

³⁸ CDS XVI; CDS XVIII; CDS XXII; CDS XXIII; CDS XXIX; CDS XXX.

³⁹ RŚ. T. 1—5.

⁴⁰ *Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku*. Red. A. BARCIAK, K. MÜLLER. T. 1—3. Opava—Opole—Katowice 2004—2017.

⁴¹ Katalog. T. 4—9.

⁴² R. STELMACH: *Katalog średniowiecznych dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu*. Wrocław—Racibórz 2014.

⁴³ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu*. Cz. 1. *Dokumenty oznaczone sygnaturami alfabetycznymi*. Oprac. W. URBAN. Wrocław 1970; *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu*. Oprac. W. URBAN. Wrocław 1970.

⁴⁴ MV. T. 1—5; AS I; AS II.

⁴⁵ Neisser Lagerbücher.

⁴⁶ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv Turawa, Kreis Oppeln*. Hrsg. W. KRAUSE. „Oppelner Heimatblatt” 1934. Jd. 10, s. 2—3.

Baza źródłowa została oczywiście rozszerzona o źródła rękopiśmienne. Najwięcej dotyczących rycerzy opolskich znajduje się w Archiwum Państwowym we Wrocławiu⁴⁷. Sporo dokumentów przechowywanych jest w Archiwum Państwowym w Opolu, Archiwum Państwowym w Katowicach oraz Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu. W Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej znajduje się ponadto zbiór dokumentów pergaminowych, które przed II wojną światową były przechowywane w Krapkowicach⁴⁸. Skorzystałem także z dwóch dokumentów znajdujących się w Národní Archiv v Praze. W Morawský Zemský Archiv v Brně przechowywane są źródła z dawnego archiwum Prószkowskich, dzięki czemu skorzystałem z trzech niewykorzystywanych dotąd dokumentów książąt opolskich⁴⁹. Trochę informacji o rycerzach opolskich znalazłem w Archiwum Katedralnym w Krakowie, Státní Okresní Archiv Trutnov oraz Archiwum parafii św. Mikołaja w Lublińcu. W Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz in Berlin znajdują się między innymi listy wypowiednie książąt śląskich wyruszających na wojnę przeciwko zakonowi w 1414 roku. Z tego źródła — w którym pojawia się ponad 200 rycerzy, którzy udali się na północ z księciem Bernardem — mogłem skorzystać dzięki uprzejmości Pana Profesora Svena Ekdahla. W Staatsarchiv Würzburg znalazłem jeden niewykorzystywany wcześniej dokument księcia niemodlińskiego. Poza tym wykorzystałem *Copiarus monasteri ad S. Venceslaum Diplomatarius Silesiacarum*, który w formie regestów został co prawda wydany, lecz sięgnięcie do oryginału pozwoliło skorygować niektóre próby identyfikacji miejscowości i błędny wywód Jerzego Horwata co do jednego dokumentu⁵⁰.

W przypadku niektórych źródeł, które nie dotrwały do obecnych czasów, informacje ich dotyczące udało się znaleźć w pracach lokalnych historyków. Przede wszystkim mam na myśli dzieła Augustina Weltzla⁵¹, który najczęściej dokumenty streszczał według następującego schematu: wydawca dokumentu, streszcze-

47 Zob. Bibliografia. Stosuję tradycyjne sygnatury. Jedynie w Rep. 135 przyjąłem nowe, z uwagi na włączenie do tego zespołu kolejnych jednostek archiwalnych. Stare sygnatury zastosowałem jednak w tym przypadku jako skróty.

48 Na dokumenty natrafiłem podczas kwerendy przeprowadzonej w 2012 roku.

49 Na temat dawnego archiwum Prószkowskich zob. A. POBÓG-LENARTOWICZ: *Archiwum i biblioteka rodu Pruszkowskich*. W: *Źródła do dziejów Prószkowa*. Red. A. HANICH. Opole 2012, s. 557—564; R. SĘKOWSKI: *Biblioteka Jerzego Krzysztofa i Antoniego Krzysztofa hrabiów Prószkowskich na Prószkowie z przełomu XVII/XVIII wieku*. Opole 2015, passim.

50 Oryginał znajduje się w Bibliotece Narodowej w Pradze. Korzystałem z mikrofilmu tego źródła, Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka, *Copiarus monasteri ad S. Venceslaum Diplomatarius Silesiacarum*. Mikrofilm, sygn. Mf. 166, 1—2.

51 A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag*. Ratibor 1882; IDEM: *Geschichte des edlen, freiherrlichen und gräflichen Geschlechtes von Praschma*. Ratibor 1883; IDEM: *Geschichte der Stadt Neustadt in Oberschlesien*. Neustadt 1870; IDEM: *Das fürstliche Cisterzienserstift Himmelwitz*. Breslau 1895.

nie treści, lista świadków, miejsce i data wystawienia. Równie istotne są prace Ludwika Musioła⁵², który często przytaczał całe dokumenty (niektóre dziś już zaginione). Część nieistniejących dokumentów została wykorzystana także przez Alfonsa Nowacka⁵³, choć nie cytuje on ich tak dokładnie, jak wcześniej wymienieni badacze. Pomocne były też materiały Friedricha von Schirndinga, który sporządził wypisy z Kroniki Strzelec J.J. Reichela oraz ze źródeł przechowywanych w Jemielnicy⁵⁴.

Niniejsza praca jest zmienioną i poszerzoną wersją rozprawy doktorskiej obronionej w 2017 roku w Instytucie Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. W tym miejscu chciałbym podziękować wszystkim osobom, które pomogły mi podczas pisania tej pracy. Szczególnie składam podziękowania promotorowi prof. dr. hab. Jerzemu Sperce, a także recenzentom: dr. hab. Bożenie Czwojdrak, prof. UŚ i prof. dr. hab. Sobiesławowi Szybkowskiemu, recenzentowi wydawniczemu: dr. hab. Markowi L. Wójcikowi, oraz prof. dr. hab. Idzemu Panicowi za pomoc w pierwszym etapie powstawania niniejszej dysertacji, mgr. Henrykowi Dudzie za wsparcie podczas kwerendy w bibliotekach opolskich i mgr. Laye Sowowi za pomoc podczas kwerendy w Bibliotece Uniwersyteckiej w Fryburgu Bryzgowijskim.

⁵² L. MUSIOŁ: *Lubliniec. Monografia historyczna parafii lublinieckiej*. Bmw. 1956. Mps w archiwum Parafii św. Mikołaja w Lublińcu.

⁵³ A. NOWACK: *Geschichte der Pfarrei Groß Strehlitz O/S. bis 1795*. Ratibor bdw.

⁵⁴ Schirnding. Bd. 3—4. O Autorze zob. A. WELTZEL: *Zwei Nekrologe: Eduard Cauer und Friedrich von Schirnding*. ZFGS 1882. Bd. 16, s. 301—304

W ykaz skrótów

- AAWr. — Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu
- AC — *Acta Capitulorum nec non Iudiciorum Ecclesiasticorum selecta*. Ed. B. ULANOWSKI. Kraków 1894—1918
- AČ II — *Archiv český čili staré písemné památky české a moravské*. D. 2. Vyd. F. PALACKÝ. Praha 1842
- AČ VII — *Archiv český čili staré písemné památky české a moravské*. D. 8. Vyd. J. KALOUSEK. Praha 1887
- Adler — Adler. Zeitschrift für Genealogie und Heraldik
- ADO — Archiwum Diecezjalne w Opolu
- AGZ — *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie*. T. 1—19. Wyd. O. PIETRUSKI, X. LISKE. Lwów 1868—1906
- AKC 6 — *Archiv Koruny České 6, Katalog listin z let 1438—1526*. Sepsal A. HASS. Praha 1958
- Am — Akta miasta
- Apar. św. Mikołaja — Archiwum parafii św. Mikołaja w Lublińcu
- APKat — Archiwum Państwowe w Katowicach
- APO — Archiwum Państwowe w Opolu
- APWr. — Archiwum Państwowe we Wrocławiu
- AS I — *Acta summorum pontificum res gestas bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia*. P. 1—2. Ed. J. ERŠIL. Praha 1980
- AS II — *Acta summorum pontificum res gestas bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia*. P. 3—4. Ed. J. ERŠIL. Praha 1996—1998
- BP — *Bullarium Poloniae litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae Vaticana continens*. T. 2—5. Ed. I. SUŁKOWSKA-KURASIOWA, S. KURAŚ. Roma—Lublin 1988—1995
- C 174a — APWr. Rep. 135, nr 359
- CDCO — *Codex Diplomaticus Civitatis Ostraviae. Sbírka listin k dějinám města Mor. Ostravy*. Vyd. A. ADAMUS. Moravska Ostrava 1929
- CDDT — *Listinář Těšínska. Codex diplomaticus Ducatus Těssinensis: Sbírka listinného materiálu k dějinám Těšínského Pobeskydí*. Ed. E. NÉMEC. Český Těšín 1958

- CDLS II — *Codex diplomaticus Lusatiae Superioris*. Bd. 2. Hrsg. R. JECHT. Görlitz 1903.
- CDM — *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. T. 6—15. Vyd. J. CHLUMECKY, V. BRANDL, B. BRETHOLZ. Brünn 1854—1903
- CDP — *Codex diplomaticus Poloniae*. T. 1—3. Ed. L. RZYSZCZEWSKI, A. MUCKOWSKI. T. 4. Ed. M. BONECKI, M. BOBROWSKI. Varsaviae 1847—1887
- CDS I — *Urkunden des Klosters Czarnowanz*. Hrsg. W. WATTENBACH. „Codex diplomaticus Silesiae”. Bd. 1
- CDS II — *Urkunden des Klöster Rauden, Himmelwitz, der Dominicaner und der Dominicanerinnen in der Stadt Ratibor*. Hrsg. W. WATTENBACH. „Codex diplomaticus Silesiae” 1859. Bd. 2
- CDS VI — *Registum St. Wenceslai. Urkunden Vorzüglich zur Geschichte Oberschlesiens, nach einem Copialbuch Herzog Johannis von Oppeln und Ratibor in Anzügen mitgetheilt*. Hrsg. W. WATTENBACH, C. GRÜNCHAGEN. „Codex diplomaticus Silesiae” 1865. Bd. 6
- CDS IX — *Urkunden der Stadt Brieg, Urkundliche und Chronikalische Nachrichten über die Stad Brieg, die Dortigen Klöster, die Stadt- und Stiftsgüter*. Hrsg. C. GRÜNCHAGEN, „Codex diplomaticus Silesiae” 1870. Bd. 9
- CDS XIV — *Liber foundationis episcopatus vratislaviensis*. Hrsg. H. MARKGRAF, J.W. SCHULTE. „Codex diplomaticus Silesiae” 1889. Bd. 14
- CDS XVI — *Regesten zur Schlesischen Geschichte. 1301—1315*. Hrsg. C. GRÜNCHAGEN, K. WUTKE. „Codex diplomaticus Silesiae” 1892. Bd. 16
- CDS XVIII — *Regesten zur Schlesischen Geschichte. 1316—1326*. Hrsg. C. GRÜNCHAGEN, K. WUTKE. „Codex diplomaticus Silesiae” 1898. Bd. 18
- CDS XX — *Schlesiens Bergbau und Hüttenwesen. Urkunden (1136—1528)*. Hrsg. K. WUTKE. „Codex diplomaticus Silesiae” 1900. Bd. 20
- CDS XXII — *Regesten zur Schlesischen Geschichte. 1327—1333*. Hrsg. C. GRÜNCHAGEN, K. WUTKE. „Codex diplomaticus Silesiae” 1903. Bd. 22
- CDS XXXIII — *Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens. Kreis Neustadt*. Hrsg. E. GRABER. „Codex diplomaticus Silesiae” 1928. Bd. 33
- CDS XXXVI — *Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens. Neisse. H. 1*. Hrsg. E. GRABER. „Codex diplomaticus Silesiae” 1933. Bd. 36
- CE — *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*. T. 1. Wyd. A. SOKOŁOWSKI, J. SZUJSKI. T. 2—3. Wyd. A. LEWICKI. Kraków 1876—1894
- Coronacio Adalberti — *Coronacio Adalberti regis Romanorum Ungarie et Boemie 1438*. Hrsg. F. WACHTER. „Scriptores rerum Silesiacarum” 1883. Bd. 12
- CV — *Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376—1430*. Wyd. A. PROCHASKA. Kraków 1882
- ČSM — *Časopis Slezského muzea*
- D 370 — APWr. Rep. 135, nr 436
- D 384 — APWr. Rep. 135, nr 460

- DB — J.E. BÖHME, *Diplomatische Beyträge zur Untersu-chung der schlesischen Rechte und Geschichte*. Bd. 1—2. Th. 1—6. Berlin 1770—1774
- Długosz — *Joannis Dlugossii s. Longini canonici Cracoviensis Historiae Polonicae libri XII*. Ed. Ž. PAULI. T. 3—5. W: *Opera omnia*. T. 12—14. Kraków 1875—1877
- E 99a — APWr. Rep. 135, nr 679
- Eschenloer — P. ESCHENLOER, *Geschichte der Stadt Breslau*. Hrsg. G. ROTH. Münster—New York—München—Berlin 2003
- Inwentarz 4f — APWr. Rep. 135, nr 4
- Inwentarz 107 — APWr. Rep. 135, nr 101
- JSWUB — Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms Universität zu Breslau
- Katalog — *Katalog dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym Dolnego Śląska*. T. 4—5, 7. Oprac. R. STELMACH. T. 6. Oprac. M. CHMIELEWSKA. T. 9. Oprac. R. ŻERELIK. Wrocław 1991—1998
- KDKK — *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*. T. 1—2. Wyd. P. PIEKOSIŃSKI. Kraków 1874—1883.
- KDW — *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*. T. 8—10. Wyd. A. GĄSIOROWSKI, T. JASIŃSKI. Warszawa—Poznań 1989—1993; T. 11. Wyd. A. GĄSIOROWSKI, T. JASIŃSKI, T. JUREK, I. SKIERSKA. Poznań 1999
- Landbuch OR — *Die Landbücher von Oppeln-Ratibor*. Hrsg. J. CHRZĄSZCZ. „Oberschlesische Heimat” 1914—1916. Bd. 10—12
- LuBS — *Lehns — und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstentümer im Mittelalter*. Hrsg. C. GRÜNHAGEN, H. MARKGRAF. Bd. 1—2, Leipzig 1881—1883
- Kronika Marcina z Bolkowa — *Chronik des Martin von Bolkenhain*. Hrsg. F. WACHTER. „Scriptores rerum Silesiacarum” 1883. Bd. 12
- MV — *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*. T. 1—5. Prae-gae 1903—1949
- Neisser Lagerbücher — K. ENGELBERT: *Quellen zur Geschichte des Neisser Bistums-landes auf Grund der drei ältesten Neisser Lagerbücher*. „Quellen und Darstellungen zur schlesische Geschichte Herausgegeben von Historische Kommission für Schlesien” 1964. Bd. 10
- NKKO — R. ŻERELIK: *Najstarszy kopiarz ksiąg oleńskich i kozielsko-bytomskich*. Wrocław 2012
- OBA 2111 — Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz in Berlin, Ordens-briefarchiv, nr 2111
- PSB — *Polski słownik biograficzny*
- RG — *Repertorium Germanicum. Verzeichnis der in den päpstlichen Registern und Kameralakten vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien von Beginn des Schismas bis zur Reformation*. Bd. 1. Clemens VII. von Avignon

- 1378—1394. Bearb. E. GÖLLER. Berlin 1916; Bd. 2. *Urban VI, Bonifaz IX., Innocenz VII. und Gregor XII. 1378—1415*. Bearb. G. TELLENBACH. Berlin 1933—1961; Bd. 3. *Alexander V., Johannes XXIII., Konstanzer Konzil 1409—1417*. Bearb. U. KÜHNE. Berlin 1935; Bd. 4. *Martin V., 1417—1431*. Th. 1—4. Bearb. K.A. FINK. Berlin 1943—1958; Bd. 5. *Eugen IV. (1431—1447)*. Bearb. H. DIENER, B. SCHWARZ. Tübingen 2004; Bd. 6. *Nicolaus V. 1447—1455*. Bearb. J.F. ABERT, W. DEETERS. Tübingen 1989; Bd. 7. *Calixt III. 1455—1458*, Th. 1—2. Bearb. E. PITZ. Tübingen 1989; Bd. 8. *Pius II. 1458—1464*. Bearb. D. BROSIUS, U. SCHE-SCHKEWITZ. Tübingen 1993; T. 9. *Paul II. 1464—1471*. Bearb. H. HÖING, H. LEERHOFF, M. REIMANN. Tübingen 2000 (<http://194.242.233.132/denqRG/index.htm>; dostę: 10.04.2014)
- RPG — *Repertorium Poenitentiariae Germanicum. Verzeichnis der in den Supplikenregistern der Pönitentie vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches*. Bd. 1. *Eugen IV. 1431—1447*. Bearb. L. SCHMUGGE, P. OSTINELLI, H. BRAUN. Tübingen 1998; Bd. 2. *Nikolaus V. 1447—1455*. Bearb. L. SCHMUGGE, K. BUKOWSKA, A. MOSCIATTI. Tübingen 1999; Bd. 3. *Calixt III. 1455—1458*. Bearb. L. SCHMUGGE, W. MÜLLER. Tübingen 2001; Bd. 4. *Pius II. 1458—1464*. Bearb. L. SCHMUGGE, P. HERSPERGER, B. WIGGENHAUSER. Tübingen 1996 (<http://194.242.233.132/denqRG/index.htm>; dostę: 10.04.2014)
- RŚ — *Regesty śląskie (1343—1360)*. Red. W. KORTA. T. 1—5. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1975—1992
- Rosicz — *Sigismundi Rosiczii Gesta diversa transactis temporibus facta in Silesia et alibi. Ab anno C. 1051 usque 1470*. Hrsg. F. WACHTER. „Scriptores rerum Silesiacarum” 1883. Bd. 12.
- Schirnding — Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu. *Materialien für Chronik Und Genealogie der Kreises Gross-Strelitz. Zusammengetragen aus Gerichts-und Kirchenbüchern von Friedrich Freiherrn von Schirnding*. Bd. 3, R 2982; Bd. 4, R 2983
- SHGKR — *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego*. Oprac. W. BUKOWSKI, J. KURTYKA, J. LABERSCHEK, Z. LESZCZYŃSKA-SKRĘTOWA, F. SIKORA, J. WIŚNIEWSKI, M. WOLSKI. Cz. 1—3. Kraków 1986—2000
- Siebmacher — J. SIEBMACHER: *Wappenbuch von 1605*. München 1999
- Sommerberg I — *Silesiacarum rerum Scriptores*. Hrsg. F.W. VON SOMMERBERG. Bd. 1. Lipsiae 1729
- Sommerberg II — *Silesiacarum rerum Scriptores*. Hrsg. F.W. VON SOMMERBERG. Bd. 2. Lipsiae 1729
- SPPP — *Starodawne prawa polskiego pomniki*. T. 1—8. Kraków 1856—1885
- SRS VI — C. GRÜNCHAGEN: *Geschichtsquellen der Hussitenkriege*. „Scriptores rerum Silesiacarum” 1871. Bd. 6

- SRS VII — *Historia Wratislaviensis von Mag. Peter Eschenloer*. Hrsg. H. MARKGRAF. „Scriptores rerum Silesiacarum”. Bd. 7. Breslau 1872
- SRS VIII — *Politische Correspondenz Breslaus im Zeitalter Geogres von Podiebrad. Zugleich aus Urkundliche Belege zu Eschenloers Historia Wratislaviensis. Erste Abtheilung. 1454—1463*. Hrsg. H. MARKGRAF, „Scriptores rerum Silesiacarum”. Bd. 8. Breslau 1873
- SUB — *Schlesisches Urkundenbuch*. Bd. 1—4. Hrsg. H. APPLLET, W. IRGANG, J.J. MENZEL. Graz—Köln—Weimar—Vien 1963—1998
- Urbarze I — *Urbarze śląskie. T. 1. Urbarze dóbr zamkowych opolsko-raciborskich z lat 1566 i 1567*. Oprac. R. HECK, J. LESZCZYŃSKI. Wrocław 1956
- Urbarze III — *Urbarze śląskie. T. 3. Urbarze dóbr zamkowych Górnego Śląska z lat 1571—1640*. Oprac. R. HECK, J. LESZCZYŃSKI, J. PETRÁŇ. Wrocław—Warszawa—Kraków 1963
- WBP — Wojewódzka Biblioteka Publiczna
- ZDM — *Zbiór dokumentów Małopolskich*. Wyd. S. KURAŚ, I. SUŁKOWSKA-KURASIOWA. Cz. 1—8. Wrocław 1969—1975
- ZDP — *Zbiór dokumentów Zakonu OO. Paulinów w Polsce*. Wyd. J. FIJAŁEK. Z. 1: 1328—1464. Kraków 1938
- ZFGS — Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens

Rozdział I

Książęta opolscy i ich posiadłości do 1460 roku

228 x 117 + 25

Podziały dynastyczne księstwa opolskiego od początku XIV do połowy XV wieku

W późnym średniowieczu pod pojęciem księstwo opolskie rozumiano ziemie należące do potomków księcia Bolesława I opolskiego, który otrzymał północno-zachodnią część księstwa po Władysławie I. Księstwo opolskie uległo podziałowi w 1313 roku po śmierci Bolesława I, który pozostawił po sobie trzech synów¹. Najstarszy, Bolesław, zwany Pierworodnym, osiadł w Niemodlinie, młodszy — również Bolesław — jako Bolko II panował w Opolu, a najmłodszy, Albert² — w Strzelcach Opolskich. Książę opolski kupił w 1351 roku od księcia bytomsko-kozielskiego zamek w Sławęcicach wraz z przyległościami, czyli teren nazywany później ziemią sławęcicką³. Bolko II, który zmarł w 1356 roku, pozostawił trzech synów z małżeństwa z Elżbietą, córką księcia świdnickiego Bernarda, wnuczką Władysława Łokietka⁴. Najstarszy, Władysław urodził się między 1326 a 1336 rokiem⁵. Drugi z synów, o imieniu Bolesław (Bolko) III, przyszedł na świat między 1330 a 1337 rokiem⁶. Najmłodszy — Henryk — urodził się w 1337 lub 1338 roku⁷. Najstarsi synowie Bolesława II podzielili się księstwem opolskim, Henryk natomiast został klerykiem w diecezji wrocławskiej⁸.

1 K. JASIŃSKI: *Rodowód Piastów śląskich*. T. 3. Wrocław 1977, s. 38—40.

2 W. DZIEWULSKI uznał imię *Albert* za odpowiednik imienia *Wojciech*, zob. IDEM: *Terytorialne podziały Opolszczyzny w XIII—XV w.* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1973. R. 28, s. 322. Nie zgodził się z tym Kazimierz JASIŃSKI, zob. IDEM: *Rodowód...*, s. 57—59.

3 J. HORWAT: *Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r.* Rzeszów 2002, s. 69.

4 K. JASIŃSKI: *Rodowód...*, s. 56—57.

5 Ibidem, s. 80—81; D. VELDTRUP: *Frauen um Herzog Ladislaus (†1401). Opperlner Herzoginnen in der dynastischen Politik Zwischen Ungarn, Polen und dem Reich*. Werendorf 1999, s. 239—248; J. SPERKA: *Władysław książę opolski, wieluński, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330 — 8 lub 18 maja 1401)*. Kraków 2012, s. 50.

6 K. JASIŃSKI: *Rodowód...*, s. 84—85.

7 Ibidem, s. 85—86.

8 J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 109—114.

Książę strzelecki Albert ożenił się z Agnieszką, córką burgrabiego magdeburskiego, przed 1347 rokiem⁹. Zmarł bez męskiego potomka między 11 stycznia 1366 roku a 28 października 1371 roku¹⁰. Poza późniejszymi okręgami strzeleckim i lublinieckim do tego Piasta mogła należeć ziemia sośnicowicka¹¹. Brat Alberta, Bolesław Pierworodny, był żonaty z Eufemią, córką Henryka VI wrocławskiego. Miał z nią synów Bolesława, Wacława i Henryka oraz pięć córek. W 1337 roku kupił od króla Jana Luksemburczyka za 2 000 grzywien ziemię prudnicką¹². Zmarł między 1362 a 1365 rokiem¹³. Jego najstarszy syn zmarł bezpotomnie na przełomie 1367 i 1368 roku¹⁴. Wówczas w księstwie niemodlińskim rządzili Wacław, ożeniony z Eufemią, córką Bolesława bytomskiego, oraz Henryk, który poślubił Katarzynę, córkę margrabiego morawskiego Jana Henryka. Wacław zmarł w czerwcu 1369 roku, a najmłodszy z braci 14 września 1382 roku¹⁵.

W 1367 roku doszło do wydzielenia osobnych dzielnic dwóm synom księcia opolskiego Bolka II. Starszy Władysław II otrzymał wschodnią część Opola wraz z północno-wschodnią częścią okręgu opolskiego oraz okręg oleski. Reszta przypadła jego młodszemu bratu Bolkowi III¹⁶. W 1377 roku Władysław w wyniku umowy z Albertem strzeleckim i jego żoną Agnieszką przejął okręg lubliniecki, a Bolko III wraz z księciem niemodlińskim wszedł w posiadanie okręgu strze-

⁹ K. JASIŃSKI: *Rodowód...*, s. 58—59.

¹⁰ Ibidem, s. 57—59. Datę końcową tego przedziału słusznie uściślił Jerzy Horwat na podstawie dokumentu wdowy po Albercie, zob. APWr. Rep. 4f, nr 11q = DB. Bd. 1. Th. 4, s. 150; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 109—141. Jedyną córką księcia była Elżbieta, która poślubiła księcia kujawskiego Władysława Białego. O tej księżnej zob. M. KRÓLIKOWSKI: *Elżbieta, księżniczka strzelecka — niespełniona nadzieja (Przyczynek do genealogii Piastów Górnośląskich)*. „Śląsk Opolski” 2006, nr 2, s. 67—68.

¹¹ Za przynależnością tego terenu do księstwa strzeleckiego świadczy instrument notarialny sporządzony przez plebana gliwickiego w 1317 roku, w którym określa się Sośnicowice jako należące do księcia Alberta. W 1466 roku sporządzono odpis tego dokumentu, co nie oznacza, że sam dokument był oryginalny, zob. J. CHRZĄSZCZ: *Beiträge zur Geschichte der Pfarreien im Archipresbyterat Gleiwitz. „Oberschlesien” 1902—1903*. Jg. 1, s. 23—29; P. SIEMKO: *Początki parafii w Łabędach na tle dziejów regionu*. „Rocznik Muzeum w Gliwicach” 2002. T. 17, s. 67—71, 87—89. Jeśli teren ten faktycznie należał do księcia strzeleckiego, to po jego śmierci przejął ją Henryk niemodliński w wyniku układów z Bolkiem III opolskim. Wiadomo, że po śmierci Henryka ziemia sośnicowicka trafiła do Przemka opawskiego, zob. niżej.

¹² LuBS. Bd. 2, s. 305; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 67.

¹³ K. JASIŃSKI: *Rodowód...*, s. 55.

¹⁴ Ibidem, s. 73—74.

¹⁵ Ibidem, s. 77—78.

¹⁶ W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 325—326; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 111—114; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 31. Bolkowi III przypadł też zapewne zamek w Sławięcicach z przyległościami, nabyty przez Bolka II 18 listopada 1351 roku, zob. CDS VI, nr VI. W 1378 roku wystawił w tej miejscowości dokument, zob. Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3.

leckiego¹⁷. W 1382 roku synowie Bolka II po śmierci Henryka niemodlińskiego na mocy zawartych porozumień przejęli księstwo niemodlińskie, które podzielili między siebie. Jego południową część, czyli okręg głogówecki, objął Władysław Opolczyk, natomiast północna część, czyli okręg niemodliński wraz z okręgiem bialskim, stała się własnością Bolka III, po śmierci którego spadek przejęli synowie: Jan Kropidło, Bolko IV, Bernard i Henryk, a dokładna linia podziału została opisana w dokumencie z 21 listopada 1383 roku¹⁸.

U schyłku 1382 roku księstwo opolskie dzieliło się zatem na dwie części: jedną, w której rządził Władysław II (część okręgu opolskiego wraz z okręgami oleskim, lublinieckim i głogóweckim), oraz drugą należącą do synów Bolka III (część okręgu opolskiego oraz okręgi niemodliński, bialski i strzelecki). W następnym roku Władysław kupił od Przemka opawskiego ziemie sośnicowicką i prudnicką wraz z zamkiem Gryżów. Następnie Sośnicowice wraz z okręgiem odsprzedał swoim bratankom, ci jednak nie mieli wystarczającej ilości gotówki na ten zakup, dlatego przekazali stryjowi i jego żonie wszystkie swoje ziemie wraz z dochodami z biskupstwa poznańskiego na 4 lata bądź do spłacenia długu w wysokości 5 009 grzywien i 30 groszy¹⁹. W tym czasie Jan Kropidło, Bolko IV oraz dorastający Bernard wspólnie władali swoją częścią księstwa opolskiego²⁰.

Pierwszą żoną Władysława zwanego Opolczykiem była Elżbieta, córka wojewody wołoskiego Mikołaja Aleksandra, syna Besaraba²¹. Książę opolski poślubił ją podczas pobytu na Węgrzech między 1353 a 1356 rokiem²². Z tego związku urodziła się tylko jedna córka²³. Drugą żoną była córka Siemowita III mazowieckiego Eufemia (Ofka), którą poślubił on pod koniec lat sześćdziesiątych XIV wieku. Również z tego małżeństwa Władysław nie miał syna, lecz tylko

¹⁷ W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 327—328; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 143; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 36.

¹⁸ CDS VI, nr XVII; W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 328; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 169—170; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 36. Omówienie podziału, zob. M. WOŹNY: *Granice księstwa głogóweckiego w późnym średniowieczu*. „Ziemia Prudnicka” 2008, s. 38—40. Inne tereny — ziemia prudnicka wraz z zamkiem Gryżów i ziemia sośnicowicka zostały przekazane przez króla czeskiego Przemkowi opawskiemu, gdyż były one uznane za opuszczone lenno, zob. W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 329.

¹⁹ CDS VI, nr XVII, 63, 66; W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 329; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 36.

²⁰ W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 334.

²¹ Na temat pochodzenia pierwszej żony Opolczyka, zob. J. SPERKA: *Władysław książę opolski...*, s. 52—53.

²² K. JASIŃSKI: *Rodowód...*, s. 81.

²³ Była nią Katarzyna, klaryska w Starej Budzie, zob. S. A. SROKA: *Książę Władysław Opolczyk na Węgrzech. Studium z dziejów stosunków polsko-węgierskich w XIV wieku*. Kraków 1996, s. 20—21; J. SPERKA: *Władysław książę opolski...*, s. 56—60.

trzy córki, z których Katarzyna poślubiła księcia głogowsko-kożuchowskiego Henryka VIII Wróbla, Jadwiga — brata Jagiełły, księcia kiernowskiego Wigunta Aleksandra, natomiast o trzeciej, Eufemii, niewiele wiadomo²⁴. Książę miał jeszcze jedną córkę, Elżbietę, lecz nie wiadomo, z którego związku ona pochodziła²⁵. Opolczyk władał ziemiami nienależącymi wcześniej do książąt opolskich (tereny tworzące później księstwo wieluńskie, ziemię dobrzyńską oraz północne Kujawy, a wcześniej Ruś Czerwoną), które otrzymał od króla polskiego. Utracił je wraz z okęgami oleskim, lublinieckim i gorzowskim na rzecz Królestwa Polskiego po wojnach z Władysławem Jagiełłą²⁶.

Młodszy syn Bolesława II — Bolko III — ożenił się przed 1360 rokiem z Anną, prawdopodobnie księżniczką oświęcimską²⁷. Urodziła ona księciu opolskiemu czterech synów i co najmniej jedną córkę²⁸. Najstarszym był Jan zwany Kropidło urodzony około 1360 roku²⁹. Kolejnym był Bolesław (Bolko) IV urodzony prawdopodobnie w 1368 roku³⁰. Trzecim synem z tego małżeństwa był Henryk, który urodził się około 1374 roku³¹. Najmłodszy, Bernard, urodził się między 1374 a 1378 rokiem³². Najstarszy syn tej pary obrał karierę duchowną i po studiach na uniwersytecie w Bolonii otrzymał najpierw probostwo św. Marcina na Podgrodziu Spiskim, później został biskupem poznańskim, a następnie biskupem kujawskim, jednocześnie będąc księciem świeckim³³. Także Henryk był prawdopodobnie przeznaczony do kariery duchownej, lecz zmarł 22 grudnia 1394 roku³⁴. Najmłodszy syn Bolka III po walkach Władysława Opolczyka z Królestwem Polskim ożenił się w 1401 roku z córką Spytki z Melsztyna Jadwigą, z którą nie miał

24 K. JASIŃSKI: *Rodowód...*, s. 21—32; J. TĘGOWSKI: *Małżeństwo Wigunta Olgierdowicza w politycznych planach króla Władysława Jagiełły*. „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne” 1996. T. 7, s. 65—67; D. VELDTRUP: *Frauen um Herzog Ladislaus...*, s. 100; J. SPERKA: *Władysław książę opolski...*, s. 56—61.

25 D. VELDTRUP: *Frauen um Herzog Ladislaus...*, s. 91—102; J. HORWAT: *Książęta górnośląscy z dynastii Piastów. Uwagi i uzupełnienia genealogiczne*. Ruda Śląska 2005, s. 100—101; J. SPERKA: *Władysław książę opolski...*, s. 60.

26 J. SPERKA: *Wojny Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem (1391—1396)*. Cieszyn 2003, *passim*.

27 K. JASIŃSKI: *Rodowód...*, s. 82—83; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 163.

28 Na pewno córką Bolka III była Anna, która została cysterką trzebnicką, zob. K. JASIŃSKI: *Rodowód...*, s. 101. Możliwe, że siostrą Anny była Jutta, żona Konrada III, księcia oleśnickiego. Synem tej pary był między innymi Konrad IV, późniejszy biskup wrocławski, zob. K. JASIŃSKI: *Rodowód...*, T. 2, Wrocław 1975, s. 176—180; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 102—106.

29 K. JASIŃSKI: *Rodowód...*, T. 3, s. 96—98.

30 J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 166.

31 K. JASIŃSKI: *Rodowód...*, T. 3, s. 99—100.

32 *Ibidem*, s. 100—101.

33 J. LIETKE: *Jan*. PSB 1962—1964. T. 10, s. 436—438.

34 K. JASIŃSKI: *Rodowód...*, T. 3, s. 99—100.

dzieci³⁵. Jadwiga zmarła 23 października 1424 roku. Książę zmarł 2 lub 4 kwietnia 1455 roku³⁶, a swoje ziemie przekazał bratankom. Drugi syn Bolka III — Bolko IV — ożenił się po 16 października 1393 roku³⁷ z Małgorzatą pochodzącą z Gorycji bądź Chorwacji³⁸. Pośrednikiem w kontaktach między przyszłymi małżonkami mógł być Władysław Opolczyk, który był w dobrych stosunkach z możnymi węgierskimi³⁹. Małgorzata urodziła Bolesławowi IV czterech synów i jedną córkę.

Na początku 1400 roku Bolko IV oraz Bernard dokonali podziału swoich ziem na trzy części, co zaakceptował ich starszy brat Jan⁴⁰. Okręgi niemodliński, strzelecki, sośnicowicki oraz sławiecki przypadły najmłodszemu Bernardowi, który dodatkowo po ślubie z Jadwigą, córką Spytką z Melsztyna, stał się panem Olesna i Lublińca. Okręgiem opolskim podzielili się Bolko IV z Janem. Bolkowi IV wydzielono poza tym niektóre tereny z okręgu niemodlińskiego i strzeleckiego. Mianowicie przypadła mu połowa Krapkowic oraz miasteczko Leśnica ze wsiami Zalesie i Lichynia w okręgu strzeleckim⁴¹, a także przyłączono do jego ziem przygraniczne tereny niemodlińskie i strzeleckie⁴². Dodatkowo Bolko IV otrzymał okręg bialski⁴³.

³⁵ Ibidem, s. 100.

³⁶ Ibidem, s. 100—101.

³⁷ Z dokumentu Władysława Opolczyka wystawionego tego dnia wynika, iż Bolko i Bernard nie byli jeszcze żonaci, zob. LuBS. Bd. 2, s. 316.

³⁸ Za hrabiankę Gorycji uznał ją W. Dworzaczek, zob. W. DWORZACZEK: *Genealogia. Tablice*. Warszawa 1959. Edward Frankiewicz, który opisywał tarczę herbową żony Bolka IV, stwierdził, że zawiera ona herb hrabstwa Gorycji, lecz obecna płyta nagrobna, na której znajduje się herb, jest tylko rekonstrukcją z 1953 roku. Zob. E. FRANKIEWICZ: *Kaplica piastowska w Opolu*. Wrocław—Warszawa—Kraków 1963, s. 35. Natomiast Jan Długosz nazywa ją *Ducis Charvatiae fili*, zob. Długosz. T. 4, s. 580. Inną tezę przedstawił J. Horwat. Uznał on, że w źródłach mogło dojść do przemieszczenia danych i hrabianką gorycką mogła być druga, domniemana żona Bolka II, żona Bolesława IV mogła być natomiast córką jednego z książąt opawskich. Za opawskim pochodzeniem ma przemawiać jej imię, które jest popularne wśród Przemyślidów opawskich, tak samo jak imię jej syna Mikołaja. Także tytułowanie się przez książąt opolskich jako *herre zu Oppul zu Ostraw etc* oraz *kniże opolske a opavske* ma świadczyć o bliskich związkach z władcami Opawy, zob. J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 198—199. Żadne źródła nie potwierdzają jednak tej tezy.

³⁹ Zob. S.A. SROKA: *Książę Władysław Opolczyk...*, passim.

⁴⁰ CDS VI, nr 89.

⁴¹ CDS VI, nr 111, 114; W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 334—335.

⁴² Szerzej, zob. niżej.

⁴³ Źródła mówią tylko pośrednio o tym fakcie. W 1410 roku Jan Kropidło rozstrzygał spory między swoimi braćmi. Jedną z omawianych spraw było dokładne określenie granicy między Śmiczem (okręg bialski) a Pleśnicą (okręg niemodliński), zob. CDS VI, nr 114. Dodatkowo książę Bernard nie przekazał Białej żadnemu ze swoich bratanków, a wiadomo, że to miasto należało później do Bolka V. Stąd wniosek, że najstarszy syn Bolka IV otrzymał Białą wraz z okręgiem od swojego ojca, zob. CDS VI, nr 192, 226; LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

Po śmierci Władysława w 1401 roku nowy zamek w Opolu został przy księżnej Ofce, tak samo jak Głogówek, który był jej oprawą wdową⁴⁴. Kolejne zmiany na mapie politycznej księstwa zaszły w 1418 roku po śmierci księżnej. Wówczas nowy zamek został podzielony między Bolka IV a Jana Kropidłę. Także okręg głogówecki został podzielony pomiędzy tych Piastów⁴⁵. W 1421 roku książęta opolscy przejęli od biskupa wrocławskiego Prudnik na prawach zastawu⁴⁶, po śmierci Jana natomiast jego bracia podzielili się spadkiem po połowie⁴⁷. Wówczas Bernard uzyskał połowę nowego zamku⁴⁸, gdzie zapewne wprowadził swoich urzędników, którzy mieli administrować jego dobrami w części okręgu opolskiego. Książę Bernard powiększył swoje księstwo w 1434 roku, kiedy przejął na prawach zastawu okręgi kluczborski i byczyński⁴⁹.

Pierworodnym synem Bolka IV był Bolko V zwany Wołoszkiem⁵⁰. K. Jasiński podaje, że urodził się między 1394 a 1400 rokiem⁵¹. Pierwszą żoną Bolka V była Elżbieta Granowska, córka Wincentego i Elżbiety z Pilczy. Do małżeństwa doszło prawdopodobnie za pośrednictwem stryja Bernarda i jego żony Jadwigi, córki Spytka z Melsztyna po 2 maja 1417 roku⁵². Potwierdzeniem tego może

⁴⁴ W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 334—335; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 186.

⁴⁵ W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 337—338; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 188. Do niedawna historycy przyjmowali, że księżna zmarła między 2 czerwca 1418 roku a 9 grudnia 1424 roku, zob. K. JASIŃSKI: *Rodowód...*, T. 3. Wrocław 1977, s. 81. J. Horwat ustalił, że Ofka zmarła przed 8 stycznia 1421 roku, natomiast Dieter Veldtrup natrafił na dokument księżnej głogóweckiej, dzięki czemu zawęził czas jej zgonu do okresu między 9 sierpnia 1418 roku a 25 września tego roku, zob. D. VELDTRUP: *Frauen um Herzog Ladislaus (†1401)...*, s. 256—257, 306—308. Można bardziej doprecyzować ten okres. Dokument Bolka IV i Bernarda wystawiony w Głogówku 12 października 1418 roku, na którym pojawił się także nowy starosta głogówecki — Piotr Temchyn — związany z tymi książętami, świadczy o tym, że Ofka wówczas nie żyła, zob. A. KNOBLICH: *Bermertungen, Ergänzungen und Berichtigungen zu neueren Schriften auf dem Gebiete der Geschichte. Dr. Wattenbach, Nekrolog von Heinrichau. Zeitschrift IV. Zu S. 305 Anm. 1. ZFGS 1871. Bd. 10*, s. 497.

⁴⁶ Szerzej na ten temat, zob. M. WOŹNY: *Sytuacja prawna ziemi prudnickiej w późnym średniowieczu. „Ziemia Prudnicka” 2009/2010*, s. 61—64.

⁴⁷ CDS VI, nr 157; W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 338.

⁴⁸ W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 338.

⁴⁹ Kluczbork został przejęty z rąk Dobka Puchały, który był dowódcą husyckim. Rycerze wielunscy potwierdzili warunki, na jakich Kluczbork miał być przekazany księciu niemodlińskiemu i brzeskiemu, zob. APO. Am Namysłowa, nr 300. Z uwagi na brak pieniędzy Ludwik brzeski zastawił wspomniany okręg Bernardowi, zob. W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 339.

⁵⁰ Na temat możliwego pochodzenia przydomka Bolka V, zob. M. WOŹNY: *Przydomki Bolka V. „Ziemia Prudnicka” 2009/2010*, s. 59—60.

⁵¹ K. JASIŃSKI: *Rodowód...*, T. 3, s. 102.

⁵² Tego dnia doszło do ślubu Elżbiety z Pilczy i Jagiełły, zob. J. KRZYŻANIAKOWA, J. OCHMAŃSKI: *Władysław II Jagiełło*. Wrocław—Warszawa—Kraków 2006, s. 249. Mariaż ten miał zapewnić bliższe związanie księstwa opolskiego z Królestwem Polskim, a mógł to uczynić właśnie ślub córki

być wspólna wizyta Jadwigi i Elżbiety na Wawelu w wigilię Bożego Narodzenia w 1419 roku⁵³. Bolko miał z Elżbietą jednego syna — Wacława urodzonego w połowie lat trzydziestych XV wieku⁵⁴. Młody Wacław zmarł w 1453 roku⁵⁵, co spowodowało, że książę głogówecki nie miał następcy.

Prawdopodobnie w 1425 roku Bolko IV przekazał pierworodnemu synowi Bolkowi V swoje prawa do zastawu prudnickiego⁵⁶, a w następnym roku — swoją część okręgu głogóweckiego oraz połowę Krapkowic i Chrzelic⁵⁷. W 1437 roku pozostałe części tych terytoriów przekazał temu Piastowi Bernard niemodliński⁵⁸. Po śmierci Bolka IV w tym samym roku jego ziemie przejął młodszy syn Mikołaj wraz z bratem Janem, który jednak wkrótce zmarł⁵⁹.

Bolko V po najazdach husyckich znacznie poszerzył swoje włości. W 1440 roku przejął na prawach zastawu okręg Edelstein wraz z Złatymi Horami od Wacława opawskiego⁶⁰. Trzy lata później książę ten przejął jako zastaw od biskupa

królowej z pierworodnym synem księcia opolskiego. Elżbieta nie zapewniała takich wpływów polskich, będąc tylko córką byłego kasztelana nakielskiego. Kuriozalną opinię wygłosił Marcin Böhmer, który uznał, że do ślubu doszło, gdyż młody książę był panem Głogówka, zob. IDEM: *Konrad VII Biały (ok. 1394 — 14 lutego 1452). Pan Oleśnicy i Koźla. Książę zapomniany*. Kraków 2012, s. 38. Warto przypomnieć, że w tym czasie okręg głogówecki dzierżyła wdowa po Władysławie II, a po jej śmierci teren ten przejęli synowie Bolka III. Prawdopodobnie nie było wówczas nawet planów przekazania Głogówka Bolkowi V.

⁵³ Wielkorządca krakowski zanotował obecność obu księżnych, lecz nie podał ich imion, zob. *Rachunki dworu króla Jagiełły i królowej Jadwigi z lat 1388 do 1420*. Wyd. F. PIEKOSIŃSKI. Kraków 1896, s. 543.

⁵⁴ Pierwsza wiadomość o nim pochodzi z 1450 roku, kiedy to zrezygnował z ziem swej matki na rzecz Jana Pileckiego, zob. AGZ. T. 13, nr 4276, 4277, 4278. Następną informacją, w której jest już opisany jako osoba zmarła, pochodzi z 1453 roku, zob. CDS VI, nr 234.

⁵⁵ CDS VI, nr 234.

⁵⁶ 6 maja 1425 roku Bolko był panem Prudnika, zob. CDS XXXIII, s. 33, nr 11.

⁵⁷ W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 339. O tym, że w 1426 roku Bolko V otrzymał te ziemie, świadczą listy dłużne, jakie były w posiadaniu kupców żydowskich. Zostały wystawione w 1426 roku. Pierwszą pożyczkę pobrał *Herczog Bolke, here zu Oppolo vnnd Obirst Glagaw*, a drugą *Herczog Bolke erbling czu Oppoln*, zob. *Wykaz listów dłużnych znalezionych u Żydów w Świdnicy, Strzegomiu, Jaworze i Lwówku*. W: M. GOLIŃSKI: *Wrocławskie spisy zastawów, długów i mienia żydowskiego z 1453 roku. Studium z historii kredytu i kultury materialnej*. Wrocław 2006, s. 230, nr 94, 96. Oznacza to, że w chwili wystawienia tego listu młody książę nie był jeszcze księciem głogóweckim. Księstwo przejął najpóźniej 30 września 1426 roku, kiedy to już tytułował się księciem głogóweckim, zob. APWr. Rep. 4f, nr 84b.

⁵⁸ CDS VI, nr 192; W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 340; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 205.

⁵⁹ W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 339—340; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 228.

⁶⁰ CDS VI, nr 205, 206; W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 341—342; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 224.

wrocławskiego Ujazd wraz z wsiami biskupimi w ziemi bytomskiej⁶¹. Jako zastaw przez kilka lat dzierżył ponadto Głuchołazy⁶². W 1450 roku jego stryj Bernard przekazał mu za pomoc w spłaceniu długów okręg niemodliński oraz zapisał okręgi strzelecki, lubliniecki, sławiecki i ziemię sośnicowicką⁶³. Ostatnim nabytkiem Bolka V była część księstwa opawskiego, którą wykupił on od tamtejszych Przemyślidów w 1456 roku⁶⁴.

Wołoszek odprawił swoją pierwszą żonę przed 1451 rokiem i ożenił się następnie z Jadwigą, córką Hinczy Besa z Kujaw. Z uwagi na okoliczności ślubu Jadwiga przez wielu była traktowana jak nałożnica⁶⁵. Bolko V zmarł 28 maja 1460 roku i został pochowany w Głogówku⁶⁶.

Młodszy braćmi Wołoszka byli Jan, Henryk i Mikołaj. Drugi syn Bolka IV urodził się w pierwszym dziesięcioleciu XV wieku⁶⁷. Nie odgrywał większej roli, gdyż był znacznie młodszy od Bolka V. Po śmierci Bolka IV, która nastąpiła 6 maja 1437 roku⁶⁸, objął rządy wraz z Mikołajem. Jan zmarł jednak 5 września 1439 roku⁶⁹, Henryk natomiast przyszedł na świat około 1420 roku, a zmarł

⁶¹ LuBS. Bd. 2, s. 370—372 = J. DRABINA, J. HORWAT, Z. JEDYNAK: *Bytom średniowieczny — przekazy źródłowe 1123—1492*, Opole 1985, nr 231; W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 342.

⁶² LuBS. Bd. 2, s. 268—269 = *Wykaz regestów...*, nr 907; *Protokolle des Breslauer Domkapitels, Fragmente aus der Zeit 1393—1460*. Hrsg. C. GRÜNHAGEN. ZFGS 1863. Bd. 5, s. 153

⁶³ LuBS. Bd. 2, s. 335—337, nr 37 = CDS VI, nr 226 [regest]; W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 340—341; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 216, 226.

⁶⁴ CDS VI, nr 248, 273; G. BIERMANN: *Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf. Teschen* 1874, s. 208.

⁶⁵ CDS VI, nr 252; Długosz. T. 4, s. 699 oraz T. 5, s. 311. Elżbieta zmarła po 2 września 1452 roku, zob. K. JASIŃSKI: *Rodowód...*, T. 3, s. 102.

⁶⁶ K. JASIŃSKI przyjął datę śmierci tego księcia na 29 maja na podstawie kroniki Długosza wydanej przez A. Przeździeckiego, zob. IDEM: *Rodowód...*, T. 3, s. 103. Część autorów uznaje jako datę śmierci Bolka 20 maja, opierając się na lipskim wydaniu Długosza, zob. K. PIOTROWICZ: *Bolesław V*. PSB 1936. T. 2, s. 281—282. Datę 28 maja zapisał natomiast P. Eschenloer, którego informacje są bardziej wiarygodne od polskiego dziejopisarza. Wrocławski pisarz miejski podał następującą informację: *Am dinstag vor Pfingsten [27. Mai] was ein frawsam gewitter öbir die gancz Slesia, es filen steine als die gense eyr, als die enten eyr, diser hagil tat grossen schaden am getreide. Nymant gedocht grawsamer erschrecklichen gewitters, es werete vom morgen bis an andiren tag, dorynnen heczzuge Bolko der grosse keczere starb vud vorczweifelte an seinem ende*, zob. P. ESCHENLOER: *Geschichte der Stadt Breslau*. Bd. 1, s. 349. Te same informacje powtórzył później N. Pol, zob. IDEM: *Jahrbücher der Stadt Breslau*, Bd. 2. Breslau 1815, s. 39. Miejsmem pochówku był najprawdopodobniej klasztor franciszkanów, zob. SRS X, s. 26. Jan Długosz podał, iż księżę spoczął na cmentarzu kolegiackim, zob. Długosz. T. 5, s. 311.

⁶⁷ Według Jasińskiego najpóźniej mógł się urodzić około 1412 roku, zob. IDEM: *Rodowód...*, T. 3, s. 102.

⁶⁸ Ibidem, s. 99—100.

⁶⁹ Ibidem, s. 104—105.

przed swoim ojcem 8 kwietnia 1436 roku⁷⁰. Najmłodszym synem Bolka IV był Mikołaj. Urodził się już w latach dwudziestych XV wieku⁷¹. Ożenił się na początku 1442 roku z Magdaleną, córką Ludwika II, księcia brzesko-legnickiego, która urodziła mu dziesięcioro dzieci: synów Ludwika, Jana, Mikołaja, Bolesława, Bernarda i córki Magdalenę, Małgorzatę, Elżbietę, Katarzynę oraz jedną o nieznanym imieniu. Małżeństwo dało mu prawa do części spadku po zmarłym teściu⁷². Jego konkurentami byli synowie bratanka ostatniego księcia brzesko-legnickiego, Jan II i Henryk X lubiński⁷³. 18 lutego 1443 roku książę opolski otrzymał w zamian za posag swojej żony Brzeg z okręgiem na prawach zastawu⁷⁴. Legnica przypadła wówczas Janowi II, który w 1445 roku poślubił drugą córkę Ludwika II, wznawiając swoje pretensje do ziemi brzeskiej⁷⁵. W celu spłacenia posagu księżnej Magdaleny książęta lubińscy zastawili w 1447 roku Brzeg z okręgiem rycerzowi Hinczy Stoszowi⁷⁶. Trzy lata później Mikołaj I ponownie jednak przejął Brzeg z okręgiem w zamian za pożyczenie pieniędzy Janowi II i Henrykowi X na wykupienie tego terytorium od Hinczy Stosza⁷⁷. W 1449 roku Bernard przekazał Mikołajowi I swoją część okręgu opolskiego z wyjątkiem wsi Węgry wraz z nowym zamkiem w Opolu⁷⁸. Pozostałą część księstwa opolskiego Piast ten przejął po śmierci swojego brata Bolka V. Mikołaj I miał także siostrę Małgorzatę, która między 1423 a 1426 rokiem poślubiła Ludwika, księcia lubińskiego i oławskiego⁷⁹.

⁷⁰ Ibidem, s. 105.

⁷¹ Ibidem, s. 105—106.

⁷² W. Dziewulski podaje, że do ślubu doszło rok później, zob. IDEM: *Brzeg 1247—1675*. W: *Brzeg. Dzieje. Gospodarka. Kultura*. Red. W. DZIEWULSKI. Opole 1975, s. 45.

⁷³ LuBS. Bd. 1, s. 395—397; F. SZAFRAŃSKI: *Ludwik II brzesko-legnicki, feudał śląski z doby późnego średniowiecza*. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1972, s. 41—42.

⁷⁴ CDS IX, nr 906, 907; W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 341; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 232.

⁷⁵ K. JASIŃSKI: *Rodowód...*, T. 1, s. 215—216; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 233.

⁷⁶ W. DZIEWULSKI: *Brzeg...*, s. 45; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 233.

⁷⁷ CDS IX, nr 941, 942; W. DZIEWULSKI: *Brzeg...*, s. 46.

⁷⁸ LuBS. Bd. 2, s. 334—335, nr 36 = CDS VI, nr 223 [regest]; W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały...*, s. 340; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 216.

⁷⁹ K. JASIŃSKI: *Rodowód...*, T. 3, s. 103—104.

Podział administracyjny księstwa opolskiego

Ostatnim problemem, który należy poruszyć w tym rozdziale, jest sprawa podziałów administracyjnych ziem podległych władzy książąt opolskich. Wczesnośredniowieczne kasztelanie w XIV wieku przekształciły się w okręgi. Już od dawna historycy opisują wewnętrzne podziały księstw górnośląskich i określają granice bądź to poszczególnych kasztelanii, bądź okręgów⁸⁰. Johannes Chrząszcz uznał, że pokrywały się one z granicami dekanatów⁸¹. Idąc tym tropem, J. Horwat precyzował poszczególne okręgi w księstwie bytomskim oraz opolskim⁸². Takie postępowanie spotkało się ze słuszną krytyką innych badaczy⁸³. Obecnie nie ma raczej wątpliwości, że granice kościelne nie pokrywały się z świeckimi granicami. Przede wszystkim te pierwsze były zdecydowanie bardziej hermetyczne od granic wytyczanych przez Piastów śląskich. W tym miejscu warto zaznaczyć, że granice księstw czy okręgów mogły zmieniać się często z uwagi na toczone wojny, zawierane małżeństwa czy też wzajemne ustalenia co do podziału ojcowizny.

⁸⁰ K. ORZECZOWSKI: *Terytorialne podziały na Śląsku*. „Kwartalnik Opolski” 1971. T. 17, z. 2, s. 74—91; W. DZIEWULSKI: *Terytorialne...*, 323—346; J. RAJMAN: *Kasztelanie górnośląskie w XIII wieku. Z problematyki elit władzy i tzw. terytorialności grodów kasztelańskich*. „Studia i Materiały do Dziejów Śląska” 1996. R. 21, s. 21—39.

⁸¹ J. CHRZĄSZCZ: *Die Geschichte der Städte Peiskretscham und Tost sowie das Kreises Tost-Gleiwitz*. Peiskretscham 1927, s. 253.

⁸² J. HORWAT: *Księstwo bytomskie...*; J. HORWAT: *Podział księstwa opolskiego na kasztelanie w II połowie XIII w.* „Rocznik Muzeum w Gliwicach” 1997. T. 11 i 12, s. 39—42; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 65. Podobnie, zdaje się, uważa Bogdan Kloch, który pisze między innymi: „Czy tym samym granica archiprezbiteriatu nie była odbiciem zasięgu władzy Alberta, księcia opolskiego na Strzelcach”. Autor sugeruje wzorowanie się władz kościelnych na władzach państwowych przy podziale na archiprezbiteriaty, zob. B. KLOCH: *Najstarsze parafie Górnego Śląska (średniowieczna organizacja parafialna Górnego Śląska w diecezji wrocławskiej)*. Racibórz bdw, passim (szczególnie s. 50).

⁸³ J. RAJMAN: *Pogranicze śląsko-małopolskie w średniowieczu*. Kraków, 1998, s. 59. Pośrednio podważa tezę J. Horwata Idzi Panic, który zauważył brak pokrycia „okręgów” z *Liber fundationis episcopatus Wratislaviensis* z późniejszymi archiprezbiteriatami oraz kasztelaniami, zob. I. PANIC: „Iste sunt ville circa...”. *Z badań nad Liber fundationis episcopatus Wratislaviensis*. „Wieki Stare i Nowe” 2001. T. 2, s. 52—62. Pogląd ten przyjął także Sławomir Witkowski, zob. IDEM: *Kasztelania bytomska w średniowieczu. Zarys problematyki (początki kasztelanii, dzieje polityczne, granice)*. Sosnowiec 2009, s. 57—59.

W XIV wieku okręg opolski od zachodu graniczył przede wszystkim z okręgiem niemodlińskim. Granica rozciągała się przy wsiach Prószków (okręg opolski) oraz Przysiecz⁸⁴ i Komprachcice, które należały do księstwa niemodlińskiego⁸⁵. Wiadomo także, że Niewodniki należały do okręgu niemodlińskiego⁸⁶. Dalej granica biegła na północ od Skorogoszcza, który znajdował się nieopodal księstwa brzeskiego. Granica między okręgiem opolskim a oleskim biegła na północ od wsi Jełowa⁸⁷. Wbrew sugestiom Jerzego Rajmana enklawą opolską nie była wieś Sowczyce⁸⁸. Z okręgiem strzeleckim granica przebiegała między wsiami Dobrze Dębie (okręg opolski) a Mokry Daniec (okręg strzelecki)⁸⁹. Dalej granica rozciągała się na południe od Kątów Opolskich, a na północ od Krapkowic. Pas na lewym brzegu Odry należał do części strzeleckiej⁹⁰.

W wyniku podziału ziem opolskich dokonanego między synami Bolka III w 1400 roku okręg opolski został poszerzony kosztem okręgu niemodlińskiego, strzeleckiego i głogóweckiego⁹¹. Z okręgu niemodlińskiego odłączono północną część ciągnącą się aż do miasta Skorogoszcz⁹². Z okręgu strzeleckiego przyłączono dobra rodziny Świerczek skupione wokół Mokrego Dańca oraz Kosorowice⁹³.

⁸⁴ CDS XXIX, nr 5628 = CDS XX, s. 18; APWr. Rep. 4f, nr 65c; APWr. Rep. 4f, nr 65d.

⁸⁵ CDS VI, nr XVII.

⁸⁶ CDS VI, nr 47.

⁸⁷ CDS VI, nr 88, 103. W XVI w. granica biegła na północ od Starych Budkowic, Jełowy, Szczedrzyk, Schodnia, zob. J. RAJMAN: *Pogranicze śląsko-małopolskie...*, s. 80. Zgodnie z dokumentem z 1462 r. granica między okręgami przechodziła w okolicy wsi Kotórz Mały, Kotórz Wielki, Kadłub i Ligota, zob. *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 6.

⁸⁸ J. RAJMAN: *Pogranicze śląsko-małopolskie...*, s. 80, przyp. 108. Niestety jest to wynik nieporozumienia. W średniowieczu istniały dwie miejscowości o tej samej nazwie: jedna w okręgu oleskim, a druga niedaleko Opola. Ta ostatnia leżała na północ od Zbicka i została zalana pod staw. Prawdopodobnie na jej gruntach powstała później dzisiejsza wieś Zawada, zob. *Urbarze I*, s. 10.

⁸⁹ CDS VI, nr 17, 21, 22, 52.

⁹⁰ APWr. Rep. 4f, nr 43d; WBP w Opolu, I-33 RKP = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 55. Zimnice znajdowały się pod panowaniem księcia Alberta, zob. CDS VI, nr 7.

⁹¹ O fakcie podziału informuje list księcia Jana Kropidły z 6 maja 1400 roku, zob. CDS VI, nr 89.

⁹² APWr. Rep. 4f, nr 29e (Ligota Prószkowska); APWr. Rep. 107, nr. 145 (Dąbrowa); APWr. Rep. 107, nr 67 (Oldrzychowice); APWr. Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1 (Narok); CDS VI, nr 111 (Niewodniki); APWr. Rep. 4f, nr 43aa (Komprachcice); APWr. Rep. 107, nr. 145 (Dąbrowa i Sokolniki); CDS VI, nr 207 (Golczowice); LuBS. Bd 2, s. 333 (Skorogoszcz). Na ostatnim z dokumentów wystawionym przez Mikołaja I pojawia się określenie *Stadt und Land Schurgast*, co odnosi się zapewne do pasa wydzielonego wcześniej z okręgu niemodlińskiego i przyłączonego do okręgu opolskiego. Skoro Skorogoszcz należał do Mikołaja I, to znaczy, że wcześniej był własnością Bolka IV.

⁹³ CDS VI, nr 96 (Raszowa w okręgu opolskim), 130 (Mokry Daniec w okręgu opolskim), H. WOTZLAW: *Tarnau eine oberschlesische Ortschaft*. Dülmen 1993, s. 41—43 (Kosorowice w pierw w księstwie strzeleckim, potem pod władzą księcia opolskiego).

Z okręgu głogóweckiego do ziem Bolka IV przyłączono cały pas na północ od Racławiczek i Strzelczek⁹⁴.

Z pomocą mapy z 1736 roku⁹⁵ można odtworzyć północno-zachodnią granicę tego okręgu (pozostałe mogły ulegać większym zmianom w ciągu lat, ponieważ należały do jednego księstwa). Z księstwem brzeskim okręg opolski graniczył na linii Lewin — Kolnie, Karłowice (osady leżące poza księstwem opolskim). Dalej granica — z kolejnymi okręgami — biegła wzdłuż skraju Borów Stobrawskich. Północna granica biegła za Domaradzem i Fałkowicami, które należały do okręgu opolskiego, dochodząc do granicy z okręgiem oleskim.

Okręg niemodliński, jak wcześniej zaznaczyłem, został zmniejszony o północną część kosztem okręgu opolskiego. Na południu graniczył z okręgiem głogóweckim i bialskim. Granica z okręgiem bialskim przebiegała przy wsiach Śmicz (okręg bialski) oraz Pleśnica (okręg niemodliński)⁹⁶. Zgodnie z ustaleniem z 1383 roku granica między okręgiem niemodlińskim a głogóweckim miała biec w ten sposób, że granicznymi osadami w części niemodlińskiej miały być Komprachcice, od których granica ciągnęła się wzdłuż drogi w kierunku Lewina. Kolejnymi nadgranicznymi miejscowościami niemodlińskimi były Rzymkowice, Stara Jamka, Welisławice⁹⁷, Bartoszowice, Albrechcice (te trzy osady zapewne już zaginęły), Grabina, Otok, Wasiłowice i Szonowice⁹⁸. Od zachodu okręg niemodliński graniczył z ziemiami biskupa wrocławskiego. Granica biegła wzdłuż rzeki Ścinawa Niemodlińska, o czym świadczy fakt, iż wszystkie miejscowości na jej prawym brzegu należały do okręgu niemodlińskiego (Przydroże Wielkie, Friedland), a po przeciwnej stronie do ziem biskupa wrocławskiego. Mniej więcej za Friedlandem granica biegła na północ w ten sposób, że Łambinowice, Bielice, Malerzowice Wielkie i Krasna Góra znajdowały się po stronie księstwa nyskiego. Granica mogła biec wzdłuż Borów Niemodlinskih. Wsie należące do okręgów

⁹⁴ Przykładowo 9 sierpnia 1403 roku Bolko IV potwierdził zwierzchnie prawa nad wsiami Przysiecz i Ligota Prószkowska Adamowi Prószkowskiemu, zob. APWr. Rep. 4f, nr 29e. Jak zaznaczyłem wcześniej, Ligota Prószkowska po podziale w 1383 roku należała do części głogóweckiej, co w świetle tego dokumentu zmieniło się na korzyść okręgu opolskiego.

⁹⁵ J. WIELAND: *Principatus Silesiae Oppoliensis exactissima Tabula geographica, sistens Circulus Oppoliensem Ober-Glogau Gros Strehliz, Cosel, Tost, Rosenberg, Falckenberg & Lubleniz. Norimbergae* 1736. O autorze, zob. A. HEYER: *Die erste staatliche Vermessung Schlesiens unter Karl VI. (1720—1752)*. ZFGS 1890. Bd. 24, s. 305—348.

⁹⁶ CDS VI, nr 114.

⁹⁷ Możliwe, że pozostałością po tej osadzie jest gródek rycerski leżący między Puszną a Piechocicami. O tym obiekcie związanym z nieznaną osadą, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 401—402.

⁹⁸ CDS VI, nr XVII, 114; M. WOŹNY: *Granice księstwa...*, s. 38—40. Granica głogówecka na tym odcinku uległa później zmianie, co omówię niżej.

nyskiego oraz grodkowskiego są spisane w landbuchu⁹⁹. Wiadomo, że granica biegła zaraz za Krasną Górą (*Sonnenberg*), gdyż pobliskie Pielgrzymowice (*Pilkendorf*) znajdowały się w okręgu niemodlińskim¹⁰⁰.

Granice tego okręgu z księstwem nyskim bardzo dobrze widać na mapie sporządzonej w 1736 roku. Jest mało prawdopodobne, aby granica między księstwem opolskim a księstwem nyskim zmieniała się w tym okresie, tym bardziej że wszystkie wcześniej podane miejscowości znajdowały się w 1736 roku na granicy obu księstw, w tych samych okręgach. Granica zaczynała się w pobliżu Ścinawy, która leżała po stronie niemodlińskiej, i Ścinawy Nyskiej (*Steinsdorf*). Biegła wzdłuż rzeki Ścinawy Niemodlińskiej. Za wsią Rynarcice (część nyska) granica biegła w kierunku północno-zachodnim w ten sposób, że wsie Kuropas, Myszowice i Niesiebudowice należały do okręgu niemodlińskiego. W tym miejscu granica zaczynała biec na północ. Wieś Wierzbie leżała po stronie niemodlińskiej, natomiast Budzieszowice i Łambinowice leżały w księstwie nyskim. Kolejne przygraniczne miejscowości to Szadurczyce (okręg nyski), Kluczniki i Jakubowice (okręg niemodliński), Grabin (okręg nyski), Jaczowice i Brzęczkowice (okręg niemodliński). Przy wsi Marszów (okręg nyski) granica skręcała na zachód i rozdzielała Krasną Górę (okręg nyski) oraz Pielgrzymowice (okręg niemodliński). Za tą drugą wsią granica skręcała na północ wzdłuż rzeki Nysy Kłodzkiej. Rzeka ta rozdzielała także okręg niemodliński od okręgu brzeskiego.

Okręg bialski od wschodu sąsiadował z okręgiem głogóweckim. Po stronie głogóweckiej znajdowały się Ligota Bialska i Solec, a po stronie bialskiej — Wasiłowice, Biała, Prężyna i Prężynka¹⁰¹. Na południe od Prężynki rozciągała się granica z ziemią prudnicką, do której należały Rudziczki, Czyżowice i Lubrza¹⁰². Od ziem biskupstwa wrocławskiego oddzielała okręg bialski zapewne rzeka Ścinawa Niemodlińska. Granica z okręgiem niemodlińskim przebiegała między Śmiczem (okręg bialski) a Pleśnicą (okręg niemodliński)¹⁰³.

Jak wcześniej opisałem, okręg głogówecki graniczył z okręgiem bialskim, a następnie z okręgiem niemodlińskim. Zgodnie z ustaleniem komisji w 1383 roku granica między okręgiem niemodlińskim a głogóweckim miała biec w ten sposób, że graniczną osadą w części niemodlińskiej miało być Domecko, od którego

⁹⁹ M. GOLIŃSKI: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu*. I. *Księstwo nysko-otmuchowskie*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1998. R. 53, s. 33—67.

¹⁰⁰ Neisser Lagerbücher, nr 1223. W dokumencie zapisano, że ta wieś znajdowała się *in terra ducis Falkenbergensis*.

¹⁰¹ CDS VI, nr XVII; M. WOŹNY: *Granice księstwa głogóweckiego...*, s. 38—40.

¹⁰² CDS XXXIII, s. 33, nr 14; CDS VI, nr 95, 159, 274, 361.

¹⁰³ CDS VI, nr 114.

granica ciągnęła się wzdłuż drogi w kierunku Lewina. Kolejnymi nadgranicznymi miejscowościami niemodlińskimi były Pogórze, nieistniejąca dziś Łąka, Brzeźnica, Ligota, Piechocice, Ostra Górka (zapewne osada, na terenie której dziś istnieje Góra Prudnicka) i zaginiona obecnie wieś Czanstkowice¹⁰⁴. Na początku XV wieku z okręgu głogóweckiego do okręgu opolskiego przyłączono cały pas na północ od Racławiczek i Strzeleczek¹⁰⁵. Pewien problem stanowi granica z okręgiem kozielskim. Wydaje się, że przebiegała ona mniej więcej wzdłuż rzek Odry i Straduni¹⁰⁶, ale zgodnie z dokumentem Władysława Opolczyka do okręgu głogóweckiego zaliczała się także wieś Ligota zwana również Borzysławicami¹⁰⁷. Problem polega na tym, że Borzysławice znajdują się około 12 km na zachód od rzeki Straduni. Może oznaczać to, że granica głogówecko-kozielska biegła jednak nieco bardziej na wschód od Straduni, lecz brakuje informacji o przynależności do okręgu głogóweckiego osad między Stradunią a Borzysławicami. Co więcej, zgodnie z dokumentami Ciesznów (2,5 km na wschód od Straduni, a 9,5 km na zachód od Borzysławic) leżał w okręgu kozielskim¹⁰⁸. Podobnie Naczęsławice i Grodzisko znajdowały się pod rządami księcia kozielskiego¹⁰⁹. Wobec tego albo Borzysławice były enklawą głogówecką w okręgu kozielskim, albo średniowieczna wieś Ligota, zwana inaczej Borzysławicami, nie ma nic wspólnego z dzisiejszymi Borzysławicami bądź sąsiednią Ligotą Wielką. Sprawę częściowo wyjaśnia mapa z 1736 roku, którą można także posłużyć się w opisie granicy okręgu głogóweckiego z okręgiem głubczyckim oraz kozielskim. Na mapie wyraźnie widać, że granica z okręgiem głubczyckim a głogóweckim przebiegała w ten sposób, że Kietlice należały do części głubczyckiej, a Biernatów i Kazimierz do głogóweckiej. Stąd rozpoczynała się granica z okręgiem kozielskim i biegła ona wzdłuż rzeki Straduni, z niewielkimi odchyleniami na korzyść okręgu głogóweckiego (osada Damaszek, przy wsi Kazimierz, a w dalszej części Zwiastowice, Twardawa¹¹⁰, Malkowice i Dobieszowice). Na mapie zaznaczono także niewielki teren (enklawę), który należał do okręgu głogóweckiego (wsie Pociękarb, Bytków, Łężyce). Wspomniana wcześniej Ligota Borzysławicka (zapisana jako *Ellgoth, P. Ligotta*) znajdowała się tuż za granicą enklawy. Biorąc pod jednak uwagę wcześniej podane fakty, można założyć, że

¹⁰⁴ CDS VI, nr XVII, 114; M. WOŹNY: *Granice księstwa głogóweckiego...*, s. 38—40.

¹⁰⁵ Zob. wyżej.

¹⁰⁶ M. WOŹNY: *Granice księstwa głogóweckiego...*, s. 40.

¹⁰⁷ CDS XXXIII, s. 142, nr 5.

¹⁰⁸ CDS XVIII, s. nr 4186.

¹⁰⁹ CDS XVIII, s. nr 4145.

¹¹⁰ Wcześniej Twardawa należała do okręgu kozielskiego. Świadczy o tym zapiska z landbuchu z 1539 roku, zob. Landbuch OR, nr 354.

granica enklawy była nieco większa i w okresie średniowiecza obejmowała Ligotę Borzysławicką.

Okręg prudnicki od północy graniczył z okręgiem głogóweckim, a linia podziału przebiegała na południe od wiosek Laskowice i Olszynka¹¹¹. Następnie granica biegła na południe, oddzielając ziemię prudnicką od okręgu Ostobłogi. Granicznymi wioskami na tym odcinku były Krzyżkowice i Dytmarów należące do okręgu prudnickiego¹¹². Południowy odcinek granicy przebiegał poniżej Trzebiny i Dębowca¹¹³. Od zachodu ziemia prudnicka graniczyła z okręgiem głuchotańskim. Granicznymi osadami znajdującymi się po stronie prudnickiej były Moszczanki, Włóczno, Szybowice i Mieszkowice¹¹⁴. Od północy ziemia prudnicka graniczyła z okręgiem niemodlińskim, a granica przechodziła na północ od Rudziczki, Czyżowic i Lubrzy¹¹⁵. Dokładną granicę przedstawia mapa z 1736 roku, która poświadcza, że nie ulegała ona zmianom od czasów średniowiecza

W XIV wieku okręg strzelecki graniczył od zachodu z okręgiem niemodlińskim. Granica między nimi przebiegała za miastem Krapkowice i jego przyległościami¹¹⁶. Prawdopodobnie po przejęciu tego terenu przez synów Bolka III wydzielono okręg krapkowicki, do którego należał zamek Rogów wraz z przyległościami¹¹⁷. Granica południowa z okręgiem kozielskim przebiegała zapewne powyżej wsi Raszowa, Rokicie i Łąki Kozielskie, a poniżej Zalesia Śląskiego, aż do biskupiego okręgu ujejskiego¹¹⁸. Na granicy z okręgiem toszeckim znajdowały się wsie Sieronowice, Błotnica Strzelecka, Centawa, Łoniak, Dąbrówka, Kielcza¹¹⁹.

¹¹¹ CDS VI, nr XVII; M. WOŹNY: *Granice księstwa głogóweckiego...*, s. 39

¹¹² CDS XXXIII, s. 34, nr 16; E. SEIDL: *Die Besiedlung des Troppauer Landes und des angrenzenden Nordostmährens im 13. 14. Jahrhundert*. Heidelberg 2001 (Schriften der Stiftung Haus Oberschlesien. Landeskundliche Reihe. Bd. 11), s. 185.

¹¹³ CDS XXXIII, s. 33, nr 12.

¹¹⁴ E. SEIDL: *Die Besiedlung des Troppauer Landes...*, s. 186.

¹¹⁵ CDS XXXIII, s. 33, nr 14; CDS VI, nr 95, 159, 274, 361.

¹¹⁶ APWr. Rep. 4f, nr 43d; WBP w Opolu, I-33 RKP = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 55.

¹¹⁷ DB. Bd. 1. Th. 3, s. 124—125. W dokumencie zaznaczono, że dobra rogowskie znajdowały się w *Krappitzer Craise*.

¹¹⁸ W 1455 roku Raszowa i Łąki Kozielskie (*Wilcze Łąki*) zostały określone jako znajdujące się w okręgu sławickim, zob. CDS II, s. 98, nr 30. Na mapie z 1736 roku granica przebiegała już inaczej, gdyż Raszowa i Rokicie leżały w okręgu strzeleckim a Łąki Kozielskie w okręgu kozielskim.

¹¹⁹ Sieronowice należały do okręgu toszeckiego, zob. CDS VI, nr 265; J. RAJMAN: *Kielcza i Żędowice na tle osadnictwa w dolinie Małej Panwi w średniowieczu i wczesnym okresie nowożytnym*. W: *Z biegiem Małej Panwi z biegiem lat... Zarys dziejów terytorium Zawadzkie*. Red. J. SZULC. Zawadzkie 2009, s. 42. Centawa leżała w okręgu toszeckim, zob. CDS II, s. 93—94, nr 22. Łoniak, Dąbrówka i Kielcza leżały w okręgu strzeleckim, zob. CDS VI, nr 76; CDS I, nr 52; CDS II, s. 96, nr 28; Landbuch OR, nr 202 (Łoniak). CDS II, s. 99, nr 31 (Dąbrówka); J. RAJMAN: *Kielcza i Żędowice...*, s. 39—64 (Kielcza). W późniejszym czasie granica ta uległa zmianie, gdyż w 1736 roku Dąbrówka i teren po wsi Łoniak leżały w okręgu toszeckim.

Mała Panew oddzielała zapewne okręg lubliniecki od strzeleckiego¹²⁰. Granica między okręgiem opolskim a strzeleckim przebiegała przy wsiach Raszowa, Mokry Daniec i Borycz, które należały do okręgu strzeleckiego, lecz na początku XV wieku zostały włączone do okręgu opolskiego¹²¹. Dokładną granicę tego okręgu, z okręgami kozielskim i toszeckim, pokazuje mapa z 1736 roku. Biegła ona wzdłuż Odry, na wysokości wsi Raszowa zakręcała na wschód, a następnie na północ przy wsi Rokicie. Przy Lichyni granica znów biegła na południe, aż do okręgu sławieckiego. Na mapie zaznaczono, że Lichynia należała do okręgu sławieckiego, lecz są to na pewno zmiany wprowadzone w późniejszym czasie (na przykład przez księcia Mikołaja I, który walczył o te ziemie z księciem oświęcimskim). Następnie granica biegła przy okręgu ujejskim, aż do granicy z okręgiem toszeckim. Granicznymi miejscowościami była Olszowa i Brzezina po stronie strzeleckiej oraz Grzeboszowice po stronie toszeckiej. Granica biegła dalej w kierunku północno-wschodnim przy miejscowościach Warmatowice, Centawa (okręg toszecki) oraz Mokry Łan, Dziewkowice, Jemielnica (okręg strzelecki). Później granica ciągnęła się na zachód aż do Kieleczek (okręg toszecki) i Borowian (okręg strzelecki). W tym miejscu zakręcała na północ przy Krupskim Młynie (okręg strzelecki) i dalej biegła wzdłuż Małej Panwi, aż do pobliskiego stawu. W tym miejscu zaczynała się granica z okręgiem lublinieckim. Interesujące jest, że wieś Chechło była enklawą głogówecką. Tak jak w przypadku Lichyni i Zalesia, wcześniej należała ona do okręgu strzeleckiego¹²².

Okręg lubliniecki był mocno związany z okręgiem strzeleckim, ponieważ od XIV wieku tworzył wraz z nim księstwo strzeleckie. Mimo to był wyraźnie oddzielnym terenem osadniczym. Od północy i zachodu graniczył z Królestwem Polskim. Ten fragment granicy został dokładnie opisany w dokumencie z 1341 roku, w którym rozgraniczano księstwo strzeleckie i Królestwo Polskie. Do okręgu lublinieckiego należała wieś Sulów, przy której znajdował się kopiec graniczny zwany Narożnym. Po jego drugiej stronie znajdowała się wieś Rększowice. Od tego kopca granica biegła wzdłuż drogi przez rzekę Kamieniczka, następnie przez las Mostwa, aż do lasu Kaczanów. W nim znajdował się kolejny kopiec zwany Węgielny Kop. Także Boronów był wsią lubliniecką¹²³. Z innych dokumentów

¹²⁰ Wsie poniżej tej rzeki znajdowały się w okręgu strzeleckim, a powyżej w lublinieckim, zob. niżej.

¹²¹ CDS VI, nr 17, 21, 22, 52.

¹²² APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380. Dokument wystawił Bolko III, tytułując się księciem strzeleckim, a zatem miejscowość, której dotyczył dokument, musiała znajdować się w okręgu strzeleckim.

¹²³ ZDM. Cz. 8, nr 2530; B. SZCZECH: *Lubsza. Szkice z dziejów gminy i parafii*. Lubsza—Zabrze 1998, s. 10; J. RAJMAN: *Pogranicze śląsko-małopolskie w średniowieczu*. Kraków 2000, s. 71—72. Ostatnio dokładnie tę granicę omówił Karol Nabiałek, który na podstawie późniejszych źródeł

wynika, że następnymi granicznymi osadami po stronie okręgu lublinieckiego były Dronowice i Kochanowice¹²⁴. Od zachodu dystrykt ten sąsiadował z okręgiem oleskim. Najdalej wysuniętymi miejscowością w okręgu lublinieckim był Dobrodzień z okolicznymi wioskami¹²⁵. Zgodnie z mapą z 1736 roku granica między okręgiem lublinieckim a toszeckim biegła przez teren lasu, oddzielając słabo zaludnione tereny, aż do granicy z okręgiem bytomskim. Mała Panew rozdzielała te dwa okręgi aż do osady Miotek. Od tego miejsca aż do granicy z Królestwem Polskim granica biegła nieco na południe od wspomnianej rzeki.

Niewielki okręg oleski był blisko związany z okręgiem opolskim, z którym przez kilkadziesiąt lat tworzył jedno księstwo. Mimo to osadnictwo między tymi okręgami było wyraźnie oddzielone. Granica między okręgiem opolskim a oleskim biegła na północ od wsi Jełowa¹²⁶. Najdalej na wschód wysuniętymi miejscowościami były Radawie¹²⁷. Prawdopodobnie granicą między okręgiem oleskim a lublinieckim była rzeka Libawa.

Na podstawie mapy z 1736 roku można opisać granicę z okręgiem kluczborskim. Granicznymi rzekami były Krężel i Stobrawa aż do wsi Ligota Dolna. W tym miejscu granica biegła na południe aż do wsi Wawrzyńcowskie, skąd kierowała się na północ do rzeki Stobrawy.

Ziemia sośnicowicka została wydzielona z księstwa bytomskiego. Był to teren bez miasta, a nazwę zawdzięczał wsi parafialnej¹²⁸. Trudno dokładnie ustalić granice tego terytorium. Wiadomo, że najdalej na północ wysuniętą miejscowością były Pławniowice¹²⁹. Możliwe, że zachodnia granica przechodziła w okolicy wsi

wprowadził drobne korekty do nazw własnych w dokumencie wydanym przez Stanisława Kurasia (np. nazwa lasu Wlostwa to zniekształcona nazwa Mostwa), zob. K. NABIAŁEK: *Starostwo olsztyńskie od XIV do połowy XVII wieku*. Kraków 2012, s. 130–133.

¹²⁴ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 4, nr 1 [niedokładny regest] = RŚ. T. 4, nr 39 [regest bez listy świadków].

¹²⁵ Pobliskie Gostawice należały do okręgu lublinieckiego, zob. A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag*. Ratibor 1882, s. 27. Wiadomo, że w 1485 roku i w następnym wieku Dobrodzień należał do tego okręgu, zob. Landbuch OR, nr 125. Także ze źródeł z XVI wieku wiadomo, że do okręgu oleskiego należały Zębowice, zob. CDS VI, nr 369; Landbuch OR, nr 334.

¹²⁶ CDS VI, nr 88, 103. W XVI wieku granica biegła na północ od Starych Budkowic, Jełowy, Szczedrzyk, Schodnia, zob. J. RAJMAN: *Pogranicze śląsko-małopolskie...*, s. 80. Zgodnie z dokumentem z 1462 roku granica między okręgami przechodziła w okolicy wsi Kotórz Mały, Kotórz Wielki, Kadłub i Ligota, zob. *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 6.

¹²⁷ CDS I, nr 87.

¹²⁸ Mimo sugestii badaczy Sośnicowice w średniowieczu nie były miastem. W żadnym dokumencie nie są wymienione jako miasto, a w wyliczeniu miast, zamków i ziem Mikołaja I są określone jako kraj sośnicowicki. Pozostałe miejscowości są dokładnie określone jako miasta bądź miasteczka, zob. CDS VI, nr 249.

¹²⁹ APWr. Rep. 108, nr 8.

Rudno¹³⁰. Południowa granica biegła tuż poniżej Sośnicowic, gdyż brak dowodów, że któraś ze wsi poniżej tej miejscowości należała do kraju sośnicowickiego. Na zachodzie granica przechodziła w okolicy wsi Kozłów, która na pewno leżała w ziemi sośnicowickiej¹³¹, oraz wsi Niepaszyce i Łabędy¹³². Nieco dokładniej granicę przedstawia mapa z 1736 roku. Widać na niej, że granica między ziemią sośnicowicką (wówczas włączoną do okręgu sławieckiego) a okręgami ujejskim i toszeckim przebiegała wzdłuż rzeki Kłodnicy. Za Rzeczącami i Ligotą Łabędzką granica skręcała na południe. Granicznymi miejscowościami po stronie sośnicowickiej były Brzezinek, Kozłów, Łany Wielkie, Sośnicowice i Smolica. Przy Lebeszowicach granica skręcała na zachód aż do granicy z księstwem raciborskim. Ten fragment granicy biegł przez tereny zalesione.

Ziemia sławiecka była terenem wydzielonym z okręgu kozielskiego. Poza Sławiećcami (obecnie część Kędzierzyna-Koźla) do okręgu należały Raszowa, Rokicie i Wilcza Łąka¹³³, Bierawa¹³⁴ oraz Stare Koźle¹³⁵. Brak danych o innych miejscowościach w tym okręgu¹³⁶. Na podstawie mapy z 1736 roku trudno jest ustalić bieg granicy między okręgiem sławieckim a kozielskim, gdyż zmieniła się ona między XV a XVII wiekiem (Raszowa i Rokicie leżały już wówczas w okręgu strzeleckim, a Wilcze Łąki — zapisane jako Łąki — leżały w okręgu kozielskim). Co najmniej na wysokości wsi Lenartowice, Kędzierzyn (w 1736 roku okręg sławiecki) i Żabieniec (w 1736 roku okręg kozielski) granica przebiegała wzdłuż Kłodnicy i Odry aż do Lubieszowa (z mapy trudno wywnioskować, do którego okręgu należała ta wieś). Stąd granica biegła na wschód przez teren zalesiony.

¹³⁰ Przypuszczenie jedynie na podstawie listy świadków, zob. niżej. Jadwiga Jawor-Baranowska w artykule o wsi Rudziniec przyjmuje, że Rudziniec wraz ze wsią Rudno należały albo do okręgu toszeckiego, albo do ziemi sośnicowickiej, zob. J. JAWOR-BARANOWSKA: *Pierwotna lokalizacja Rudzinia — głos w dyskusji*. „Rocznik Muzeum w Gliwicach” 2010. T. 22, s. 19—25.

¹³¹ D 384, s. 40—42.

¹³² CDS VI, nr 287, 290; Landbuch OR, nr 22, 52. Nie jest pewne, do jakiego okręgu należały Niepaszyce. Wiadomo, że Łabędy były wsią sporną między ziemią sośnicowicką a okręgiem toszeckim, którą na korzyść książąt opolskich rozstrzygnął w 1472 roku biskup wrocławski, zob. CDS VI, nr 291.

¹³³ CDS II, s. 98, nr 30.

¹³⁴ A. NOWACK: *Die Pfarrkirche zur Allerheiligsten Dreifaltigkeit in Birawa O-S. Breslau 1920*, s. 7 (dokument w sprawie transakcji wystawił książę Bernard).

¹³⁵ CDS VI, nr 210 [regist].

¹³⁶ Landbuch OR, nr 12. Ze źródeł XVI-wiecznych wynika, że do okręgu przyłączono Li-chynię. Stało się to zapewne po odzyskaniu Leśnicy z rąk Jana oświęcimskiego. O ataku księcia oświęcimskiego zob. H. GRABOWSKI: *Dzieje Leśnicy w epoce feudalnej*. W: *Szkice z dziejów Leśnicy*. Red. F. HAWRANEK. Opole 1977, s. 30; J. SPERKA: *Mikołaj (1422/1424 — 1476), książę opolski*. W: *Książęta i książęta Górnego Śląska*. Red. A. BARCIAK. Katowice 1995, s. 96. W XVI wieku do tego okręgu należały Wielkie Rudno i Wielkie Sierakowice, zob. Landbuch OR, nr 253a, 349.

Rozdział II

Problem nazewnictwa rycerstwa opolskiego

228 x 117 + 25

Geneza rycerstwa polskiego i proces powstawania rodów

W historiografii polskiego średniowiecza problematyka rycerstwa zajmuje szczególne miejsce i mimo wieloletniej dyskusji historycy w wielu ważnych kwestiach dalecy są od konsensusu. Sporna jest geneza tej grupy społecznej oraz proces powstawania rodów.

Część badaczy wywodziła późniejszych polskich rycerzy od przedstawicieli arystokracji plemiennnej¹. W nowszych badaniach słusznie odrzuca się ten pogląd, argumentując to sposobem budowy państwa pierwszych Piastów, którzy brutalnie zdobywali terytoria i je niszczyli, najpewniej wraz z miejscową elitą. Podobnie sytuacja wyglądała w Czechach, skąd nieliczni przedstawiciele arystokracji plemiennnej uciekli do sąsiedniej Polski i gdzie pozostali zostali fizycznie wyeliminowani². Odrzucić należy również wywodzenie późniejszych rycerzy od członków drużyny Bolesława Chrobrego, ponieważ ta w toku zamieszania związanego z przejęciem władzy przez Bezpryma i buntu ludowego także uległa eksterminacji bądź rozproszaniu. Od przedstawicieli elity drużynniczej „drugiego” państwa piastowskiego brały natomiast początek niektóre późniejsze rody (np. od Sieciecha przedstawiciele Toporczyków, od Piotra Włostowica przedstawiciele Łabędziów)³. Ostatnio tym problemem zajął się Tomasz Jurek, który widzi rycerzy zarówno jako potomków dygnitarzy z końca XI wieku, jak i na przykład osób skierowanych do stróży — choć tu tylko część z nich awansowała do rycerstwa — oraz przede wszystkim z osób otrzymujących od książąt dzielnicowych nadania ziemskie w zamian za konną służbę wojskową. Druga z tych grup wyłoniła się z powodu załamania idei drużyny książęcej, która po

¹ H. ŁOWMIAŃSKI: *Początki Polski: z dziejów Słowian w I tysiącleciu n.e.* T. 3. Warszawa 1963, s. 464—482, tam starsza literatura dotycząca tego problemu.

² W. IWAŃCZAK: *Tropem rycerskiej przygody. Wzorzec rycerski w piśmiennictwie czeskim XIV wieku.* Warszawa 1985, s. 20—21, tam omówienie stanowiska badaczy na temat genezy szlachty czeskiej.

³ T. JUREK: *Geneza szlachty polskiej. V: Colloquia mediaevalia Pragensia.* T. 9. *Šlechta, moc a reprezentace ve středověku.* Red. M. WIHODA. Praha 2007, s. 72—74.

rozbiciu państwa na dzielnice nie była w stanie zagwarantować bezpieczeństwa. Książęta piastowscy, czerpiąc wzorce z zachodu, przypisywali warstwę ludzi do obowiązków wojskowych w zamian za uposażenie⁴. Podsumowując powyższe opinie, należy uznać, że droga poszczególnych osób do grona rycerzy była różna. Rycerze mogli być potomkami zarówno przeddzielnicowych dygnitarzy piastowskich, jak również osób początkowo niższej kondycji społecznej otrzymujących ziemię od władców dzielnicowych. Ważne są tu wcześniejsze spostrzeżenia Sławomira Gawlasa, który stwierdził:

[...] jest więc rzeczą zrozumiałą, że na obszarach, gdzie prawo lenne nie zapuściło korzeni, więzi rodzinno-rodowe pozostały (lub stawały się na nowo) podstawową formą organizacji społecznej. [...] Wydaje się, że brak lenn, jak i konfrontacja z „prawami książęcymi”, połączone z recepcją herbów i innych elementów kultury rycerskiej, stworzył dogodne warunki do powstania rodów szlacheckich. [...] W trakcie walk o społeczną pozycję **nastąpiło scalenie różnych grup** [podkreślenie — M.W.] w stosunkowo jednolitą warstwę o podobnym statusie⁵.

Sposób patrzenia na początki rycerstwa na ziemiach polskich rzutował także na teorie dotyczące genezy rodów. Generalnie w dyskusji naukowej dominują dwa modele powstania rodów rycerskich. Według pierwszego były one genealogiczne, czyli wywodziły się od wczesnoplemiennej arystokracji⁶. Jak wspomniałem wcześniej, nie można mówić o arystokracji pierwszych Piastów, lecz raczej o tej pochodzącej z przełomu XI i XII wieku. Przeciwnicy tej teorii uważają, że polskie rody rycerskie powstały w sposób sztuczny, łącząc ze sobą

⁴ T. JUREK: *Geneza szlachty...*, s. 74—95; IDEM: *Vom Rittertum zum Adel. Zur Herausbildung des Adelsstandes im mittelalterlichen Schlesien*. In: *Adel in Schlesien: Herrschaft — Kultur — Selbstdarstellung*. Hrsg. J. HARASIMOWICZ, M. WEBER. Bd. 36. München 2010, s. 69—70. Na częste nawiązywanie do rozwiązań niemieckich zwrócił wcześniej uwagę Sławomir Gawlas, zob. IDEM: *O kształt zjednoczonego królestwa. Niemieckie władztwo terytorialne a geneza społeczno-ustrojowej odrębności Polski*. Warszawa 2000, s. 59—61.

⁵ S. GAWLAS: *O kształt zjednoczonego królestwa...*, s. 88.

⁶ Teoria rodowa wyszła spod pióra Władysława Semkowicza i jego szkoły. Obecnie rodowy charakter szlachty polskiej najpełniej — w wielu miejscach na innych założeniach niż W. Semkowicz — przedstawia Janusz Bieniak, zob. IDEM: *Rody rycerskie jako czynnik struktury społecznej w Polsce XIII—XV wieku*. W: *Polska w okresie rozdrobnienia feudalnego*. Red. H. ŁOWMIAŃSKI. Warszawa 1973 s. 161—200; IDEM: *Jeszcze w sprawie genezy rodów rycerskich w Polsce*. W: *Spółczesność Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 5. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1992, s. 45—55; IDEM: *Średniowieczne polskie rody rycerskie. Stan badań, problemy sporne, możliwości i trudności badawcze*. W: *Genealogia — stan i perspektywy badań nad społeczeństwem Polski średniowiecznej na tle porównawczym*. Toruń 2003, s. 47—74.

różne rodziny⁷. Problem kształtowania się herbów także wpłynął na dyskusje na temat powstawania rodów rycerskich. Dla Marka Cetwińskiego fakt posiadania różnych wizerunków napieczętych przez członków jednej rodziny przy jednoczesnym posiadaniu podobnych herbów przez osoby pochodzące z różnych rodzin, ale sąsiadujących ze sobą, świadczyć miał o niegenealogicznej genezie rodów. Badacz ten jako argument co do pierwszego stwierdzenia na rzecz przyjmowania różnych herbów przez rycerzy przedstawił problem wizerunku hełmu na pieczęciach:

Pieczęci wyobrażającej hełm użył w 1296 r. rycerz Sambor, siostrzeniec Alberta (III) z Brodą, pieczętującego się herbem wspólnym z Wezenborgami, Kietliczami i Barutami. Rodzony brat Sambora Henryk z Kazanowa używał za godło podobnie jak i inni członkowie rodziny herbu identycznego z polską Rogalą. Natomiast Jan Samborowic pieczętował się podobnie jak ojciec hełmem, ale z umocowanymi doń rogami, jeleniem i bawolim, nawiązując w ten sposób do godła krewniaków. Pieczęci z hełmem w wolnym polu używał też Jan „dictus Zecklo dominus de Tepliwoda”, powinowaty rycerza Sambora wymienionego wyżej. Do grona „hełmowników” zaliczał się też Jaksa ze Snellenwalde, syn Poltka Jaksica i bratanek kanonika Zbrośława. Zarówno stryj Jaksy, jak i jego brat Teodoryk pieczętowali się strzałą⁸.

Ostatnio sprawą hełmów na pieczęciach zajęli się badacze sfragistyki. Z ich ustaleń wynika, że pieczęcie hełmowe nie eksponują herbu rozumianego jako znak znajdujący się na tarczy, lecz tylko sam hełm z klejnotem (czyli to, co zwykle umieszcza się nad tarczą). Ten typ przedstawień napieczętych był bardzo popularny na Śląsku, a na terenach pozostałych ziem polskich występował marginalnie⁹. Innym przykładem fikcyjnego tworzenia rodów — zdaniem M. Cetwińskiego — były herby Wierzbnow i panów z Szybowic. Według badacza:

⁷ Ten punkt widzenia najpełniej omówił ostatnio Marek Cetwiński, zob. IDEM: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 1, s. 33—59; IDEM: *Pochodzenie etniczne i więzy krwi rycerstwa śląskiego*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 1. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1981, s. 68—73.

⁸ M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 1, s. 51—53.

⁹ M.L. WÓJCIK: *Średniowieczne pieczęcie rycerstwa śląskiego*. W: *Pieczęcie w dawnej Rzeczypospolitej. Stan i perspektywy badań*. Red. Z. PIECH, J. PAKULSKI, J. WRONISZEWSKI. Warszawa 2006, s. 278—284; J. WRONISZEWSKI: *Herby rycerskie w średniowiecznej sfragistyce polskiej*. W: *Pieczęcie herbowe — herby na pieczęciach*. Red. W. DRELICHARZ, Z. PIECH. Warszawa 2011, s. 236—237; M.L. WÓJCIK: *Od hełmu do herbu — przyczynek do badań nad heraldyzacją znaku rycerstwa śląskiego*. W: *Pieczęcie herbowe — herby na pieczęciach*. Red. W. DRELICHARZ, Z. PIECH. Warszawa 2011, s. 251—271.

[...] lilie używane były wyłącznie w najbliższej rodzinie biskupa [Henryka z Wierzbnej — M.W.], strzała zaś stanowiła godło większego organizmu, do którego oprócz Wierzbnow wchodziłi potomkowie Jaksy. Zwierzchnik Kościoła śląskiego na pieczęci swej podkreślił z bliżej nie określonych powodów swą przynależność do obydwu wspólnot — rodzinnej i ponadrodzinnej. Wydaje się, że przytoczone dane heraldyczne stanowią wystarczającą podstawę do przyjęcia tezy, że wśród śląskiego rycerstwa istniały związki heraldyczne nie oparte na pokrewieństwie rzeczywistym¹⁰.

W świetle najnowszych badań Wierzbnowie i panowie z Szybowic pochodzili jednak od wspólnego przodka, którego potomkowie używali herbu znanego w Polsce jako Lis. Jan z Wierzbnej — ojciec późniejszego biskupa Henryka — po powrocie ze studiów zaczął natomiast używać nowego osobistego godła wzorowanego na herb Kapetyngów, który został przyjęty później przez synów Jana. Wierzbnowie i panowie z Szybowic tworzyli zatem jeden ród¹¹. Powyższe uwagi nie oznaczają, że cała teza M. Cetwińskiego jest nietrafiona — raczej skala procedury fikcyjnego pokrewieństwa jest dużo mniejsza, niż zakładał badacz.

Ostatnio poglądy dotyczące genezy rodów skonfrontował Tomasz Jurek, który doszedł do wniosku, że obie strony mają rację i generalnie rody powstawały w sposób różny. Jego zdaniem potomkowie XII-wiecznej arystokracji, organizując się w ród, czasami przyłączali do niego inne osoby bądź łączyli się z innymi rodami. Obrazuje to przykład Pałuków i Toporczyków, którzy wykorzystali także podobieństwa herbowe. Te same czynniki miały znaczenie przy włączaniu Czaśzów do rodu Glaubitz czy Granowskich do Leliwitów. Niektóre rody powstawały przez połączenie kilku sąsiadujących ze sobą rodzin (Strzemieniowie), a więc analogicznie do obserwacji M. Cetwińskiego co do niektórych śląskich rodzin. Zdarzało się również, że do rodów włączano osoby powiązane więzami klijentarnymi¹².

Na Śląsku sytuacja zaczęła się nieco inaczej kształtować — w stosunku do reszty terenów ziem polskich — od powrotu Bolesława Wysokiego z wygna-

¹⁰ M. CETWIŃSKI, *Rycerstwo śląskie* ..., Cz. 1, s. 54.

¹¹ T. JUREK: *Panowie z Wierzbnej. Studium genealogiczne*. Kraków 2006, s. 93—99.

¹² IDEM: *Geneza szlachty*..., s. 104—105, tam też więcej przykładów różnych mechanizmów organizowania się rodzin w poszczególne rody. O rodzie pieczętującym się Strzemieniem, zob. M. WOLSKI: *Ławszowici i Zaroszyce. Z zagadnień genealogiczności rodów rycerskich*. W: *Homines et societas. Czasy Piastów i Jagiellonów. Studia historyczne ofiarowane Antoniemu Gąsiorowskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*. Red. J. BIENIAK. Poznań 1997, s. 147—158.

nia. Wraz z nim przybyli zapewne potomkowie możnych, którzy uciekli z kraju wraz z Władysławem Wygnańcem¹³. Nie można wykluczyć, że także niektórzy niemieccy rycerze, których książę poznał, uczestnicząc w licznych walkach zachodniego monarchy, przybyli wraz z nim na Śląsk. Równocześnie część możnych wyemigrowała ze Śląska, gdyż nie widziała dla siebie dalszych korzyści w przebywaniu w otoczeniu skłóconego z innymi Piastami księcia¹⁴. Ponadto na tereny Śląska (głównie Dolnego) w większej liczbie przybywali rycerze obcy. Inaczej przebiegał na tych terenach także proces heraldyzacji. O ile w Królestwie — o czym wspomniałem wcześniej — rodziny niespokrewnione ze sobą, a posługujące się podobnym herbem, łączyły się nieraz w jeden ród, to na Śląsku takie zjawiska — a w każdym razie w takiej skali — trudno zaobserwować. Dlatego między innymi przyjęło się określać rycerza ze Śląska jako posługującego się własnym herbem. O rodzie można mówić w przypadku osób pieczętujących się Rogalą, którym to herbem na terenie księstwa opolskiego posługiwało się kilka rodzin¹⁵, oraz Strzałów, którzy u progu XV wieku zaczęli dzielić się na poszczególne rodziny, z czasem zaczynające używać innych nazwisk¹⁶. Widać także, że gdy rycerze pochodzący ze Śląska osiedlali się na terenach podlegających władzy królów polskich, ich herby starano się nazywać podobnie do herbów polskich mimo pewnych różnic wizualnych. Dla przykładu Merbot, który w 1427 roku złożył hołd królowi Władysławowi II, używał herbu Czewoja, choć jego właściwy herb przedstawiał tylko dwie podkowy¹⁷. Polska Czewoja była temu herbowi najbliższa wizualnie i zapewne dlatego taki zmodyfikowany znak przyjął, będąc na Rusi. Czasem podobieństwa herbu używanego przez śląską rodzinę do herbu polskiego rodu powoduje utożsamienie obu przez historyków. Takim przykładem jest herb Besów — pień z trzema korzeniami, dwoma listkami oraz dwoma sękami — nazywany często błędnie Cielepałą. Omawiając epitafium Femki Borkowej, wprost pisze się, że znajduje się na nim herb Cielepała, choć jest to ewidentny herb Besów¹⁸. O ile w Królestwie dokonywał się proces ujednolicenia podobnych herbów, to na Śląsku tego nie widać. W Polsce u progu

¹³ T. JUREK: *Vom Rittertum zum Adel...*, s. 60 (autor wskazuje, że takim powracającym możliwym był Jaracz z Pogorzeli).

¹⁴ Ibidem, s. 60 (badacz ten wskazuje, że jedną z rodzin, która pozostała, byli Wierzbnowie).

¹⁵ Łambinowiccy, Sokołowscy, Stachowscy, Szary, Świerczowscy.

¹⁶ Z Wierzychu, z Pawonkowa, z Rokicia, z Bełsznicy, z Obrowca oraz Szyłanowie.

¹⁷ *Jana Zamoyskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne*. W: F. PIĘKOSIŃSKI: *Studia, rozprawy i materiały z dziedziny historii polskiej i prawa polskiego*. T. 7. Kraków 1907, s. 82, nr 827 (herb Czewoja z krzyżem luzem); J. SPERKA: *Początki osadnictwa rycerstwa śląskiego na Rusi Czerwonej*. В: *Княжа доба. Історія і культура*. Ред. Л. ВОЙТОВИЧ. Вип. 3. Львів 2010, s. 296—297.

¹⁸ P. MROZOWSKI: *Polskie nagrobki gotyckie*. Warszawa 1994, s. 196.

nowożytności istniało około 150 rodów herbowych¹⁹. W niewielkim księstwie opolskim znanych jest ponad 30 herbów XV-wiecznych górnośląskich rodzin, z czego tylko 6 pieczętowało się herbami używanymi także przez polskie rody²⁰. Biorąc pod uwagę, że znane są jeszcze herby innych górnośląskich rodzin — na przykład z procesów oczyszczających z nagany, jakie były przeprowadzane w Toszku, czy też z pieczęci przywieszanych do innych dokumentów — różniących się od polskich herbów rodowych, można stwierdzić, że w księstwach górnośląskich nie łączono obcych sobie rodzin w ród herbowy²¹. Identyczność herbów kilku miejscowych rodzin i herbów polskich rodów można różnie tłumaczyć. Schnellewaldowie to niewątpliwie górnośląska odnoga polskich Lisów. Z kolei rodziny pieczętujące się herbem Oksza i Rogala pochodziły na pewno ze Śląska. Pozostałe trzy mogły być także odnogami polskich rodzin bądź używały jedynie podobnego herbu.

W tym miejscu warto również powrócić do tezy Marka Cetwińskiego o przyjmowaniu przez niezwiązane ze sobą genealogicznie rodziny wspólnych herbów. Wśród rodzin działających w księstwie opolskim można wskazać co najwyżej jeden przykład: identyczny herb nosili Prószkowscy i Żyrowscy (dwie podkowy barkami ku sobie w pas). Obie rodziny miały osobne dobra oraz zestaw imion. W XVI wieku Bartosz Paprocki podał, że to jedna rodzina, choć nie przekazał na to żadnych dowodów²².

¹⁹ T. JUREK: *Geneza szlachty...*, s. 104.

²⁰ Kórniccy (Leliwa), Schnellewalde (Lis), Śmiłowie (Oksza), Szary (Rogala), Gronowiccy (Ostoja), Radawscy (Awdaniec).

²¹ Opis herbów z procesów, zob. niżej.

²² B. PAPROCKI: *Stambuch slezský: w kterem Hospodar s Hostem o mnohých wecech Spasytelnych rozprawegij Pod Erby a Rody starodawnych Panuw, Panuw a Rytyrstwa knyżestwij hornijch w Slezcy: na čtyry czasky a dwie knihy sebrane a sepsane*. Brno 1609, br. pag.

Terminologia oraz stratyfikacja rycerstwa w księstwie opolskim

Rycerstwo dla współczesnego historyka nie jest pojęciem jednoznacznym. Wynika to z niejasnej terminologii źródeł²³. Samo słowo *rycerz* pochodzi od niemieckiego terminu *Ritter*, który oznaczał konnego wojownika. Pojęcie to przybyło na teren księstwa opolskiego wraz z napływem rycerzy niemieckich bądź, jak w przypadku Polski, za pośrednictwem czeskim²⁴. Tomasz Jurek podał tradycyjną definicję rycerstwa w jako „uprzywilejowanej społecznie i świadomej swej odrębności grupy ludzi, których głównym i podstawowym zajęciem była służba wojenna (a nie praca na roli, rzemiosło bądź handel)”²⁵. Uważam tak ujęty termin za dobrze opisujący badaną grupę z jednym zastrzeżeniem. Historyk poznański ze swoich badań wyłączył grupę mieszczan-rycerzy, którą — jak sądzę — należy włączyć do grona rycerzy, jeśli ich podstawowym zajęciem stała się właśnie służba wojskowa. Oznacza to, że za rycerskie będę uważał także te rodziny, które miały co prawda mieszczańskie pochodzenie, jednak z biegiem czasu poprzez nabycie dóbr ziemskich przyjmowały prawa i obowiązki takie same jak typowe rodziny rycerskie. W badanym okresie będą to przypadki nieliczne, lecz ważne z uwagi na pełnienie przez przedstawicieli takich rodzin funkcji urzędniczych w księstwach Piastów opolskich.

W państwie piastowskim rycerze posiadali odrębne prawa i przywileje, które nazywa się „prawem rycerskim” (*ius militare*)²⁶. Dotąd nie ma zgody wśród historyków prawa, czy rycerze mieli obowiązek służby wojskowej wynikającej

²³ Dla przykładu Joachim Baumke uznał rycerstwo wyłącznie za termin literacki, a nie odrębną grupę społeczną, zob. T. JUREK: *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*. Poznań 1998, s. 10. Trudności w zdefiniowaniu terminu *rycerstwo* wskazał także Maurice Keen, zob. IDEM: *Rycerstwo*. Warszawa 2014, s. 13—36.

²⁴ A. BOGUCKI: *Jeszcze o tak zwanym Rittermeszig man w Księdze Elbląskiej*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 6. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1994, s. 138; IDEM: *Rycerz i panosza w źródłach polskich XIV i XV wieku*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 7. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1996, s. 200.

²⁵ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 10.

²⁶ Z. WOJCIECHOWSKI: *Prawo rycerskie w Polsce przed statutami Kazimierza W.[ielkiego]*. Poznań 1928. passim; IDEM: *Das Ritterrecht in Polen vor den Statuten Kasimirs des Großen*. Breslau 1930, passim; G. LABUDA: *Przeobrażenia w organizacji polskich sił zbrojnych w XI wieku*. W: *Pax et bellum*. Red. K. OLEJNIK. Poznań 1993, s. 87—110; T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 154—155, 169—171.

z samego bycia rycerzem, czy też z faktu posiadania ziemi, którą otrzymali od księcia²⁷. O ile pierwszy model bardziej pasował do XI wieku, o tyle w świetle wcześniejszych uwag dla następnego wieku bardziej prawdopodobne wydaje się twierdzenie, że wraz z otrzymaniem ziemi osoba otrzymywała prawo rycerskie i była zobowiązana do uczestnictwa w wojnach. Samo prawo rycerskie kształtowało się od XII aż do XIV wieku²⁸. Rycerz na jego mocy miał prawo do dziesięciny swobodnej, wyższej główszczyzny i nawiązki oraz dziedziczenia posiadłości alodialnych zwolnionych od niektórych ciężarów prawo książęcego²⁹. Sytuacja zaczęła zmieniać się wraz z migracją obcego rycerstwa na ziemie śląskie — początkowo dolnośląskie. Wraz z ich napływem zaczęło pojawiać się prawo lenne. Miało one lepsze regulacje dla księcia, gdyż dokładnie opisywało obowiązek służby danego rycerza oraz wykluczało z dziedziczenia dalszych krewnych³⁰. W XIV wieku na Dolnym Śląsku doszło do mieszania prawa lennego i dziedzicznego. Rycerz obejmujący ziemię otrzymywał prawa książęce w swoich dobrach, w zamian za co był zobowiązany do konkretnej służby wojskowej i innych świadczeń na rzecz księcia³¹.

Inaczej procesy te przebiegały w księstwie opolskim, co miało związek przede wszystkim z ograniczonym napływem rycerstwa obcego. Wpływ „nowinek” z zachodu był mniejszy i późniejszy. Dla przykładu, dopiero w drugiej połowie XIV wieku znikły kasztelanie, a ich miejsce zajęły okręgi. Pojawiło się wtedy pojęcie lenna, lecz rzadko było stosowane. Dobrym przykładem przenikania dawnego prawa rycerskiego (polskiego) z nowym lennym (niemieckim) była sytuacja w okręgu nyskim i otmuchowskim. W XV-wiecznym rejestrze służby konnej w tych okręgach część rycerzy posiadała ziemię na prawie polskim, a część — na prawie niemieckim. Ciekawostką jest istnienie dóbr alodialnych, zarówno na prawie polskim, jak i niemieckim³². Wydaje się, że teren nysko-otmuchowski był obszarem granicznym między zachodnią częścią Śląska, gdzie dominowało prawo lenne, a wschodnią, z przewagą prawa dziedzicznego.

²⁷ Omówienie dyskusji, zob. A. BOGUCKI: *Problem prawa rycerskiego w Polsce*. W: *Spółczesność Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 11. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 2007, s. 59—89.

²⁸ IDEM: *Problem prawa rycerskiego...*, s. 84; T. JUREK: *Geneza szlachty...*, s. 88—92.

²⁹ A. BOGUCKI: *Problem prawa rycerskiego...*, s. 70—71.

³⁰ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 155.

³¹ J.J. MENZEL: *Jura ducalia. Die mittelalterlichen Grundlagen der Dominalverfassung in Schlesien*. Würzburg 1978, s. 145—152; T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 172.

³² M. GOLIŃSKI: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu. I Księstwo...*, s. 37—43. Na prawie niemieckim w okręgu otmuchowskim 18 wsi było dziedzicznych, 3 wsie miały swoich panów, a 1 należała do wasala. Natomiast na prawie polskim 14 wsi było dziedzicznych, a 1 wieś wraz z 2 folwarkami była określona jako posiadłość, zob. Ibidem, s. 40—42, 44—45.

Na terenie księstw opolskich tylko w kilku dokumentach napisano o dobrach lennych. Jako dziedziczne feudum dobra nadawał Bolesław I opolski³³. Jego potomkowie stosowali prawo lenne raczej w ograniczonym stopniu. 30 września 1353 roku Bolko niemodliński wystawił dokument dotyczący sprzedaży wsi Żlinice Ottonowi i Adamowi Besom, która miała być w ich posiadaniu na prawie lennym³⁴. Kolejny został wystawiony 29 marca 1371 roku. Było to nadanie przez księcia niemodlińskiego połowy wsi Rzędziwojowice (*Geppersdorf*) z folwarkiem, połową kolatury w tamtejszym kościele i połową sołectwa w lenno sędziemu Dresko³⁵. Następne dokumenty również dotyczyły tej samej wsi. Otóż 25 września 1376 roku książę niemodliński zatwierdził sprzedaż ćwiartki wsi wraz z ćwiartką kolatury w kościele i ćwiartkę sądownictwa Mikołajowi Dreskemu jako lenno³⁶. Tego samego dnia ćwiartkę tej wsi wraz z ćwiartką kolatury w kościele i ćwiartkę sądownictwa i dwoma wolnymi łanami nabył Jan Dreske. W dokumencie zaznaczono, że ćwiartka ta wcześniej była dziedziczna, a książę przekazał ją Janowi prawem lennym³⁷. Zgodnie z dokumentami jedynie Żlinice i Rzędziwojowice były zatem lennem na terenie ziem opolskich. Ostatni z dokumentów świadczy, że był to świadomy zabieg księcia, który zamienił dobra alodialne w lenno. W późniejszych dokumentach brak jest informacji o lennach, co oznaczałoby, że jedynie w księstwie niemodlińskim pojawiło się prawo lenne. Okręg niemodliński jako najbardziej na zachód wysunięta część Górnego Śląska miał więcej styczności z nowymi zwyczajami, jakie pojawiały się na Dolnym Śląsku. Ponadto książęta niemodlińscy długi czas przebywali na dworze cesarskim, gdzie też mieli okazję zapoznać się z tamtejszymi rozwiązaniami lennymi. Brakuje jednak informacji, czy następni książęta kontynuowali nadawanie lenn. Nie oznacza to, że w XV wieku zaniechano przekazywania wsi na prawie lennym. Zdarzało się, że wieś, z której pisał się wcześniej drobny rycerz, po kilku bądź kilkunastu latach należała do księcia, co mogło oznaczać powrót lenna do seniora. Dotyczy to wsi Boroszów³⁸. Mimo to niemal wszystkie wsie wraz z przyległościami były dziedziczne i podlegały prawu ziemskiemu (*Landrecht*).

Część dokumentów podaje, jakie obowiązki ciążyły na posiadaczach konkretnych dóbr. Są one co prawda nieliczne, lecz dobrze obrazują obowiązki właścicieli

³³ CDS II, s. 85, nr 5 = CDS XVI, nr 3230 [regest] (10 łanów we wsi Łagiewniki); CDS VI, nr 4 [regest] (wieś Mokry Daniec).

³⁴ CDS VI, nr 20 [regest].

³⁵ CDS VI, nr 49 [regest].

³⁶ CDS VI, nr 56 [regest].

³⁷ CDS VI, nr 57 [regest].

³⁸ Benesz z Boroszowa brał udział w wojnie głodowej. Dwa lata później Boroszów został sprzedany przez księcia niemodlińskiego Pełce ze Skorkowa, zob. OBA 2111, s. 13; APWr. Rep. 4f, nr 11k.

ziemskich. W 1386 roku Jan Kropidło i Bolko IV nadali Paszkowi z Bierawy za wierną służbę wójtostwo w Leśnicy wraz z ławami piekarniczymi, rzeźniczymi i szewskimi, łąnią oraz jedną trzecią zysków z kar sądowych (wyższych i niższych) i tyle samo z czynszów. Książęta przekazali ponadto nowemu wójtowi swój dwór, który znajdował się w mieście, dwa łany wraz z ogrodami i trzema młynami. W zamian za to Pakusz miał obowiązek służby z jedną kopią zgodnie z prawem ziemskim³⁹. W tym samym roku Władysław Opolczyk nadał Markowi Jochsowi za wierną służbę *fortalicum* w pobliżu Woźnik wraz z wójtostwem, polami Jaczów i Olszyna, jedną trzecią ław piekarniczych, sukienniczych, szewskich, rzeźniczych oraz taką samą częścią zysków z kar sądowych zastrzeżonych dla księcia, za co Marek był zobowiązany do służby z kopią⁴⁰. W 1412 roku Albrecht Uschilnik sprzedał Święchowi Wieszowskiemu wójtostwo w Woźnikach wraz z pobliskim *fortalicum* za 240 grzywien. W dokumencie książę Bernard zaznaczył, że nowy wójt powinien wypełniać książęcą służbę z jedną kopią zgodnie z prawem⁴¹. Cztery lata później Wilczek z Kobylc kupił od Święcha Wieszowskiego za 250 grzywien wójtostwo w Woźnikach wraz z polami Jaczów i Olszyna, lasem Jerczów, bez jednego pola, które zatrzymał książę, ale za to ze wszystkimi ławami sukienniczymi, rzeźniczymi, solnymi i szewskimi, bez zysków z kar sądowych zastrzeżonych dla księcia, za co Wilczek był zobowiązany do służby z kopią⁴². W ostatnim dokumencie brakuje informacji o *fortalicum*, które mogło wówczas już nie istnieć. Mimo to wymiar służby wójta nie uległ zmianie. Kolejny dokument przedstawiający wymiar służby to testament księcia Jana Kropidły. Zapisał on swojemu bratankowi Bolkowi V 80 grzywien, za które miał on przejąć wieś Hławę od Henryka Rakowskiego. Z posiadaniem tej wsi był związany obowiązek służby wojskowej z jednym rycerzem. Do czasu wykupu Hławy obowiązek osobistego wstawiennictwa spoczywał na dotychczasowym właścicielu, wspomnianym Henryku Rakowskim⁴³. W 1433 roku Bolko V odnowił Henrykowi z Kórnicy dokumenty, które zostały zniszczone podczas najazdu husytów na Głogówek w 1428 roku. Henryk był właścicielem trzech czwartych części Kórnicy i Kotkowic, które odziedziczył po rodzicach, razem z folwarkami, ogrodami, chłopami, sołtysami, karczmami i kolaturami w tamtejszych kościołach, jednak bez prawa książęcego i wyższego sądownictwa. Był ponadto zobowiązany do służby z dwoma końmi (jednym

³⁹ W. SCHULTE: *Kleine Beiträge zur Geschichte Oberschlesiens*. „Oberschlesische Heimat” 1908. Bd. 4, s. 194—195.

⁴⁰ CDS VI, nr 71 [regist].

⁴¹ CDS VI, nr 128 [regist].

⁴² CDS VI, nr 150 [regist].

⁴³ CDS VI, nr 157 [regist].

z każdej wsi) wedle zwyczaju. Książę zobowiązał się pokrywać wszelkie szkody podczas wypraw⁴⁴.

Z powyższych przykładów wynika, że właściciele wsi bądź wójtostw byli zobowiązani do służby z jednym koniem (kopią). Podobnie sytuacja wyglądała w dobrach biskupich⁴⁵. Czasem wymagano przybycia z dodatkowym żołnierzem, np. strzelcem⁴⁶. Podobnie mogło być w księstwie opolskim, lecz brakuje w tym wypadku większej liczby potwierdzeń źródłowych.

Rycerze, aby sprostać wymaganiom, musieli posiadać odpowiednie uzbrojenie i konia bojowego. W XIV wieku zbroja kosztowała kilka grzywien⁴⁷. Dla porównania w Królestwie Polskim na początku XV wieku cena zbroi wynosiła na ogół od dwóch do trzech grzywien, by pod koniec tego stulecia wynieść przeciętnie sześć grzywien za pancerz kolczy, aż do dziesięciu grzywien za dobrą pełną zbroję płytową⁴⁸. Wzrost cen uzbrojenia ochronnego wiązał się z jego unowocześnieniem. W XIV wieku podstawowym pancerzem była kolczuga, czyli kaftan składający się z zgrzewanych lub nitowanych ze sobą kółeczek. Noszono wówczas także zbroję nazywaną płatami, czyli połączone żelazne folgi, ułożone pionowo bądź poziomo. Z tej zbroi wyewoluowało najlepsze średniowieczne uzbrojenie ochronne — kirys płytowy, który stanowił podstawowy element zbroi płytowej⁴⁹. W XV wieku, jeśli kogoś nie było stać na pełną zbroję płytową, nosił jeden bądź kilka elementów zbroi: obojczyk, różne rodzaje napierśników (kolczugi, kirysy, raki) lub zamienniki (szorce bądź taszki), pancerne rękawy bądź naręczaki oraz nabioderki, nakolanki, nagoleniki i trzewiki⁵⁰. Hełm był warty od pół grzywny do nieco ponad grzywnę i zmiany zachodzące w tej części uzbrojenia nie powodowały znaczącego wzrostu jego ceny⁵¹.

44 CDS VI, nr 186 [regest].

45 M. GOLIŃSKI: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu*. III. Uwagi ogólne. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1999. R. 54, s. 1.

46 IDEM: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu*. I. Księstwo..., s. 50.

47 R. HEŚ: *Uzbrojenie rycerskie na Śląsku w XIV wieku*. Wrocław—Racibórz 2007, s. 47.

48 J. SZYMCAK: *Organizacja produkcji i ceny uzbrojenia*. W: *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1350—1450*. Red. A. NADOLSKI. Łódź 1990, s. 236—247; IDEM: *Koszty uzbrojenia*. W: *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1450—1500*. Red. A. NADOLSKI. Toruń 2003, s. 282—283. W trakcie wojny trzynastoletniej za utraconą zbroję kopijniczą wypłacano od 15 grzywien pruskich, słabsza zbroja strzelcza była natomiast wyceniana na 2 grzywny, zob. T. GRABARCZYK: *Jazda zaciężna Królestwa Polskiego w XV wieku*. Łódź 2015, s. 86—89.

49 P.A. NOWAKOWSKI: *Arsenały domowe rycerstwa polskiego w średniowieczu*. Toruń 2006, s. 123—135.

50 Ostatnio problem rodzajów uzbrojenia w XV wieku omówił Tadeusz Grabarczyk, zob. IDEM: *Jazda zaciężna...*, s. 97—114.

51 R. HEŚ: *Uzbrojenie rycerskie...*, s. 34—35. W tym czasie w Polsce hełm kosztował przeciętnie nieco poniżej 1 grzywny, a pod koniec XV wieku 1,5 grzywny, zob. J. SZYMCAK:

Rumak, zgodnie z zestawieniem Roberta Hesia, kosztował natomiast średnio dziesięć grzywien⁵². W XV-wiecznych dokumentach opolskich tylko trzy razy podano, ile kosztował koń bojowy. W 1422 roku ze wsi Jeżowa należało służyć z koniem o wartości trzech grzywien⁵³. Przed 3 kwietniem 1431 roku Henryk Bes przekazał staroście opolskiemu Jerzemu Dreskemu konia o wartości dziesięciu grzywien w zamian za jedną grzywnę rocznych czynszów z Golczowic⁵⁴. Jak widać, w tym wypadku cena konia odpowiada wyliczeniom R. Hesia. Natomiast w 1424 roku Piotr Strzała z Grzędzin posiadał konia wartego aż sześćdziesiąt grzywien, który był częścią transakcji⁵⁵. Do wydatków trzeba też dodać oporządzenie konia oraz broń. Całkowity koszt uzbrojenia rycerskiego przekraczał na pewno przeciętny roczny dochód z jednej wsi, który wynosił zapewne nieco ponad dziesięć grzywien. Rycerz nie musiał jednak całego rynsztunku kupować od razu. Zbroje, hełmy czy miecze mogły być używane przez wiele lat i jedynie je naprawiano. W XIII wieku zakładano, że rycerzowi wystarczy posiadanie czterdziestu łanów, by mógł pełnić służbę wojskową⁵⁶. U progu XV wieku niewiele się raczej w tej kwestii zmieniło, lecz niestety tylko nieliczne dokumenty przedstawiały zobowiązania właścicieli wsi.

Jak zauważył Mateusz Goliński, w księstwie opolskim rycerze zaczęli tworzyć zastępy własnych „żołnierzy” zależnych od właściciela wsi. 7 marca 1434 roku Długomił z Bierawy, dziedzic Naroku i pan na Friedlandzie, przekazał dwa i jedną piątą wolnego łanu wraz z pastwiskiem w Naroku Mikołajowi Kornkemu, w zamian za co miał on służyć swojemu panu jako strzelec w wypadku wojny⁵⁷. Zobowiązania wojskowe wobec właściciela wsi — Wacława z Suchej — miał

Organizacja produkcji i ceny uzbrojenia..., s. 231—236; IDEM: *Koszty uzbrojenia...*, s. 282—283.

⁵² R. HEŚ: *Uzbrojenie rycerskie...*, s. 106. Zdaniem Tomasza Jurka rumak miał kosztować od 1 do 3 grzywien, są to jednak dane z przełomu XIII i XIV wieku, zob. T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 135. W następnym wieku cena rumaka wyraźnie wzrosła. W Królestwie Polskim większość koni bojowych kosztowała 2—3 grzywny, ale cena tych popularnych dochodziła do 10 grzywien. Droższe wierzchowce były już rzadkością, zob. K. WILIŃSKI: *Ceny koni w Polsce średniowiecznej*. „Acta Universitatis Lodzensis. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne”. Seria 1. Folia Historica. Feudalizm 1979, nr 57, s. 57; J. SZYMCAK: *Organizacja produkcji i ceny uzbrojenia...*, s. 304—305; IDEM: *Ceny broni, koni i oporządzenia jeździeckiego*. W: *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1450—1500*. Red. A. NADOLSKI. Toruń 2003, s. 269—271.

⁵³ CDS I, nr 106.

⁵⁴ CDS VI, nr 181. Transakcja miała miejsce wcześniej, lecz list w tej sprawie zaginął i dlatego książę opolski wydał nowy dokument.

⁵⁵ SHGKR. Cz. 1, s. 806

⁵⁶ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 135.

⁵⁷ CDS XXXV, s. 249, nr 6; M. GOLIŃSKI: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu*. III. *Uwagi ogólne...*, s. 4.

również sołtys Skrzypca. Miał on na wezwanie dziedzica tej wsi stawić się na trzeci dzień z konnym strzelcem⁵⁸.

Wcześniej zazaczyłem, że słowo *rycerz* pochodzi z języka niemieckiego (*Ritter*) i oznaczało osobę walczącą konno. W źródłach opolskich co najmniej od końca XIV do połowy XV wieku przy poszczególnych osobach pojawia się ten termin. Wcześniej na dokumentach używano łacińskiego określenia *miles*⁵⁹. Na Górnym Śląsku, podobnie jak w Polsce czy Czechach, odnosił się do osoby pasowanej na rycerza⁶⁰. Nie oznaczał on na pewno wyższej (bądź niższej) grupy rycerstwa, gdyż nie był dziedziczony przez innych przedstawicieli rodziny. Innym terminem występującym w dokumentach jest grzecznościowy zwrot *pan* (*Herr*). Wydaje się, że określano nim osoby duchowne oraz właśnie pasowanych rycerzy⁶¹. W schyłkowym okresie rządów Bolesława I rycerzy pasowanych na terenie księstwa opolskiego było aż 17 (Paszek z Chróściny⁶², Konrad z Odry⁶³, Tomasz z Kamienia⁶⁴, Arnold z Komorowa, Adam zwany Thulecz⁶⁵, Gierko⁶⁶, Adam z Pisarzowic⁶⁷, Borko Brus⁶⁸,

58 A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt in Oberschlesien*. Neustadt 1870, s. 65.

59 A. BOGUCKI: *Termin miles w źródłach śląskich XIII i XIV wieku*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 1. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1981, s. 227–253.

60 U. ZGORZELSKA: *Szlachta w terminologii źródeł górnośląskich od XIV do XVI wieku*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 3. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1985, s. 287, przyp. 47; A. BOGUCKI: *Rycerz i panosza w źródłach...*, s. 174–185, 200.

61 Urszula Zgorzelska poświęciła tematyce stratyfikacji rycerstwa na Górnym Śląsku dwa artykuły. Doszła do wniosku, że w okresie średniowiecza na tym terenie nie doszło do podziału na wyższą i niższą szlachtę, zob. EADEM: *Z problemów badań nad szlachtą górnośląską w średniowieczu*. W: *Genealogia. Problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*. Red. J. HERTEL. Toruń 1982, s. 182–197; EADEM: *Szlachta w terminologii...*, s. 279–303. Zob. M. DERWICH: *Rec. U. Zgorzelska, Szlachta w terminologii źródeł górnośląskich od XIV do XVI wieku (Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów, t. 3, pod red. S.K. Kuczyńskiego, Warszawa 1985, s. 279–303)*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1989. R. 44, s. 297–300; I. PANIC: *Problem stratyfikacji szlachty w księstwie cieszyńskim w XV w. w świetle źródeł kancelaryjnych*. „Przegląd Historyczny” 1994. T. 85, s. 21–33.

62 SUB. Bd. 6, nr 62; APWr. Rep. 71, nr 14 = CDS I, s. 14 = CDS XVI, nr 3033 [regest]: CDS VI, nr 4 [regest] = CDS XVI, nr 3247 [regest].

63 Szerzej, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 31.

64 CDS XVI, nr 2075 [regest], nr 2297 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest]

65 APWr. Rep. 4f, nr 55b = CDS XVI, nr 2792 [regest].

66 SUB. Bd. 6, nr 328; APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 134, 135, 136, 137 = CDS XVI, nr 2664 [zbiorczy regest].

67 APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 134, 135, 136, 137 = CDS XVI, nr 2664 [zbiorczy regest].

68 APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 134, 135, 136, 137 = CDS XVI, nr 2664 [zbiorczy regest]; D 370, s. 149 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 53 = CDS XVI, nr 2995 [regest].

Nasiębor⁶⁹, Jarosław z Michałowa⁷⁰, Sędek z Suchej⁷¹, Mikołaj Imram, Tamo Quas⁷², Jan z Dewich⁷³, Zygfryd Gerlachsheim⁷⁴, Albert Barch i Otton z Prószkowa⁷⁵). Przez następne ponad 30 lat (do połowy XIV wieku) w dokumentach pojawiło się już tylko 11 osób, które dostały pasowania, choć kilka z nich pojawiło się już we wcześniejszym okresie (Paszek z Chróściny⁷⁶, Konrad z Odry⁷⁷, Jarosław z Michałowa⁷⁸, Sędek z Suchej⁷⁹, Ninogniew⁸⁰, Wilhelm Czech⁸¹, Jan z Kamienia⁸², Wacław Żabka⁸³, Bertold z Siedlec⁸⁴, Adam Bes⁸⁵, i Stanimir Czech⁸⁶). Od połowy XIV do końca tego wieku na dokumentach pojawiło się 24 rycerzy (Tomasz z Kamienia⁸⁷, Stefan Świętopełk z Żyrowy⁸⁸, Mirzan z Prószkowa⁸⁹, Larysz

⁶⁹ D 370, s. 29 = DB. Bd. 1. Th. 2, s. 67 = CDS I, s. 23 = CDS XVI, nr 3043 [regest]; CDS XVI, nr 3044, CDS XVI, nr 3304.

⁷⁰ CDS XVI, nr 3017; CDS I, s. 21 = CDS XVI, nr 3033 [regest]; Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regest]; CDS XVI, nr 3196; APWr. Rep. 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239, APWr. Rep. 91, nr 169 = CDS XVI, nr 3325 [regest].

⁷¹ APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 11 = CDS XVI, nr 3264 [regest]; CDS XVI, nr 3304.

⁷² APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regest].

⁷³ APWr. Rep. 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239 [regest].

⁷⁴ APWr. Rep. 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239 [regest].

⁷⁵ CDS VI, nr 4 = CDS XVI, nr 3247 [regesty].

⁷⁶ CDS VI, nr 4 = CDS XVI, nr 3247 [regesty]; APWr. Rep. 91, nr 194 = CDS XVI, nr 3747 [regest]; APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, s. 31 = CDS XVI, nr 4773 [regest].

⁷⁷ APWr. Rep. 4f, nr 65a = CDS XVIII, nr 3937 [regest].

⁷⁸ APWr. Rep. 91, nr 194 = CDS XVIII, nr 3747 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 199 = CDS XVIII, nr 3902 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 203 = CDS XVIII, nr 4090 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 204 = CDS XVIII, nr 4091 [regest]; CDS VI, nr 7 = CDS XXII, nr 4952.

⁷⁹ CDS XVI, nr 3304; APWr. Rep. 91, nr 203 = CDS XVIII, nr 4090 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 204 = CDS XVIII, nr 4091 [regest]; CDS XXX, nr 6426.

⁸⁰ APWr. Rep. 4f, nr 65a = CDS XVIII, nr 3937 [regest]; Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329.

⁸¹ CDS I, nr 30 = CDS XVI, nr 4771 [regest]; APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, s. 31—32, nr 31 = CDS XVI, nr 4773 [regest]; APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

⁸² APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest].

⁸³ CDS II, s. 86—87, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest]; CDS II, s. 86—87, nr 10 = CDS XVIII, nr 4431 [regest]; CDS VI, nr 7 [regest] = CDS XXII, nr 4952 [regest].

⁸⁴ CDS II, s. 86—87, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest]; A. WELTZEL, *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 16 = CDS II, s. 87, nr 11 [niedokładna informacja].

⁸⁵ APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, s. 31—32, nr 31 = CDS XVI, nr 4773 [regest].

⁸⁶ APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

⁸⁷ RŚ. T. 2, nr, 226, 241; CDS VI, nr 17; CDS II, s. 89—90, nr 15.

⁸⁸ CDS II, s. 90, nr 15; L. MUSIOŁ: *Lubliniec. Monografia historyczna parafii lublinieckiej*. Bmw. 1956. Mps w archiwum Parafii św. Mikołaja w Lublińcu, s. 64—65.

⁸⁹ APWr. Rep. 4f, nr 65c; APWr. Rep. 4f, nr 29c; DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58; APWr. Rep. 4f, nr 72aa.

z Glesina⁹⁰, Henryk ze Śmicza⁹¹, Wincenty z Kühschmalz⁹², Jan Kiczka⁹³, Merbot z Dronowic⁹⁴, Maciej Woldan⁹⁵, Jasiek Czelm⁹⁶, Ulryk Falkenheyn⁹⁷, Ramfold Stosz⁹⁸, Hincza Świętopełk z Gorzowa⁹⁹, Jerzy Zwojski¹⁰⁰, Szczepan Strzała¹⁰¹, Stefan Strzała¹⁰², dwóch Mikołajów Strzałów¹⁰³; Adam Bes¹⁰⁴, Przemko¹⁰⁵, Jarosław Kórnicki¹⁰⁶, Bertold Czelm¹⁰⁷, Piotr Hecht¹⁰⁸, Mikołaj z Łagowa¹⁰⁹). Natomiast od początku XV wieku do 1460 roku w dokumentach pojawia się już tylko 7 osób pasowanych (Szczepan Strzała¹¹⁰, Mikołaj z Łagowa¹¹¹,

⁹⁰ A. HEYER: *Nachtrag (L Semkowicz, Über die Anfänge des Adeisgechlechts Larysza (Larisch)=Glezyn (Gläsin) und sein ursprüngliches Wappen)*. ZFGS 1911. Bd. 45, s. 325, nr 14, 15, 16, 18, 20; CDS VI, nr 63.

⁹¹ NKKO, s. 165—166, nr 151—153 [regesty]; DB. Bd 1. Th. 1, s. 58; *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs der Städte und der Einführung und Verbreitung Deutscher Kolonisten und Rechte in Schlesien und der Ober — Lausitz*. Hrsg. G.A. TZSCHOPPE, G.A. STENZEL. Hamburg 1832, nr 185; CDS XXIII, s. 139—140, nr 1.

⁹² Neisser Lagerbücher, nr 164, nr 203; CDS VI, nr 77.

⁹³ CDS VI, nr 52.

⁹⁴ DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58; CDS VI, nr 52; XVII, 66 [regest]; 67; APWr. Rep. 4f, nr 11d; ZDP, nr 13; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370—1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchią*. Katowice 2006, s. 287—291.

⁹⁵ CDS XXIII, s. 139—140, nr 1.

⁹⁶ APWr. Rep. 84, nr 129; CDS XXIII, s. 139—140, nr 1.

⁹⁷ CDS XXIII, s. 139—140, nr 1; CDS I, nr 61.

⁹⁸ APWr. Rep. 84, nr 129; CDS XXIII, s. 28—29, nr 1; 139—140, nr 1.

⁹⁹ CDS VI, nr XVII = CDS VI, nr 64 [regest]; ZDP, nr 13, 18, 28; CDP. T. 2, nr 542; CDS XXXIII, s. 28—29, nr 1; s. 104, nr 3.

¹⁰⁰ ZDP, nr 18; CDS XXXIII, s. 104, nr 3.

¹⁰¹ CDS XXIII, s. 139—140, nr 1; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380; Rep. 72, nr 1; CDS VI, nr 63, 64, 66, 80, 84; W. Schulte: *Kleine Beiträge zur Geschichte Oberschlesiens*. „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins” 1908. Bd. 4, s. 194—195; MV. T. 5, nr 1249.

¹⁰² APWr. Rep. 4f, nr 29c; APWr. Rep. 4f, nr 29d; CDS VI, nr 77; CDS XXXIII, s. 143, nr 5; ZDP, nr 28

¹⁰³ APWr. Rep. 4f, nr 29c; APWr. Rep. 4f, nr 29d.

¹⁰⁴ APWr. Rep. 4f, nr 29c; APWr. Rep. 4f, nr 29d.

¹⁰⁵ APWr. Rep. 4f, nr 29c.

¹⁰⁶ CDP. T. 2, nr 546.

¹⁰⁷ CDS VI, nr 82.

¹⁰⁸ K. NEITMAN: *Die Pfandverträge des Deutschen Ordens in Preussen*. „Zeitschrift für Ostforschung” 1992. Bd. 41, nr 2j; CDS VI, nr 82.

¹⁰⁹ APWr. Rep. 107, nr 43.

¹¹⁰ APWr. Rep. 4f, nr 66, 68; Rep. 108, nr 8; CDS VI, nr 94.

¹¹¹ *Katalog dokumentów archidiecezjalnego we Wrocławiu*. Cz. 1. *Dokumenty oznaczone sygnaturami alfabetycznymi*. Oprac. W. URBAN. Wrocław 1970, nr 879, 880, 932; MV. T. 5, nr 2056; AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest]; CDS VI, nr 134; APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2; OBA 2111, s. 11; C 174a, s. 11, nr 1; CDS VI, nr 165, 167, 172.

Wyszek Wippler¹¹², Szylan Strzała¹¹³, Hincza Pogorzela¹¹⁴, Albrecht Kiczka¹¹⁵ i Zbigniew Strzała¹¹⁶). Jak widać, liczba osób pasowanych do początku XV wieku na terenie księstwa opolskiego utrzymywała się na podobnym poziomie z wyjątkiem okresu rozbicia na trzy księstwa, czyli po śmierci Bolesława I. Jest to jednak tylko pozorne odchylenie, gdyż bardzo prawdopodobne, że niektórzy rycerze pasowani wyjechali wraz ze swoimi książętami na obce dwory. Zarówno książęta niemodlińscy, jak i Albert strzelecki przebywali na dworze cesarza lub króla Węgier. Odgrywali tam nieraz ważną rolę i niewątpliwie udali się tam ze swoim orszakiem. Warto również zauważyć, że ostatni rycerz został wspomniany w 1425 roku. Dlaczego w latach trzydziestych i następnych XV wieku brak informacji o osobach pasowanych? Możliwe, że przyczyną były późniejsze liczne wojny na terenie Górnego Śląska, przez które część rycerzy nie dożyła pasowania. Ponadto, jak zauważył Ambroży Bogucki, ceremonia pasowania była zbyt droga i z tego powodu większa część rycerzy odkładała ją w czasie bądź w ogóle nie chciała być pasowana¹¹⁷. Czas najazdów husyckich oraz późniejszych przemarszów wojsk, między innymi polskich, powodował, że ceremonie, jak również darowizny dla poszczególnych kościołów czy klasztorów drastycznie wówczas spadły¹¹⁸.

Większość osób pochodzących ze stanu rycerskiego nigdy nie została pasowana. Tacy rycerze w dokumentach są najczęściej nazywani giermkami (*Knecht*,

¹¹² CDS I, nr 87.

¹¹³ APO. Am Olesna, nr 1.

¹¹⁴ CDS VI, nr 116.

¹¹⁵ OBA 2111, s. 11. CDS VI, nr 145, 178; SPPP. T. 2, nr 1524; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78; APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1; APWr. Rep. 107, nr 118; CDS XXXIII, s. 33, nr 17 (tu nowy pisarz księcia Bolka V pominął tytuł rycerza).

¹¹⁶ APWr. Rep. 4f, nr 67. Jako rycerz występował aż do 1416 roku, zob. OBA 2111, s. 11; APWr. Rep. 4f, nr 11k.

¹¹⁷ A. BOGUCKI: *Termin miles...*, s. 245. Taką argumentację przyjęli T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 130; K. MOŃKO: *Rycerze rabusie w XIV i XV wieku*. Kraków 2009, s. 19. Spadek liczby pasowań na rycerzy w późnym średniowieczu dotknął także zachodnią Europę, zob. M. KEEN: *Rycerstwo*, Warszawa 2014, s. 113.

¹¹⁸ W tym miejscu zaznaczę, że trudno jest omówić, jak pasowanie wpływało na praktyczną działalność rycerza. W przeciwieństwie do Królestwa Polskiego — gdzie zaobserwowano np. rozsądzanie sporów przez takie osoby albo uznawanie świadectwa pasowanego rycerza, jak zeznania dwóch świadków — w badanym księstwie trudno o podobne wnioski z uwagi na skąpy materiał źródłowy. Nagan opolskich nie znamy, a nieliczne kwestie sporne rycerzy rozstrzygali sędziowie. W innych sprawach trudno orzec, czy udział rycerza pasowanego był związany z samym faktem nobilitacji, czy też wiązał się z jego predyspozycjami. O postrzeganiu statusu rycerzy sensu stricto w Polsce oraz ich wpływu na działalność publiczną, zob. D. PIWOWARCZYK: *Funkcje i ceremoniał rycerskiego pasowania na ziemiach polskich (XI—XVIII wiek)*. W: *Od narodzin do wieku dojrzałego. Dzieci i młodzież w Polsce. Cz. 1. Od średniowiecza do XVIII wieku*. Red. M. DĄBROWSKA, A. KOLENDER. Warszawa 2002, s. 192—217.

armiger, panosz)¹¹⁹. Określenia te pojawiają się zdecydowanie częściej niż wcześniej omawiany *Ritter*. W dokumentach z badanego okresu termin ten niezwykle rzadko pojawiał się przy świadkach; występował niemal wyłącznie przy osobach, których dany dokument dotyczył¹²⁰. Podział na rycerzy i giermków jest widoczny w poszczególnych dokumentach. Dyplom Władysława Opolczyka z 1391 roku poświadczali rycerze i giermkowie (*Ritter und Knechten*)¹²¹. 3 lipca 1412 roku rycerze i giermkowie ziemi i dystryktu namysłowskiego zawarli porozumienie z przedstawicielami i mieszkańcami miasta Namysłów¹²². Podobnie Mikusz z Trzebieszowic, jak i Jan Nowowiejski, poświadczali swoje szlachectwo przed rycerzami i giermkami (*Ritter und Knechten*)¹²³.

Czym różnił się rycerz od giermka? Rycerz przede wszystkim nosił różnego rodzaju oznaki swojego wyższego stanu, jak złote ostrogi czy inne złote ozdoby, u giermków natomiast były one srebrne¹²⁴. Przeważnie od rycerzy rozpoczynały się listy świadków książęcych dokumentów oraz listy wypowiednie. Osoby pasowane na rycerza na pewno nie miały łatwiejszego dostępu do urzędów, wręcz przeciwnie. Zdecydowana większość urzędników XIV- i XV-wiecznych książąt opolskich to giermkowie. Z uwagi na wrywkowy materiał źródłowy trudno powiedzieć, czy pasowany rycerz miał jakieś dodatkowe prawa i przywileje w stosunku do giermków. W każdym razie źródła nic o tym nie mówią.

Skoro w późnym średniowieczu rozróżniano rycerza pasowanego od niepasowanego, to jak określano całą zbiorowość rycerską? Urszula Zgorzelska zwróciła uwagę, że ta uprzywilejowana grupa społeczna od połowy XIV wieku jest nazywana ziemianami (*Landleute*)¹²⁵. Termin ten często pojawiał się w dokumentach z następnego wieku. Podczas sporu Bolka IV z Bernardem niemodlińskim granica między Pleśnicą a Śmiczem miała pozostać taka, jak ją wyznaczyli ziemianie (*Landleute*)¹²⁶. Wspomniane wcześniej dokumenty dotyczące obowiązków wójta woźnickiego z 1412 oraz 1418 roku informują, że miał on służyć z kopią tak jak

¹¹⁹ A. BOGUCKI: *Rycerz i panosza w źródłach...*, s. 165—200.

¹²⁰ CDS VI, nr 56, 57, 88, 94, 231, 235, 242. Na dokumencie Bolka IV z 1391 roku określono wszystkich świadków jako *Ediln woltochtegin knechte*, zob. CDS I, nr 56.

¹²¹ CDP. T. 2, nr 542.

¹²² APO. Am Namysłowa, nr 240.

¹²³ Biblioteka Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dypl. 679 = F. GRAMER: *Chronik der Stadt Beuthen in Ober-Schlesien*. Beuthen 1863, s. 366—367, nr 24 [z wieloma błędami] = J. DRABINA, J. HORWAT, Z. JEDYNAK: *Bytom średniowieczny...*, nr 206 [tłumaczenie na język polski]. W polskim tłumaczeniu przełożono ten zwrot niedokładnie jako *rycerzy i szlachtę*. Wywód Jana Nowowiejskiego, zob. CDS I, nr 128.

¹²⁴ A. BOGUCKI: *Termin miles...*, s. 225.

¹²⁵ U. ZGORZELSKA: *Szlachta w terminologii źródeł...*, s. 286—287.

¹²⁶ CDS VI, nr 114 [regest].

inni ziemianie (*Landleute*)¹²⁷. Także Bolko V po przejęciu Ławy został zobowiązany do służby z jednym ziemianinem (*Landman*)¹²⁸. Podobnie Henryk z Kórnicy miał służyć z dwoma końmi tak jak inni ziemianie (*Landleute*)¹²⁹. Ziemianin to zatem podstawowe pojęcie, które obejmowało szlachetnie urodzonych wojowników — posiadaczy ziemskich — zarówno rycerzy, jak i giermków.

Nie był to jednak jedyny termin, który używano w odniesieniu do tej grupy. W dokumencie Władysława Opolczyka z 28 kwietnia 1384 roku książę za zgodą swoich bratanków utworzył związek 21 miast, które podlegały wówczas władzy Piastów opolskich. Związek ten miał ścigać sprawców przestępstw, mianowicie wszystkich złodziei, rabusiów, morderców, morderców-podpalaczy, gwałcicieli, rozbójników, włamywaczy oraz stosujących przemoc. Kara śmierci czekała zarówno wymienione osoby, jak i wszystkich, którzy namawiali do przestępstw, takich jak stosowanie przemocy, morderstwa, łamanie kości, pozbawianie słuchu, trwałe uszkodzenie rąk i nóg oraz wyłupienie oczu. Karze śmierci mieli także podlegać ci, którzy pomagali przestępcom przez dawanie im schronienia, karmienie ich bądź ich wierzchowców, użyczanie im koni, uzbrojenia, pieniędzy (w tym także zastawów) oraz którzy pomagali w inny sposób, czynnie bądź słownie. Jeśli jednak przestępcami byliby rycerze albo ludzie kondycji rycerskiej (*Weren iß abir Rieter adir Rietermessige lewte*), którzy nie zasłużyli na wyjęcie spod prawa bądź nie zostali złapani ze zrabowanymi przedmiotami, wówczas należałoby ich pojąć, nawet jeśli byliby w mieście lub poza terenem miejskim, i przekazać do najbliższego książęcego zamku. Jedynie w przypadku, gdy takie osoby zasłużyłyby na karę, na wyjęcie spod prawa lub jeśli zostałyby złapane na gorącym uczynku, należałoby je karać tak jak innych złoczyńców¹³⁰. Pierwszą istotną informacją zawartą w tym dokumencie jest określenie osób uprzywilejowanych. Termin *Ritter* omówiłem już wcześniej — była to osoba pasowana na rycerza. Kim byli jednak *rittermätziger Leute*? Od dawna historycy starają się odpowiedzieć na to pytanie. Dla Janusza Matuszewskiego¹³¹ byli to włodarze. Według Karola Buczka, Stanisława Russockiego i Henryka Sam-

¹²⁷ CDS VI, nr 128, 150 [regesty].

¹²⁸ CDS VI, nr 157 [regest].

¹²⁹ CDS VI, nr 128, 150 [regesty].

¹³⁰ APO. Am Opola, nr 5 = CDS XXXIII, s. 37—38, nr 30 [regest] = S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe Archiwum Miejskiego w Opolu*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1950. R. 5, s. 97 [regest]. Dokument omówił ostatnio od strony prawnej Marian J. Ptak, zob. IDEM: *Związek miast Księstwa Opolskiego i Wieluńskiego z 1384 r. W: Studia historycznoprawne. Tom dedykowany Profesorowi Doktorowi Alfredowi Koniecznemu*. Red. K. ORZECOWSKI. Wrocław 2004, s. 103—116. W tej pracy zamieszczony został także tekst całego dokumentu.

¹³¹ J. MATUSZEWSKI: *Rzekome rycerstwo niższe w najstarszym zwodzie prawa polskiego*. „Rocznik Historyczny” 1957. R. 23, s. 137—152.

sonowicza tak określano kupców bądź gości, których prawnie traktowano jak rycerzy¹³². Tomasz Jurek termin ten tłumaczy jako „ludzie rycerskiej kondycji”¹³³. Ambroży Bogucki jest natomiast zdania, że byli to niepasowani rycerze — giermkowie¹³⁴. W źródłach wyraźnie zaznaczano, który ziemianin był rycerzem (*Ritter*), a który giermkim (*Knecht*). Warto porównać ten dokument z innym wystawionym przez tego księcia 7 lat później. Zaznaczono w nim, że świadkami akcji prawnej byli *Ritter und Knechten*¹³⁵. Jedyna różnica między tymi frazami polega na zastąpieniu słowa *rittermätziger Leute* słowem *Knechten*. Oznacza to, że są to słowa zamienne i dotyczą osoby kondycji rycerskiej, która może kiedyś zostać pasowana na rycerza. Potwierdzeniem tego jest nagana szlachetka, która miała miejsce 15 listopada 1422 roku w Toszku. Wówczas Mikusz z Trzebieszowic chciał dowiedzieć, że należał do grona rycerskiej kondycji szlachetnych giermków (*das einen Erben, rittermätzigen Knechten angehöret*)¹³⁶. Także podczas kolejnej znanej nagany szlachectwa, z 12 stycznia 1456 roku, Jan Nowowiejski musiał potwierdzić, że należy do grona rycerskiej kondycji szlachetnych giermków (*vil Rittermesiger Erber knechte gegenwortikeit komen*)¹³⁷. Na podstawie tych dokumentów widać, że do grona ludzi rycerskiej kondycji zaliczano giermków (*Knechten*). Określenie *rittermätziger Leute* mogło zatem oznaczać zarówno giermka (w węższym sensie), jak również wszystkie osoby stanu rycerskiego (szerszy kontekst). Zwrot *rittermätzigen Knechten* oznacza, że pod pojęciem *Knecht* kryją się nie tylko niepasowani rycerze, ale także służba nierycerskiej kondycji. Z późnośredniowiecznych źródeł opolskich jest mi znany jeden przykład takiego knechta. Na dokumencie księcia Bernarda z 21 listopada 1399 roku mieszczanin strzelecki Jakub Pause został określony jako pobożny

¹³² S. RUSSOCKI: Kilka uwag o tak zwanym *rittermeszig man* w Księdze elbląskiej. „Przegląd Historyczny” 1957. T. 48, z. 4, s. 769—770; K. BUCZEK: O tak zwanym *rittermeszig man* i o „gościu” w najstarszym spisie prawa polskiego. „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1960. T. 12, s. 141—164; H. SAMSONOWICZ: Kultura miejska w Polsce późnego średniowiecza. „Kwartalnik Historyczny” 1983. R. 90, nr 4, s. 777—778; M. BOGUCA, H. SAMSONOWICZ: Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej. Wrocław 1986, s. 49, 231—232.

¹³³ T. JUREK: *Vom Rittertum zum Adel...*, s. 66.

¹³⁴ A. BOGUCA: „*Rittermeszig man*” w najstarszym zwodzie prawa polskiego. „Przegląd Historyczny” 1978. T. 49, z. 1, s. 121—125; IDEM: Jeszcze o tak zwanym *Rittermeszig man*..., s. 138; IDEM: *Rycerz i panosza*..., s. 200. Podobnie zdaje się uważa Tomasz Jurek, zob. IDEM: *Obce rycerstwo*..., s. 172.

¹³⁵ CDP. T. 2, nr 542.

¹³⁶ Biblioteka Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dypl. 679 = F. GRAMER: *Chronik der Stadt Beuthen*..., s. 366—367, nr 24 [z licznymi błędami] = J. DRABINA, J. HORWAT, Z. JEDYNAK: *Bytom średniowieczny*..., nr. 206 [tłumaczenie na język polski] = *Katalog zbioru dokumentów pergaminowych biblioteki jagiellońskiej*. Red. K. NABIAŁEK. T. 1. *Katalog dokumentów*. Kraków 2014, nr 100 [z licznymi poprawkami w stosunku do wcześniejszych wydań].

¹³⁷ CDS I, nr 128 [regist].

knecht¹³⁸. W tym wypadku Jakub był knechtem — sługą (wedle klasyfikacji Ambrożego Boguckiego)¹³⁹. W przeciwieństwie do knechta — niepasowanego rycerza — nie przysługuje mu określenie szlachetny (*ehrbare*) bądź sławny (*tochtige*)¹⁴⁰.

Przywilejem ludzi rycerskiego pochodzenia była możliwość wstąpienia do zakonu rycerskiego. W ten sposób swoją rycerskość podkreślali przedstawiciele rodziny Lemberg, która miała mieszczańskie pochodzenie¹⁴¹. Spośród późnośredniowiecznych rycerzy opolskich tylko jeden należał do zakonu rycerskiego. Był nim Adam Bes z Kujaw, który na przełomie XIV i XV wieku podróżował przez Alpy. Za bezpieczną przeprawę pragnął podziękować św. Krzysztofowi i uczynił darowiznę na rzecz Bractwa św. Krzysztofa w Arlbergu. Świadczy o tym zamieszczenie jego herbu w księdze bractwa z informacją o darczyńcy i wysokości świadczeń, jakie przyrzekł ten rycerz. Do herbu Bes przypięta była klamra, która świadczy o przynależności Adama z Kujaw do niemieckiego świeckiego zakonu klamry¹⁴². Nie wiadomo, kiedy i w jakich okolicznościach przyjęto rycerza opolskiego do tego zakonu¹⁴³. Możliwe, że młody Adam towarzyszył któremuś z książąt niemodlińskich, gdy podróżowali oni wraz z cesarzem po terytorium Cesarstwa. Wówczas mogło dojść do zawiązania jakiś bliższych relacji między Besem a miejscowym rycerstwem, co zaowocowało być może przyjęciem go w poczet zakonu.

Rycerstwo, mające swoje przywileje, starało się strzec, by osoby niebędące rycerskiej kondycji nie weszły bezprawnie do grona grupy uprzywilejowanej. W Królestwie Polskim zabezpieczeniem przed taką ewentualnością była nagana szlachecka. Polegała ona na tym, że rycerz mógł oskarżyć innego rycerza o nieszlacheckie pochodzenie. Wówczas osoba oskarżona musiała oczyścić swoje imię. W tym celu naganiony powinien zebrać swoich krewnych, którzy poświadczali, że był on szlachcicem. Sześciu świadków (dwóch ze strony ojca, dwóch od strony matki i dwóch od strony babki ojczystej) przedstawiało herb naganionego oraz

138 CDS VI, nr 87 [regest].

139 A. BOGUCKI: *Rycerz i panosza w źródłach...*, s. 172.

140 CDS VI, nr 56, 57, 88, 94 [regesty].

141 J. v. WITZENDORFF — REHDIGER: *Der Ritterliche Adler und der Stadtadler in Schlesien*. JSFWUB 1961. Bd. 6, s. 211.

142 Na przynależność Adama Besa do zakonu (stowarzyszenia) klamry zwrócił uwagę wydawca źródła Otton Hupp, zob. *Die Wappenbücher vom Arlberg*. Th. 1. *Die drei Original-handschriften von St. Christoph aus dem Jahren 1394 bis rund 1430*. Bearb. O. HUPP. Berlin 1937—1939, s. 55.

143 O zakonie, zob. A. RANFT: *Adelsgesellschaften. Gruppenbildung und Genossenschaft im spätmittelalterlichen Reich*. Sigmaringen 1994, s. 37—116. Adama Besa nie ma w spisie członków zakonu, zob. *Ibidem*, s. 290—309. Z okresu jego życia istniały trzy takie spisy, z lat 1392, 1395 oraz 1404.

własne herby¹⁴⁴. Znana jest nagana szlachecka przeprowadzona w Małopolsce, która dotyczyła rycerza opolskiego. Mianowicie 17 listopada 1424 roku w Niepołomicach Piotr z Lubszy, któremu Paszek z Gosławic, rycerz łęczycki, zarzucił nieszlacheckie pochodzenie, oczyszczał się z tego zarzutu. Jego krewni potwierdzili, że używał on herbu zielona gwiazda, a jego zawołanie to *Sternberg*. Świadkami ze strony ojca byli Przecław z Kobiela i Jan z Pińczyc, ze strony matki Jerzy z Sadów i Jan z Rynarcic, herbu Breitbuch, natomiast ze strony babki ojczystej Otton z Rutków i Maciej z Bielkowic, których zawołanie brzmiało *Wołowszcz*¹⁴⁵. Rodzina z Kobieli (*Kühshmalz* w księstwie nyskim) znana jest od XIII wieku. Wiadomo z innych źródeł, że faktycznie posługiwała się herbem *Sternberg*¹⁴⁶. Drugi z krewnych ojca naganionego — Jan z Pińczyc — jest poza tym dokumentem nieznany. Matka Piotra z Lubszy pochodziła z rodziny Breitbuch. Z innego źródła wiadomo, że była nią Agata z Bystrzanowic¹⁴⁷. Jerzy z Sadów to Jerzy Breitbuch, który był wówczas właścicielem połowy wsi Sady¹⁴⁸. Drugi krewny od strony matki to Jan z Rynarcic (dzisiejsza Reńska Wieś leżąca 10 km od Nysy)¹⁴⁹.

¹⁴⁴ W województwie krakowskim do końca lat siedemdziesiątych XIV wieku świadkami naganionego byli jego krewni ojczyści oraz pozostali świadkowie. Następnie do początku XV wieku zgodnie ze Statutem wiślickim świadkami byli dwaj krewni z rodu ojca. Kolejny okres to początkowo przyjęcie wzorca wielkopolskiego: dwóch krewnych ojczystych i po dwie pary z innych rodów. W latach dwudziestych XV wieku przeprowadzano wywód dwojako: przed sądem grodzkim z trzech rodów (ojca, matki i babki macierzystej), a w pozostałych procesach jedynie z rodu ojczystego. Procedura sądu grodzkiego upowszechniła się po 1431 roku. Podstawowe prace dotyczące problematyki nagany: W. SEMKOWICZ: *Nagana i oczyszczenie szlachectwa w Polsce XIV i XV wieku*. Lwów 1899, s. 20—30. O dalszej ewolucji sposobu doboru świadków szlachectwa w Królestwie Polskim, zob. J.S. MATUSZEWSKI: *Nagana szlachectwa w Polsce w XV i XVI wieku*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne” 1971, z. 77, s. 125—147; IDEM: *Wpływ praktyki na brzmienie artykułów o naganie szlachectwa w przekazach Statutów Kazimierza Wielkiego*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne” 1971, z. 83, s. 37—49; J. WRONISZEWSKI: *Wywody szlachectwa w Małopolsce XIV i XV wieku. Kwestia autentyczności najstarszego wywodu z 1335 r.* W: *Homines et societas. Czasy Piastów i Jagiellonów. Studia historyczne ofiarowane Antoniemu Gąsiorowskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*. Red. T. JASIŃSKI, T. JUREK, J.M. PISKORSKI. Poznań 1997, s. 227—239.

¹⁴⁵ SPPP. T. 2, nr 1971; M. WOŹNY: *Genealogia panów z Lubszy i ich powiązania z innymi rodami szlacheckimi*. W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. ZAWITKOWSKA, A. POBÓG-LENARTOWICZ. Rzeszów 2010, s. 171—172.

¹⁴⁶ J. PILNÁČEK: *Rody starého Slezska*. D. 3. Brno 1991, s. 730.

¹⁴⁷ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag*. Ratibor 1882, s. 26.

¹⁴⁸ APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1; A. WELTZEL: *Geschichte des edlen, freiherrlichen und gräflichen Geschlechtes von Praschma*. Ratibor 1883, s. 154—155.

¹⁴⁹ Wcześniej łączyłem tę osobę z przedstawicielami rodziny Łączka z Ornontowic, jednak w świetle dokumentu biskupa wrocławskiego z 1444 roku, w którym znalazł się Mikołaj Breitbuch

Babka od strony ojca pochodziła z rodziny Wołowszcz. Otton z Rutków to znany ze źródeł Otton z Wołowa, natomiast Maciej z Bielkowic jest bliżej nieznany.

Warto przyrzeć się kwestii, czy w księstwie opolskim istniała instytucja nagany szlacheckiej, a jeśli tak, to czy była ona podobna do stosowanej wówczas w Polsce. Wywody szlactwa na Górnym Śląsku w przeciwieństwie do Dolnego Śląska istniały już na początku XV wieku¹⁵⁰. Urszula Zgorzelska podaje trzy znane nagany z XV-wiecznego Górnego Śląska. Pierwszy wywód pochodził z księstwa cieszyńskiego. 29 czerwca 1406 roku potwierdził szlacheckie pochodzenie Jakusza z Kawek herbu Strzemię (zawołanie Ławszowa)¹⁵¹, za którego świadczyli jego krewni: bracia Herman i Dobek z Leńczy oraz stryjowie i bracia stryjeczni¹⁵².

Kolejny wywód pochodził z Toszka z 1422 roku: burgrabia będziński Mikołaj Siestrzeniec pozwał Ignacego Mikusza. Zyghard i Konrad z Kozłowa, krewni ze strony ojca, poświadczali, że naganiony, jak również oni sami, noszą herb skórzane spodnie (*leder Hoze*). Czambor i Ramold z Gorzyc, krewni od strony matki, używali herbu przedstawiającego trzy uzbrojone stopy (*gewopende fusse*, czyli trzewiki, element średniowiecznej zbroi, ewentualnie chodzi tu o trzy uzbrojone nogi, wówczas herb wyglądał podobnie do znaku Raszka, wójta Strzelina z 1297 roku, i polskiego herbu Złoty Goleń)¹⁵³. Natomiast krewni ze strony babki ojczystej, którymi byli rycerz Piotr Kiczka z Mokrej oraz Stopak Kiczka, nosili w herbie trzy kiczki (*drei Kitczken*)¹⁵⁴. Następnie ze strony babki macierzystej szlactwo Mikusza poświadczali Franczek i Żegota z Bytkowa, których herb przedstawiał kolorowego wilka (*bunten Wolff*)¹⁵⁵. Szlachetne pochodzenie na-

z Reńskiej Wsi, wycofuję się z tej identyfikacji, zob. LuBS. Bd. 2, s. 252—255; M. WOŹNY: *Genealogia panów z Lubszy...*, s. 171—172.

¹⁵⁰ Na brak nagany szlacheckiej w średniowieczu na Dolnym Śląsku wskazuje Tomasz Jurek, zob. IDEM: *Najdawniejsze wywody szlactwa na Śląsku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1994. R. 89, s. 191—203; IDEM: *Obce rycerstwo...*, s. 174—177.

¹⁵¹ W 1398 roku Jakusz z Kawki musiał już wcześniej udowodniać swoje szlacheckie pochodzenie, zob. SPPP. T. 8, nr 7560, 7561.

¹⁵² *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*. T. 4. Wyd. F. PIEKOSIŃSKI. Kraków 1905, nr 1098, T. JUREK: *Najdawniejsze wywody...*, s. 202 (tu błędna data 1401). Ostatnio na temat Jakusza z Kawek pisał Marian Wolski, zob. IDEM: *Trzeciocy herbu Strzemię małopolska rodzina szlachecka XIV—XVI wieku*. Kraków 2005, s. 36.

¹⁵³ J. SZYMAŃSKI: *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*. Warszawa 1993, s. 303—304.

¹⁵⁴ J. DRABINA, J. HORWAT, Z. JEDYNAK: *Bytom średniowieczny...*, nr 206 [tłumaczenie na język polski] przetłumaczyli słowo *kiczki* na *koźłeta*.

¹⁵⁵ Biblioteka Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dypl. 679 = F. GRAMER: *Chronik der Stadt Beuthen...*, s. 366—367, nr 24 = J. DRABINA, J. HORWAT, Z. JEDYNAK: *Bytom średniowieczny...*, nr 206 [tłumaczenie na język polski]. Tekst wydany przez Gramera zawierał jednak liczne błędy.

ganiego potwierdzili zatem jego krewni ze strony ojca, matki, babki ojczystej i macierzystej. Dodatkowo trzech jego przyjaciele szlachetni i sławetni (*ehrbaren wohltüchtige*) zaświadczyli i przysięgli na mękę Chrystusa oraz na świętych, że pozwany posiada wymieniony herb jako szlachetnie i sławetnie urodzony (*Ehnbaren und Wohltüchtigen angeboren*) od swoich rodziców i dziadków. Przedstawiona nagana szlachecka różniła się od polskiej tym, że poza rodziną poświadczali także należący do rycerstwa przyjaciele pozwanego. Pojawiają się tu też krewni ze strony babki macierzystej, choć i ten zwyczaj był praktykowany w Małopolsce co najmniej od 1415 roku, ale zaczął dominować dopiero w XVI wieku¹⁵⁶.

Trzeci z wymienionych wywodów szlacheckich miał miejsce także w Toszku. 12 stycznia 1456 roku przed księciem oświęcimskim Jan Nowowiejski udowadniał swoje szlacheckie pochodzenie. Potwierdzili to jego stryjowie i wujkowie, mianowicie Mikołaj Miodek, Jan Bandzisz, Przeclaw Mikołaj Filusz, Jan Bogusz z Sieronowic, Czambor Cluka, Henryk Działosza, Mikołaj Działosza, a także szlachetni giermkowie Mikołaj Friedlandzki i Paszek von Büchta. Wszyscy rycerze musieli złożyć przysięgę, wyciągając dwa palce, że Jan Nowowiejski posiadał herb po swoich rodzicach oraz dziadkach i był szlachetnie urodzony¹⁵⁷. Wszyscy pochodzili prawdopodobnie z okręgu toszeckiego, w którym Jan oczyszczał swoje szlachectwo.

Z trzech przedstawionych wywodów szlacheckich dwa ostatnie nieco różnią się od pierwszego. Ma to związek zapewne z miejscami, w jakich dokonywano poświadczenia szlachetnego pochodzenia. W 1406 roku wywód przeprowadzono przed księciem oświęcimskim, a szlachectwo potwierdzili bliżej nieznani stryjowie i bracia stryjeczni (nieznana jest ich liczba). Natomiast w 1422 roku, jak i 1456 roku, wywody odbywały się w Toszku. W tych dwóch naganach uczestniczyli poza stryjami i wujami także przyjaciele naganionego (w wywodzie z 1456 roku nie jest to napisane wprost, ale sądzę, że wymienieni po krewnych naganionego Mikołaj Friedlandzki i Paszek von Büchta to jego przyjaciele). Inna jest co prawda liczba krewnych potwierdzających pochodzenie (w 1456 roku siedem osób), może się to jednak wiązać z tym, że Janowi udało się zebrać większą liczbę krewnych. Niestety dokument, w którym opisano wywód, jest zbyt ogólny (nie podano dokładniej koligacji osób), przez co trudno o dalsze wnioski.

Przed wszystkim pominąć świadectwo rycerzy ze strony babki macierzystej. Poprawna treść tego dokumentu, zob. *Katalog zbioru dokumentów...*, nr 100.

¹⁵⁶ J.S. MATUSZEWSKI: *Nagana szlachectwa w Polsce...*, s. 132—136; IDEM: *Wpływ praktyki na brzmienie artykułów...*, s. 37—49. Zob. także J. WRONISZEWSKI: *Wywody szlachectwa w Małopolsce...*, s. 227—239.

¹⁵⁷ CDS I, nr 128.

Różnice w przysiędze mogą wynikać stąd, iż w 1422 roku nie podano gestów, jakie krewni i przyjaciele mieli wykonać podczas przysięgi, w 1456 roku nie omówiono natomiast dokładnie treści przysięgi (podano jedynie, że wymienieni rycerze *der zonnen noch Ritterlichem lowfe behalden haben*). W okręgu oświęcimskim nagana wyglądała zatem podobnie jak w Małopolsce, gdzie szlachectwo poświadczali tylko krewni, a w okręgu toszeckim dopuszczano także świadectwo przyjaciół naganionego. Jak zauważył Tomasz Jurek, zwyczaj nagany szlacheckiej w księstwie cieszyńskim (a z tego księstwa wyodrębniło się na początku XV wieku księstwo oświęcimskie) pochodzi z pierwszej połowy XIV wieku¹⁵⁸. Autor przytacza sprawę Michała z Cierni, który — by oczyścić swoje szlachectwo — przedstawił dokument księcia Kazimierza cieszyńskiego potwierdzający Janowi z Cierni — dziadkowi Michała — szlacheckie pochodzenie¹⁵⁹. Ponieważ Toszek od 1357 roku należał do książąt cieszyńskich, oznacza to, że w okręgu toszeckim zwyczaj nagany szlacheckiej wykształcił się wcześniej. W innym przypadku na tych terenach nagana szlachecka wyglądałaby tak samo jak w księstwie cieszyńskim, a później oświęcimskim. Powyższa konstatacja potwierdza tezę Tomasza Jurka, że na Górnym Śląsku zwyczaj nagany szlacheckiej wykształcił się w pierwszej połowie XIV wieku.

Podobnie do wcześniej przedstawionych nagan szlacheckich miała wyglądać nagana Długomiła w 1400 roku, który miał zostać naganiony przez Jana Szczepana Kapustę. Szlacheckiego pochodzenia tego rycerza przed margrabią morawskim Prokopem mieli dowodzić stryjowie Piotr i Mikołaj Bierawscy, krewni ze strony babki ojczystej, czyli Jan i Otton Wołowscy, od strony matki Budko z Wring Parhinawski, a ponadto Mikołaj i Jan z Łambinowic. Wywód ten znalazł się dopiero na XVI-wiecznym dokumencie i dlatego nie jest pewna jego autentyczność. Sama procedura nagany musi jednak oddawać realia XV-wieczne, nawet jeśli dokument, na który powoływał się XVI-wieczny przedstawiciel rodziny Długomiłków, był falsyfikatem. Także w tym przypadku, poza stryjami, krewnymi od strony babki ojczystej oraz od strony matki, znaleźli się dwaj przyjaciele (Mikołaj i Jan Łambinowiccy), którzy mieli poświadczać szlacheckie pochodzenie Długomiła¹⁶⁰.

Jak jednak wyglądała nagana szlachecka w księstwie opolskim? Tomasz Jurek zwrócił uwagę na sprawę opolanina, który 30 marca 1400 roku w Pyzdrach musiał dowieść swojego szlacheckiego pochodzenia. Wspomnianym opolaninem był Andrzej Rzepkowic, który został naganiony przez Sędziwoja Mokronoskiego z Jarocina. W celu oczyszczenia swojego szlachectwa Andrzej przyprowadził

¹⁵⁸ T. JUREK: *Najdawniejsze wywody...*, s. 202.

¹⁵⁹ SPPP II, nr 1046; T. JUREK: *Najdawniejsze wywody...*, s. 202.

¹⁶⁰ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 138.

dwóch świadków, mianowicie Franciszka Rzepkowica z Dzierżanowa oraz swojego brata Konrada z Warzęgowa (niem. *Wersingawe*, niedaleko Wołowa). Przedstawił ponadto list Bolka opolskiego, który potwierdzał szlacheckie pochodzenie Andrzeja herbu Rzepkowic zgodnie z prawem, jakie panuje na ziemiach tego księcia. Ostatecznie 29 lipca 1400 roku sąd w Pyzdrach uznał wywód szlachectwa Andrzeja, który został przeprowadzony według zwyczaju opolskiego¹⁶¹. Potwierdza to, że w księstwie opolskim przeprowadzano naganę inaczej niż w Wielkopolsce.

Odpowiedź na wcześniej postawione pytanie: jak wyglądała nagana szlachecka w księstwie opolskim, zaproponował Tomasz Jurek. Badacz ten uważa, że opolski (czyli właściwie górnośląski, gdyż T. Jurek systematycznie terminem Opolszczyzna obejmuje cały późnośredniowieczny Górny Śląsk) zwyczaj wywodu szlacheckiego przeniknął najpóźniej w drugiej połowie XV wieku przez okręg kozielski do księstwa oleśnickiego (księżęta kozielscy byli zarazem książętami oleśnickimi), czego świadectwem jest nagana szlachecka przeprowadzona w Oleśnicy w 1485 roku. Wówczas miejscowy szlachcic został oczyszczony dzięki zeznaniom krewnych ze strony ojca, babki ojczystej, matki oraz babki macierzystej. Zwyczaj, w którym poświadczają także krewni od strony babki macierzystej, przyjął się później na Dolnym Śląsku i był znany jako *vierschlesidiger Adel*¹⁶². Wariant Tomasza Jurka zakładał, że znana na przełomie XV i XVI wieku procedura dowodu z czterech rodów — *vierschlesidiger Adel* — została przeniesiona do księstwa oleśnickiego z księstwa kozielskiego. Choć w podanych przez tego historyka wywodach nie ma mowy o potwierdzaniu szlachectwa krewnymi po babce macierzystej, są jednak pewne ślady wskazujące, że brali oni udział w oczyszczeniu szlachectwa. Na dokumentach z 1406 i 1456 roku są wymienieni wujowie, natomiast w dokumencie z 1422 roku — o czym nie wiedział ten badacz, gdyż dyplom był wydany z błędami — wprost poświadczony jest wywód z czterech herbów. Drugą możliwością jest, że zwyczaj przedstawiana wywodu z czterech herbów został jednak przyjęty z ziem Królestwa Polskiego, gdzie czasem w oczyszczeniu szlachcica brali czynny udział właśnie krewni

¹⁶¹ Die ältesten grosspolnischen Grodbücher. Hrsg. J. LEKSZYCKI. Leipzig 1887—1889, nr 915, 934; S. DZIADULEWICZ: *Drobiazgi heraldyczne*. „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie” 1921—1923. T. 6, s. 131—132 (z błędami — autor uznał, że Andrzej przyprowadził tylko jedną osobę: brata Frącka Grzebkowica); S. KOZIEROWSKI: *Obce rycerstwo w Wielkopolsce w XIII—XVI wieku*. Poznań 1929, s. 87—88; T. JUREK: *Najdawniejsze wywody...*, s. 202 (bez przytoczenia sprawy z 30 marca). O Sędziwoju Mokronoskim z Jarocina, zob. R. GRYGIEL: *Zarembowie z Jarocina w świetle źródeł archeologicznych i historycznych*. Łódź 1992, s. 79—81.

¹⁶² J. SINAPIUS: *Schlesische Curiositäten*. Bd. 1. Leipzig—Breslau 1729, s. 1092 (wywód szlachectwa Jerzego Sławika); T. JUREK: *Najdawniejsze wywody...*, s. 202—203; IDEM: *Obce rycerstwo...*, s. 10.

od strony babki macierzystej¹⁶³, a w XVI wieku był to już model powszechnie przyjęty¹⁶⁴. Być może stąd dotarł do księstwa oleśnickiego wzór *Ritterrechtu*. Miejscowym rycerzom mogło zależeć na jak najdokładniejszym sprawdzeniu „podejrzanych” rycerzy i być może dlatego przyjęli oni, że naganiony musi się oczyścić także świadectwem rycerskiego pochodzenia babki macierzystej. Jak wskazał niedawno Tomasz Jurek, problem pochodzenia wywodu szlachectwa na Dolnym Śląsku wymaga dalszych badań¹⁶⁵.

Próbując zrekonstruować opolski wywód szlachectwa, warto poszukać wspólnych cech wspomnianych wcześniej procesów oczyszczenia nagan szlacheckich. Przede wszystkim bliskość ziem rządzonych przez książąt opolskich i okręgu toszeckiego, który graniczył z okręgiem strzeleckim, pozwala sądzić, że w obu okręgach wywód wyglądał podobnie. Należy zwrócić także uwagę na dokument opisujący naganę szlachecką Jana Dornheima z 29 września 1342 roku. Miała ona miejsce przed księciem Bolkiem świdnickim. Niedawno Tomasz Jurek, analizując m.in. ten dokument, uznał go za fałszyfikat¹⁶⁶. Zgadzając się z argumentacją tego historyka, chciałbym zwrócić uwagę na inną sprawę. Zgodnie z dokumentem szlachectwo Jana potwierdzić mieli jego krewni i przyjaciele (*beweiste her Hannß mit seinen vettern und frunden*)¹⁶⁷. Na sfalszowanym dokumencie mogą się nie zgadzać osoby czy tytuły osób, gdyż fałszerz mógł je zmyślić. Celem natomiast fałszowania dokumentu było niewątpliwie potwierdzenie szlachectwa Dornheimów, wobec tego opis wywodu szlacheckiego musiał mieć odbicie w rzeczywistości, a to oznacza, że kiedy fałszowano dokument, musiał być praktykowany obyczaj, w którym szlachectwo potwierdzają oprócz krewnych także znajomi naganionego. T. Jurek doszedł do wniosku, że fałszerstwo miało miejsce najwcześniej w XV wieku z uwagi na nierozpowszechnioną wcześniej nazwę *Fürstenstein*, która znalazła się w tytułaturze księcia świdnickiego¹⁶⁸. Należy uściślić, że dokument musiał zostać podrobiony w XV wieku, gdyż ostatnia informacja o męskim przedstawicielu Dornheimów pochodzi z 1505 roku¹⁶⁹. Jeśli w średniowieczu na Dolnym Śląsku nie była znana instytucja *Ritterrechtu*, to wzorcem dla fałszerza musiał być obyczaj górnośląski. Wcześniej wskazałem, że praktyka poświadczania szlachectwa przez przyjaciół naganionego była roz-

¹⁶³ Przykłady podaje Władysław Semkowicz, zob. IDEM: *Nagana i oczyszczenie...*, s. 35.

¹⁶⁴ J.S. MATUSZEWSKI: *Nagana szlachectwa w Polsce...*, s. 132—136; IDEM: *Wpływ praktyki na brzmienie artykułów...*, s. 37—49.

¹⁶⁵ T. JUREK: *Vom Rittertum zum Adel...*, s. 69—70.

¹⁶⁶ T. JUREK: *Najdawniejsze wywody...*, s. 191—196.

¹⁶⁷ CDS XXVII, nr 3.

¹⁶⁸ T. JUREK: *Najdawniejsze wywody...*, s. 193, 196.

¹⁶⁹ J. SINAPIUS: *Schlesische...*, Bd. 1, s. 340—341; R. SĘKOWSKI: *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*. T. 1. Katowice 2002, s. 76—77.

powszechniona w okręgu toszeckim. Problemem jest fakt, że w tym okręgu, jak również w księstwie cieszyńskim, nie są znani żadni Dornheimowie¹⁷⁰, natomiast od początku XV wieku w księstwie opolskim przebywał Henryk Dornheim. Był on notariuszem publicznym, a następnie pisarzem księcia opolskiego Bernarda. Karierę zakończył jako starosta niemodliński¹⁷¹. Jako pisarz miał odpowiednią wiedzę i umiejętności, by podrobić dokument stwierdzający szlacheckie pochodzenie przodka. W dokumencie mógł opisać poznany obyczaj, jaki panował na ziemiach jego nowego pana. Jeśli fałszerstwa nie dokonał Henryk, mógł je zlecić inny przedstawiciel tej rodziny na ziemiach opolskich, np. Krzysztof Dornheim, który pojawił się łącznie na trzech dokumentach między 1437 a 1450 rokiem¹⁷². We wcześniej wspomnianych dokumentach z 1422 i 1456 roku, w XVI-wiecznym wywodzie Długomiła oraz podrobionym dokumencie Dornheima pojawiają się obok krewnych także przyjaciele, którzy poświadczają szlachectwo naganionych. Prawdopodobnie również w księstwie opolskim powszechne było powoływanie na świadków szlachectwa osób niespokrewnionych z oskarżonym.

Podsumowując powyższe rozważania, trzeba wskazać, iż możliwe, że raczej ma Tomasz Jurek: na Opolszczyźnie (Górnym Śląsku) naganiony rycerz musiał oczyścić swoje szlachectwo przez dowód z ośmiu świadków (po dwóch ze strony ojca, matki, babki ojczystej i macierzystej). W księstwie opolskim prawdopodobnie nagana szlachecka wyglądała podobnie jak w sąsiednim Toszku. Różniła się ona od przyjętej w Królestwie Polskim tym, że szlacheckie pochodzenie pozwanego potwierdzali także jego przyjaciele. Takie rozwiązanie sugeruje przede wszystkim sfałszowany dokument potwierdzający szlachectwo Dornheima z 1342 roku. Podrobienia dokumentu dopuścił się najpewniej rycerz opolski Henryk Dornheim, który opisał w nim naganę szlachecką z ziem, na których wówczas przebywał.

Istnienie procesu oczyszczania szlachectwa potwierdza, że na Górnym Śląsku rycerstwo było grupą świadomą swojej odrębności. Grupę tę można nazywać stanem w przeciwieństwie do rycerstwa dolnośląskiego, co zauważył już wcześniej Tomasz Jurek¹⁷³.

¹⁷⁰ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 351; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 1, s. 76—77.

¹⁷¹ D. VELDTROP: *Prosopographische Studien zur Geschichte Oppelns als herzoglicher Residenzstadt im Mittelalter*. Berlin 1995, s. 472; T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 215, zob. biogram Dornheimów w następnym rozdziale.

¹⁷² DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78—79; APWr. Rep. 68, nr 260; CDS IX, nr 941.

¹⁷³ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 173—175.

Rozdział III

Rycerstwo opolskie do połowy XV wieku Genealogia i rozsiedlenie

228 x 117 + 25

Uwagi ogólne

Trudno dokładnie omawiać powiązania poszczególnych rodzin opolskich z uwagi na brak podstawowego źródła do badań nad tym zagadnieniem, jakim zazwyczaj są księgi sądowe¹. W przypadku wczesnego średniowiecza popularną metodą badań w tym zakresie jest analiza imion rycerzy. Metoda ta zakłada istnienie imion rodowych, a ich pojawienie się w innej rodzinie może świadczyć o związkach rodzinnych. Pomimo negatywnej krytyki² jest ona dalej uznawana i stosowana przez wielu historyków³. Czy zatem stosowanie kryterium imionowego jest właściwe? Na wstępie trzeba zwrócić uwagę, że faktycznie wśród poszczególnych rodzin rycerskich często występuje jedno bądź kilka imion, które przekazywano późniejszym pokoleniom. Nie były to jednak imiona zarezerwowane tylko dla jednej rodziny. Co więcej, imiona te mogły „wejść” do nowej rodziny jako imiona kognatyczne⁴. W przypadku późnego średniowiecza zawsze istnieje możliwość, że imię, jakie otrzymał rycerz, nie pochodziło z rodziny

¹ W. DWORZACZEK: *Genealogia. Tablice*. Warszawa 1959, s. 33; J. BIENIAK: *Rozmaitość kryteriów badawczych w polskiej genealogii średniowiecznej*. W: *Genealogia — problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*. Red. J. HERTEL. Toruń 1982, s. 131; M. CETWIŃSKI: *Jak pisać rozprawy genealogiczne?* W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. ZAWITKOWSKA, A. POBÓG-LENARTOWICZ. Rzeszów 2010, s. 16.

² J. ADAMUS: *Polska teoria rodowa*. Łódź 1958, s. 164—169; J. BIENIAK: *Rozmaitość kryteriów...*, s. 131—148; K. MOSINGIEWICZ: *Imię jako źródło w badaniach genealogicznych*. W: *Genealogia — problemy metodyczne...*, s. 72—97; J. KURTYKA: *Topory, Starekonie i Okszyce. W sprawie związków międzyrodowych w XIII i XIV wieku*. „Kwartalnik Historyczny” 1992. R. 99, s. 17—37; M. CETWIŃSKI: *Jak pisać rozprawy...*, s. 9—19.

³ Z wielu prac przede wszystkim, zob. J. BIENIAK: *Polska elita polityczna XII w.* (Cz. 3 A. Arbitrzy książąt — krąg rodzinny Piotra Włostowica). W: *Spółczesność Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 4. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1990, s. 13—107; J. BIENIAK: *Polska elita polityczna XII w.* (Cz. 3 C. Arbitrzy książąt — pełnia władzy). W: *Spółczesność Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 8. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1999, s. 9—31. Dalsze przykłady podaje Marek Cetwiński, zob. IDEM: *Jak pisać rozprawy...*, s. 9—19.

⁴ Wykorzystanie tej metody do badań nad powiązaniami rodzin, zob. T. JUREK: *Rodowód Pogorzeliów*. Kraków 2005, s. 57; T. JUREK: *Panowie z Wierzbnej. Studium genealogiczne*. Kraków 2006, s. 47—48.

jego matki, lecz już wcześniej poprzez związki małżeńskie weszło do grona imion rodzinnych. Zastosowanie metody imionowej niesie za sobą ryzyko, co dobrze pokazuje przykład Nasiębora z Łoniaku. W dokumentach był on zapisywany jako *Nassinbor (Nassinburgio) de Lunak*⁵. Jerzy Horwat uznał na podstawie samego imienia, że był on tożsamy z Nasięborem z Kępy⁶. Jak jednak wykazała analiza źródeł, były to dwie zupełnie różne osoby⁷. Rzadkie imię może natomiast wskazywać na związki rodzinne między tymi osobami. Samo kryterium imionowe nie może być wyznacznikiem przynależności do rodziny, lecz jest co najwyżej sugestią jakichś związków rodzinnych. Dopiero inna wskazówka (np. miejscowość) pozwala na ostrożne połączenie poszczególnych osób w rodzinę. Przykładem tego są wspomniani właściciele Kępy, którzy w każdym pokoleniu posługiwali się dwoma imionami: Nasiębor i Jakusz. Z jednej strony ułatwia to identyfikację członków rodziny, z drugiej utrudnia rozróżnienie poszczególnych jej przedstawicieli. Przypadek Kępskich, którzy posiadali imiona rodowe, nie był odosobniony. U rodziny Strzałów powtarzają się imiona Stefan (bądź jego odmiany), Piotr i Mikołaj. Z kolei Besowie w kilku pokoleniach nosili imiona Adam, Otton, Michał. Kamieńcowie upodobali sobie imię Jan, a Schliebenowie — Gumprecht⁸. Jak widać, w większości były to imiona popularne, przez co nie można na ich podstawie doszukiwać się związków rodzinnych. Czasem imię stawało się nazwą rodu (rodziny), jak Czamborowie, Długomił, Dreske, Salawa.

Jeszcze mniej pewne jest wiązanie małżeństwa z przejściem dóbr jednej rodziny przez inną. Możliwe, że w takich przypadkach dochodziło niekiedy do zwykłych sprzedaży wsi. O przejściu wsi przez rycerza dzięki małżeństwu można mówić, gdy w dokumentach jest podane, że daną wieś uzyskał od swej małżonki. Stąd wiadomo na przykład, że Mikołaj z Otmętu poślubił Małgorzatę, córkę właścicieli Kokoszyce (koło Rybnika)⁹.

Jedynie pewne wiadomości o powiązaniach rodzinnych rycerstwa pochodzą z dokumentów. Są to najczęściej zapisy wiana dla nowo poślubionej kobiety bądź rozstrzygnięcia związane ze śmiercią rycerza. Istnieją ponadto pojedyncze listy samych rycerzy informujące o związkach rodzinnych. W źródłach przetrwały także nieliczne nagany szlacheckie dotyczące rycerzy opolskich, które pozwalają przedstawić ich związki rodzinne.

⁵ CDS VI, nr 76 [regist]; CDS I, nr 52.

⁶ J. HORWAT: *Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 roku*. Rzeszów 2002, s. 386, 389.

⁷ Autor dodatkowo błędnie zidentyfikował miejscowość, z której pisał się Nasiębor, zob. niżej.

⁸ Zob. niżej.

⁹ CDS II, s. 188—189, nr 82.

1. **A**dam zwany Thulecz

Był właścicielem Raszowej (*Raszowa*, 18 km na południowy wschód od Opola)¹⁰. Pierwszy raz pojawił się w charakterze świadka na dokumencie księcia opolskiego z 1292 roku¹¹. Na jego prośbę w 1297 roku biskup wrocławski przyłączył do parafii w Raszowej okoliczne wsie: Mokry Daniec (*Mokorodaniecz*, dzisiejszy Daniec, 20 km na południowy wschód od Opola), Dobre Dębie (*Dobredambie*, dzisiejsze Dębie, 15 km na południowy wschód od Opola), Dąbrowice (*Dambrowice*, 16 km na południowy wschód od Opola), Nakło (*Nakel*, 18 km na południowy wschód od Opola), Krasna Łąka (*Krasnalanka*, dzisiejsza Krośnica, 15 km na północny zachód od Strzelec Opolskich) oraz Grabów (*Grabow*, 20 km na południowy wschód od Opola). Ponadto uposażył kościół w Raszowej należącymi do biskupiego stołu dziesięcinami. Wiadomo, że Adam posiadał folwark Dobre Dębie oraz młyn w Raszowej. Ostatni dokument, na którym pojawia się jako świadek, został wystawiony 25 maja 1304 roku. Był on wówczas książęcym zarządcą¹².

2. **A**lbert Barch

Pasowany rycerz, który w 1312 roku za wierną służbę otrzymał od Bolesława I wieś Mokry Daniec o powierzchni 30 łanów na dziedzicznym prawie lennym¹³.

¹⁰ Jego biogram do końca XIII wieku, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Pochodzenie — gospodarka — kultura*. Cz. 1. Wrocław 1980, s. 24.

¹¹ K. WUTKE: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292, Klein — Lassowitz, Kr. Rosenberg, betreffend*. „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins” 1909. Bd. 5, s. 172—173.

¹² SUB. Bd. 6, nr 318. APWr. Rep 4f, nr 55b = CDS XVI, nr 2792 [regest]. Być może wymienione osady należały do Adama i chciał on, aby przynależały do jednej parafii.

¹³ CDS VI, nr 4.

Możliwe, że należał do rodziny Bart¹⁴. Najpewniej tożsamy z wcześniej (1307 roku) wymienionym rycerzem Albertem¹⁵.

3. **Albert** zwany Cellariusz

Bliżej nieznanego rycerz pochodzący prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku napadł wraz z księciem i innymi rycerzami na wieś biskupie¹⁶. Z tego powodu wraz z innymi uczestnikami napadu był ekskomunikowany 13 marca 1402 roku¹⁷. Ponownie wyklęty został 9 stycznia 1403 roku¹⁸. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku po raz kolejny obłożono klątwą uczestników napadu¹⁹, co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku²⁰. Brak o nim informacji w późniejszych źródłach.

4. **Albrecht** Uschilnik z Ligoty

Albrecht należał do otoczenia księcia Bernarda. Pochodził z Ligoty leżącej najprawdopodobniej w okręgu strzeleckim (dzisiejsze wieś Ligota Górna bądź Ligota Dolna, 12–13 km na zachód od Strzelca Opolskich)²¹. Na dokumencie księcia strzeleckiego pojawił się pierwszy raz 1 sierpnia 1401 roku²². Znalazł się na czele listy świadków, co może oznaczać, że już wtedy miał wysoką pozycję społeczną. 15 kwietnia 1412 roku Albrecht sprzedał Święchowi Wieszowskiemu wójtostwo w Woźniku wraz z pobliskim fortalicum (*Walle oder Veste*) za 240 grzywien²³. Kolejny raz został odnotowany u boku księcia dopiero

¹⁴ O tej rodzinie, zob. T. JUREK: *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*. Poznań 1998, s. 194–196. Nie był tożsamy z Albrechtem III, gdyż ten nie był rycerzem pasowanym.

¹⁵ CDS XVI, nr 2946.

¹⁶ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu. Cz. 1. Dokumenty oznaczone sygnaturami alfabetycznymi*. Oprac. W. URBAN. Wrocław 1970, nr 879.

¹⁷ Ibidem, nr 880.

¹⁸ MV. T. 5, nr 2056.

¹⁹ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

²⁰ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

²¹ Pojawiał się na dokumentach wydawanych przez Bernarda niemal wyłącznie w okręgu strzeleckim (Strzelce oraz Żędownice), co może świadczyć o posiadaniu przez niego dóbr w tym okręgu.

²² CDS II, s. 93, nr 21.

²³ CDS VI, nr 128 [regest]. Wydawcy źródła odczytali nazwisko Albrechta jako *cssluck*. J. Horwat przetłumaczył to słowo na *Tłuk*, zob. IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 283. O fortalicum, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty typu motte. Studium archeologiczno-historyczne*. Wrocław 2017, s. 465–466.

23 września 1415 roku oraz 8 lutego 1418 roku w Strzelcach²⁴. Następnie potwierdził jego dwa dokumenty wystawione w Żędowicach z datą 13 lutego 1420 roku oraz 20 września 1422 roku²⁵. Potwierdził także jeden dokument Bolka IV z 9 grudnia 1424 roku²⁶. Na dokumentach z 1425 roku znajdował się na liście świadków przed bądź zaraz za starostą strzeleckim²⁷. Najpierw z księciem udał się do Opola, gdzie został odnotowany 15 marca²⁸, a dwa tygodnie później był w Niemodlinie²⁹. Na kolejnym dokumencie tego Piasta wystawionym 6 czerwca 1427 roku w Strzelcach Albrecht znalazł się na liście świadków tuż za Stefanem Aleksandrem, plebanem raciborskim³⁰. Ostatnie dokumenty potwierdził 16 stycznia 1429 roku oraz 13 V 1430 roku³¹. Zapewne był jednym z niewielu przedstawicieli księstwa strzeleckiego odgrywającym istotną rolę polityczną na dworze księcia Bernarda.

5. Andrzej

Bliżej nieznanym palatyn opolski. Pojawił się na trzech dokumentach księcia opolskiego Bolka II wystawionych w latach 1316, 1319 i 1325³².

6. Andrzej Sokołów

Bliżej nieznanym rycerz, który w 1414 roku wyruszył wraz z armią księcia niemodlińskiego na wojnę do Prus³³.

²⁴ CDS VI, nr 137 [regest]; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78.

²⁵ CDS II, s. 96, nr 27; CDS I, nr 106.

²⁶ APWr. Rep. 107, nr 118

²⁷ CDS II, s. 97, nr 29; D 384, s. 40—42.

²⁸ APWr. Rep. 108, nr 11.

²⁹ CDS VI, nr 172 [regest].

³⁰ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv Turawa, Kreis Oppeln*. Hrsg. W. KRAUSE. „Oppelner Heimatblatt” 1934. Jd. 10, s. 2, nr 1.

³¹ CDS VI, nr 178; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 1.

³² CDS XVIII, nr 3566 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 65a; CDS I, nr 29. J. Horwat sugerował, że był on tożsamy ze znanym z późniejszych źródeł sędzią Andrzejem z Groszowic, zob. J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 361. Równie dobrze palatyn Andrzej mógł być tożsamy z późniejszym starostą opolskim Andrzejem Szramą. Niestety samo imię nie może rozstrzygać, z jakiej rodziny pochodził palatyn Andrzej.

³³ OBA 2111, s. 13.

7. Andrzej z Wysokiej

Pochodził z Wysokiej w okręgu oleskim (*Wissocka*, 5 km na południowy wschód od Olesna). W 1414 roku wziął udział w wojnie przeciwko zakonowi krzyżackiemu³⁴.

8. Babka z Wędryni

Rodzina była właścicielami wsi Wędrynia w okręgu oleskim (*Wandrynya*, 7,5 km na zachód od Olesna). Pierwszymi znanymi przedstawicielami tej rodziny byli Borzysław, Otton i Januszek zwani Baba. Cała trójka (najprawdopodobniej bracia) poświadczyla dokument Bolesława I z 25 maja 1304 roku³⁵. Na następnych dokumentach wystawionych w 1308 roku i w 1312 roku pojawiał się tylko Januszek³⁶. Synem Borzysława, Ottona bądź Januszka był zapewne Piotr także z przydomkiem Baba, świadek dokumentu księcia opolskiego z 1308 roku³⁷. Był on właścicielem Otmic (*Odmicz*, 14 km na północny zachód od Strzelec Opolskich), które w pierwszej połowie XIV wieku sprzedał Małgorzacie, późniejszej wdowie po Jarosławie z Otmic³⁸. Ich potomek, Jan Babka, 4 marca 1421 roku reprezentował żonę Mikołaja Bogackiego Annę, której nowy mąż wszystkie swoje posiadłości przekazał jako wiano³⁹. W 1440 roku był już właścicielem Wędryni, gdyż jako Jan Babka z Wędryni potwierdził dokument księcia Bernarda z 24 kwietnia tego roku⁴⁰. Prawdopodobnie jego synem był Mikołaj Babka z Wędryni, świadek dokumentu tego samego Piasta wystawionego 6 stycznia 1449 roku w Kluczborku⁴¹.

9. (z) Bandin

Pochodzili z bliżej nieznaney miejscowości. W 1414 roku w armii księcia niemodlińskiego, która wyruszyła na wojnę do Prus, znajdowali się Henryk i Maciek z *Bandin*⁴².

³⁴ OBA 2111, s. 12.

³⁵ APWr. Rep. 4f, nr 55b = CDS XVI, nr 2792 [regest].

³⁶ D 370, s. 149 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 53 = CDS XVI, nr 2995 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 11 = CDS XVI, nr 3264 [regest]; CDS XVI, nr 3304.

³⁷ APWr. Rep. 4f, nr 43a = CDS XVI, nr 2978 [regest].

³⁸ CDS II, s. 91, nr 16.

³⁹ APO. Am Kluczborka, nr 15.

⁴⁰ APO. Am Olesna, nr 4.

⁴¹ APO. Am Kluczborka, nr 24 = nr 25 [kopia] = nr 40.

⁴² OBA 2111, s. 12.

10. Belikowie z Golczowic

Rodzina nieznanego pochodzenia. Młody Belik był jednym z rycerzy niemożlińskich, którzy w 1397 roku wystawili list wypowiedni przeciwko miastu Namysłów⁴³. Był on właścicielem Golczowic (*Golczow*, 22 km na północny zachód od Opola). 30 maja 1404 roku potwierdził dokument Bolka IV⁴⁴. W 1414 roku wyruszył z księciem Bernardem na wojnę do Prus. Został wówczas określony jako Belik z Olesna, co oznacza, że pełnił tam jakieś funkcje (był starostą, burgrabią, włodarzem bądź wójtem)⁴⁵. 7 kwietnia 1421 roku zapisał swoją część Golczowic pasierbowi Jaśkowi⁴⁶. Z kolei Jasiek zapisał 1 marca 1423 roku swoją część Golczowic Jerzemu Dreskemu z Magnuszowiczek⁴⁷. Córką bądź żoną Jaśka była Katarzyna, która 24 IV 1440 roku sprzedała swoje dobra w Golczowicach za 55 grzywien Jerzemu Dreskemu⁴⁸.

11. Benesz z Boroszowa

Wieś, z której pochodził, leżała w okręgu oleskim (*Boroscho*, 7,5 km na północ od Olesna). W 1414 roku udał się wraz z księciem Bernardem na wojnę do Prus⁴⁹. Możliwe, że zginął w trakcie działań wojennych, gdyż dwa lata później jego wieś została sprzedana przez księcia Bernarda Pełce ze Skorkowa⁵⁰.

12. Bernard z Lebendorfu

Miejscowość *Lebendorf* nie jest znana na Śląsku. W 1414 roku Bernard wyruszył z armią księcia Bernarda na wojnę przeciwko państwu zakonnemu⁵¹.

⁴³ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land unter den Piasten*. W: *Geschichte der Herzschaft Falkenberg in Oberschlesien*. Hrsg. H. GRAF PRASCHMA. Falkenberg 1929, s. 20. Zdaniem m.in. H. Wendta Belikowie należeli do Bielików z rodu Kornic. Trudno jednak stwierdzić, czy faktycznie była to jedna rodzina, czy też zaistniała w tym wypadku zbieżność nazw.

⁴⁴ CDS VI, nr 103 [regist].

⁴⁵ OBA 2111, s. 11.

⁴⁶ CDS VI, nr 160 [regist].

⁴⁷ CDS VI, nr 169 [regist].

⁴⁸ CDS VI, nr 207 [regist].

⁴⁹ OBA 2111, s. 13.

⁵⁰ APWr. Rep. 4f, nr 11k.

⁵¹ OBA 2111, s. 12.

13. Bernard z Zabierzowa

Pochodził ze wsi leżącej w okręgu głogóweckim (*Zaniraw*, 10,5 km na północny wschód od Głogówka). 2 marca 1431 roku sprzedał za 10 grzywien ćwierć dochodów sądowych z Walców (niedaleko Zwiastowic) z możliwością odkupu Janowi z Zwiastowic⁵².

14. Besowie

Najważniejszą rodziną w okręgu głogóweckim byli Besowie⁵³. Familia ta zyskała największe znaczenie za rządów Bolka V i Mikołaja I. Według legendy mieli oni pochodzić z Chorwacji bądź Sławonii⁵⁴. Podstawą do takiego twierdzenia był zapewne fakt, iż na Węgrzech istniał ród Bés⁵⁵, który oczywiście nie miał nic wspólnego ze śląskimi Besami. Jeden z przedstawicieli Besów, który w XV wieku przebywał na Węgrzech, mógł natrafić na przedstawicieli Bésów.

Ród Bes pieczętował się herbem, który w czerwonym polu miał srebrny pień z trzema korzeniami, dwoma listkami oraz dwoma sękami⁵⁶. Identycznego herbu używał Szymon ze Ścinawy (dzisiejsza Ścinawa Mała, 10 km na północny zachód od Białej)⁵⁷, brat Hermana i Ottona, którzy pojawili się na podrobionym dokumencie księcia Władysława I z 1268 roku⁵⁸. Możliwe, że ostatni z nich był

⁵² APWr. Rep. 12, nr 36.

⁵³ Nie należy mylić tej rodziny z Biesami, zwanymi też Kornicami, zob. J. SZYMAŃSKI: *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*. Warszawa 1993, s. 159—160. L. Igálffy-Igály błędnie łączy Biesów z Kórniciami, zob. IDEM: *W sprawie rodów Beess — Bies*. „Głos Olesna” 1972, nr 7, s. 33—35.

⁵⁴ R. SĘKOWSKI: *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*. T. 1. Katowice 2002, s. 138.

⁵⁵ J. KARÁCSONYI: *A Magyar nemzetségek a XIV. Szazad közepéig*. Budapest 1900, s. 238—241.

⁵⁶ Taki herb znajduje się w Księdze brackiej z Arlbergu, zob. *Die Wappenbücher vom Arlberg*. Th. 1. *Die drei Original-handschriften von St. Christoph aus dem Jahren 1394 bis rund 1430*. Bearb. O. HUPP. Berlin 1937—1939, s. 55; J. PILNÁČEK: *Rody starého Slezska*. D. 2. Brno 1991, s. 441. Podobnie przedstawił go J. Siebmacher, zob. Siebmacher, s. 60. Herb znany także z pieczęci Besów, zob. niżej.

⁵⁷ M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy i rodowody*. Cz. 2. Wrocław 1982, s. 55—56. Omówienie pieczęci, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie rycerstwa śląskiego w dobie przedhusyckiej*. T. 2. Kraków—Wrocław 2018, s. 804—805 (pieczęć nr 818).

⁵⁸ SUB. Bd. 4, nr 440. Dokument jest falsyfikatem, ale lista świadków prawdopodobnie jest prawdziwa. Dokument znany był już wcześniej, lecz w drukowanych źródłach nie zawsze był pełny. Pomijane były czasem pojedyncze słowa. Ostatnio Winfried Irgang, drukujący ponownie ten dokument, oparł się na kopii znajdującej się na transumpcie z XVII wieku. Okazało się, że w dotychczasowych wydaniach na liście świadków po Szymonie ze Ścinawy pojawiali się

przodkiem Besów, o czym może świadczyć pojawianie się tego imienia wśród przedstawicieli tego rodu, przy jednoczesnym braku imienia Herman. Imię Szymon w rodzinie Besów pojawia się z kolei dopiero w XV wieku. Także Aleksey z Lekinsteinu i jego syn Otton używali herbu identycznego jak Besowie i Szymon ze Ścinawy⁵⁹. Herb Besów bywa mylony z polskim herbem Cielepała⁶⁰. Szymon ze Ścinawy pojawiał się w dokumentach w latach 1273—1297. Był on między innymi wysłannikiem Henryka Probusa do biskupa wrocławskiego oraz świadkiem nadania okręgu Zuckmantel wraz z zamkiem Edelstein biskupowi wrocławskiemu⁶¹. Aleksey z Lekinsteinu pojawił się natomiast początkowo u boku Henryka Probusa, później krótko przebywał w księstwie opolskim, aby przenieść się w głąb Polski (ziemia rudzka, Łęczycza), a następnie na Pomorze, gdzie działał jego syn Otton⁶². Otton był właścicielem Gądcza w kasztelanii wyszogrodzkiej. Był żonaty z siostrą biskupa wrocławskiego Gerwarda. Prawdopodobnie nie miał męskich potomków lub jego rodzina została włączona w skład późniejszych rodów herbowych⁶³. Aleksey nadał ponadto klasztorowi jemielnickiemu swoją wieś Gostomię (*Gostonia*, 15,5 km na zachód od Głogówka)⁶⁴. Wiadomo, że początkowa fundacja Jemielnicy okazała się nieudana, prawdopodobnie z powodu roszczeń osób spokrewnionych z pierwszymi darczyńcami do ofiarowanych majątków, dlatego Gostomia wróciła wkrótce do krewnych Aleksego z Lekinsteinu⁶⁵.

bracia — rozumiani jako zakonnicy, o ile w ogóle byli podawani, gdyż w niektórych wydaniach ich imiona zniknęły — Herman i Otton. W. Irgang podał poprawne brzmienie tego fragmentu w następującej formie: *Simone de Stynawia et fratribus eius* [podkreślenie — M.W.] *Hermanno et Ottone*.

⁵⁹ F. PIEKOSIŃSKI: *Pieczęcie polskie wieków średnich doby piastowskiej. Uzupełnienie II*. „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne” 1934. T. 16, s. 13, 21.

⁶⁰ J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 99—100; S. SZYBKOWSKI: *Cielepała — herb Mikołaja Cebulki z Czechowa. Przyczynek do historii mało znanego średniowiecznego herbu rycerskiego*. „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” 1995. T. 2, s. 189—200. Oczywiście ten ród nie miał nic wspólnego ze śląskimi Besami, z wyjątkiem ikonograficznie zbliżonych herbów. O Cielepałach, zob. S. SZYBKOWSKI: *Ród Cielepałów. Studium genealogiczne*. Gdańsk 1999, *passim*.

⁶¹ Jego biogram, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 55—56.

⁶² T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 322. Ostatnio o Aleksym pisał Marcin Rafał Pauk, zob. IDEM: *Der eine hiez her Lechschit, her Wüeschof der ander hiez. Kim byli stronnicy Henryka IV Probusa w Małopolsce?* „Roczniki Historyczne” 2003. R. 69, s. 91—98. Powiązał on hipotetycznie nazwę Leckinstein z Lugislandem (ruiną miejsca obronnego niedaleko Albrechcic w dzisiejszej Republice Czeskiej). Niestety nic — poza pierwszą literą nazwy — nie wskazuje, aby Leckinstein miało coś wspólnego ze wspomnianą ruiną.

⁶³ Szerzej, zob. J. BIENIAK: *Wielkopolska, Kujawy, ziemia Łęczycza i sieradzka wobec problemów zjednoczenia państwowego lat 1300—1306*. Toruń 1969, s. 92—93.

⁶⁴ CDS II, s. 81—84, nr 6.

⁶⁵ J. RAJMAN: *Jemielnica. Wieś i klasztor cysterski na Górnym Śląsku*. Katowice 1995, s. 32—43.

O pokrewieństwie wspomnianych osób świadczy także dokument Aleksego z Gostomi, wystawiony 18 lipca 1350 roku, w którym odstępował on joannitom z Solca prawo patronatu w kościele gostomskim wraz z 4 łanami, 3 ogrodami, dziesięciną i innymi świadczeniami. Zgodę na tę darowiznę wyrazili bracia Adam i Otto zwani Bes. Do dokumentu Aleksey przywiesił swoją pieczęć: pień z trzema korzeniami, dwoma listkami oraz trzema gałęziami⁶⁶. Aprobata ta oznaczała, że Besowie byli najbliższymi krewnymi Aleksego. Imię właściciela Gostomi oraz jego herb świadczą o pokrewieństwie z Aleksym z Lekinsteinu, herb i późniejsza nazwa Gostomi — *Semansdorf*, czyli wieś Szymona — wskazują natomiast na pokrewieństwo z Szymonem ze Ścinawy. Możliwe, że Aleksey z Gostomi, który w połowie XIV wieku dokonał nadania dla joannitów, był synem Szymona ze Ścinawy. Wcześniej Szymon na mocy prawa bliższości uzyskał Gostomię ofiarowaną niegdyś przez Aleksego z Lekinsteinu (brata stryjecznego?) klasztorowi w Jemielnicy. Tłumaczyłoby to losy Gostomi i wyjaśniało posiadanie identycznego herbu przez Aleksego z Lekinsteinu i Szymona ze Ścinawy. Po śmierci Aleksego z Gostomi jego wieś należała do Besów i prawdopodobnie ze względu na pamięć jego wcześniejszego właściciela — Szymona ze Ścinawy — była nazywana *Semansdorf*⁶⁷. Dodatkowo można domniemywać, z jakich terenów do księstwa opolskiego przybyli Szymon, Aleksey i Besowie. Wiadomo, że Gostomia należała wcześniej do Jana Sybocica, który w 1233 roku na mocy testamentu przekazał ją wraz z innymi posiadłościami biskupowi wrocławskiemu. Świadcami testamentu byli między innymi brat stryjeczny Otton oraz dalszy krewny Aleksey. Dodatkowo bracia stryjeczni — Siemian i Otton — otrzymali od Jana założone przez niego dwie wsie, które jeszcze nie posiadały nazwy⁶⁸. Biorąc pod uwagę, że Gostomia należała później do Aleksego z Lekinsteinu, można założyć, że jeden z krewnych Jana — np. Otton — uzyskał ją na podstawie prawa bliższości. Sami Besowie

⁶⁶ AAWr. Sygn. AC167, MM10.

⁶⁷ W 1500 roku nazwana wprost *Symonsdorff*, zob. CDS XXXIII, s. 36, nr 25. Nazwa mogła pochodzić też od imienia Siemian bądź Szyman (inna forma imienia Szymon), zob. *Słownik staropolskich nazw osobowych*. T. 5. Red. W. TASZYCKI. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1977, s. 57—58, 347—350.

⁶⁸ M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 36—37. Na ten dokument w kontekście pochodzenia Aleksego z Lekinsteinu zwrócił już uwagę Jerzy Rajman, zob. IDEM: *Jemielnica...*, s. 36; IDEM: *Trudne początki opactwa cystersów w Jemielnicy (ok. 1286—1307). Rola możnych śląskich i księcia opolskiego w powstaniu i uposażeniu klasztoru*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2014. R. 69, s. 15. Co ciekawe, bratem Siemiana i Ottona był Strzesz, będący wraz z Aleksandrem współwłaścicielem anonimowej wsi, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 24, 55. Byłby to zatem kolejny Aleksander związany z tą rodziną. Należy zwrócić uwagę, że do majątków Besów należały Raclawiczki — wieś łączona z rodziną Zbrośława ze Śmicza — oraz Rostkowie leżące obok Gostomi (być może jedna ze wsi Jana Sybocica przekazana w 1233 roku Ottonowi i Siemianowi?).

byliby natomiast potomkami Ottona, brata stryjecznego Jana Sybocica, zięcia Zbrostawa ze Śmicza.

Źródłowo przedstawiciele rodu Besów są uchwytni dopiero na początku XIV wieku. W 1311 roku Adam Bes⁶⁹ był świadkiem na dokumencie Bolesława I opolskiego⁷⁰. Po śmierci tego księcia Adam znalazł się w otoczeniu jego najstarszego syna Bolesława Pierworodnego⁷¹. Jego bratem był zapewne Michał, świadek trzech dokumentów: z 28 marca 1319 roku, 3 lutego 1347 roku oraz 23 listopada 1361 roku⁷². Prawdopodobnie synami Adama byli Otton i Adam, związani także z księciem niemodlińskim⁷³. Do tego pokolenia należała też Femka, żona Jana Borka, rajcy krakowskiego, żupnika i ostatecznie stolnika sandomierskiego. Zmarła 5 lutego 1373 roku⁷⁴. Synem Ottona bądź Adama był najpewniej Adam, świadek dokumentu księcia niemodlińskiego z 30 września 1353 roku oraz dokumentu sędziego niemodlińskiego z 25 stycznia 1369 roku⁷⁵. W 1383 roku był on już rycerzem pasowanym i pisał się z Raclawic oraz Kujaw. Kupił wówczas od Henryka z Kuropas wieś Błażejowice (*Blazegowitz*, dzisiejsze Błażejowice Dolne, 5 km na północny zachód od Głogówka), za które zapłacił 300 grzywien. Posiadał w tej wsi wyższe sądownictwo i był zobowiązany do służby z koniem o wartości trzech grzywien⁷⁶. Jego synami byli najpewniej Hans, Adam, Mikołaj i Herburt. Należeli oni do otoczenia Władysława Opolczyka⁷⁷ i w tym czasie posiadali już wsie: Kujawy (*Koye*, 14 km na północny zachód od Głogówka), Polskie Raclawice (*Rassilwicz*, dzisiejsze Raclawiczki 16 km na północ od Głogówka),

⁶⁹ W dokumentach z lat 1319, 1321 i 1328 jest określony jako Adam *genannt Bes*, zob. CDS XVIII, nr 3902, 4090; CDS XXII, nr 4773. W późniejszym czasie przydomek ten stał się nazwą rodu.

⁷⁰ CDS XVI, nr 3196.

⁷¹ CDS XVIII, nr 3747, 3793a, 3902, 4090; CDS I, nr 31 = CDS XXII, nr 4773 [tłumaczenie na język niemiecki].

⁷² CDS XVIII, nr 3902; CDS VI, nr 16, 29 [regesty]. Na dwóch ostatnim dokumentach Michał zajmował bardzo wysoką pozycję, więc uznaję go za przedstawiciela starszego pokolenia Besów. Dla przykładu Adam Bes „Młodszy” pojawił się w środku listy świadków, por. CDS VI, nr 20 (drugie miejsce na czterech świadków); APWr. Rep. 4f, nr 29c (piąte miejsce na sześciu świadków). Ponadto na dokumencie Aleksego z Gostomi wymieniono tylko Ottona i Adama Besów. Jeśli Michał byłby ich bratem, też powinien pojawić się na tym dokumencie, zob. następny przypis.

⁷³ AAWr. Sygn. AC167, MM10 (Otton i Adam); APWr. Rep. 4f, nr 65k (tu świadkiem był Adam Bes Starszy); CDS VI, nr 20 (zakupu wsi dokonali bracia Otton i Adam, natomiast inny Adam Bes — możliwe, że syn jednego z nich — był świadkiem), 29.

⁷⁴ P. MROZOWSKI: *Polskie nagrobki gotyckie*. Warszawa 1994, s. 196.

⁷⁵ CDS VI, nr 20 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 29c.

⁷⁶ DB. Bd. 1. Th. 2, s. 70. Tytuł rycerski każe w nim upatrywać starszego Adama Besa, innego od Adama Besa działającego na przełomie XIV i XV wieku, który nie był rycerzem pasowanym.

⁷⁷ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370—1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchą*. Katowice 2006, s. 194—196.

Błążejowice⁷⁸ i Żłinice (*Sesicz/Slezicz*, 10 km na południe od Opola)⁷⁹. W 1388 oraz 1389 roku jego dokumenty potwierdzili Hans Bes z Racławic, Adam Bes z Kujaw, Mikołaj Bes z Kujaw oraz Herbut Bes⁸⁰. 4 stycznia 1393 roku Jan Kropidło i Bolko IV potwierdzili braciom Hansowi i Adamowi Besom kupno wraz ze wszystkimi książęcymi prawami zamku i wsi Rogów (*Rogow*, dzisiejszy Rogów Opolski, 7 km na północny zachód od Krapkowic) wraz z przynależnościami oraz terenami Eichwald i Podzielkowice leżącymi w okręgu krapkowskim za 650 grzywien od Herbuta Panse⁸¹. Adam Bes został wówczas z ramienia Władysława Opolczyka starostą chrzelickim, a jego syn Otton Bes był starostą strzeleckim⁸². W 1396 roku Adam z Kujaw otrzymał zezwolenie na posiadanie przenośnego ołtarza⁸³. W 1399 roku został po raz pierwszy odnotowany z tytułem starosty przerowskiego (cz. *Přerov*, niem. *Prerau* w Czechach). Za napady na dobra biskupa ołmunieckiego został ekskomunikowany wraz z Ottonem i Adamem Besami z Kujaw (najpewniej swoimi synami)⁸⁴. Urząd starosty pełnił jeszcze co najmniej w latach 1405—1407. Posiadał też Předmostie, które znajdowało się koło Przerowa⁸⁵. Jego żoną była Małgorzata z Krumpsina Karlovцова⁸⁶. Adam Bes należał do świeckiego zakonu klamry, o czym świadczy klamra przypięta do jego herbu znajdującego się w księdze Bractwa św. Krzysztofa w Arlbergu⁸⁷.

⁷⁸ DB. Bd. 1. Th. 2, s. 70.

⁷⁹ CDS VI, nr 20 [regest]. D. Veldtrup uznał, że tę miejscowością, zapisaną jako *Sesicz* lub *Slezicz*, były Sławice, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien zur Geschichte Oppelns als herzoglicher Residenzstadt im Mittelalter*. Berlin 1995, s. 483. Podobne przypuszczenie wysunął J. Sperka, zob. IDEM: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 196. Innego zdania był R. Sękowski, który stwierdził, że wieś ta leżała w okręgu niemodlińskim i była nią Żłinice, zob. IDEM: *Herbarz...*, T. 1, s. 139. Jego identyfikacja jest bardziej prawdopodobna, gdyż fakt wystawienia dokumentu przez księcia niemodlińskiego świadczy, że *Sesicz* lub *Slezicz* znajdowało się w jego księstwie. Gdyby chodziło o Sławice leżące pod Opolem, wówczas wystawcą dokumentu byłby książę opolski Bolesław II opolski. Za identyfikacją *Sesicz* lub *Slezicz* ze Żłinicami przemawia ponadto fakt, iż tę wieś posiadali Besowie na początku XV wieku, zob. niżej.

⁸⁰ ZDP. T. 1, nr 28; CDS XXX, s. 32, nr 10, s. 142, nr 7. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 195—196.

⁸¹ DB. Bd. 1. Th. 3, s. 124—125.

⁸² K. NEITMAN: *Die Pfandverträge des Deutschen Ordens in Preussen*. „Zeitschrift für Ostforschung” 1992. Bd. 41, nr 2j; CDS VI, nr 85 [regest]; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 196.

⁸³ MV. T. 5, nr 1051.

⁸⁴ CDM. Bd. 12, nr 523, 524.

⁸⁵ *Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕihonné a nálezové*. T. 1. Ed. V. BRANDL. Bru-nae 1872, s. 115, nr 40; s. 123, nr 85; s. 124, nr 92; s. 153, nr 188; s. 182, nr 353; s. 187, nr 381.

⁸⁶ Ibidem, s. 153, nr 188.

⁸⁷ *Die Wappenbücher vom Arlberg*. Th. 1. *Die drei Original-handschriften von St. Christoph aus dem Jahren 1394 bis rund 1430*. Bearb. O. HUPP. Berlin 1937—1939, s. 55. O tym zakonie, zob. A. RANFT: *Adelsgesellschaften. Gruppenbildung und Genossenschaft im spätmittelalterlichen*

Adam zapisał bractwu pół guldena, który miał być wypłacany corocznie po jego śmierci na dzień św. Michała⁸⁸. Ostatni raz znalazł się na dokumencie Bolka IV 11 grudnia 1412 roku dotyczącym sprzedaży 6 grzywien czynszów za 60 grzywien kolegiacie opolskiej przez Ottona Besa z Chróściny (prawdopodobnie bratanka Adama)⁸⁹. Krewni Adama Besa: Otton Bes, starosta strzelecki, wraz z Herburtem i Adamem Besami⁹⁰ byli poręczycielami ugody Władysława Opolczyka z bratanekami⁹¹. Wiadomo, że Herburta Bes 11 lutego 1410 roku sprzedał Konradowi Stangemu wieś Mionów (*Polnisch Milwan*, 7,5 km na północny zachód od Głogówka) za 231 i $\frac{3}{4}$ grzywny⁹², natomiast jego starszy brat Hans 12 stycznia 1402 roku sprzedał za 300 grzywien Długomiłowi z Bierawy wieś Narok (*Narok*, 15 km na północny zachód od Opola)⁹³. 7 kwietnia tego roku Hans zakupił od Miczka Choruli część jego rodowej wsi⁹⁴. Jednak po 11 latach odsprzedał Miczkowi tę część Choruli za 34 grzywny⁹⁵. W 1403 roku Hans sprzedał 4 grzywny groszy miary polskiej czynszów z Rogowa i Dąbrówki Agnieszce zakonniczki czarnowąskiej, córce Wincentego z Grzebkowic za 40 grzywien⁹⁶. Hans posiadał także Żlinice (zapisane jako *Slynicz* oraz *Slonicz*). Kupił 1,5 grzywien czynszów z tej wsi za 15 grzywien od Adama von Bischofsheim⁹⁷, a następnie sprzedał swoją połowę tej osady Hansowi Wołowowi z Oldrzychowic i jego małżonce Małgorzacie za 55 grzywien⁹⁸. Hans Bes z Rogowa należał do otoczenia Bolka IV i poświadczał dwa dokumenty tego księcia: z 9 listopada 1405 roku

Reich. Sigmaringen 1994, s. 37—116. W podanej publikacji są spisy członków zakonu, w których jednak brakuje Adama Besa.

⁸⁸ Na przynależność Adama Besa do zakonu klamry zwrócił wydawca źródła Otton Hupp, zob. *Die Wappenbücher vom Arlberg...*, s. 55.

⁸⁹ APWr. Rep. 107, nr 86.

⁹⁰ Ponieważ został wymieniony po Herburcie — a więc był od niego młodszy — nie był on tożsamy z starszym rycerzem z Kujaw, który powinien być wymieniony wcześniej.

⁹¹ CDS VI, nr 85, 86 [regesty]. J. Sperka przypuszcza, że byli synami Adama, zob. IDEM: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 196.

⁹² CDS VI, nr 115 [regest].

⁹³ APWr. Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1. Świadkiem na tym dokumencie był Otton Bes. Został wymieniony jako przedostatni świadek, co może oznaczać, iż był to późniejszy pisarz księcia Bernarda, który w momencie spisania tego dokumentu był mniej ważnym przedstawicielem rycerstwa.

⁹⁴ APWr. Rep. 4f, nr 12 (niestety w miejscu, gdzie podana jest cena zakupu, znajduje się jasna plama).

⁹⁵ APWr. Rep. 4f, nr 13.

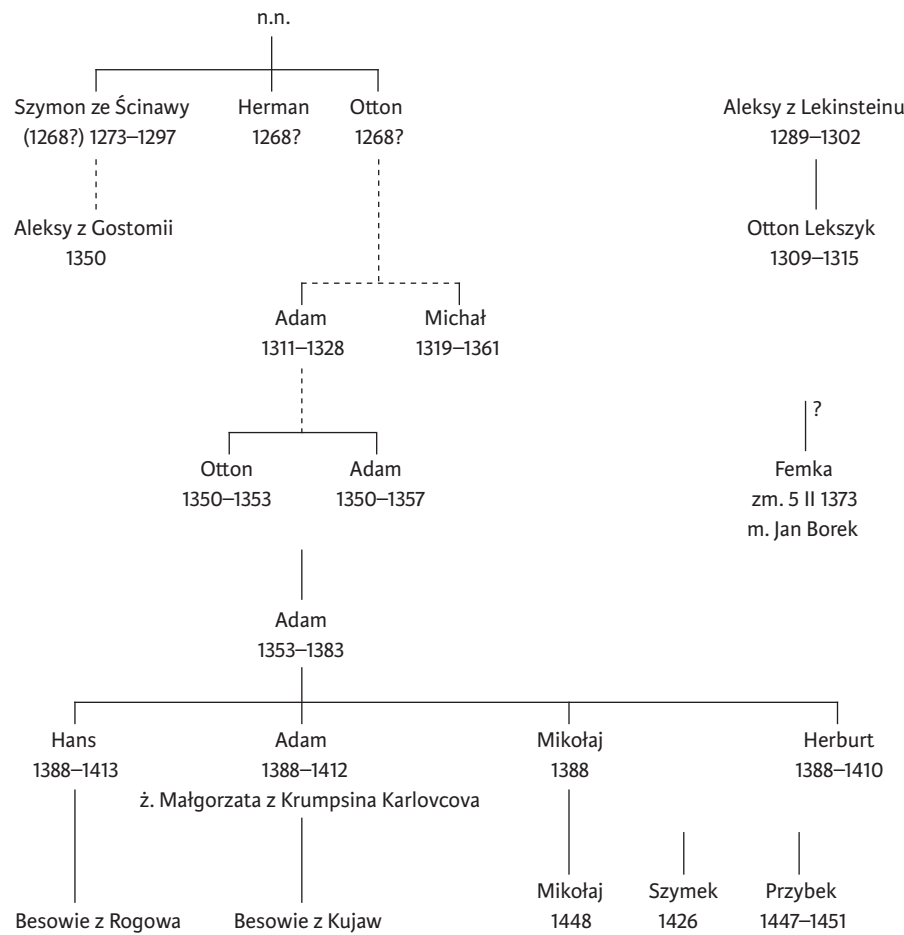
⁹⁶ CDS I, nr 77. Po jej śmierci połowa dochodów miała wrócić do Jana, a druga połowa miała przypaść klasztorowi.

⁹⁷ APWr. Rep. 4f, nr 84h = Katalog. T. 9, nr 12 [regest z błędną informacją, że kupującym był Adam Bes].

⁹⁸ APWr. Rep. 4f, nr 84i.

oraz 24 czerwca 1412 roku⁹⁹. Możliwe, że Hans Bes poślubił córkę Konrada Śmiła, co tłumaczyłoby przynależność Chróściny do prawdopodobnych synów Hansa¹⁰⁰.

Tablica 1. Rodzina Bessów w XIV w.

Źródło: Opracowanie własne.

⁹⁹ APWr. Rep. 107, nr 67; CDS VI, nr 129 [regist].

¹⁰⁰ Hans Bes był ponadto świadkiem podziału majątku po śmierci Konrada Śmiła, zob. CDS VI, nr 129 [regist].

14.1. Z Rogowa

Na podstawie dziedziczenia majątków za synów Hansa Besa z Racławic można uznać późniejszych właścicieli Rogowa, gdyż osada ta nie należała później do Besów z Kujaw, którzy byli najpewniej potomkami Adama z Kujaw. Wiadomo, że Rogów Opolski odziedziczyli Otton, Mikołaj i Hincza Besowie. Pierwszy z nich pojawił się na dokumencie biskupa wrocławskiego z 4 maja 1390 roku¹⁰¹. Później został pisarzem Bernarda niemodlińskiego. Pierwszy dokument dla tego Piasta spisał 23 września 1415 roku¹⁰². W kancelarii zastąpił Henryka Dornheima. Spisywał wszystkie kolejne dokumenty księcia niemodlińskiego aż do 6 czerwca 1427 roku¹⁰³. W ostatnim okresie jego pracy w kancelarii raz zastąpił go Mikołaj z Lubszy¹⁰⁴. Pod koniec 1423 roku, po śmierci Jana z Lubszy, rywalizował o parafię otmęcką z Andrzejem Wincentym z Groszowic. Wsparli go szlachetni patroni kościoła, dzięki czemu zapewne parafię ostatecznie otrzymał¹⁰⁵. 12 maja 1425 roku księżę Bernard zaprezentował swojego pisarza Ottona Besa na nowego altarystę ołtarza Wniebowzięcia NMP w kościele w Otmęcie¹⁰⁶. Otton Bes 6 lutego 1429 roku sprzedał ze swojej wsi Dąbrowa 3 grzywny groszy polskiej miary czynszu za 30 grzywien wikariuszom niemodlińskim. Zostało to potwierdzone także przez notariusza publicznego 26 grudnia tego roku¹⁰⁷. 8 października 1431 roku miał sprawę przed sądem kościelnym z Mikołajem Strzałą z Wysokiej¹⁰⁸. Co najmniej od 1426 roku był altarystą nyskim, a 25 sierpnia 1439 roku został odnotowany jako pleban tej miejscowości¹⁰⁹. Od 1430 roku był kanonikiem wrocławskim, a od 1433 roku do 25 marca 1445 roku — archidiakonem wrocławskim¹¹⁰.

Mikołaj (Miko) Bes w 1397 roku wystąpił na liście rycerzy niemodlińskich popierających pretensje książąt opolskich do Namysłowa¹¹¹, a następnie był

¹⁰¹ CDS XXXIII, nr 73.

¹⁰² CDS VI, nr 137 [regest].

¹⁰³ CDS VI, nr 145, 150, 151, 165, 167, 171 [regesty]; APWr. Rep. 4f, nr 11k; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78; APO. Archiwum hrabiego Praszmy z Niemodlina, nr 2; APWr. Rep. 115, nr 2, 3, 105 = D 384, s. 32—35; CDS II, s. 96, nr 28; s. 97, nr 29; CDS I, nr 106; APWr. Rep. 108, nr 11, D 384, s. 40—42; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 483.

¹⁰⁴ CDS VI, nr 172 [regest].

¹⁰⁵ AS II, nr 1146, 1149, 1225, 1374.

¹⁰⁶ CDS VI, nr 174 [regest].

¹⁰⁷ J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau*. Bd. 2. Breslau 1864, s. 878—879.

¹⁰⁸ AC. T. 2, nr 259.

¹⁰⁹ D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 483.

¹¹⁰ K. DOLA: *Kanonicy wrocławskiej kapituły katedralnej w latach 1418—1500. (Studia nad dziejami duchowieństwa śląskiego w XV w.)*. „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 1978. T. 5, s. 244; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 483.

¹¹¹ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

świadkiem na dokumencie Bolka IV z 13 sierpnia 1419 roku¹¹². Później związał się z Bolkiem V. W 1426 roku poświadczył pożyczkę tego Piasta u Żydów¹¹³. Potwierdził także dokument gwarantujący bezpieczeństwo Żydom opolskim wystawiony przez Bernarda 21 kwietnia 1427 roku, na którym został określony jako starosta chrzelicki¹¹⁴. 7 października 1430 roku był sędzią rozjemczym wraz z Jerzym z Albrechcic w sporze księcia Bernarda z Janem Nawojem. Ten ostatni domagał się zapłaty oraz wynagrodzenia za szkody, jakich doznał podczas służby u tego księcia. Jerzy Stosz z Albrechcic i Mikołaj Bes, jako rozjemcy, stwierdzili, że Piast opolski obiecał w Budzie Janowi za jego usługi 30 grzywien i miał obiecaną kwotę wypłacić¹¹⁵. W 1430 roku oraz w 1433 roku Mikołaj poświadczył łącznie trzy dokumenty dla Bolka V¹¹⁶. Ostatni raz znalazł się na liście świadków 7 lutego 1434 roku¹¹⁷. 3 maja tego roku był świadkiem dokumentu księcia Bernarda¹¹⁸. Był także starostą opolskim i z tą funkcją został odnotowany 30 października 1437 roku, kiedy to książę Bernard sprzedał mu za 33 grzywny groszy prawa zwierzchnie nad wsią Wróblin (*Frauendorf*, obecnie część Opola)¹¹⁹.

Hincza Bes z Rogowa 30 maja 1430 roku poświadczył dokument Bolka IV¹²⁰. Bratem Ottona, Mikołaja i Hinczy prawdopodobnie był Konrad Bes, uczestnik wojny głodowej¹²¹. Możliwe, że ich bratem był także — sądząc po okresie występowania w źródłach oraz miejscowości, z której się pisał — Adam z Rogowa, w latach 1401—1402 kasztelan węgierskiego zamku Šintava z ramienia Šcibora

¹¹² Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3.

¹¹³ Wykaz listów dłużnych znalezionych u Żydów w Świdnicy, Strzegomiu, Jaworze i Lwówku. W: M. GOLIŃSKI: *Wrocławskie spisy zastawów, długów i mienia żydowskiego z 1453 roku. Studium z historii kredytu i kultury materialnej*. Wrocław 2006, s. 230, nr 94.

¹¹⁴ APWr. Rep. 4f, nr 9.

¹¹⁵ Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka. *Copiaris monasteri ad S. Venceslaum Diplomatarium Silesiacarum*. Mikrofilm, sygn. Mf. 166, 1—2, k. 279—279v, nr 230. W regeście podano, że książę miał nadać Janowi wyższe sądownictwo w Budzinie, zob. CDS VI, nr 180 [regest]. Poprawne omówienie dokumentu, zob. P. STANKO: *Najemnicy z terenu Królestwa Czech w okresie wojny trzynastoletniej. (Przyczynek do identyfikacji, pochodzenia i karier wybranych żołdaków)*. W: *Polacy w Czechach, Czesi w Polsce X—XVIII wieku*. Red. H. GMITEREK, W. IWAŃCZAK. Lublin 2004, s. 79.

¹¹⁶ CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42, s. 33, nr 12; APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 28—28a.

¹¹⁷ CDS XXXIII, s. 105, nr 8.

¹¹⁸ CDS I, nr 102.

¹¹⁹ DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78—79.

¹²⁰ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 4.

¹²¹ OBA 2111, s. 13. Za wywodeniem Konrada z linii rogowsko-chróścińskiej, przemawia fakt, że podobnie jak Mikołaj był związany z księciem niemodlińskim. Jego imię może pochodzić ponadto od Konrada Śmiła, wcześniejszego właściciela Chróściny, który mógł wejść w koligację z Besami.

Młodszeze ze Ściborza. W 1431 roku został wymieniony w testamencie Ścibora. Na Górnych Węgrzech posiadał wieś Lukáčoviec¹²².

Synem Mikołaja był niewątpliwie Mikołaj Bes, student krakowski¹²³. Także Henryk Bes, który odziedziczył Chróścinę, był najpewniej synem Mikołaja i bratankiem Ottona z Rogowa i Chróściny. Jako właściciel tej ostatniej wsi Henryk pierwszy raz został odnotowany 14 listopada 1428 roku¹²⁴. 3 kwietnia 1431 roku Bolko IV potwierdził przekazanie przez Henryka Besa staroście starego zamku w Opolu, Jerzemu Dreskemu, konia wartego 10 grzywien za 1 grzywnę czynszów z Golczowic¹²⁵. Henryk był także świadkiem na dokumencie księcia Mikołaja z 21 czerwca 1440 roku. 21 marca 1441 roku przekazał Chróścinę swojemu bratu Bartkowi. Później jako Henryk Bes z Ligoty potwierdził kolejne dokumenty tego księcia opolskiego¹²⁶. W 1445 roku był jednym z rycerzy Mikołaja opolskiego zawierających w jego imieniu ugodę z Hynkiem Kruszyną¹²⁷. Z kolei na dokumencie Bolka V pojawił się jako świadek 29 czerwca 1455 roku¹²⁸. Później potwierdził dokumenty tego Piasta z 15 kwietnia, 21 czerwca i 25 lipca 1455 roku¹²⁹. Jego brat Bartosz (Bartłomiej) w 1447 roku potwierdził przywileje i obowiązki sołtysa Chróściny¹³⁰. W 1456 roku wysłał dwie supliki do Rzymu, w których wraz z żoną Małgorzatą prosił o możliwość uczestniczenia wraz z dziećmi i dodatkową osobą w mszy mimo nałożonego interdyktu¹³¹. Bartek Bes z Chróściny poświadczył dokument Mikołaja I dla jego żony Magdaleny oraz potwierdził zobowiązanie tego księcia wobec zapisów dla Jadwigi

¹²² S. SZYBKOWSKI: *Polskie otoczenie starszego i młodszego Ścibora ze Ściborza i Beckova. Uwagi prozopograficzne*. W: *In tempore belli et pacis. Ludzie, miejsca, przedmioty. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr. hab. Janowi Szymczakowi w 65-lecie urodzin i 40-lecie pracy naukowo-dydaktycznej*. Red. T. GRABARCZYK, A. KOWALSKA-PIETRZAK, T. NOWAK. Warszawa 2011, s. 309.

¹²³ *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400—1508*. T. 1. Wyd. A. GAŚSIOROWSKI, T. JURK, I. SKIERSKA. Kraków 2004, s. 221.

¹²⁴ APWr. Rep. 71, nr 58b = CDS I, nr 18 (tu zapisano błędną datę — 1418 r., mimo że w dokumencie poprawie podano jako rok *Nach Cristi geburt firczenhondert, dornach in dem acht vnd czwenzigstin Jare*). Do tego dokumentu Henryk przywiesił swoją pieczęć przedstawiającą ukorzoną ostrzew z dwoma sękami i dwoma liśćmi w skos na opak.

¹²⁵ CDS VI, nr 181 [regest]. Transakcja miała miejsce wcześniej, lecz list w tej sprawie zaginął i dlatego książę opolski wydał nowy dokument.

¹²⁶ APWr. Rep. 68, nr 260, 288 (pieczęć z herbem Bes); Rep. 9, nr 259; CDS I, nr 117; APWr. Rep. 4f, nr 15 = CDS VI, nr 220 [regest]. Inwentarz Rep. 107, nr 140 i 145.

¹²⁷ APWr. Rep. 4f, nr 11aa.

¹²⁸ CDS VI, nr 235 [regest].

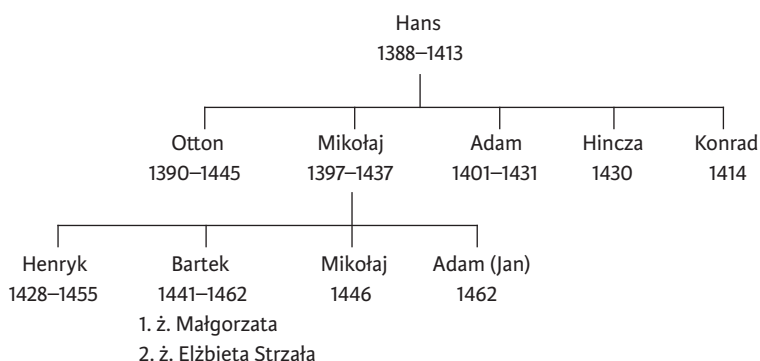
¹²⁹ J.C. HOFFMAN: *Chronik und Führer von Zuckmantel und Umgebung*. Zuckmantel 1889. s. 47—50; CDS I, nr 127; CDS II, s. 98, nr 30.

¹³⁰ APWr. Rep. 71, nr 66.

¹³¹ RPG. Bd. 3, nr 170, 175 [<http://rg-online.dhi-roma.it/RPG/3/170>; <http://rg-online.dhi-roma.it/RPG/3/175>].

z Besów¹³². W 1447 roku został odnotowany jako starosta Otmuchowa¹³³. W 1453 roku był świadkiem na dokumencie Mikołaja I dotyczącym przekazania przez Eufemię z Otoku swojej rodowej wsi mężowi Henrykowi Rothowi¹³⁴. Drugą żoną Bartka była Elżbieta, córka Jana Strzały z Pawonkowa¹³⁵. 24 marca 1462 roku Bartek sprzedał za 200 grzywien groszy praskich polskiej miary bratu Adamowi Besowi z Leszczyn swoją część wsi i dóbr, mianowicie Mały i Duży Kotórz, Kadłubiec i Ligotę¹³⁶. Adam, zwany też Janem, sprzedał te osady za 422 grzywiny groszy praskich polskiej miary Annie Szyłanowej z Otmętu¹³⁷. Pod koniec lat osiemdziesiątych XV wieku przejął Szydłowiec, Rzędziwojowice, Gościejowice i Wydrowice¹³⁸.

Tablica 2. Besowie z Rogowa

Źródło: Opracowanie własne.

¹³² LuBS. Bd. 2, s. 333; Národní archiv v Praze. Archiv České koruny v Praze, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

¹³³ *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu*. Oprac. W. Urban. Wrocław 1970, nr 934.

¹³⁴ APWr. Rep. 9, nr 259.

¹³⁵ CDS VI, nr 279 [regest].

¹³⁶ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 3.

¹³⁷ Ibidem, s. 3. Oznacza to, że Adam był właścicielem całych wsi, gdyż ich cena jest ponad dwukrotnie wyższa od ceny połowy tych wsi zakupionych wcześniej przez Adama. Synem tego rycerza był prawdopodobnie Mikołaj Bes z Leszczyn odnotowany 17 maja 1500 roku, zob. APKat. Zbór dokumentów pergaminowych, nr 12.

¹³⁸ C 174a, s. 5, nr 5, 6.

14.2. Z Kujaw

Druga linia Besów wywodziła się od Adama Besa z Kujaw. Jego synami byli najpewniej wspomniani wcześniej Otton i Adam, o czym świadczy ich wspólne ekskomunikowanie¹³⁹. Zarówno Otton, jak i Adam, byli określani jako Besowie z Kujaw. Pierwszy z nich w 1400 roku poświadczył dokument księcia Bernarda¹⁴⁰, natomiast dla księcia Bolka IV poświadczył dokument z 22 sierpnia 1407 roku¹⁴¹.

Wnukami Adama Besa z Kujaw byli zapewne Hincza, Adam i Michał. Do Hinczy należały wsie Kujawy, Rostkowice, Gostomia, zaginione dziś Petlowice, Zielina, Raclawice Polskie i Mionów¹⁴². Michał, a po nim zapewne synowie Adama, odziedziczyli Błażejowice. Hincza należał do otoczenia księżnej Ofki i na jej dokumencie pojawił się pierwszy raz w roli świadka na dokumencie z 1408 roku¹⁴³. Następnie potwierdził dla tej księżnej dokument z 11 lutego 1411 roku¹⁴⁴. Był także wraz z Adamem Besem świadkiem jej dokumentu z 7 grudnia tego roku¹⁴⁵. Hincza ostatni raz poświadczył dokument Ofki 9 maja 1418 roku¹⁴⁶. Po jej śmierci wszedł do otoczenia Bolka V, o czym świadczy wymienienie go wśród poręczycieli pożyczki u Żydów¹⁴⁷. Był żonaty z bliżej nieznaną Katarzyną, a ich córka Jadwiga była drugą żoną Bolka V. Hincza zmarł przed 27 czerwca 1451 roku, a córka odziedziczyła po nim majątek¹⁴⁸. Jego brat Adam był świadkiem przekazania części Głogówka, Chrzelic, Krapkowic i praw do Prudnika przez Bernarda swojemu bratankowi oraz poświadczył dwa dokumenty Bolka V: z 9 grudnia 1447 roku oraz 10 marca 1448 roku¹⁴⁹. Michał Bes z Błażejowic¹⁵⁰ był natomiast pierwszym pisarzem Bolka V. Dla tego księcia spisał dokument

¹³⁹ CDM, Bd. 12, nr 524.

¹⁴⁰ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 2, s. 437. Pozostałe informacje o dokumencie zob. IDEM: *Rody...*, D. 1, s. 137; IDEM: *Rody...*, D. 2, s. 558.

¹⁴¹ CDS VI, nr 111 [regist].

¹⁴² Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

¹⁴³ APWr. Rep. 127, nr 18 = ZDP, nr 76.

¹⁴⁴ CDS VI, nr 115 [regist].

¹⁴⁵ APWr. Rep. 4f, nr 54b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 67—69.

¹⁴⁶ CDS VI, nr 115 [regist].

¹⁴⁷ *Wykaz listów dłużnych...*, s. 230, nr 96.

¹⁴⁸ Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338; Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

¹⁴⁹ CDS VI, nr 194 [regist] = LuBS. Bd. 2, s. 330; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt in Oberschlesien*. Neustadt 1870, s. 64; CDS XXXIII, s. 34, nr 15.

¹⁵⁰ J. HORWAT błędnie łączy Michała z Mikołajem z Rogowa, zob. J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 414. Ich wspólne pojawianie się na tych samych dokumentach, np. APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 28—28a, jak również inne imiona wykluczają jednak taką możliwość.

z 30 września 1426 roku¹⁵¹. 5 lutego 1427 roku reprezentował księcia i jego żonę wraz z Mikołajem ze Sławniowa. Obaj zostali wówczas określani jako *familiares et nuncios Ducis Bolconis Opoliensis et Elizabeth*¹⁵². Na dokumencie z 20 sierpnia 1430 roku tytułował się kanclerzem, a na dokumencie spisany dzień później został określony jako pisarz nadworny¹⁵³. Następne dokumenty dla tego Piasta spisał w okresie od 1431 do 1437 roku oraz 23 lutego i 17 marca 1433 roku¹⁵⁴. Był także jednym ze świadków przekazania 17 czerwca 1437 roku połowy Głogówka, Chrzelic i Krapkowic z przyległościami oraz praw do Prudnika Wołoszkowi przez Bernarda niemodlińskiego¹⁵⁵. W następnym dokumencie Bolka V z 31 grudnia 1441 roku pojawił się już nowy pisarz Piotr z Jankowic¹⁵⁶, co oznacza, że Michał odszedł z kancelarii księcia głogóweckiego. Wiadomo, że w 1449 roku został plebanem opolskim po śmierci Jakuba z Rzepkowic¹⁵⁷. W 1450 roku reprezentował swojego księcia — zapewne Bolka V — w Rzymie, gdzie bronił go przed oskarżeniami o wymordowanie bliżej nieznanymi osób (najpewniej duchownych). Jak wyjaśnił Michał, jego książę musiał udać się z wojskiem w pole przeciwko swoim wrogom, a żołnierze bez jego wiedzy i zezwolenia mieli wyrządzić krzywdy, którym on nie mógł zapobiec. Sprawa została wówczas skierowana do dalszego rozpatrzenia¹⁵⁸.

Synami Adama byli zapewne Jan, Mikołaj i Michał z Błażejowic¹⁵⁹. Mikołaj Bes w okresie od 1443 do 1453 roku potwierdzał dokumenty Mikołaja I oraz znalazł się wśród świadków dokumentu Bolka V z 3 października 1447 roku¹⁶⁰. Na dokumencie tego księcia z 10 września 1454 roku został określony jako Mikołaj z Kolna i Zwanowic¹⁶¹. W 1459 roku sprzedał za 30 grzywien Pawłowi Dreskemu

¹⁵¹ APWr. Rep. 4f, nr 84b.

¹⁵² SPPP. T. 2, nr 2122, 2123.

¹⁵³ CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42, s. 33, nr 12.

¹⁵⁴ APWr. Rep. 12, nr 36; APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 28—28a; CDS VI, nr 185, 186 [regesty]; CDS XXXIII, s. 105, nr 8.; CDS XXXIII, s. 33, nr 14; APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 38a—39. D. Veldtrup podał, że Michał Bes pracował w kancelarii do 12 września 1435 roku, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 480.

¹⁵⁵ CDS VI, nr 194 [regest] = LuBS. Bd. 2, s. 330 [regest].

¹⁵⁶ APWr. Rep. 4f, nr 43ii.

¹⁵⁷ RG. Bd. 6 nr 4285 [<http://rg-online.dhi-roma.it/RG/6/4285>]. D. Veldtrup zapisał go jako Michael Beb, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 33.

¹⁵⁸ RPG. Bd. 2, nr 195 [<http://rg-online.dhi-roma.it/RPG/2/195>].

¹⁵⁹ Uznaję ich za synów Adama, ponieważ po śmierci Hinczy Besa, jego córka nie miała praw do Błażejowic, z których pisali się Jan, Mikołaj i Michał.

¹⁶⁰ LuBS. Bd. 2, s. 333; APWr. Rep. 68, nr 260, 276; Inwentarz Rep. 107, nr 140 i 145; CDS I, nr 117; T. KONIETZNY: *Piasten-Urkunden aus dem Kreise Neustadt O.-G.* „Beitrage zur Heimatkunde Oberschlesiens” 1931, nr 2.

¹⁶¹ APWr. Rep. 3, nr 669.

dom w Opolu¹⁶². W tym samym roku potwierdził dokument księcia opolskiego¹⁶³. Większe znaczenie zyskał Jan Bes, który związał się z księciem Mikołajem I. Na dokumencie tego księcia pojawił się 24 kwietnia 1440 roku¹⁶⁴. 23 maja tego roku wraz z bratem Michałem wszedł w posiadanie zamku *Ketzersdorf*¹⁶⁵ (wówczas zwanym także Kotowice, dzisiejsze Karłowice)¹⁶⁶. Jako Jan Bes z Ketzersdorfu pierwszy raz został odnotowany 18 lutego 1443 roku, kiedy to wraz z innymi rycerzami brzeskimi uznał Mikołaja I księciem brzeskim¹⁶⁷. 7 czerwca tego samego roku Mikołaj I z żoną zatwierdził sprzedaż zamku Kolnie (*Köln*) wraz z okolicznymi wsiami — Stare Kolnie, Stobrawa, Czepielowice — i zaginionym *Bleichau* braciom Janowi i Michałowi Besom na Ketzersdorfie¹⁶⁸. Miesiąc później Jan otwierał listę świadków na dokumencie tego Piasta¹⁶⁹. W 1445 roku Jan wraz z Henrykiem Besem z Ligoty i Janem Łąką z Boguszyca reprezentował księcia Mikołaja I. Ich zadaniem było doprowadzenie do ugody Piasta opolskiego z Hynkiem Kruszyną¹⁷⁰. W drugiej połowie lat czterdziestych XV wieku bracia Jan, Michał i Mikołaj Besowie weszli w posiadanie wsi Łosiów, Kruszyna, Różyna i Buszyce. Otrzymali je od Bolka V, który z kolei posiadał je prawem zastawu za pożyczkę udzieloną książętom lubińskim. Ostatecznie 1 lipca 1449 roku Jan i Henryk lubińscy uznali prawa wspomnianych Besów do tych wsi, z zastrzeżeniem możliwości ich wykupu za 530 grzywnien groszy¹⁷¹. 17 grudnia 1446 roku Jan i Michał otrzymali dożywotnio od biskupa wrocławskiego wieś Prędocin, która została zniszczona przez wylew Odry, a odbudowana przez wspomnianych Besów¹⁷². 5 maja 1447 roku Jan Bes potwierdził dokument wystawiony w Ketzersdorfie przez kanoników brzeskich, którzy przekazali Janowi Jelczowi z Wołczyna Krzywiczyn w okręgu kluczborskim z połową dochodów, co powinien dodatkowo zatwierdzić książę Bernard. Jan określił wówczas siebie jako pana Ketzersdorfu. Na dokumencie tym pojawił się także starosta ketzersdorfski *Bulofski*¹⁷³. Besowie starali się

¹⁶² CDS VI, nr 241 [regist].

¹⁶³ APWr. Rep. 68, nr 291.

¹⁶⁴ CDS VI, nr 207 [regist].

¹⁶⁵ APWr. Rep. 68, nr 256.

¹⁶⁶ *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska*. T. 6. Kos—Lig. Red. S. ROSPOND, Warszawa—Wrocław 1992, s. 21.

¹⁶⁷ APWr. Rep. 3, nr 30 = LuBS. Bd. 1, s. 395 = CDS IX, nr 907 [regist]. Do dyplomu przywiesił swoją pieczęć z herbem Bes.

¹⁶⁸ DB. Bd. 2. Th. 6, s. 46 = CDS IX, nr 909 [regist].

¹⁶⁹ APWr. Rep. 68, nr 260.

¹⁷⁰ APWr. Rep. 4f, nr 11aa.

¹⁷¹ CDS IX, nr 932, 934. Wobec powyższego wątpliwości w sprawie posiadania przez Besów Łosiowa, który był wsią joannicką, są bezpodstawne, por. R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 1, s. 141.

¹⁷² *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 1336.

¹⁷³ CDS IX, nr 920.

najprawdopodobniej z dóbr karłowickich i kolneńskich stworzyć własne władztwo. W 1449 roku książęta legniccy zagwarantowali Besom wszystkie przywileje w ich dobrach wokół Karłowic i Kolna, jakie nadali im Mikołaj I i jego małżonka Małgorzata¹⁷⁴. Jan Bes często wchodził w konflikt z królem polskim bądź jego poddany. Z listu starosty wieluńskiego Wawrzyńca Zaręby z 1445 roku wynika, że pan Ketzersdorfu — pomimo podpisanego dopiero co układu — uniemożliwiał kupcom z Wielunia dotarcie do Wrocławia¹⁷⁵. W 1447 roku Jan z Ketzersdorfu dokonał najazdu na ziemię wieluńską zapewne z polecenia Bolka V¹⁷⁶. Walki zostały przerwane 2 września 1452 roku rozejmem, który został zawarty przez Królestwo Polskie z książętami Bernardem, Bolkiem V, Mikołajem I oraz rycerzami Janem Jelczem z Wołczyna, Janem Besem z Ketzersdorfu i Krzyśkiem Gaszowcem, starostą niemodlińskim¹⁷⁷. 6 listopada 1450 roku Jan był jednym z gwarantów uznania wyroku biskupa wrocławskiego i rady miejskiej Wrocławia przez Mikołaja I w jego sporze z Hynkiem Kruszyną i Janem Zwole. Do dokumentu przywiesił on swoją pieczęć¹⁷⁸. W następnym roku potwierdził dokument Mikołaja I¹⁷⁹. Jan Bes był także opiekunem Jadwigi Bes, drugiej żony księcia głogóweckiego¹⁸⁰. O znaczeniu Jana świadczy dokument Mikołaja I z 10 września 1454 roku, w którym na liście świadków Jan Bes pojawił się przed starostą brzeskim Janem Grosikiem¹⁸¹. 27 lutego 1455 roku Jan Bes zapisał altaryście nyskiemu w testamencie dla zbawienia swej duszy wieś Kuchary w okręgu oławskim¹⁸². Biskup wrocławski potwierdził tę darowiznę 30 grudnia następnego roku¹⁸³. 30 października Jan Bes z Ketzersdorfu napisał list do swojego szwagra Jana Jelcza Borschnitza. Pan Ketzersdorfu pomógł rozwiązać problemy między Jelczem a jego żoną, zapewne siostrą Besa¹⁸⁴. W grudniu tego roku informował radę miasta Wrocław o działaniach

174 CDS IX, nr 930.

175 T. GRABARCZYK, T. NOWAK: *Mieszczanie wieluńscy do początku XVI wieku. Biogramy*. Łódź—Wieluń 2008, s. 31.

176 Długosz. T. 5, s. 41; Z. BERESZYŃSKI: *Sprawcy i polityczne tło napadów na Będzin i ziemię wieluńską w 1447 roku Przyczynek do biografii politycznej księcia opolsko-głogóweckiego Bolesława V Wołoszka*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2004. R. 99, s. 197—200.

177 CDP. T. 2, nr 35. Ostatnio szerzej na ten temat, zob. J. SPERKA: *Kazimierz Jagiellończyk wobec księstw i księztw górnośląskich. Zarys relacji politycznych*. W: *Jagiellonowie i ich świat. Dynastia królewska w drugiej połowie XV i w XV wieku*. Red. B. CZWOJDRAK, J. SPERKA, P. WĘCOWSKI. Kraków 2016, s. 91—116. Tam dalsza literatura przedmiotu.

178 AAWr. 6 XI 1450. Herb Bes z tautologicznym klejnotem.

179 APWr. Rep. 68, nr 278.

180 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

181 APWr. Rep. 3, nr 669.

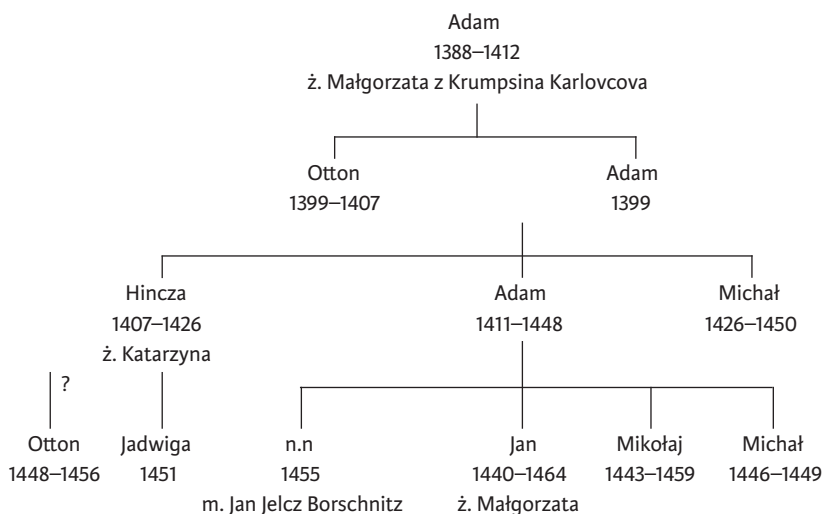
182 CDS XXXIII, nr 204.

183 CDS XXXIII, nr 208.

184 APWr. Kolekcja dokumentów Oddziału I, nr 61.

zbrojnych Mikołaja Sweborowskiego¹⁸⁵. 28 kwietnia 1458 roku Jan Bes na Ketzen-
dorfie, pan na Łosiowie i Kruszynie, zatwierdził posiadanie dóbr w Kruszynie Szy-
monowi Brawnie. Do tego dokumentu przywiesił pieczęć z herbem Bes i z trzema
piórami w klejnocie¹⁸⁶. Jan Bes na dokumencie biskupa wrocławskiego z 1459 roku
został określony jako starosta¹⁸⁷. Należał do otoczenia Mikołaja I co najmniej
do 4 czerwca 1464 roku¹⁸⁸. Jan Bes w młodości złożył śluby czystości, później jed-
nak, gdy poznał pewną kobietę, zawarł z nią słownie związek małżeński. Dlatego
wysłał suplikę do Rzymu z prośbą o rozgrzeszenie i dyspensę, które uzyskał¹⁸⁹.
Z późniejszego dokumentu wiadomo, że małżonka miała na imię Małgorzata¹⁹⁰.

Tablica 3. Besowie z Kujaw

Źródło: Opracowanie własne.

Prawdopodobnie jego synem był Adam Bes z Kolna, który w 1446 roku wraz z Jerzym Stoszem z Branic, Janem Stoszem z Ligoty, nieznanym z imienia Friedlandzkim i Henrykiem z Kórnicy został wyznaczony na opiekuna Machny,

¹⁸⁵ APWr. Dokumenty miasta Wrocławia 20 XII 1455 (odcisnięta pieczęć Jana z herbem Besów).

¹⁸⁶ APWr. Rep. 68, nr 289.

¹⁸⁷ AČ VII, nr 42, s. 230—232.

¹⁸⁸ *Codex Diplomaticus Brandenburgensis*. Bd. 24. Hrsg. A. F. RIEDEL. Berlin 1863, nr 134; CDS IX, nr 962; CDS VI, nr 253, 272 [regesty].

¹⁸⁹ RPG. Bd. 3, nr 2006 [http://rg-online.dhi-roma.it/RPG/3/2006]. Pismo z 1457 roku.

¹⁹⁰ RG. Bd. 8, nr 2521 [http://rg-online.dhi-roma.it/RG/8/2521]. W tym dokumencie, wysłanym w 1461 roku, małżonkowie prosili o odpust.

małżonki Imbrama z Łąki. Ów Imbram zapisał swojej żonie jako wiano Łąkę w okręgu opolskim i Suchą w okręgu strzeleckim¹⁹¹. Synem jednego z braci Besów był zapewne Otton Bes. W 1448 roku sprzedał on wójtostwo głogóweckie nieznanym bliżej braciom z Kain¹⁹². Później był świadkiem dokumentu Bolka V z 11 listopada 1456 roku¹⁹³.

14.3. Inni Besowie

Innymi Besami z tego okresu, których trudno połączyć z wcześniej wymienionymi przedstawicielami tej rodziny, byli Szymon Bes, który w 1426 roku kupił wsie Adamowice (obecnie część Strzelec Opolskich) i Borek¹⁹⁴, oraz Przybek Bes z Rzepcz (3,5 km na północ od Głogówka), właściciel Starego Grodkowa i Drogocina (*Drogottindorf*)¹⁹⁵, świadek dokumentu Bernarda niemodlińskiego z 6 maja 1450 roku oraz trzech dokumentów Bolka V: z 3 października i 9 grudnia 1447 roku oraz 27 czerwca 1451 roku¹⁹⁶.

14.4. (z) Przechodu

Ze wsi Przechód (*Sprechod*, 9 km na północny wschód od Korfantowa) pochodził Andrzej, który potwierdził dokument Bolesława I z 20 września 1311 roku¹⁹⁷. Zyghard z Przechodu, najpewniej brat Andrzeja, poświadczył dokument księcia bytomskiego Siemowita z 27 maja 1316 roku¹⁹⁸. Andrzej przeniósł się do ziemi nyskiej, gdzie 2 września 1339 roku otrzymał na prawie zastawu za 150 grzywien miejscowość Henrichdorf (dzisiejsza Sidzina, 14 km na północny wschód od Nysy)¹⁹⁹. Wraz z nim w księstwie nyskim przebywał Zyghard²⁰⁰. Synem Andrzeja był najpewniej Andrzej Młodszy z Przechodu,

¹⁹¹ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 49.

¹⁹² IDEM: *Rody...*, D. 2, s. 437. O dokumencie sprzedaży, zob. także IDEM: *Rody...*, D. 4, s. 1218.

¹⁹³ CDS XXXIII, s. 34, nr 17.

¹⁹⁴ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 2, s. 437.

¹⁹⁵ Majątki te przekazał 4 sierpnia 1439 roku swojej żonie, zob. *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 801.

¹⁹⁶ CDS VI, nr 226 [regest] = LuBS. Bd. 2, s. 335; T. KONIETZNY: *Piasten-Urkunden...*, nr 2; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 64; Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

¹⁹⁷ APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regest].

¹⁹⁸ CDS XVIII, nr 3578.

¹⁹⁹ Neisser Lagerbücher, nr 8 = CDS XVIII, nr 6336 [regest]. B.W. SCHOLTZ: *Das geistliche Fürstentum Neisse...*, s. 290. W XV wieku Henryk Przechod otrzymał dodatkowo od biskupa wrocławskiego las obok Henrichdorfu, zob. *Quellen zur Geschichte der Besitzverhältnisse des Bistums Breslau*. Hrsg. W. SCHULTE, „Darstellungen und Quellen zur schlesischen Geschichte” 1907. T. 3, s. 226.

²⁰⁰ CDS XVIII, nr 4033.

który związał się z biskupem wrocławskim Przecławem²⁰¹. Andrzej Młodszy poświadczał później kolejne dokumenty biskupa²⁰². Dla księcia opolskiego potwierdził tylko jeden dokument, wystawiony 14 kwietnia 1357 roku²⁰³. Był związany głównie z ziemią nyską, gdzie pełnił urząd starosty oraz zarządcy kurii biskupiej. Herb Andrzeja przedstawiał ułożoną w skos ostrzew z jednym sękiem i dwoma liśćmi. Jego krewnymi byli Zyghard, Leksyk i Adam²⁰⁴. W pierwszej połowie XV wieku w źródłach pojawiają się Henryk (1409—1417), Hincza (1439—1449) i Andrzej (1449)²⁰⁵. Henryk w 1414 roku udał się w oddziale księcia Bernarda na wyprawę do Prus²⁰⁶. W 1439 roku Hincza z tym tytułem został odnotowany w 1439 roku, kiedy to wraz z starostą niemodlińskim Jerzym Dreskem, burgrabią niemodlińskim Hansem Pangem, Antoniuszem z Łambinowic — synem Mikołaja, Mikołajem Rabilem i Hansem — wójtem Ścinawy, ręczył za Henryka Breitbucha spłatę długu. Do tego dokumentu przywiesił swoją pieczęć przedstawiającą ostrzew w skos²⁰⁷. Ten sam wizerunek znalazł się na pieczęci przywieszzonej do dokumentu z 1446 roku²⁰⁸. W 1477 roku świadkiem na dokumencie Jana opolskiego był Walenty Przechod²⁰⁹.

15. Biechowscy, (z) Biechowa

Pochodzili ze wsi Biechów (*Bechaw*, 11 km na północny zachód od Nysy) leżącej wówczas w księstwie nyskim. Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny działającym na ziemiach opolskich był Albrecht z Biechowa, świadek na dokumencie Henryka niemodlińskiego wystawionym 25 września 1376 roku²¹⁰. Zapewne jego synem był Witek z Biechowa, który za rządów Władysława

²⁰¹ RŚ. T. 2, nr 432.

²⁰² CDS XXXIII, nr 32, 42, 43, 46—50, 59, 66, 68, 73; CDS IX, nr 338. Co najmniej od 13 września 1373 roku był pasowanym rycerzem.

²⁰³ APWr. Rep. 107, nr 16 = RŚ. T. 3, nr 475 [regest].

²⁰⁴ Omówienie genealogii tej rodziny, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 604—606. Zdjęcie nieznaney mi wcześniej pieczęci Andrzeja Młodszego, zob. Ibidem, s. 606 (pieczęć nr 576).

²⁰⁵ LuBS. Bd. 2, nr 66; Regesty. T. 2, nr 93, 141, 165, 235, 241, 520, 615; M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 604—606.

²⁰⁶ OBA 2111, s. 17.

²⁰⁷ APO. Am Nysy, nr 192 = CDS XXXVI, nr 185.

²⁰⁸ LuBS. Bd. 2, nr 66.

²⁰⁹ CDS IX, nr 1047; M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 604—606.

²¹⁰ CDS VI, nr 56 [regest]. W 1342 roku kanonikiem wrocławskim był Paszek Mikołaj z Biechowa, zob. MV. T. 1, nr 1010—1012.

Opolczyka był sędzią ziemskim głogóweckim²¹¹. W 1399 roku wraz z innymi rycerzami głogóweckimi poręczył ugodę książąt opolskich²¹².

16. **B**ieniek z *Oppoyow*

Pochodził z bliżej nieznanej miejscowości. W 1401 roku został odnotowany jako starosta głogówecki²¹³. Jest to jedyna znana informacja o nim.

17. **B**ierawscy, (z) Bierawy

Miejscowość Bierawa (*Bierau*, 8 km na południe od Kędzierzyna-Koźła), z której pochodziła ta rodzina, znajdowała się w okręgu sławieckim. Pierwszymi znanymi właścicielami Bierawy byli bracia Bartłomiej i Piotr, którzy w 1308 roku otrzymali książęce zezwolenie na lokację Bierawy na prawie niemieckim²¹⁴. Synem jednego z nich był nieznan z imienia mąż Katarzyny z Leszczna (dzisiejsze Leszczyny koło Rybnika), który wraz z małżonką w 1368 roku zamienił tę wieś z księciem raciborskim na Bojszowy, zobowiązując się do wystawienia w razie potrzeby konnego kusznika²¹⁵. Ów właściciel Bierawy mógł być ojcem Paszka, któremu 22 lipca 1386 roku Jan Kropidło i Bolko IV nadali za wierną służbę wójtostwo w Leśnicy wraz z ławami piekarniczymi, rzeźniczymi i szewskimi, łaźnią oraz jedną trzecią zysków z kar sądowych (wyższych i niższych) oraz jedną trzecią czynszów. Wójt otrzymał także dwór, który znajdował się w mieście, 2 łany wraz z ogrodami i trzema młynami. W zamian za to Paszek był zobowiązany do służby z jedną kopią zgodnie z prawem ziemskim²¹⁶. W następnym roku wystąpił już z tytułem starosty strzeleckiego²¹⁷. W 1393 roku poświadczył zapis księstwa opolskiego przez Władysława Opolczyka bratankom²¹⁸. Jeden raz świadkiem na

²¹¹ CDS VI, nr 73 [regest].

²¹² CDS VI, nr 85 [regest]; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 348 (tu biogram Witka).

²¹³ APWr. Rep. 107, nr 52.

²¹⁴ CDS XVI, nr 3015 [regest]. Wiadomo, że na południe od tej wsi znajdował się dwór na kopcu, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 263.

²¹⁵ *Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku*. Red. A. BARCIAK, K. MÜLLER. T. 1. Wrocław—Opawa 2004, nr 99.

²¹⁶ W. SCHULTE: *Kleine Beiträge zur Geschichte Oberschlesiens*. „Oberschlesische Heimat” 1908. Bd. 4, s. 194—195.

²¹⁷ DB. Bd. 1. Th. 2, s. 73—74.

²¹⁸ CDS VI, nr 80 [regest].

dyplocie Jana Kropidły z 1384 roku był Grodek z Bierawy²¹⁹. Ich krewnym był Jan z Bierawy, który przeniósł się do ziemi lwowskiej, gdzie otrzymał Zubrzę²²⁰. W 1400 roku Piotr i Mikołaj Bierawscy mieli potwierdzić szlacheckie pochodzenie swojego bratanka Długomiła. Ich pokrewieństwo nie jest jednak do końca pewne z uwagi na to, iż ten dokument znany jest z XVI-wiecznego odpisu²²¹. Wiadomo, że Jan z Bierawy miał dwóch synów — Jana z Zubrzy i Paszka Gawronka z Bierawy²²². W 1414 roku Paszek Gawronek, jego brat Piotr oraz Jan z Bierawy wyruszyli z księciem Bernardem na wojnę do Prus²²³. Jan z Bierawy był zapewne tożsamy z wcześniej wspomnianym właścicielem Zubrzy. 10 lutego 1416 roku Paszek sprzedał część Bierawy Gumprechtowi i Długomiłowi z Bierawy²²⁴. Gawronek posiadał wieś Richtinwald (dziś Dobre Dębie) w okręgu opolskim, którą odsprzedał za 30 grzywien Jaśkowi Kamieńcowi 21 stycznia 1427 roku²²⁵. W 1437 roku uzgodnił za pośrednictwem Gumprechta z Bierawy i Piotra z Lubszy podział majątku ze swoim bratem Janem z Zubrzy²²⁶. Prawdopodobnie wówczas nie mieli już żadnych posiadłości na Śląsku.

18. (z) Bierdzan

Z Bierdzan (*Burdsan*, 20 km na południowy zachód od Olesna) pochodziła drobna rodzina rycerska. W 1393 roku na dokumencie księcia Władysława dotyczącym zapisania księstwa opolskiego synom Bolka III pojawił się Mikołaj z Bierdzan²²⁷, natomiast w 1414 roku do Prus z księciem Bernardem wyruszył Konrad z Bierdzan²²⁸.

²¹⁹ APWr. Rep. 4f, nr 11d.

²²⁰ AGZ. T. 4, nr 16; J. SPERKA: *Panowie z Zubrzy. Z dziejów szlachty ruskiej pochodzenia śląskiego w XV wieku*. В: *Княжа доба. Історія і культура*. Ред. В. АЛЕКСАНДРОВИЧ. Вип. 8. Львів 2014, s. 343.

²²¹ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 138.

²²² H. POLACZKÓWNA: *Recenzja*. „Kwartalnik Historyczny” 1934. T. 40, s. 438—444 (tam szerzej o losach rodziny na Rusi).

²²³ OBA 2111, s. 11. Paszek nie był już wtedy prawdopodobnie wójtem Leśnicy, gdyż w tym samym liście pośród rycerzy uczestniczących w wojnie głodowej pojawił się Janusz z Leśnicy, najpewniej ówczesny wójt tej miejscowości, zob. OBA 2111, s. 12.

²²⁴ A. NOWACK: *Die Pfarrkirche zur Allerheiligsten Dreifaltigkeit in Birawa O-S. Breslau* 1920, s. 7.

²²⁵ CDS VI, nr 176 [regist]. W ramach transakcji otrzymał także dobra sośnicowickie.

²²⁶ AGZ. T. 5, nr 68. Dalej na temat tego podziału zob. Ibidem, nr 69, 71.

²²⁷ CDS VI, nr 80 [regist].

²²⁸ OBA 2111, s. 11.

19. Bischofsheimowie

Rodzina obcego pochodzenia, która przybyła do księstwa świdnickiego pod koniec XIII wieku. Pieczętowała się herbem, który w polu tarczy miał skos, górne pole czarne, dolne czerwone. W księstwie opolskim pojawili się pod koniec następnego wieku, przybывая z księstwa brzeskiego bądź ziebickiego²²⁹. Pierwszym przedstawicielem tej rodziny w księstwie opolskim był Herman, świadek na dokumencie księcia opolskiego z 4 października 1357 roku²³⁰. Zapewne jego bratem był Gunter Bischofsheim, świadek na dokumencie Bolka III wystawionym 1 sierpnia 1362 roku²³¹. W 1378 roku dokument księcia Bolka III potwierdził Bernard Bischofsheim²³². Do kolejnego pokolenia rodziny należał Tomasz, który sprzedał wieś Chmielowice (*Chmielowitze*, 7 km na zachód od Opola) Grzegorzowi Gaszowcowi za 100 grzywien, co zatwierdził Jan Kropidło 7 marca 1386 roku. Tomasz zastrzegł sobie prawo odkupu w ciągu trzech lat²³³. Jego bratem był pewnie Adam, wraz z którym 5 maja 1389 roku sprzedał nowo powstałej kolegiacie niemodlińskiej zaginioną dziś wieś Hanuszów, leżącą w okręgu niemodlińskim, wraz z sołectwem, karczmą, czynszami i wyższym prawem książęcym za 230 grzywien²³⁴. Adam Bischofsheim 22 maja 1403 roku sprzedał Adamowi Besowi z Rogowa 1,5 grzywien czynszu za 15 grzywien ze Żlinic²³⁵. Bliskimi krewnymi Tomasza i Adama byli Reynhard i Jan ze Szczepanowic (*Stiepanowicz*, dziś część Opola). Pierwszy z nich znalazł się na liście świadków dokumentu Bolka IV z 5 czerwca 1391 roku²³⁶, natomiast Jan poświadczył dla księcia Władysława II dokumenty z 3 października oraz 19 października 1399 roku²³⁷. W 1414 roku jeden z Bischofsheimów wyruszył w orszaku księcia Bernarda na wojnę do Prus²³⁸. Brak późniejszych informacji o przedstawicielach tej rodziny, przez co nie można ich powiązać z Bischofsheimami występującymi w księstwie opolskim w XVI wieku²³⁹.

²²⁹ R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 1, s. 207—208. Pieczęcie tej rodziny, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 160—161 (pieczęcie nr 64—66).

²³⁰ APWr. Rep. 108, nr 20 = RŚ. T. 3, nr 568 [regest].

²³¹ APWr. 4f, nr 65d.

²³² AAWr. sygn. M, KK33.

²³³ CDS VI, nr 72 [regest].

²³⁴ APWr. Rep. 72, nr 1 = J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874.

²³⁵ APWr. Rep. 4f, nr 84h.

²³⁶ CDS I, nr 56.

²³⁷ CDS VI, nr 86, 88 [regesty].

²³⁸ OBA 2111, s. 11. Zapisany jako *Bischofsheim von Meschwitz*.

²³⁹ R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 1, s. 208.

20. Bodzanowscy, (z) Bodzanowic

Ze wsi Bodzanowice (*Bodzanowicz*, 17 km na wschód od Olesna) wywodziła się rodzina spowinowacona prawdopodobnie z Mojkiem z Wielkiego Kalinowa, posiadaczem części Bodzanowic²⁴⁰. Pierwszą osobą piszącą się z tej wsi był Piotr, który poświadczył dwa dokumenty księcia Bernarda, jeden z 11 czerwca 1447 roku i drugi z 20 czerwca 1448 roku²⁴¹. Mikołaj Bodzanowski był natomiast świadkiem dokumentu z 1448 roku²⁴². Córką jednego z nich była zapewne Anna, żona Przewława z Lubszy²⁴³.

21. Bogaccy, (z) Bogacicy

Ze wsi Bogata Łąka, zwanej także Bogacicą (*Bogatalanka*, 6 km na zachód od Kluczborka), pochodziła rodzina Bogackich. Pierwszym znanym jej przedstawicielem był Marcin Bogacki, który toczył spór z Mikołajem Pogorzela z Wierzbnej o majątek w Bogatej Łące. 2 października 1412 roku książę Bernard rozstrzygnął spór w ten sposób, że Mikołaj Pogorzela otrzymał pobliski staw oraz miał zapłacić Bogackim 3 kopy groszy czynszów²⁴⁴. Jego synem był zapewne Mikołaj Bogacki, który w 1414 roku wyruszył z innymi rycerzami opolskimi na wojnę do Prus²⁴⁵. W 1421 roku ożenił się z Anną, córką wójta kluczborskiego Zygmunta. 4 marca 1421 roku Konrad biskup wrocławski jako zarządca ziemi kluczborskiej poświadczył, że Mikołaj Bogacki przekazał wszystkie swoje posiadłości swojej nowej żonie Annie jako wiano, Anna natomiast przekazała swoje dobra Mikołajowi Bogackiemu²⁴⁶. Mikołaj potwierdził dokument księcia Bernarda z 24 kwietnia 1440 roku²⁴⁷. Był też ławnikiem kluczborskim. Z tą funkcją

²⁴⁰ CDS VI, nr 145 [regist]. Część Bodzanowic mogła być na przykład posagiem żony Mojka. Pośrodku wsi znajdował się obiekt typu motte, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 268.

²⁴¹ J.J. REICHEL: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft Groß Strehlitz O.S.* Bearb. E. MÜCKE. „Aus dem Chelmer Lande” 1929. Jg. 5, nr 7, s. 2—3; DB. Bd. 1. Th. 4, s. 163—164.

²⁴² J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 2, s. 470. Pozostałe informacje o dokumencie zob. IDEM: *Rody...*, D. 3, s. 819; IDEM: *Rody...*, D. 5, s. 1410.

²⁴³ *Protokolarz miasta Woźnik*. Oprac. L. MUSIOŁ, S. ROSPOND. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1972, s. 52—53, nr 2.

²⁴⁴ APO. Am Kluczborka, nr 8. Wiadomo, że w osadzie istniały dwa obiekty typu motte: jeden na drodze do przysiółka Stare Czaple i drugi na północ od Bogacicy, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 268—269.

²⁴⁵ OBA 2111, s. 12.

²⁴⁶ APO. Am Kluczborka, nr 15, 16.

²⁴⁷ APO. Am Olesna, nr 4.

wystąpił 20 kwietnia 1445 roku²⁴⁸. Zięciem Mikołaja i Anny był Henczek Kozłowski, któremu Bogaccy sprzedali za 50 grzywien młyn w Kraskowie²⁴⁹. Mikołaj zmarł przed 4 października 1455 roku, gdyż tego dnia wdowa po nim przekazała cały swój majątek znajdujący się przed miastem Kluczborkiem Henczkowi Kozłowskiemu²⁵⁰.

Bliskim krewnym (bratem bądź synem) Mikołaja był zapewne Jan Bogacki, świadek dokumentu księcia Bernarda z 6 stycznia 1449 roku²⁵¹.

22. (z) **B**ogdańczowic

Rodzina pochodząca z okręgu kluczborskiego. W 1401 roku Jan z Bogdańczowic poświadczył dokument Bolka IV²⁵². W 1414 roku bracia Jakusz i Janek z Bogdańczowic udali się z księciem Bernardem na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu²⁵³. Później z tej wsi pisał się Piotr Woyski²⁵⁴.

23. **B**orko Brus

Był sędzią dworu księcia opolskiego co najmniej od 1293 roku²⁵⁵. Później kilkakrotnie potwierdzał dokumenty księcia opolskiego. Na każdym z nich był określany zamiennie jako pan i rycerz. Ostatni raz poświadczył dokument Bolesława I z 2 kwietnia 1308 roku²⁵⁶.

²⁴⁸ APO. Am Kluczborka, nr 23.

²⁴⁹ APO. Am Kluczborka, nr 27.

²⁵⁰ APO. Am Kluczborka, nr 26.

²⁵¹ APO. Am Kluczborka, nr 24 = nr 25 [kopia] = nr 40.

²⁵² APWr. Rep. 107, nr 51.

²⁵³ OBA 2111, s. 13.

²⁵⁴ Zob. wyżej.

²⁵⁵ Szerzej, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 26.

²⁵⁶ APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regist]; APWr. Rep. 91, nr 134, 135, 136, 137 = CDS XVI, nr 2664 [zbiorczy regist]; APWr. Rep. 107, nr 6 = CDS XVI, nr 2908 [regist]; CDS XVI, nr 2946; D 370, s. 149 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 53 = CDS XVI, nr 2995 [regist].

24. (z) orowej Łąki

Z Borowej Łąki (dzisiejsze Borowiany, 28 km na wschód od Strzelec Opolskich) pisała się rodzina pieczętująca się herbem przedstawiającym w polu dwa haki od siebie w słup²⁵⁷.

Pierwszym znanym jej przedstawicielem był Czema z Borowej Łąki, świadek dyplomu księcia strzeleckiego z 26 grudnia 1360 roku²⁵⁸. W 1364 znalazł się wraz z Świętopełkiem (bliskim krewnym?) na liście świadków dyplomu tego samego Piasta²⁵⁹. Bratem Czemy był Hincza, z którym otwierał listę świadków na dokumencie najmłodszego syna Bolka I sporządzonym w następnym roku²⁶⁰. Czema samodzielnie znalazł się pośród świadków dokumentu tego Piasta wystawionego 17 kwietnia 1361 roku²⁶¹.

W 1371 roku Barbara z Borowej Łąki, żona Meloty z Krzyżanowic (14 km na południe od Raciborza) i córka Świętopełka z Borowej Łąki. zrezygnowała z ojcowizny we wsiach Borowa Łąka, Krasnej Łące (dzisiejsza Krośnica, 15 km na północny zachód od Strzelec Opolskich), Ligocie (dzisiejsza Ligota Czamborowa, 12 km na północny zachód od Opola), Suchodańcu (10 km na północny zachód od Strzelec Opolskich) i Grodzisku (10 km na północny zachód od Strzelec Opolskich) na rzecz Hinczy Czambora z Borowej Łąki²⁶². Możliwe, że Hincza i Barbara byli rodzeństwem, a po zamążpójściu Barbara zrezygnowała z ojcowizny na rzecz brata²⁶³. Ewentualnie byli bliskimi krewnymi (np. ich ojcowie byli braćmi). Najprawdopodobniej córka Hinczy wyszła za Miczka Gaszowca — bądź był on jego bliskim krewnym — ponieważ przy podziale majątku między synów Miczka wymieniono jako należące do nich Grodzisko oraz Ligotę (najpewniej

²⁵⁷ M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 505—506 (pieczęć nr 465). Wcześniej uważano, że rodzina pieczętowała się herbem Czambor, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 243.

²⁵⁸ Treść dokumentu przedstawił Augustin Weltzel, a lista świadków znana jest z materiałów Friedricha von Schirndinga, zob. A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag. Ratibor 1882*, s. 12; Schirnding, Bd. 4, nr 2519f.

²⁵⁹ A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift Himmelwitz*. Breslau 1895, s. 19 = CDS II, s. 91, nr 17 [informacja].

²⁶⁰ Odnotowani jako bracia z *pukorz Lanka* (zapewne Pięknej Łąki, którą można utożsamiać z Krasną Łąką, należącą do tej rodziny), zob. D 384, s. 3—4 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 57. Identyfikację *Pukorz Lanki* z Piękną Łąką zaproponował już Jerzy Rajman, zob. J. RAJMAN: *Kielcza i Żędownice na tle osadnictwa w dolinie Małej Panwi w średniowieczu i wczesnym okresie nowożytnym*. W: *Z biegiem Małej Panwi z biegiem lat...* *Zarys dziejów terytorium gminy Zawadzkie*. Red. J. SZULCA. Zawadzkie 2009, s. 58, przyp. 87.

²⁶¹ CDS II, s. 90, nr 15.

²⁶² APWr. Rep. 4f, nr 11q.

²⁶³ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 243.

Ligotę Czamborową²⁶⁴. Hincza Czambor od 1373 roku był starostą generalnym²⁶⁵. W 1374 roku kupił wsie Wierzbie i Rusinowice od Merbota z Żyrowy²⁶⁶. Ojcem Hinczy — jeśli nie był bratem Barbary i zarazem synem Świętopełka — był Czambor. Z okolic Borowej Łąki znany jest Czambor z Błotnicy (*Blotnicz*, dzisiejsza Błotnica Strzelecka, 9,5 km na południowy wschód od Strzelec Opolskich). W 1340 roku Czambor z Błotnicy był świadkiem na dokumencie Kazimierza kozielskiego²⁶⁷. Następnie poświadczył dla księcia Alberta dokumenty wystawione 21 marca 1350 roku²⁶⁸ oraz 10 stycznia 1362 roku²⁶⁹.

25. Borschnitzowie

Rodzina pochodząca z terytorium Niemiec. Jej przedstawiciele przybyli do księstwa opolskiego, przenosząc się z księstwa brzeskiego. Borschnitzowie pieczętowali się błękitno-srebrną szachownicą²⁷⁰. Konrad Borschnitz był w 1361 roku świadkiem dokumentu księcia niemodlińskiego²⁷¹. Najpewniej jego synem był Jan, który w 1390 roku nabył Jamkę (*Jamke*, dzisiejsza Stara Jamka 5 km na wschód od Korfantowa) od Raczka z Rańska (*Raczko von Ransko*, miejscowość nieznana) za 110 grzywien²⁷². Sześć lat później jako sędzia niemodliński rozsądzał spór o opłaty ze wsi Dąbrowa (*Dambrow*, 12 km na północny wschód od Niemodlina)²⁷³. Jeden z Borschnitzów był starostą, który bronił Olsztyna²⁷⁴.

Innym przedstawicielem tej rodziny związanym z księstwem opolskim był Jan Jelcz z Wołczyna. Wywodził się on z jednej z gałęzi Borschnitzów, która cza-

²⁶⁴ F. TRIEST: *Topographisches Handbuch von Oberschlesien*. H. 1, Breslau 1864, s. 273.

²⁶⁵ Jego biogram, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 241—244. . Wymieniony także w 1374 roku, zob. APWr. Rep. 115, nr 105.

²⁶⁶ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 18; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 290.

²⁶⁷ CDS XXX, nr 6411.

²⁶⁸ CDS VI, nr 17 [regest].

²⁶⁹ Inwentarz 4f, s. 1234a.

²⁷⁰ Siebmacher, s. 53. Pieczęć z takim herbem przywiesił do dwóch dokumentów z 4 grudnia 1446 roku oraz z 30 października 1457 roku Jan Jelcz, o którym niżej, zob. APO. Am Namysłowa, nr 329; APWr. Rep. 3, nr 205. Starsze pieczęcie przedstawicieli tej rodziny, zob. M.L. WÓJCİK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 172—185 (pieczęcie nr 82—101).

²⁷¹ CDS VI, nr 29 [regest].

²⁷² CDS VI, nr 75 [regest].

²⁷³ CDS VI, nr 81 [regest].

²⁷⁴ J. SPERKA: *Wojny Władysława Jagiełły...*, s. 50; IDEM: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 203—204.

sowo przejęła zamek Jelcz, skąd zapewne wzięło się przezwisko tego rycerza²⁷⁵. Jan Jelcz pierwszy raz pojawił się w źródłach 4 grudnia 1446 roku, kiedy to wraz z radą miasta Namysłowa zadeklarował się chwycić przestępców²⁷⁶. W następnym roku otrzymał od kanoników brzeskich Krzywiczyn w okręgu kluczborskim z połową dochodów, co miał dodatkowo potwierdzić Bernard niemodliński²⁷⁷. W późniejszym czasie Borschnitz sam stał się przestępcą. Piotr Eschenloer określił zamek w Wołczynie jako siedlisko wszystkich złoczyńców i złych ludzi, których pomocnikiem był Jan Borschnitz²⁷⁸. Jelcz wspierał militarnie Wołoszka, co powodowało jego konflikty z Królestwem Polskim. Rycerstwo wieluńskie w 1451 roku wyruszyło na Śląsk w odwecie za wcześniejsze najazdy na ich ziemię. W bitwie pod Byszyną Polacy zostali pokonani przez Jana Borschnitza, a śmierć ponieśli między innymi Klemens i Jan Wieruszowie²⁷⁹. W następnym roku Jelcz podpisał wraz z książętami opolskimi oraz Janem Besem z Ketzersdorfu i Krzyśkiem Gaszowcem, starostą niemodlińskim, rozejm z Królestwem Polskim²⁸⁰. Na poczynania Borschnitza skarżył się mieszkaniec Wołczyna Konrad Kune, któremu Borschnitz miał zarekwirować osła²⁸¹. W 1450 roku Jan Jelcz poprosił wraz ze swym stryjem Konradem Borschnitzem o rozgrzeszenia za włamanie do kościoła oraz poczynione tam grzechy (kradzież, grabież, podpalenie i świętokradztwo)²⁸². Jelcz był także jednym z opiekunów prawnych Jadwigi z Besów, drugiej żony Bolka V²⁸³. O bliskich relacjach z Wołoszkiem świadczy prywatny list księcia głogóweckiego do Jana z Wołczyna napisany 31 marca 1457 roku, w którym Jelcz został nazwany „sławnym, zawsze nam [Bolkowi V — M.W.] miłym”²⁸⁴. W tym samym roku Jan Jelcz wraz z Szymonem Hoffem, Janem Szywotskim

²⁷⁵ Na dokumencie biskupa wrocławskiego z 19 lutego 1405 roku pojawili się Jan i Wacław Borschnitzowie jako właściciele Jelcza. Potomkiem jednego z nich był Jan Jelcz, zob. *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 918. Ten Jan jest zapewne tożsamy z Janem Borschnitzem, który w 1397 roku wraz z innymi rycerzami niemodlińskimi poparł książąt opolskich w ich sporze z Namysławem, zob. E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

²⁷⁶ APO. Am Namysłowa, nr 329 (do dokumentu przywieszona pieczęć Jana Jelcz).

²⁷⁷ CDS IX, nr 920.

²⁷⁸ SRS VII, s. 99; Eschenloer, s. 352.

²⁷⁹ Długosz. T. 5, s. 85, 98.

²⁸⁰ CDP. T. 2, nr 35. Ostatnio szerzej na ten temat, zob. J. SPERKA: *Kazimierz Jagiellończyk wobec księstw...*, s. 91–116. Tam dalsza literatura przedmiotu.

²⁸¹ Za Konradem wstawiła się rada miasta Namysłowa 19 października 1454 roku, zob. APO. Am Namysłowa, nr 343.

²⁸² RPG. Bd. 2, nr 197 [<http://rg-online.dhi-roma.it/RPG/2/197>].

²⁸³ Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337–338.

²⁸⁴ APWr. Rep. 4f, nr 9c. Dokument został napisany w języku czeskim, co może oznaczać, iż Jan Borschnitz znał ten język. W liście książę opolski stwierdził, że nie mógł inaczej powiedzieć, niż to zrobił. Nie wiadomo, do jakiej sprawy odniósł się Bolko V, była ona jednak jasna dla adresata.

i Krzysztofem Haugwitzem walczył z księżną legnicką, zapewne z polecenia księcia Mikołaja opolskiego. Pokój z księżną został zawarty 30 października w Wołczynie²⁸⁵. Tego samego dnia Jan Bes z Ketzersdorfu napisał list do swojego szwagra Jana Jelcza Borschnitza. Wynika z niego, że pan na Wołczynie był żonaty z siostrą Jana Besa²⁸⁶, siostra Jelcza natomiast była matką Ulryka Landeskrony²⁸⁷. Do Borschnitza pisali również miecznik poznański i starosta bolesławski oraz odolanowski Łukasz Gruszczyński, a także starosta wieluński i ostrzeszowski Jan Zaremba z Kalinowej²⁸⁸. W polskich źródłach kościelnych określano Jelcza jako perfidnego heretyka²⁸⁹, choć jego list do Stolicy Apostolskiej wskazuje, że on sam uważał siebie za katolika, który świadomy był popełnianych przez siebie grzechów. Po śmierci Bolka V wojska wrocławsko-oleśnickie po trzech dniach oblężenia zdobyły 17 stycznia 1461 roku Wołczyn, co zakończyło rozbójniczą karierę Jana Borschnitza²⁹⁰. W 1486 roku Jan Jelcz sprzedał (zapewne w imieniu Jadwigi Bes) książętom opolskim wsie Kujawy, Racławiczki, Wawrzyńcowice, Gowice (zapewne Rostkowice), Petlowice, Zielinę, Gostomię i Mionów²⁹¹.

26. (z) Borycza

Wieś Borycz (*Pari*, 15 km północy zachód od Strzelec Opolskich) aż do 29 września 1354 roku była własnością miejscowej rodziny, kiedy to siostry Wojysława i Hanka sprzedały ją wraz z łąkami wraz z prawem patronatu w kościele raszowskim za 20 grzywien Świerczowi z Mokrego²⁹².

27. Breitbuchowie

Nie jest pewne, skąd dokładnie przybyli na Górny Śląsk. Pochodzili z Turyn-gii, gdzie rodzina ta pojawia się w źródłach pod koniec XII wieku²⁹³. Niemieccy Breitenbuchowie pieczętowali się herbem przedstawiającym w błękitnym polu

²⁸⁵ APWr. Rep. 3, nr 205 (do dokumentu przywieszona pieczęć Jana Jelcza).

²⁸⁶ APWr. Kolekcja dokumentów Oddziału I, nr 61.

²⁸⁷ APWr. Kolekcja dokumentów Oddziału I, nr 62.

²⁸⁸ APWr. Kolekcja dokumentów Oddziału I, nr 58, 63.

²⁸⁹ AČ II, nr 821.

²⁹⁰ SRS VIII, nr 53 = LuBS. Bd. 2, s. 60—61; Eschenloer, s. 352—353; Rosicz, s. 77—78.

²⁹¹ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 2, s. 480.

²⁹² CDS VI, nr 22 [regist].

²⁹³ *Neues allgemeines deutsches Adels-Lexicon, im Vereine mit mehreren Historikern*. Hrsg. E.H. KNESCHKE. Bd. 1. Leipzig 1859, s. 46—47.

dwie czerwone krokwie w słup²⁹⁴. Mogli przybyć do księstwa niemodlińskiego wraz z księciem Bolkiem I niemodlińskim, który w 1355 oraz 1360 roku piastował urząd cesarskiego sędziego dworskiego²⁹⁵. Możliwe jest także, że pierwsi osiedli w księstwie nyskim, gdzie w XV wieku posiadali znajdujące się tam Rynarcice (dzisiejsza Reńska Wieś koło Nysy)²⁹⁶. Brak jednak informacji, aby Breitbuchowie przebywali w tym księstwie w XIV wieku²⁹⁷. Na dokumencie Henryka niemodlińskiego z 1370 roku świadkiem był Henryk (*Henko*) Breitbuch²⁹⁸. W następnym roku Henryk poświadczył dokument Bolka opolskiego i Henryka niemodlińskiego oraz wraz z Janem, zapewne swoim bratem, dyplom pana Niemodlina²⁹⁹. W 1373 roku także był świadkiem na dokumencie księcia niemodlińskiego³⁰⁰. W 1376 roku Henryk wraz z siostrą Gutą sprzedał ćwiartkę wsi Rzędziwojowice (*Geppersdorf*, 4 km na północ od Niemodlina) Janowi Dreskemu za 20 grzywn³⁰¹. Jerzy Breitbuch był synem Jana bądź Henryka. Sprzedał za 30 grzywn dochody wynoszące 3 grzywny rocznie z sołectwa i młyna w Gościejowicach (*Heidersdorf*, 2 km na północ Niemodlina) kanonikowi Janowi z Opola, który przekazał je nowo fundowanej kolegiacie niemodlińskiej³⁰². Jerzy wraz z Janem podpisał się na liście wypowiednim dla książąt opolskich w ich sporze z Namysłowem³⁰³. Jako świadek po raz pierwszy pojawił się na dokumencie księcia Bernarda z 11 listopada 1401 roku³⁰⁴. 22 stycznia 1409 roku Jerzy Breitbuch sprzedał połowę Sądów Konradowi Pangemu, a w 1427 roku drugą połowę tej wsi Hansowi Pangemu i jego synom³⁰⁵. W dokumencie z 22 stycznia 1409 roku zaznaczono, że nowi właściciele części Sądów mają dalszy obowiązek wpłacania na ołtarz Wszystkich Świętych w Niemodlinie 45 grzywn czynszu. Była to zapewne wcześniejsza fundacja Jerzego Breitbucha³⁰⁶. Jerzy wraz ze swoim bratem Janem poświadczył dokument tego księcia

294 Siebmacher, s. 94.

295 Staatsarchiv Würzburg. Kloster Himmelsporten, 22 Juni 1360.

296 LuBS. Bd. 2, s. 252—255.

297 Nie wspomina o nich Bernard Scholtz, zob. B.W. SCHOLTZ: *Das geistliche Fürstentum Neisse: Eine ländliche Elite unter der Herrschaft des Bischofs (1300—1650)*. (Forschungen und Quellen zur Kirchen- und Kulturgeschichte Ostdeutschlands 2011. Bd. 42), passim.

298 CDS VI, nr 47 [regest].

299 DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58; CDS VI, nr 49.

300 *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 186.

301 CDS VI, nr 56 [regest].

302 APWr. Rep. 72, nr 1 = J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874.

303 E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

304 CDS VI, nr 94 [regest].

305 APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1; A. WELTZEL: *Geschichte des edlen, freiherrlichen und gräflichen Geschlechtes von Praschma*. Ratibor 1883, s. 154—155.

306 APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1.

z 24 maja 1414 roku³⁰⁷, a sam był świadkiem na dokumencie z 2 października tego roku³⁰⁸. W 1424 roku uczestniczył w naganie szlacheckiej, podczas której potwierdził szlachectwo Piotra z Lubszy. Z tego dokumentu wynika, że Jerzy był krewnym Piotra ze strony matki³⁰⁹. Jerzy potwierdził dokument Bolka IV z początku lat dwudziestych XV wieku³¹⁰. Jego krewnym był Henryk Breitbuch, który w okresie 1409—1417 wraz z małżonką Anną sprzedał altarzyście nyskiemu łącznie 2,5 grzywny czynszów w Reńskiej Wsi (na północ od Nysy)³¹¹. W 1439 roku Jerzy Dreske, kasztelan niemodliński, Hans Pange, burgrabia niemodliński, Antoni syn Mikołaja z Łambinowic, Hincza Przechod, Mikołaj Rabil i Hans wójt Ścinawy ręczyli spłatę długu Breitbucha³¹². Krewnym Henryka był Jan z Rynarcic, który wraz z Jerzym potwierdził szlacheckie pochodzenie Piotra z Lubszy³¹³. Jego synem bądź bratankiem był Mikołaj właściciel Reńskiej Wsi, który został wymieniony w dokumencie biskupa Konrada z 1444 roku³¹⁴. Do tej rodziny należał też zapewne Mikołaj z Reńskiej Wsi, uczestnik wojny głodowej³¹⁵.

28. Budzowscy

Pochodzili ze wsi Budzów (5 km na zachód od Gorzowa Śląskiego) leżącej nieopodal zamku gorzowskiego. W 1414 roku w oddziale księcia Bernarda wyruszyli na wojnę głodową Mikołaj i Wyszek Budzowscy³¹⁶. Być może jedna gałąź tej rodziny osiadła w księstwie ziębiickim i była zapisywana jako Budow³¹⁷.

³⁰⁷ APKat. Zespół 177, Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2.

³⁰⁸ APWr. Rep. 72, nr 10.

³⁰⁹ SPPP. T. 2, nr 1971 (zapisany jako *Jurgam de Bungarth* herbu *Bredpuchowye*, co jest zapewne zniekształconym zapisem Jerzy de Baumgart herbu Breitbuch).

³¹⁰ APWr. Rep. 107, nr 50. Dokument na niedatowany, ale lista świadków sugeruje początek lat dwudziestych XV wieku).

³¹¹ APWr. Rep. 102, nr 319, 487, 507.

³¹² APO. Am Nysy, nr 192 = CDS XXXVI, nr 185.

³¹³ Wcześniej łączyłem tę osobę z przedstawicielami rodziny Łącza z Ornontowic, w świetle dokumentu biskupa wrocławskiego z 1444 roku, w którym znalazł się Mikołaj Breitbuch z Reńskiej Wsi, wycofuję się jednak z tej identyfikacji, zob. M. WOŹNY: *Genealogia panów z Lubszy i ich powiązania z innymi rodami szlacheckimi*. W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. ZAWITKOWSKA, A. POBÓG-LENARTOWICZ. Rzeszów 2010, s. 171—172.

³¹⁴ LuBS. Bd. 2, s. 252—255.

³¹⁵ OBA, s. 13.

³¹⁶ Ibidem.

³¹⁷ M.L. WÓJCİK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 190—193 (pieczęcie nr 109—110). Być może rodzina spokrewniona z Ruszkowskimi, gdyż używali podobnego herbu, zob. biogram Ruszkowskich.

29. (z) Byczenia

Z Byczenia leżącego niedaleko Kamieńca Ząbkowickiego pochodził Mojek. Był synem Dzierzława z Byczenia. Rodzina pieczętowała się herbem Sztemberk, lecz była spokrewniona z Dzierżykrajowicami herbu Oksza³¹⁸. Mojek miał dwóch braci: Jaśka i Dzierżka. W latach 1274—1294 był kasztelanem Olesna. W okolicy Byczenia i Strzelina posiadał łącznie sześć wsi. W 1301 roku był świadkiem na dokumencie Bolesława I³¹⁹. W następnym roku na dokumencie margrabiego brandenburskiego został nazwany rycerzem opolskim³²⁰. *Registrum Wyasdense* podaje, że był właścicielem Wachowic (*Wachow Moyconis*, 5 km na południe od Olesna)³²¹. W 1313 roku został wymieniony jako osoba zmarła. Miał czterech synów: Dzierżka, Tymona, Mojka oraz Jaśka, a także nieznane z imienia córki³²². Może do tej rodziny należał także *Boscha* Mojkowic, świadek dyplomu księcia Bolka II z 1332 roku³²³.

30. (z) Bytkowa

Z Bytkowa leżącego w enklawie głogóweckiej wewnątrz okręgu kozielskiego (*Pitkowo*, 11 km na południowy wschód od Twardawy) pochodził najprawdopodobniej Dzierżek, żonaty z Izabelą, odnotowany 5 maja 1351 roku³²⁴. Jego bratem bądź stryjem był kanonik wrocławski Piotr³²⁵. Prawdopodobnie synem Dzierżka był Przedbór z Bytkowa, który w 1377 roku poświadczył dokument księcia oświęcimskiego³²⁶. W 1393 roku był jednym z rycerzy poświadczających zapisy Władysława Opolskiego dla swoich bratanków³²⁷. Dwa lata później był z księciem

³¹⁸ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 315. O Mojku także M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 44, 151. Pieczęcie Mojka i Dzierżka, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 198—200 (pieczęcie nr 117—119).

³¹⁹ APWr. Rep. 91, nr 134—137 = CDS XVI, nr 2664 [regest]; T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 315.

³²⁰ CDS XVI, nr 2719; T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 315.

³²¹ CDS XIV, s. 102.

³²² CDS XVI, nr 3332; T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 315—316.

³²³ CDS VI, nr 9.

³²⁴ MV. T. 1, nr 1339.

³²⁵ G. SCHNIDLER: *Das Breslauer Domkapitel von 1341—1417. Untersuchungen über seine Verfassungsgeschichte und persönliche Zusammensetzung*. Breslau 1938, s. 171.

³²⁶ ZDM. Cz. 1, nr 152. Zdaniem J. Sperki rodzina Przebora pochodziła z Bytkowa, obecnie dzielnicy Siemianowic Śląskich, czego również nie można wykluczyć, zob. IDEM: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 207.

³²⁷ CDS VI, nr 80 [regest].

opolskim w Pradze³²⁸. Po śmierci księcia Władysława związał się z jego bratankiem Bernardem³²⁹. Braćmi Przedbora najpewniej byli zmarły w 1418 roku Dzierżek z Bytkowa, pleban strzebiński i kanonik głogowski³³⁰, oraz Piotr, starosta głogówecki księcia Władysława³³¹. Rodzina ta pieczętowała się znakiem przedstawiającym hełm z jelenimi rogami³³², lecz nie był to ich herb.

31. Chorulińscy, (z) Choruli

Rodzina pochodziła ze wsi Chorula (*Chorula*, 6 km na północ od Krapkowic). Pierwszym znanym posiadaczem tej osady był Paszek, który poświadczył dokument księcia Jana z 10 października 1382 roku³³³. Jego synem mógł być Miczek, który 7 kwietnia 1402 roku sprzedał 4,5 łana w tej wsi za 40 grzywien Hansowi Besowi z Rogowa³³⁴. Po jedenastu latach udało mu się odkupić część dóbr w tej wsi od Hansa Besa za 34 grzywien³³⁵. Miczek w późniejszym czasie musiał mieć duże problemy finansowe, gdyż zapożyczył się u innych rycerzy opolskich. W 1476 roku poręczyciele postanowili sprzedać jego dobra Jerzemu z Dobszyc³³⁶.

Bratem Miczka był zapewne Tomasz, świadek na dokumencie księcia opolskiego z 3 października 1412 roku³³⁷. Był on także świadkiem wcześniej wspomnianej sprzedaży 3 łanów w Choruli³³⁸. 27 lutego 1425 roku otrzymał od Bol-

³²⁸ APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 14 II 1395.

³²⁹ CDS II, s. 93, nr 21.

³³⁰ AS II, nr 235, 243—246, 248, 366, 448, 511, 1176. H. GERLIC: *Kapituła głogowska w dobie piastowskiej i jagiellońskiej (1120—1526)*. Gliwice 1993, s. 211.

³³¹ CDS I, nr 76.

³³² J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 2, s. 459; J. SPERKA: *Władysław książę opolski...*, s. 207. O wizerunku hełmów na pieczęciach, zob. M.L. WÓJCIK: *Herby, hełmy i klejnoty. Uniwersalne i swoiste treści obrazowe pieczęci rycerstwa śląskiego*. W: *Wokół znaków i symboli. Herby, pieczęcie i monety na Pomorzu, Śląsku i ziemi lubuskiej do 1945 roku*. Red. A. CHŁEBOWSKA, A. GUT. Warszawa 2008, s. 64. Z Bytkowa, który obecnie jest częścią Siemianowic Śląskich, pochodziły rodziny pieczętujące się Kolorowym Wilkiem, Kozłem i Odrowążem, zob. *Katalog zbioru dokumentów pergaminowych Biblioteki Jagiellońskiej*. Red. K. NABIAŁEK. T. 1. *Katalog dokumentów*. Kraków 2014, nr 100; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 2, s. 373, 459; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 207. Pieczęć Dzierżka, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 200—201 (pieczęć nr 120).

³³³ APWr. Rep. 4f, nr 72aa.

³³⁴ APWr. Rep. 4f, nr 12.

³³⁵ APWr. Rep. 4f, nr 13.

³³⁶ APWr. Rep. 4f, nr 16. Zdaniem Norberta Honka Mikołaj z Choruli był wujem Jerzego z Dobszyc, zob. N. HONKA: *Chorula. Dzieje od czasów najdawniejszych po dzień dzisiejszy*. Chorula 2006, s. 37.

³³⁷ CDS VI, nr 130 [regest].

³³⁸ APWr. Rep. 4f, nr 13.

ka IV prawa książęce i wyższe sądownictwo w tej wsi za 30 grzywien³³⁹. Jego synem mógł być Hans z Choruli, świadek na dokumencie Bolka IV wystawionym 13 sierpnia 1419 roku³⁴⁰. 7 października 1447 roku Hans przekazał Januszowi z Żyrowy za niespłacenie długu wynoszącego 60 grzywien wszystkie swoje dobra we wsi Chorula. Janusz mógł ponadto korzystać z wyższego sądownictwa w tej wsi, które należało do Hansa oraz jego brata³⁴¹.

32. Chrystian z Krobusza

Pochodził ze wsi Krobusza (*Crobusch*, 5 km na północny wschód od Białej). Chrystian jako świadek wystąpił na dokumencie Bolka V z 9 grudnia 1447 roku³⁴². W 1451 roku wraz z innymi najważniejszymi członkami elity tego Piasta potwierdził jego decyzję o przekazaniu poszczególnych miast i wiosek Jadwidze z Besów³⁴³.

33. Citko

Bliżej nieznanym świadkiem na dokumencie Bolesława I z 14 lipca 1307 roku dotyczącym darowizny dla nowo ufundowanej kaplicy³⁴⁴.

34. Colmasowie

Pochodzili prawdopodobnie z Turynгии, a do księstwa opolskiego przybyli z terenów Dolnego Śląska³⁴⁵. Pierwszym przedstawicielem tego rodu w księstwie opolskim był Piotr Colmas, świadek na dokumentach Bolka opolskiego spisanych

³³⁹ APWr. Rep. 4f, nr 14.

³⁴⁰ Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3.

³⁴¹ APWr. Rep. 4f, nr 15 = CDS VI, nr 220 [regist].

³⁴² A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 64.

³⁴³ Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

³⁴⁴ CDS XVI, nr 2946.

³⁴⁵ Bywają utożsamiani z polskimi Kołomaszami, zob. R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 1, s. 393. J. Pilnáček i T. Jurek wskazywali Turynię jako miejsce pochodzenia tej rodziny i raczej skłaniali się do uznania, że używali oni innego herbu niż Kołomaszowie, zob. J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 300—301; T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 321. Pieczęcie przedstawicieli rodziny Colmas, zob. M. L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 393—395 (pieczęcie nr 348, 349).

w 1327 i 1336 roku³⁴⁶, a później także na dyplomie jego brata Bolesława Pierwotnego z 1347 roku³⁴⁷. Synami Piotra byli najpewniej Konrad i Godfryd, należący w drugiej połowie XIV wieku do otoczenia Henryka niemodlińskiego³⁴⁸. Potomkiem jednego z nich był Henryk Colmas, świadek na dokumencie Bolka IV z 1 lutego 1390 roku³⁴⁹. Kolejne pokolenie tego rodu odgrywało już znacznie większą rolę w otoczeniu książąt opolskich. Mikołaj w 1437 roku był posłem Mikołaja I w Kromieryżu³⁵⁰. Następnie potwierdził dokumenty Bernarda niemodlińskiego z 1445 i 1454 roku oraz dokument Bolka V z 1458 roku³⁵¹. Jego krewny Piotr Colmas w 1414 roku wyruszył w poczie Bernarda niemodlińskiego na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu³⁵². W oddziale księcia Bernarda był wówczas także nieznanymi bliżej Colmas Bresla³⁵³. Piotr później tylko dwukrotnie pojawił się jako świadek: wpraw na dokumencie księcia Bernarda z 1439 roku, a następnie na dokumencie Bolka V z 1451 roku³⁵⁴. Istotna jest jednak waga drugiego dokumentu. Mianowicie 27 czerwca 1451 roku książę głogówecki zabezpieczył wiano swojej nowej żony Jadwigi, córki Hinczy Besa z Kujaw. Dobór opiekunów przez Jadwigę, jak i świadków dokumentu, nie był przypadkowy i wobec tego należy uznać, iż Piotr Colmas był wówczas jednym z zaufanych ludzi księcia. Innymi świadkami tego dokumentu byli między innymi Jan Colmas z Piechocic i Henryk Colmas, starosta chrzelicki. Henryk urząd starosty pełnił jeszcze w 1455 roku³⁵⁵. Śmierć Wołoszka przyczyniła się prawdopodobnie do odsunięcia tego rodu od

³⁴⁶ *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs der Städte und der Einführung und Verbreitung Deutscher Kolonisten und Rechte in Schlesien und der Ober-Lausitz*. Hrsg. G.A. TZSCHOPPE, G.A. STENZEL. Hamburg, nr 132 = CDS XXII, nr 4662 [regest z poprawną datą]; APWr. Rep. 107, nr 18 [trasumpt z 29 września 1358 roku] = CDS XXIX, nr 5695 [regest]. Jego braćmi byli Jan, marszałek Henryka V wrocławskiego, i Henryk, zob. T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 321.

³⁴⁷ CDS VI, nr 16 [regest].

³⁴⁸ CDS VI, nr 49, 56, 57 [regesty]; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 300; T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 321; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 1, s. 394.

³⁴⁹ CDS VI, nr 75 [regest].

³⁵⁰ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 300; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 1, s. 394.

³⁵¹ B. SZCZECHE: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego nadany dla Woźnika dnia 3 kwietnia 1454 roku*. Zabrze 1997, s. 4—5 = IDEM: *Widymat lubliniecki z 1565 roku przywileju księcia Bernarda opolsko-strzeleckiego dla Woźnika z 1454 roku*. Katowice 2000, s. 4—7 = IDEM: *Ferdynand III, król Czech i Węgier, potwierdza przywileje miasta Woźniki oraz nadaje nowe prawa (25 kwiecień 1631)*. Katowice 2000, s. 9—12; CDS I, nr 125; CDS II, s. 99, nr 31.

³⁵² OBA 2111, s. 18.

³⁵³ OBA 2111, s. 11.

³⁵⁴ CDS VI, nr 201 [regest]; Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

³⁵⁵ CDS VI, nr 235 [regest].

dworu książęcego, gdyż Colmasowie pojawiali się sporadycznie na dokumentach późniejszych książąt opolskich³⁵⁶.

35. Commerau

Z księstwa brzeskiego do Opola przybył Arnold z Commerau. Pochodził on prawdopodobnie ze wsi Commerau niedaleko Budziszyna. W połowie lat dziewięćdziesiątych XIII wieku pojawił się na ziemiach księcia Henryka V wraz z ojcem Szymonem i bratem Piotrem. Potem przeniósł się na dwór księcia Bolesława I, dla którego potwierdził kilka dokumentów³⁵⁷. Ostatni dokument, na którym pojawia się ta osoba, został wystawiony 25 maja 1304 roku³⁵⁸. Jego brat Piotr — już rycerz pasowany — otwierał wraz z synem Henrykiem listę świadków na dokumencie Mikołaja z Ruszkowa dotyczącym przekazania dóbr joannitom z Łosiowa³⁵⁹. Jego potomkiem był Jan Commerau, który w 1397 roku wraz z innymi rycerzami niemodlińskimi poparł pretensje książąt opolskich do Namysłowa³⁶⁰. Był właścicielem wsi Ligota (później zwanej Szydłowcem, dzisiejszy Szydłowiec Śląski, 5 km na północ od Niemodlina), którą sprzedał 25 maja 1403 roku Konradowi Pangemu za 260 grzywien. Jego żoną była bliżej nieznana Katarzyna³⁶¹. Po sprzedaży Ligoty nie pojawiał się więcej na dokumentach opolskich, co może oznaczać, że opuścił księstwo niemodlińskie i powrócił do swoich rodowych dóbr.

36. Czamborowie

Ród ten należał do najznacznějších na Śląsku i pieczętował się herbem Rogala³⁶². Pochodził z Kazanowa leżącego pod Strzelinem³⁶³. Kilka rodzin Czamborów znalazło się na terytoriach rządzonych przez Piastów opolskich.

³⁵⁶ CDS VI, nr 276, 341 [regesty]. Mimo to w tym czasie poszerzyli swoje dobra, o czym szerzej, zob. J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 300; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 1, s. 394.

³⁵⁷ Szerzej, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 25, 70. Tu pominięta informacja, że na dokumencie z 11 września 1293 roku był prokuratorem, zob. SUB. Bd. 6, nr 124.

³⁵⁸ APWr. Rep 4f, nr 55b = CDS XVI, nr 2792 [regest]. Był wówczas pasowanym rycerzem.

³⁵⁹ CDS XVI, nr 3166.

³⁶⁰ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

³⁶¹ C 174a, s. 5, nr 1; G. PÜCKLER: *Aus der Geschichte von Schedlau*. „Heimatkalendar des Kreises Falkenberg” 1929. Jg. 4, s. 57.

³⁶² J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 251—253.

³⁶³ M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 113; U. SCHMILEWSKI: *Der schlesische Adel...*, s. 540—541; BIAŁKOWSKI L.: *Ród Czamborów-Rogalów w dawnych wiekach*, „Rocznik Polskiego

36.1. Sokołowscy

Wywodzili się z Sokołowa (dzisiejsze Sokołowice) w okręgu oleśnickim i pieczętowali się herbem znanym w Polsce jako Rogala³⁶⁴. Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny był Ocnserius, który miał dwóch synów: Sułka i Gniewomira. Działali oni pod koniec XIII wieku. Wnukiem jednego z nich był Konrad, który pojawił się na kilku dokumentach książąt oleśnickich między 1319 a 1325 rokiem³⁶⁵. Jego potomkami byli Filip, Bartosz i Michał. Pierwszy z nich pojawił się na dokumencie księcia oleśnickiego w 1344 roku. Później potwierdził także jego dokumenty z 1348 oraz 1355 roku³⁶⁶. Bartosz natomiast był świadkiem wystawienia dokumentów w 1349 roku oraz 1363 roku³⁶⁷ i pojawiał się też na innych dokumentach, na których nosił tytuł rycerza³⁶⁸. Do 1376 roku był starostą kujawskim³⁶⁹. Michał był właścicielem Magnuszowic w księstwie niemodlińskim, które sprzedał za 126 grzywien groszy Henrykowi Quasowi i Piotrowi, wójtom niemodlińskim³⁷⁰. Jego wnukami byli zapewne Jan i Mikołaj z Sokołowa, którzy w 1397 roku wraz z innymi rycerzami znaleźli się na liście wypowiednim wysłanym do Namysłowa³⁷¹. Możliwe, że synem jednego z nich był Konrad, który pod koniec 1401 roku napadł na wsie biskupie wraz z innymi rycerzami książąt opolskich, za co został ekskomunikowany³⁷². Na początku XV wieku potwierdzał dokumenty Ludwika brzeskiego³⁷³. 2 października 1412 roku Konrad poświadczyl dokument Bernarda wystawiony w Brzegu³⁷⁴. W 1414 roku Andrzej i Jakusz

Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie” 1921/1923. R. 6, s. 81—115; K. EISTER: *Die Bedeutung der Ritter...*, s. 46—69; H.J. VON WITZENDORFF-REHDIGER: *Die Tschammer und die Stosch*. JSFWUB 1963. Bd. 8, s. 7—21.

³⁶⁴ M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s.102, 187 Ogólnie o rodzinie, zob. S. KOZIEROWSKI: *Obce rycerstwo w Wielkopolsce w XIII—XVI wieku*. Poznań 1929, s. 95—96. Pieczęć Konrada z Sokołowic znana z 1397 roku, zob. APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 30 XII 1397. Zdjęcie pieczęci wraz z jej omówieniem, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 764 (pieczęć nr 770). Taki sam herb znajduje się na pieczęci Bartosza z Sokołowa przywieszonej do dokumentu z 1417 roku, zob. KDW. T. 5, nr 270.

³⁶⁵ Sommerberg III, s. 143, nr 173; CDS XVIII, nr 3979, 4233, 4363, 4473; *Urkundensammlung zur Geschichte des Fürstenthums Oels bis zum Aussterben der Piastische Herzogslinie*. Hrsg. W. HAEUSLER. Breslau 1883, nr 122; LuBS. Bd. 2, s. 15, nr 12.

³⁶⁶ Sommerberg III, s. 109, nr 108, s. 119, nr 119 = NKKO, s. 139, nr 48 [regest]; RŚ. T. 3, nr 170.

³⁶⁷ RŚ. T. 2, nr 53; Sommerberg I, s. 972 = RŚ. T. 2, nr 751 [regest].

³⁶⁸ NKKO, s. 138, nr 43, s. 195, nr 43 [regesty].

³⁶⁹ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 122.

³⁷⁰ CDS VI, nr 16 [regest].

³⁷¹ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

³⁷² *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879, 880, 932; MV. T. 5, nr 2056; AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

³⁷³ APO. Am Kluczborka, nr 2, 3, 5, 9, 15, 16, 18.

³⁷⁴ APO. Am Kluczborka, nr 8.

Sokołowscy wyruszyli na wojnę głodową jako członkowie oddziału księcia niemodlińskiego³⁷⁵. Kolejnymi przedstawicielami tej rodziny byli Stanisław, który pojawił się na dokumencie tego Piasta z 13 listopada 1456 roku³⁷⁶, oraz Mikołaj, świadek dyplomu Konrada oleśnickiego z 1451 roku, jak również Bolka V z 1459 roku³⁷⁷.

36.2. Czamborowie ze Świerczowa

Jedna z gałęzi rodu Czamborów pochodziła ze Świerczowa (wieś w połowie drogi między Głogowem a Górą)³⁷⁸. Na dwór książąt opolskich przybyli oni z ziem biskupich. Do otoczenia Władysława Opolczyka należał Jan, syn Wincentego ze Świerczowa³⁷⁹, oraz bracia Wiśł i Henryk, synowie Henryka Czambora. Wiśł otrzymał od Henryka Czambora jego posiadłości w Krasnej Górze (*Sonnenberg*, obok Pielgrzymowic) oraz Pielgrzymowicach (*Pilkendorf*, 10,5 km na południowy zachód od Niemodlina). Wiadomo, że ta ostatnia wieś znajdowała się w okręgu niemodlińskim³⁸⁰. Synami Wiśła byli zapewne Wyszek i Zygmunt Czamborowie ze Świerczowa, którzy należeli do otoczenia Bolka IV. Wyszek pierwszy raz na dokumencie tego Piasta pojawił się 1 marca 1423 roku³⁸¹. Następnie 27 lutego 1425 roku poświadczył, wraz z bratem Zygmuntem, dokument księcia opolskiego³⁸². Także wspólnie potwierdzili kolejne dokumenty tego księcia wystawione między 1426 a 1435 rokiem³⁸³ oraz jeden niedatowany dokument, najpewniej z początku lat dwudziestych XV wieku (na co wskazuje lista świadków)³⁸⁴. Wyszek samodzielnie znalazł się na listach świadków dokumentów Bolka IV z 11 stycznia 1432 roku oraz 19 października 1433 roku³⁸⁵. Po śmierci Bolka IV Wyszek służył Mikołajowi I. Dla tego księcia poświadczył dokumenty w okresie od 1440 do 1446 roku³⁸⁶. W 1441 roku wraz z Jakuszem z Kępy został wysłany przez Mikołaja I do Wrocławia, dokąd miał przewieźć nieznane bliżej pismo³⁸⁷.

³⁷⁵ OBA 2111, s. 12.

³⁷⁶ APO. Am Olesna, nr 7.

³⁷⁷ Sommerberg I, s. 975, nr 88; CDS VI, nr 243 [regest].

³⁷⁸ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 241.

³⁷⁹ *Landbuch księstwa świdnickiego i jaworskiego*. Wyd. T. JUREK. T. 2. Poznań 2000, nr 266.

³⁸⁰ Neisser Lagerbücher, nr 1223.

³⁸¹ CDS VI, nr 165 [regest].

³⁸² APWr. Rep. 4f, nr 14.

³⁸³ CDCO, nr 11 = CDDT, nr 159; CDS VI, nr 176, 181, 184 [regesty]; APWr. Rep. 4f, nr 43aa: D 370, s. 80—81.

³⁸⁴ APWr. Rep. 107, nr 50.

³⁸⁵ CDS VI, nr 183 [regest]; CDS I, nr 111.

³⁸⁶ CDS VI, nr 208, 209 [regest]; S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe Archiwum Miejskiego w Opolu*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1950. R. 5, s. 102, nr 12a.

³⁸⁷ APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 1 II 1441.

W 1451 roku potwierdził wraz z innymi najważniejszymi członkami elity Bolka V jego decyzję o przekazaniu poszczególnych miast i wiosek Jadwidze z Besów³⁸⁸. Z dokumentu wystawionego przez Bolka IV w 1429 roku znany jest jeszcze Michał ze Świerczowa³⁸⁹.

36.3. Czamborowie ze Stachowa

Z księstwa świdnickiego pochodziła inna linia Czamborów, mająca swoją siedzibę we wsi Stachów koło Strzelina. W księstwie opolskim pojawił się Boruta, prawdopodobnie syn Boruty (Borysława), który należał do otoczenia Władysława salzburskiego³⁹⁰. Boruta (Borysław) pieczętował się herbem znanym w Polsce jako Rogala³⁹¹. Prawdopodobnie bratem Boruty był Mikołaj Boruta, kasztelan toszecki (1292—1298)³⁹². 29 listopada 1312 roku Boruta w zamian za alodium w Tomicach, które niegdyś należało do synów Tomasza z Kamienia, otrzymał dwie wsie: Komprachcice oraz Jaśkowice, które były własnością klasztoru w Lubiążu³⁹³. Później wraz z synem Borutą należał do otoczenia księcia legnickiego³⁹⁴. Na dokumencie wystawionym przez wrocławski kler Boruta został określony jako pochodzący z Opola, co może oznaczać, że miał w tym księstwie jakieś dobra³⁹⁵. W dokumencie wystawionym 16 kwietnia 1349 roku wspomniany jako fundator kościoła w Dobrzyniu Wielkim³⁹⁶. Cztery dni później dokument dotyczący tej samej sprawy wystawił Bolko II³⁹⁷. Do rodziny ze Stachowa należeli także kanonik wrocławski Maciej³⁹⁸, Gniewomir³⁹⁹ i prawdopodobnie Munssio Boruta, późniejszy komornik

³⁸⁸ Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

³⁸⁹ APWr. Rep. 72, nr 7

³⁹⁰ Szerzej, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo...*, s. 81.

³⁹¹ P. PFOTENHAUER: *Die schlesische Siegel von 1250 bis 1300 (bezieht sich 1327)*. Breslau 1879, s. 33, pieczęć nr 66; P. BRETSCHNEIDER: *Studien und Bemerkungen über epigraphische und heraldische Denkmäler Schlesiens aus dem 13. und 14. Jahrhundert*. Th. 1. ZFGS 1930. Bd. 64, s. 7—10. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, s. 770—771 (pieczęć nr 777).

³⁹² Szerzej, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 44.

³⁹³ APWr. Rep. 107, nr 9 = CDS XVI, nr 3325 [regest].

³⁹⁴ CDS XVI, nr 3396; CDS XVIII, nr 3757, 3764, 3936, 4044, 4095, 4096, 4213 (jako jeden z pięciu reprezentantów księcia Bolesława legnickiego), 4223, 4225, 4238 (w 1322 roku starszy z Borutów był wówczas już rycerzem pasowanym), 4322, 4449, 4590; CDS XXII, nr 4798, 4800, 4807, 4809, 4812, 4818, 4870, 4891, 4898, 4907, 4977, 4978, 4980, 4984, 5031, 5124, 5157, 5192, 5193, 5199, 5227, 5231, 5251 [regesty].

³⁹⁵ CDS XVIII, 4320 [regest].

³⁹⁶ D 370, s. 90.

³⁹⁷ Ibidem, s. 89—90.

³⁹⁸ MV. T. 2, nr 1123, 1124.

³⁹⁹ CDS XXII, 4798, 4807, 4809, 4818, 4836, 4860, 4870, 4893, 4897, 4907, 4914, 4977, 4978, 4984, 5031, 5124, 5131, 5133, 5134, 5157, 5158, 5231, 5251 [regesty].

strzelecki⁴⁰⁰, być może tożsamy z Mikołajem (*Nikuscho*) ze Stachowa⁴⁰¹. Do tej samej rodziny należał najpewniej Henryk *de Stakov*, który w 1373 roku otrzymał dobra w ziemi halickiej od księcia Władysława Opolczyka⁴⁰². Innym przedstawicielem tej rodziny był joannita Boruta, w latach 1399—1405 przełożony komturii w Tyńcu Małym⁴⁰³. Z XV wieku znany jest Hincza ze Stachowa, zaciężny krzyżacki w okresie wielkiej wojny. Służył w rocie Czenka Borschitza i Mikołaja Łagowskiego⁴⁰⁴.

36.4. Rodzina z przydomkiem Szary

Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny był Borzym Szary ze Smugi, starosta dobrzyński i opolski z ramienia Władysława Opolczyka, który dla tego Piasta co najmniej dwukrotnie odbierał raty od krzyżaków za zastawienie ziemi dobrzyńskiej. Podczas wojny z Królestwem Polskim dowodził obroną Bobrownik⁴⁰⁵. Rodzina z przydomkiem Szary pieczętowała się herbem Rogala⁴⁰⁶ i miała posiadłości w Smudze (*Smogen*, 15 km na wschód od Olesna), Kotórze (*Chotorz*, dzisiejszy Kotórz Wielki, 12 km na północny wschód od Opola) i Winowie (*Wyno*, 5 km na południe od Opola). Synem Borzyma był Maciej Szary z Kotorza i Winowa. Maciej należał do otoczenia Bolka IV, dla którego potwierdził dokumenty z 19 sierpnia 1403 roku⁴⁰⁷, 30 maja 1404 roku⁴⁰⁸, 22 maja 1407 roku⁴⁰⁹ i 22 sierpnia 1407 roku⁴¹⁰. 7 lipca 1412 roku przekazał wikariuszom kolegiaty św. Krzyża w Opolu fundusz o wartości 100 grzywien, na który składały się monety, złoto oraz srebro. Kapitał ten miał być wykorzystany na zakup rocznego czynszu. W zamian za to wikariusze zobowiązali się na czas życia fundatora odprawiać mszę świętą przy ołtarzu głównym bądź

⁴⁰⁰ CDS VI, nr 55 [regist].

⁴⁰¹ CDS XXII, 4914 [regist].

⁴⁰² J. SPERKA: *Władysław, książę opolski...*, s. 355.

⁴⁰³ M. STRANAWSKA: *Między Jerozolimą a Łukowem. Zakony krzyżowe na ziemiach polskich w średniowieczu*. Warszawa 1999, s. 347; R. HEŚ: *Joannici na Śląsku w średniowieczu*. Kraków 2007, s. 517.

⁴⁰⁴ *Das Soldbuch des Deutschen Ordens 1410/1411: die Abrechnungen für die Soldtruppen*. Th. 1. *Text mit Anhang und Erläuterungen*. Bearb. S. EKDAHL. Köln—Wien 1988, s. 47, 50, 52; *Das Soldbuch des Deutschen Ordens 1410/1411*. Th. 2. *Indices mit personengeschichtlichen Kommentaren*. Bearb. S. EKDAHL. Köln—Weimar—Wien 2010, s. 309—310.

⁴⁰⁵ Biogram Borzyma, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 205—207.

⁴⁰⁶ Ibidem, s. 205, przyp.212. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 753—754 (pieczęcie nr 761—762).

⁴⁰⁷ APWr. Rep. 4f, nr 29e.

⁴⁰⁸ CDS VI, nr 103 [regist].

⁴⁰⁹ APWr. Rep. 107, nr 68.

⁴¹⁰ CDS VI, nr 111 [regist].

ołtarzu Marii w intencji odpuszczenia grzechów Macieja, a po śmierci darczyńcy — w intencji spokoju jego duszy⁴¹¹. 8 marca 1421 roku Maciej Szary był wraz z Piotrem Strzałą z Wysoka i Przecławem z Kühschmalz rozjemcą w sporze między Bolkiem IV a Bernardem o podział spadku po ich bracie Janie⁴¹². Synem Macieja był zapewne Czambor z Kotórze, który 25 maja 1429 roku sprzedał Kotórze za 150 grzywnien groszy czeskich polskiej miary Andrzejowi z Borzygniewa⁴¹³.

36.5. Łąbinowiccy

Właściciele wsi Łąbinowice (*Lonbynow*, 19 km na północny wschód od Nysy) należeli do rodu Czambor i byli powiązani z Czamborami z Sokołowic⁴¹⁴. W źródłach pojawiają się dopiero w drugiej połowie XIV wieku. O tym, że byli boczną linią Czamborów, świadczy herb Antoniusza z Łąbinowic, który pieczętował się Rogalą⁴¹⁵. Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny był Jakub, który w źródłach pojawił się 6 stycznia 1371 roku, a zmarł przed 8 stycznia 1372 roku⁴¹⁶. Jego bratem był Jan z Łąbinowic (zwany Hankiem z Sokołowa), żonaty z Katarzyną. Ich siostrą była Juta. Jan zmarł około 1378 roku, pozostawiając dwóch niepełnoletnich synów: Jekelina i Jana. Ich opiekunem został Henryk Czambor, który jednak musiał odstąpić Jucie, ciotce dziedziców Łąbinowic, część dochodów i pól rolnych z ich dóbr⁴¹⁷. Łąbinowiccy posiadali dworek w Nysie, który w 1379 roku sprzedała Katarzyna, wdowa po Hanku z Sokołowa⁴¹⁸. W otoczeniu Piastów opolskich znaleźli się Jan z Łąbinowic, zapewne tożsamy z synem Hanka z Sokołowa. Poświadczył on dokumenty Bernarda niemodlińskiego z 5 października 1423 roku oraz 19 maja 1424 roku⁴¹⁹. Jego bratem mógł być Jakusz, możliwe, że tożsamy z Jekelinem, który został odnotowany

⁴¹¹ APWr. Rep. 107, nr 83, 84, 85; J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 838—839.

⁴¹² CDS VI, nr 157 [regist].

⁴¹³ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 2.

⁴¹⁴ Wbrew twierdzeniu J. Horwata Łąbinowice nie znajdowały się w okręgu niemodlińskim, lecz w okręgu nyskim, zob. Neisser Lagerbücher, nr 541; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 401.

⁴¹⁵ H.J. VON WITZENDORFF-REHDIGER: *Die Tschammer und die Stosch*. JSFWUB 1963. Bd. 8, 1963, s. 18; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 4, s. 180. Pierwszy z tych autorów uznał, że Łąbinowice stały się własnością Czamborów w 1440 roku, po sprzedaniu Błotnicy. Mikołaj z Łąbinowic poświadczony był jednak już w 1413 roku, zob. niżej. Opis herbu, zob. J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 736. Pieczęć Mikołaja z 1439 roku jest częściowo uszkodzona, zob. niżej.

⁴¹⁶ Neisser Lagerbücher, nr 206, 251.

⁴¹⁷ Ibidem, nr 251, 848, 1001.

⁴¹⁸ Ibidem, nr 1002; A. THOMAS: *Kurze Geschichte der Pfarrei Lamsdorf, Kreis Falkenberg* O.-S. Neisse 1913, s. 6—7.

⁴¹⁹ APWr. Rep. 115, nr 2, 3.

w 1405 roku⁴²⁰. W 1414 roku Jakusz udał się wraz z Bernardem niemodlińskim na wojnę głodową⁴²¹. Ich bliskim krewnym — najpewniej bratankiem, synem Jakuba — był Mikołaj z Łambinowic, który w 1404, 1410, 1413 i 1415 roku sprzedał z prawem odkupu część dochodów z Łambinowic i Szadurczyc (leżących obok Łambinowic)⁴²². 18 maja 1415 roku sprzedał także 2 grzywny czynszów altarystom nyskim⁴²³. 21 maja 1421 roku potwierdził transakcje Wołowskich z Jerzym Dreskem⁴²⁴. W 1400 roku Mikołaj i Jan z Łambinowic mieli poświadczyć rycerskie pochodzenie Długomiła, jednak dokument znany jest dopiero z XVI-wiecznego odpisu i z tego powodu ich pokrewieństwo nie jest pewne⁴²⁵.

W otoczeniu Bolka V znalazł się Antoniusz z Łambinowic, syn Mikołaja, który był świadkiem dokumentów tego księcia w latach 1433—1435⁴²⁶. W 1439 roku Antoniusz z Łambinowic, syn Mikołaja, wraz z Jerzym Dreskem, kasztelanem niemodlińskim, Hansem Pangem z Sadów, burgrabią niemodlińskim, Hinczą Przecho-dem, Mikołajem Rabilem i Hansem wójtem Ścinawy ręczył spłatę długu Henryka Breitbucha⁴²⁷. Przed 25 maja 1441 roku nabył wieś Śmiłowice (*Smilsdorf*, 13 km na północ od Nysy)⁴²⁸. W 1442 roku Antoniusz stał się właścicielem wsi Wierzbie (5,5 km na północ od Korfantowa)⁴²⁹. W sierpniu 1444 roku został wymieniony jako jeden z przedstawicieli rycerstwa nyskiego⁴³⁰. Ostatni raz pojawił się na istotnym dokumencie Bolka V z 1451 roku, w którym wraz z innymi najważniejszymi członkami elity tego Piasta potwierdził jego decyzję o przekazaniu poszczególnych miast i wiosek Jadwidze z Besów⁴³¹. Kolejni przedstawiciele tej rodziny — Mikołaj i Adam Łambinowscy, prawdopodobnie potomkowie Antoniusza — pojawili się dopiero w otoczeniu Mikołaja I, w drugiej połowie XV wieku⁴³².

⁴²⁰ A. THOMAS: *Kurze Geschichte der Pfarrei Lamsdorf...*, s. 7.

⁴²¹ OBA 2111, s. 11.

⁴²² CDS XXXVI, s. 27, nr 94, s. 30, nr 112, s. 33, nr 121; APWr. Rep. 102, nr 332; *Wykaz listów dłużnych...*, s. 232, nr 115.

⁴²³ APWr. Rep. 102, nr 454.

⁴²⁴ APO. Am Grodkowa, nr 1267.

⁴²⁵ J. PILNÁČEK, *Rody...*, D. 1, s. 138.

⁴²⁶ CDS VI, nr 185, 186 [regist]; CDS XXXIII, s. 33, nr 14.

⁴²⁷ APO. Am Nysy, nr 192 = CDS XXXVI, nr 185. Nie oznacza to wcale, że nie przebywał on na dworze Bolka V także później, gdyż brakuje dokumentów tego księcia z drugiej połowy lat trzydziestych XV wieku. Na dokumencie z 1439 roku znajduje się pieczęć Antoniusza, lecz jest częściowo uszkodzona. Można rozpoznać turzy róg z lewej strony.

⁴²⁸ CDS VI, nr 210 [regist]; APKat. Zespół nr 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 5.

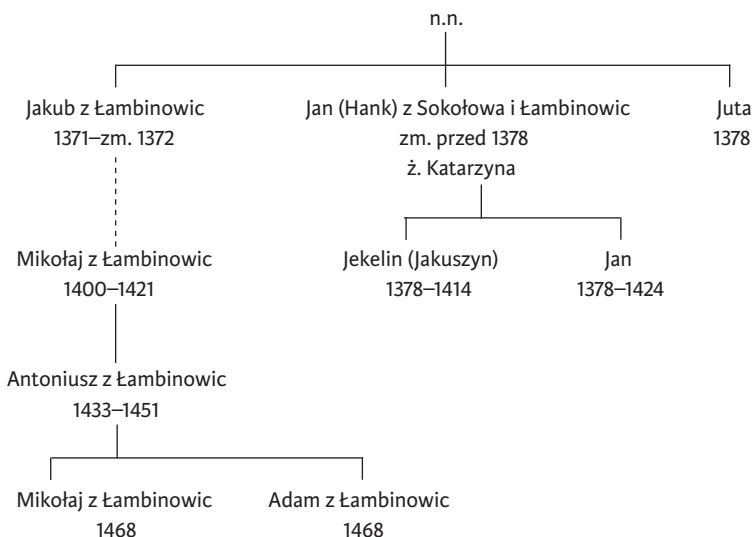
⁴²⁹ H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 16.

⁴³⁰ LuBS. Bd. 2, s. 252—255.

⁴³¹ Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338. Jego imię zostało zniekształcone na *Nuthomus*.

⁴³² CDS VI, nr 281 [regist]; DB. Bd. 1. Th. 4, s. 166; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 79.

Tablica 4. Rodzina z Łambinowic

Źródło: Opracowanie własne.

37. (z) Czartkowic

Ze wsi Czartkowice — leżącej nieopodal miejsca, gdzie powstały dzisiejsze Podborzany (5,5 km na północ od Strzelec Opolskich) — pochodził Nasiębor, starosta strzelecki za rządów księżnej Agnieszki⁴³³. Nasiębor poza Czartkowicami był właścicielem stawu Łoniak (niedaleko Jemielnicy), nad którym znajdowała się zapewne niewielka osada⁴³⁴. Jako właściciel Łoniaku wymieniony trzykrotnie: 15 października i 1 listopada 1390 roku oraz 24 marca 1395 roku⁴³⁵. W 1401 roku sprzedał księciu Bernardowi staw Łoniak, który następnie trafił do klasztoru w Jemielnicy. W zamian za to mnisi mieli odprawiać msze za zbawienie

⁴³³ CDS VI, nr 55 [regest].

⁴³⁴ J. Horwat utożsamia Nasiębora *de Lunak* z Nasięborem z Kępy, zob. J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 386, 389. Łoniak to obecnie teren nazywany Hubertus. Zdaniem Augustina Weltzla *Lunacio* było tożsame z Łagiewnikami, które znajdowały się niedaleko Strzelec Opolskich. W 1538 roku wspomniany jest las Lunak w okręgu strzeleckim, zob. Landbuch OR, nr 202; A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 24—25. Czartkowice znajdowały się w miejscu dzisiejszych Podborzan, niedaleko Strzelec Opolskich, zob. A. NOWACK: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 18, przyp. 31. Ostatnio o tych osadach pisał Piotr Siemko, zob. IDEM: *Identyfikacja niektórych osad średniowiecznych w kasztelanii toszeckiej*. „Rocznik Muzeum w Gliwicach” 2003. T. 18, s. 11—12.

⁴³⁵ CDS VI, nr 76 [regest]; APWr. 4f, nr 43c; CDS I, nr 52.

duszy Nasiębora, jego przodków i potomków w poniedziałki, środy i niedziele przy ołtarzu św. Katarzyny⁴³⁶. Jego krewnym był Jan Czartkowski, świadek na dokumencie Bolka IV z 17 lutego 1397 roku⁴³⁷. Synem jednego z nich mógł być Piotr z Czartkowic, który w 1414 roku wyruszył z księciem Bernardem na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu⁴³⁸. W 1439 roku wraz z Jesiorką z Dolnej sprzedał swoje prawa do wsi Grzybowice Andrzejowi i jego żonie Ewie ze Świbia⁴³⁹.

38. (z) Czech

Początkowo rycerstwo napływało do księstwa opolskiego z terenów Czech. Rycerze ci otrzymywali wówczas przydomek Czech, przez co trudno określić, czy byli z sobą spokrewnieni. Pierwszym znanym XIV-wiecznym przybyszem z tego kraju był Wilhelm Czech, zaufany rycerz Bolesława I. 20 grudnia 1311 roku książę podarował mu jako dziedziczne lenno 10 łanów we wsi Łągiewniki (obecnie osada zaginiona, leżąca pomiędzy Jemielnicą a Centawą) wraz z lasami, polami i łąkami oraz dochodami. Wspomniana darowizna miała być własnością dziedziczną Wilhelma⁴⁴⁰. Później Wilhelm znalazł się w otoczeniu księcia Alberta strzeleckiego. Był świadkiem dokumentu tego księcia z 1324 roku, w którym obniżał on czynsze w Oraczach (obecnie część Krapkowic) z uwagi na niedawny pożar w tej wsi⁴⁴¹. Dla tego księcia potwierdził dokumenty z 25 marca i 11 czerwca 1325 roku dotyczące nadań dla klasztoru jemielnickiego⁴⁴². Znalazł się w charakterze świadka także na kolejnym dokumencie dotyczącym darowizny dla Jemielnicy⁴⁴³. Był związany także z klasztorem czarnowąskim, o czym świadczy poświadczenie jednego dokumentu dla tego klasztoru wystawionego 11 listopada 1328 roku⁴⁴⁴.

⁴³⁶ CDS II, s. 92—93, nr 20, s. 93, nr 21.

⁴³⁷ APWr. Rep. 107, nr 43. Raczej nie był tożsamy z Hansem z Czartowic, zaciężnym w służbie krzyżackiej w okresie wielkiej wojny. O nim zob. *Das Soldbuch...*, Bd. 1, s. 65, 67—68, Bd. 2, s. 53.

⁴³⁸ OBA 2111, s. 12.

⁴³⁹ E. MÜCKE: *Dorfschicksale im Kreise Groß Strehlitz*, „Aus dem Chelmer Lande” 1925. Jg. 1, nr 10, s. 3; Schirnding. Bd. 4, nr 2521a. Wieś leżała między Szymiszowem a Suchą.

⁴⁴⁰ APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regist].

⁴⁴¹ WBP w Opolu, nr I-33 RKP = DB. Bd 1. Th. 1, s. 55.

⁴⁴² A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 16 = CDS II, s. 87, nr 11 [niedokładna informacja]; CDS II, s. 86—87, nr 10 = CDS XVIII, nr 4431 [regist].

⁴⁴³ ADO. J. PIENTAK: *Beschreibung über die Entstehung des Cistercienser Stifts Himmelwitz und was mit dem am 24. November 1810 aufgehobenen Stifte weiterhin geschehen ist*, s. 5 = A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 16—17 = CDS II, s. 87, nr 13 [informacja].

⁴⁴⁴ CDS I, nr 30 = CDS XVI, nr 4771 [regist]. Tu zapisany jako pan.

Potwierdził też inny dokument dla klasztoru w Czarnowąsie, który został wystawiony przez księcia niemodlińskiego Bolesława Pierworodnego 20 listopada 1328 roku⁴⁴⁵. Obecność Wilhelma na dokumentach, których odbiorcą był klasztor jemielnicki, była wynikiem posiadania łań w pobliskich Łagiewnikach, które później stały się wsią należącą do tego klasztoru. Kolejny dokument, na którym znalazł się czeski przybysz, został wystawiony przez księcia strzeleckiego 23 czerwca 1330 roku i dotyczył nadania praw książęcych we wsi Zimnice Jarosławowi z Michałowa. Na tym dokumencie Wilhelm został dopisany chyba w ostatniej chwili, gdyż znajduje się na samym końcu listy, nawet za protonotariuszem Mysso i bez predykatu *pan*⁴⁴⁶. Przed 20 września 1342 roku Wilhelm zdecydował się wraz z Bogusławem z Siernonowic, Jackiem z Walcerzowic oraz Budziwojem, synem Ottona dokonać darowizn na rzecz klasztoru jemielnickiego. Czech przekazali swoje dobra w Łagiewnikach otrzymane od Bolesława I. Każdy z darczyńców miał swoich osobnych świadków (prokurator książęcy i kapelan Mikołaj byli jedynymi wspólnymi świadkami). Byli nimi zapewne krewni, przyjaciele i sąsiedzi darczyńców. Ze strony Wilhelma byli to rycerz Stanimir, kasztelan oleski (tożsamy z Stanimirem Czechem), Gerlach z Siedlec, Wojśław Prawidłó oraz Andrzej z Dolnej. Z tego grona krewnym Wilhelma był zapewne Stanimir⁴⁴⁷. Stanimir Czech pierwszy raz pojawił się jako świadek na dokumencie Alberta strzeleckiego z 21 czerwca 1323 roku, w którym książę nadał klasztorowi w Jemielnicy wieś Łaziska⁴⁴⁸. Pięć lat później na dokumencie wystawionym przez wszystkich synów Bolesława I poświadczył Stanimir⁴⁴⁹. Brak przydomka może się wiązać z faktem, iż dokument sporządziła inna kancelaria. Później został kasztelanem oleskim⁴⁵⁰.

Być może krewnym Wilhelma i Stanimira był Jasiek Czech z Grudzie, który pierwszy raz pojawił się jako świadek na dokumencie księcia opolskiego wystawionym 6 czerwca 1343 roku⁴⁵¹. 20 kwietnia 1345 roku potwierdził kolejny dokument tego księcia⁴⁵². Dziewięć lat później zaczął się pisać z Grudzie (*Gruticz*, obecnie część Opola) oraz został panem Kromołowa (*Kromłowicz*, 9 km na południe od Krapkowic), o czym świadczy wystawiony przez niego dokument. Pieczętował

⁴⁴⁵ APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, s. 31—32, nr 31 = CDS XVI, nr 4773 [regest].

⁴⁴⁶ CDS VI, nr 7 [regest] = CDS XXII, nr 4952.

⁴⁴⁷ APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

⁴⁴⁸ APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest].

⁴⁴⁹ APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, s. 31—32, nr 31 = CDS XVI, nr 4773 [regest].

⁴⁵⁰ APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

⁴⁵¹ CDS I, nr 60 (Data dokumentu jest błędna — 1393. Biorąc pod uwagę listę świadków, dokument musiał być sporządzony w połowie XIV wieku. Prawdopodobnie zapisano C zamiast L).

⁴⁵² CDS I, nr 35.

się wówczas herbem przedstawiającym krzyż z rozdartymi ramionami⁴⁵³. Kolejny dokument został przez niego wystawiony 12 października 1355 roku. Tytułował się wtedy burgrabią opolskim⁴⁵⁴. Potwierdzał następne dokumenty tego księcia wystawione 12 stycznia 1356 roku (jako kasztelan) oraz 14 kwietnia 1357 roku (bez tytułu)⁴⁵⁵. Na dokumencie wystawionym 4 października 1357 roku był nazwany starostą opolskim⁴⁵⁶. Także na dokumencie Bolka III z datą 27 grudnia 1359 roku był starostą⁴⁵⁷. Ostatni raz pojawił się na dokumencie tego księcia z 1360 roku⁴⁵⁸. W 1361 roku był nazwany byłym burgrabią opolskim i został zapisany jako Jasiek Czech z Grudzie⁴⁵⁹. Jego synem mógł być Boguszko Czech z Chrebnowic, ochmistrz Władysława Opolczyka⁴⁶⁰. Innym synem Jaśka Czecha mógł być Jan Czech, świadek dokumentu Władysława Opolczyka wystawionego 17 maja 1388 roku⁴⁶¹.

Z księstwem niemodlińskim był związany Herman Czech, który 30 sierpnia 1353 roku poświadczył dokument księcia Bolka niemodlińskiego⁴⁶².

39. (z) Cieczowa

Rodzina ta pochodziła ze wsi Stróża koło Środy Śląskiej⁴⁶³. Używała herbu przedstawiającego wspiętego lub kroczącego lwa⁴⁶⁴. W XV wieku posiadała w księstwie opolskim wieś Kranski (prawdopodobnie dzisiejsze Skrońsko niedaleko Olesna).

⁴⁵³ APWr. Rep. 71, nr 27 = CDS I, nr 38; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 202—203. Zdjęcia pieczęci Jaśka zamieścił ostatnio M.L. Wójcik, zob. IDEM: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 307 (pieczęć nr 248).

⁴⁵⁴ APWr. Rep. 71, nr, 25 = CDS I, nr 39. Tu przywiesił identyczną pieczęć.

⁴⁵⁵ CDS I, nr 40; APWr. Rep. 107, nr 16 = RŚ. T. 3, nr 475 [regest].

⁴⁵⁶ APWr. Rep. 107, nr 20 = RŚ. T. 3, nr 568 [regest]. Biogram tego urzędnika sporządził D. Veldtrup, zob. IDEM: *Prosopographische Studein...*, s. 409—410.

⁴⁵⁷ APWr. Rep. 108, nr 6 = APWr. Rep. 108, nr 19 [transumpt z 30 października 1514 roku] = RŚ, t. 4, nr 447 [regest z błędną datą] = RŚ, t. 4, nr 677 [regest].

⁴⁵⁸ APWr. Rep. 4f, nr 65c = RŚ, t. 5, nr 12, 29.

⁴⁵⁹ APWr. Rep. 107, nr 20 = RŚ, t. 3, nr 568 [regest]. Z tego powodu niezrozumiały jest sceptycyzm Tomasza Jurka co do identyczności Jaśka Czecha z Jaśkiem Grutą, zob. IDEM: *Obce rycerstwo...*, s. 211.

⁴⁶⁰ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 202—203.

⁴⁶¹ CDS XXXIII, s. 142, nr 5.

⁴⁶² CDS VI, nr 20 [regest].

⁴⁶³ Ich wczesną genealogię uporządkował M.L. Wójcik, zob. IDEM: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 788—791. Warto dodać, że żyjący w połowie XIV wieku Zygfryd Schiebchen był także właścicielem Piskorzowic w okręgu średzkim, zob. M. GOLIŃSKI: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu. II księstwo wrocławskie na tle innych ziem dziedzicznych korony czeskiej*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1998. R. 53, s. 522—523.

⁴⁶⁴ M.L. WÓJCİK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 788—791 (pieczęć nr 798—801).

W 1414 roku Paszek Czeczowa z Kranska oraz Jan Czeczowa wyruszyli z księciem Bernardem na wojnę do Prus⁴⁶⁵. Jest to jedyna informacja o nich. Później wieś Kranska była własnością Henryka, starosty niemodlińskiego⁴⁶⁶.

40. Czelmowie

Pochodzili z księstwa głogowskiego. Pisali się z Kalska (*Kalczk*, niedaleko Sulechowa). Byli prawdopodobnie właścicielami Meszny, Piotrowic (dzisiejsze Piotrowice Nyskie) i Wierzbna (osady niedaleko Nysy)⁴⁶⁷. Pieczętowali się herbem przedstawiającym w polu dziewięć lewych skosów⁴⁶⁸. Rycerz Jasiek Czelm był świadkiem na dokumencie księcia niemodlińskiego wystawionym 25 września 1376 roku⁴⁶⁹. Trzy lata później był świadkiem fundacji kolegiaty w Głogówku⁴⁷⁰. W 1380 roku wraz z innymi pasowanymi rycerzami potwierdził darowiznę wosku z książęcej pasieki w Szydłowie (*Schydla*, 10,5 km na południowy wschód od Niemodlina) kolegiacie w Głogówku⁴⁷¹. W 1381 roku wraz z Ramfoldem Stoszem doradzał księciu Henrykowi jako arbitrowi w sporze pomiędzy księciem ziębskim a klasztorem henrykowskim⁴⁷². Synem Jaśka był pasowany rycerz Bertold Czelm z Kalska, który pod koniec XIV wieku sprzedał Janowi z Groszowic wieś Zimnice za 176 grzywien⁴⁷³.

41. Czewebrut

Blżej nieznani Mikołaj, Bertold i Jan Czewebrutowie pochodzili prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku na-

⁴⁶⁵ OBA 2111, s. 11, 12.

⁴⁶⁶ Zob. biogram Henryka Kranskiego.

⁴⁶⁷ CDS XIV, s. 20—21 (bracia Mikołaj, Jęszek i Piotr zwani Czelin). Historycy upatrują protoplasty rodziny w Mikołaju Zelmie, świadku na dokumencie wystawionym w 1261 roku, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 148. O Czelmach szerzej pisał Marek L. Wójcik, zob. IDEM: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 203—205.

⁴⁶⁸ M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 203—205 (pieczęć nr 123).

⁴⁶⁹ CDS VI, nr 56 [regest].

⁴⁷⁰ CDS XXXIII, s. 139—140, nr 1.

⁴⁷¹ CDS XXXIII, s. 140, nr 3.

⁴⁷² APWr. Rep. 84, nr 129.

⁴⁷³ CDS VI, nr 82 [regest]. Wraz ze sprzedażą Zimnic Czelmowie znikają ze źródeł niemodlińskich. Szerzej o ich działalności w innych księstwach oraz o innych przedstawicielach Czelmów, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 203—205.

padli wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie⁴⁷⁴. Z tego powodu razem z innymi uczestnikami napadu zostali ekskomunikowani 13 marca 1402 roku⁴⁷⁵. Ponownie kary kościele zostały na nich nałożone 9 stycznia 1403 roku⁴⁷⁶. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku jeszcze raz obłożono klątwą uczestników napadu⁴⁷⁷, co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku⁴⁷⁸. Brak o nich informacji w późniejszych źródłach.

42. (z) **C**zindal

Albert Trojan i jego brat Mikołaj z *Czindal* (miejscowość nieznana) pochodzili prawdopodobnie z części z księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku napadli wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie⁴⁷⁹, dlatego z innymi uczestnikami ataku zostali ekskomunikowani 13 marca 1402 roku⁴⁸⁰. Ponownie kary kościele zostały nałożone 9 stycznia 1403 roku⁴⁸¹. Ponieważ Piast opolski nie zrealizował wyroku rozjemczego, 12 listopada 1406 roku jeszcze raz obłożono klątwą uczestników napadu⁴⁸², co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku⁴⁸³. Brak o nich informacji w późniejszych źródłach.

43. **D**estprim z Kobylej Głowy

Potomek Stefana z Kobylej Głowy (wieś koło Ząbkowic)⁴⁸⁴. Wymieniony był jako świadek na dokumencie z 22 listopada 1311 roku dotyczącym sprzedania aloidium w Tomicach klasztorowi w Lubiążu⁴⁸⁵. Jego braćmi byli Fryderyk i Stefan. Destprim był żonaty z Elżbietą, córką Gierka z Tomic. Zmarł przed 1332 rokiem, wówczas bowiem wdowa po nim procesowała się z szwagrami o dobra w Dobrym

⁴⁷⁴ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

⁴⁷⁵ *Ibidem*, nr 880.

⁴⁷⁶ MV. T. 5, nr 2056.

⁴⁷⁷ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

⁴⁷⁸ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

⁴⁷⁹ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

⁴⁸⁰ *Ibidem*, nr 880.

⁴⁸¹ MV. T. 5, nr 2056.

⁴⁸² *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

⁴⁸³ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

⁴⁸⁴ Szerzej o tej rodzinie, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 72—73; U. SCHMIDT: *Der schlesische Adel...*, s. 469—470.

⁴⁸⁵ APWr. Rep 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239 [regest].

Dębiu, które były jej oprawą wdowią. Spór został rozsądzony przez Bolesława opolskiego i sędziego dworskiego Ninogniewa 20 czerwca 1332 roku. Elżbieta na czas swojego życia miała bez problemów korzystać ze swojej oprawy wdowiej, którą następnie mieli dziedziczyć bracia jej zmarłego męża⁴⁸⁶.

44. Długomiłowie

Pochodzili prawdopodobnie z Czech i pieczętowali się herbem przedstawiającym trzy łopaty w roztrój⁴⁸⁷. Na początku XV wieku w księstwie opolskim zostali odnotowani bracia Gumprecht i Długomił. Część historyków łączyła te dwie osoby w jedną, należącą do rodziny Długomiłów, a część uważała, że byli oni przedstawicielami Schliebenów⁴⁸⁸. W 1400 roku Długomił poświadczył dokument księcia Bernarda. Był wówczas starostą strzeleckim⁴⁸⁹. W tym samym roku Długomił miał zostać naganiony przez Jana Szczepana Kapustę i przeprowadzić przed margrabią morawskim Prokopem wywód szlachecki. Wynika z niego, że stryjami Długomiła byli Piotr i Mikołaj Bierawscy, krewnymi od strony babki ojczystej byli Jan i Otton Wołowscy, a od strony matki Budko z Wring Parhinowski. Szlachectwo naganionego poświadczyli ponadto Mikołaj i Jan z Łambinowic, ich pokrewieństwo nie jest jednak do końca pewne, ponieważ ten dokument znany jest dopiero z XVI-wiecznego odpisu⁴⁹⁰. Bracia Długomił i Gumprecht w 1401 roku sprzedali swoje dobra w pobliżu Ujazdu za 164 grzywny⁴⁹¹. Jeszcze w tym samym roku doszło do zadrażnienia stosunków obu braci z biskupem, gdyż 13 października 1401 roku napadli oni wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie⁴⁹². Z tego powodu wraz z innymi uczestnikami napadu zostali ekskomunikowani 13 marca 1402 roku⁴⁹³. Kary kościelne zostały ponownie 9 stycznia 1403 roku⁴⁹⁴. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku 12 listo-

⁴⁸⁶ CDS VI, nr 9 [regist].

⁴⁸⁷ APWr. Rep. 132d. Depozyt Gräfin Sauerma, nr 4.

⁴⁸⁸ J. Pilnáček, a za nim R. Sękowski uważał Długomiła Gumprechta za przedstawiciela rodu Długomiłów, zob. J. PILNÁČEK, *Rody...*, D. 1, s. 137—139; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 2, s. 44—46. J. Sperka uznał Gumprechta za przedstawiciela Schliebenów, zob. IDEM: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 317.

⁴⁸⁹ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 137. Pozostałe informacje o dokumencie zob. IDEM: *Rody...*, D. 2, s. 437, s. 558.

⁴⁹⁰ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 138.

⁴⁹¹ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 874.

⁴⁹² Ibidem, nr 879.

⁴⁹³ Ibidem, nr 880.

⁴⁹⁴ MV, t. 5, nr 2056.

pada 1406 roku ponownie obłożono klątwą uczestników napadu⁴⁹⁵, co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku⁴⁹⁶. 6 czerwca 1404 roku bracia Długomił i Gumprecht z Bierawy otrzymali od księcia Bernarda wyższe sądownictwo w dobrach Ligota (dzisiejszy Szydłowiec Śląski, 5 km na północ od Niemodlina)⁴⁹⁷. W 1414 roku wraz z księciem Bernardem uczestniczyli w wojnie głodowej⁴⁹⁸.

W 1402 roku Długomił z Bierawy kupił od Jana Besa z Rogowa za 300 grzywien wieś Narok (*Narok*, 15 km na północny zachód od Opola)⁴⁹⁹. Wraz z bratem Gumprechtem pojawił się jako świadek na dokumencie Bernarda niemodlińskiego 12 stycznia 1413 roku⁵⁰⁰. 10 lutego 1416 roku bracia nabyli od wójta Leśnicy Paszka część Bierawy⁵⁰¹. 22 sierpnia 1421 roku Długomił został odnotowany jako właściciel Friedlandu (dzisiejszy Korfantów)⁵⁰². Długomił na Friedlandzie znalazł się na dokumencie księcia Bernarda niemodlińskiego z 21 kwietnia 1427 roku jako jedna z osób gwarantujących bezpieczeństwo Żydom opolskim⁵⁰³. Długomił przebywał głównie w otoczeniu księcia opolskiego Bolka IV⁵⁰⁴. W 1426 roku gwarantował zwrot 40 grzywien pożyczonych przez Bolka IV u Żyda Moszego⁵⁰⁵. 7 marca 1434 roku Długomił z Bierawy, dziedzic Naroku i pan na Friedlandzie przekazał 2 i 1/5 wolnego łana wraz z pastwiskiem w Naroku Mikołajowi Kornkemu, w zamian za co miał on służyć swojemu panu jako strzelec w wypadku wojny⁵⁰⁶. Jest to ostatnia informacja o nim jako osobie żyjącej. Gdy zmarł, jego dzieci były jeszcze niepełnoletnie. Ich prawnymi opiekunami byli Gumprecht z Bierawy oraz Małgorzata Długomił (zapewne żona Długomiła). W czerwcu 1439 roku przekazali oni prawa do Ligoty, zwanej także Szydłowcem, a następnie sprzedali tę osadę za 300 grzywien Mikołajowi Dreskemu⁵⁰⁷. W tym samym roku Gumprecht otwierał listę świadków na dokumencie Bernarda niemodlińskiego⁵⁰⁸. Najstarszym synem Długomiła był zapewne Jan Długomił

⁴⁹⁵ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

⁴⁹⁶ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regist].

⁴⁹⁷ C 174a, s. 5, nr 2.

⁴⁹⁸ OBA 2111, s. 11.

⁴⁹⁹ APWr. Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1.

⁵⁰⁰ CDS XXXIII, s. 104, nr 13.

⁵⁰¹ A. Nowack: *Die Pffarrkirche...*, s. 7.

⁵⁰² CDS VI, nr 167 [regist].

⁵⁰³ APWr. Rep. 4f, nr 9.

⁵⁰⁴ CDCO, nr 11 = CDDT, nr 159; CDS VI, nr 181, 183, 184 [registry].

⁵⁰⁵ *Wykaz listów dłużnych...*, s. 230, nr 94.

⁵⁰⁶ CDS XXXV, s. 249, nr 6; M. GOLIŃSKI: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu*. III. Uwagi ogólne..., s. 4.

⁵⁰⁷ C 174a, s. 5, nr 3, 4.

⁵⁰⁸ E. MÜCKE: *Dorfschicksale im Kreise Groß Strehlitz*, „Aus dem Chelmer Lande” 1925, Jg. 1, nr 10, s. 3; Schirnding. Bd. 4, nr 2521a.

odnotowany w 1416 roku jako pleban w Otmęcie. Miał on dom w Krapkowicach⁵⁰⁹. Młodszy synami na pewno byli Jan i Mikołaj Długomiłowie. Pierwszy z nich potwierdził dokument Mikołaja I z 7 sierpnia 1447 roku⁵¹⁰. 14 lipca 1452 roku Jan wystawił dokument, w którym zatwierdzał przekazanie dóbr w Naroku przez Mikołaja Palczucha swoim potomkom. Do dokumentu Długomił przywiesił swoją pieczęć przedstawiającą trzy łopaty w roztrój⁵¹¹. 14 czerwca 1479 roku Gaza, córka Mikołaja Długomiła, przekazała Janowi Besowi z Leszczyn Szydłowiec, Rzędziwojowice, Gościejowice oraz Wydrowice⁵¹².

W drugiej połowie 1418 roku książę Bernard uczynił najpewniej Gumprechta starostą strzeleckim, po opuszczeniu tego stanowiska przez Piotra Temchyna, który stał się wówczas starostą głogóweckim⁵¹³. Funkcję tę pełnił on przez około 15—20 lat⁵¹⁴. 2 marca 1436 roku starosta sprzedał Janowi Gromce, plebanowi w Jasionie, altaryście strzeleckiemu za 20 grzywien 2 grzywny czynszu z trzech wolnych łąnów znajdujących się w Polskich Łanach (dzisiejsze Suche Łany, 1 km na południowy zachód od Strzelec Opolskich)⁵¹⁵. Gumprecht przed 1 lutego 1439 roku utracił urząd⁵¹⁶. Zmarł po 1440 roku, kiedy ostatni raz był notowany w źródłach⁵¹⁷. Jego synem był najpewniej Jan Gumprecht z Bierawy, student krakowski od 1426 roku⁵¹⁸. Jan z Bierawy poświadczył jeden dokument księcia Bernarda z 1 lutego 1439 roku⁵¹⁹. Wnukiem Gumprechta był zapewne Mikołaj Gumprecht, wójt Ujazdu⁵²⁰.

⁵⁰⁹ WBP w Opolu, IV-17 RKP; J. CHRZĄSZCZ: *Geschichte der Stadt Krappitz in Oberschlesien*. Breslau 1932, s. 14—15; L. MUSIOŁ: *Chrapkowice (Krapkowice). Z dziejów miasta i parafii*. 1968. Mps w Bibliotece Śląskiej w Katowicach, s. 80—81.

⁵¹⁰ APWr. Rep. 4f, nr 15 = CDS VI, nr 220 [regest].

⁵¹¹ APWr. Rep. 132d. Depozyt Gräfin Sauerma, nr 4.

⁵¹² C 174a, s. 5, nr 6.

⁵¹³ Gumprecht z tytułem starosty pojawia się dopiero 7 listopada 1423 roku, ale biorąc pod uwagę opuszczenie tego stanowiska przez Piotra w 1418 roku, można przesunąć jego nominację kilka lat wstecz.

⁵¹⁴ CDS II, s. 97, nr 29; D 384, s. 40—42; APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 2 [bez tytułu]; CDS VI, nr 171, 178 [regesty]; APWr. Rep. 115, nr 105 = D 384, s. 32—35; D 384, s. 40—42; *Piastenuerkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 1; CDS XXXIII, s. 104, nr 13; AGZ, t. 5, nr 68, 69 (pośredniczył wówczas wraz z Piotrem z Lubszy w podziale majątku między braćmi Janem z Zubrzy i Pawłem Gawronkiem z Bierawy).

⁵¹⁵ Inwentarz Rep. 107, nr 133; A. NOWACK: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 42—43.

⁵¹⁶ 1 lutego 1439 roku starostą był Henryk Kranski, zob. CDS VI, nr 200 [regest].

⁵¹⁷ C 174a, s. 5, nr 3, 4; Schirnding. Bd. 4, nr 2521c.

⁵¹⁸ *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego...*, s. 131.

⁵¹⁹ CDS VI, nr 200 [regest].

⁵²⁰ *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego...*, s. 301.

45. Dobiesz z Góry

Pochodził ze wsi Góra (*Gorow*, 10 km na północny zachód od Niemodlina). 14 sierpnia 1386 roku potwierdził dokument Władysława Opolczyka⁵²¹. Później należał do otoczenia księcia Bolka IV w związku z posiadaniem dóbr w okręgu niemodlińskim. Dla tego księcia potwierdził dokument wystawiony 1 lutego 1390 roku⁵²². W 1396 roku był świadkiem na dokumencie Jana Borschnitza, który jako sędzia ziemski niemodliński rozstrzygał spór o część wsi Dąbrowy (*Dambrau*, 12 km na północny wschód od Niemodlina)⁵²³. Pozostał przy tym Piaście nawet po przekazaniu okręgu niemodlińskiego Bernardowi. Znalazł się na dokumentach Bolka IV wystawionych 19 sierpnia 1403 roku oraz 9 listopada 1405 roku⁵²⁴. Później jego wieś przejął jeden z przedstawicieli rodziny Jan-kowskich⁵²⁵.

46. Dobko ze Sławic

Pochodził prawdopodobnie ze Sławic (*Slawic*, 6,5 km na północny zachód od Opola). Był on za rządów Bolka III kasztelanem opolskim, odnotowanym na dokumencie tego księcia wystawionym 19 marca 1378 roku⁵²⁶. Był także świadkiem — lecz bez podania pełnionego urzędu — na dokumentach tego Piasta sporządzonych 6 marca 1380 roku oraz 18 listopada 1381 roku⁵²⁷. Po śmierci Bolka III pojawiał się jako świadek na dokumentach Jana Kropidły: z 10 października 1382 roku oraz z 7 marca 1386 roku⁵²⁸. Jego krewnym mógł być Piotr Hincza ze Sławic, który był świadkiem na dokumencie Bolka IV z 1 lutego 1390 roku⁵²⁹.

⁵²¹ CDS XXXVIII, s. 104, nr 3.

⁵²² CDS VI, nr 75 [regist].

⁵²³ CDS VI, nr 81 [regist].

⁵²⁴ APWr. Rep. 4f, nr 29e; Rep. 4f, nr 84i.

⁵²⁵ C 174a, s. 7, nr 4.

⁵²⁶ AAWr., sygn. M, KK33; J. GOTTSCHALK: *Zur mittelalterlichen Geschichte der Oppelner Burgen*. ZFGS 1936. Bd. 70, s. 120; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 404. Ponieważ nazwy Sławice i Żlinice były na dokumentach zapisywane podobnie, możliwe, że wsią, z której pisał się Dobko, były Żlinice.

⁵²⁷ APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380; Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2.

⁵²⁸ APWr. Rep. 4f, nr 72aa; CDS VI, nr 72 [regist].

⁵²⁹ CDS VI, nr 75 [regist].

47. (z) Dobrodzienia

Na wojnę do Prus w 1414 roku z księciem Bernardem wyruszyli Pierzchała i Mieczek z Dobrodzienia⁵³⁰. Trudno powiedzieć, jakie były ich związki z tym miastem.

48. (z) Dolnej

Ze wsi Dolna (*Dolna*, 7 km na południowy zachód od Strzelec Opolskich) leżącej w okręgu strzeleckim w 1342 roku pisał się Andrzej⁵³¹. Jego krewnym był Wyczestaw, świadek na dyplomie księcia Alberta z 10 stycznia 1362 roku⁵³². Warztg z Dolnej w 1414 roku wyruszył na wojnę głodową wraz z innymi rycerzami opolskimi⁵³³.

49. Dornheimowie

Rodzina obcego pochodzenia, która przybyła do księstwa świdnickiego najprawdopodobniej z Turynгии⁵³⁴. Jej przedstawiciele pieczętowali się herbem przedstawiającym trzy ryby w roztrój⁵³⁵. Do księstwa opolskiego przeniósł się Henryk, syn Piotra Dornheima z Kaltenbrunn (dziś Mysłaków niedaleko Świdnicy)⁵³⁶. Młody Henryk rozpoczął karierę na początku XV wieku jako notariusz publiczny. Wkrótce trafił do kancelarii księcia Bernarda i nieprzerwanie spisywał dla niego dokumenty, począwszy od 19 lipca 1406 roku, do 24 maja

⁵³⁰ OBA 2111, s. 11.

⁵³¹ CDS II, s. 88, nr 14.

⁵³² Inwentarz 4f, s. 1234a.

⁵³³ OBA 2111, s. 12.

⁵³⁴ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 215.

⁵³⁵ Siebmacher, s. 65; *Schlesisches Wappenbuch von Crispin und Johann Scharffenberg*. Hrsg. v. H. v. MOSCH, Neustadt an der Aisch 1984, tabl. 52; T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 215. Zdjęcia dwóch pieczęci przedstawicieli tej rodziny, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 236—237 (pieczęcie nr 162, 163).

⁵³⁶ Na dokumencie z 23 maja 1403 roku jest określony jako pisarz księcia opawskiego, jednak już na dokumencie z 15 czerwca 1403 roku znajduje się pieczęć notariusza oraz następujący tekst: *Et ego Heynricus quondam Petri Dornheim de Caldenborn, clericus Wratislaviensis diocesis publicis imperiali auctoritate notarius predictorum laicorum recognitioni, examinationi veritatis fassioni aliisque omnibus et fierent unacum prenominationis testibus presens interfui eaque omnia et singula sic fieri vidi et audivi et in fanc formam publicam redegi signoque et nomine meis solitis et consuetis consignavi in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum requisitus*, zob. CDS X, nr 302, 303; T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 215.

1414 roku⁵³⁷. Kolejny dokument dla tego Piasta z 1415 roku spisał już Otton Bes⁵³⁸. W 1414 roku Henryk udał się wraz z księciem na wojnę przeciwko Krzyżakom⁵³⁹. W tym samym roku Henryk Dornheim spisał jeden dokument dla swojego księcia z 2 października 1414 roku⁵⁴⁰, a następnie był jednym z gwarantów pokoju między biskupem Wacławem a Bernardem zawartym 29 listopada 1414 roku⁵⁴¹. Kolejny raz Henryk pojawił się w źródłach w 1419 roku z tytułem starosty niemodlińskiego⁵⁴², ten urząd przejął jednak zapewne wcześniej. Starostą niemodlińskim przed Henrykiem był Szylan Strzała, odnotowany z tym tytułem 2 października 1414 roku⁵⁴³. Między 1415 a 1419 rokiem w źródłach nie pojawia się żaden starosta niemodliński, w kancelarii od około 1415 roku pracował natomiast Otton Bes. W okresie od 1415 aż do 1419 roku książę Bernard nie wystawił ani jednego dokumentu w Niemodlinie⁵⁴⁴. W tym ostatnim roku na liście świadków na dokumencie księcia niemodlińskiego sporządzonym w Niemodlinie Henryk Dornheim był już starostą niemodlińskim. Oznacza to, iż prawdopodobnie odszedł on około 1415 roku — zapewne niedługo po powrocie z Prus, gdyż w tym czasie można zauważyć znaczne zmiany na urządach opolskich — z kancelarii Bernarda, aby zostać starostą niemodlińskim, a jego miejsce zajął Otton Bes. Z tym tytułem Dornheim był odnotowywany aż do 1427 roku⁵⁴⁵.

⁵³⁷ APWr. Rep. 66, nr 369 (tu podane same imię pisarza); APO. Am Kluczborka, nr 6, 8; Schirnding. Bd. 4, nr 2519c; APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1; APWr. Rep. 4f, nr 66; Rep. 4f, nr 67; Rep. 108, nr 8; CDS VI, nr 116, 117, 128 [regesty]; CDS I, nr 77, CDS XXXIII, s. 104, nr 6; APKat. Zespół 177, Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2. Według D. Veldtrupa, Henryk Dornheim jako pisarz książęcy był po raz pierwszy poświadczony 12 września 1409 roku, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 472. Historyk nie wykorzystał jednak przy opracowywaniu biogramu tego urzędnika wielu dokumentów znajdujących się w Archiwum Państwowym we Wrocławiu oznaczonych sygnaturą 4f, a także części dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym w Opolu oraz Archiwum Państwowym w Katowicach.

⁵³⁸ CDS VI, nr 137 [regest].

⁵³⁹ OBA 2111, s. 11.

⁵⁴⁰ APWr. Rep. 72, nr 10.

⁵⁴¹ Innym świadkiem ze strony Bernarda był Mikołaj z Łagowa, obaj jednak zostali podani bez pełnionej funkcji, zob. CDS VI, nr 134 [regest].

⁵⁴² CDS XXXVI, nr 158. Co ciekawe, do tej pory żaden z historyków zajmujących się urzędnikami opolskimi nie zwrócił uwagi na ten dokument, przez co dotąd uważano, że Henryk Dornheim jako starosta niemodliński został po raz pierwszy odnotowany w 1421 roku, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 472; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 370.

⁵⁴³ APWr. Rep. 72, nr 10.

⁵⁴⁴ Dokumenty w tym okresie były wydawane: 23 września 1415 roku w Strzelcach, 13 sierpnia 1417 roku w Strzelcach, 26 stycznia 1418 roku w Strzelcach, 14 stycznia 1419 roku w Leśniku, zob. CDS VI, nr 137, 145, 150, 151 [regesty].

⁵⁴⁵ APWr. Rep. 107, nr 118 (tu bez tytułu starosty); APWr. Rep. 4f, nr 9; H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 14. Walter Krause błędnie podał, że Henryk był właścicielem Friedlandu

13 maja 1430 roku nabył od Andrzeja z Borzygniewa wieś Kotórz Mały (12 km na północny wschód od Opola) za 170 grzywnien groszy praskich miary polskiej⁵⁴⁶. Ostatni raz poświadczony w dokumencie z 1437 roku, którego świadkiem był także Krzysiek Dornheim⁵⁴⁷. Krzysiek był również świadkiem dwóch dokumentów Mikołaja I z 7 lipca 1443 roku i 11 kwietnia 1450 roku⁵⁴⁸. 18 lutego 1447 roku wraz z innymi panami okręgu brzeskiego przekazał sądownictwo księciu Mikołajowi. Do dyplomu dołączona jest jego pieczęć przedstawiająca trzy ryby w roztrój⁵⁴⁹.

50. Dreske

W okręgu niemodlińskim największe znaczenie miała rodzina Dresków. Jej protoplastą był *Doresko* (*Drewsko*, czyli zapewne nazywał się Dzierzek), kasztelan niemodliński i sędzia ziemski z ramienia Henryka niemodlińskiego⁵⁵⁰. Zdaniem D. Veldtrupa jego przodkiem był Piotr, dziedziczny wójt Niemodlina, który w 1347 roku zakupił wraz z Henrykiem Quasem Magnuszowiczki (*Klein Magnusdorf*, 9 km na północ od Niemodlina) wieś, z której później pisali się potomkowie *Doresko*⁵⁵¹. Jest jednak to błędne przypuszczenie, ponieważ rodzina Dresków dopiero w XV wieku określała się jako posiadacze tej

(dzisiejszy Korfantów), zob. W. KRAUSE: *Aus der ältesten Geschichte von Freidland*. „Heimatkalender des kreises Falkenberg” 1941, s. 96.

⁵⁴⁶ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 4; C. KAHL: *Das Majorat Turawa*. Frankfurt 1991, s. 14.

⁵⁴⁷ DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78—79.

⁵⁴⁸ APWr. Rep. 68, nr 260; CDS IX, nr 941.

⁵⁴⁹ APWr. Rep. 3, nr 30.

⁵⁵⁰ CDS VI, nr 47, 49 [regesty]. Ostatnio Jerzy Horwat (IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 141—142), dysponując kopią *Copiarium monasteri ad S. Venceslaum Diplomatarium Silesiacarum*, doszedł do wniosku, że dokument z 29 marca 1371 roku faktycznie został wystawiony 22 kwietnia 1373 roku, a jako potwierdzenie wniosków załączył odtisk odpowiedniej strony z tego źródła. Niestety cała argumentacja wynika z błędu autora. Mianowicie na karcie 108 znajduje się początek dokumentu nr 73 (CDS VI, nr 49), na następnej karcie (108v) spisana jest druga część dokumentu, a także początek dyplomu o nr 74 wystawionego przez księcia Władysława Opolczyka 22 kwietnia 1373 roku (CDS VI, nr 52). Na karcie 109 znajduje się zakończenie dokumentu księcia Władysława. J. Horwat pominął kartę 108v i tak „powstał” dokument Henryka niemodlińskiego z 22 kwietnia 1373 roku. Na odtiscie zamieszczonej przez polskiego badacza (Ibidem, s. 144, fot. 8) widać wyraźny odstęp oddzielający początek jednej karty od zakończenia drugiej, zob. Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka AkademiCKa, *Copiarium monasteri ad S. Venceslaum Diplomatarium Silesiacarum*. Mikrofilm, sygn. Mf. 166, 1—2, k.108—109. Zatem wydawcy regestów jedynie cofnęli datę sporządzenia dokumentu o jeden rok, co wynikało raczej z błędu drukarskiego (dokument wydrukowany z datą 1370, ale znajduje się po innych dokumentach z tą datą).

⁵⁵¹ CDS VI, nr 15 [regest]; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 404.

wsł⁵⁵². Wiadomo ponadto, że Magnuszowiczki w drugiej połowie XIV wieku należały kolejno do Peczka Gerlachsheima, a następnie do Gierka, syna Henryka Gierkowica⁵⁵³, trudno więc łączyć rodzinę Dresków z posiadaczem Magnuszowiczek z połowy XIV wieku.

29 marca 1371 roku książę Henryk nadał swojemu sędziemu — wspomnianemu *Doresko* — za wierną służbę połowę wsi Rzędziwojowice (*Geppersdorf*, 4 km na północ od Niemodlina) z folwarkiem, połową kolatury kościoła i połową sołectwa jako lenno⁵⁵⁴. Urzędnik ten wkrótce potem zmarł, a jego dwaj synowie, Jan i Mikołaj Dreske, 25 września 1376 roku kupili dwie ćwiartki wsi Rzędziwojowice, które były lennem⁵⁵⁵. Jan w 1401 roku kupił wolny folwark przy Rzędziwojowicach wielkości 5 łanów od Ottona Czuchtendorfa⁵⁵⁶. W 1397 roku wystąpił wraz z bratankiem Jerzym na liście wypowiednim rycerzy niemodlińskich popierających pretensje książąt opolskich do Namysłowa⁵⁵⁷. Jan Dreske ostatni raz pojawił się na dokumencie księcia niemodlińskiego 22 stycznia 1409 roku⁵⁵⁸. Jego synami mogli być kuchmistrz Guncelin i Albert Dreskowie, świadkowie na dokumencie Eufemii niemodlińskiej z 1383 roku⁵⁵⁹.

Brat Jana — Mikołaj Dreske z Rzędziwojowic — od 1400 do 1429 roku regularnie przebywał w otoczeniu księcia Bernarda⁵⁶⁰. W 1414 roku wyruszył wraz ze swoim krewnym Hinczą w orszaku księcia niemodlińskiego na wojnę do Prus⁵⁶¹. Mikołaj za swoją wierną służbę otrzymał od księcia w 1423 roku wyższe sądownictwo we wsi Rzędziwojowice⁵⁶². W tym samym roku poświadczył także dwa dyplomy tego księcia⁵⁶³. W 1430 roku za pożyczanie Bernardowi niemodlińskiemu 120 grzywien otrzymał od niego wieś Gościejowice (*Heidersdorf*, 2 km na północ Niemodlina) do czasu spłaty długu, ale na pełnych prawach; sama wieś mogła być dziedziczona przez jego żonę Annę, a po jej śmierci przez brata Mikołaja, Jerzego Dreskego

⁵⁵² CDS VI, nr 169 [regist].

⁵⁵³ CDS VI, nr 29 [regist].

⁵⁵⁴ CDS VI, nr 49 [regist].

⁵⁵⁵ CDS VI, nr 56, 57 [registry].

⁵⁵⁶ CDS VI, nr 94 [regist].

⁵⁵⁷ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

⁵⁵⁸ APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1.

⁵⁵⁹ CDS I, nr 47.

⁵⁶⁰ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 137. Pozostałe informacje o dokumencie zob. IDEM: *Rody...*, D. 2, s. 437, 558; CDS VI, nr 116, 128, 150, 165, 167, 172, 178 [registry]; APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1, 2; APWr. Rep. 4f, nr 67; Rep. 4f, nr 68; Rep. 108, nr 11; CDS II, s. 96, nr 28, s. 97, nr 29; D 384, s. 40—42; CDS XXXIII, s. 104, nr 6; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 1.

⁵⁶¹ OBA 2111, s. 18.

⁵⁶² CDS VI, nr 171 [regist].

⁵⁶³ APWr. Rep. 115, nr 2, 115.

z Magnuszowic⁵⁶⁴. W okresie wojen husyckich Mikołaj był jednym z poręczycieli wypłacenia heretykom 20 000 kop dobrych srebrnych groszy za wykup zamków: Otmuchowa, Niemczy i Wierzbna⁵⁶⁵. Mikołaj był także świadkiem na dokumencie księcia niemodlińskiego z 19 stycznia 1437 roku⁵⁶⁶. W 1439 roku zakupił od potomków Długomiła z Bierawy Ligotę (zwaną także Szydłowcem, dzisiejszy Szydłowiec Śląski, 5 km na północ od Niemodlina) za 300 grzywien⁵⁶⁷, a w 1441 roku ostatecznie zakupił Gościejowice za 120 grzywien⁵⁶⁸.

Synem Mikołaja był Jerzy Dreske z Magnuszowic, który początkowo służył księciu niemodlińskiemu⁵⁶⁹. W 1414 roku udał się wraz z księciem Bernardem na wojnę do Prus⁵⁷⁰, później wybrał jednak służbę u Bolka IV. Do otoczenia tego Piaśta wszedł w 1421 roku i kilkakrotnie występował jako świadek na jego dokumentach⁵⁷¹. W 1421 roku kupił na wyderkauf od Melchiora z Magnuszowic 3 grzywny czynszów z Magnuszowic (*Gross Magnusdorf*, 8 km na północ od Niemodlina) za 30 grzywien, a w 1429 roku zakupił od tegoż samego 1 grzywnę czynszu z Magnuszowic za 10 grzywien z możliwością odkupu⁵⁷². W 1423 roku otrzymał od Jaśka z Golczowic, pasierba Belika, połowę wsi Golczowice (*Golczowicz*, 6 km na północny wschód od Skorogoszczy)⁵⁷³. Następnie zastawił 1 grzywnę dochodów z tej wsi Henrykowi Besowi za konia wartego 10 grzywien. W późniejszym czasie został starostą na starym zamku opolskim, który należał do Bolka IV. Z tym tytułem został po raz pierwszy odnotowany 3 kwietnia 1431 roku⁵⁷⁴, a urząd ten przejął po Mikołaju Lichym. Jako starosta poświadczył dokumenty z 11 stycznia 1432 roku oraz z 19 listopada 1433 roku⁵⁷⁵. Można się domyślać, że funkcję tę pełnił aż do

⁵⁶⁴ APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 4. J. Horwat uznał, że chodzi o wieś Łągiewniki Wielkie w okręgu oleskim, zob. J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 430, przyp. 886. W dokumencie zapisane zostało jednak, że osada ta znajdowała się w okręgu niemodlińskim, nie mogły zatem być to Łągiewniki Wielkie. Wioską wymienioną w tym dokumencie były na pewno Gościejowice (*Heidersdorf*) leżące w pobliżu Niemodlina oraz kilku wsi będących już wcześniej własnością rodziny Dresków (Magnuszowice, Szydłowiec).

⁵⁶⁵ SRS VI, nr 203.

⁵⁶⁶ L. MUSIOŁ: *Lubliniec. Monografia historyczna parafii lublinieckiej*. Bmw. 1956. Mps w archiwum Parafii św. Mikołaja w Lublińcu, s. 68—69.

⁵⁶⁷ C 174a, s. 5, nr 3, 4.

⁵⁶⁸ APKat. Zespół 177, Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 5.

⁵⁶⁹ O tym, że był synem Mikołaja, a nie Jana, świadczy fakt, iż posiadał prawa zwierzchnie do Golczowic, które wcześniej otrzymał od księcia niemodlińskiego Mikołaj Dreske.

⁵⁷⁰ OBA 2111, s. 11.

⁵⁷¹ APWr. Rep. 107, nr 107, 109; Rep. 115, nr 2.

⁵⁷² CDS VI, nr 165, 178 [regesty].

⁵⁷³ CDS VI, nr 169 [regest].

⁵⁷⁴ CDS VI, nr 181 [regest].

⁵⁷⁵ CDS VI, nr 183 [regest]; CDS I, nr 111.

śmierci księcia opolskiego, która miała miejsce w 1437 roku. Zrezygnował wówczas z przejścia na służbę dziedzica starego zamku, Mikołaja I (lub też to młody Piast zrezygnował z jego usług) i przeniósł się na dwór Bernarda niemodlińskiego, gdzie otrzymał urząd starosty niemodlińskiego⁵⁷⁶. 20 września 1438 roku zakupił część Magnuszowic od córek Mikołaja z Rosdorfu za 30 grzywien z możliwością odkupu⁵⁷⁷. Występował jako świadek dokumentów księcia Bernarda przez wiele lat, aż do 1449 roku⁵⁷⁸, co wiązało się z przejściem okręgu niemodlińskiego przez Bolka V na mocy umowy obu książąt. W 1440 roku zakupił od Katarzyny z Golczowic wszystkie jej dobra w tej wsi za 55 grzywien i otrzymał od księcia wyższe sądownictwo nad wsią Golczowice⁵⁷⁹ oraz przejął na zasadzie zastawu wieś Sokolniki za 50 grzywien od Jakusza z Kępy⁵⁸⁰. W 1445 roku dostał 200 grzywien od książąt legnickich za wyłożenie za nich pieniędzy dla Bolka V tytułem zwrotu pożyczki⁵⁸¹. W 1449 roku znalazł się wśród świadków na dokumencie Mikołaja I⁵⁸². Wraz z odstępowaniem przez Bernarda ziem bratanom na znaczeniu stracił Jerzy Dreske. Następnie świadcował na dokumencie Bolka V z 27 czerwca 1451 roku dotyczącym zabezpieczenia nowej małżonki księcia, Jadwigi z rodu Bes⁵⁸³, a 12 sierpnia tego roku znalazł się wśród świadków na dokumencie Mikołaja I⁵⁸⁴. Dwa lata później otwierał listę świadków na dokumencie tego Piasta, który potwierdził przekazanie przez Wołoszka wspomnianych wcześniej dóbr dla jego drugiej żony⁵⁸⁵. W 1456 roku poświadczył dokument wystawiony w Opolu⁵⁸⁶. Jego żoną była zapewne Barbara określona w 1461 roku jako dziedziczka Magnuszowic, która w testamencie zapisała 4 grzywny czynszu z Magnuszowic Jakubowi Jestinbakowi, altaryście św. Krzyża w kolegiacie niemodlińskiej⁵⁸⁷.

⁵⁷⁶ Pierwszy raz odnotowany z tym tytułem 20 września 1439 roku, zob. APO. Am Nysy, nr 192 = CDS XXXVI, nr 185. Pieczęć przywieszona do tego dokumentu przedstawia skaczącego lisa trzymającego coś w pysku (najpewniej łabędzia, znanego z późniejszych wizerunków herbu).

⁵⁷⁷ CDS VI, nr 198 [regest].

⁵⁷⁸ CDS VI, nr 201, 222, 223 [regesty].

⁵⁷⁹ CDS VI, nr 207 [regest].

⁵⁸⁰ CDS VI, nr 208 [regest]. Jakusz zwrócił później kwotę zastawu i odzyskał wieś, o czym świadczy dokument z 1449 roku, w którym wieś ta jest wymieniona wśród posiadłości Kępskich, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 408.

⁵⁸¹ CDS IX, nr 914.

⁵⁸² Inwentarz Rep. 107, nr 145; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 404.

⁵⁸³ Národní archiv v Praze Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337–338.

⁵⁸⁴ APWr. Rep. 68, nr 278.

⁵⁸⁵ Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

⁵⁸⁶ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 2, s. 558 (autor nie podał, kto był wystawcą dokumentu).

⁵⁸⁷ J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 879.

Dokument z 27 czerwca 1451 roku poświadczał również Mikołaj Dreske. Był on prawdopodobnie młodszym bratem Jerzego⁵⁸⁸. Mikołaj był właścicielem Ligoty⁵⁸⁹ i znajdował się na listach świadków w dokumentach księcia Bernarda z 24 marca 1442 roku oraz dwukrotnie z 16 stycznia 1449 roku⁵⁹⁰. Na początku 1449 roku był jednym z obecnych podczas rezygnacji z wójtostwa kluczborskiego przez Jana Wierusza⁵⁹¹. Ponieważ po 1451 roku nie pojawiał się w źródłach, można przyjąć, iż zmarł mniej więcej w tym samym czasie, co jego brat. Miał syna Jana, który w 1447 roku rozpoczął studia na uniwersytecie krakowskim, ukończone po dwóch latach tytułem bakałarza⁵⁹². Jan był później plebanem w Niemodlinie, a po śmierci ojca odziedziczył między innymi Gościejowice. Mikołaj z Ligoty miał też córkę Machnę, żonę Jakuba Sarnowskiego, która wniosła mu w posagu dobra we wsiach Szydłowiec, Rzędziwojowice, Gościejowice i Wydrowice (Weyderowicz, 3 km na południowy wschód od Niemodlina), oraz jeszcze jednego, nieznanego z imienia syna⁵⁹³.

Dziećmi Jerzego z Magnuszowiczek byli Paweł, Kasper, Jan, Wincenty, Machna oraz Katarzyna⁵⁹⁴. Paweł przebywał na głogóweckim dworze Bolka V, gdzie był świadkiem na dokumencie z 7 maja 1458 roku⁵⁹⁵, a także opolskim Mikołaja I, dla którego poświadczył dokument z 26 sierpnia 1456 roku⁵⁹⁶. W 1459 roku zakupił za 30 grzywien od Mikołaja Besa dom w Opolu⁵⁹⁷. Paweł zmarł pod koniec XV wieku, tocząc spory majątkowe po śmierci swego brata Jana⁵⁹⁸. Miał syna o imieniu Mikołaj⁵⁹⁹.

⁵⁸⁸ Do takiego wniosku skłania mnie fakt, iż wśród dzieci Jerzego, które ubiegały się o spadek, nie ma osoby o imieniu Mikołaj, zob. niżej. O starszeństwie pana z Magnuszowiczek świadczy natomiast to, iż o wiele wcześniej rozpoczął on swoją karierę polityczną.

⁵⁸⁹ *Schedlau alias Elgott*, zob. H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 16.

⁵⁹⁰ CDS VI, nr 217, 222, 223 [regesty].

⁵⁹¹ APO. Am Kluczborka, nr 24 = nr 25 [kopia] = nr 40.

⁵⁹² *Księga promocji Wydziału Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z XV w.* Wyd. A. GĄSIOROWSKI. Kraków 2000, s. 40; *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego...*, s. 214.

⁵⁹³ CDS VI, nr 242 [regest].

⁵⁹⁴ Informuje o tym dokument z 19 stycznia 1482 roku, zob. CDS VI, nr 340 [regest]. Możliwe, że ich bratem był również Wincenty, świadek na dokumencie Mikołaja I z 1456 roku wraz z Pawłem, zob. CDS VI, nr 236 [regest]. Ponieważ nie wspomina o nim dokument z 1482 roku, a także nie pojawia się już wtedy w źródłach, może to oznaczać, iż wówczas już nie żył, przez co został pominięty przy wyliczaniu dzieci Jerzego Dreskego.

⁵⁹⁵ CDS II, s. 99, nr 31.

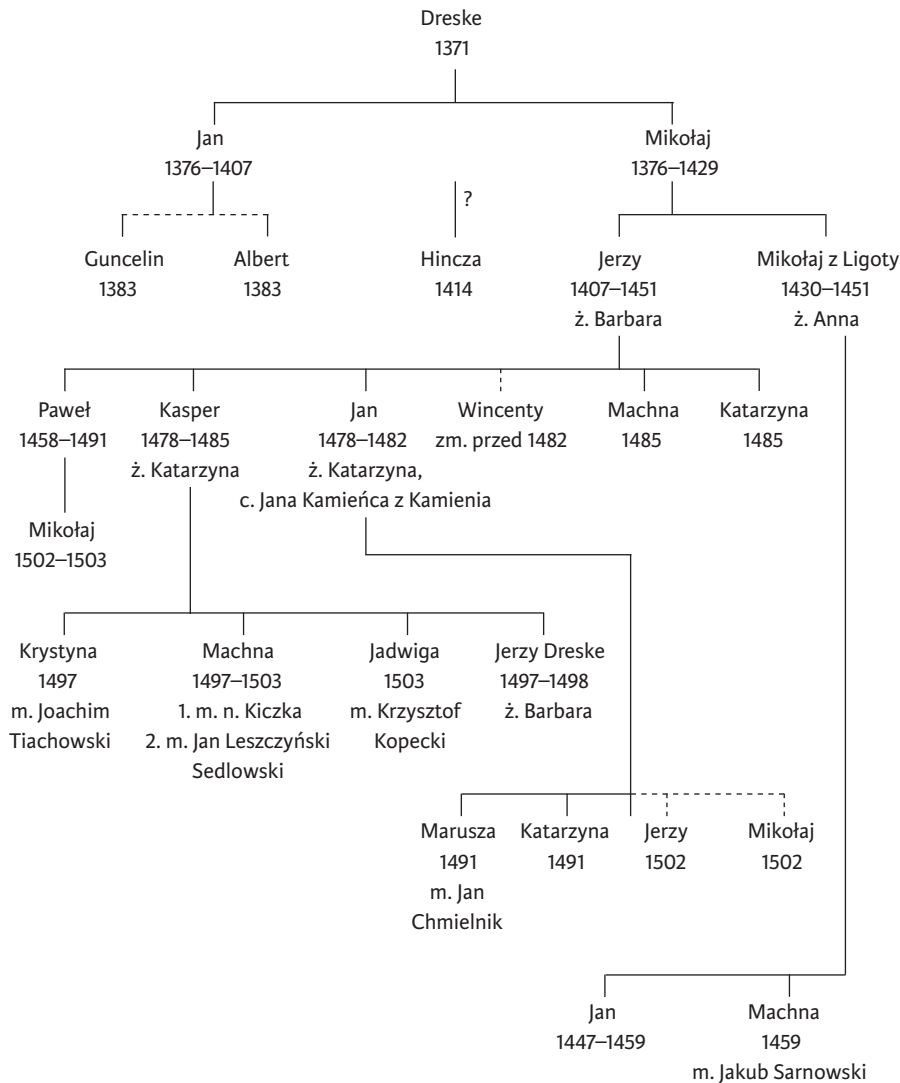
⁵⁹⁶ CDS VI, nr 237 [regest].

⁵⁹⁷ CDS VI, nr 241 [regest].

⁵⁹⁸ CDS VI, nr 370, 385, 386, 387 [regesty]; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 7. W 1495 roku odnotowany jako starosta grodkowski, zob. CDS XXXVI, nr 314.

⁵⁹⁹ CDS VI, nr 453, 454, 455 [regesty].

Tablica 5. Rodzina Dresków

Źródło: Opracowanie własne.

Kolejny z synów Jerzego — Kasper Dreske — w ogóle nie zajmował się działalnością polityczną i jest znany tylko ze sporów o spuściznę po bracie Janie. Miał syna Jerzego, żonatego z bliżej nieznaną Barbarą⁶⁰⁰, oraz trzy córki: Krystynę,

⁶⁰⁰ CDS VI, nr 433, 439 [regesty]. Syn Kaspra Jerzy Dreske z Prądów studiował w Krakowie, zob. *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego...*, s. 409.

żonę Joachima Tiachowskiego, Machnę, żonę nieznanego z imienia Kiczki, a następnie Jana Leszczyńskiego Sedlowskiego, oraz Jadwigę, żonę Krzysztofa Kopeckiego⁶⁰¹.

Jan był żonaty z Katarzyną, córką Jana Kamieńca z Kamienia⁶⁰². Jan Dreske także nie zajmował się polityką, do czego mogła przyczynić się jego przedwczesna śmierć, po której rozpoczęły się spory rodzinne o podział spadku. Jego córkami były Marusza, żona Jana Chmielnika, oraz Katarzyna. Jego synami byli prawdopodobnie Mikołaj i Jerzy⁶⁰³.

Spośród dzieci Jerzego najmniej znany jest Wincenty. Autorzy herbarzy jedynie odnotowywali fakt jego istnienia, wbrew pozorom była to jednak osoba interesująca i — jak się wydaje — jego rola na dworze Piastów opolskich sprowadzała się do działań „specjalnych”. Świadczą o tym dokumenty z 1457 roku. 17 października w Magnuszowicach Jerzy Stosz z Albrechcic, Wincenty Dreske i kilku ich kompanów zawarło na 4 tygodnie pokój z księżną Jadwigą legnicko-oławską⁶⁰⁴. Został on przedłużony 9 listopada o kolejne 4 tygodnie⁶⁰⁵. Biorąc pod uwagę ten fakt oraz to, że miejscem wystawienia obu pism była główna siedziba Dresków, można przyjąć, że dowódcą oddziału walczącego z legniczanami był Wincenty. Niewątpliwie działał on na polecenie Mikołaja I. Na obu dokumentach z 1457 roku Wincenty przywiesił swoją pieczęć, która przedstawiała skaczącego lisa trzymającego w pysku łabędzia⁶⁰⁶.

51. **D**zierśław z Dąbrówki

Wieś Dąbrówka (*Dambowke*, 9,5 km na zachód od Strzelec Opolskich) znajdowała się w okręgu strzeleckim. Dzierśław brał udział w wojnie głodowej⁶⁰⁷. Jest to jedyna znana informacja o nim.

⁶⁰¹ CDS VI, nr 433, 454 [regesty].

⁶⁰² CDS VI, nr 313, 340 [regesty].

⁶⁰³ O kolejnych przedstawicielach tej rodziny, zob. R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 2, s. 85—86.

⁶⁰⁴ APWr. Rep. 3, nr 204.

⁶⁰⁵ APWr. Rep. 3, nr 206.

⁶⁰⁶ APWr. Rep. 3, nr 204 (herb bardzo dobrze widoczny); APWr. Rep. 3, nr 206 (herb dobrze widoczny, lecz porysowany). W XVI wieku takim samym herbem pieczętowała się Dorota Dreske, żona Jana Chmielnika Strzały z Obrowca, zob. J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 2, s. 559. W herbarzu J. Siebmachera znajduje się herb tej rodziny, który przedstawia w błękitnym polu skaczącego lisa trzymającego w pysku łabędzia, zob. Siebmacher, s. 58.

⁶⁰⁷ OBA 2111, s. 11.

52. (z) **D**ziewkowic

Z Dziewkowic (*Zdziwkowicz*, 3 km na wschód od Strzelec Opolskich) pochodziła miejscowa rodzina. 26 grudnia 1360 roku Mikołaj Olavia wraz z żoną Katarzyną sprzedali folwark Dziewkowice mieszczaninowi Hanlinowi, synowi Alberta z Lublińca, i jego żonie Annie. Ten odsprzedał go dwa lata później Michałowi Gaszowcowi za 40 grzywien⁶⁰⁸. W XV wieku z Dziewkowic pisał się Marcin. Był on ojcem bądź bratem Jadwigi, żony Piotra z Lubszy. Na dokumencie księcia Bernarda pojawił się po raz pierwszy jako świadek 16 marca 1439 roku⁶⁰⁹. W 1441 roku zakupił od Ofki z Szymiszowa (*Semyschow*, 4,5 km na zachód od Strzelec Opolskich), żony Wernka Stare Koźle (*Alden Kozil*, 5 km na południe od Kędzierzyna-Koźla) w okręgu sławięcickim za 55 grzywien⁶¹⁰. 27 czerwca tego samego roku oraz 16 marca 1444 roku potwierdził dokumenty księcia strzeleckiego⁶¹¹. Ostatni raz pojawił się na dokumencie tego Piasta z 6 maja 1450 roku, na mocy którego Bernard przekazywał część swoich ziem Bolkowi V. Marcin — wraz z Henrykiem z Kranska, Janem Strzałą z Pawonkowa i Janem Szylanem z Otmętu — został określony jako wierny człowiek księcia Bernarda⁶¹².

53. **E**lsterbergowie

Rodzina prawdopodobnie obcego pochodzenia. Na dokumencie Władysława II z 21 kwietnia 1384 roku pojawił się jako świadek Kunad Elsterwerde (*recte*: Elsterberge)⁶¹³. Jego synem był Henryk, z którym poświadczył dokument tego samego Piasta z 9 stycznia 1388 roku⁶¹⁴. Po przejęciu Prudnika przez księcia Henryka kożuchowskiego Elsterbergowie pozostali w tym okręgu. 2 lipca 1392 roku Konrad wraz z synami Henrykiem i Mikołajem sprzedali Henrykowi Kindechinowi młyn o dwóch kołach, który znajdował się w Skrzypcu⁶¹⁵. Jest to ostatnia informacja o Konradzie. Jego syn Henryk potwierdził dokumenty kolejnych właścicieli Prudnika, Konrada II oleśnickiego z 30 kwietnia 1402 roku oraz Konrada III

⁶⁰⁸ Treść dokumentu przedstawił Augustin Weltzel, a lista świadków znana jest z materiałów Friedricha von Schirndinga, zob. A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519f, 2519g.

⁶⁰⁹ CDS VI, nr 201 [regist].

⁶¹⁰ CDS VI, nr 210 [regist].

⁶¹¹ APKat. Zespół nr 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 5; CDS VI, nr 215.

⁶¹² CDS VI, nr 226 [regist].

⁶¹³ CDS XXXIII, s. 28, nr 1. O tym, że w dokumencie chodzi o Kunada Elsterberga, świadczy kolejny dokument, na którym także znalazł się on przed Zygfriedem Liebenthalem.

⁶¹⁴ CDS XXXIII, s. 28—29, nr 2.

⁶¹⁵ CDS VI, nr 78 [regist].

z 15 marca 1409 roku⁶¹⁶. Synem Henryka bądź Mikołaja był Kuncze Elsterberg, właściciel Trzebiny, który pojawił się na dokumencie Bolka V z 26 maja 1448 roku⁶¹⁷. Rycerz ten był także krótko właścicielem znajdującego się w okręgu nyskim zamku Kaldenstein wraz z wsią Wierzbno⁶¹⁸. W 1481 roku sprzedał Jerzemu z Wierzbnej wieś Krzyżkowice (10 km na wschód od Prudnika) w okręgu prudnickim.

54. Falkenbergowie

Rodzina pochodząca z terenów Niemiec przybyła na ziemie opolskie z Dolnego Śląska⁶¹⁹. Na dokumencie Bolka IV z 1387 roku świadkami byli Fryderyk i Baltazar Falkenbergowie⁶²⁰. Magister Mikołaj Falkenberg był obrońcą Bolka V w procesie z 1413 roku⁶²¹. Zmarł w 1417 roku jako archidiakon opolski oraz notariusz kurii rzymskiej⁶²². W następnym roku na wojnę do Prus z księciem Bernardem udali się Konrad oraz Jakusz Falkenbergowie⁶²³. Ich krewnym pewnie był Wincenty, od 1421 roku wikary w opolskim kościele św. Krzyża, a od 8 lutego 1428 roku także altarysta w Gadzowicach (*Schmeissdorf*, niedaleko Głubczyc)⁶²⁴. W 1440 roku został pisarzem Przemka oświęcimskiego⁶²⁵. 10 sierpnia 1444 roku spisał jako pisarz nadworny dokument dla Bernarda niemodlińskiego⁶²⁶. Później nie pojawił się na dokumentach tego księcia. 23 marca 1451 został altarystą opolskim⁶²⁷. Zmarł 28 lutego 1456 roku⁶²⁸.

55. Febron Ostrowski

Najpewniej obce pochodzenie (może ruskie) miał Febron Ostrowski. Znalazł się dwukrotnie na liście świadków na dokumentach Bolka IV z 1410 i 1411 roku⁶²⁹.

⁶¹⁶ CDS XXXIII, s. 29, nr 3, 4.

⁶¹⁷ CDS XXXIII, s. 34, nr 16.

⁶¹⁸ J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 1, s. 755.

⁶¹⁹ Krótko o nich, zob. T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 218.

⁶²⁰ DB. Bd. 1. Th. 2, s. 73—74.

⁶²¹ AS I, nr 822; M. WOŹNY: *Problem studiów praskich księcia opolskiego Bolka V*. „Średniowiecze Polskie i Powszechnie” 2015. T. 7 (11), s. 36—44.

⁶²² AS II, nr 7, 8, 63

⁶²³ OBA 2111, s. 11, 12.

⁶²⁴ D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 200.

⁶²⁵ CDS VI, nr 204; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 2, s. 150.

⁶²⁶ CDS VI, nr 216 [regesty].

⁶²⁷ D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 210.

⁶²⁸ Ibidem, s. 200.

⁶²⁹ APWr. Rep. 4f, nr 84k; CDS VI, nr 119 [regest].

56. **F** Franciszek z Ligoty

Pochodził ze wsi Ligota leżącej prawdopodobnie w okręgu strzeleckim (dziśsze wsie Ligota Górna bądź Ligota Dolna, 12—13 km na zachód od Strzelca Opolskich)⁶³⁰. W 1414 roku uczestniczył w wojnie głodowej⁶³¹. W 1422 roku potwierdził dokument księcia strzeleckiego wystawiony w Żędowicach⁶³². W listopadzie następnego roku znalazł się na liście świadków na dwóch dokumentach tego Piasta sporządzonych w Strzelcach⁶³³. Przez wiele lat Franciszek nie pojawiał się w źródłach. Odnotowany jako świadek dopiero na dokumencie z 20 lipca 1445 roku wystawionym w Strzelcach⁶³⁴. Książę Bernard podarował mu dom w tym mieście znajdujący się przy szkole. Franciszek zapisał go w testamencie Janowi Morawkemu, altaryście ołtarza św. Krzyża w Strzelcach, i jego następcom⁶³⁵.

57. **F** Franciszek Węgier

Pochodził z Węgier i prawdopodobnie przybył na Śląsk z księciem Władysławem. W 1414 roku wyruszył na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu⁶³⁶.

58. **F** redmann Kühmeister

Pochodził z okolic Krnova bądź Miśni⁶³⁷. W 1372 roku był starostą w Gorzowie⁶³⁸. Jest to jedyna znana informacja o nim.

⁶³⁰ Franciszek pojawiał się jedynie na dokumentach wystawianych w okręgu strzeleckim, zob. niżej.

⁶³¹ OBA 2111, s. 11.

⁶³² CDS I, nr 106.

⁶³³ CDS VI, nr 171 [regest]; APWr. Rep 115, nr 105 = D 384, s. 32—35.

⁶³⁴ CDS I, nr 106.

⁶³⁵ A. NOWACK: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 45.

⁶³⁶ OBA 2111, s. 11.

⁶³⁷ J. SINAPIUS: *Schlesische...*, Bd. 1, s. 566; *Das Soldbuch...*, Bd. 1, s. 84, Bd. 2, s. 152—153. Raczej nie był tożsamy z zaciężnym krzyżackim z okresu wojny z lat 1409—1411.

⁶³⁸ Sommerberg I, s. 888—889.

59. **F**riedlandzcy, z Friedlandu

Pierwszym znanym właścicielem wsi Friedland (dzisiejsze miasto Korfantów)⁶³⁹ był Antek. Poświadczył on jeden dokument księcia Bolesława niemodlińskiego wystawiony 3 lutego 1347 roku, który dotyczył sprzedaży wsi Magnuszowice przez Michała z Sokołowa za 126 grzywien Henrykowi Quasowi i wójtowi Niemodlina o imieniu Piotr. Antek otwierał wówczas listę świadków⁶⁴⁰. Nie wiadomo, czy XV-wieczni właściciele tej wsi byli z nim spokrewnieni. W latach dwudziestych tego wieku z Friedlandu pisał się Długomił z Bierawy⁶⁴¹. Następnym właścicielem Friedlandu był Tomasz, który poświadczył dokumenty Bolka IV od 1433 do 1435 roku⁶⁴². Jego bratem był Hincza, wraz z którym potwierdził w 1448 roku dokument Bolka V⁶⁴³. Nie byli oni synami Długomiła, gdyż ci w momencie pojawienia się w źródłach Tomasza byli niepełnoletni⁶⁴⁴. Po śmierci Bolka IV Tomasz wszedł do otoczenia jego młodszego syna Mikołaja I. Był świadkiem na dokumentach tego Piasta w okresie od 1437 do 1447 roku⁶⁴⁵. Hincza potwierdził jedynie w 1437 roku zastawienie przez Wacława Opawskiego okręgu Edelstein Bolkowi V⁶⁴⁶. Synami Hinczy bądź Tomasza byli Mikołaj Friedlandzki, który zaświadczył w 1456 roku szlachectwo Jana Nowowiejskiego⁶⁴⁷, oraz Paweł — świadek na dokumencie księcia Bernarda z 1440 roku⁶⁴⁸, który w 1470 roku sprzedał Friedland Długomiłom z Bierawy⁶⁴⁹.

60. **F**romold Stercza

Pochodził z rodziny wywodzącej się prawdopodobnie z terytorium Niemiec, która pieczętowała się herbem przedstawiającym kruka z rozpostartymi skrzyd-

⁶³⁹ Na południe od tej miejscowości znajdował się obiekt typu motte, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 334.

⁶⁴⁰ CDS VI, nr 19 [regest].

⁶⁴¹ CDS VI, nr 167; APWr. Rep. 4f, nr 9, zob. biogram Długomiłom.

⁶⁴² CDS I, nr 111; APWr. Rep. 4f, nr 43aa; D 370, s. 80—81.

⁶⁴³ CDS XXXIII, s. 34, nr 15.

⁶⁴⁴ Zob. biogram Długomiłom. Za synów Długomiła uznał ich W. Krause, zob. IDEM: *Aus der ältesten Geschichte von Freidland...*, s. 96.

⁶⁴⁵ CDS VI, nr 196, 209, 220.

⁶⁴⁶ CDS VI, nr 205, 206.

⁶⁴⁷ CDS I, nr 128.

⁶⁴⁸ Schirnding. Bd. 4, nr 2521c. Paweł von Fredeland był zaciężnym krzyżackim podczas wojny z lat 1409—1411. Podczas bitwy pod Koronowem dostał się do niewoli, zob. *Das Soldbuch...*, Bd. 1, s. 41, Bd. 2, s. 78—79. Trudno stwierdzić, czy można go łączyć z opolską rodziną.

⁶⁴⁹ W. KRAUSE: *Aus der ältesten Geschichte von Freidland...*, s. 97.

łami⁶⁵⁰. Fromold działał głównie w okręgu kluczborskim, gdzie był ławnikiem i przeważnie potwierdzał dokumenty⁶⁵¹. Był także związany z księstwem opolskim. W 1414 roku wyruszył w orszaku księcia Bernarda na wojnę do Prus⁶⁵². Jego bratem był bliżej nieznany Larysz⁶⁵³.

61. Gaszowcowie z Lozmierzy

Rodzina wywodząca się ze wsi Gaszowiec koło Rybnika. W drugiej połowie XIV wieku przenieśli się do księstwa opolskiego. Pieczętowali się herbem znanym w Polsce jako Rogala⁶⁵⁴. 1 listopada 1362 roku Michał Gaszowiec kupił folwark Dziewkowice za 40 grzywien od mieszczanina Hanlina z Lublińca⁶⁵⁵. W 1373 roku Grzegorz Gaszowiec zakupił pięć szóstych wsi Dąbie (*Richtinwald* niedaleko Chrzastowic) za 100 grzywien od Paszka z Niewodnik, na co wyraził także zgodę przyrodni brat Paszka Szymek⁶⁵⁶. Pozostałą część tej osady kupił w 1390 roku od Konrada z Chrościny za 30 grzywien⁶⁵⁷. Grzegorz zakupił także wieś Chmielowice (*Chmielowicze*, 7 km na zachód od Opola) od Tomasza Bischofsheima za 100 grzywien, co zatwierdził Jan Kropidło. 7 marca 1386 roku Tomasz zastrzegł sobie prawo do odkupu na 3 lata⁶⁵⁸. Krewnymi Grzegorza byli bracia Jakusz i Pach Gaszowcowie, świadkowie na dokumencie Bolka III wystawionym 24 sierpnia 1378 roku. Jakusz był wówczas starostą sławieckim⁶⁵⁹. Był on także świadkiem na dokumencie Władysława Opolczyka z 1383 roku⁶⁶⁰. W następnym roku był już starostą

⁶⁵⁰ Siebmacher, s. 74; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1181. Tomasz Jurek uważa Sterczów za miejscową rodzinę, zob. IDEM: *Obce rycerstwo...*, s. 291—292.

⁶⁵¹ APO. Am Kluczborka, nr 9, 13, 15, 16, 18, 21, 23, 24.

⁶⁵² OBA 2111, s. 11.

⁶⁵³ APO. Am Kluczborka, nr 21.

⁶⁵⁴ J. SPERKA: *Nieznane karty z życia Piotra Gaszowca z Rozmierza, doktora medycyny, profesora Uniwersytetu Krakowskiego. Przyczynek do badań dziejów medycyny górnośląskiej w średniowieczu*. W: *Górny Śląsk — dzieje medycyny i farmacji, problemy dokumentacji i metodologia badań*. Red. J.M. DYRDA. Katowice 2003, s. 55.

⁶⁵⁵ Inwentarz Rep. 4f, s. 1234. O tym dokumencie zob. A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519g.

⁶⁵⁶ CDS VI, nr 52 [regest]. Książę dodatkowo przekazał nabywcy za jego wierną służbę wyższe sądownictwo nad tą wsią.

⁶⁵⁷ CDS VI, nr 76 [regest]; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 236.

⁶⁵⁸ CDS VI, nr 72 [regest]; J. SPERKA: *Nieznane karty z życia...*, s. 56.

⁶⁵⁹ Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1.

⁶⁶⁰ CDS VI, nr XVII = CDS VI, nr 64 [regest]; CDS VI, nr 66 [regest]; J. SPERKA: *Nieznane karty z życia...*, s. 56.

strzeleckim⁶⁶¹. Innym przedstawicielem tej rodziny był Janek Gaszowiec, który 5 stycznia 1391 roku potwierdził dokument Bolka IV⁶⁶². Był także świadkiem na dokumencie tego księcia z 10 września 1410 roku⁶⁶³. W 1414 roku wyruszył z księciem Bernardem na wojnę do Prus⁶⁶⁴. Od początku XV wieku rodzina Gaszowców zaczęła się pisać z Łozmierzy (dzisiejsza Rozmierz, 7 km na północny zachód od Strzelec Opolskich)⁶⁶⁵.

Do kolejnego pokolenia należeli zapewne Piotr i Miczek Gaszowiec. Pierwszy z nich uczestniczył w wojnie głodowej⁶⁶⁶. Drugi w 1429 roku zakupił od Guiczka z Gorzkowa za 310 grzywien wieś Kadłub (14 km na północ od Strzelec Opolskich)⁶⁶⁷. Był świadkiem na dokumentach księcia Bernarda sporządzonych 9 czerwca 1439 oraz 25 maja 1441 roku⁶⁶⁸. W 1429 roku podzielił swoje dobra: Rozmierz, Grodzisko, Ligotę Czamborową i Krośnicę (zwaną także Krasną Łąką), między swoich synów: Krzysztofa, Piotra i Bartłomieja⁶⁶⁹.

Najstarszy z nich związał się z Bolkiem V. Pierwszy raz poświadczył przekazanie przez Bernarda Bolkowi V okręgu niemodlińskiego, a po śmierci księcia Bernarda także Strzelec, Sławięcic, Lublińca i Leśnicy — w zamian za pomoc w spłaceniu długów⁶⁷⁰. Wówczas wszedł do otoczenia księcia głogóweckiego i z jego ramienia został starostą niemodlińskim. Z tym tytułem został poświadczony 2 września 1452 roku, gdy wraz z Janem Jelczem Borschnitzem z Wołczyna i książętami Bernardem, Bolkiem V i Mikołajem I potwierdził przedłużenie pokoju między książętami opolskimi a Królestwem Polskim⁶⁷¹. Krzysiek był towarzyszem Wacława, jedynego syna Wołoszka. 14 marca 1453 roku książę głogówecki przekazał Krzyskowi za jego wierną służbę pieniądze, klejnoty i niespłacone wierzytelności pozostawione przez Wacława⁶⁷². W 1455 roku znalazł się na pierwszym miejscu na liście świadków na dokumencie Bolka V dotyczącym odnowienia praw dla Złatych Hor, gdyż odpowiedni dokument wcześniej spłonął. Na tym dokumencie

⁶⁶¹ APWr. Rep. 4f, nr 11d.

⁶⁶² CDS I, nr 63.

⁶⁶³ APWr. Rep. 4f, nr 84k.

⁶⁶⁴ OBA 2111, s. 13. Zapisany jako Jan Geschwitz.

⁶⁶⁵ CDS VI, nr XVII = CDS VI, nr 64 [regest]; J. SPERKA: *Nieznane karty z życia...*, s. 56. Na skraju wsi znajdował się gródek rycerski, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 410.

⁶⁶⁶ OBA 2111, s. 12.

⁶⁶⁷ F. TRIEST: *Topographisches Handbuch...*, H. 1, s. 273.

⁶⁶⁸ Schirnding. Bd. 4, nr 2521b, CDS VI, nr 210 [regest].

⁶⁶⁹ F. TRIEST: *Topographisches Handbuch...*, H. 1, s. 273. Wsie przejęte po rodzinie z Borowej Łąki, zob. biogram (z) Borowej Łąki.

⁶⁷⁰ CDS VI, nr 226 [regest]; J. SPERKA: *Nieznane karty z życia...*, s. 57.

⁶⁷¹ CDP, t. 2, nr 35. Ostatnio szerzej na ten temat, zob. J. SPERKA: *Kazimierz Jagiellończyk wobec...*, s. 91—116. Tam dalsza literatura przedmiotu.

⁶⁷² CDS VI, nr 234 [regest]; J. SPERKA: *Nieznane karty z życia...*, s. 57—58.

został zapisany jako Krzysztof Gaszowiec z Kluczborka⁶⁷³. 4 października tego roku Krzysiek wystawił dokument, w którym tytułował się panem Kluczborka i Byczyny, co świadczy o tym, że młodszy brat Bolka — Mikołaj — przekazał mu te tereny⁶⁷⁴. W 1459 roku był jednym ze świadków na dokumencie Bolka V. Pisał się wówczas z Małej Rozmierzy (*Parva Lozmierza*, dzisiejsza Rozmierka, 5,5 km na północny zachód od Strzelca Opolskich)⁶⁷⁵. Później pośredniczył wraz z Janem Besem z Ketzersdorfu, Janem Szylanem z Otmętu oraz marszałkiem Janem Grosikiem w sporze między księciem Mikołajem a Jadwigą Bes, wdową po Bolku V, o spadek po zmarłym księciu⁶⁷⁶. W 1463 roku znalazł się w otoczeniu Mikołaja I⁶⁷⁷.

62. Gerlachsheimowie

Rodzina wywodząca się z Łużyc. W połowie XIII wieku Gerlachsheimowie pojawili się na Dolnym Śląsku. Zygfryd Gerlachsheim początkowo działał w księstwie świdnickim, a następnie oleśnickim, gdzie nabył dobra w okolicach Namysłowa i Bierutowa⁶⁷⁸. Zygfryd był mężem Małgorzaty, córki Gierka z Tomic. Małgorzata wraz z matką oraz braćmi, Henrykiem i Gierkiem, sprzedała 22 listopada 1311 roku alodium w Tomicach klasztorowi w Lubiążu za 130 grzywien. Zygfryd był wówczas określony jako pasowany rycerz⁶⁷⁹. Jego synami byli zapewne działający w księstwie oleśnickim Gunter (Guncelin) i Grabisz, a do kolejnego pokolenia należeli Jan, Guncelin i Andrzej⁶⁸⁰. Synem jednego z nich (zapewne Jana) był Peczeko Gerlachsheim, żonaty z bliżej nieznaną Juttą. W 1361 roku Peczeko sprzedał Magnuszowiczki (*Magnusdorf Minora*, 9 km na północ od Niemodlina)⁶⁸¹ Henrykowi Gierkowi (wnukowi Gierka) za 115 grzywien. Z dokumentu wynika, że Peczeko miał syna o imieniu Jan⁶⁸².

⁶⁷³ J.C. HOFFMAN: *Chronik und Führer von Zuckmantel...*, s. 47—50.

⁶⁷⁴ APO. Am Kluczborka, nr 26.

⁶⁷⁵ APWr. Rep. 4f, nr 69.

⁶⁷⁶ CDS VI, nr 251 [regist].

⁶⁷⁷ LuBS. Bd. 2, s. 373—374. O dalszych losach tej rodziny, zob. R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 2, s. 316—417 (niestety z błędami w drzewie genealogicznym). O pozostałych przedstawicielach tej rodziny zob. J. SPERKA: *Nieznane karty z życia...*, s. 55—64.

⁶⁷⁸ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 226—227.

⁶⁷⁹ APWr. Rep. 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239 [regist]. Zygfryd posługiwał się pieczęcią hełmową, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 267 (pieczęć nr 197).

⁶⁸⁰ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 226.

⁶⁸¹ Na zachód od osady znajdował się gródek rycerski, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 356—357.

⁶⁸² CDS VI, nr 29 [regist].

63. Gertko z Dencz

Rycerz księcia Bernarda, który uczestniczył w wojnie głodowej⁶⁸³. Trudno powiedzieć, z jakiej wsi pochodził. Raczej należy wykluczyć Daniec, gdyż osada ta była określana w średniowieczu jako Mokry Daniec⁶⁸⁴.

64. Gezo

W 1388 roku dwukrotnie odnotowany jako podłowczy księcia Władysława II⁶⁸⁵. Jego rodzina jest bliżej nieznaną.

65. Gierkowice

W Tomicach (*Thomicz*, 4,5 km na południe od Głogówka) swój majątek posiadał Gierko. W 1294 roku Bolesław I nadał mu folwark z 6 łanami ornymi w Tomicach, 3 łany lasów i zagajników między granicami Głogówka i Szonowa oraz prawo budowy młyna. Gierko otrzymał ponadto jeszcze folwark Wronów. W tym samym roku, jako dworzanin i zarządca, wyznaczył granice pastwisk należących do mieszczan z Krapkowic. Gierko miał bliskie kontakty z klasztorem henrykowskim. Co najmniej od 1295 roku pełnił wraz z Borkiem Brusem funkcję sędziego dworskiego. W 1297 roku otrzymał od swojego księcia 30 łanów we wsi Dębnie wraz z terenem po obydwu brzegach rzeki Chrzastawy i 4 łany lasu z prawem bartniczym. Z dóbr tych miał służyć z jednym koniem⁶⁸⁶. W 1297 roku Bolesław I zezwolił mu zbudować dwór z ogrodem o powierzchni 1 morgi poniżej stolicy księstwa nad Odrą. Także pod Opolem, w zaginionej wsi Piotrowice (*Petirczowicz*), Gierko posiadał folwark⁶⁸⁷. Występował również w imieniu cystersów z Kazimierza⁶⁸⁸. Po raz ostatni zarządca wystąpił jako jeden z sędziów w sporze między zakonnikami z Lubięża a Adamem z Piszczowic, co miało miejsce 25 sierpnia 1301 roku, oraz jako sędzia między innymi wraz z Borkiem Brusem

⁶⁸³ OBA 2111, s. 11.

⁶⁸⁴ Zob. biogram Świerczków.

⁶⁸⁵ Dokładny biogramy, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 210; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 227.

⁶⁸⁶ M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo...*, s. 31.

⁶⁸⁷ CDS XIV, s. 100—101. Folwark wymieniony już w dokumencie biskupa wrocławskiego z 1295 roku, zob. SUB. Bd. 6, nr 225.

⁶⁸⁸ Szerzej, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo...*, s. 31; IDEM: *Elity księstwa opolskiego za panowania Bolesława I*. „Opolski Rocznik Muzealny” 2014. T. 20, s. 19—20.

na czterech dokumentach wystawionych 17 listopada tego roku⁶⁸⁹. Gierko zmarł zapewne przed 5 maja 1304 roku, kiedy to na dokumencie pojawił się nowy zarządca⁶⁹⁰. 22 listopada 1311 roku wdowa po tym rycerzu wraz z dwoma synami Henrykiem i Gierkiem oraz córką Małgorzatą, żoną Zygfryda Gerlachsheima, sprzedała alodium w Tomicach klasztorowi w Lubiążu za 130 grzywien⁶⁹¹. Córką Gierka — syna Gierka — była Elżbieta, żona Destprima z Kobylej Głowy. W 1332 roku Destprim już nie żył, a Elżbieta posiadała jako oprawę wdowią połowę wsi Dobre Dębie (*Dobre Danibe*, dzisiejsze Dębie, 15 km na południowy wschód od Opola). Po śmierci Destprima miał miejsce spór między wdową po nim a jego braćmi, Fryderykiem i Stefanem. Został on rozsządzony przez Bolesława opolskiego i sędziego dworskiego Ninogniewa 20 czerwca 1332 roku. Elżbieta na czas swojego życia miała bez przeszkód korzystać z oprawy wdowiej, którą po jej śmierci mieli dziedziczyć bracia jej zmarłego męża⁶⁹². Do kolejnego pokolenia tej rodziny należał Gierek, syn Henryka Gierka. Był on właścicielem wsi Dąbrowa leżącej w okręgu niemodlińskim (*Dambroua*, 14 km na zachód od Opola). 23 listopada 1361 roku zakupił od Peczka Gerlachsheima Magnuszowiczki za 115 grzywien⁶⁹³. W charakterze świadka książęcego wystąpił tylko raz na dokumencie z 4 maja 1370 roku⁶⁹⁴. Synem Gierka był Mikołaj *Gierkonis*, starosta głogówecki, który 3 listopada 1383 roku poświadczył dokument Eufemii, księżnej głogóweckiej⁶⁹⁵.

Wnukiem Gierka, żyjącego na przełomie XIII oraz XIV wieku, mógł być Przecław z Tomic. Pierwszy raz pojawił się jako świadek Bożywoja, który w 1342 roku sprzedał swoje dobra we wsi Łagiewniki klasztorowi jemielnickiemu⁶⁹⁶. Następnie potwierdził trzy dokumenty księcia Alberta spisane w 1350 roku⁶⁹⁷. Trzy lata później

⁶⁸⁹ APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 134, 135, 136, 137 = CDS XVI, nr 2664 [zbiorczy regest].

⁶⁹⁰ APWr. Rep. 4f, nr 55b = CDS XVI, nr 2792 [regest].

⁶⁹¹ APWr. Rep. 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239 [regest].

⁶⁹² CDS VI, nr 9.

⁶⁹³ CDS VI, nr 29 [regest].

⁶⁹⁴ CDS VI, nr 47 [regest].

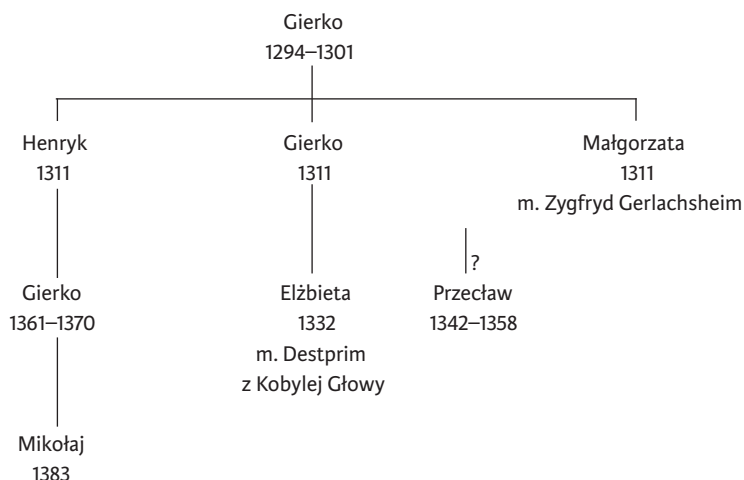
⁶⁹⁵ CDS I, nr 47. W dokumencie nie jest napisane, jakiego okręgu był on starostą, biorąc jednak pod uwagę fakt, iż w tym czasie księżnej podlegał tylko okręg głogówecki, przyjmuję, że to tego okręgu był on starostą, tym bardziej że w dokumencie księżna zaznaczyła, że był on jej starostą.

⁶⁹⁶ APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest]. Tomasz Jurek uznał, że był on prawdopodobnie przedstawicielem rodziny z Pogorzeli, a określenie użyte w dokumencie — *Tomschiconis* — oznacza, że był on synem Tomasza. W późniejszych dokumentach jest on jednak nazywany z Tomic (*de Thomicz*), co wskazuje na to, że zwrot użyty w 1342 roku oznaczał rycerza z Tomic — Tomickiego, zob. T. JUREK: *Rodowód...*, s. 74.

⁶⁹⁷ Inwentarz 4f, s. 1240, 1241; CDS VI, nr 17 [regesty].

był świadkiem na dwóch kolejnych dokumentach tego księcia⁶⁹⁸. 25 stycznia 1358 roku potwierdził dokument księcia Alberta, w którym książę strzelecki nadawał zamek i kilka wsi Merbocie z Żyrowy⁶⁹⁹. Ostatni raz odnotowany jako świadek na dokumencie tego księcia wystawionym 18 sierpnia 1359 roku⁷⁰⁰. Widać zatem, że Przecław w latach pięćdziesiątych XIV wieku należał do ścisłego otoczenia strzeleckiego księcia.

Tablica 6. Rodzina Gierkowiców

Źródło: Opracowanie własne.

66. Glisthogo

Bliżej nieznanego zarządcy lublinieckiego za Władysława Opolczyka, został odnotowany na dokumencie z 1386 roku⁷⁰¹.

⁶⁹⁸ CDS VI, nr 21 [regist]; ADO. J. PIĘTAK, *Beschreibung...*, s. 8 = Schirnding. Bd. 4, nr 2531; A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 17–18.

⁶⁹⁹ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 3, nr 1 [niedokładny regist] = RŚ. T. 4, nr 39 [regist bez listy świadków].

⁷⁰⁰ CDS VI, nr 27 [regist].

⁷⁰¹ CDS VI, nr 71 [regist].

67. Gorzowscy (Landsbergowie), (z) Gorzowa

Fortalicum w Gorzowie (*Landsberg*, dzisiejszy Gorzów Śląski, niedaleko Kluczborka)⁷⁰² pod koniec XIV wieku było własnością Hinczy Świętopełka, który należał do bliskiego otoczenia Władysława Opolczyka. Na podstawie przydomka patronimicznego Jerzy Sperka przypuszczał, że Hincza był bliskim krewnym Merbota Świętopełka z Żyrowy⁷⁰³. Ten ostatni pieczętował się herbem podobnym do polskiej Czewoi, panowie z Gorzowa posługiwali się natomiast innym herbem. Na pieczęci Hinczy z Gorzowa z 1439 roku znajduje się wizerunek herbu — podwójny krzyż z zagiętym w prawo dolnym ramieniem. W klejnocie hełm z dwoma bawolimi rogami⁷⁰⁴.

Najpewniej bratem Hinczy był Jan Świętopełk, który w 1383 roku potwierdził dokument Władysława II⁷⁰⁵. Na początku 1398 roku rycerz Hincza Świętopełk wraz z małżonką zwrócili się do Stolicy Apostolskiej z prośbą o możliwość odprawienia mszy w kościele krapkowickim mimo nałożonego interdyktu⁷⁰⁶. Synem Hinczy był Ludwik z Gorzowa, który przez krótki czas był poddanym Władysława Jagiełły. Wobec perspektywy powrotu okręgu gorzowskiego do księstwa opolskiego — w związku ze ślubem księcia Bernarda z Jadwigą Melsztyńską — 24 marca 1401 roku Ludwik wystawił dokument, w którym zapewnił, że przez cztery lata nie będzie występował przeciwko królowi polskiemu, samemu Królestwu oraz wdowie po Spytku z Melsztyna⁷⁰⁷. Potwierdził trzy dokumenty księcia Bernarda z 19 sierpnia 1406 roku, 25 marca 1408 roku oraz 24 lipca 1413 roku⁷⁰⁸. W 1414 roku udał się w orszaku księcia Bernarda do Prus, wystawił wówczas własną rotę⁷⁰⁹. Na wojnę głodową pojechał także bliżej nieznany Grunow z Gorzowa⁷¹⁰. Synami Ludwika byli najpewniej Jan i Hincza. Jan Świętopełk był żonaty z bliżej nieznaną Małgorzatą. 16 marca 1427 roku małżonkowie zakupili folwark *Spchanken* leżący w księstwie brzeskim⁷¹¹.

Hincza Świętopełk z Gorzowa pojawił się w źródłach w okresie wojen husyckich. Na początku maja 1433 roku wygrał starcie z podjazdem Dobiesława

⁷⁰² O fortalicum, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 304.

⁷⁰³ Szerzej o tym rycerzu zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 237—241.

⁷⁰⁴ APO. Am Namysłowa, nr 314. W otoku znajduje się legenda, ale była ona dla mnie nieczytelna.

⁷⁰⁵ DB. Bd. 1. Th. 2, s. 70—71.

⁷⁰⁶ MV. T. 5, nr 1248.

⁷⁰⁷ CDP. T. 4, nr 14.

⁷⁰⁸ APWr. Rep. 66, nr 369; Schirnding. Bd. 4, 2519c; CDS I, nr 87.

⁷⁰⁹ OBA 2111, s. 13.

⁷¹⁰ OBA 2111, s. 11.

⁷¹¹ APWr. Rep. 3, nr 306a.

Puchały — dowódcy husyckiego — w okolicy Kluczborka, który był okupowany przez czeskich kacerzy. Hincza dowodził wojskami złożonymi z namysłowian oraz ludzi książąt niemodlińskiego i brzesko-legnickiego. W walce zginęło 25 kacerzy, a ponad 30 wzięto do niewoli. Zdobyto ponadto 10 wozów służących do tworzenia wagenburgu⁷¹². Na początku marca 1437 roku Hincza wszedł do grona domowników króla Władysława III. Zobowiązał się wówczas walczyć ze wszystkimi wrogami Korony, z wyjątkiem swojego pana księcia Bernarda i brata Mikołaja z Ruszczy⁷¹³. Mikołaj z Ruszczy był synem Jana Szreniawy z Ruszczy. Oznacza to, że Hincza oraz Mikołaj mogli być przyrodnimi braćmi bądź też byli dalszymi krewnymi. W 1428 roku Mikołaj zastawił za 40 grzywien całą swoją wieś Kamienica (10 km na zachód od Miechowa)⁷¹⁴. Hincza w 1437 roku wszedł w spór z Wrocławiem, w którym pośredniczył król Polski⁷¹⁵. Ponieważ Hincza nie potrafił porozumieć się z miastem, prawdopodobnie we wrześniu wkroczył na tereny Górnego Śląska i zajął Krapkowice, które kilka miesięcy wcześniej w całości przejął Bolko V. Apele o pomoc i wyjaśnienie sytuacji słała księżna legnicka Elżbieta oraz przedstawiciele Wrocławia. Sprawą zajęli się sam cesarz Zygmunt Luksemburski⁷¹⁶. Wkrótce Hincza opuścił okupowane miasto, ale wdał się w nowy spór, o którym wiadomo z dokumentu wystawionego 22 lutego 1439 roku. Wówczas Hincza zobowiązał się wraz z Bernardem ze Skorkowa do wypłacenia staroście i rycerstwu namysłowskiemu oraz radzie miejskiej Namysłowa 55 guldenów pod rygorem wejścia w załogę z 2 końmi i 2 sługami⁷¹⁷. Prawdopodobnie wcześniej pan Gorzowa pożyczył od namysłowian pieniądze i miał problemy z ich zwrotem. 13 lutego 1440 roku Hincza zawarł ugodę z biskupem Konradem⁷¹⁸. Był jednym z zaciężnych opłacanych przez Związek Pruski podczas wojny trzynastoletniej. W kwietniu 1454 roku otrzymał list zaciężny, a jego rota liczyła 80 jezdnych⁷¹⁹. Brał udział w bitwie pod Chojnicami, po któ-

⁷¹² SRS VI, nr 187. C. GRÜNHAGEN: *Die Hussitenkämpfe der Schlesier: 1420—1435*. Breslau 1872, s. 249.

⁷¹³ CDP. T. 3, nr 207; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 240.

⁷¹⁴ SHGKr. Cz. 2, s. 394. Jan Szreniawa był też świadkiem dokumentu Hinczy z 1419 roku, zob. APWr. Rep. 115, nr 1.

⁷¹⁵ A. MOSBACH: *Przyczynki do dziejów polskich z Archiwum miasta Wrocławia*. Poznań 1860, s. 96; CDP. T. 4, nr 21.

⁷¹⁶ H. ERMISCH: *Schlesiens Verhältnis zu Polen und zu König Albrecht II, Beilagen (Documente zur Geschichte des Poleneinfalls von 1437)*. ZFGS 1875. Bd. 12, s. 279—283, nr 2—7. Postępowania pana z Gorzowa dotyczy dokument księcia Bernarda z 6 marca 1440 roku, zob. APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1440.

⁷¹⁷ APO. Am Namysłowa, nr 314.

⁷¹⁸ *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 808.

⁷¹⁹ *Księga żołdu Związku Pruskiego z okresu wojny trzynastoletniej 1454—1466*. Wyd. A. CZACHOWSKI, Toruń 1969, s. 7—10, 62—63; K. GÓRSKI: *Pomorze w dobie wojny trzynastoletniej*. Po-

rej jeńcami krzyżackimi zostali członkowie jego roty: Mikołaj Rynkowski oraz bliżej nieznany Marcin⁷²⁰. Pod koniec tego roku został głównodowodzącym w Starogardzie⁷²¹.

Ostatnim znanym przedstawicielem tej rodziny był Jan Świętopełk, który 2 lutego 1499 roku sprzedał Gorzów wraz ze wsiami Jama, Kościeliska, Więckowice, Gola, Budzów, Nowa Wieś i Pawłowice za 850 guldenów Janowi Frankenbergowi z Proślic⁷²².

68. (z) Grabowa

Ze wsi Grabów (*Grabow*, 20 km na południowy wschód od Opola) pochodził Łukasz, który wraz z synem Jaśkiem poświadczył dokument księcia Alberta z 10 stycznia 1362 roku dotyczący sprzedaży, której dokonał sąsiad właścicieli Grabowa, Franczek z Nakła⁷²³.

69. (z) Grodziska

Ze wsi Grodzisko (*Grodysken*, 10 km na północ od Strzelec Opolskich) pochodził Mikołaj, świadek dokumentu księcia strzeleckiego z 26 grudnia 1360 roku⁷²⁴. W 1414 roku Imbram z Grodziska wyruszył z księciem Bernardem na wojnę do Prus⁷²⁵. W późniejszym czasie Grodzisko było własnością rodziny Gaszowiec⁷²⁶.

znań 1932, s. 221. W źródłach pruskich określany był jako Hinczka Stary z Gorzowa. 16 października 1454 roku król polski polecił radzie miasta Torunia wypłacenie Hinczy żołdu, zob. *Katalog dokumentów i listów krzyżackich oraz dotyczących wojny trzynastoletniej z Archiwum Państwowego w Toruniu*. T. 2 (1454—1510). Wyd. A. RADZIMIŃSKI, J. TANDECKI. Warszawa 1998, nr 52.

⁷²⁰ M. BISKUP: *Spis jeńców polskich z bitwy pod Chojnicami*. „Przegląd Historyczny” 1965. T. 56, s. 101.

⁷²¹ M. BISKUP: *Trzynastoletnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1454—1466*. Warszawa 1967, s. 327.

⁷²² F. HAWRANEK: *Materiały do historii Gorzowa Śląskiego (do roku 1945)*. W: *Szkice i materiały z dziejów ziemi oleskiej*. Red. W. DZIEWULSKI, Opole 1966, s. 102—103.

⁷²³ Inwentarz 4f, s. 1234a.

⁷²⁴ Treść dokumentu przedstawił Augustin Weltzel, a lista świadków znana jest z materiałów Friedricha von Schirndinga, zob. A. WELTZE: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519f.

⁷²⁵ OBA 2111, s. 11.

⁷²⁶ Zob. biogram Gaszowców.

70. Gronowiccy, (z) Gronowic

Rodzina pochodząca z Gronowic (*Granowicz*, 10 km na północny zachód od Olesna), pieczętująca się herbem Ostoja⁷²⁷. Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny był Bernard z Gronowic, kapelan księżnej Ofki i Władysława Opolczyka, kanclerz tego księcia, kanonik opolski i głogówecki oraz pleban w Chrząższczycach, zaufany człowiek opolskiego Piasta. Był wyznaczany przez niego do odbioru pieniędzy od zakonu krzyżackiego za zastaw ziemi dobrzyńskiej⁷²⁸. Bernard był także (wraz ze starostą Henrykiem Stangem) w 1403 roku wysłannikiem księcia Bolka IV do biskupa wrocławskiego w celu cofnięcia kar kościelnych rzuconych na księcia i jego rycerzy za splądrowanie wsi biskupstwa wrocławskiego⁷²⁹. Innymi przedstawicielami tej rodziny byli Tomasz, wikariusz w kolegiacie św. Krzyża w Opolu⁷³⁰, Henryk, który z ramienia Władysława Opolczyka był burgrabią nowego zamku w Opolu⁷³¹, oraz Peczik⁷³². Do kolejnego pokolenia tej rodziny należeli Paszek z Gronowic, jego brat Andrzej oraz Jan z Gronowic, którzy w 1414 roku wyruszyli na wojnę przeciwko państwu zakonnemu⁷³³. Paszek wśród świadków na dokumencie księcia niemodlińskiego znalazł się po raz pierwszy w 1434 roku⁷³⁴. 24 kwietnia 1440 roku książę nadał mu za wierną służbę słodownię w Oleśnie położoną między domem księcia a domem garncarza Gotfryda i uwolnił go od wszelkich powinności na rzecz księcia związanych z posiadaniem słodowni⁷³⁵. Jeszcze w 1440 roku Paszek znajdował się w środku listy świadków⁷³⁶, a na dokumentach z 1444 i 1446 roku

⁷²⁷ Jego dokładny biogram, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 192—194.

⁷²⁸ A. WELTZEL: *Das Kollegiatstift zum heiligen Bartolomäus in Ober-Glogau*. ZFGS 1896. Bd 30, s. 174; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 466—467; E. WÓŁKIEWICZ: *Władysław Opolczyk a duchowieństwo świeckie*. W: *Władysław Opolczyk jakiego nie znamy. Próba oceny w sześćsetlecie śmierci*. Red. A. POBÓG-LENARTOWICZ. Opole 2001, s. 109—111. Szerzej na temat tej postaci, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 192—194. Autor ten słusznie zlokalizował wieś, z której pisała się ta rodzina, jako Gronowice k. Olesna, a nie — jak dotąd sądzono — Granowice k. Legnicy.

⁷²⁹ *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, s. 40.

⁷³⁰ D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 200; E. WÓŁKIEWICZ: *Władysław Opolczyk a duchowieństwo...*, s. 107; IDEM: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja w Głogówku*. Opole 2005 s. 71—72.

⁷³¹ CDS VI, nr 88 [regest]; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 194.

⁷³² CDS VI, nr 87; CDS I, nr 87 (tu jako *Granofsky*).

⁷³³ OBA 2111, s. 11. Jan z Gronowic potwierdził w 1401 roku jeden dokument księcia Władysława Opolczyka, zob. APWr. Rep. 107, nr 52.

⁷³⁴ CDS I, nr 112.

⁷³⁵ APO. Am Olesna, nr 4.

⁷³⁶ Schirnding. Bd. 4, nr 2521c.

wystawionych przez tego Piasta znalazł się na jej czele⁷³⁷. Był także jednym z rycerzy, którzy 16 stycznia 1449 roku potwierdzili przekazanie przez księcia jego bratankowi Mikołajowi Byczyny wraz z Kluczborkiem oraz części okręgu opolskiego dotąd należącego do Bernarda⁷³⁸. 6 listopada 1450 roku był jednym z gwarantów uznania wyroku biskupa wrocławskiego i rady miejskiej Wrocławia przez Mikołaja I w jego sporze z Hynkiem Kruszyną i Janem Zwolem. Do dokumentu przywiesił swoją pieczęć, która niestety jest nieczytelna⁷³⁹. Wkrótce potem Paszek z Gronowic prawdopodobnie zmarł, gdyż znika ze źródeł. Jego bratem mógł być Jasiek z Gronowic⁷⁴⁰. Kolejne pokolenie Gronowskich reprezentowali Jan i Henryk, którzy należeli do otoczenia Mikołaja I. Pierwszy z nich był jego marszałkiem⁷⁴¹.

71. Groszowiccy, (z) Groszowic

Wieś, z której pisali się przedstawiciele tej rodziny, leżała pod Opolem (*Groschowicz*, dzisiejsza dzielnica Opola). Groszowiccy od końca XIII wieku należeli do elity opolskiej. Używali herbu przedstawiającego pas w szachowanym polu⁷⁴². Jasiek z Groszowic był odnotowany w latach 1297—1312 jako sędzia dworski Bolesława I⁷⁴³. Następny członek tej rodziny, Andrzej, zapewne syn Jaśka, przejął ten sam urząd w 1349 roku po Bełdzie z Prószkowa⁷⁴⁴. Innym przedstawicielem tego rodu był Witek z Groszowic, świadek na dokumencie biskupa Nankera⁷⁴⁵. Stał się on później bliskim współpracownikiem Władysława Opolczyka, podobnie jak jego syn, Stanimir z Groszowic, który był kolejno burgrabią brzeźnickim,

⁷³⁷ CDS VI, nr 219 [regest]; APWr. Rep. 108, nr 14.

⁷³⁸ CDS VI, nr 222, 223 [regesty].

⁷³⁹ AAWr. 6 XI 1450.

⁷⁴⁰ *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 831.

⁷⁴¹ *Piastennurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 6.

⁷⁴² AAWr. 6 XI 1450. Błędnie podał J. Pilnáček, że herb jest podobny do herbu Strzałów, a więc w szachowanym polu słupek, zob. IDEM: *Rody...*, D. 2, s. 629—630.

⁷⁴³ CDS I, nr 35; Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 9 = CDS XVI, nr 3301 [regest]; M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 39; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 425; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 232; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 390.

⁷⁴⁴ Pierwszy raz pojawił się bez tytułu na dokumencie sporządzonym w 1345 roku, zob. Sommerberg I, s. 971. Bez urzędu wymieniony jeszcze 20 kwietnia 1349 roku, zob. D 370, s. 89—90. Jako sędzia, zob. RŚ. T. 2, nr 105 [regest] = NKKO, s. 166—167, nr 156 [regest]. Świadczył też na dokumencie tego księcia wystawionym 21 grudnia 1349 roku, zob. CDS II, s. 160, nr 52.

⁷⁴⁵ CDS XXII, nr 4734 [regest]. W dokumencie tym Witek Groszowic zajmuje pierwsze miejsce na liście świadków.

podkomorzym wieluńskim oraz starostą prudnickim⁷⁴⁶. Synem bądź bratankiem Witka był zapewne pleban Piotr z Groszowic. W testamencie spisany 20 sierpnia 1400 roku przekazał on kolegiacie opolskiej 3 grzywny czynszów z Dąbrowy (*Dambrowa*, 11 km na zachód od Opola), które wcześniej kupił za 30 grzywien. Wikariusze opolscy byli zobowiązani odprawiać msze święte za zbawienie jego duszy⁷⁴⁷.

Dziećmi Stanimira byli zapewne bracia Stanimir, Grzegorz i Jan⁷⁴⁸. Ten ostatni pod koniec XIV wieku zakupił od Bertolda Czelmia wieś Zimnice (*Semicz*, dzisiejsze Zimnice Duże, 14 km na południe od Opola) za 176 grzywien i miał problem z wypłaceniem tej sumy⁷⁴⁹. Wraz z Witkiem (bratem?, bratankiem?) był świadkiem na dokumencie Władysława II wystawionym 15 października 1390 roku⁷⁵⁰. Jan należał do otoczenia księżnej Ofki i był określany jako jej *familiaris*⁷⁵¹. Był świadkiem kilku dokumentów księżnej⁷⁵². Dwukrotnie sprzedał czynsze kapitulie opolskiej z Zimnic Dużych, Chrzowic (*Kszonowic*, 8,5 km na południe od Opola) i Groszowic⁷⁵³. Na początku lat dwudziestych XV wieku sprzedał 1 grzywnę czynszów za 10 grzywien z zaginionej wsi *Honielowicz* Małgorzacie, żonie sołtysa Piotra⁷⁵⁴. W 1421 roku Bernard rozsądził spór między braćmi Dobkiem i Grosikiem (prawdopodobnie Janem, nazwanym zdrobniale w celu odróżnienia od wcześniej wspomnianego Jana z Groszowic, który był zapewne ich ojcem) a Henrykiem Łęckim o granice między ich dobrami. Do panów z Groszowic należał między innymi las dębowy oraz łąka nad jeziorem Goczwinów⁷⁵⁵. Możliwe, że spór wynikał z faktu, iż Henryk z Łąki był szwagrem panów z Groszowic. Wiadomo, że na dokumencie spisany 25 lat później Bernard z Łąki był właścicielem części Groszowic⁷⁵⁶. Wspomniany wcześniej Jan — brat Dobka — pierwszy raz na liście

⁷⁴⁶ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 233—234.

⁷⁴⁷ J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 840.

⁷⁴⁸ APWr. Rep. 127, nr 2 = L. WOJCIECHOWSKI: *Najstarsze klasztory paulinów w Polsce. Fundacja — uposażenie — rozwój do około 1430 roku*. „*Studia Claramontana*” 1991, nr 11, nr 5; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 234. Pierwszy z nich poświadczył jeszcze jeden dokument Władysława Opolczyka wystawiony 3 marca 1390 roku, zob. APWr. Rep. 102, nr 94.

⁷⁴⁹ CDS VI, nr 82 [regest].

⁷⁵⁰ CDS VI, nr 76 [regest].

⁷⁵¹ Takie określenia na dwóch dokumentach, zob. APWr. Rep. 107, nr 73; CDS I, nr 88.

⁷⁵² APWr. Rep. 107, nr 73; CDS XXXIII, s. 147, nr 20; s. 148, nr 24, 25; CDS I, nr 88; CDS VI, nr 149 [regest]; S. KOSZYK: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 104, nr 16; APWr. 4f, nr 54b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 67—69.

⁷⁵³ APWr. Rep. 107, nr 43, 109.

⁷⁵⁴ APWr. Rep. 107, nr 50 = Katalog. T. 7, nr 588 [regest bez listy świadków] (w regeście błędnie podano, że chodziło o czynsze ze wsi Jemielnica).

⁷⁵⁵ CDS VI, nr 167 [regest]; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 2, s. 428.

⁷⁵⁶ CDS VI, nr 219 [regest].

świadków pojawił się na dokumencie księcia Bolka IV z 13 sierpnia 1419 roku⁷⁵⁷. W 1422 roku Dobek z Groszowic oddał rajcom krakowskim 60 kop grzywien⁷⁵⁸. W następnym roku Dobek otwierał listę świadków na dokumencie księcia opolskiego z 18 listopada⁷⁵⁹. 11 listopada 1427 roku Jan wraz z żoną Barbarą sprzedał altaryście strzeleckiemu za 30 grzywien miary polskiej 3 grosze z trzech części Groszowic⁷⁶⁰. Jan z Groszowic w 1432 roku potwierdził dokument księcia Bolka IV⁷⁶¹, a po jego śmierci znalazł się na dworze jego syna Mikołaja I. Jako świadek dokumentów tego księcia był odnotowywany w latach 1437—1459⁷⁶². 6 listopada 1450 roku był jednym z gwarantów uznania wyroku biskupa wrocławskiego i rady miejskiej Wrocławia przez Mikołaja I w jego sporze z Hynkiem Kruszyńą i Janem Zwolem. Do dokumentu przywiesił swoją pieczęć⁷⁶³. W 1454 roku Jan był starostą brzeskim⁷⁶⁴. Miał brata o imieniu Bernard⁷⁶⁵. Jego synami mogli być bracia⁷⁶⁶ Henryk Grosik z Dąbrówki, należący do otoczenia Mikołaja I, oraz Jan Grosik, marszałek tego księcia⁷⁶⁷. W 1453 roku Jan wraz z Henrykiem sprzedali franciszkanom opolskim 2 grzywny czynszów z Groszowic za 20 grzywien⁷⁶⁸.

Nieznane są dokładne powiązania rodzinne Andrzeja Wincentego z Groszowic, który pod koniec 1423 roku starał się o probostwo w Otmęcie (*Ottmuth*, obecnie część Krapkowic) po śmierci Jana z Lubszy⁷⁶⁹. Takie same kroki podjął jednak Otton Bes i to on ostatecznie przejął parafię Najświętszej Marii Panny w Otmęcie⁷⁷⁰. W następnym roku starał się o kanonię opolską po zmarłym Janie

⁷⁵⁷ Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3.

⁷⁵⁸ CDS VI, nr 168 [regist].

⁷⁵⁹ APWr. Rep. 107, nr 115.

⁷⁶⁰ A. NOWACK: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 43.

⁷⁶¹ CDS VI, nr 184 [regist].

⁷⁶² CDS VI, nr 196, 208, 220 [registry]; APWr. 4f, nr 11e; CDS IX, nr 806, 941, 979; Inwentarz 107, nr 140; LuBS II, Bd 2, s. 333; Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

⁷⁶³ AAWr. 6 XI 1450; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 2, s. 629—630.

⁷⁶⁴ APWr. Rep. 68, nr 669.

⁷⁶⁵ APWr. Rep. 68, nr 276.

⁷⁶⁶ 15 IV 1453 roku Bracia Jan i Henryk z Groszowic przekazali franciszkanom opolskim 1 grzywnę czynszu ze wsi Groszowice, zob. APWr. Rep. 108, nr 16. Razem potwierdzili dokument Mikołaja z 24 marca 1462 roku, na którym Jan wystąpił z tytułem marszałka, zob. *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv Turawa, Kreis Oppeln*. Hrsg. W. KRAUSE, „Oppelner Heimatblatt” 1934, Jd. 10, s. 2, nr 6.

⁷⁶⁷ CDS VI, nr 240, 254, 276 [registry]; APWr. Rep. 68, nr 291; CDS IX, nr 979; D. VELDTTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 445; R. SĘKOWSKI, *Herbarz...*, T. 2, s. 428.

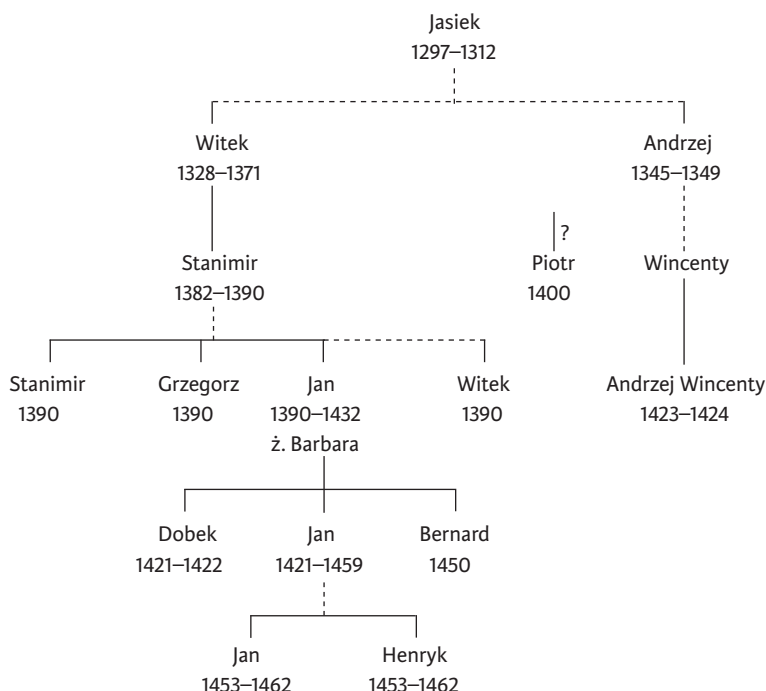
⁷⁶⁸ APWr. Rep. 108, nr 16.

⁷⁶⁹ AS II, nr 1146. Teoretycznie mógł być wnukiem Andrzeja, sędziego dworskiego, na którego cześć otrzymałby imię.

⁷⁷⁰ Ibidem, nr 1149.

Kryście. Jak wynika z dokumentu, Andrzej był domownikiem kardynała Rainalda de Brancattisa⁷⁷¹. Możliwe, że do tej rodziny należał także Jakusz, uczestnik wojny głodowej⁷⁷².

Tablica 7. Rodzina Groszowickich

Źródło: Opracowanie własne.

72. Grzynczowie

Nieznane jest pochodzenie rycerzy nazywanych Grzynczami. Ulryk z Grzyncicz pierwszy raz pojawił się na dokumencie księcia Bołka wystawionym 6 czerwca 1343 roku⁷⁷³. Był później świadkiem dokumentu Alberta strzeleckiego sporządzonego 20 kwietnia 1345 roku⁷⁷⁴. 23 lipca 1353 roku Rudolf, syn Ulryka

⁷⁷¹ Ibidem, nr 1238.

⁷⁷² Miejscość zapisano jako *Grosłowicz*, zob. OBA 2111, s. 12.

⁷⁷³ CDS I, nr 60 (Data dokumentu jest błędna — 1393. Biorąc pod uwagę listę świadków, dokument musiał być spisany w połowie XIV wieku. Prawdopodobnie zapisano C zamiast L).

⁷⁷⁴ CDS I, nr 35.

zwanego Grzynicz, sprzedał swoją wieś Raszowa leżącą w okręgu strzeleckim za 120 grzywien Piotrowi z Kamienia⁷⁷⁵. Później Grzyniczowie nie pojawiają się w źródłach.

73. Guiczko z Gorzkowa

W 1429 roku Guiczko z Gorzkowa (miejscowość zaginiona) sprzedał za 310 grzywien wieś Kadłub (14 km na północ od Strzelec Opolskich) Miczkowi Gaszowcowi⁷⁷⁶.

74. Hanko z Uszyc

Z tej wsi leżącej pod Gorzowem pochodził Hanko — burgrabia (kasztelan) wieluński — który w 1387 roku sprzedał Uszyce (11,5 km na północny zachód od Gorzowa Śląskiego) Mikołajowi Przedborowi⁷⁷⁷. Później z tej wsi pisali się Krzywosądownie⁷⁷⁸.

75. Haugwitzowie

Była to rodzina obcego pochodzenia pieczętująca się herbem przedstawiającym w czerwonym polu czarną głowę barana. Także w klejnocie znajdowała się głowa barana⁷⁷⁹. W księstwie niemodlińskim posiadali Niewodniki (*Newodnik*, 12 km na północny zachód od Opola)⁷⁸⁰. W 1400 roku wśród świadków na dokumencie Bolka IV pojawił się Henryk Haugwitz⁷⁸¹. Do 1389 roku studiował on w Pradze, gdzie otrzymał bakalaureat⁷⁸². W 1397 roku wraz z innymi rycerzami niemodlińskimi znalazł się na liście wypowiednim przeciwko Namysłowowi⁷⁸³.

⁷⁷⁵ CDS VI, nr 19 [regist].

⁷⁷⁶ F. TRIEST: *Topographisches Handbuch...*, H. 1, s. 273.

⁷⁷⁷ DB. Bd. 1. Th. 2, s. 73—74; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 235.

⁷⁷⁸ Zob. biogram Krzywosądownie z Uszyc.

⁷⁷⁹ J. PILNÁČEK, *Rody...*, D. 2, s. 647; T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 233—235. Liczne przedstawienia pieczęci tej rodziny, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 329—348 (pieczęcie nr 274—304).

⁷⁸⁰ CDS VI, nr 111 [regist].

⁷⁸¹ CDS VI, nr 90 [regist].

⁷⁸² S. KOSZYK: *Civis opoliensis sum (Studenci opolscy na uniwersytetach europejskich do końca XVIII w.)*. „Kwartalnik Opolski” 1986. T. 4, s. 118.

⁷⁸³ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

13 października 1401 roku napadł wraz z bratem Mikołajem, księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie⁷⁸⁴. Z tego powodu wszyscy uczestnicy napadu zostali ekskomunikowani 13 marca 1402 roku⁷⁸⁵. Ponowna ekskomunika została nałożona 9 stycznia 1403 roku⁷⁸⁶. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu⁷⁸⁷, co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku⁷⁸⁸. W tym czasie potwierdził dla księcia opolskiego dokument z 1402 roku⁷⁸⁹. 22 sierpnia 1407 roku Henryk wraz z innym bratem — Merbotem — zawarli między sobą układ dziedziczny. Wynika z niego, że obaj nie byli do tego czasu żonaci⁷⁹⁰. Merbot żył jeszcze 27 maja 1415 roku⁷⁹¹. W 1412 roku świadkiem dokumentu Bolka IV był Jan Haugwitz⁷⁹². W 1414 roku Henryk wraz z Janem Haugwitzem wyruszył na wojnę do Prus⁷⁹³. Wspomniany Henryk 5 października tego roku sprzedał wikariuszom 1 grzywnę czynszów ze wsi Niewodniki⁷⁹⁴. Rycerz ten ostatni raz pojawił się na dwóch dokumentach Bolka IV z 1421 roku⁷⁹⁵. Po śmierci tego księcia przeszedł na dwór Bolka V. Był jednym z gwarantów zapisów tego Piasta dla Jadwigi z Besów⁷⁹⁶. Ich ojcem mógł być Jan Haugwitz, świadek na dokumentach Bolka IV w latach 1403—1410⁷⁹⁷.

Synem jednego z braci Haugwitzów był zapewne Krzysztof Haugwitz, pan na Niewodnikach, mąż Barbary, córki Mikołaja⁷⁹⁸. Znalazł się on wśród licznych świadków na dokumencie Mikołaja I z 4 lutego 1453 roku potwierdzającym testament Bolka V⁷⁹⁹. W 1457 roku Jan Jelcz, Szymon Hoff, Jan Szywotski i Krzysztof Haugwitz walczyli z księżną legnicką, zapewne z polecenia księcia Mikołaja opolskiego. 30 października zawarli pokój, a na dokumencie Krzysztof zamieścił

⁷⁸⁴ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

⁷⁸⁵ *Ibidem*, nr 880.

⁷⁸⁶ MV. T. 5, nr 2056.

⁷⁸⁷ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

⁷⁸⁸ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regist].

⁷⁸⁹ CDS VI, nr 96 [regist].

⁷⁹⁰ CDS VI, nr 111 [regist].

⁷⁹¹ CDS VI, nr 135a [regist].

⁷⁹² CDS VI, nr 129 [regist]. Jan znajdował się na końcu listy świadków.

⁷⁹³ OBA 2111, s. 13.

⁷⁹⁴ APWr. Rep. 107, nr 95.

⁷⁹⁵ CDS VI, nr 160 [regist]; APWr. Rep. 107, nr 107.

⁷⁹⁶ LuBS, Bd. 2, s. 337.

⁷⁹⁷ CDS VI, nr 106 [regist]. Wymienienie go na pierwszym miejscu wśród świadków wyklucza raczej możliwość, że był on synem Henryka bądź Merbota, gdyż tak zaszczytne miejsce nie przypadłoby tak młodej osobie. APWr. Rep. 4f, nr 84h, 84k.

⁷⁹⁸ CDS VI, nr 240 [regist].

⁷⁹⁹ Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

swoją pieczęć⁸⁰⁰. Niewątpliwie córką Henryka była Machna, która przekazała w 1483 roku wszystkie swoje posiadłości w Niewodnikach mężowi Janowi Topleńskiemu⁸⁰¹.

76. Heintz z Crastolwicz

Pochodził prawdopodobnie z Chrzastowic (10 km na wschód od Opola). Posiadał po matce i wuju część łąki oraz stawu przed wsią Mokry Daniec, które sprzedał za 3 grzywny 25 kwietnia 1401 roku Mikoszowi Świerczowi z Mokrego Dańca⁸⁰². Zapewne jego matka należała do rodziny Świerczków.

77. Henryk z Domanic

Z Domanic pod Świdnicą pochodził Henryk. Jego rodzina wywodziła się od Jana z Domanic i jego pasierba Dobiesza⁸⁰³. W drugiej połowie XIV wieku Dobiesz (Tobiasz) wszedł w posiadanie wsi Damasko (dziś część Kazimierza) oraz Ciesznowa w okręgu kozielskim⁸⁰⁴. Jego synami byli zapewne Reinczko, Henryk i Hanusz. Pierwszy z nich był scholastykiem głogóweckim, plebanem w Śmiczu i kapłanem Władysława Opolczyka⁸⁰⁵. Książę sprzedał mu 5 grzywien rocznego czynszu ze Strzaleczek, który mogli dziedziczyć jego bracia⁸⁰⁶. Henryk między 1390 a 1400 rokiem potwierdził trzy dokumenty księcia Władysława. W 1396 roku był jednym z rozjemców w sporze między Piotrem Strzałą z Raszowej a klasztorem czarnowąskim. Do dokumentu wystawionego w tej sprawie przywiesił swoją pieczęć, która przedstawiała jego herb — w polu tarczy skos⁸⁰⁷. Po śmierci Władysława potwierdził jeszcze tylko jeden dokument jego żony z 30 marca 1408 roku⁸⁰⁸. Był żonaty z Katarzyną z Kórnicy, która w 1432 roku zapisała dzieciom swego

⁸⁰⁰ APWr. Rep. 3, nr 205.

⁸⁰¹ CDS VI, nr 348 [regest].

⁸⁰² CDS VI, nr 91 [regest]. Mokry Daniec leżał ok 7,5 km od Chrzastowic.

⁸⁰³ M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 89, 130.

⁸⁰⁴ Sommerberg I, s. 972; NKKO, s. 165—166, nr 148—153 [regesty]; A. WELTZEL: *Geschichte der Stad, Herrschaft und Festung Cosel*. Berlin 1866, s. 73—74, 79, 82—83; E. WÓŁKIEWICZ: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 66—67, przyp. 1.

⁸⁰⁵ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 215—216.

⁸⁰⁶ CDS XXXIII, s. 142—143, nr 7.

⁸⁰⁷ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 216; M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 234—235 (pieczęć nr 160).

⁸⁰⁸ APWr. Rep. 107, nr 71.

brata, Henrykowi i Katarzynie z Kórnicy, wszelkie swoje dobra w Rogach leżących pod Koźlem⁸⁰⁹.

78. Henryk Kranski

Ze wsi Kranski — prawdopodobnie dzisiejsze Skrońsko (12 km na północ od Olesna) — pochodził Henryk⁸¹⁰. Należał do otoczenia Bernarda niemodlińskiego. Henryk pierwszy raz u boku Piasta niemodlińskiego został odnotowany 1 lutego 1439 roku z tytułem starosty strzeleckiego⁸¹¹. Na tym stanowisku zajął miejsce Gumprechta z Bierawy. Henryk świadczył na dokumentach księcia podczas jego pobytu w Strzelcach⁸¹². Był jednym z zaufanych Bernarda, gdy ten przyrzekł przekazać większość swoich ziem bratankowi — Bolkowi V⁸¹³. 18 kwietnia 1452 roku za wierną służbę otrzymał od księcia miasto Dobrodzień⁸¹⁴. Henryk zmarł po 6 października 1454 roku⁸¹⁵.

79. Henryk Kuropas

Pochodził ze wsi Kuropas (*Kuropes*, 3 km na zachód od Korfantowa). W 1383 roku sprzedał wieś Błazejowice (*Blazegowitz*, dzisiejsze Błazejowice Dolne, 5 km na północny zachód od Głogówka) Adamowi Besowi za 300 grzywien⁸¹⁶.

⁸⁰⁹ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt, Herrschaft und Festung...*, s. 100.

⁸¹⁰ J. Horwat jego nazwisko zapisał jako Chrzastkowski oraz uznał za właściciela Chrząszczyc, zob. IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 397. Willan z Chrząszczyc był zapisywany jako *Crempschutz* lub *Crampschutz*, zob. APWr. Rep. 4f, nr 84i; Rep. 107, nr 67. Henryk był natomiast określany jako *Crenzkowsky*, zob. CDS I, nr 116; CDS VI, nr 215 [regest]. Według Marka Królikowskiego Henryk pisał się z bliżej nieznanego Krążkowa, zob. IDEM: *Starostowie strzeleccy od XIV do XVI w. „Śląsk Opolski”* 2004, nr 2, s. 4. Aleksandra Starczewska-Wojnar, Rafał Górny i Henryk Niestrój uznali, że pochodził z Kleczkowa (dziś osiedle we Wrocławiu), zob. *Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku*. Red. A. BARCIAK, K. MÜLLER. T. 2. Opawa—Opole—Katowice 2011, nr 621.

⁸¹¹ CDS VI, nr 200 [regest].

⁸¹² Schirnding. Bd. 4, nr 2521c; CDS VI, nr 215 [regest]; CDS I, nr 116; J.J. REICHEL: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 2—3.; APO. Am Olesna, nr 5; B. SZCZECZ: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4—5 = IDEM: *Widymat lubliniecki...*, s. 4—7 = IDEM: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 9—12; CDS I, nr 125.

⁸¹³ CDS VI, nr 226 [regest].

⁸¹⁴ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 30.

⁸¹⁵ CDS I, nr 125.

⁸¹⁶ DB. Bd. 1. Th. 2, s. 70.

80. Henryk Nostiz

Pochodził z rodziny napływowej, wywodzącej się z Górnych Łużyc⁸¹⁷. Pieczętowała się ona herbem przedstawiającym dwa szachowane turze rogi w słup na opak⁸¹⁸. Henryk był pisarzem Bolka IV w latach 1421—1423⁸¹⁹. Później potwierdził jeszcze dokument tego księcia z 27 lutego 1425 roku⁸²⁰. Jego krewnym był Kacper, świadek dokumentu Bolka V z 30 kwietnia 1459 roku⁸²¹. Nie wiadomo, skąd Henryk Nostiz przybył do księstwa opolskiego, gdyż wcześniej nie byli notowani na tych terenach inni przedstawiciele tej rodziny.

81. Henryk z Rakowa

Na przełomie XIV i XV wieku do księstwa opolskiego przybył Henryk z Rakowa (*Rackau*, 15 km na zachód od Raciborza)⁸²². Należał do otoczenia Władysława Opolczyka, który za wierną służbę nadał mu wieś Jełową (*Gilowa*, 19 km na północny wschód od Opola) leżącą w okręgu opolskim⁸²³. Po śmierci tego Piasta Henryk służył jego żonie Ofce. Został wówczas starostą na nowym zamku opolskim⁸²⁴. Z tym tytułem został odnotowany 30 maja 1404 roku, kiedy to książę opolski określił granice między jego wsią Jełową a osadą Węgry⁸²⁵. Funkcję tę pełnił najpóźniej do 15 września 1410 roku, kiedy to starostą na nowym zamku był już Przecław z Kűhschmalz. Henryk żył jeszcze 8 marca 1421 roku, gdyż z testamentu Jana Kropidły wynika, że książę zapisał Bolkowi V 80 grzywien, za które miał on przejąć Iławę (obecnie przysiółek przy wsie Grabina) od Rakowskiego.

⁸¹⁷ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 260.

⁸¹⁸ A. SCHELLENBERG: *Schlesische Wappenbuch*. Görlitz 1938, tabl. 18, szp. 96; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 4, s. 416—417.

⁸¹⁹ APWr. Rep. 107, nr 107; CDS VI, nr 159, 160, 169 (na trzech ostatnich dokumentach nie jest podana jego funkcja, lecz znajduje się informacja, że polecono mu spisać dokument). D. Veldtup zna tylko jeden dokument spisany przez Henryka, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 473.

⁸²⁰ Rep. 4f, nr 14.

⁸²¹ CDS VI, nr 243.

⁸²² D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 407.

⁸²³ CDS VI, nr 88 [regest]; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 236.

⁸²⁴ J. Sperka podaje, że był burgrabią na nowym zamku opolskim i związał się z Bolkiem IV, zob. IDEM: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 236. Nowy zamek należał do książęcej Ofki, więc Henryk był starostą z jej ramienia, zob. rozdział 4. Bolko IV wystawił dokument dla tego urzędnika, gdyż zapewne Jełowa znajdowała się w jego części okręgu opolskiego.

⁸²⁵ CDS VI, nr 103 [regest].

Z posiadaniem tej wsi był związany obowiązek służby wojskowej z jednym rycerzem⁸²⁶. Krewnym Henryka był Mikołaj Rakowski z Rakowa, który uczestniczył w wyprawie do Prus w 1414 roku w armii księcia Jana opawskiego⁸²⁷.

82. Henryk Rosenaw z Reńskiej Wsi

Pochodził z Reńskiej Wsi (*Renischdorf*, niedaleko Kędzierzyna-Koźła, ewentualnie wieś leżąca pod Nysą). W 1386 roku pisarz Władysława Opolczyka, a następnie zarządca jego dworu⁸²⁸. W 1425 roku był świadkiem na dyplomie Bolka IV był Kunczko z Reńskiej Wsi⁸²⁹.

83. Henryk z Śmicza

Pochodził ze wsi Śmicz (*Smecz*, 4,5 km na północny zachód od Białej). Mógł wywodzić się z rodziny Schnellenwalde herbu Lis, która posiadała tę wieś w XIII wieku⁸³⁰, ale mógł być także tożsamy z Henrykiem Stangem, który wraz z braćmi zakupił w 1329 roku sołectwo w Śmiczu⁸³¹. Ewentualnie pochodził z całkiem innej rodziny. Henryk pierwszy raz jako świadek pojawił się na dokumencie księcia Bolesława niemodlińskiego wystawionym 3 lutego 1347 roku. Dotyczył on sprzedaży wsi Magnuszowice przez Michała z Sokołowa za 126 grzywien Henrykowi Quasowi i Piotrowi, wójtowi niemodlińskiemu⁸³². Później Henryk należał także do otoczenia księcia Konrada II oleśnicko-kozielskiego. W 1368 roku jako pasowany rycerz trzy razy potwierdził zakup i spłacenie wsi Ciesznów przez tego księcia od Dobiesza z Domanic⁸³³. W 1371 oraz 1373 roku Henryk otwierał listę świadków przywilejów dla Krapkowic i Głogówka wystawionych przez Henryka

⁸²⁶ CDS VI, nr 157 [regest]. O położeniu ławy, zob. F. TRIEST: *Topographisches Handbuch...*, H. 1, s. 1040.

⁸²⁷ OBA 2111, s. 17. Kolejny Rakowski wymieniony na dokumencie z 2 lutego 1434 roku, zob. CDS VI, nr 188 [regest].

⁸²⁸ CDS VI, nr 71 [regest]. Pełny biogram, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 235.

⁸²⁹ APWr. Rep. 4f, nr 15.

⁸³⁰ M.L. WÓJCIK: *Prudnik we władaniu panów z Szybowic*. W: *Prudnik w średniowieczu. Studia nad początkami miasta*. Red. W. DOMINIAK. Prudnik 2016, s. 35—49.

⁸³¹ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1171; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 324.

⁸³² CDS VI, nr 16 [regest].

⁸³³ NKKO, s. 165—166, nr 151—153 [regesty].

niemodlińskiego⁸³⁴. W 1379 roku wymieniony na pierwszym miejscu na liście świadków dokumentu tego samego Piasta, dotyczącego ufundowania w Głogówku kolegiaty⁸³⁵. Ostatni poświadczony przez niego dokument został spisany w następnym roku. Książę Henryk przekazywał wówczas miód ze wsi Szydłów kolegiacie głogóweckiej⁸³⁶.

84. **Herburt Felsztyński (Füllstein)**

Pieczętował się w herbem przedstawiającym w czerwonym polu trzy miecze w roztrój zatknięte w jabłku⁸³⁷. Jego krewni osiedlili się na Rusi⁸³⁸. Był burgrabią gryżowskim z ramienia księcia Bernarda⁸³⁹. Z tym tytułem pierwszy raz pojawił się w 1407 roku⁸⁴⁰. 12 października 1418 roku był świadkiem dokumentu wystawionego przez Bolka IV i Bernarda niemodlińskiego w Głogówku⁸⁴¹. Przed 30 września 1420 roku biskup Konrad zastawił Herburto-
wi 27,5 grzywny czynszów na mieście Prudniku i kilku wsiach, które książę Bernard odkupił przed 13 lipca 1421 roku⁸⁴². Ostatni dokument księcia Bolka IV, który zatwierdził, był wystawiony 25 kwietnia 1426 roku w Morawskiej Ostrawie⁸⁴³. Był ostatnim burgrabią gryżowskim, gdyż zamek uległ zniszczeniu w czasie wojen husyckich⁸⁴⁴. Alfons Nowack identyfikował burgrabiego z Herburtem Füllsteinem wymienionym w liście Zygmunta Luksemburskiego z 9 czerwca 1421 roku⁸⁴⁵. Możliwe, że urzędnik księcia Bernarda był

⁸³⁴ DB. Bd 1. Th. 1, s. 58; *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 185.

⁸³⁵ CDS XXIII, s. 139—140, nr 1.

⁸³⁶ CDS XXIII, s. 140, nr 3.

⁸³⁷ J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 135. Zdjęcia kilku ich pieczęci, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 256—263 (pieczęcie nr 185—192).

⁸³⁸ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 225—226.

⁸³⁹ J. Horwat błędnie podaje, że był starostą niemodlińskim, zob. IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 370.

⁸⁴⁰ H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 14. W dokumencie został on określony jako *Herburd Purggraffe*. Na temat zamku leżącego nieopodal Piorunkowic, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 387—388.

⁸⁴¹ A. KNOBLICH: *Bermertungen, Ergänzungen und Berichtigungen zu neueren Schriften auf dem Gebiete der Geschichte. Dr. Wattenbach, Nekrolog von Heinrichau. Zeitschrift IV. Zu S. 305 Anm. 1.* ZFGS 1871. Bd. 10, s. 497.

⁸⁴² CDS VI, nr 166 [regest].

⁸⁴³ CDCO, nr 11 = CDDT, nr 159.

⁸⁴⁴ A. NOWACK: *Burg Greißau bei Neustadt O/S. „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins”* 1918. Bd. 14 s. 98.

⁸⁴⁵ SRS VI, nr 7; A. NOWACK: *Burg Greißau...*, s. 97.

tożsamy z Herburtem Pansem, który w 1393 roku sprzedał Rogów rodzinie Besów⁸⁴⁶.

85. Hincza z Dąbrowy

Na terenie księstwa opolskiego istniało kilka wsi o nazwie Dąbrowa. Nie wiadomo, z której pochodził Hincza. W 1414 roku wyruszył z księciem niemodlińskim na wojnę do Prus⁸⁴⁷.

86. Hincza Kostka z Małego Kalinowa

Był właścicielem wsi Mały Kalinów (*Cleynen Calinaw*, dzisiejsze Kalinowice, 9,5 km na zachód od Strzelec Opolskich). Hincza pojawił się na dokumencie wystawionym 6 października 1454 roku⁸⁴⁸.

87. Hinko

Był zarządcą księcia Alberta i pojawiał się na dokumentach tego księcia wystawianych od 21 marca 1350 roku aż do 29 września 1354 roku⁸⁴⁹.

88. Huczko z Miechowic

Z Miechowic (obecnie część Bytomia) leżących w okręgu bytomskim pochodził Huczko, który poświadczył kilka dokumentów księcia Bolka III w latach 1357—1359⁸⁵⁰.

⁸⁴⁶ DB. Bd. 1. Th. 3, s. 124—125; O. ŁASZCZYŃSKA: *Ród Herburtów w wiekach średnich*. Poznań 1948, s. 369—371.

⁸⁴⁷ OBA 2111, s. 12.

⁸⁴⁸ CDS I, nr 125.

⁸⁴⁹ CDS VI, nr 17, 19, 21, 22 [regesty]; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 1, s. 4 [nie-dokładny regest].

⁸⁵⁰ APWr. Rep. 107, nr 20 = RŚ. T. 3, nr 568 [regest]; APWr. Rep. 108, nr 6 = APWr. Rep. 108, nr 19 [transumpt z 30 października 1514 roku] = RŚ. T. 4, nr 447 [regest z błędną datą] = RŚ. T. 4, nr 677 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 65d.

89. Imbram z Poczołkowa

Ze wsi Poczołków (*Poczolkau*, 9,5 km na północny zachód od Dobrodzienia) wywodził się Imbram. Pojawił się jako świadek na dokumencie księcia Bernarda z 24 grudnia 1407 roku⁸⁵¹. Był właścicielem obecnie zaginionych Ruskowic leżących w okręgu strzeleckim, które sprzedał 2 lipca 1409 roku klasztorowi jemielnickiemu za 16 grzywien⁸⁵². Prawdopodobnie wyruszył na wojnę głodową wraz z innymi rycerzami opolskimi⁸⁵³. Jego krewnym był zapewne Tomasz z Poczołków, który także brał udział w wojnie głodowej, oraz Młody Turski, wymieniony na liście wypowiednim wraz z Poczołkiem⁸⁵⁴. 21 stycznia 1417 roku Tomasz sprzedał Bzinicę (dzisiejsza Bzinica Stara koło Dobrodzienia) Wienczkowi, mieszczaninowi strzeleckiemu, za 50 grzywien⁸⁵⁵.

90. Irrenbergowie

Z jednego z księstw dolnośląskich do księstwa opolskiego przybyli Irrenbergowie. Rodzina pochodziła z Miśni. Pierwszym jej przedstawicielem na Śląsku był Ulman de Irnberg⁸⁵⁶. Jego synem był Jan Ulman von Irrenberg, pleban w Niemodlinie, wikariusz opolski, kapelan i pisarz Bolka IV w okresie, gdy zarządzał on w księstwie niemodlińskim⁸⁵⁷. Krewnymi (prawdopodobnie bratankami) Ulmana byli Konrad, Mikołaj i Henryk Irrenbergowie z Skarbiszowa (*Carbischow*, 14 km na północny zachód od Opola), świadkowie na kilku dokumentach księcia Mikołaja I z połowy XV wieku⁸⁵⁸. Jan Irrenberg z Ochodza (*Ochodi*, 9 km na

⁸⁵¹ APWr. Rep. 4f, nr 68.

⁸⁵² APWr. Rep. 4f, nr 66.

⁸⁵³ OBA 2111, s. 11. Wśród rycerzy wypowiadających wojnę zakonowi pojawia się Poczołk, zapewne tożsamy z Imbramem Poczołkiem.

⁸⁵⁴ OBA 2111, s. 11.

⁸⁵⁵ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 27.

⁸⁵⁶ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 237—238.

⁸⁵⁷ APWr. Rep. 72, nr 1 = J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874; DB. Bd. 1. Th. 4, s. 151. CDS VI, nr 75 [regest]. D. Vedtrup, a za nim R. Sękowski, błędnie uznał Jana za pisarza Władysława Opolczyka, choć spisywał on wyłącznie dokumenty dla jego bratanka, zob. D. VEDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 472; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 3, s. 220. W 1392 roku wymieniony jako kleryk w Spirze, zob. MV. T. 5, nr 642. Pierwsze informacje o Janie pochodzą z 29 marca 1370 roku oraz 24 sierpnia 1375 roku, zob. CDS VI, nr 49; Neisser Lagerbücher, nr 588.

⁸⁵⁸ APWr. Rep. 4f, nr 11e; CDS VI, nr 207, 208, 209 (tu tylko Mikołaj Irrenberg ze Skarbiszowa), 237; CDS IX, nr 971; S. KOSZYK: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 102; Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38 (Henryk). Mikołaj Irrenberg raz poświadczył dokument dla księcia Bernarda, zob. K. WUTKE: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 172—173.

południowy wschód od Opola) i Jan Irrenberg z Domecka (*Domeczko*, 11 km na południowy wschód od Opola) poświadczali natomiast wiano dla Magdaleny, żony księcia opolskiego⁸⁵⁹. Synem Jana z Domecka był późniejszy starosta niemodliński z ramienia Mikołaja I⁸⁶⁰.

91. Jakub Rokicia

Jakub zwany Jakuszem Rokicią, właściciel Kotórza (*Chotorz*, dzisiejszy Kotórz Wielki, 12 km na północny wschód od Opola), był świadkiem na dokumencie spisany dla klasztoru w Czarnowąsie w 1418 roku⁸⁶¹. Nie wiadomo, czy przydomek *Rockica* oznaczał, że pochodził ze wsi Rokicie (*Rokicz*, obecnie część Raszowej 11 km na północ od Kędzierzyna-Koźła) należącej do Strzałów. Jakub nie pojawiał się w innych źródłach.

92. Jakusz

Bliżej nieznanego rycerza, który w 1414 roku wyruszył wraz z armią księcia Bernarda na wojnę do Prus⁸⁶².

93. Jakusz i Jędrzej

Bliżej nieznanego bracia, którzy pochodzili prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku najechali wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie⁸⁶³ za co wraz z innymi uczestnikami ataku zostali ekskomunikowani 13 marca 1402 roku⁸⁶⁴. Ponownie kary kościelne zostały nałożone 9 stycznia 1403 roku⁸⁶⁵. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny obłożono klątwą uczestni-

⁸⁵⁹ LuBS. Bd. 2, s. 333. Na południowy zachód od Domecka znajdował się obiekt typu motte, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 292.

⁸⁶⁰ CDS VI, nr 279 [regest]. W osadzie znajdował się obiekt typu motte, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 279—280.

⁸⁶¹ CDS I, nr 94.

⁸⁶² T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 237—238.

⁸⁶³ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

⁸⁶⁴ Ibidem, nr 880.

⁸⁶⁵ MV. T. 5, nr 2056.

ków napadu⁸⁶⁶, co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku⁸⁶⁷. Brak o nich informacji w późniejszych źródłach.

94. Jakusz z Kłodoboku

Był synem Szymona, wójta nyskiego⁸⁶⁸. W księstwie nyskim posiadał wieś Kłodobok (*Clodebog*, nieopodal Grodkowa)⁸⁶⁹. Na dokumencie Jana Kropidły i Bolka IV z 9 lutego 1382 roku wśród świadków znalazł się Jakusz ze Starego Paczkowa (*Alden Paczkow*, nieopodal Paczkowa)⁸⁷⁰. Cztery lata później został zapisany jako Jakusz Kłodobog ze Starego Paczkowa⁸⁷¹.

95. Jakusz z Siołkowic

27 stycznia 1398 roku poświadczył dokument księcia Bolka IV⁸⁷². Jedyny znany właściciel Siołkowic (*Sodilkowicz*, dzisiejsze Stare Siołkowice 11,5 km na północny wschód od Skorogoszczy).

96. Jan

W 1361 roku został odnotowany jako włodarz księcia Alberta w Lublińcu⁸⁷³.

97. Jan

Był zarządcą Dobrodzienia. W 1422 roku otrzymał od księcia wieś Jeżową (*Jezowa*, 13,5 km na północ od Lublińca) leżącą w okręgu lublinieckim, z której był zobowiązany do służby na koniu wartym 3 grzywny⁸⁷⁴. 3 maja 1434 roku jego

⁸⁶⁶ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

⁸⁶⁷ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

⁸⁶⁸ E. WÓŁKIEWICZ: *Urzędnicy miejscy Nysy do 1618 roku*. Toruń 2013, s. 35—36; M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 114—116.

⁸⁶⁹ Neisser Lagerbücher, nr 319.

⁸⁷⁰ APWr. Rep. 4f, nr 72aa.

⁸⁷¹ APWr. Rep. 107, nr 31.

⁸⁷² CDS I, nr 68.

⁸⁷³ D 370, s. 79—80; L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 64—65.

⁸⁷⁴ CDS I, nr 106.

córka Zyguna sprzedała Jeżową za 70 grzywien groszy polskiej miary Janowi Strzale z Pawonkowa⁸⁷⁵.

98. Jan Baran

Bliżej nieznanym rycerz, który w 1414 roku wyruszył z księciem niemodlińskim na wojnę do Prus⁸⁷⁶.

99. Jan Benkwicz

Dla Bolka V potwierdził dokument z 21 sierpnia 1430 roku⁸⁷⁷. W 1437 roku został odnotowany jako starosta chrzelicki⁸⁷⁸. Jego pochodzenie jest nieznane.

100. Jan Bielik z Wędryni

Być może pochodził z rodziny Babka z Wędryni (*Wendrina*, 7,5 km na zachód od Olesna)⁸⁷⁹. Przed 12 lipca 1455 roku jako sędzia ziemski oleski potwierdził sprzedaż młyna w Kraskowie dokonaną przez Mikołaja Bogackiego i jego małżonkę Annę na rzecz Henryka Kozłowskiego⁸⁸⁰.

101. Jan Biler

W 1414 roku wraz z innymi rycerzami księcia Bernarda wyruszył do Prus na wojnę z zakonem krzyżackim⁸⁸¹.

⁸⁷⁵ CDS I, nr 112.

⁸⁷⁶ OBA 2111, s. 11.

⁸⁷⁷ CDS XXXIII, s. 33, nr 12.

⁸⁷⁸ APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 38a—39 (tu zapisany jako *Schenkowitz*).

⁸⁷⁹ Zob. biogram Babka z Wędrynia.

⁸⁸⁰ APO. Am Kluczborka, nr 27.

⁸⁸¹ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

102. Jan Heller

Bliżej nieznanym rycerz, który w 1414 roku wyruszył z armią księcia niemodlińskiego na wojnę z zakonem krzyżackim⁸⁸².

103. Jan z Jasienia

Był właścicielem wsi Jasienie (*Jassienyc*, 16,5 km na północny zachód od Olesna). Jan był świadkiem na dokumencie księcia Bernarda wystawionym 6 stycznia 1449 roku⁸⁸³.

104. Jan z Melbaum

Bliżej nieznanym. W 1388 roku kupił za 45 grzywien od Guty, wdowy po Ludwiku Stange, jej dobra dziedziczne w Laskowicach (*Laskowicz*, 12 km na zachód od Głogówka)⁸⁸⁴.

105. Jan Meylir

Bliżej nieznanym rycerz, który brał udział w wojnie głodowej, towarzysząc księciu Bernardowi⁸⁸⁵.

106. Jan Meysnerdorf

Miejscowość *Meysnerdorf* nie jest znana na Śląsku. Jan był jednym z rycerzy księcia Bernarda, który w 1414 roku znalazł się na liście wypowiednim wysłanym do Malborka⁸⁸⁶.

⁸⁸² OBA 2111, s. 18.

⁸⁸³ APO. Am Kluczborka, nr 24 = nr 25 [kopia] = nr 40.

⁸⁸⁴ CDS VI, nr 73 [regest].

⁸⁸⁵ OBA 2111, s. 11.

⁸⁸⁶ Ibidem.

107. Jan Mezebor

Blżej nieznan rycerz pochodzący prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej władzy Bolka IV. 13 października 1401 roku napadł wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie⁸⁸⁷. Z tego powodu wraz z innymi uczestnikami napadu był ekskomunikowany 13 marca 1402 roku⁸⁸⁸. Ponownie wyklęty został 9 stycznia 1403 roku⁸⁸⁹. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu⁸⁹⁰, co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku⁸⁹¹. Brak o nim informacji w późniejszych dokumentach.

108. Jan z Milic

Pracownik kancelarii Bolka I i Bolka II. Pisał się z Milic (12,5 km na północny wschód od Głubczyc). Był także kanonikiem opolskim⁸⁹².

109. Jan z Nowej Wsi

Pochodził z Nowej Wsi (*Newemdorff*, dzisiejsza Polska Nowa Wieś, 11 km na zachód od Opola). 6 października 1454 roku kupił od Jana z Zakrzowa za 100 grzywien z prawem odkupu w ciągu trzech lat wszystko, co ten posiadał we wsiach Obrowiec (*Obrowicz*, 5 km na południowy wschód od Krapkowic) i Dąbrówka, a dobra te przekazał do wiernych rąk Hinczy Działoszy z Kobylic i Mikołaja Zwojskiego z Kalinowa⁸⁹³. 7 maja 1458 roku Jan z Nowej Wsi zakupił Zakrzów, Obrowiec i Dąbrówkę (wsie pod Gogolinem) od Jana z Zakrzowa za 470 grzywien oraz

⁸⁸⁷ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

⁸⁸⁸ *Ibidem*, nr 880.

⁸⁸⁹ MV. T. 5, nr 2056.

⁸⁹⁰ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

⁸⁹¹ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

⁸⁹² APWr. Rep. 107, nr 6 = CDS XVI, nr 2908 [regest]; CDS XVI, nr 2946, 3017, 3044, 3196, 3304; D 370, s. 29 = DB. Bd. 1. Th. 2, s. 67 = CDS I, nr 23 = CDS XVI, nr 3043 [regest]; APWr. Rep 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239 [regest]; CDS VI, nr 4; APWr. Rep 91, nr 169 = CDS XVI, nr 3325 [regest], APWr. Rep. 108, nr 1 = CDS XVI, nr 3340; CDS XVIII, nr 3566; APO. Am Opola, nr 37; CDS I, nr 29. Dokładne omówienie, zob. M.L. Wójcik: *Kancelaria Bolesława I opolskiego (1279—1313)*. „Opolski Rocznik Muzealny” 2014, nr 20, s. 33—34.

⁸⁹³ CDS I, nr 125.

sprzedał mu Nową Wieś za 100 grzywien⁸⁹⁴. Krewnymi Jana Nowowiejskiego byli Mikołaj Miodek, Jan Bandzisz, Przecław Mikołaj Filusz, Jan Bogusz z Sieronowic, Czambor Cluka, Henryk i Mikołaj Działoszowie. 12 stycznia 1456 roku potwierdzili oni przed Janem, księciem oświęcimskim, szlacheckie pochodzenie Jana z Nowej Wsi⁸⁹⁵. W okresie nowożytnym rodzina ta pieczętowała się herbem Ostoja⁸⁹⁶.

110. Jan z Rzczyc

Prawdopodobnie był świadkiem na dokumencie wystawionym 22 listopada 1311 roku dotyczącym sprzedania alodium w Tomicach klasztorowi w Lubiążu. Jan otwierał listę świadków i został określony jako pan⁸⁹⁷. Rycerz Jan z Rzczyc (*Rzczicz*, 13 km na północny zachód od Gliwic) był poświadczony w 1317 roku⁸⁹⁸.

111. Jan ze Zwiastowic

Pisał się ze Zwiastowic (*Swestowicz*, 8 km na wschód od Głogówka) i pieczętował się herbem podobnym do polskiej Doliwy⁸⁹⁹. W okresie, gdy okręg głogówecki należał do księżnej Ofki, Jan był zwolennikiem przekazania Głogówka bratankom Władysława II. Z tego powodu został uwięziony wraz z Bernardem z Glesina i innymi niewymienionymi z imion rycerzami. Wolność odzyskał po zawarciu ugody między zwaśnionymi stronami, co miało miejsce 26 listopada 1406 roku⁹⁰⁰. W 1418 roku był świadkiem dokumentu Bernarda i Bolka IV wystawionego w Głogówku⁹⁰¹. Pojawił się tylko na jednym dokumencie księcia Bolka IV z 25 kwietnia 1426 roku, wystawionym w Morawskiej Ostrawie⁹⁰². 2 marca 1431 roku zakupił od Bernarda z Zabierzowa (10,5 km na północny wschód od Głogówka) ćwierć

⁸⁹⁴ CDS II, s. 99, nr 31.

⁸⁹⁵ CDS I, nr 128. Szlachectwo potwierdzili także nienależący do jego krewnych Mikołaj Friedlandzki i Paszek Buchta.

⁸⁹⁶ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 5, s. 1411.

⁸⁹⁷ APWr. Rep. 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239 [regest]. Zapisany tu jako Jan z *Dewich*.

⁸⁹⁸ J. CHRZĄSZCZ: *Beiträge zur Geschichte der Pfarreien im Archipresbyterat Gleiwitz, „Oberschlesien” 1902—1903*. Jg. 1, s. 27. Dokument znany z tłumaczenia, możliwe, że sfalszowany, zob. B. KŁOCH: *Sieć parafialna archiprezbiteratu gliwickiego w średniowieczu — głos w dyskusji*. „Rocznik Muzeum w Gliwicach” 2004. T. 19, s. 14—15.

⁸⁹⁹ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 5, s. 1453—1454.

⁹⁰⁰ CDS VI, nr 109, 110 [regesty].

⁹⁰¹ A. KNOBLICH: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497.

⁹⁰² CDCO, nr 11 = CDDT, nr 159.

dochodów sądowych z Walców (niedaleko Zwiastowic) z możliwością odkupu za 10 grzywien⁹⁰³. W 1450 roku otrzymał od księcia Mikołaja jako pana brzeskiego wieś Czepielowice leżącą pod Brzegiem⁹⁰⁴.

112. Jankowiccy, (z) Jankowic

Pochodzili z Jankowic (kilka wsi na Śląsku posiada taką nazwę). Pierwszym przedstawicielem tej rodziny w księstwie opolskim był Mikołaj Jankowic, świadek na dokumencie Agnieszki strzeleckiej wystawionym 28 października 1371 roku⁹⁰⁵. Później potwierdził jeszcze dwa dokumenty księcia Henryka niemodlińskiego z lat 1376—1380 roku⁹⁰⁶. Jego bratem bądź synem mógł być Piotr z Jankowic, który poświadczył dokument księżnej strzeleckiej z 25 września 1375 roku⁹⁰⁷. Piotr z Jankowic (*Peter Jenkowicz*) wraz z Hansem należeli na przełomie XIV i XV wieku do otoczenia bratanków Władysława Opolczyka⁹⁰⁸. Hans z Jankowic brał udział w wojnie głodowej⁹⁰⁹. Następnie znalazł się w otoczeniu Bolka V⁹¹⁰. Jego synem był zapewne Piotr z Jankowic, który był pisarzem nadwornym Bolka V i sporządził dla niego dokument z 31 grudnia 1441 roku⁹¹¹. Kolejne dokumenty spisał 3 października i 9 grudnia 1447 roku⁹¹². W 1448 roku dla tego księcia sporządził dwa dokumenty: z 10 marca i 26 maja⁹¹³. Był także świadkiem na dokumencie Bernarda z 6 maja 1450 roku, kiedy to książę niemodliński przekazał Wołoszkowi księstwo niemodlińskie i zapisał księstwo

⁹⁰³ APWr. Rep. 12, nr 36.

⁹⁰⁴ CDS IX, nr 943 [regesty].

⁹⁰⁵ APWr. Rep. 4f, nr 11q.

⁹⁰⁶ CDS VI, nr 56 (tu nazwisko przekręcone na *Stekowicz*); DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58.

⁹⁰⁷ CDS VI, nr 55 [regest].

⁹⁰⁸ R. Sękowski uznał ich za przedstawicieli rodziny Jamkowskich ze Starej Jamki, zob. IDEM: *Herbarz...*, T. 3, s. 229. Przeciw Starej Jamce jako siedzibie rodu przemawia przede wszystkim fakt, iż wieś ta należała do rodziny Borschitzów. Zarówno Erich Graber, jak i D. Veldtrup identyfikowali tę miejscowość jako Jankowice niedaleko Rybnika, co jest bardziej prawdopodobne, zob. CDS XXXIII, s. 34; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 485. Jan i Piotr są wymienieni w 1397 roku, zob. E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20. Piotr był także świadkiem na dokumencie księcia Bernarda z 11 października 1401 roku, zob. CDS VI, nr 94 [regest].

⁹⁰⁹ OBA 2111, s. 18.

⁹¹⁰ APWr. Rep. 4f, nr 84b; CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 59—60.

⁹¹¹ APWr. Rep. 4f, nr 43ii.

⁹¹² T. KONIETZNY: *Piasten-Urkunden...*, nr 2; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 64.

⁹¹³ CDS XXXIII, s. 34, nr 15, 16.

strzeleckie, za co książę głogówecki miał pomóc stryjowi spłacić długi. Świadcami były wówczas zarówno osoby z otoczenia Bernarda, jak i Bolka⁹¹⁴. Piotr z Jankowic spisał także testament Bolka V z 27 czerwca 1451 roku, po czym zniknął ze źródeł⁹¹⁵. Najbardziej prawdopodobne wydaje się, iż zmarł po tej dacie. Przed 1419 roku do Jankowskich należała wieś Góra, która opustoszała i której część została przez księcia niemodlińskiego sprzedana za 70 grzywien Ottonowi Czuchtendorfowi. Z dokumentu wynika, że należała ona niegdyś do Jankowica, a w momencie transakcji była opuszczona⁹¹⁶.

113. Janusz Polmese

Pochodził prawdopodobnie ze wsi Polski Łan (dzisiejsze Suche Łany, 1 km na południowy zachód od Strzelec Opolskich⁹¹⁷, *Polmese* to może zniekształcona nazwa Polski Łan). Jego rodzice byli właścicielami części wsi Mokrego Dańca, które sprzedał 11 listopada 1353 roku Świerczowi z Mokrego Dańca⁹¹⁸.

114. Jarosław

Był sędzią na dworze księcia Alberta. Z tym tytułem został odnotowany dwukrotnie: 19 maja 1361 i 22 stycznia 1366 roku. Mógł być tożsamy z którymś z Jarosławów — Jarosławem Czonkiem bądź Jarosławem z Zacharzowic⁹¹⁹.

115. Jarosław Czonek

Jarosław, zwany Czonek, był świadkiem dwóch dokumentów Alberta strzeleckiego. Pierwszy raz poświadczył sprzedaż wsi Borycz Świerczowi z Mokrego Dańca wraz z prawem patronatu w kościele raszowskim, co miało miejsce 29 września 1354 roku⁹²⁰, drugi raz pojawił się na dokumencie

⁹¹⁴ CDS VI, nr 226 [regist].

⁹¹⁵ Národní archiv v Praze. Archiv České Kruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

⁹¹⁶ C 174a, s. 7, nr 4.

⁹¹⁷ Na temat identyfikacji osady, zob. A. NOWACK: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 38.

⁹¹⁸ CDS VI, nr 21 [regist].

⁹¹⁹ D 370, s. 79—80; CDS VI, nr 34 [regist]. Zacharzowice to wieś niedaleko Toszka. Ponieważ właściciel tej wsi wzmiankowany jest tylko raz na dokumentach książąt opolskich (CDS VI, nr 27 [regist]), nie uwzględniam go w niniejszej pracy.

⁹²⁰ CDS VI, nr 22 [regist].

wystawionym 18 sierpnia 1359 roku, który znów dotyczył Świercza⁹²¹. Być może był jego przyjacielem.

116. Jasiek

Był włodarzem (prokuratorem) księcia Bolesława I. Wymieniony tylko raz na jego dokumencie z 1 września 1310 roku⁹²².

117. Jasiek

Był kasztelanem (zarządcą zamku) Gryżowa (*Grisow*, 13,5 km na zachód od Białej, przy osadzie Piorunkowice) z ramienia księcia Bolesława Pierworodnego. Wymieniony tylko raz na jego dokumencie z 26 lutego 1337 roku⁹²³. Zarządzał samym zamkiem gryżowskim, gdyż wieś o tej nazwie leżała w księstwie nyskim (1 km na zachód od Piorunkowic, pod drugiej stronie granicznej rzeki — Ścinawy Niemodlińskiej)⁹²⁴.

118. Jasiek z Czyżowic

Pochodził ze wsi Czyżowice (*Czeislowicz*, 5 km na północ od Prudnika). Był starostą głogóweckim za panowania Władysława Opolczyka. Z tą funkcją poświadczony był 15 października 1396 roku (zapisany został wówczas jako *Czyssław*). Znana jest jego pieczęć przedstawiająca hełm z labrami⁹²⁵. Najpewniej jego córką była Anna z Czyżowic, żona Piotra Schoffa⁹²⁶.

⁹²¹ CDS VI, nr 27 [regist].

⁹²² Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regist].

⁹²³ CDS XXIX, nr 5844.

⁹²⁴ W połowie XIV wieku spór pomiędzy biskupem wrocławskim a księciem niemodlińskim o wsie w okolicy zamku gryżowskiego (Lipowa, Węża, Gryżów) rozstrzygał cesarz poprzez wyznaczonych przez niego sędziów, zob. B. CZECHOWICZ: *...ad praesentiam regis cracoviae provocavimus... Dlaczego książę Bolko I Niemodliński pozwał w 1359 roku biskupa wrocławskiego przed sąd Kazimierza Wielkiego?* „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 2012. T. 32, s. 245—253. O zamku zob. A. NOWACK: *Burg Greißau...*, s. 95—100.

⁹²⁵ CDS I, nr 67; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 260 (tu biogram Jaśka, w którym autor zakładał możliwość powiązań tego rycerza z rodziną Czesławiczków). W ostatniej pracy Jerzy Sperka uznał za Markiem L. Wójcikiem, że Jasiek pochodził z Czyżowic, zob. J. SPERKA: *Władysław, książę polski...*, s. 299, przyp. 167. Pieczęć Jaśka, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, ilustracja nr 15; M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 216—217 (pieczęć nr 137).

⁹²⁶ CDS VI, nr 159 [regist].

119. **J**asiek Kustra

Jasiek Kustra pochodził prawdopodobnie ze Śląska bądź Czech. Jego herbem była czarno-srebrna tarcza dzielona w pas, a klejnotem 3 głowy łabędzie (bądź gęsie)⁹²⁷. Był on jednym z najbliższych dworzan Władysława Opolczyka, od którego otrzymał dobra na Rusi. Wiadomo, że miał brata Dobrogosta⁹²⁸.

Wdową po rycerzu Jaśku Kustrze była Anna. W 1406 roku podarowała wikariuszom opolskim 5 grzywien czynszów, w zamian za co miano odprawiać raz w tygodniu mszę świętą⁹²⁹. Dwa lata później prosiła kurię rzymską o zniesienie interdyktu w swoim kościele⁹³⁰. W 1412 roku w dokumencie określającym podział dóbr rodziny Śmiłów podano, że Anna Kustrowa posiada pewne prawa (prawdopodobnie część czynszów) we wsi Smieldorf (dzisiejsza Chróścina)⁹³¹.

120. (z) **K**aślubca

Ze wsi Kaślubiec (*Codlubicz*, 12 km na południowy zachód od Strzelec Opolskich) pochodził Borko, świadek na dokumentach Alberta strzeleckiego spisanych w 1362 i 1364 roku⁹³². W 1414 roku Mikołaj z Kaślubca udał się na wyprawę do Prus wraz z księciem Bernardem⁹³³. Później nie pojawia się w źródłach.

121. **K**amieńcowie, (z) Kamienia

Ze wsi Kamień (*Kamen*, dzisiejszy Kamień Śląski, 12,5 km na północny wschód od Krapkowic)⁹³⁴ pochodzili Kamieńcowie, którzy używali herbu określanego

⁹²⁷ S. MIKUCKI: *Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego*. „Studia Źródłoznawcze” 1958. T. 3, s. 112; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 263—265.

⁹²⁸ Dokładny biogram Jaśka, zob. Ibidem, s. 263—265.

⁹²⁹ J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 838.

⁹³⁰ AS I, nr 349.

⁹³¹ CDS VI, nr 129 [regist].

⁹³² Inwentarz 4f, s. 1234. O tym dokumencie zob. A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519g. Natomiast o dokumencie z 1364 roku, zob. Schirnding. Bd. 4, nr 3106 = A. WELTZEL, *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 19 = CDS II, s. 91, nr 17 [informacja].

⁹³³ OBA 2111, s. 11.

⁹³⁴ R. Sękowski podaje, że pochodzili z Pawonkowa, zob. R. SĘKOWSKI, *Herbarz...*, T. 3, s. 293. Jest to jednak niemożliwe, gdyż wieś ta należała do rodu Strzałów, zob. biogram Strzałów. Z kolei J. Pilnáček przypuszczał, iż rodzina wywodziła się z Kamienia znajdującego się w okręgu oleskim, zob. IDEM: *Rody...*, D. 1, s. 264. J. Horwat raz uważa, że rodzina ta wywodziła się z Kamieńca koło Koźła, a innym razem podaje Kamień Śląski jako gniazdo rodowe tego rodu, zob. IDEM: *Księstwo*

jako Zet (tzw. podwójny hak)⁹³⁵. Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny był Tomasz z Kamienia, kasztelan Białej, który w 1293 roku świadkował na dokumencie Bolesława opolskiego⁹³⁶. Posiadał on dobra w Tomicach⁹³⁷. Ostatni raz z tym tytułem pojawił się w 1301 roku, kiedy to był jednym z sędziów w sporze między zakonnikami z Lubiąża a Adamem z Pisarzowic⁹³⁸. Tomasz był wówczas pasowanym rycerzem. Jego synami byli Jakub, Bertolt, Jan i Tomasz, właściciele alodium w Tomicach, do którego zrzekli się praw na rzecz klasztoru w Lubiążu za 50 grzywien, co potwierdza dokument z 29 listopada 1312 roku⁹³⁹. Jan, będąc już pasowanym rycerzem, potwierdził dokument księcia Alberta strzeleckiego z 21 czerwca 1323 roku⁹⁴⁰. Pojawił się także jako świadek na dokumencie tego księcia wystawionym 20 kwietnia 1345 roku⁹⁴¹. Tomasz był natomiast świadkiem na dokumencie Alberta strzeleckiego z 1325 roku⁹⁴², a w 1328 roku pojawił się na dokumencie księcia bytomskiego⁹⁴³. W styczniu i lutym 1350 roku książę strzelecki nadał rycerzowi Tomaszowi prawo książęce wraz z wyższym sądownictwem oraz prawem łowieckim we wsi Kielcza⁹⁴⁴. Bracia Jan i Tomasz razem poświadczyli dokument Alberta strzeleckiego z 21 marca 1350 roku⁹⁴⁵. Tomasz znalazł się wśród świadków na dokumentach tego księcia z 1358 i 1361 roku⁹⁴⁶. W 1353 roku miało dojść do podziału rodzinnego majątku pomiędzy Tomasza i Piotra. Kamień pozostał przy Piotrze, a Kielczę przejął Tomasz⁹⁴⁷. W tym samym roku Piotr z Kamienia nabył za 120 grzywien wieś Raszową w okręgu strzeleckim od Rudolfa, syna Ulryka zwanego Grzymicz⁹⁴⁸. Innym przedstawicielem

bytomskie i jego podziały do końca XV wieku. Gliwice 1993, s. 94; IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 428. Rodzina ta na pewno nie wywodziła się z Kamienia koło Bytomia, gdyż w 1324 roku zakupił go Klemens Świętopełkowic, zob. CDS XVIII, nr 4330, zob. J.K. HORWAT: *Księstwo bytomskie...*, s. 94.

⁹³⁵ R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 3, s. 293. Pieczęć Jaśka z Kamienia, zob. APWr. Rep. 71, nr 49. Podobnie wyglądała najstarsza znana forma herbu Pilawa, zob. J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 270—220; K. NIEMCZYK: *Kamienieccy herbu Pilawa. Z dziejów kariery i awansu szlachty polskiej do 1535/1536 roku*. Katowice 2016, s. 28.

⁹³⁶ Szerzej, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 56.

⁹³⁷ SUB. Bd. 5, nr 389.

⁹³⁸ APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regist].

⁹³⁹ APWr. Rep. 91, nr 169 = CDS XVI, nr 3325 [regist].

⁹⁴⁰ APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85 = CDS XVIII, nr 4270 [regist].

⁹⁴¹ APWr. Rep. 71, nr 22 = CDS I, nr 35 = RŚ, t. 1, nr 301 [regist] = Katalog. T. 3, nr 624 [regist].

⁹⁴² CDS XVIII, nr 4472.

⁹⁴³ CDS XXII, nr 4733; J.K. HORWAT: *Księstwo bytomskie...*, s. 94.

⁹⁴⁴ Inwentarz 4f, s. 1240, 1241.

⁹⁴⁵ CDS VI, nr 17 [regist].

⁹⁴⁶ Schirnding. Bd. 4, nr 2520c; CDS II, s. 89—90, nr 15.

⁹⁴⁷ E. MÜCKE: *Chronik von Groß Stein*. „Aus dem Chelmer Lande” 1925. Jg. 1, nr 10, s. 4. Brak podanego źródła, ale pozostałe informacje z tego artykułu mają potwierdzenie w dokumentach.

⁹⁴⁸ CDS VI, nr 19 [regist].

tej rodziny był Paszek z Kamienia, który w 1365 roku poświadczył dokument księcia Alberta⁹⁴⁹. Jeden z Kamieńców był właścicielem wsi Kępna i jako świadek pojawił się na dokumencie Władysława Opolczyka wystawionym 14 lipca 1363 roku⁹⁵⁰.

Do kolejnego pokolenia należał Jasiek Kamieniec, świadek trzech dokumentów Bolka IV z 9 listopada 1405 roku⁹⁵¹, 22 maja 1406 roku oraz 22 marca 1406 roku⁹⁵². Był on starostą na starym zamku opolskim. Z tym tytułem został poświadczony 10 czerwca 1417 roku. Do dokumentu przywiesił swoją pieczęć (w polu tarczy litera Z)⁹⁵³. 10 sierpnia 1421 roku nabył od Tomasza Waduskiego zwanego Lebis wieś Łany, leżącą przed Sośnicowicami (*Lon*, dzisiejsze Łany Wielkie, 2 km na północny wschód od Sośnicowic) za 200 grzywien groszy praskich⁹⁵⁴. Sześć lat później sprzedał dobra w rejonie Sośnicowic, dopłacając jeszcze 30 grzywien Paszkowi Gawronkowi za wieś Richtinwald (dzisiejsze Dębie, 15 km na południowy wschód od Opola)⁹⁵⁵. Potem znalazł się jako świadek na dyplomach Bolka IV z 11 stycznia 1432 roku oraz 5 września 1434 roku⁹⁵⁶.

Innymi Kamieńcami z tego okresu byli bracia Mikołaj i Wawrzyniec z Kamienia oraz bracia Żegota z Kamienia i Arnold z Wędryni, którzy wyruszyli w 1414 roku z księciem Bernardem na wojnę do Prus⁹⁵⁷. Mikołaj znajdował się następnie wśród świadków na dokumencie Bolka IV z 1432 roku⁹⁵⁸.

Synem jednego ze wspomnianych Kamieńców był zapewne Jan, który potwierdził dokument Jana i Mikołaja I z 15 października 1437 roku⁹⁵⁹. Matką Jana była Beata Podgolowa z Rudzkich⁹⁶⁰. W 1453 roku Jan znalazł się wśród licznych świadków na dokumencie Mikołaja I, w którym książę potwierdził darowiznę Bolka V na rzecz Jadwigi z Besów⁹⁶¹. Także w późniejszym czasie pojawiał się

949 DB. Bd. 1. Th. 1, s. 57.

950 CDS VI, nr 30 [regist].

951 APWr. Rep. 4f, nr 84i; Rep. 107, nr 67, 68.

952 APWr. Rep. 107, nr 68.

953 APWr. Rep. 71, nr 49 = CDS I, nr 91. Zdjęcia pieczęci Jaśka zamieścił ostatnio M.L. Wójcik, zob. IDEM: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 369—372 (pieczęć nr 321).

954 APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 2. Prawdopodobnie w miejscu tym (na południe od osady Łany Wielkie) znajdował się obiekt typu motte, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 355.

955 CDS VI, nr 176 [regist].

956 CDS VI, nr 183 [regist]; H. WOTZLAW: *Tarnau eine oberschlesische Ortschaft*. Dülmen 1993, s. 42.

957 OBA 2111, s. 12.

958 CDS VI, nr 184 [regist].

959 CDS VI, nr 196 [regist].

960 CDS VI, nr 277, 366, 367 [registry].

961 Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

w otoczeniu książąt opolskich⁹⁶². Jego córką była Katarzyna, żona Jana Dreskego, a następnie Mateusza Przedbora Sierakowskiego⁹⁶³.

122. **K**ickowie

Rodzina pieczętowała się herbem przedstawiającym trzy złote sznury związane w roztrój⁹⁶⁴. Pierwszym przedstawicielem tego starego górnośląskiego rodu rycerskiego miał być Stefan Kiczka, właściciel Dolnej (*Duolnie*, 7 km na południowy zachód od Strzelec Opolskich) w kasztelanii strzeleckiej, ale dokument, na którym został wymieniony, jest najpewniej falsyfikatem⁹⁶⁵. Pewnym przedstawicielem tej rodziny był Mikołaj Kiczka, pełniący w połowie XIV wieku urząd burgrabiego toszeckiego⁹⁶⁶. Wspomniany Mikołaj był świadkiem jednego dokumentu Bolka III, wystawionego w Sławięcicach 24 sierpnia 1378 roku. Był już wówczas rycerzem pasowanym oraz starostą toszeckim⁹⁶⁷. Do kolejnego pokolenia tej rodziny należeli Idzi Kiczka, właściciel Siedlec⁹⁶⁸, Jan Kiczka, świadek na dokumencie Władysława Opolczyka z 1373 roku, będący już wówczas rycerzem pasowanym⁹⁶⁹, oraz Piotr Kiczka, świadek dokumentów Bolesława toszeckiego⁹⁷⁰. Kolejny przedstawiciel tej rodziny to Albrecht, zapewne syn Jana bądź Idziego⁹⁷¹. Pierwsza informacja o Albrechcie pochodzi z 1407 roku. Był wówczas świadkiem dokumentu Bolka cieszyńskiego wystawionego dla Andrzeja Kiczki (możliwe, że brata Albrechta)⁹⁷². W 1414 roku Albrecht wyruszył z księciem Bernardem niemodlińskim na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu⁹⁷³. Później poświadczył dokument dla tego

⁹⁶² CDS VI, nr 426 [regest].

⁹⁶³ CDS VI, nr 313, 327, 372 [regest].

⁹⁶⁴ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 273—275.

⁹⁶⁵ CDS VI, nr 5 [regest]. Dokument z datą 1216, poprawioną przez wydawców na 1316. Niemal wszyscy rycerze wymienieni na liście świadków są nieznani z innych źródeł.

⁹⁶⁶ J. DRABINA, J. HORWAT, Z. JEDYNAK: *Bytom średniowieczny...*, s. 119.

⁹⁶⁷ Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1. W 1374 roku odnotowano jeszcze Alberta Kiczkę, zob. APWr. Rep. 115, nr 105.

⁹⁶⁸ CDS II, s. 89—90, nr 15; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 273; Inwentarz 4f, s. 1234b = Schirnding. Bd. 4, nr 2519g = A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 12.

⁹⁶⁹ CDS VI, nr 52 [regest].

⁹⁷⁰ J.K. HORWAT: *Księstwo bytomskie...*, s. 93.

⁹⁷¹ Mało prawdopodobne wydaje się, aby jego ojcem był Piotr, który nigdy nie był związany z książętami opolskimi. Jego synami byli zapewne Mikołaj i Herman, świadkowie na dokumentach książąt cieszyńskich, oraz ewentualnie Adam z Płużnicy znajdujący się w otoczeniu synów Przemysława Noszaka, zob. ZDM. Cz. 2, nr 464, 507, 536; J.K. HORWAT: *Księstwo bytomskie...*, s. 93, 95, 98. O Adamie, zob. niżej.

⁹⁷² CDS II, s. 95—96, nr 24.

⁹⁷³ OBA 2111, s. 11. Na liście z predykatem rycerza.

Piasta z 13 sierpnia 1417 roku⁹⁷⁴. W tym samym roku Albrecht Kiczka z Płużnicy poręczył wraz z Mikołajem Siestrzeńcem oraz Mikołajem Slysze z Paczyny pożyczkę Nawoja Tęczyńskiego⁹⁷⁵. Pan Kiczka z Płużnicy poświadczył dokument Bernarda niemodlińskiego z 8 lutego 1418 roku⁹⁷⁶. 10 sierpnia 1421 roku znalazł się na czele listy świadków na dokumencie księcia strzeleckiego i został określony jako rycerz⁹⁷⁷. Po raz kolejny na liście świadków tego Piasta pojawił się 9 grudnia 1424 roku. Był już wówczas właścicielem części Łąbęd (obecnie dzielnica Gliwic)⁹⁷⁸. Ostatni potwierdzony przez niego dokument został wystawiony przez księcia Bernarda 17 marca 1431 roku⁹⁷⁹. Synami Albrechta mogli być Jan Kiczka, świadek na dokumencie Bolka V z 1434 roku⁹⁸⁰, Mikołaj Kiczka z Chmielowic, trzykrotnie potwierdzający dokumenty Mikołaja I⁹⁸¹, oraz Adam Kiczka. Mikołaj Kiczka z Płużnicy od 1430 roku był kanonikiem głogóweckim, a także prepozytem niemodlińskim oraz altarystą strzeleckim i wrocławskim⁹⁸². W 1438 roku podczas wyprawy króla polskiego po koronę czeską Adam z Płużnicy wraz z Żegotą z Dolnej poświadczył zawieszenie broni między książętami oświęcimskimi a Jagiellonem. Do dokumentu przywiesili wówczas swoje pieczęcie przedstawiające trzy łopaty w roztrój, co raczej wyklucza ich z grona potencjalnych Kiczków⁹⁸³. W 1444 roku Adam Kiczka wraz z Mikołajem Latschiną, wójtem kozielskim, sprzedał Janowi Nawojowi wieś Dolną i zaginione dziś Czołakowice za 250 grzywien wraz z patronatem nad kościołem oraz wyższym i niższym sądownictwem⁹⁸⁴. W tym samym roku potwierdził jeden dokument księcia Bernarda⁹⁸⁵. W 1459 roku Adam kupił od Jana Zakrzowskiego Nową Wieś⁹⁸⁶.

⁹⁷⁴ CDS VI, nr 145 [regest].

⁹⁷⁵ SPPP. T. 2, nr 1524.

⁹⁷⁶ DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78. Posiadanie predykatu rycerskiego oznacza, że był on tożsamy z Albrechtem, który w następnych dokumentach stale określany był jako rycerz.

⁹⁷⁷ APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 2.

⁹⁷⁸ APWr. Rep. 107, nr 118. Jako Albrecht Kiczka z Łąbęd świadkował także 16 maja 1429 roku, zob. CDS VI, nr 178 [regest].

⁹⁷⁹ CDS XXXIII, s. 33, nr 17.

⁹⁸⁰ CDS XXXIII, s. 105, nr 8.

⁹⁸¹ LuBS. Bd. 2, s. 333; CDS I, nr 117; Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

⁹⁸² AS II, nr 2192; E. WÓŁKIEWICZ: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 76—77.

⁹⁸³ *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*. T. 1. Wyd. A. SOKOŁOWSKI, J. SZUJSKI. Kraków 1876, nr 97; *Jana Zamoyskiego notaty...*, nr 585, s. 66. Obecnie pieczęć Żegoty jest mocno uszkodzona, zob. Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie. Dokumenty pergaminowe, nr 431.

⁹⁸⁴ CDS VI, nr 215 [regest]. Wieś znajdowała się niedaleko Dolnej, zob. E. MÜCKE: *Dorfschicksale...*, s. 3. Wyższe sądownictwo w tych osadach potwierdził Adamowi i Mikołajowi książę Bernard w 1442 roku, zob. CDS VI, nr 212.

⁹⁸⁵ CDS VI, nr 216 [regest].

⁹⁸⁶ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 5, s. 1411.

123. (z) **K**ielczy

Ze wsi Kielcza (*Kelcze*, Kielcza leżąca w okręgu strzeleckim, na granicy z księstwem toszeckim, gdzie funkcjonowała druga wieś o tej samej nazwie⁹⁸⁷, 28 km na północny zachód od Tarnowskich Gór) znani są bracia Jaksa i Jakusz, którzy 26 sierpnia 1411 roku wraz z Janem Prychałą sprzedali cystersom w Jemielnicy swoje prawa do wsi Ruskowice (wieś zaginiona)⁹⁸⁸. Możliwe, że należeli do rodziny Kamieńców⁹⁸⁹.

124. **K**ępscy, (z) Kępy

Wywodzili się ze wsi Kępa (*Kampa*, 5 km na północny wschód od Opola)⁹⁹⁰. Protoplastą tej rodziny — sądząc po nietypowym imieniu — mógł być Nasiębor. Pierwszy raz pojawił się na dwóch dokumentach Bolesława I z 9 marca 1309 roku i był już wtedy pasowanym rycerzem⁹⁹¹. Kolejny dokument tego księcia poświadczył dopiero 21 sierpnia 1312 roku⁹⁹². Należy zaznaczyć, że jest to jedyny rycerz o tym imieniu znany ze źródeł opolskich z początku XIV wieku. Jego synem był najpewniej Jakusz Nasiębor, świadek na dokumencie księcia Bolka wystawionym 6 czerwca 1343 roku⁹⁹³. Z kolei jego synami byli Jakusz, będący w połowie XIV wieku starostą opolskim⁹⁹⁴, oraz Nasiębor, kleryk krakowski⁹⁹⁵.

⁹⁸⁷ Szerzej na ten temat, zob. J. RAJMAN: *Kielcza i Żędowice na tle osadnictwa...*, s. 39—64. We wschodniej części wsi znajdował się obiekt typu motte, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 326.

⁹⁸⁸ APWr. Rep. 4f, nr 67; A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 27. Zdaniem tego ostatniego badacza wieś Ruskowice znajdowała się obok Otmic.

⁹⁸⁹ Zob. biogram: Kamieńcowie, (z) Kamienia.

⁹⁹⁰ APWr. Rep. 107, nr 16 = RŚ. T. 3, nr 475 [regest]; RŚ. T. 4, nr 447; CDS VI, nr 30 [regest]; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 273—275.

⁹⁹¹ D 370, s. 29 = DB. Bd. 1. Th. 2, s. 67 = CDS I, s. 21—23 = CDS XVI, nr 3043 [regest]; CDS XVI, nr 3044. Pierwszy z tych dokumentów znany jest z odpisu i imię rycerza jest mocno zniekształcone (*Slozebor*). Na drugim, znanym z XVI-wiecznego urbarza, imię również zostało nieco zdeformowane (*Naczabar*). Najpewniej jego imię brzmiało *Nassembar*. Tak został zapisany na dokumencie wystawionym 21 sierpnia 1312 roku, zob. CDS XVI, nr 3304.

⁹⁹² CDS XVI, nr 3304.

⁹⁹³ CDS I, nr 60 (Data dokumentu jest błędna — 1393. Biorąc pod uwagę listę świadków, dokument musiał być spisany w połowie XIV wieku, prawdopodobnie zamiast L zapisano C).

⁹⁹⁴ APWr. Rep. 107, nr 16 = RŚ. T. 3, nr 475; RŚ. T. 4, nr 447; APWr. Rep. 4f, nr 65d (tu bez tytułu); CDS VI, nr 30 [regest].

⁹⁹⁵ O prebendy dla Nasiębora, syna Jakusza z Kępy, zabiegał Bolko III. J. Sperka słusznie uznaje go za brata, a nie syna starosty opolskiego, zob. IDEM: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 274. Nasiębor, syn Jakusza, żył jeszcze w 1365 roku, zob. MV. T. 3, nr 539.

Synami Jakusza byli Nasiębor i Jakusz⁹⁹⁶. Pierwszy z nich pojawił się w charakterze świadka na dokumencie Bolka III wystawionym 18 listopada 1381 roku⁹⁹⁷. Nasiębor poszedł w ślady ojca i także został starostą opolskim. Był nim z ramienia Bolka IV co najmniej od 1389 roku⁹⁹⁸. W jego otoczeniu znalazł się już wcześniej, gdyż potwierdził dokument tego księcia i jego brata Jana z 22 lipca 1386 roku⁹⁹⁹. 1 listopada 1390 roku był świadkiem na dokumencie księcia Władysława dotyczącym sprzedaży folwarku w Kątach (*Kanti*, dzisiejsze Kąty Opolskie, 15 km na południe od Opola)¹⁰⁰⁰. Następnie został ochmistrem dworu młodego Piasta i z tym tytułem został poświadczony w 1394 roku¹⁰⁰¹. W 1392 roku wraz z bratem sprzedał 2 grzywny czynszów ze wsi Kępa za 20 grzywien altaryście nyskiemu Teodorykowi z Toszka¹⁰⁰². Był świadkiem na dokumencie Bolka IV z 13 sierpnia 1393 roku dotyczącym sprzedaży folwarku w Kątach¹⁰⁰³. 24 września 1396 roku wraz z bratem kupił za 60 grzywien dom w Opolu¹⁰⁰⁴. Nasiębor był jednym z gwarantów umowy między Władysławem Opolczykiem a jego bratankami z 1393 roku¹⁰⁰⁵. Na przełomie XIV i XV wieku w otoczeniu księcia Bolka IV znalazł się także Jakusz, który kilkakrotnie był świadkiem na jego dokumentach¹⁰⁰⁶. Jakusz zmarł przed 16 grudnia 1449 roku, gdyż tego dnia jego córka Małgorzata zrezygnowała z pretensji do wsi Kępa, Krzanowice (5 km na północ od Opola), Dąbrowa (14 km na zachód od Opola), Sokolniki (obok Dąbrowy) i do domu w Opolu na rzecz swojego brata Nasiębora Jakusza¹⁰⁰⁷.

⁹⁹⁶ Nasiębor był starszy od Jakusza, o czym świadczy fakt, iż na dokumencie z 1390 roku Nasiębor występował przed Jakuszem, zob. CDS VI, nr 79 [regist]; APWr. Rep. 72, nr 1 = J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874.

⁹⁹⁷ Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2.

⁹⁹⁸ APWr. Rep. 72, nr 1 = J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874; D. VELDTTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 415.

⁹⁹⁹ W. SCHULTE: *Kleine Beiträge zur Geschichte...*, s. 194—195.

¹⁰⁰⁰ APWr. Rep. 4f, nr 43c.

¹⁰⁰¹ K. NEITMAN: *Die Pfandverträge...*, nr 2j. Na liście świadków z tego samego roku występuje też bez tego tytułu, zob. DB, Bd. 1, Th. 1, s. 62—63.

¹⁰⁰² CDS VI, nr 79 [regist].

¹⁰⁰³ APWr. Rep. 4f, nr 43d.

¹⁰⁰⁴ APWr. Rep. 107, nr 42.

¹⁰⁰⁵ LuBS. Bd. 2, s. 318, nr 23 = CDS VI, nr 80 [regist].

¹⁰⁰⁶ APWr. Rep. 72, nr 1 = J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874; APWr. Rep. 72, nr 7; Rep. 107, nr 43, 51, 62, 86; Rep. 4f, nr 12, 13; Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1; D 370, s. 80—81; CDS I, nr 68, 77; CDS VI, nr 96 [regist]. W 1394 roku poświadczyl ugodę zawartą pomiędzy Bolkiem IV i Teodorykiem Baruthem, zob. APWr. Rep. 4f, nr 11b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 62—63. W 1399 roku był także świadkiem na dokumencie Władysława i Ofki, zob. DB. Bd. 1. Th. 2, s. 73—74.

¹⁰⁰⁷ Inwentarz 107, nr 145; D. VELDTTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 408. W samym dokumencie rycerz został określony jako Jakuszyn Nasiębor, jednak na kolejnym z 1459 roku został nazwany Nasięborem Jakuszynem (zob. niżej). Biorąc pod uwagę, że był synem Jakusza,

Synami Nasiębora byli Henryk, Jan, Nasiębór i Jakusz. Potomkami Jakusza natomiast byli prawdopodobnie Hemiczko, Ścibor i Nasiębor. Nieznany jest ojciec Mikołaja, pisarza Bolka IV¹⁰⁰⁸. Henryk był dziekanem kolegiaty opolskiej¹⁰⁰⁹. Świadczył na dokumencie Bolka IV z 9 listopada 1405 roku¹⁰¹⁰. Przed 14 majem 1431 roku został ekskomunikowany¹⁰¹¹. Jego brat Jan na liście świadków księcia Bolka IV znalazł się w 1406 roku razem z Jakuszem¹⁰¹². Natomiast w 1444 roku świadcował na dokumencie Bernarda niemodlińskiego¹⁰¹³. Posiadał jakiś dział w Łabędach (*Laband*, obecnie część Gliwic), skąd się pisał. Z kolei Nasiębor i Jakusz sprzedali przed 9 października 1402 roku kolegiacie opolskiej 2 grzywny czynszów z Kępy za 20 grzywien¹⁰¹⁴. Występowali wspólnie na dokumentach Bolka IV z 3 kwietnia 1431 roku i 11 stycznia 1432 roku¹⁰¹⁵. Jakusz po śmierci Bolka IV należał do otoczenia Bernarda niemodlińskiego oraz Mikołaja I¹⁰¹⁶. W 1441 roku ten ostatni wysłał go i Wyszka Czambora z jakimś pismem do Wrocławia¹⁰¹⁷. W 1450 roku toczył spór z klasztorem czarnowąskim o 6 łanów we wsi Krzanowice koło Opola, które posiadał od pięciu lat¹⁰¹⁸. Rok później rada miasta Białej rozstrzygnęła jego spór z Andrzejem, plebanem w Chróście, w sprawie

a jego ojciec i dziadek nie nosili imienia Nasiębor, uznając, że oba dokumenty dotyczą Nasiębora Jakuszyna.

¹⁰⁰⁸ APWr. Rep. 4f, nr 13. Innego zdania jest T. Jurek, który uznał Jakusza i Nasiębora za synów Jakusza, zob. IDEM: *Panowie z Wierzbnej...*, s. 84, przyp. 249. Podobne zdanie wyraziła Ewa Wólkiewicz, zob. EADEM: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 63–64. Za tym, że Henryk, Jan, Nasiębor i Jakusz byli synami Nasiębora, świadczy to, iż określali siebie jako Henryk Nasiębor, Jan Nasiębor oraz Jakusz Nasiębor, zob. CDS VI, nr 217, 220 [regesty]; APWr. Rep. 107, nr 115; AS II, nr 972, 979. Bracia Hemiczko, Ścibor i Nasiębor, którzy w 1413 roku nabyli dobra na Morawach, nie byli określani jako synowie Nasiębora, zob. *Die ältesten Belehnungs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthum Olmütz*. Hrsg. K. LECHNER. Brünn 1902, nr 93; T. JUREK: *Panowie z Wierzbnej...*, s. 84, przyp. 249. Za taką genealogią świadczy ponadto dokument Bolka IV wystawiony 9 grudnia 1424 roku, na którym świadkiem był Nasiębor *Jakuszy z Kępy*, zob. APWr. Rep. 107, nr 115.

¹⁰⁰⁹ AS II, nr 972, 979 = RG, Bd. 4, nr 4835 [<http://rg-online.dhi-roma.it/RG/4/4835>]; D. VELDTROP: *Prosopographische Studien...*, s. 45.

¹⁰¹⁰ APWr. Rep. 4f, nr 84i = Katalog, t. 9, nr 23 [regest bez listy świadków].

¹⁰¹¹ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 1192. W źródle podano jedynie sam fakt ekskomunikowania, bez dalszych szczegółów.

¹⁰¹² APWr. Rep. 107, nr 68.

¹⁰¹³ CDS VI, nr 217 [regest].

¹⁰¹⁴ APWr. Rep. 107, nr 58.

¹⁰¹⁵ CDS VI, nr 181, 183 [regesty].

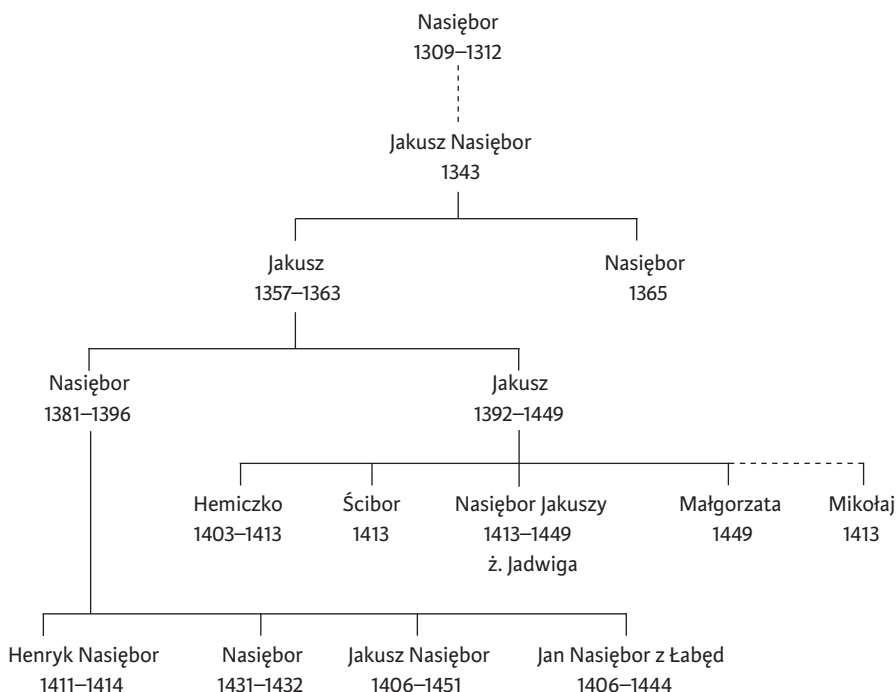
¹⁰¹⁶ CDS I, nr 114; CDS VI, nr 215, 219 [regesty]; APO. Am Kluczborka, nr 24 = 25 (kopia) = 40; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 17 II 1451 (dokumenty Bernarda); CDS VI, nr 196, 207 [regesty]; CDSIX, nr 806, 941; APWr. Rep. 68, nr 260, 276, Rep. 108, nr 14; LuBS. Bd. 2, s. 333 (dokumenty Mikołaja I).

¹⁰¹⁷ APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, nr 1 II 1441.

¹⁰¹⁸ CDS I, nr 119.

pobierania 2 grzywien czynszu. Jakusz miał przekazać ten list wspomnianemu duchownemu¹⁰¹⁹.

Tablica 8. Rodzina Kępskich

Źródło: Opracowanie własne.

Wśród prawdopodobnych synów Jakusza najczęściej na dokumentach Bolka IV występował Hemiczko: 19 sierpnia 1403 roku, 12 stycznia 1411 roku, 24 lipca 1412 roku, 3 października 1412 roku i 3 lutego 1413 roku¹⁰²⁰. W tym samym roku synowie Jakusza nabyli dobra na Morawach (wieś Studnice koło Osoblahy za 180 grzywien) i nie pojawiali się w otoczeniu książąt opolskich, z wyjątkiem Nasiębora¹⁰²¹. Żoną Nasiębora Jakusza była Jadwiga, która 4 grudnia 1459 roku przekazała kapitulie opolskiej dom wzniesiony przy szkole¹⁰²². Z kolei Mikołaj

¹⁰¹⁹ CDS VI, nr 231 [regest].

¹⁰²⁰ CDS VI, nr 119, 129, 130 [regesty]; APWr. Rep. 4f, nr 13.

¹⁰²¹ APWr. Rep. 107, nr 115. *Die ältesten...*, nr 93; J. STIBOR: *Bruntálští z Vrbna*. „Biografický Slovník. Slezska a Severní Moravy” 1998, sešit 10, s. 27.

¹⁰²² J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 3, s. 1177; Inwentarz 107, nr 159; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 408.

pojawił się na dokumentach tylko raz: jako pisarz księcia spisał dokument z 3 lutego 1413 roku¹⁰²³. Byli to ostatni przedstawiciele tego rodu. Dobra Kępskich — Kępę i Krzanowice — przejęli Wierzbinińscy. Nie wiadomo, co stało się z Sokolnikami i Dąbrową.

Ostatnim przedstawicielem tej rodziny był Jakub z Kępy, w 1466 roku odnotowany jako kanonik głogówecki¹⁰²⁴. Nie wiadomo, z której linii Kępskich pochodził.

125. **K**lemens zwany Gąsiorek

Dwukrotnie znalazł się na liście świadków na dokumentach księcia Alberta. Pierwszy raz w 1362 roku¹⁰²⁵, a drugi — 1 listopada 1362 roku¹⁰²⁶.

126. **K**lich z Zalesia

Wieś, z której pochodził, leżała w okręgu strzeleckim, niedaleko Leśnicy (*Zalisz*, dzisiejsze Zalesie Śląskie, 6 km na wschód od Leśnicy). W 1414 roku wyruszył do Prus na wojnę z zakonem krzyżackim¹⁰²⁷.

127. (z) **K**lucznika

W 1397 roku na liście wypowiednim rycerzy niemodlińskich wobec Namysłowa pojawili się Konrad, Mikołaj, Jan i Bernard z Klucznika (*Glucznik*, obecnie wieś opuszczona, przeznaczona na teren poligonu w Łambinowicach, znajdowała się 6 km na północ od Łambinowic)¹⁰²⁸. Ich ojcem był zapewne Ramszyk z Klucznika, który był świadkiem dokumentu wystawionego 23 listopada 1361 roku przez księcia Bolka niemodlińskiego, dotyczącego sprzedaży Magnuszowiczek Gierkowi¹⁰²⁹. Pierwsza informacja o Mikołaju z Klucznika pochodzi z 25 czerwca 1376 roku. Wtedy to sprzedał on w imieniu Doroty i Elżbiety, córek Szymka z Klucznika, 3 grzywny

¹⁰²³ APWr. Rep. 4f, nr 13 = Katalog. T. 9, nr 85 [regist bez listy świadków].

¹⁰²⁴ CDS XXXIII, s. 154, nr 7. E. WÓŁKIEWICZ: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 63—64.

¹⁰²⁵ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 2, s. 599.

¹⁰²⁶ Inwentarz 4f, s. 1234. O tym dokumencie zob. A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519g.

¹⁰²⁷ OBA 2111, s. 11.

¹⁰²⁸ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

¹⁰²⁹ CDS VI, nr 29 [regist].

groszy czynszów ze wsi Maciejowice (nieopodal Otmuchowa) Ramszowi z Klucznika¹⁰³⁰. Mikołaj w 1414 roku wyruszył ze swoim księciem wraz z wojskiem polskim na wojnę do Prus¹⁰³¹. Synem jednego z wcześniej wspomnianych właścicieli Klucznika był Hincza, który potwierdził 20 maja 1421 roku spłatę długu rodziny Wołowskich¹⁰³². Wnukami któregoś z właścicieli Klucznika byli zapewne Konrad i Mikołaj, synowie Jadwigi, którzy 21 maja 1460 roku sprzedali 2 grzywny czynszu w Klucznikach za 20 grzywien altaryście w kościele św. Wawrzyńca w Strzelcach¹⁰³³.

128. **K**obyleńscy, (z) Kobylna

Miejscowość, z której pochodziła ta rodzina, leżała w okręgu oleskim (*Kobilno*, 25 km na południowy zachód od Olesna). W 1414 roku bracia Pakusz i Hincza Młodszy z Kobylna wraz z Januszem z Kobylna wyruszyli do Prus na wojnę z zakonem krzyżackim¹⁰³⁴.

129. **K**okorzowie

Z okręgiem strzeleckim był związany ród Kokorzów, pieczętujący się wizerunkiem koguta, który nawiązywał do nazwy rodziny¹⁰³⁵. Pierwszym znanym jej przedstawicielem był Adam Kokorz. W ostatnim dziesięcioleciu XIII wieku poświadczył trzy dokumenty dla Bolesława opolskiego¹⁰³⁶. Prawdopodobnie był jednym z fundatorów klasztoru w Jemielnicy¹⁰³⁷. Jego synami byli zapewne bracia Wojsław, Franek, Zbylut i Piotr. Wojsław był świadkiem na dokumencie Bolesława I z 20 września 1311 roku dotyczącym nadania dla Wilhelma Czecha¹⁰³⁸. Jako książęcy sługa potwierdził dwa dokumenty synów Bolesława I wystawione 4 stycznia 1321 roku¹⁰³⁹. Był sługą księcia Alberta, któremu poświadczył

¹⁰³⁰ Neisser Lagerbücher, nr 653.

¹⁰³¹ OBA 2111, s. 13.

¹⁰³² APO. Am Grodkowa, nr 1267.

¹⁰³³ C 174a, s. 12, nr 2.

¹⁰³⁴ OBA 2111, s. 11, 12. O późniejszych właścicielach Kobylna, zob. R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 3, s. 401.

¹⁰³⁵ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 2, s. 260—261; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 4, s. 22—24.

¹⁰³⁶ Szerzej, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 24.

¹⁰³⁷ Przekonywująco omówił ten problem Jerzy Rajman, zob. IDEM: *Jemielnica...*, s. 38—39.

¹⁰³⁸ APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regist].

¹⁰³⁹ APWr. Rep. 91, nr 203 = CDS XVIII, nr 4090 [regist]; APWr. Rep. 91, nr 204 = CDS XVIII, nr 4091 [regist].

dokument spisany dwa lata później¹⁰⁴⁰. Bracia Wojsław, Franek, Zbylut i Piotr przedstawili księciu Albertowi sfalszowany dokument, na podstawie którego rościli sobie prawa do wsi Adamowice (obecnie część Strzelec Opolskich), Brzezowice (wieś zaginiona leżąca niedaleko Strzelec Opolskich) i lasu Osiek¹⁰⁴¹. Jeden ze wspomnianych braci był świadkiem zbycia przez księcia strzeleckiego praw książęcych do wsi Zimnice Jarosławowi z Michałowa¹⁰⁴². Świadkiem dokumentu z 30 maja 1328 roku był nieznany z imienia Kokorz¹⁰⁴³. Do następnego pokolenia tej rodziny należeli Teodoryk (Dytryk), Mikołaj i Piotr. Pierwszy z nich pojawił się na końcu listy świadków na dokumencie księcia strzeleckiego z 23 marca 1340 roku dotyczącym sprzedaży łąnów w pobliżu Strzelec przez Fryderyka Strzałę¹⁰⁴⁴. Dokument tego księcia z 6 stycznia 1350 roku¹⁰⁴⁵ poświadczył Teodoryk Kokorz, który trzy lata później znalazł się na czele listy świadków na dokumencie tego Piasta¹⁰⁴⁶. Na dyplomach z 1358, 1360, 1361 i 1364 roku na listach świadków znajdował się Mikołaj Kokorz¹⁰⁴⁷.

Natomiast Piotr Kokorz poświadczył dokument Władysława Opolczyka z 22 kwietnia 1373 roku¹⁰⁴⁸. W XV wieku znany jest Dytryk Kokorz, do którego należały wsie Łomnica (10 km na południowy wschód od Olesna) i Sowczyce (7 km na południowy wschód od Olesna), sprzedane bliżej nieznanym Piotrowi i Izaakowi Stemnia¹⁰⁴⁹.

¹⁰⁴⁰ APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest].

¹⁰⁴¹ CDS XVIII, nr 4472. Rzekomo wieś tę miał otrzymać Adam Kokorz. Szerzej ten problem omówił J. Rajman, zob. IDEM: *Jemielnica...*, s. 38—39.

¹⁰⁴² CDS VI, nr 7 [regest] = CDS XVIII, nr 4952 [regesty].

¹⁰⁴³ J. PIĘTAK: *Beschreibung...*, s. 5 = A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 16—17 = CDS II, s. 87, nr 13 [informacja].

¹⁰⁴⁴ CDS XXX, nr 6426.

¹⁰⁴⁵ Inwentarz 4f, s. 1240. Nazwisko Teodoryka zostało źle przepisane (Bobor zamiast Kokor), ale tego typu zniekształcenia „dotknęły” niemal każdego świadka tego dokumentu, co wynika z faktu, iż jest on znany tylko z regestu.

¹⁰⁴⁶ CDS VI, nr 21 [regest].

¹⁰⁴⁷ Schirnding. Bd. 4, nr 2520c. Treść dokumentu z 1360 roku przedstawił Augustin Weltzel, a lista świadków znana jest z materiałów Friedricha von Schirndinga, zob. A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519f. O dokumencie z następnego roku, zob. J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 2, s. 261. Dokument z 1364 roku, zob. A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 19 = CDS II, s. 91, nr 17 [informacja].

¹⁰⁴⁸ CDS VI, nr 52 [regest].

¹⁰⁴⁹ J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 389.

130. **R**onrad z Lipna

Pochodzili ze wsi Lipno (*Lipino*, 4,5 km na południe od Niemodlina). W 1414 roku wyruszył wraz z księciem Bernardem niemodlińskim na wojnę do Prus¹⁰⁵⁰.

131. **K**otulińscy, (z) Kotulina

Pochodzili ze wsi Kotulin (*Kothelin*, 9 km na zachód od Toszka) i pieczętowali się herbem przedstawiającym w błękitnym polu złotą orlą nogę¹⁰⁵¹. Na dworze Bolka niemodlińskiego w drugiej połowie XIV wieku znalazł się Henryk z Kotulina¹⁰⁵². Henryk był właścicielem wsi Przysiecz (*Przischecz*, 18 km na południowy zachód od Opola), którą w 1357 roku sprzedał Mirzanowi z Prószkowa za ponad 50 grzywn¹⁰⁵³. Jego synami mogli być Stefan i Jan wymienieni w 1397 roku w liście wypowiednim do Namysłowa¹⁰⁵⁴. Większą karierę zrobił Jan Jaryszowski z Kotulina, który pierwszy raz pojawił się na dokumencie księcia niemodlińskiego 10 stycznia 1408 roku z tytułem starosty oleskiego¹⁰⁵⁵. Jego przyrodnia siostra Anna została żoną Piotra z Jaryszowa. Ponieważ ów Piotr nie miał dzieci, przekazał w 1411 roku swoje dobra Janowi, który był opiekunem Anny¹⁰⁵⁶. Od tego momentu Jan był określany jako Jaryszowski¹⁰⁵⁷. W 1415 roku kupił wieś Dralin (*Drelin*, 6 km na północny zachód od Lublińca) w okręgu lublinieckim¹⁰⁵⁸. Był zaprzyjaźniony z Małgorzatą, małżonką Mikołaja Strzały z Kochcic¹⁰⁵⁹. Jego krewnym był także Floch z Kotulina, który uczestniczył w wojnie głodowej jako poddany księcia Bernarda¹⁰⁶⁰. Innym Kotulińskim znanym z tego okresu był Mikołaj, dziedzic Kotulina, który w 1419 roku sprzedał czynsze ze swej rodowej

¹⁰⁵⁰ OBA 2111, s. 13.

¹⁰⁵¹ Siebmacher, s. 75; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 718—721; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 4, s. 67. Herbem przedstawiającym orlą nogę (C. Grünhagen opisał ją jako stopa gryfa) pieczętował się w 1459 roku Mikołaj Kotuliński, zob. LuBS. Bd. 2, s. 275—276.

¹⁰⁵² CDS VI, nr 29 [regist].

¹⁰⁵³ APWr. Rep. 4f, nr 65k = RŚ. T. 3, nr 571 [regist]. Cena jest widoczna tylko częściowo, gdyż dokument jest częściowo uszkodzony (po jego lewej stronie znajduje się dziura).

¹⁰⁵⁴ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

¹⁰⁵⁵ APO. Am Kluczborka, nr 6.

¹⁰⁵⁶ CDS VI, nr 126 [regist].

¹⁰⁵⁷ D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 411—412. Praktycznie nie pisał o nim Ludwik Musioł w swojej pracy o Jaryszowie, zob. L. MUSIOŁ: *Jaryszów. Monografia historyczna*, bmw. brw. Mps w Bibliotece Śląskiej w Katowicach, passim.

¹⁰⁵⁸ CDS VI, nr 137 [regist].

¹⁰⁵⁹ CDS VI, nr 151 [regist].

¹⁰⁶⁰ OBA 2111, s. 12.

wsi wikariuszom opolskim¹⁰⁶¹. Być może był on tożsamy z synem Jaryszowskiego. Jan co najmniej od 15 kwietnia 1412 roku był starostą lublinieckim¹⁰⁶². 15 marca 1425 roku został po raz pierwszy odnotowany jako starosta opolski z ramienia księcia Bernarda¹⁰⁶³. Jednak stanowisko to mógł objąć już w 1421 roku, po przejęciu nowego zamku przez księcia Bernarda. 6 czerwca 1427 roku otrzymał od tego Piasta prawa zwierzchnie nad wsią Kotórz Mały (12 km na północny wschód od Opola)¹⁰⁶⁴. Był świadkiem odnowienia praw tej wsi przez księcia Bernarda 6 marca 1430 roku¹⁰⁶⁵. Był najdłużej działającym urzędnikiem tego księcia, bo aż do 1456 roku¹⁰⁶⁶.

Starosta był żonaty z siostrą Heintza Larysza z Glesina, z którą miał dwóch synów: Jana i Mikołaja, oraz dwie córki: Małgorzatę i Agnieszkę¹⁰⁶⁷. Małgorzata (*Maruchna*) była przeoryszą w klasztorze czarnowąskim, a Agnieszka (*Niza*) jej zastępczynią. Jan Kotuliński w 1437 roku znalazł się na liście świadków na dokumencie książąt oświęcimskich¹⁰⁶⁸. Poświadczył dwa dokumenty Bolka V z 1446 roku i 1448 roku¹⁰⁶⁹. Był założycielem rodu Kotulińskich z Jelcza, późniejszych baronów. 26 sierpnia 1456 roku, na czas wyjazdu — prawdopodobnie do Ziemi Świętej — swego szwagra Przeclawa z Wronowa Jan Kotuliński z Jelcza otrzymał od niego wieś Sławicie i część wsi Szczepanowice leżącej przy Dąbrówce¹⁰⁷⁰. Natomiast drugi z synów starosty Jana — Mikołaj Kotuliński — został wy-

¹⁰⁶¹ APWr. Rep. 107, nr 105. Pierwszy raz odnotowany w 1374 roku, zob. APWr. Rep. 115, nr 105.

¹⁰⁶² CDS VI, nr 128 [regest]. Jako starosta (nieokreślony) świadkował 24 lipca 1413 roku, zob. CDS I, nr 87. J. Horwat uznał go za starostę strzeleckiego, mimo iż ten dokument nie określa, jakim był starostą, zob. IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 371.

¹⁰⁶³ APWr. Rep. 108, nr 11.

¹⁰⁶⁴ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 1; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 411. Prawa te zostały mu ponownie potwierdzone przez księcia Bernarda 23 czerwca 1434 roku, zob. *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 5, C. KAHL: *Das Majorat...*, s. 14.

¹⁰⁶⁵ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 3.

¹⁰⁶⁶ APKat. Zespół 177, Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 5; APWr. Rep. 108, nr 14; APO. Am Kluczborcka, nr 24 = nr 25 (kopia) = nr 40. W 1449 roku nowy zamek w Opolu został przekazany przez Bernarda Mikołajowi I, a Jan Kotuliński miał być odtąd wierny najmłodszemu bratan-kowi Mikołajowi I, zob. CDS VI, nr 223 [regest]. Mimo to nadal należał do otoczenia księcia Bernarda, o czym świadczą dokumenty z z 17 lutego 1451 roku, 24 marca 1452 roku, 15 kwietnia 1453 roku oraz 1456 roku, zob. APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 17 II 1451; Rep. 108, nr 16; K. WUTKE: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 172—173; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 5, s. 1421. Na trzech dokumentach bez podanego tytułu, zob. APO. Am Olesna, nr 4; CDS VI, nr 200 (na obu jako Jan Kotuliński z Zawady — prawdopodobnie była to wieś koło Łomnicy w okręgu oleskim 13 km od Olesna), nr 212 (jako Jan Kotuliński z Drazenicz).

¹⁰⁶⁷ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 718—721; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 4, s. 68.

¹⁰⁶⁸ ZDM. Cz. 2, nr 507.

¹⁰⁶⁹ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 718.

¹⁰⁷⁰ CDS VI, nr 237 [regest].

słany w 1430 roku z Niemodlina (prawdopodobnie na polecenie księcia Bernarda) do husytów. Zapewne Mikołaj dołączył do oddziału Bolka V sprzymierzonego z czeskimi heretykami¹⁰⁷¹. Najeżdżał on wraz z Jerzym Stoszem majątki biskupstwa wrocławskiego, przez co ucierpiały także dobra miasta Wrocławia. 27 kwietnia 1455 roku rycerze opolscy zawarli ugodę z miastem, a do dokumentu swoją pieczęć z wizerunkiem orleń nogi przywiesił między innymi Mikołaj Kotuliński¹⁰⁷². W 1459 roku został odnotowany jako starosta otmuchowski¹⁰⁷³. Natomiast Małgorzata i Agnieszka 7 listopada 1478 roku sprzedały wyższe sądownictwo w Kotórzcu Małym za nieznaną bliżej sumę pieniędzy Janowi z Prószkowa, na co zgodę wyrazili ich bracia Jan i Mikołaj Kotulińscy z Jelcza pod warunkami, że Prószkowski i jego potomkowie będą wypłacać wspomnianym siostronom roczny czynsz aż do ich śmierci oraz że w przypadku jego bezpotomnej śmierci wyższe sądownictwo w Kotórzcu Małym przejdzie na braci Jana i Mikołaja z Kotulina i ich następców¹⁰⁷⁴.

132. **Kozłowscy**

Pochodzili prawdopodobnie z Kozłowic (12,5 km na północ od Olesna)¹⁰⁷⁵. Najbardziej znanym przedstawicielem tej rodziny był Konrad, który co najmniej od 1447 roku spisywał dokumenty dla księcia Bernarda¹⁰⁷⁶. Na początku 1449 roku Konrad wraz z Hinczą Kozłowskim kupił od mieszczanina namysłowskiego Jana

¹⁰⁷¹ SRS VI, nr 130.

¹⁰⁷² APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 27 IV 1455. Po dwóch pozostałych pieczęciach pozostały tylko niewielkie ślady.

¹⁰⁷³ LuBS. Bd. 2, s. 275—276.

¹⁰⁷⁴ *Piastenuerkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 7.

¹⁰⁷⁵ Zdaniem większości historyków należeli oni do rodu Raszcyców pieczętujących się herbem Wieże (Reszyca), zob. Siebmacher, s. 73; J.K. HORWAT: *Księstwo bytomskie...*, s. 82; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 53; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 4, s. 91; W. KACZOROWSKI, R. SĘKOWSKI: *Związki szlachty śląskiej z ziemiami polskimi — Kozłowscy herbu Wieże. „Śląsk Opolski”* 1999. T. 4, s. 41—44. Nazwiskiem Kozłowscy posługiwali się także Konrad i Zyghard, którzy pieczętowali się herbem skórzane spodnie (*Lederhose*), zob. Biblioteka Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dypł. 679 = F. GRAMER: *Chronik der Stadt Beuthen...*, s. 366—367, nr 24 [z wieloma błędami] = J. DRABINA, J. HORWAT, Z. JEDYNIAK: *Bytom średniowieczny...*, s. 189 [tłumaczenie na język polski] = *Katalog zbioru dokumentów...*, nr 100 [z licznymi poprawkami w stosunku do wcześniejszych wydań]. Jednak jest to odrębna rodzina, która prawdopodobnie sprzedała później Kozłów koło Sośnicowic Mikołajowi Niepaszycowi. Krótko o rodzie z Kozłowic, zob. J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 56; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 4, s. 94.

¹⁰⁷⁶ J.J. REICHEL: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 2—3; Schirnding. Bd. 4, nr 2522e; DB. Bd. 1. Th. 4, s. 163—164; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 26 VII 1448; CDS VI, nr 222, 223, 226 [regesty]; APO. Am Olesna, nr 5; CDS XXXIII, s. 105, nr 11; K. WUTKE: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 172—173. APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 17 II 1451; Rep. 108, nr 16; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 468.

Wierusza wójtostwo Kluczborka¹⁰⁷⁷. Ostatni raz spisał dokument dla tego Piasta z 3 kwietnia 1454 roku¹⁰⁷⁸. Po śmierci Bernarda należał do kancelarii Mikołaja I, ale nie odgrywał tam dużej roli¹⁰⁷⁹.

Natomiast Hincza zakupił od swoich teściów, Mikołaja z Bogacicy i jego żony Anny, za 50 grzywien groszy czeskich miary polskiej młyn w Kraskowie (5 km na zachód od Kluczborka), a 4 października 1455 roku wdowa po Mikołaju z Bogacicy przekazała mu swoje dobra znajdujące się zarówno w Kluczborku, jak i przed tym miastem, co zatwierdził Krzysztof Gaszowiec, pan Kluczborka i Byczyny¹⁰⁸⁰. Jego synem mógł być Kacper z Kozłowic, świadek na dokumencie Bolka V z 11 listopada 1456 roku¹⁰⁸¹, oraz Mikołaj Kozłowski, którego córka Magdalena była żoną Mikołaja Strzeli z Leśnicy¹⁰⁸².

133. **K**órnicy, (z) Kórnicy

Właściciele wsi Kórnica (*Kornitz*, 7 km na północ od Głogówka) wywodzili się z Dolnego Śląska i są znani od 1323 roku. Wtedy to dokument wystawił Werner z Kórnicy, w którym wraz z sołtysami i chłopami z Kórnicy obiecał klasztorowi w Kazimierzu i plebanowi w Twardawie jedną szesnastą grzywny z pól uprawnych zasianych czarnuszką siewną¹⁰⁸³ oraz dziesięcinę z żyta. Do tego dokumentu przywiesił swoją pieczęć przedstawiającą księżyc i gwiazdę (podobny do polskiej Leliwy)¹⁰⁸⁴.

¹⁰⁷⁷ APO. Am Kluczborka, nr 24 = nr 25 [kopia] = nr 40.

¹⁰⁷⁸ B. SZCZECZ: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4—5 = IDEM: *Widymat lubliniecki...*, s. 4—7 = IDEM: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 9—12

¹⁰⁷⁹ D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 468.

¹⁰⁸⁰ APO. Am Kluczborka, nr 26, 27.

¹⁰⁸¹ CDS XXXIII, s. 34, nr 17.

¹⁰⁸² R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 4, s. 91. Tam też dalsze losy tego rodu.

¹⁰⁸³ Była ona dodawana do chleba, zob. J.H.R. GÖPPERT: *Über die Geschichte des Gartenbaues in Schlesien*. „Jahresbericht der Schlesischen Gesellschaft für Vaterländische Cultur” 1865, Bd. 42, s. 178

¹⁰⁸⁴ APWr. Rep. 91, nr 219 = CDS XVIII, nr 4298. Zdjęcie pieczęci, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 397—399 (pieczęć nr 352). Wydawcy dokumentu oraz J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 307. Także Ludwig Igálffy-Igály uważa Wernera i jego potomków oraz pozostałych Kórniców za jedną rodzinę, zob. IDEM: *Die Entstehung der schlesischen Kornitz-Familien mit Beiträgen zur Genealogie der Sobeck, Bielik, Rogowsky und Dubovsky von Kornitz*. Adler 1953/1955. Bd. 3 (XVII.), s. 41—55; IDEM: *Beiträgen zur Genealogie der Kornitz-Familien*. Adler 1953/1955, Bd. 3 (XVII.), s. 71—74, 89—94, 106—111, 158—163, 209—214, 287—298; IDEM: *Die Kornitz Familien in Oberschlesien*. „Mitteilungen d. Beuthener Geschichts und Museumsvereins” 1956/1957. H. 17/18, s. 2. R. Sękowski słusznie przyjął, iż chodzi o Kórnice, zob. IDEM: *Herbarz...*, T. 4, s. 46. Świadczy o tym fakt, iż na liście świadków znalazł się między innymi Bertold z Mionowa, a do dokumentu została przywieszona także pieczęć

Jego żoną była Dobiesława, a synem Andrzej, którzy w 1336 roku zastawili wieś Dobkowice (29 km na południowy zachód od Wrocławia) za 64 grzywny Stefanowi z Parszowic i jego synowi Mirzanowi¹⁰⁸⁵. Potomkowie Wenera poręczyli 6 lipca 1399 roku ugodę Władysława II i Ofki z synami Bolka III. Byli to Jarosław, Werner, Jakusz i Januszek (*Hanusske*)¹⁰⁸⁶. Jarosław już w 1394 roku poświadczył dokument księżnej Ofki¹⁰⁸⁷.

Na dokumencie księżnej sporządzonym w 1408 roku pojawił się Mikołaj z Kórnicy¹⁰⁸⁸. Następnie znalazł się na liście świadków na dokumentach Ofki z 31 grudnia 1408 roku i 7 grudnia 1411 roku¹⁰⁸⁹. Potwierdził on także testament księżnej z 1 lipca 1412 roku¹⁰⁹⁰. Był następnie świadkiem dokumentów księżnej z 4 października 1414 roku, 30 października 1414 roku, 13 maja i 24 października 1415 roku, 16 listopada 1416 roku oraz 9 maja 1418 roku¹⁰⁹¹. Natomiast dokument tej księżnej z 2 czerwca 1418 roku poświadczył Janusz¹⁰⁹². Na dokumencie z 9 maja 1418 roku świadkiem był także Werner z Kórnicy. Żoną Wenera była bliżej nieznana Ofka. Zapewne po swojej matce odziedziczył część Rogów (*Rogow*, dziś część Kędzierzyna-Koźła)¹⁰⁹³. Werner posiadał także wieś Słoków (*Słokaw*, 15 km na zachód od Głogówka) i Kotkowice (*Kotkowicz*, dzisiejsze Stare Kotowice leżące 3 km na wschód od Głogówka)¹⁰⁹⁴. Werner potwierdził również dokument

Głogówka. Osoby związane z tym dokumentem pochodziły zatem z księstwa niemodlińskiego. L. Igálffy-Igály błędnie podał, że rodzina ta pieczętowała się herbem Szeliga, zob. IDEM: *W sprawie rodów...*, nr 7, s. 33. Ten sam herb — księżyc i gwiazda — znalazł się w XVIII-wiecznym zbiorze *Scuta nobilium Ducatus Teschinensis*, zob. L.J. SZERSZNIK: *Materiały genealogiczno-heraldyczne do dziejów szlachty księstwa cieszyńskiego*. Wyd. W. GOJNICZEK. Cieszyn 2004, s. 219 [herb podpisany nazwiskiem Cornicz].

¹⁰⁸⁵ CDS XXIX, nr 5589.

¹⁰⁸⁶ CDS VI, nr 85 [regest]. D. Veldtrup i J. Sperka uznali ich za Korniców, zob. D. VELDTTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 412—413; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 279.

¹⁰⁸⁷ CDP. T. 2, nr 546; R. SĘKOWSKI, *Herbarz...*, T. 4, s. 46.

¹⁰⁸⁸ APWr. Rep. 127, nr 18 = ZDP, nr 76.

¹⁰⁸⁹ APWr. Rep. 4f, nr 54b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 67—69; APWr. Rep. 107, nr 73.

¹⁰⁹⁰ APWr. Rep. 107, nr 81.

¹⁰⁹¹ CDS XXXIII, s. 147; nr 20, s. 148, nr 24; APWr. Rep. 102, nr 452, 482; CDS I, nr 88; CDS VI, nr 149 [regest].

¹⁰⁹² S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 104 (na tym dokumencie odczytany jako Antoniuschke). Ten sam rycerz był świadkiem dokumentów z 1406 i 1410 roku, zob. J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 308.

¹⁰⁹³ Na dokumencie z 16 lipca 1416 roku Werner jest określony jako *aus Rogaw*, zob. CDS XXXIII, s. 147—148, nr 23. Werner pierwszy raz jako właściciel Rogów pojawił się na dokumencie Konrada kozielskiego z 16 marca 1411 roku, zob. CDS VI, nr 125 [regest]. Rogi były także własnością siostry Wenera, zob. niżej.

¹⁰⁹⁴ CDS XXXIII, s. 147—148, nr 23, s. 152, nr 1.

Bolka IV i Bernarda niemodlińskiego z 12 października 1418 roku wystawiony w Głogówku¹⁰⁹⁵. Siostrą Wernera była Katarzyna, żona Henryka z Domanic, która w 1432 roku zapisała dzieciom swego brata — Henrykowi i Katarzynie z Kórniccy — wszelkie swoje dobra w Rogach¹⁰⁹⁶.

Synem Wernera był Henryk (Heintz, Hincza), któremu w czasie zajęcia Głogówka przez husytów w 1428 roku spaliły się dokumenty potwierdzające posiadanie Kórnicy i Kotkowic. Z tego powodu w 1433 roku Bolko V wystawił nowy dyplom, w którym powtórzył treść zaginionych dokumentów. Wynikało z niego, że do Henryka należały trzy czwarte części obu wsi, które odziedziczył po rodzicach, razem z folwarkami, ogrodami, chłopami, sołtysami, karczmami i kolaturami w tamtejszych kościołach, jednak bez prawa książęcego i wyższego sądownictwa. Ponadto Henryk był zobowiązany do służby z dwoma końmi (jednym z każdej wsi) wedle zwyczaju. Książę zobowiązał się pokrywać wszelkie szkody podczas wypraw. Dodatkowo książę dodał Henrykowi nowe uprawnienia — możliwość pobierania snopowego oraz przekazanie sołectwa w obu wsiach¹⁰⁹⁷. 29 czerwca 1441 roku Henryk, pan Kotkowic i Kórnicy, sprzedał pół łana w Kotkowicach sołtysowi Jerzemu, a 11 września 1444 roku zatwierdził temu Jerzemu posiadanie 1 łana sołectwa¹⁰⁹⁸. Henryk Kórnica był świadkiem dokumentów księcia głogóweckiego od 1431 roku do 1451 roku¹⁰⁹⁹. W 1446 roku Henryk z Kórnicy był — wraz z Jerzym Stoszem z Branic, Janem Stoszem z Ligoty, nieznanym z imienia Friedlandzkim i Adamem Besem z Kolna — opiekunem Machny, małżonki Imbrama z Łąki, który zapisał swojej żonie jako wiano Łąkę w okręgu opolskim i Suchą w okręgu strzeleckim¹¹⁰⁰.

Z Bolkiem IV swoją karierę związał natomiast Jan z Kórnicy. U boku tego księcia został pierwszy raz odnotowany 10 września 1410 roku w Skorogoszczy¹¹⁰¹. Następnie potwierdził dokumenty tego księcia z 12 stycznia 1411 roku i 11 grudnia 1412 roku¹¹⁰². Co najmniej od 1413 roku był starostą na starym zamku opolskim¹¹⁰³. Z tym tytułem poświadczony został także 15 marca 1414 roku¹¹⁰⁴.

¹⁰⁹⁵ A. KNOBLICH: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497.

¹⁰⁹⁶ A. WELTZEL: *Geschichte der Stad, Herrschaft und Festung...*, s. 100.

¹⁰⁹⁷ CDS VI, nr 185, 186 [regesty].

¹⁰⁹⁸ Urbarze III, s. 97—98, przyp. 79.

¹⁰⁹⁹ APWr. Rep. 12, nr 36; CDS XXXIII, s. 105, nr 8; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 64; LuBS. Bd. 2, s. 337. Był także świadkiem dokumentu z 1448 roku, zob. J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 308.

¹¹⁰⁰ IDEM: *Rody...*, D. 1, s. 49.

¹¹⁰¹ APWr. Rep. 4f, nr 84k.

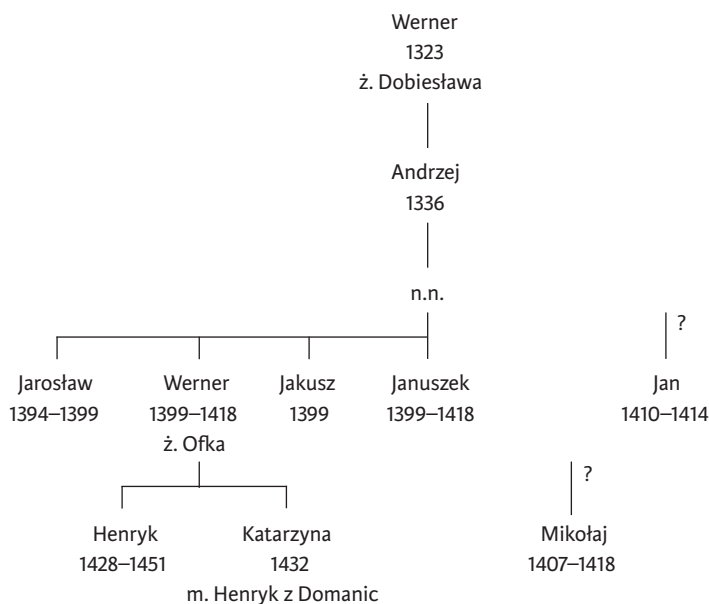
¹¹⁰² CDS VI, nr 119 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 86.

¹¹⁰³ F. IDZIKOWSKI: *Geschichte der Stadt Oppeln*. Oppeln 1863, s. 312.

¹¹⁰⁴ APWr. Rep. 107, nr 90; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 412—413.

Jest to ostatnia o nim informacja. Co najmniej od 10 czerwca 1417 roku starostą na starym zamku opolskim był Jan z Kamienia¹¹⁰⁵.

Tablica 9. Rodzina Kórnickich

Źródło: Opracowanie własne.

134. (z) Krapkowic

W 1414 roku na wyprawę do Prus z księciem Bernardem wyruszyli Mikołaj i Jan z Krapkowic¹¹⁰⁶. Trudno stwierdzić, jakie mieli związki z tym miastem. Mogli być krewnymi Leonarda z Krapkowic, świadka na dokumencie księcia opawskiego z 1383 roku¹¹⁰⁷.

¹¹⁰⁵ CDS I, nr 91; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 410.

¹¹⁰⁶ OBA 2111, s. 11, 12.

¹¹⁰⁷ I. PIETRZYK: *Kancelaria i dokument Przemysławów opawskich w XIV i początkach XV wieku*. Katowice 2008, s. 92.

135. **K**reppendorfowie

Rodzina obcego pochodzenia, która na początku XIV wieku osiadła w księstwie nyskim. W latach siedemdziesiątych XIV wieku bracia Henryk i Mikołaj, niewątpliwi przedstawiciele tej rodziny, byli dziedzicznymi wójtami opolskimi. Mieli brata Goczego, który pozostał w księstwie biskupim. Ich ojcem bądź dziadkiem był najpewniej Herman, który w źródłach pojawiał się w latach 1309—1315¹¹⁰⁸. Henryk Kreppendorf był na pewno wójtem w latach 1376—1399 i w tym okresie kilkakrotnie potwierdzał książęce dyplomy¹¹⁰⁹. Był żonaty z bliżej nieznaną Anną, z którą otrzymał w 1393 roku od papieża zezwolenie na słuchanie mszy świętej w miejscach objętych interdyktem¹¹¹⁰. Brat Henryka, Mikołaj, był wójtem opolskim na pewno w latach 1376—1394 i w tym okresie również pojawiał się na listach świadków dyplomów książęcych¹¹¹¹. Ich siostrą była Ofka, żona przedstawiciela rodziny Nebelschütz¹¹¹². Kreppendorfowie posiadali Zbicko (*Sbyczina*, 7 km na wschód od Opola) oraz Sowczyce (*Sobschicz*, w późniejszym czasie teren tej wsi został przeznaczony na staw, a obecnie na jej miejscu znajduje się wieś Zawada, 9,5 km na północny wschód od Opola). Pierwszą z tych osad nabyli bracia w 1390 roku od córek Franciszka Szramy¹¹¹³. W dokumencie zaznaczone, że w razie bezpotomnej śmierci jednego z nich cała wieś przejdzie na drugiego brata¹¹¹⁴, dlatego słuszny wydaje się wniosek D. Veldtrupa, że skoro w 1399 roku Henryk dysponował całą osadą Zbicko, której połowę zapisał żonie Annie, a drugą siostrze Ofce i jej dzieciom, to Mikołaj już

¹¹⁰⁸ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 246—247.

¹¹⁰⁹ Biogram Henryka, zob. D. VELDRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 253—255. Niemiecki badacz pominął dokumenty z 1376 roku (Neisser Lagerbücher, nr 655) oraz 1378 roku (AAWr. sygn. M, KK33) i stwierdził, że Henryk był wójtem od 1383 roku. Uznał ponadto, że informacje o Henryku z początku XV wieku odnoszą się do tej samej osoby. Ponieważ jednak wójt Henryk w 1410 roku przywiesił pieczęć z herbem Nebelschütz, a w 1415 roku wystąpił razem z bratem Mikołajem (brat XIV-wiecznego Henryka najpewniej już wówczas zmarł, zob. niżej), uznają te osoby za przedstawicieli kolejnego pokolenia wójtów opolskich, zob. biogram Nebelschützów.

¹¹¹⁰ MV. T. 5, nr 738; D. VELDRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 253.

¹¹¹¹ Biogram Mikołaja, zob. D. VELDRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 257—258. Nieznane były temu badaczowi dokumenty z 1376 roku (Neisser Lagerbücher, nr 655) i 1378 roku (Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1), przez co uznał, że był on wójtem od 1390 roku. Mikołaj był także świadkiem na pominiętym przez niemieckiego historyka dyplomie z 1382 roku (APWr. Rep. 4f, nr 72aa).

¹¹¹² E. WÓŁKIEWICZ: *Kapituła kolegiacka św. Mikołaja w Otmuchowie. Dzieje — organizacja — skład osobowy (1386—1477)*. Opole 2004, s. 314.

¹¹¹³ Dokładny opis majątku wójtów, zob. D. VELDRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 238—244.

¹¹¹⁴ CDS VI, nr 77 [regist].

zmarł¹¹¹⁵. Dzieci Ofki na początku XV wieku musiały być już dorosłe, biorąc pod uwagę, że jeden z jej braci pojawił się w źródłach w 1359 roku, a dwaj kolejni w 1376 roku.

Krewnym tej rodziny był najpewniej Zbylut, świadek dokumentu Jana Kropidły z 28 września 1393 roku¹¹¹⁶. Na tym samym dyplomie pojawił się także Jakusz, określony jako *der alden foytinne sohn zu Oppuln*. Należał on do innej rodziny. Najpewniej był synem innej siostry Kreppendorfów. W latach 1401–1450 był zapisywany jako wójt opolski¹¹¹⁷. W 1450 roku Jakusz, wójt opolski, przekazał swe dobra Henrykowi Nebelschützowi, także wójtowi, lecz bez sądownictwa, które należało do Ofki, siostry Henryka¹¹¹⁸.

Pozostali wójtowie — Mikołaj, Jan oraz Piotr — byli zapewne potomkami Ofki Kreppendorf i należeli do rodziny Nebelschütz¹¹¹⁹.

136. **K**rępnszy, (z) Krępny

Pochodzili z Krępny (*Krampa*, 9,5 km na południowy wschód od Krapkowic). Pierwszym znanym Krępńskim był Jan, który należał do otoczenia Bolka V. U jego boku został odnotowany w latach 1426–1435¹¹²⁰. Jego krewnym był Zygmunt, który należał do otoczenia Bernarda niemodlińskiego. Poświadczył on przekazanie przez tego Piasta połowy Głogówka, Chrzelic, Krapkowic i praw do Prudnika Bolkowi V, co nastąpiło 17 czerwca 1437 roku¹¹²¹. Następnie został odnotowany na kilku dokumentach księcia niemodlińskiego wystawionych w Strzelcach od 1434 do 1448 roku¹¹²². W 1447 roku sprzedał miastu Strzelce swoją wieś Czartkowice (wieś zaginiona, leżąca nieopodal Podborzan, 5,5 km

¹¹¹⁵ D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 253–254, 257.

¹¹¹⁶ APWr. Rep. 4f, nr 54aa. Pisał się z *Crewindorfu*.

¹¹¹⁷ Biogram Jakusza, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 256. Niemiecki badacz nie wykluczał, że Jakusz był synem Ofki. Nieznane były temu historykowi dokumenty z 1401 roku (APWr. Rep. 107, nr 51), 1419 (Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3) 1421 (APWr. Rep. 107, nr 109), na których świadkiem był Jakusz.

¹¹¹⁸ APWr. Rep. 102, nr 713.

¹¹¹⁹ Zob. biogram Nebelschützów.

¹¹²⁰ APWr. Rep. 4f, nr 84b; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 59–60; CDS VI, nr 185, 186 [regesty]; CDS XXXIII, s. 33, nr 14.

¹¹²¹ CDS VI, nr 194 [regest]. J. Horwat błędnie uznał go za przedstawiciela Kępskich, zob. IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 389.

¹¹²² CDS I, nr 112, 114; CDS VI, nr 200, 212 [regesty]; DB. Bd. 1. Th. 4, s. 163–164. Na ostatnim ze wspomnianych dokumentów świadkiem był także Czamborek Krępński. Zygmunt był też świadkiem na dokumencie z 27 stycznia 1439 roku, zob. Schirnding. Bd. 4, nr 2521a.

na północ od Strzelec Opolskich) za 65 grzywien groszy miary polskiej¹¹²³. Jego synem mógł być Mikołaj Krępski z Olszowy (12 km na wschód od Leśnicy), świadek dokumentu księcia Bernarda z 23 listopada 1444 roku¹¹²⁴. 15 lipca 1451 roku był odnotowany na dokumencie księcia cieszyńskiego wraz z Czamborem Krępskim¹¹²⁵.

137. **K**rzywosądownie z Uszyc

Nieznana rodzina pisząca się z Uszyc i używająca przydomka *Krzyphozond*. Czterech jej przedstawicieli — Stanvit wraz ze Starszym Krzywosądem z Uszyc, Mikołajem Krzywosądem oraz Jankiem Krzywosądem — wyruszyło w 1414 roku na wojnę do Prus z księciem Bernardem¹¹²⁶.

138. **K**uncze zwany Zenk

Był właścicielem wsi Niwy (*Nebo*, 5 km na południe od Skorogoszczy) kupionej 10 kwietnia 1311 roku od Sobka Strzały za 150 grzywien¹¹²⁷.

139. **K**unczko z *Rine*

Bliżej nieznanego starosta opolski Bolka III. Pełnił tę funkcję w latach 1380—1381¹¹²⁸. Niewykluczone, że był tożsamy z Kunczkiem *de Reno*, który w 1378 roku dokonał transakcji w Reńskiej Wsi (nieopodal Nysy)¹¹²⁹.

¹¹²³ J.J. REICHEL: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 2—3; F. TRIEST: *Topographisches Handbuch...*, H. 1, s. 263; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 33. Dokument potwierdził także Czambor Krępski.

¹¹²⁴ CDS VI, nr 217 [regest].

¹¹²⁵ CDS VI, nr 228 [regest].

¹¹²⁶ OBA 2111, s. 11, 12. Janek wymieniony dwukrotnie.

¹¹²⁷ CDS XVI, nr 3196; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 331.

¹¹²⁸ APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380; Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2.

¹¹²⁹ Neisser Lagerbücher, nr 378. Rodzina Kunczka przybyła na Śląsk znad Renu, zob. T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 275.

140. Kühschmalzowie

Pochodzili z księstwa nyskiego ze wsi Kühschmalz (dzisiejsza Kobiela, 14 km na południowy zachód od Grodkowa). Rodzina pieczętowała się herbem Sztemberk, różniącym się jednak barwą gwiazdy¹¹³⁰. Protoplastą rodu był Wincenty Strzeszowic z Kühschmalz¹¹³¹. Miał on córkę, która została żoną Jaśka z Wierzbnej, oraz synów Przeclawa, Jakuba, Dzierzka i Piotra, którzy lokowali Przeclawice¹¹³². Synem jednego z nich był Wincenty z Kühschmalz, odnotowany w pierwszej połowie XIV wieku¹¹³³. Został on później burgrabią gryżowskim z ramienia Władysława Opolczyka¹¹³⁴. W 1370 roku odnotowany jako dziedzic Kühschmalz oraz rycerz¹¹³⁵. Z tego samego roku pochodzi informacja o Henryku i Michale z Kühschmalz¹¹³⁶. Synem jednego z nich był pewnie Stefan z Kühschmalz¹¹³⁷. Siostrzeńcem Wincentego był Jan z Zuzin¹¹³⁸. Wincenty sprzedał swoje dobra i czynsze w Starowicach Dolnych, a 4 stycznia 1377 roku zastawił wszystkie swoje dobra w okręgu grodkowskim¹¹³⁹. 11 sierpnia 1379 roku oddał pod zastaw swój majątek we wsi Strzegów¹¹⁴⁰, a 16 kwietnia 1383 roku zastawił swoje dwa młyny¹¹⁴¹. Na dokumencie Władysława Opolczyka z 4 listopada 1390 roku otwierał listę świadków z predykatem *pan*¹¹⁴². Poświadczył później także dokument tego księcia, w którym zapisywał on swoje dobra Janowi Kropidle i jego braciom¹¹⁴³.

Synami burgrabiego gryżowskiego byli Krzysztof oraz Przeclaw. Pierwszy z wymienionych braci był kanonikiem opolskim, który w 1418 roku uzyskał zgodę na objęcie parafii raciborskiej¹¹⁴⁴. Przeclaw, wbrew twierdzeniom niektórych

¹¹³⁰ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 730; SPPP. T. 2, nr 1971. Pieczęć Przeclawa z Kühschmalz, zob. APWr. Rep. 71, nr 49.

¹¹³¹ M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 134; T. JUREK: *Panowie z Wierzbnej...*, s. 69.

¹¹³² T. JUREK: *Panowie z Wierzbnej...*, s. 69, przyp. 195.

¹¹³³ CDS XXIX, nr 6004; M. GOLIŃSKI: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu. II księstwo wrocławskie...*, s. 520.

¹¹³⁴ CDS VI, nr 77 [regest]; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 357.

¹¹³⁵ Neisser Lagerbücher, nr 164, 203.

¹¹³⁶ Ibidem, nr 200. Bratankiem Michała był Niczko zwany Bank, zob. Ibidem, nr 250. Henryk był odnotowany jeszcze w 1374 roku, zob. Ibidem, nr 523.

¹¹³⁷ Ibidem, nr 737, 750, 758, 1293.

¹¹³⁸ Ibidem, nr 231.

¹¹³⁹ Ibidem, nr 203, 275, 604, 676, 1109.

¹¹⁴⁰ Ibidem, nr 941. Dwa lata później sprzedał tamtejsze alodium, zob. Ibidem, nr 1165.

¹¹⁴¹ Ibidem, nr 1314.

¹¹⁴² CDS VI, nr 77 [regest].

¹¹⁴³ CDS VI, nr 80 [regest].

¹¹⁴⁴ AS II, nr 212, 213 = RG. Bd. 4, nr 1505.

historyków, w 1394 roku nie był starostą na starym zamku opolskim¹¹⁴⁵. Pierwszy raz w źródłach pojawił się 23 listopada 1403 roku na dokumencie biskupa wrocławskiego¹¹⁴⁶, natomiast na dokumencie z 15 września 1410 roku został określony jako starosta nowego zamku opolskiego¹¹⁴⁷. W 1414 roku wyruszył w orszaku księcia Bernarda na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu¹¹⁴⁸. 10 czerwca 1417 roku pełnił wraz z starostą starego zamku funkcję sędziego. Wystawił wówczas dokument, do którego przywiesił swoją pieczęć (w polu tarczy gwiazda)¹¹⁴⁹. 8 marca 1421 roku był także jednym z sędziów rozstrzygających kwestie majątkowe po śmierci Jana Kropidły¹¹⁵⁰. Wówczas nowy zamek przejął Bernard, a miejsce Przeclawa zajął Jan Jaryszowski z Kotulina. 17 listopada 1424 roku Przeclaw poświadczał szlachectwo Piotra z Lubszy, który został wówczas naganiony¹¹⁵¹. Brał udział w bitwie pod Starym Wielisławiem (27 grudnia 1428 roku), w której zginął¹¹⁵². Jego synem był zapewne Hincza z Kühschmalz herbu Sztembark¹¹⁵³. Do tej rodziny należeli także Jan z Kühschmalz i jego bracia stryjeczni Jan i Mikołaj, synowie Jana Gołego ze Strzygowa wspomniani w zapisie sądowej z 1425 roku¹¹⁵⁴.

141. **L**aryszowie z Glesina

Pieczętowali się herbem przedstawiającym ostrzew między dwoma nożami wiśniarskimi¹¹⁵⁵ bądź też jego nieco odmiennymi wersjami, o czym dalej. Pierwszym źródłowo poświadczonym przedstawicielem tego rodu był Arnold, żyjący pod

¹¹⁴⁵ Starostą był Przech, zob. APWr. Rep. 4f, nr 11b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 62—63; J. GOTTSCHALK: *Zur mittelalterlichen Geschichte...*, s. 123; D. Veldtrup i J. Sperka łączyli tego Przecha z Przeclawem z Kühschmalz, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 417—418, J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 356. Jednak ów Przech to Przech von Schörn, zob. biogram Przecha von Schörn.

¹¹⁴⁶ CDS XXXIII, nr 211.

¹¹⁴⁷ CDS I, nr 86.

¹¹⁴⁸ OBA 2111, s. 13.

¹¹⁴⁹ APWr. Rep. 71, nr 49 = CDS I, nr 91. Zdjęcie pieczęci, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 414—416 (pieczęć nr 368).

¹¹⁵⁰ CDS VI, nr 157 [regist].

¹¹⁵¹ SPPP. T. 2, nr 1971.

¹¹⁵² SRS VI, nr 111, s. 156.

¹¹⁵³ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 730.

¹¹⁵⁴ Szerzej, zob. J. SPERKA, *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 293.

¹¹⁵⁵ R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, t. 4, s. 20. Rodzina ta w Polsce używała zamiennie nazw Glezyn i Larysz, zob. M. GIGOŃ: *Znikające znaki. Czy można prześledzić losy polskich herbów rycerskich w świetle źródeł średniowiecznych*. „Ogrody Nauk i Sztuk” 2012, nr 2, s. 253—262. Pieczęcie niektórych przedstawicieli tej rodziny, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 286—288 (pieczęcie nr 225—227).

koniec XIII wieku. Jego synem był Gotfryd, który od opata brzeskiego uzyskał zezwolenie na założenie na prawie niemieckim miasta Brzesko (dzisiejsze Nowe Brzesko niedaleko Proszowic)¹¹⁵⁶. Innymi przedstawicielami tej rodziny byli Konrad, wójt Głogówka, jego brat Ekhard oraz ich siostra, której imienia nie zapisano. 2 lutego 1298 roku wspomniany Konrad wraz z ławnikiem Jakuszem, synem Gotfryda, bratem Ekhardem, siostrą i kilkoma innymi osobami zrezygnował z 8 grzywien srebra zapisanych na łanie we wsi Głogowiec na rzecz klasztoru w Kazimierzu, w imieniu którego występował rycerz Gierko¹¹⁵⁷. Można założyć, że Arnold, ojciec Gotfryda, był bratem Konrada i Ekharda. Na tym samym dokumencie świadkami byli Henryk i Hilary, którzy — jak wynika z innego dokumentu — mogli być synami Gotfryda. Do tego dokumentu przywiesił Konrad swoją pieczęć przedstawiającą trzy winiarskie noże w roztrój, które później stały się herbem Głogówka¹¹⁵⁸. Po śmierci Konrada wójtem został jego syn Arnold, natomiast jego brat Piotr był klucznikiem. Znaleźli się oni wraz z Gotfrydem, sołtysiem Glesina (*Glasin*, dzisiejsze Klisino, 7,7 km na południe od Głogówka), oraz Henrykiem i Hilarym w charakterze świadków na dokumencie wystawionym przez Wawrzyńca z Głogowca, który sprzedał swoje pole leżące między Głogówkiem a terenami Tomić¹¹⁵⁹. Wszystkie osoby wymienione na liście świadków przed Henrykiem i Hilarym należały do rodziny protoplastów Laryszów, można zatem przypuszczać, że także oni byli z nimi spokrewnieni. Jest to tym bardziej prawdopodobne, że na kolejnych dokumentach pojawiają się Henryk i Hilary, którzy byli sołtysami w Glesinie. Kolejny dokument sygnowany przez klucznika Piotra i Arnolda pochodzi z 26 czerwca 1312 roku. Na jego mocy wystawcy, wspomagani przez ławę miasta Głogówka, rozstrzygali spór byłego sołtysa Kromołowa i klasztoru w Czarnowasach o sołectwo w Kromołowie¹¹⁶⁰. Bracia Arnold, Piotr i Konrad, wójtowie Głogówka, sprzedali klasztorowi w Kazimierzu 19 skojców zapisanych na wzgórzu winnym należącym do wójtostwa, co zatwierdził książę niemodliński 28 marca 1319 roku¹¹⁶¹. Wójt Arnold potwierdził sprzedaż młyna przy wsi Starczów (niedaleko Ząbkowic Śląskich) Krzyżowcom z Ziębic¹¹⁶².

¹¹⁵⁶ KDKK. T. 1, s. 110; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 737.

¹¹⁵⁷ APWr. Rep. 91, nr 203 = SUB. Bd. 6, nr 337. Konrad pierwszy raz pojawił się jako świadek na dokumencie wystawionym 25 maja 1296 roku, zob. SUB. Bd. 6, nr 260.

¹¹⁵⁸ P. PFOTENHAUER: *Die schlesische Siegel...*, nr 34 tabl. IV; M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 290 (pieczęć nr 229).

¹¹⁵⁹ APWr. Rep. 91, nr 153 = CDS XVI, nr 3242 [regest].

¹¹⁶⁰ APWr. Rep. 71, nr 15 = CDS I, nr 24 = CDS XVI, nr 3288 [regest].

¹¹⁶¹ APWr. Rep. 91, nr 199 = CDS XVI, nr 3902 [regest]. Arnold do dokumentu przywiesił swoją pieczęć przedstawiającą trzy winiarskie noże w roztrój, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 290 (pieczęć nr 230).

¹¹⁶² CDS XVI, nr 3976.

Na dokumencie wystawionym 27 marca 1314 roku dotyczącym sporu klasztoru w Kazimierzu z miastem Głogówkiem o dom znajdujący się w mieście świadczymi Henryk, Hilary i Gotfryd, sołtysowie w Glesinie¹¹⁶³. 5 stycznia 1318 roku Henryk i Arnold, synowie Gotfryda, sołtysa Glesina, sprzedali 5 ław rybnych w Głogówku klasztorowi w Lubiążu¹¹⁶⁴. 3 maja tego samego roku Arnold z Glesina poświadczył dokument księcia niemodlińskiego, w którym Bolesław Pierworodny przekazał 1,5 łana w Kazimierzu swojemu kapelanowi Renhardowi¹¹⁶⁵. Hilary został magistrem sztuki i w swoim imieniu — oraz w imieniu swoich braci Henryka i Arnolda — porozumiał się w 1319 roku z wrocławskim szpitalem Ducha Świętego co do czynszów z łana we wsi Grodzisko¹¹⁶⁶. Arnold wraz z braćmi nabył w 1321 roku za 50 grzywien Naczęstawicę i Grodzisko (obie miejscowości 8,5 km na południowy wschód od Głogówka)¹¹⁶⁷. W 1339 roku Arnold otwierał listę świadków na dwóch dokumentach księcia kozielskiego¹¹⁶⁸. Synem któregoś z sołtysów Glesina był zapewne Hilary (Larysz) z Glesina, który w 1329 roku poświadczył sprzedaż sołectwa w Śmiczu¹¹⁶⁹. Jego żoną byłaby wówczas Małgorzata, matka sześciu braci należących do kolejnego pokolenia tej rodziny¹¹⁷⁰.

Do kolejnego pokolenia panów z Glesina należeli bracia Guncelino: Hilary (Larysz), Szczepan (Czip), Piotr, Otton i Franczek, właściciele Wróblina (*Wroblin*, 7 km na południowy wschód od Głogówka)¹¹⁷¹. Od zdrobnienia imienia Hilary — Larysz — pochodzi nazwa gałęzi rodu Glesinów: Laryszowie. Hilary był co najmniej od 18 kwietnia 1368 roku rycerzem

¹¹⁶³ APWr. Rep. 91, nr 175 = CDS XVI, nr 3394 [regest].

¹¹⁶⁴ APWr. Rep. 91, nr 194 = CDS XVI, nr 3747 [regest].

¹¹⁶⁵ APWr. Rep. 91, nr 195 = CDS XVI, nr 3793a [regest].

¹¹⁶⁶ CDS XVI, nr 3992.

¹¹⁶⁷ CDS XVIII, nr 4145.

¹¹⁶⁸ CDS II, s. 139, nr 33 i 34 = CDS XXX, nr 6346 i 6347.

¹¹⁶⁹ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 145.

¹¹⁷⁰ Takie zdanie wyraził Josef Pilnáček, zob. IDEM: *Rody...*, D. 3, s. 738. Natomiast J. Stibor pomija dokument z 1329 roku i za ojca pasowanego rycerza Larysza oraz jego braci (o nich dalej) uznaje Henryka. Jest to jednak praktycznie niemożliwe z uwagi na lata, w jakich żyli poszczególni przedstawiciele tej rodziny. Według tej konstrukcji genealogicznej pomiędzy pierwszym pojawieniem się w źródłach ojca Larysza (1298) a pojawieniem się syna Larysza (1393) mija prawie 100 lat. To niezwykle duża różnica między dziadkiem i wnukiem [sic!], zob. J. STIBOR: *Laryš ze Lehoty*, „Biografický Slovník. Slezska a Severní Moravy” 2001, sešit 14, s. 56—57. Jeśli za ojca wspomnianych braci uzna się za J. Pilnáčkem Larysza, to różnica lat pomiędzy pojawieniem się przedstawiciela III pokolenia Glesinów a V pokolenia wynosi już tylko 62 lata (a przy uwzględnieniu Jana z Naczęstawic — 57 lat).

¹¹⁷¹ A. HEYER: *Nachtrag (L. Semkowicz, Über die Anfänge des Adeisgeschlechts Larysza (Larisch)= Glezyn (Gläsin) und sein ursprüngliches Wappen)*. ZFGS 1911. Bd. 45, s. 325—326, nr 13—16. Pozostałe informacje o Ottonie i Franczku, zob. J. STIBOR: *Laryš ze Lehoty...*, s. 57. Guncelin używał pieczęci hełmowej, zob. M.L. WÓJCİK: *Pieczęcie...*, s. 287 (pieczęć nr 225).

pasowanym¹¹⁷². Żoną Guncelina była Katarzyna, a małżonką Piotra — Elżbieta, siostra Wernera i Leonarda, dziedziców wsi Nowaki (księstwo nyskie)¹¹⁷³.

Larysz z Glesina znalazł się na dokumencie Bolka III i Henryka niemodlińskiego potwierdzającym w 1371 roku prawa Krapkowic¹¹⁷⁴. Dwa lata później Larysz pojawił się na liście świadków dokumentu dotyczącego nadania praw magdeburskich Głogówkowi¹¹⁷⁵. Był on także świadkiem ufundowania przez księcia niemodlińskiego kolegiaty głogóweckiej¹¹⁷⁶. Następnie związał się z Władysławem Opolczykiem¹¹⁷⁷. 18 kwietnia 1383 roku Larysz był jednym z ludzi Władysława (w dokumencie wymieniony na czele jego zaufanych osób), który miał ustalić wartość ziemi sośnicowickiej¹¹⁷⁸. 13 maja 1415 roku sprzedał dwie grzywny czynszu z Glesina kustoszowi głogóweckiemu Eliaszowi Zeyduszowi. Dokument potwierdził między innymi jego krewny Czip¹¹⁷⁹. Tego samego dnia Larysz wystawił dokument dotyczący tej transakcji, do którego przywiesił swoją pieczęć przedstawiającą dwa noże winiarskie w słup¹¹⁸⁰. Ostatni raz wspomniany w 1417 roku¹¹⁸¹.

W 1380 roku świadkami dokumentu księcia niemodlińskiego byli Guncelin i Piotr z Glesina¹¹⁸². Czip z Glesina był świadkiem na dokumencie księcia Henryka niemodlińskiego wystawionym 25 września 1376 roku¹¹⁸³. W 1379 roku potwierdził fundację kolegiaty głogóweckiej, a rok później był świadkiem na dokumencie dotyczącym przekazania wosku tejże kolegiacie¹¹⁸⁴. Czip występował na dokumentach aż do 1418 roku¹¹⁸⁵.

¹¹⁷² A. HEYER: *Nachtrag...*, s. 325, nr 14.

¹¹⁷³ NKKO, s. 165, nr 150 [regest]; A. HEYER: *Nachtrag...*, s. 325—326, nr 16, 19. Pozostałe informacje o Guncelinie i Piotrze, zob. J. STIBOR: *Laryś ze Lehoty...*, s. 57.

¹¹⁷⁴ DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58; A. HEYER: *Nachtrag...*, s. 325—326, nr 15; Hilary używał początkowo pieczęci hełmowej, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, s. 288 (pieczęć nr 226).

¹¹⁷⁵ *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 185; A. HEYER: *Nachtrag...*, s. 326, nr 18.

¹¹⁷⁶ A. HEYER: *Nachtrag...*, s. 326, nr 20.

¹¹⁷⁷ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 324.

¹¹⁷⁸ CDS VI, nr 63 [regest].

¹¹⁷⁹ APWr. Rep. 102, nr 452. Czip był także świadkiem dokumentu tej księżnej z 30 IV 1416 roku, zob. APWr. Rep. 102, nr 482. O Eliaszu Zeyduszu, zob. E. WÓŁKIEWICZ: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 106—107.

¹¹⁸⁰ APWr. Rep. 102, nr 453. Zdjęcie tej pieczęci, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 288 (pieczęć nr 227).

¹¹⁸¹ A. HEYER: *Nachtrag...*, s. 327, nr 31.

¹¹⁸² DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58 = A. HEYER: *Nachtrag...*, s. 325—326, nr 21.

¹¹⁸³ CDS VI, nr 56 [regest].

¹¹⁸⁴ CDS XXXIII, s. 139—140, nr 1; s. 140, nr 3. Pozostałe informacje o Czipie, zob. J. STIBOR: *Laryś ze Lehoty...*, s. 57.

¹¹⁸⁵ A. HEYER: *Nachtrag...*, s. 326—327, nr 27, 28, 31. Jego synem był Mikołaj, a córką — Barbara, zob. Ibidem, s. 327, nr 33; J. STIBOR: *Laryś ze Lehoty...*, s. 57.

Larysz, brat Guncelina, Piotra i Czipa, miał dwóch synów: Jana i Mikołaja. Jan z Naczęsławic pierwszy raz pojawił się na liście świadków 19 listopada 1380 roku¹¹⁸⁶, a następnie był świadkiem dwóch dokumentów Władysława Opolczyka wystawionych 5 kwietnia 1383 i 17 maja 1388 roku¹¹⁸⁷. Jego synem mógł być Kuncze z Naczęsławic, świadek na dokumencie księcia Bolka V z 10 kwietnia 1437 roku¹¹⁸⁸. Mikołaj po raz pierwszy znalazł się pośród świadków na dokumencie księcia Władysława Opolczyka wystawionym w 1393 roku, na mocy którego książę zatwierdził zakup wsi Rogów z zamkiem i przyległościami przez Besów¹¹⁸⁹. W 1406 roku sprzedał Piotrowi Koszemborowi wieś Grudnię Małą (*Klein Grauden*, 15 km na północny wschód od Głubczyc)¹¹⁹⁰. Był żonaty z Agnieszką¹¹⁹¹. Jego dziećmi byli Heintz, Hans i nieznana córka. Heintz był właścicielem Wróblina w okręgu głogóweckim. W Boże Narodzenie 1419 roku wystawił dokument, do którego przywiesił swoją pieczęć (po bokach dwa zakrzywione noże do winobrania, w środku dwa skrzyżowane ostrzewia)¹¹⁹². Należał później do otoczenia Bolka głogóweckiego i świadcował na dokumentach z 20 sierpnia 1430 roku, 31 stycznia i 2 marca 1431 roku oraz 17 marca 1433 roku¹¹⁹³. Na drugim z nich świadkiem był także Hans Leris, zapewne brat Heintza¹¹⁹⁴. Hans w 1439 roku pojednał się z księciem niemodlińskim, z którym wcześniej toczył zażarty konflikt dotyczący niespełnienia zobowiązań księcia za służbę wojskową Jana. Mediatorami byli Jan Clema z Ligoty oraz rycerz Piasta opolskiego Stefan Szylan¹¹⁹⁵. Ich siostra była żoną Jana Jaryszowskiego z Kotulina, starosty Bernarda niemodlińskiego¹¹⁹⁶.

Wnukiem Hilarego (Larysza), wzmiankowanego w 1329 roku, był Burchard (Bernard) z Glesina, który pierwszy raz pojawił się na poręczeniu księcia Władysława i jego żony podczas zawarcia ugody z pozostałymi książętami opolskimi¹¹⁹⁷. Po przejściu okręgu głogóweckiego przez Ofkę znalazł się w jej otoczeniu¹¹⁹⁸.

¹¹⁸⁶ A. WELTZEL, *Geschichte der Stad, Herrschaft und Festung...*, s. 86.

¹¹⁸⁷ DB. Bd. 1. Th. 2, s. 70—71; CDS VI, nr 73 [regest]. Jan nie został uwzględniony przez J. Stibora, zob. J. STIBOR: *Laryś ze Lehoty...*, s. 55—89.

¹¹⁸⁸ APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 38a—39.

¹¹⁸⁹ DB. Bd. 1. Th. 2, s. 70—71.

¹¹⁹⁰ A. WELTZEL: *Geschichte der Stad, Herrschaft und Festung...*, s. 96.

¹¹⁹¹ Szerzej o nim, zob. J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 740; J. STIBOR: *Laryś ze Lehoty...*, s. 57.

¹¹⁹² APWr. Rep. 71, nr 54 = CDS I, nr 103.

¹¹⁹³ CDS XXXIII, s. 40—41; APWr. Rep. 12, nr 36; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 59—60; CDS VI, nr 185, 186 [regesty].

¹¹⁹⁴ APWr. Rep. 12, nr 36.

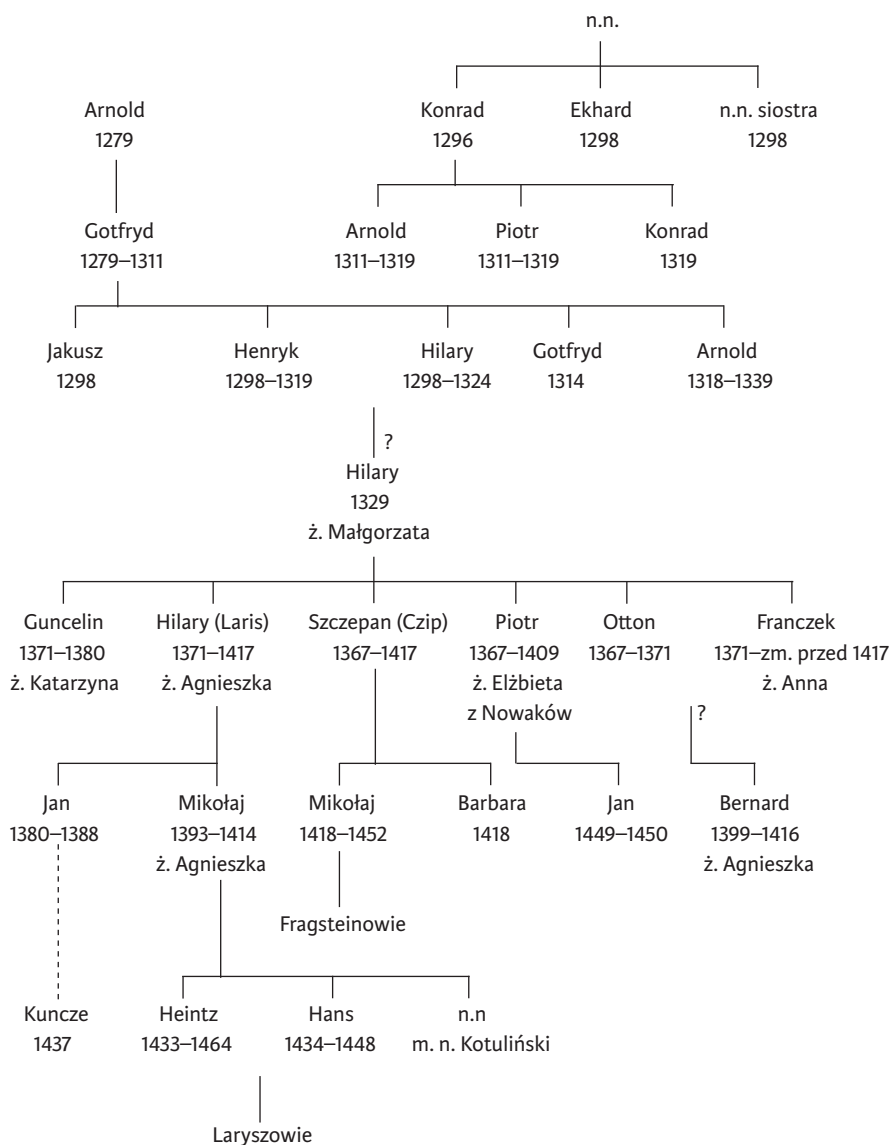
¹¹⁹⁵ CDS VI, nr 202 [regest]. Szerzej o Janie, zob. J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 741.

¹¹⁹⁶ Zob. biogram Kotulińskich.

¹¹⁹⁷ CDS VI, nr 85 [regest]. Nie uwzględnił go J. Stibor, zob. IDEM: *Laryś ze Lehoty...*, s. 55—89.

¹¹⁹⁸ CDS VI, nr 115 [regest].

Tablica 10. Rodzina Laryszów

Źródło: Opracowanie własne.

Wspierał jednak dążenia bratanków Władysława Opolczyka do przejęcia okręgu głogóweckiego, za co został przez księżną uwięziony. Wyszedł na wolność dopiero po rozszczeniu sporu między Piastami opolskimi a wdową po

Władysławie II¹¹⁹⁹. Po zawarciu porozumienia 24 października 1415 roku Bernard został nazwany na dokumencie książęcej jej wiernym rycerzem. Tego dnia sprzedał grzywnę czynszu z folwarku w Mochowie kolegiacie nyskiej¹²⁰⁰. 20 listopada 1416 roku odsprzedał 1,5 grzywny rocznych dochodów z Mochowa kolegiacie głogóweckiej. Żoną Bernarda była bliżej nieznana Agnieszka¹²⁰¹.

142. **L**askowscy, (z) Laskowic

Właściciele wsi Laskowice (*Laskowicz*, 12 km na zachód od Głogówka)¹²⁰² jeszcze w XIV wieku nie odgrywali dużej roli politycznej. Dopiero Jasiek z Laskowic, pieczętujący się herbem przedstawiającym dwa skrzyżowane ostrzewia, zrobił karierę jako sędzia głogówecki z ramienia Władysława Opolczyka¹²⁰³. Jego krewnymi byli Paszek z Laskowic, świadek na dyplomie Bolka IV z 1397 roku¹²⁰⁴, oraz Jasiek z Laskowic, syn Mikołaja, kleryk kolegiaty opolskiej¹²⁰⁵. Synem urzędnika księcia Władysława był Zygmunt z Laskowic, a córką — Katarzyna. W 1412 roku sprzedali oni 8 grzywien rocznego czynszu ze wsi Ściborowice (*Szciborowicz*, 10 km na północ od Głogówka) i Laskowice leżących w okręgu głogóweckim kolegiacie opolskiej za 80 grzywien, które miały być wykorzystane dla wsparcia biednych¹²⁰⁶. Zygmunt należał w okresie wojen husyckich do otoczenia Bolka V. Pierwszy potwierdzony przez niego dokument został wystawiony 20 sierpnia 1430 roku¹²⁰⁷. 21 stycznia 1431 roku dziedzic Opola potwierdził Zygmuntowi listy, które uległy zniszczeniu podczas spalenia Głogówka przez husytów¹²⁰⁸. Następnie jako Zygmunt Laskowski potwierdził kilka dokumentów księcia z 1433 roku oraz jeden z 1434 roku¹²⁰⁹. Ostatni raz został odnotowany na liście

¹¹⁹⁹ CDS VI, nr 109 [regest].

¹²⁰⁰ APWr. Rep. 102, nr 462.

¹²⁰¹ CDS XXXIII, s. 148, nr 24.

¹²⁰² Na zachód od wsi znajdował się obiekt typu motte, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 343—344.

¹²⁰³ Jego dokładny biogram, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 269. Na temat pieczęci, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 428 (pieczęć nr 383).

¹²⁰⁴ APWr. Rep. 107, nr 43.

¹²⁰⁵ APWr. Rep. 107, nr 75; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 213.

¹²⁰⁶ APWr. Rep. 107, nr 80; J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 832—833. Na dokumencie został nazwany *Sigismund Jeschkonis*.

¹²⁰⁷ CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42.

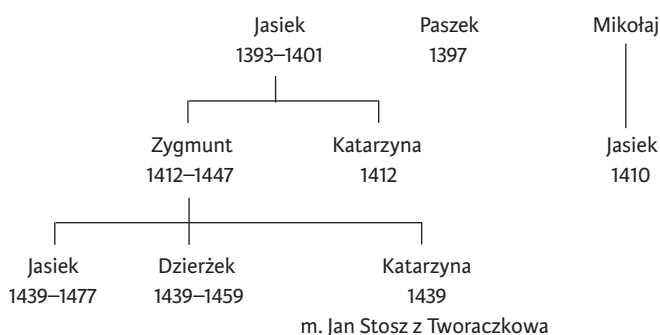
¹²⁰⁸ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 59—60.

¹²⁰⁹ APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 28—28a; CDS VI, nr 185, 186 [regesty]. Na ostatnim dokumencie został zapisany jako Zygmunt Lagowski, lecz jest to błąd

świadków na dokumencie z 3 października 1447 roku¹²¹⁰. Miał dwóch synów: Jaśka i Dzierżka oraz córkę Katarzynę, która na początku 1439 roku poślubiła Jana Stosza z Tworaczkowa¹²¹¹.

Spośród jego synów tylko Dzierżek znalazł się na dworze Bolka V, poświadczając książęce dokumenty w latach 1453—1459¹²¹². Może to oznaczać, iż Jasiek zmarł w młodym wieku. W 1453 roku Dzierżek uzyskał od Jana Dobieszowskiego jego dobra w Dobieszowie (*Dobeschaw*, 19,5 km na południowy zachód od Kędierzyna-Koźła) i Pawłowiczek (*Paulowitcz*, 14,5 km na południowy zachód od Kędierzyna-Koźła) leżące w okręgu kozielskim¹²¹³. Możliwe, że Jan był teściem pana z Laskowic. Bracia Jasiek i Dzierżek z Laskowic w związku z przejęciem tych dóbr sądzili się z Michałem Dobieszowskim, co rozstrzygnął książę kozielski w 1457 roku¹²¹⁴. Jasiek był później świadkiem na dokumencie książąt opolskich z 1477 roku¹²¹⁵.

Tablica 11. Rodzina Laskowskich

Źródło: Opracowanie własne.

pisarza bądź wydawców źródła, gdyż wszyscy pozostali świadkowie tego dokumentu pokrywają się ze świadkami pierwszego aktu księcia Bolka V z 17 marca tego roku, zob. CDS XXXIII, s. 105, nr 8.

¹²¹⁰ T. KONIETZNY: *Piasten-Urkunden...*, nr 2.

¹²¹¹ 16 lutego 1439 roku Jan Stosz przekazał swojej żonie Katarzynie z Laskowskich swoje dobra w Tworaczkowie. Pełnomocnikami Katarzyny byli jej ojciec Zygmunt oraz jej bracia Jasiek i Dzierżek, zob. CDS VI, nr 201 [regist].

¹²¹² CDS VI, nr 234, 235, 242 [registry]; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 348; APWr. Rep. 4f, nr 69.

¹²¹³ CDS II, s. 62, nr 62.

¹²¹⁴ Ibidem, s. 63—64, nr 64. Dzierżek miał wypłacić Dobieszowskiemu 10 grzywien na św. Marcina, kolejne 10 na Boże Narodzenie, a w następnym roku na św. Marcina — 55 grzywien. Dodatkowo siostra Michała o imieniu Machna, zakonnica w Raciborzu, miała otrzymywać dożywotnio 1 grzywnę rocznie z czynszów zapisanych na Pawłowiczkach.

¹²¹⁵ CDS VI, nr 304 [regist].

143. (z) **L**asowic

Lasowice (dzisiejsze Lasowice Małe)¹²¹⁶ należały do Jana Radły, bliskiego współpracownika Władysława Opolczyka¹²¹⁷. Jego córka Małgorzata w 1408 roku prosiła kurię rzymską o możliwość przyjmowania sakramentów mimo interdylu w swoim kościele¹²¹⁸. Na dworze księżnej Ofki pełniła funkcję ochmi-strzyni. Z tym tytułem została odnotowana 15 września 1410 roku, kiedy to kapituła opolska zakupiła 17 grzywien czynszów od klasztoru w Czarnowasach za 170 grzywien zapisanych w testamencie Małgorzaty¹²¹⁹. Na dokumencie z 5 czerwca 1418 roku wspomniano, że kiedyś sprzedała ona norbertankom czarnowąskim sześć grzywien czynszu¹²²⁰. Jej bratem był Jerzy Zuchorz z Tarnowa (dzisiejszy Tarnów Opolski, 17 km na południowy wschód od Opola), kanclerz Władysława Opolczyka¹²²¹. Możliwe, że sama rodzina pochodziła ze wsi Radłów (11,5 km na północny wschód od Olesna), skąd mógł wziąć się przydomek Jana. Być może do tej rodziny należała Elżbieta z Lasowic, między 1390 a 1395 rokiem zakonnica czarnowąska¹²²².

144. **L**auke z Cestitz

Pochodził z nieznaney wsi (*Cestitz*, może chodzi o Goszczowice — *Gostiz* — 9,5 km na południe od Niemodlina?). W 1397 roku wystąpił na liście rycerzy niemodlińskich popierających pretensje książąt opolskich do Namysłowa¹²²³.

¹²¹⁶ Na drodze do Lasowic Małych znajdował się obiekt typu motte, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 344—345.

¹²¹⁷ Biogram Jana, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 248—252. D. VELDTRUP uznał, że pochodziła z Laskowic koło Prudnika, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 213. Także, zob. APWr. Rep. 115, nr 105.

¹²¹⁸ AS I, nr 348.

¹²¹⁹ APWr. Rep. 107, nr 76 = CDS I, nr 86; S. PIERZCHAŁANKA-JESKOWA: *Dzieje klasztoru w Czarnowasie na Śląsku w wiekach średnich*. „Roczniki Historyczne” 1928. T. 4, s. 65; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 447; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 251.

¹²²⁰ CDS I, nr 98; S. PIERZCHAŁANKA-JESKOWA: *Dzieje klasztoru...*, s. 65; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 447; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 251.

¹²²¹ Zuchorz był m.in. wysłany przez księcia opolskiego do odbioru jednej z rat od zakonu krzyżackiego za zastawienie ziemi dobrzyńskiej. Biogram Jerzego, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 272—273. Autor pominął jeden dokument, na którym znalazł się Jerzy, zob. L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 66—67. Krewnym Jerzego był Jan Zuchorz, kanonik głogówecki (1398), zob. CDS XXXIII, s. 145, nr 12; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 273.

¹²²² CDS I, nr 53, 62.

¹²²³ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

145. **L**iebentalowie z Langebrücke

Pochodzili prawdopodobnie z Czech. W 1384 roku w okręgu prudnickim pojawił się Zygfyrd (Seyfried) Liebental, który potwierdził dokument Władysława Opolczyka¹²²⁴. Cztery i sześć lat później Zygfyrd znalazł się jako świadek na kolejnych dokumentach tego Piasta¹²²⁵. Pochodził prawdopodobnie z czeskiej miejscowości o nazwie Liebental. Pozostał w tym okręgu także po tym, jak trafił on w ręce innych książąt. Prawdopodobnie już wtedy był właścicielem wsi Langebrücke (dzisiejsza Moszczanka, 7 km na południowy zachód od Prudnika). W 1392 roku potwierdził dokument Henryka kożuchowskiego dotyczący zatwierdzenia sprzedaży młyna o dwóch kołach, który znajdował się w Skrzypcu (*Kribitz*, 7 km na wschód od Prudnika), przez Konrada, Henryka i Mikołaja Elsterbergów Henrykowi Kindechinowi¹²²⁶. Następnie potwierdził dokument Konrada II oleśnickiego wystawiony w Prudniku 30 kwietnia 1402 roku¹²²⁷. 27 kwietnia 1408 roku Zygfyrd Liebental sprzedał Piotrowi Flegilowi, kapelanowi prudnickiemu, 2,5 grzywny czynszu ze wsi Langebrücke za 25 grzywien, z możliwością odkupu¹²²⁸. Później przeszedł na służbę kolejnych właścicieli ziemi prudnickiej. W 1436 roku udał się do Rzymu, zapewne z polecenia Bolka V. Zgodnie z listem wysłanym przez papieża Eugeniusza IV, gdy zbliżał się do Kurii, skradziono mu wiele towarów i szlachetnych kamieni. Zygfyrd został określony w liście jako wasal i domownik Bolka młodszego (*vasallus et familiaris --- Bolesci ducis minoris Opiliensis*). Zygfyrd starał się o rekompensatę za stracone mienie¹²²⁹. W kontekście sytuacji, w jakiej był książę Bolko, można założyć, że dobra wzięte przez Zygfyda były przeznaczone dla odpowiednich osób w Kurii, by poprawić opinię o Wołoszku w kręgach papieskich. Możliwe, że synem Zygfyda był Jan z Langebrücke, który poświadczył dokument Bolka V z 26 maja 1448 roku¹²³⁰.

¹²²⁴ CDS XXXIII, s. 28, nr 1. O pochodzeniu Zygfyda, zob. T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 249—250.

¹²²⁵ CDS XXXIII, s. 28—29, nr 2; APWr. Rep. 127, nr 2 = L. WOJCIECHOWSKI: *Najstarsze klasztory paulinów...*, nr 5.

¹²²⁶ CDS VI, nr 78 [regest].

¹²²⁷ CDS XXXIII, s. 29, nr 3.

¹²²⁸ CDS XXXIII, s. 29—30, nr 6.

¹²²⁹ *Die Berichte der Generalprokuratoren des Deutschen Ordens an der Kurie*. Bd. 4: 1429—1436. Th. 2 (1433—1436). Bearb. K. FORSTREUTER, Köln—Weimar—Wien—Böhlau, 1976, nr 770 = RG. Bd. 5 nr 4906.

¹²³⁰ CDS XXXIII, s. 34, nr 16.

146. **L**ubszyccy, (z) Lubszy

W XV wieku karierę rozpoczęli panowie z Lubszy (*Lubeschow*, 25 km na południowy wschód od Lublińca). Pierwszym niepewnym jej właścicielem był Magnus świadkujący na dokumencie Bolesława opolskiego z początku XIV wieku¹²³¹. Ponieważ sam dokument był najpewniej falsyfikatem (data 1216, poza jednym wyjątkiem nieznane osoby na liście świadków), należy raczej przyjąć, że Magnus był osobą fikcyjną. Ostatnio Bernard Szczech za pierwszego historycznie potwierdzonego przedstawiciela tej rodziny uznał Jaśka z Lubszy, świadka na dokumencie księcia żagańskiego Henryka Wiernego z 1314 roku¹²³². Z dokumentu z 1341 roku ustalającego granicę ziemi krakowskiej i ziem księcia Alberta strzeleckiego wynika, że do panów z Lubszy należała pobliska wioska o nazwie Sulów (obecnie część Woźnik)¹²³³. Synem Jaśka mógł być Piotr wyznaczony w 1358 roku na sędziego rozjemczego z ramienia Przemysława I Nossaka, księcia cieszyńskiego, w jego sporze z Konradem oleśnickim o przebieg granicy między Bytomiem a Pyskowicami¹²³⁴. Z kolei synem Piotra mógł być Mikołaj z Lubszy, który w 1380 roku nabył od Konrada II oleśnicko-kozielskiego pewne dobra leżące nad Odrą¹²³⁵.

Synami Mikołaja byli Piotr, Jarosław, Janusz (Pakusz) i Mikołaj z Lubszy zrodzeni z Agaty z Bystrzanowic¹²³⁶. Spośród braci najwcześniej w otoczeniu księcia Bernarda pojawił się Mikołaj, który był świadkiem na dokumencie z 18 stycznia 1418 roku¹²³⁷. Kolejny raz jako świadek wystąpił 16 stycznia 1419 roku w Leśnicy¹²³⁸. Następnie potwierdził dokumenty tego księcia z 7 i 10 listopada

¹²³¹ CDS VI, nr 5 [regest].

¹²³² CDS XVI, nr 3398. B. SZCZECH: *Lubsza 1314—2014. Zarys dziejów*. Lubsza—Woźniki 2014, s. 25.

¹²³³ ZDM. Cz. 8, nr 2530; B. SZCZECH: *Lubsza. Szkice z dziejów gminy i parafii*. Lubsza—Zabrze 1998, s. 10; J. RAJMAN: *Pogranicze śląsko-małopolskie w średniowieczu*. Kraków 2000, s. 71—72.

¹²³⁴ CDS VI, nr 26 = Sommerberg I, s. 806.

¹²³⁵ DB. Bd. 1. Th. 1, s. 59. Nie można też wykluczyć, że pochodził z Lubieszowa koło Koźła.

¹²³⁶ 7 stycznia 1407 roku Agata, pani na Lubszy, jej syn Pakusz i córka Katarzyna sprzedali Janowi Falkenbergowi za 200 grzywien swoje dobra, zob. A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 26. O tym, że Piotr i Jarosław byli braćmi Pakusza, informuje z kolei dokument Konrada Białego z 24 kwietnia 1425 roku. Tego dnia książę potwierdzał, że rycerz Adam Kiczka, wójt Bytomia, i jego żona Elżbieta pożyczili wspomnianym braciom, dziedzicom Lubszy, 40 grzywien groszy polskiej miary pod zastaw wójtostwa z części Bytomia znajdującej się pod władzą księcia Konrada, zob. CDS VI, nr 173 [regest]. Ich bratem był również Mikołaj z Lubszy, który obrał karierę duchowną, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 151—152 oraz przyp. niżej. O tym, że ich ojcem był Mikołaj z Lubszy, świadczy zeznanie Piotra podczas nagany szlacheckiej, zob. SPPP. T. 2, nr 1971.

¹²³⁷ CDS VI, nr 150 [regest]. Dokument dotyczył potwierdzenia sprzedaży wójtostwa w Woźnikach znajdujących się w pobliżu Lubszy, co było zapewne przyczyną pojawienia się Mikołaja wśród świadków.

¹²³⁸ CDS VI, nr 151 [regest].

da 1423 roku wystawione w Strzelcach oraz z 19 maja 1424 roku sporządzony we Wrocławiu¹²³⁹. Natomiast 27 marca 1425 roku spisał akt wystawiony w Niemodlinie, w którym określił siebie jako pisarza książęcego¹²⁴⁰. Jak widać, należał on do ścisłego otoczenia księcia niemodlińskiego i wraz z nim się przemieszczał. Później kilkakrotnie znajdował się na liście świadków, często będąc na jej czele, nawet przed książęcymi urzędnikami¹²⁴¹. Zmarł po 17 lutego 1451 roku, kiedy został po raz ostatni odnotowany¹²⁴². Jego matka w 1437 roku przekazała 1,5 grzywny czynszów ze wsi Lubsza tamtejszemu kościołowi¹²⁴³.

Nieco rzadziej w otoczeniu księcia niemodlińsko-strzeleckiego przebywał Piotr z Lubszy żonaty z Jadwigą z Dziewkowic¹²⁴⁴. Został on naganiony przez Paszka z Gosławic, rycerza łęczyckiego, i 17 listopada 1424 roku oczyścił się z zarzutu. Dzięki temu procesowi wiadomo, jakim herbem pieczętowali się panowie z Lubszy. Świadkowie Piotra potwierdzili, że: *ipse Petrus sit frater ipsorum nobilis, de clenodioque viridis stelle, ac de proclamacione Sthemnbarth a progenitoribus suis processit*¹²⁴⁵. Krewnymi ze strony ojca na tym procesie byli Przecław z Kühschmalz, dawny starosta opolski¹²⁴⁶, oraz Jan z Pieńczyc. Herb Lubszyckich różnił się od typowego herbu Sztymbark barwami¹²⁴⁷.

Piotr z Lubszy pierwszy raz na dworze Bernarda pojawił się 13 maja 1430 roku jako pisarz książęcy¹²⁴⁸. Niewykluczone, iż do kancelarii dostał się dzięki protekcji brata. Piotr miał zapewne zapełnić „lukę” po odejściu z kancelarii stałego pisarza księcia, Ottona Besa. Kolejne dokumenty spisał 17 marca 1431 roku, 23 czerwca 1434 roku, 27 kwietnia i 10 maja 1435 roku, 19 stycznia, 17 czerwca

¹²³⁹ CDS VI, nr 171 [regest]; APWr. Rep. 115, nr 3, 105 = D 384, s. 32—35.

¹²⁴⁰ CDS VI, nr 172 [regest]. Mikołaj pełni rolę pisarza, zapewne z powodu nieobecności stale spisującego wówczas dla księcia dokumenty Ottona Besa.

¹²⁴¹ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 3; APO. Am Olesna, nr 4, 5; CDS VI, nr 210, 212, 215, 222, 223 [regesty]. Na trzech ostatnich dokumentach jest on określany jako kanonik opolski.

¹²⁴² APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 17 II 1451.

¹²⁴³ Archiwum Metropolitane w Krakowie. *Acta actorum officialia*, nr 11, k. 377v.—378.

¹²⁴⁴ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 31.

¹²⁴⁵ SPPP. T. 2, nr 1971; M. WOŹNY: *Genealogia panów z Lubszy...*, s. 171—172.

¹²⁴⁶ Był on starostą na nowym zamku opolskim z ramienia księżnej Ofki (odnotowywany z tym tytułem w latach 1410—1417). Nie należy go mylić z Przechem, starostą na starym zamku, często utożsamianym z Przecławem, zob. biogram Kühschmalzów.

¹²⁴⁷ J. SZYMAŃSKI: *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*. Warszawa 1993, s. 269. Takim samym herbem pieczętował się Piotr w 1437 roku, zob. AGZ. T. 5, nr 68 (opis pieczęci pod dokumentem), nr 69.

¹²⁴⁸ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 4; D. VELDTRUP: *Prosopographische...*, s. 485. R. Sękowski błędnie podaje, że Piotr był pisarzem Bolka V, zob. IDEM, *Herbarz...*, T. 4, s. 369.

i 30 października 1437 roku oraz 23 marca 1438 roku¹²⁴⁹. Ostatnie dokumenty zostały przez niego sporządzone w 1439 roku¹²⁵⁰. 1 marca 1437 roku został określony jako kanclerz. Tego dnia w Krakowie Piotr wraz z Gumprechtem z Bierawy, starostą strzeleckim, był rozjemcą przy podziale majątku między dwóch braci: Jana z Zubrzy i Pawła Gawronka z Bierawy¹²⁵¹. Z dokumentu wynika, że Piotr był ich przyjacielem, lecz trudno stwierdzić, kiedy i w jakich okolicznościach się z nimi zaprzyjaźnił. W 1439 roku bracia Mikołaj i Piotr z Lubszy wraz z sędzią opolskim Adamem z Warłowa oraz plebanem leśnickim Stefanem Aleksandrem dokonali podziału majątku między Mikołajem z Półwsi i jego siostrą Nelą po śmierci ich ojca¹²⁵². Do tego dokumentu obaj przywiesili dwie różne pieczęcie: jedną z herbem Sztembark, która należała do Piotra, i drugą przedstawiającą dwukrotnie przekrzyżowaną strzałę należącą do Mikołaja (w otoku pieczęci znajduje się napis Nikel). Prawdopodobnie był to indywidualny herb duchownego. Kanclerz zmarł przed 7 marca 1440 roku, gdyż tego dnia jego brat Mikołaj z Lubszy zrzekł się swoich praw do spadku po Piotrze na rzecz jego żony¹²⁵³.

Piotr z Lubszy korzystał z łaski księcia, który nadał mu miasto Woźniki wraz z pobliską wsią Ligotą (dzisiejsza Ligota Woźnicka). Ligota została wówczas odłączona od Woźnik przez Piotra za zezwoleniem księcia i przyłączona do jego rodowych dóbr¹²⁵⁴. Wiadomo, że wdowa po nim otrzymała wieś Ligotę wraz z folwarkiem oraz przysiółek Siedlec, leżącym nieopodal Koziegłów¹²⁵⁵. Pozostali dwaj bracia nie odgrywali żadnej roli politycznej¹²⁵⁶.

¹²⁴⁹ CDS XXXIII, s. 33, nr 13; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 5; Rep. 3, nr 512; APO. Am Olesna, nr 2, 3; L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 68; LuBS. Bd. 2, s. 330—331 = CDS VI, nr 194 [regest]; DB. Bd. 1. Th. 4, s. 78—79; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 485.

¹²⁵⁰ CDS VI, nr 201 [regest]; Schirnding, Bd. 4, nr 2521 b.

¹²⁵¹ AGZ, t. 5, nr 68, 69; J. SPERKA: *Panowie z Zubrzy...*, s. 343.

¹²⁵² AAWr., sygn. M49, KK41.

¹²⁵³ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 31.

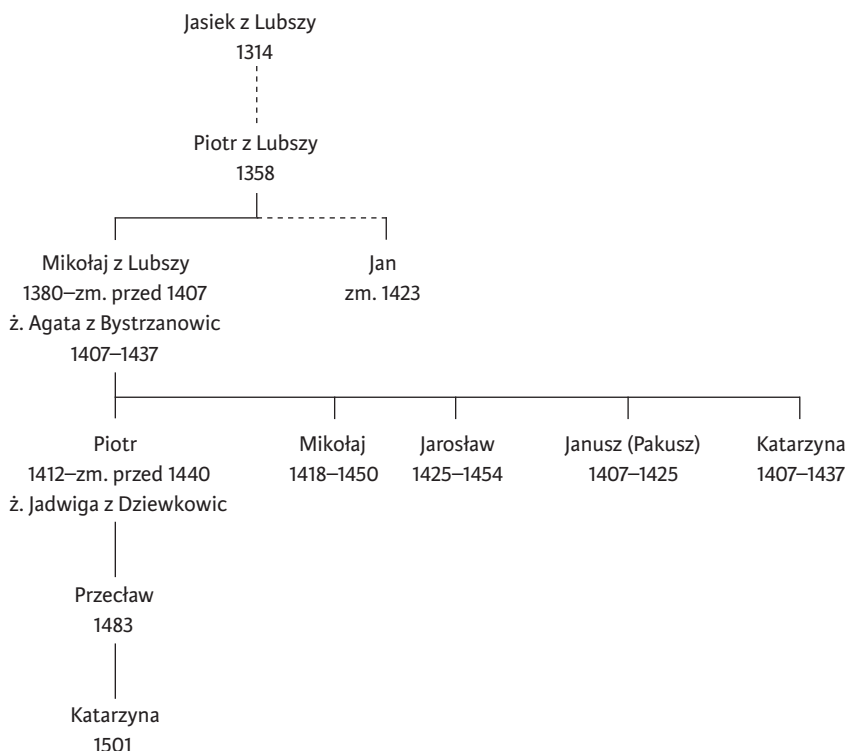
¹²⁵⁴ *Sed dum ipsam Civitatem dederamus nobili Petro de Lubscha bene memorie, sic ipse pro nostre beneplacido voluntatis villam eandem Elgot cum tribus marcis grossorum census annui ab ipsam Civitate segregavit et in iure suo proprio ut sibi palcuitlocavit*, zob. B. SZCZECHE: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4—5 = IDEM: *Widymat...*, s. 4—7 = IDEM: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 9—12.

¹²⁵⁵ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 31. M. WOŹNY: *Genealogia panów z Lubszy...*, s. 173. B. Szczech uznał ten przysiółek za zaginiony, zob. IDEM: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 5. Ostatnio również wskazał jednak na tę osadę jako należącą do dóbr Lubszyckich, zob. B. SZCZECHE: *Lubsza 1314—2014...*, s. 38.

¹²⁵⁶ Jarosław tylko raz znalazł się wśród świadków na dokumencie Bernarda, na dodatek dotyczącego odnowienia praw dla miasta Woźnik, zob. B. SZCZECHE: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4—5 = IDEM: *Widymat...*, s. 4—7 = IDEM: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 9—12. Janusz (Pakusz) nie pojawił natomiast się ani razu.

Krewnym ojca wyżej omawianych braci był najpewniej Jan z Lubszy, który obrał karierę duchowną. Zmarł on pod koniec 1423 roku. Przed śmiercią pełnił funkcję plebana w Otmęcie¹²⁵⁷.

Tablica 12. Rodzina Lubszyckich

Źródło: Opracowanie własne.

Najprawdopodobniej synem Piotra i Jadwigi był Przecław określony w 1483 roku jako *heres de Lupsza*, a jego bliską krewną (siostrą?) — Anna Bodzanowska, dziedziczka Woźnik¹²⁵⁸. Na nim zakończyła się męska linia rodu. W 1484 roku Woźniki należały już do Stanisława Brzeziny

¹²⁵⁷ AS II, nr 1146.

¹²⁵⁸ *Protokolarz miasta Woźnik*. Oprac. L. MUSIOŁ, S. ROSPOND. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1972, s. 52—53, nr 2. Wcześniej przyjmowałem, że Anna była żoną Przecława, zob. M. WOŹNY: *Genealogia panów z Lubszy...*, s. 173. Rację należy przyznać jednak Bernardowi Szczechowi, który uznał ją za krewną Lubszyckich, zob. B. SZCZECH: *Lubsza 1314—2014...*, s. 40.

z Witosławic¹²⁵⁹, a w 1501 roku Katarzyna, zapewne córka Przeclawa, sprzedała dobra rodowe — Lubszę, Kamienicę, Babienicę, kuźnię w Kuczowie — panu Jerzemu Hubaczowi¹²⁶⁰.

147. **L**ucko Komicz

Bliżej nieznany rycerz pochodzący prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku najechał wraz z księciem i innymi rycerzami na wieś biskupie¹²⁶¹. Z tego powodu wraz z innymi uczestnikami napadu był ekskomunikowany 13 marca 1402 roku¹²⁶². Ponownie wyklęty został 9 stycznia 1403 roku¹²⁶³. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożony klątwą¹²⁶⁴, co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku¹²⁶⁵. Brak o nim informacji w późniejszych dokumentach.

148. **L**udwik z Dobrej

Pochodził ze wsi Dobra (*Dobra*, 13 km na północ od Głogówka). Potwierdził jedynie dwa dokumenty dla księcia Bolka IV. Pierwszy raz pojawił się w roli świadka 13 sierpnia 1393 roku¹²⁶⁶. W 1394 roku był świadkiem ugody zawartej przez Bolka IV z Teodorykiem Baruthem¹²⁶⁷. Później znalazł się na liście świadków 27 stycznia 1398 roku¹²⁶⁸.

¹²⁵⁹ *Protokolarz miasta Woźnik...*, nr 8. Uważam, że tajemnicza Anna Brzezina, dziedziczka Woźnik, była tożsama z Anną Bodzanowską i została żoną Stanisława Brzeziny, który też był określany jako pan Woźnik. Szerzej o nich, zob. B. SZCZECH: *Lubsza 1314—2014...*, s. 44.

¹²⁶⁰ R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 4, s. 369.

¹²⁶¹ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

¹²⁶² *Ibidem*, nr 880.

¹²⁶³ MV. T. 5, nr 2056.

¹²⁶⁴ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

¹²⁶⁵ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

¹²⁶⁶ APWr. Rep. 4f, nr 43d.

¹²⁶⁷ APWr. Rep. 4f, nr 11b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 62—63.

¹²⁶⁸ CDS I, nr 68.

149. Łabędcy, (z) Łabęd

Rodzina z Łabęd (*Laband*, dzisiejsza dzielnica Gliwic)¹²⁶⁹ prawdopodobnie po wyemigrowaniu na Ruś (w 1375 roku Jasiek, Cewlejko i Jakusz z Łabęd, pieczętujący się herbem Awdaniec, otrzymali od Władysława Opolczyka wsie niedaleko Lwowa)¹²⁷⁰ pozbyła się swojej wsi należącej później do Dytryka, który w 1401 roku poświadczył dokument Bolka IV¹²⁷¹. W późniejszym czasie wieś ta stała się własnością Albrechta Kiczki.

150. (z) Łagiewnik

Właściciele wsi Łagiewniki (*Lagewing*, dzisiejsze Łagiewniki Wielkie, 10 km na północny zachód od Lublińca) w 1414 roku wyruszyli na wojnę do Prus. W listach wypowiednich zostali wówczas zapisani Stanimir, Jasiek i Miczek z Łagiewnik¹²⁷².

151. Łagowscy, (z) Łagowa

Na ziemi opolskie przybyli z księstwa nyskiego. Przedstawiciele tego rodu byli zapisywani jako *von Logau* lub *Logowski* i wywodzili się prawdopodobnie z Łagowa leżącego niedaleko Zielonej Góry. Pieczętowali się herbem przedstawiającym w błękitno-srebrnym ukośnie szachowanym polu czerwony skos¹²⁷³. Działali przede wszystkim w księstwie nyskim. W otoczeniu książąt opolskich pojawiają się dopiero pod koniec XIV wieku. W 1379 roku na ziemiach biskupstwa wrocławskiego przebywali Mikołaj, żonaty z bliżej nieznaną Eneidis, wraz z braćmi Teodorykiem, Rupertem i Kunczem oraz jego bratanek Mikołaj. Posiadali oni dobra niedaleko Paczkowa i prawdopodobnie dzierżyli sołectwo we wsi Kamienica¹²⁷⁴. Małżonką Kunczego była pochodząca z nieznanego rodu Małgorzata¹²⁷⁵. Wspomniani Kuncze i Rupert posiadali wraz z bratankiem Mikołajem

¹²⁶⁹ Na zachód od wsi oraz w samej osadzie znajdowały się obiekty typu motte, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 353—354.

¹²⁷⁰ Szerzej o tej rodzinie, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 280—283; IDEM: *Początki osadnictwa...*, s. 294—295.

¹²⁷¹ CDS II, s. 93, nr 21.

¹²⁷² OBA 2111, s. 12, 13.

¹²⁷³ Siebmacher, s. 62; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 760—762; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 4, s. 346.

¹²⁷⁴ Neisser Lagerbücher, nr 943, 944.

¹²⁷⁵ Ibidem, nr 968.

dobra we wsi Lisie Kąty¹²⁷⁶. Młody Mikołaj był zatem prawdopodobnie synem Teodoryka.

Przedstawiciele tej rodziny posiadali Niemysłowice (*Buchelsdorff*, 3,5 km na północ od Prudnika) w okręgu prudnickim¹²⁷⁷. Mikołaj z Łagowa — być może tożsamy z bratem Teodoryka, Ruperta i Kunczego — należał początkowo do otoczenia Bolka IV. 17 lutego 1397 roku potwierdził dokument tego księcia¹²⁷⁸. 13 października 1401 roku napadł wraz z księciem i innymi rycerzami na wsi biskupie¹²⁷⁹. Z tego powodu 13 marca 1402 roku nałożono na niego ekskomunikę¹²⁸⁰. Ponownie ekskomunikowany został 9 stycznia 1403 roku¹²⁸¹. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu¹²⁸², co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku¹²⁸³. Klątwa została pewnie cofnięta już w 1414 roku, gdyż wówczas pan Mikołaj z Łagowa znalazł się wśród świadków porozumienia biskupa Wacława z Bernardem niemodlińskim¹²⁸⁴. 19 sierpnia 1403 roku potwierdził dokument księcia Bolka IV¹²⁸⁵. Pod koniec tego roku został pierwszy raz określony jako pasowany rycerz¹²⁸⁶. W 1410 roku jako zaciężny krzyżacki dowodził wraz z rycerzem Czenkiem Borschnitzem rotą składającą się z 120 ludzi. Sam miał pod swym dowództwem 4 kopie¹²⁸⁷. W jego oddziale znajdował się także wcześniej wspomniany Kuncze Łagowski, który służył z dwoma strzelcami¹²⁸⁸. Z tą gałęzią rodziny byli związani także inni Łagowscy, którzy należeli do rot Czenka i Mikołaja: Jungeling oraz Tammo¹²⁸⁹. Mikołaj jako starosta niemodliński został odnotowany na dokumencie z 24 maja 1414 roku¹²⁹⁰. W tym samym roku wraz z księciem Bernardem wyruszył na wojnę do Prus. Na liście wypowiednim został zapisany jako rycerz Mikołaj z Łagowa, burgrabia gry-

¹²⁷⁶ Ibidem, nr 969.

¹²⁷⁷ CDS XXXIII, s. 33, nr 11.

¹²⁷⁸ APWr. Rep. 107, nr 43.

¹²⁷⁹ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

¹²⁸⁰ Ibidem, nr 880.

¹²⁸¹ MV. T. 5, nr 2056.

¹²⁸² *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

¹²⁸³ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regist].

¹²⁸⁴ CDS VI, nr 134 [regist].

¹²⁸⁵ APWr. Rep. 4f, nr 29e.

¹²⁸⁶ CDS X, nr 304.

¹²⁸⁷ *Das Soldbuch...*, Bd. 2, s. 172—173. Nie brał udziału w bitwie pod Grunwaldem, a po otrzymaniu informacji o przegranej braci zakonnych został wysłany do Malborka, aby wzmocnić tamtejszą obronę. Po zawieszeniu broni wyjechał, aby werbować nowych zaciężnych. Szerzej, zob. Ibidem, s. 38—39, 172—173.

¹²⁸⁸ Ibidem, s. 172.

¹²⁸⁹ Ibidem, s. 172—173.

¹²⁹⁰ APKat. Zespół 177, Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2.

żowski, oraz pan Mikołaj z Łagowa, starosta niemodliński¹²⁹¹. Wkrótce stracił swój urząd starosty na rzecz Henryka Dornheima. 25 maja 1417 roku Mikołaj nabył za 55 grzywien część wsi Kluczniki (obecnie wieś opuszczona, przeznaczona na teren poligonu w Łambinowicach, leżała 6 km na północ od Łambinowic) w okręgu niemodlińskim¹²⁹². W następnym roku został wyznaczony przez Małgorzatę, żonę Jerzego Schoffa z Tarnowa, wraz z biskupem Konradem, mężem Jerzym oraz Fryderykiem Schoffem na jej opiekunów prawnych¹²⁹³. 18 stycznia 1421 roku był świadkiem na dokumencie księcia Bernarda¹²⁹⁴. Później potwierdził jeszcze trzy dokumenty tego Piasta: z 22 sierpnia i 12 grudnia 1421 roku oraz 27 marca 1425 roku¹²⁹⁵, nie przemieszczał się jednak z księciem, gdyż brakuje go wśród świadków na dokumentach wystawianych w tym czasie w Żędowicach i Strzelcach¹²⁹⁶. Nie należał zatem do ścisłego otoczenia Bernarda.

Innymi przedstawicielami tej rodziny — działającymi w księstwie głogóweckim — byli bracia Bartłomiej i Jerzy z Łagowa, syn Jerzego Paweł, Zygmunt Łagowski oraz Mikołaj Łagowski. Pierwszy z nich był scholastykiem głogóweckim¹²⁹⁷, a jego brat był zaciężnym krzyżackim podczas wielkiej wojny. Należał do rotty Czenka Borschnitza i Mikołaja Łagowskiego. Wraz z Heintzem z Grunau dowodził 6 kopiami oraz jednym strzelcem¹²⁹⁸. Po pokoju toruńskim wrócił na Śląsk i pojawił się jako świadek na dokumencie księżnej Ofki z 1 lipca 1412 roku¹²⁹⁹. W 1425 roku sprzedał pół grzywny groszy czeskich miary polskiej rocznego czynszu ze wsi Niemysłowice altaryście prudnickiemu Mikołajowi Hirsbergowi za 5 grzywien (kwota miała być wypłacona w dwóch terminach: na dzień św. Walpurgii oraz w dzień św. Michała)¹³⁰⁰. W następnym roku Jerzy był jednym z poręczycieli pożyczki Bolka młodszego u Żyda Moszego i jego brata Dawida na sumę 124 grzywien¹³⁰¹. Później potwierdzał dwa dokumenty tego księcia: z 21 sierpnia 1430 roku oraz 26 maja 1448 roku¹³⁰². Na ostatnim dokumencie

¹²⁹¹ OBA 2111, s. 11, 17. Łagowscy posiadali dobra w Gryżowie, zob. Neisser Lagerbücher, nr 1278.

¹²⁹² C 174a, s. 11, nr 1.

¹²⁹³ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 53.

¹²⁹⁴ CDS VI, nr 165 [regest].

¹²⁹⁵ Ibidem, nr 170.

¹²⁹⁶ CDS I, nr 106; CDS VI, nr 171 [regest]; APWr. Rep. 115, nr 105 = D 384, s. 32—35; CDS II, s. 97, nr 29.

¹²⁹⁷ E. WÓŁKIEWICZ: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja ...*, s. 80.

¹²⁹⁸ *Das Soldbuch...*, Bd. 2, s. 172.

¹²⁹⁹ APWr. Rep. 107, nr 81.

¹³⁰⁰ CDS XXXIII, s. 33, nr 11. Dokument szerzej omówił A. Weltzel, zob. IDEM: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 579.

¹³⁰¹ *Wykaz listów dłużnych...*, s. 230, nr 96.

¹³⁰² CDS XXXIII, s. 33, nr 12, s. 34, nr 16.

pojawił się także Paweł z Łagowa¹³⁰³. Fakt posiadania dóbr w okręgu prudnickim spowodował, że Jerzy i Mikołaj Łagowscy potwierdzali dokument sporządzony w Prudniku dotyczący sprzedaży Złatych Hor wraz z zamkiem Edelstein przez Wacława opawskiego Bolkowi V¹³⁰⁴.

Mikołaj z Łagowa pierwszy raz pojawił się na dokumencie biskupa Wacława sporządzonym w 1413 roku¹³⁰⁵. W 1418 roku wraz z żoną Dorotą otrzymał zgodę na używanie ołtarza przenośnego, nawet w miejscach obłożonych interdyktem. Sama Dorota prosiła ponadto o możliwość wejścia do dowolnego klasztoru wraz z czterema towarzyszkami¹³⁰⁶. Mikołaj był ważnym człowiekiem na dworze Bolka V, o czym świadczy fakt, iż znalazł się wśród świadków przekazania kilku miast i wsi przez tego księcia jego drugiej żonie Jadwidze z Besów¹³⁰⁷. Po przejęciu części okręgu opawskiego Wołoszek ustanowił Mikołaja Łagowskiego tamtejszym starostą¹³⁰⁸. Później objął on stanowisko starosty prudnickiego¹³⁰⁹. Szwagrem Mikołaja z Łagowa był Arnold, wójt prudnicki¹³¹⁰.

Krewnym Pawła z Łagowa był Zygmunt, który poświadczył dokument Bolka V z 17 listopada 1433 roku¹³¹¹. Ostatni raz na dokumencie tego Piasta pojawił się 3 października 1447 roku¹³¹². Ponieważ później nie pojawił się w dokumentach, można uznać, iż zmarł niedługo po tej dacie. Bardzo długo żyli natomiast Mikołaj i Paweł. Z tego powodu obaj byli wzywani po śmierci księcia głogóweckiego w celu wyjaśnienia domniemanego zastawu okręgu prudnickiego przez biskupa wrocławskiego kapitułę otmuchowskiej oraz statusu prawnego okręgu Edelstein. Tę drugą sprawę przedstawiał między innymi w 1480 roku Mikołaj Starszy z Łagowa¹³¹³, a w 1484 roku Paweł Łagowski z Niemysłowic, syn Jerzego z Łagowa, był przesłuchiwany w sprawie zobowiązań prudniczan wobec kapituły

¹³⁰³ Ibidem, s. 34, nr 16.

¹³⁰⁴ CDS VI, nr 205, 206 (na drugim dokumencie, który był odpisem, brakowało Mikołaja Łagowskiego).

¹³⁰⁵ CDS XXXVI, nr 110.

¹³⁰⁶ AS II, nr 168, 169.

¹³⁰⁷ Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

¹³⁰⁸ *Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského*. D. 1. *Knihy přední. Část pravá* (1413—1484). Vyd. J. KAPRAS. Praha 1906, s. 60.

¹³⁰⁹ *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 1012. Nie wiadomo, czy był starostą jeszcze za rządów Bolka V, czy też jego następcy, gdyż dokument nie jest datowany. Najbardziej prawdopodobne jest założenie, że po odstąpieniu Opawy przez Mikołaja I królowi czeskiemu przesunął on Łagowskiego ze starostwa opawskiego na prudnickie.

¹³¹⁰ 4 lutego 1463 roku Mikołaj przekazał swojemu szwagrowi, wójtowi Arnoldowi z Prudnika, 10 grzywien czynszu, zob. A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 69.

¹³¹¹ CDS VI, nr 184 [regest].

¹³¹² T. KONIETZNY: *Piasten-Urkunden...*, nr 2.

¹³¹³ CDS VI, nr XXV = CDS VI, nr 324 [regest].

otmuchowskiej. Wynikały one z faktu, iż biskup wrocławski starał się uzyskać pieniądze na renowację zamku otmuchowskiego od kapituły, w zamian za co mieszkańcy Prudnika poręczyli ewentualną pożyczkę. Mimo że biskup pieniędzy od kapituły nie dostał, to ta w późniejszym czasie zażądała od prudniczan zwrotu pieniędzy. Z zeznań Pawła wynika, że miał on 70 lat, co oznacza, iż urodził się około 1414 roku. Jego majątek został wyceniony wówczas na 600 florenów¹³¹⁴. Potomkami Mikołaja i Pawła Łagowskich byli bracia Janusz i Konrad¹³¹⁵.

152. Łączowie z Rynarcic

Z Ornontowic, zwanych też Rynoltowicami bądź Rynarcicami, pochodził Jan Łącza¹³¹⁶. Miejscowość, z której się pisał, była przez historyków różnie identyfikowana, mianowicie jako: Rymultowice lub Ornontowice¹³¹⁷, Komorzno¹³¹⁸, Reńska Wieś lub Rynarcice¹³¹⁹. Jan był księdzem i pisarzem w kancelarii Bolka V. Dla księcia głogóweckiego spisał dokumenty w okresie 1453—1456¹³²⁰. Zmarł zapewne wkrótce potem, gdyż kolejny dokument dla tego Piasta sporządził już nowy pisarz o imieniu Wacław. Jan Łącza dokumenty spisywał w języku niemieckim i czeskim.

Maciej Łącza zmarł około 1465 roku, a jego synowie Mikołaj i Piotr podzielili się majątkiem¹³²¹.

¹³¹⁴ CDS VI, nr 361 [regest]. Szerzej na ten temat zob. Z. NABZDYK: *Czy Prudnik jest miastem wyklętych*. „Ziemia Prudnicka” 2003, s. 29—31. Błędnie podaje R. Sękowski, że Paweł Łagowski i inni przesłuchiwanymi byli zwolennikami husytów, zob. IDEM: *Herbarz...*, T. 4, s. 346.

¹³¹⁵ CDS VI, nr 387 [regest]; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 4, s. 346. Zob. DB. Bd. 1. Th. 3, s. 126. 5 listopada 1489 roku bracia Jan i Konrad Łagowscy sprzedali Jerzemu Wirbińskiemu za 120 guldenów 5,5 łana we wsi Skrzypiec, zob. A. Weltzel, zob. IDEM: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 79.

¹³¹⁶ L. MUSIOŁ: *Ornontowice. Z dziejów gminy i parafii*. Bmw. 1969. Mps w Bibliotece Śląskiej w Katowicach, s. 41—42; B. KŁOCH: *Ornontowice w średniowieczu*. W: B. KŁOCH, M. MRZYK, J. SIEBEL, D. SZPALA: *Dzieje Ornontowic*. Ornontowice 1999, s. 23—25. Jan pochodził prawdopodobnie ze wsi Łącza leżącej w ziemi sośnicowickiej, 13 km na północny zachód od Sośnicowic.

¹³¹⁷ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3. Brno 1991, s. 747; D. VELDRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 476; P. SIEMKO: *Identyfikacja niektórych osad...*, s. 24.

¹³¹⁸ W. DZIEWULSKI: *Herezja Bolka Opolskiego*. „Studia z Dziejów Kościoła Katolickiego” 1960. R. 1, s. 189.

¹³¹⁹ R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 4, s. 240.

¹³²⁰ CDS VI, nr 234 [regest] (Świadkiem na tym dokumencie był również Maciej Łącza), 235 [regest]; J.C. HOFFMAN: *Chronik und Führer von Zuckmantel...*, s. 47—50; CDS I, nr 127; CDS II, s. 98, nr 30; CDS XXXIII, s. 34, nr 17; APO. Am Olesna, nr 5.

¹³²¹ L. MUSIOŁ: *Ornontowice...*, s. 41—42; B. KŁOCH: *Ornontowice w średniowieczu...*, s. 23—25.

153. Łęccy, (z) Łąki

Znaczny kompleks dóbr w okręgu opolskim należał do rodziny Łęckich. Zdania historyków co do ich gniazda rodowego są podzielone. D. Veldtrup uważał, iż wywodzili się z Łąki Kozielskiej¹³²², z kolei R. Sękowski uznał, że ich siedzibą była Łąka w okręgu oleskim. Obie identyfikacje są jednak wątpliwe. Przedstawiciele tej rodziny nigdy nie potwierdzali dokumentów książąt kozielskich ani żaden dokument tych książąt ich nie dotyczył. Natomiast R. Sękowski błędnie podał, że na dokumencie z 1399 roku *notowany jest Hartung „de Lanca et Sembowicz”* (obie miejscowości w okręgu oleskim), gdyż słowo *Lanca* nie pojawiło się na tym dokumencie¹³²³. Wioską, z której pisała się ta rodzina, były dzisiejsze Łędziny koło Opola (dawniej *Lanka*, 9 km na zachód od Opola). Świadczy o tym dokument z 22 sierpnia 1421 roku dotyczący sporu Groszowskich z Henrykiem Łęckim o granice między dobrami obu rodzin. W dokumencie podano, że Groszowice graniczyły z Łąką, a następnie podano punkty graniczne (las dębowy, jezioro Goczwinow). Książę Bernard wydał wyrok na korzyść Groszowskich, którzy jednak musieli płacić rocznie czynsz wynoszący 9 małdrów (*Maldern*) pszenicy¹³²⁴.

Pierwszym znanym przedstawicielem rodziny Łęckich był Franciszek, świadek na dokumencie Bolka II opolskiego¹³²⁵. Jego żoną była nieznana bliżej Agnieszka¹³²⁶. Ich synem był zapewne Konrad, świadek dwóch dokumentów Bolka II z 1359 roku¹³²⁷. Jego bratem był Imbram z Łąki. Pierwszy raz poświadczyl dokument księcia Bolka III z 1360 roku¹³²⁸. W 1378 roku kupił od wdowy po Henryku Nawoju część wsi Boguszycze za 56 grzywien¹³²⁹. Trzy lata później Konrad z Łąki odsprzedał swojemu bratu Imbramowi część tej wsi za 130 grzywien¹³³⁰. 31 grudnia 1384 roku Imbram nabył 5,5 łana w Boguszycach (*Boguschutz*, 11 km na południe od Opola) za 55 grzywien¹³³¹. W następnym roku

¹³²² Ibidem, s. 181.

¹³²³ R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 4, s. 199. Zob. CDS VI, nr 88 (świadkiem był *Hartink vom Samtowicz*).

¹³²⁴ CDS VI, nr 167 [regest]. Dla wydawców regestu na podstawie opisu granicy było oczywiste utożsamienie Łąki z Łędzinami, zob. Ibidem, s. 49, przyp. 1.

¹³²⁵ APWr. Rep. 4f, nr 65bb = CDS XXVIII, nr 5628 [regest] = CDS XX, nr 80 [regest].

¹³²⁶ 20 kwietnia 1345 roku Agnieszka była już wdową po Franciszku. Miała siostrę Ewę, mniszkę w klasztorze czarnowąskim. Zrezygnowała na rzecz synów męża z części wsi Boguszycze, zob. APWr. Rep. 71, nr 22 = CDS I, nr 35 = RŚ. T. 1, nr 301 [regest].

¹³²⁷ RŚ. T. 4, nr 447, 677.

¹³²⁸ APWr. Rep. 4f, nr 65c = RŚ. T. 5, nr 12 (tu błędnie odczytany jako Imbram z Dańca — *Danico* zamiast *Lanico*) [regest].

¹³²⁹ Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1.

¹³³⁰ Ibidem, fol. 2.

¹³³¹ APWr. Rep. 4f, nr 11d.

potwierdził dokument Władysława Opolczyka¹³³². W 1394 roku wraz z Janem z Odry nadał wikariuszom opolskim czynsze ze wsi Bierkowice i Boguszyce, co potwierdził dokumentem książę Bolko IV¹³³³. Był świadkiem na dokumentach Władysława Opolczyka¹³³⁴. Jego krewnym był Franciszek Jan z Łąki, wikariusz i altarzysta opolski, świadek kilku dokumentów książąt opolskich¹³³⁵. Synami Imbrama byli zapewne Jan i Bernard z Łąki należący do otoczenia Bolka IV. Obaj posiadali część Boguszyce¹³³⁶, zapewne jako spadkobiercy Imbrama, który wcześniej odkupił dział w tej wsi. Pierwszy raz wystąpili wspólnie na dokumencie tego księcia z 10 stycznia 1403 roku¹³³⁷. 22 maja tego samego roku Bernard z Łąki potwierdził kolejny dokument księcia¹³³⁸, a 30 maja 1404 roku Jan z Boguszyce pojawił się na dokumencie tego Piasta bez swojego brata¹³³⁹. Pod koniec tego roku, jak i w roku następnym, obaj bracia poświadczali dokumenty księcia opolskiego¹³⁴⁰. W 1419 roku Bernard sprzedał swemu bratu Janowi część wsi Boguszyce za 170 grzywien¹³⁴¹. Ich bratem był Henryk z Łąki, który wraz z Janem potwierdził dokument z 19 maja 1421 roku¹³⁴². Henryk Łęcki procesował się z rodziną Groszowickich o granicę między ich posiadłościami, o czym wspomniałem wcześniej. Możliwe, że spór wynikał z faktu poślubienia przez Henryka jednej z przedstawicielek rodziny Groszowickich, co mogłoby tłumaczyć fakt posiadania części Groszowic przez Jana z Łąki¹³⁴³. Henryk ostatni raz pojawił się na dokumencie Bolka IV z 27 lutego 1425 roku. Otwierał wówczas listę świadków¹³⁴⁴.

¹³³² Zbiór dokumentów małopolskich. Cz. 4. Wyd. S. KURAŚ, K. BUCZEK, I. SUŁKOWSKA-KURASIOWA. Wrocław 1969, nr 1070.

¹³³³ APWr. Rep. 107, nr 38 = D 384, s. 19—22 [kopia] = Katalog. T. 7, nr 128 [niedokładny regest]. W regeście zapisano, że to książę nadaje czynsze braciom Janowi z Odry i Imbramowi z Łąki. W samym dokumencie obaj rycerze zostali określani jedynie jako *nostram fideles Johannes de Odera et Ingramus de Lanca vasalli et servitores*.

¹³³⁴ ZDM. Cz. 4, nr 1070; CDS I, nr 47; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 72—73; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 306.

¹³³⁵ APWr. Rep. 107, nr 31, 38a; CDS I, nr 86; DB. Bd. 1. Th. 4, s. 151; AS II, nr 1104; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 181, 206.

¹³³⁶ Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3.

¹³³⁷ CDS I, nr 77. Bracia potwierdzili także wspólnie dokumenty księcia z 28 października 1404 roku, 15 listopada 1405 roku oraz 3 października 1412 roku, zob. APWr. Rep. 107, nr 62; CDS VI, nr 106, 130 [regesty].

¹³³⁸ APWr. Rep. 4f, nr 84h.

¹³³⁹ CDS VI, nr 103 [regest].

¹³⁴⁰ APWr. Rep. 107, nr 62, 67; CDS VI, nr 106 [regest].

¹³⁴¹ Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3.

¹³⁴² APWr. Rep. 107, nr 107. Imię Henryka zostało na tym dokumencie zniekształcone.

¹³⁴³ Zob. niżej.

¹³⁴⁴ APWr. Rep. 4f, nr 14.

Jan Łęcki samodzielnie potwierdzał dokumenty księcia Bolka IV od 1432 do 1435 roku¹³⁴⁵. Po jego śmierci znalazł się w otoczeniu Mikołaja I. Janek Łęcki z Boguszyca, kupił od swojego brata Bernarda z Łąki 13 grzywien czynszu z Boguszyca za 130 grzywien¹³⁴⁶. 10 października 1445 roku znalazł się w elitarnym gronie reprezentantów księcia Mikołaja I, którzy mieli doprowadzić do ugody z przedstawicielami Hynka Kruszyny¹³⁴⁷. Cztery lata później był świadkiem na dokumencie tego Piasta¹³⁴⁸. 6 listopada 1450 roku Jan był jednym z gwarantów uznania wyroku biskupa wrocławskiego i rady miejskiej Wrocławia przez Mikołaja I w jego sporze z Hynkiem Kruszyką. Do dokumentu przywiesił on swoją pieczęć, która przedstawiała zawiasę kotłową nabitymi w nią ośmioma ćwiekami, po cztery z każdej strony¹³⁴⁹. Jan był świadkiem dokumentów tego księcia do 1453 roku¹³⁵⁰. Bratem stryjczym (*Vetter*) Bernarda — czyli zapewne synem Konrada z 1359 roku — był Konrad z Łąki. W 1446 roku Bernard zapisał mu swoje dobra w Groszowicach¹³⁵¹. Dokumenty książąt opolskich z końca XV wieku potwierdzał inny przedstawiciel tej rodziny o imieniu Jakub¹³⁵². Córką Jana Łęckiego z Boguszyca była Zofia z Łąki, żona Stefana Strzały z Pawonkowa, któremu niewątpliwie wniosła w wianie wieś Boguszyce¹³⁵³.

Do tej rodziny należał także zapewne Imbram Łęcki¹³⁵⁴, który w 1446 roku zapisał swojej żonie jako wiano Łąkę w okręgu opolskim i Suchą w okręgu strzeleckim (zapewne tylko części tych wsi). Małżonka Imbrama o imieniu Machna pochodziła prawdopodobnie z rodu Stoszków, gdyż jej opiekunami prawnymi byli Jerzy Stosz z Branic, Jan Stosz z Ligoty, nieznanzy z imienia Friedlandzki, Henryk Kórnicza i Adam Bes

¹³⁴⁵ CDS VI, nr 184 [regest]; CDS I, nr 111; APWr. Rep. 4f, nr 43aa; D 370, s. 80—81.

¹³⁴⁶ APWr. Rep. 4f, nr 11e.

¹³⁴⁷ APWr. Rep. 4f, nr 11aa.

¹³⁴⁸ Inwentarz 107, nr 145.

¹³⁴⁹ AAWr. 6 XI 1450. Herbem tym (tylko z większą liczbą ćwieków — po sześć z każdej strony) posługiwali się potomkowie panów z Łąki zwani później Imbramami, ilustracja zob. J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 49—50.

¹³⁵⁰ CDS VI, nr 196, 208 [regesty]; CDS IX, nr 806, 941; LuBS. Bd. 2, s. 333; S. KOSZYK: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 102; APWr. Rep. 9, nr 259 (na tym dokumencie wystąpił razem z bratem Bernardem).

¹³⁵¹ CDS VI, nr 219 [regest].

¹³⁵² CDS VI, nr 414, 420, 421 [regest].

¹³⁵³ APWr. Rep. 4f, nr 11f = Katalog, t. 9, nr 620 [regest].

¹³⁵⁴ Josef Pilnáček miał kłopot z odczytem nazwiska tego rycerza. Według niego brzmiało ono *Banika*, *Banka* bądź *Bomka*, zob. J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 49. Prawdopodobnie osoba przepisująca dokument do zbioru przywilejów, w którym czeski badacz odnalazł dokument, popełniła błąd, odczytując L jako B.

z Kolna¹³⁵⁵. Możliwe, że dwaj Stoszowie wymienieni jako pierwsi z opiekunów byli spokrewnieni z Machną. Do tej rodziny mógł należeć także Jan *Lansky*, kanonik opolski z XVI wieku¹³⁵⁶.

154. Łowoszowscy, (z) Łowoszowa

Pochodzili z Łowoszowa (*Lawaschow*, 2,5 km na zachód od Olesna). Wyszek z Łowoszowa był świadkiem na dokumencie Władysława Opolczyka z 14 sierpnia 1386 roku¹³⁵⁷. W 1414 roku wśród rycerzy, którzy udali się na wojnę do Prus, znajdował się Bartosz z Łowoszowa¹³⁵⁸. W 1435 roku na dokumencie księcia Bernarda jako świadkowie pojawili się Mikołaj i Gunter, synowie Rachenkona z Łowoszowa¹³⁵⁹. Ich stryjem mógł być Dzierśław, któremu 31 marca 1438 roku książę niemodliński nadał staw położony na prawo od mostu miejskiego w Oleśnie. W dokumencie tym Dzierśław został nazwany „ukochanym człowiekiem księcia”¹³⁶⁰. Jest to jedyna znana wzmianka o tym rycerzu.

155. Machmy z Pozewilkewicz

Bliżej nieznan rycerz, który w 1414 roku udał się z armią księcia niemodlińskiego na wojnę do Prus¹³⁶¹.

156. Maciej z Goszczowic

Pochodził z Goszczowic (*Gostiz*, 9,5 km na południe od Niemodlina). W 1397 roku wystąpił na liście wypowiednim rycerzy niemodlińskich popierających pretensje książąt opolskich do Namysłowa¹³⁶².

¹³⁵⁵ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 49.

¹³⁵⁶ Jego biogram, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 140.

¹³⁵⁷ CDS XXXIII, s. 104, nr 3.

¹³⁵⁸ OBA 2111, s. 11.

¹³⁵⁹ J. PILNÁČEK, *Rody...*, D. 1, s. 157.

¹³⁶⁰ APO. Am Olesna, nr 3.

¹³⁶¹ OBA 2111, s. 12.

¹³⁶² H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

157. **M**arcin Kobic z Chrząszczyc

W 1354 roku i 1358 roku był świadkiem na dyplomach księcia Alberta¹³⁶³. W 1371 roku znalazł się na liście świadków dokumentu książęcej strzeleckiej¹³⁶⁴. Był także świadkiem na dokumentach księcia Bolka IV wystawionych 6 marca 1380 roku oraz 18 września 1381 roku¹³⁶⁵. Zaczął się wówczas pisać z Chrząszczyc (*Chrempschicz*, w 8 km na południe od Opola).

158. **M**arcin Oderberg

Rycerz nieznanego pochodzenia, który pod koniec 1401 roku napadł na wieś biskupie wraz z innymi rycerzami książąt opolskich, za co został ekskomunikowany¹³⁶⁶.

159. **M**arcin Swenske

Bliżej nieznaną rycerz pochodzący prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku najechał wraz z księciem i innymi rycerzami na wieś biskupie¹³⁶⁷. Z tego powodu został ekskomunikowany 13 marca 1402 roku¹³⁶⁸. Ponownie wyklęty został 9 stycznia 1403 roku¹³⁶⁹. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu¹³⁷⁰, co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku¹³⁷¹. Brak o nim informacji w późniejszych źródłach.

¹³⁶³ CDS VI, nr 22 [regest]; Schirnding. Bd. 4, nr 2520c; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv Turawa...*, nr 1, s. 3 [niedokładny regest] = RŚ. T. 4, nr 39 [regest bez listy świadków].

¹³⁶⁴ APWr. Rep. 4f, nr 11q = DB. Bd. 1. Th. 4, s. 150. Wówczas jeszcze nie pisał się z żadnej miejscowości.

¹³⁶⁵ APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380; Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2.

¹³⁶⁶ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879, 880, 932; MV. T. 5, nr 2056; AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

¹³⁶⁷ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

¹³⁶⁸ Ibidem, nr 880.

¹³⁶⁹ MV. T. 5, nr 2056.

¹³⁷⁰ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

¹³⁷¹ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

160. Marek Jochs z Markowa

Jego pochodzenie jest nieznane¹³⁷². W 1386 roku książę Władysław nadał temu rycerzowi za wierną służbę wójtostwo w mieście Woźniki wraz z polami Jaczów i Olszyna, jedną trzecią ław piekarniczych, sukienniczych, szewskich, rzeźniczych oraz taką samą część zysków z kar sądowych zastrzeżonych dla księcia, a także zamek leżący pod miastem, za co ten był zobowiązany do służby z kopią¹³⁷³. Później sprzedał zapewne wójtostwo, które w następnych latach często zmieniało właścicieli¹³⁷⁴.

161. Marquart z Torassin

Miejscowość, z której się pisał, jest bliżej nieznana. Marquart został wymieniony na liście wypowiednim przesłanym zakonowi krzyżackiemu w 1414 roku podczas wojny głodowej. Był jednym z rycerzy księcia niemodlińskiego¹³⁷⁵.

162. Melchior z Magnuszowic

Był właścicielem Magnuszowic (*Gross Magnusdorf*, 8 km na północ od Niemodlina). W 1421 roku sprzedał na wyderkauf Jerzemu Dreskemu trzy grzywny czynszów z Magnuszowic za 30 grzywien, a w 1429 roku sprzedał mu jedną grzywnę czynszu z Magnuszowic za 10 grzywien z możliwością odkupu¹³⁷⁶. W następnym roku przekazał swojej siostrze Annie trzy grzywny czynszów z Magnuszowic¹³⁷⁷. Później właścicielem tej wsi został Mikołaj z Rosdorfu¹³⁷⁸.

¹³⁷² Jerzy Sperka, który sporządził najpełniejszy biogram Marka, przypuszczał między innymi, że mógł on pochodzić ze wsi Markowo leżącej niedaleko Gniewkowa na Kujawach, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 283—284. Nie pochodził jednak raczej z tej wsi, gdyż jej właściciele są stosunkowo dobrze znani i brakuje wśród nich miejsca na Marka Jochsa, zob. S. SZYBKOWSKI: *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370—1501)*. Gdańsk 2006, s. 553 (za tę informację pragnę podziękować Profesorowi Sobiesławowi Szybkowskiemu). Augustin Weltzel uznał, że chodzi o wieś Smarzowice nieopodal Krakowa, zob. IDEM: *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag*. Ratibor 1882, s. 22.

¹³⁷³ CDS VI, nr 71 [regest]. O zamczku, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 465—466.

¹³⁷⁴ CDS VI, nr 128, 150 [regesty].

¹³⁷⁵ OBA 2111, s. 12.

¹³⁷⁶ CDS VI, nr 165, 178 [regesty].

¹³⁷⁷ CDS VI, nr 179 [regest].

¹³⁷⁸ Zob. biogram Mikołaja z Rosdorfu.

163. Merbot Rebbe

Blżej nieznan rycerz pochodzący prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku najechał wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie¹³⁷⁹. Z tego powodu wraz z innymi uczestnikami napadu był ekskomunikowany 13 marca 1402 roku¹³⁸⁰. Ponownie wyklęty został 9 stycznia 1403 roku¹³⁸¹. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu¹³⁸², co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku¹³⁸³. Brak o nim informacji w późniejszych źródłach.

164. Michał Orkisz

Rycerz nieznanego pochodzenia. W 1414 roku wyruszył wraz z księciem Bernardem na wojnę do Prus¹³⁸⁴.

165. Michał Wilczyc

Był synem Andrzeja oraz bratem Franciszka, Zbrośława, Pakosława i archidiakona legnickiego Henryka. Jego rodzina wywodziła się z Tyńca. Był wcześniej możliwym dolnośląskim i podczaszym książąt raciborskich. Co najmniej od 1297 roku był kasztelanem Głogówka z ramienia Bolesława I¹³⁸⁵. Ostatni raz z tym tytułem wystąpił 25 sierpnia 1301 roku. Był wówczas jednym z sędziów w sporze między zakonnikami lubiąskimi a Adamem z Pisarzowic¹³⁸⁶.

166. Michilwicz

Bracia Jan i Mikołaj Michilwicz pochodzili prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku najechali wraz z księ-

¹³⁷⁹ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

¹³⁸⁰ Ibidem, nr 880.

¹³⁸¹ MV. T. 5, nr 2056.

¹³⁸² *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

¹³⁸³ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

¹³⁸⁴ OBA 2111, s. 11, 12.

¹³⁸⁵ Szerzej, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo...*, Cz. 2, s. 42.

¹³⁸⁶ APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest].

ciem i innymi rycerzami na wsie biskupie¹³⁸⁷, dlatego wraz z innymi uczestnikami napadu zostali ekskomunikowani 13 marca 1402 roku¹³⁸⁸. Następne kary kościelne zostały nałożone 9 stycznia 1403 roku¹³⁸⁹. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku ponownie obłożono klątwą uczestników ataku¹³⁹⁰, co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku¹³⁹¹. Brak o nich informacji w późniejszych źródłach.

167. Miczek

Bliżej nieznaną starostą na starym zamku opolskim z ramienia Mikołaja I. Pojawił się na jego dokumencie wystawionym 21 marca 1447 roku¹³⁹². Może on być tożsamy z którymś z Miczków znanych z tego okresu, ale równie dobrze może być to zupełnie inna osoba.

168. Miczek Furrer

Bliżej nieznaną rycerza pochodzącego prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku napadł wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie¹³⁹³. Z tego powodu ekskomunikowano go i innych rycerzy biorących udział w napadzie 13 marca 1402 roku¹³⁹⁴. Ponownie wyklęty został 9 stycznia 1403 roku¹³⁹⁵. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu¹³⁹⁶, co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku¹³⁹⁷. Brak o nim informacji w późniejszych źródłach.

¹³⁸⁷ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

¹³⁸⁸ *Ibidem*, nr 880.

¹³⁸⁹ *MV. T. 5*, nr 2056.

¹³⁹⁰ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

¹³⁹¹ *AS I*, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regist].

¹³⁹² *CDS I*, nr 117.

¹³⁹³ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

¹³⁹⁴ *Ibidem*, nr 880.

¹³⁹⁵ *MV. T. 5*, nr 2056.

¹³⁹⁶ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

¹³⁹⁷ *AS I*, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regist].

169. **M**iczek z Heinrichsdorfu

Miczek pochodził ze wsi Heinrichsdorf (dzisiejsze Włodzisławice koło Otmic, 14 km na północny zachód od Strzelc Opolskich). W 1414 roku wyruszył z księciem Bernardem na wojnę do Prus¹³⁹⁸.

170. **M**iczek z Koźła

W 1399 roku Miczek z Koźła wraz z innymi rycerzami głogóweckimi poręczył ugodę książąt opolskich¹³⁹⁹. Był on pasowanym rycerzem oraz prawdopodobnie dziedzicznym wójtem Koźła. Miał zapewne jakieś dobra w okręgu głogóweckim.

171. **M**iczek Smarcz

Bliżej nieznanego rycerza. Brał udział w wojnie głodowej, podczas której towarzyszył księciu Bernardowi¹⁴⁰⁰.

172. (z) **M**ieszna

Rodzina pochodząca z zaginionego Mieszna¹⁴⁰¹. Seyfart, Dzierżko i Przecław w 1397 roku wystąpili na liście wypowiednim przeciwko Namysłowowi¹⁴⁰².

173. **M**ikołaj

Był komornikiem księżnej Eufemii niemodlińskiej. Poświadczył jej dokument wystawiony 3 września 1383 roku¹⁴⁰³.

¹³⁹⁸ OBA 2111, s. 12.

¹³⁹⁹ CDS VI, nr 85 [regest].

¹⁴⁰⁰ OBA 2111, s. 12.

¹⁴⁰¹ CDS XIV, s. 99

¹⁴⁰² E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

¹⁴⁰³ CDS I, nr 47.

174. **Mikołaj Anolta**

Rycerz bliżej nieznanego pochodzenia. W 1414 roku wyruszył wraz z innymi rycerzami księcia Bernarda na wojnę do Prus¹⁴⁰⁴.

175. **Mikołaj Bochenek**

Był kasztelanem opolskim za rządów Władysława Opolczyka¹⁴⁰⁵. W 1375 roku wystawił dokument potwierdzający sprzedaż mostu w Gosławicach¹⁴⁰⁶. Zapewne jego córką była Katarzyna Bochenkowa, zakonnica czarnowąska w latach 1418—1419¹⁴⁰⁷.

176. **Mikołaj Dachs**

W 1393 roku poświadczył zapis księstwa opolskiego przez Władysława Opolczyka jego bratankom. Był wówczas właścicielem Friedlandu (dzisiejsze miasto Korfantów)¹⁴⁰⁸. W tym samym roku był także świadkiem na dokumencie Jana Kropidły¹⁴⁰⁹. Być może tożsamy z zaciężnym krzyżackim Mikołajem von Dachs, uczestnikiem bitwy grunwaldzkiej¹⁴¹⁰.

177. **Mikołaj z Dobrzenia**

Dobrzeń (*Dobrzden*, dzisiejszy Dobrzeń Mały, 11 km na północ od Opola) należał do Mikołaja z Dobrzenia. W 1414 roku rycerz ten udał się na wyprawę do Prus wraz z księciem Bernardem¹⁴¹¹. Później nie pojawiał się w źródłach.

¹⁴⁰⁴ OBA 2111, s. 11.

¹⁴⁰⁵ CDS VI, nr 54 [regist]. Jego dokładny biogram, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 294.

¹⁴⁰⁶ CDS VI, nr 80 [regist].

¹⁴⁰⁷ CDS I, nr 94, 98, 99, 100, 101.

¹⁴⁰⁸ APWr. Rep. 4f, nr 54aa.

¹⁴⁰⁹ CDS VI, nr 54 [regist].

¹⁴¹⁰ *Das Soldbuch...*, Bd. 1, s. 33, 35, Bd. 2, s. 58—59.

¹⁴¹¹ OBA 2111, s. 13.

178. **Mikołaj Hund**

Rodzina Hundów pochodziła z okolic Grodkowa. Pieczętowała się herbem przedstawiającym w błękitnym polu srebrnego psa ze złotą obrozą¹⁴¹². 27 marca 1425 roku Mikołaj kupił od Mikołaja Pogorzeli i jego syna Jaracza część Bogacicy za inne dobra oraz 15 grzywien¹⁴¹³.

179. **Mikołaj Imbramowicz**

20 września 1311 roku pasowany rycerz Mikołaj Imbramowicz był świadkiem na jednym z dokumentów księcia opolskiego¹⁴¹⁴. Jest to jedyna informacja o nim.

180. **Mikołaj Jantos**

Za panowania Bolka I sprzedał Mokry Daniec Świerczowi¹⁴¹⁵. Brak innych informacji o nim.

181. **Mikołaj z Kochcic**

Pochodził z Kochcic (*Kochczicz*, 4,5 km na północ od Lublińca). Rodzina Kochcickich pieczętowała się herbem przedstawiającym czapkę bądź żurawia trzymającego w dziobie rybę¹⁴¹⁶. Mikołaj z Kochcic uczestniczył w wojnie głodowej w oddziałach księcia Bernarda¹⁴¹⁷. Był żonaty z nieznaną przedstawicielką rodu Plankara von Kinsberg. Miał z nią syna Ruperta z Ciężkowic koło Koźła, żonatego z przedstawicielką rodu Strzałów¹⁴¹⁸. Jego bratem bądź synem był Zbrożek, który potwierdził dokument księcia niemodlińskiego z 23 sierpnia 1415 roku¹⁴¹⁹.

¹⁴¹² J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 2, s. 669; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 3, s. 207—213. Zdjęcie najstarszej pieczęci tej rodziny, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 352 (pieczęć nr 308).

¹⁴¹³ CDS VI, nr 172 [regist].

¹⁴¹⁴ APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regist].

¹⁴¹⁵ CDS VI, nr 17 [regist].

¹⁴¹⁶ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 294—296; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 3, s. 407—413.

¹⁴¹⁷ OBA 2111, s. 12.

¹⁴¹⁸ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 294—296; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 3, s. 407—413.

¹⁴¹⁹ CDS VI, nr 137 [regist].

182. **Mikołaj Kulnik z Polskiego Łanu**

Był właścicielem Polskiego Łanu (dzisiejsze Suche Łany, część Strzelec Opolskich)¹⁴²⁰. Brał udział wraz z innymi rycerzami opolskimi w wojnie głodowej. Jego bratem był Hincza¹⁴²¹. Nie pojawiają się w późniejszych źródłach.

183. **Mikołaj Langaw**

Mikołaj Langaw wbrew twierdzeniom D. Veltrupa nie był tożsamy z Mikołajem Lembergiem. Z ramienia wdowy po księciu Władysławie pełnił urząd starosty głogóweckiego, na którym zastąpił Mikołaja Lemberga¹⁴²². Możliwe, że pochodził z rodu Langenau¹⁴²³. Pierwszy raz pojawił się na dokumencie księżnej głogóweckiej wystawionym 4 października 1414 roku¹⁴²⁴. Występował na niemal każdym jej dokumencie¹⁴²⁵. Prawdopodobnie swój urząd pełnił do 1418 roku, czyli aż do śmierci wdowy po Władysławie II. Później znika ze źródeł.

184. **Mikołaj Lemberg**

Mikołaj Lemberg pojawił się w 1408 roku jako starosta księżnej Ofki¹⁴²⁶. Nie należał wcześniej do otoczenia Władysława Opolczyka¹⁴²⁷ i trudno stwierdzić, w jaki sposób dostał się na dwór wdowy po nim. Możliwe, że był tożsamy

¹⁴²⁰ Na temat identyfikacji osady, zob. A. Nowack: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 38.

¹⁴²¹ OBA 2111, s. 12.

¹⁴²² D. VELTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 416—417. Na dokumentach księżnej do 1 lipca 1412 roku z tytułem starosty głogóweckiego występował Mikołaj Lemberg, a po tej dacie funkcję tę pełnił Mikołaj Langaw, zob. biogram Mikołaja Lemberga.

¹⁴²³ Historycy różnie starali się wyjaśnić pochodzenie Mikołaja. Według D. Veldtrupa był on tożsamy z Mikołajem Lembergiem, zob. Ibidem, s. 416—417. J. Horwat uznał, iż należał do rodziny von Logau (z Łagowa), zob. IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 362, 368, 370. Z kolei R. Sękowski doszedł do wniosku, że Mikołaj pochodził z rodziny Langenau, zob. IDEM: *Herbarz...*, T. 4, s. 193. Wywód J. Horwata jest błędny, gdyż na żadnym dokumencie Mikołaj nie jest określony jako Logau, a inni przedstawiciele tej rodziny zawsze byli zapisywani jako *von Logau*, zob. biogram Łagowskich. Wywodenie starosty z rodziny Langenau jest możliwe przy założeniu, że jego nazwisko zapisywano z błędem.

¹⁴²⁴ CDS XXXIII, s. 147, nr 20.

¹⁴²⁵ CDS VI, nr 149 [regist]; CDS XXXIII, s. 148, nr 24, 25; CDS I, nr 88; S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 104.

¹⁴²⁶ APWr. Rep. 127, nr 18 = ZDP, nr 76.

¹⁴²⁷ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, passim.

z Mikołajem Lembergkiem, który pełnił funkcję marszałka Ludwika brzesko-legnickiego¹⁴²⁸. Wywodził się z mieszczańskiej rodziny Lemberg, która na przełomie XIV i XV wieku awansowała do grona rycerstwa¹⁴²⁹. Rodzina pieczętowała się herbem przedstawiającym w złotym polu dwa czarne orle skrzydła¹⁴³⁰. Mikołaj jako starosta księżnej znajdował się później na niemal wszystkich jej dokumentach, aż do 1 lipca 1412 roku, będąc na czele listy świadków¹⁴³¹. Później na stanowisku starosty głogóweckiego zastąpił go Mikołaj Langaw.

185. **M**ikołaj z Lublińca

W 1414 roku wyruszył na wojnę do Prus wraz z księciem Bernardem. Trudno stwierdzić, jaki miał związek z Lublińcem, z którego się pisał¹⁴³².

186. **M**ikołaj Nos

Prawdopodobnie należał do rodziny Nosów pieczętującej się herbem, który w Polsce był nazywany Przegina, pochodzącej z rejonu Ołomuńca i Opawy¹⁴³³. Mikołaj był świadkiem dokumentu księcia Bernarda z 1400 roku. Późniejsi Nosowie byli właścicielami Grabowa (15 km na północny zachód od Strzelec Opolskich)¹⁴³⁴.

¹⁴²⁸ Mikołaj Lemberg był odnotowywany na dokumentach księcia brzesko-legnickiego w latach 1400—1407, zob. F. SZAFRAŃSKI: *Ludwik II brzesko-legnicki, feudał śląski z doby późnego średniowiecza*. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1972, s. 114; CDS IX, nr 607, 660. Według D. Veldtrupa był on tożsamy z Mikołajem Langawem, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 416—417. Jest to jednak błędny wniosek oparty na identyczności imion oraz pełnionych funkcji obu rycerzy, zob. biogram Mikołaja Langawa.

¹⁴²⁹ J. SINAPIUS: *Schlesische...*, Bd. 1, s. 582; H.J. V. WITZENDORFF-REHDIGER: *Der Ritterliche Adler...*, s. 211.

¹⁴³⁰ J. SINAPIUS: *Schlesische...*, Bd. 1, s. 582.

¹⁴³¹ APWr. Rep. 107, nr 71 [tu jako starosta generalny opolski i głogówecki], 73, 81; APWr. Rep. 4f, nr 54b = Katalog, t. 9 [regest bez listy świadków] = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 67—69; CDS VI, nr 115 [regest].

¹⁴³² OBA 2111, s. 11.

¹⁴³³ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 235.

¹⁴³⁴ Ibidem, s. 235.

187. **M**ikołaj z Opola

Mikołaj wyruszył w 1414 roku z księciem niemodlińskim na wyprawę do Prus¹⁴³⁵. Trudno stwierdzić, jaki miał związek z Opolem, z którego się pisał.

188. **M**ikołaj z Piotrowa

Pisał się z Piotrowa (*Petirsdorf*, 3 km na zachód od Niemodlina) leżącego w okręgu niemodlińskim. W 1414 roku wyruszył na wojnę głodową z księciem Bernardem¹⁴³⁶.

189. **M**ikołaj Polak z Sierakowa

Pochodził z Sierakowa (*Schirakuow*, dzisiejszy Sieraków Śląski, 20 km na północny zachód od Lublińca). Był świadkiem dokumentu księcia Bernarda z 25 maja 1441 roku¹⁴³⁷.

190. **M**ikołaj z Rosdorfu

Pochodził z miejscowości Rosdorf (dzisiejsze Roszkowice, 5 km na zachód od Niemodlina)¹⁴³⁸. 13 stycznia 1396 roku Mikołaj był świadkiem wyroku Jana Borschnitza, sędziego ziemskiego niemodlińskiego, dotyczącego sporu o część wsi Dąbrowa (12 km na północny wschód od Niemodlina)¹⁴³⁹. Następnie potwierdził dokument księcia Bernarda z 11 listopada 1401 roku¹⁴⁴⁰. W późniejszym czasie stał się właścicielem części Magnuszowic, które jego córki, Barbara i Katarzyna, sprzedały z możliwością odkupu Jerzemu Dreskemu za 30 grzywien¹⁴⁴¹. Jego krewnym mógł być Zyghard, właściciel Roszkowic w 1415 roku¹⁴⁴².

¹⁴³⁵ OBA 2111, s. 11. Brak informacji o Paszku na jakimkolwiek urzędzie w Opolu, zob. D. VELDT-TRUP: *Prosopographische Studien...*, s. passim.

¹⁴³⁶ OBA 2111, s. 12.

¹⁴³⁷ CDS VI, nr 210 [regest].

¹⁴³⁸ Na północ od osady znajdował się obiekt typu motte, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 409.

¹⁴³⁹ CDS VI, nr 81 [regest].

¹⁴⁴⁰ CDS VI, nr 94 [regest].

¹⁴⁴¹ CDS VI, nr 198 [regest].

¹⁴⁴² A. WELTZEL: *Geschichte des edlen, freiherrlichen...*, s. 143.

191. Mikołaj z Rozkochowa

Pisał się z Rozkochowa (*Rosnchou*, 6 km na północny wschód od Głogówka). Był świadkiem dokumentu wystawionego 4 stycznia 1393 roku¹⁴⁴³.

192. Mikołaj Seidlitz

Jego przodkowie pochodzili z Miśni i pieczętowali się herbem przedstawiającym trzy ryby w pas jedna nad drugą¹⁴⁴⁴. Na przełomie XIII i XIV wieku przebywali w rejonie Głogowa i Świdnicy¹⁴⁴⁵. W księstwie opolskim pojawił się Mikołaj Seidlitz, który w 1399 roku jako jeden z rycerzy głogóweckich poświadczał zawarcie ugody pomiędzy książętami opolskimi¹⁴⁴⁶, co oznacza, że zapewne miał tam jakieś dobra. W tym samym roku potwierdził jeszcze trzy dokumenty dla tego Piasta¹⁴⁴⁷. Mikołaj pozostał później w księstwie głogóweckim i poświadczył dwa dokumenty księżnej Ofki: jeden sporządzony w 1408 roku oraz drugi z 1410 roku¹⁴⁴⁸. Siedem lat później sprzedał 2 grzywny rocznych dochodów z połowy wsi Raclawiczki za 20 grzywien altaryście głogóweckiemu Piotrowi Kunadowi¹⁴⁴⁹.

193. Mikołaj z Siemianowic

Pochodził ze wsi leżącej w okręgu bytomskim (*Syemyanowicz*, dzisiejsze Siemianowice Śląskie, 9 km na północ od Katowic). W 1451 roku wymieniony jako syn Kopacza. Sprzedał wówczas za niewymienioną kwotę swoje dobra we wsi Jasiona (*Jasyona*, 6 km na północ od Zdieszowic) leżącej w okręgu strzeleckim Konradowi Uniejowi¹⁴⁵⁰.

¹⁴⁴³ DB. Bd. 1. Th. 3, s. 124—125.

¹⁴⁴⁴ Opis pieczęci, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 744—748 (pieczęcie nr 749—756).

¹⁴⁴⁵ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 285—286.

¹⁴⁴⁶ CDS VI, nr 85, 86 [regesty].

¹⁴⁴⁷ DB. Bd. 1, Th. 2, s. 74; CDS VI, nr 88 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 52. Jego biogram, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 275—276.

¹⁴⁴⁸ APWr. Rep. 127, nr 18 = ZDP, nr 76; CDS VI, nr 115 [regest].

¹⁴⁴⁹ CDS XXXIII, s. 148, nr 25.

¹⁴⁵⁰ CDS XXXIII, s. 105, nr 11. J. Horwat błędnie umiejscowił Jasionę w księstwie niemodlińskim, zob. IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 398—399. Zarówno Mikołaj, jak i jego ojciec, nie byli znani dotychczasowym badaczom zajmującym się własnością w okręgu bytomskim, zob. J. HORWAT: *Księstwo bytomskie...*, s. 69—104; S. WITKOWSKI: *Własność ziemska w kasztelanii bytomskiej w średniowieczu*. Katowice 2004, s. 13—52.

194. **Mikołaj von der Wojke**

Blżej nieznanym właściciel części Laskowic (*Laskowicz*, 12 km na zachód od Głogówka) wraz z sołectwem, które 9 maja 1418 roku sprzedał za 118 grzywien Ludwikowi Stangowi¹⁴⁵¹.

195. **Mikołaj Weloch**

Był świadkiem dokumentu wystawionego 18 sierpnia 1359 roku przez księcia Alberta¹⁴⁵². Jest to jedyna informacja o nim.

196. **Mikosz z Ciepielowic**

Pochodził ze wsi Ciepielowice leżącej w okręgu niemodlińskim (*Czeplowitz*, 14 km na północny zachód od Opola, później w okręgu opolskim). W 1397 roku wystąpił na liście rycerzy niemodlińskich popierających pretensje książąt opolskich do Namysłowa¹⁴⁵³. Być może z tej wsi pochodził także Henryk Czeplcze, który w 1414 roku wyruszył z księciem niemodlińskim na wojnę z państwem krzyżackim¹⁴⁵⁴.

197. **Mikosz z Lipowa**

Pochodził ze wsi Lipowa niedaleko Niemodlina (*Leipe*, 18 km na północ od Niemodlina). W 1396 roku był jednym ze świadków rozstrzygnięcia sporu przez sędziego ziemskiego niemodlińskiego Jana Borschnitza o części wsi Dąbrowa (12 km na północny wschód od Niemodlina)¹⁴⁵⁵.

198. **Mochowscy, (z) Mochowa**

Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny wywodzącej się z Mochowa (*Mochau*, 1,5 km na zachód od Głogówka) był Michał, który 25 września 1376 roku

¹⁴⁵¹ CDS VI, nr 149 [regist].

¹⁴⁵² CDS VI, nr 27 [regist].

¹⁴⁵³ H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

¹⁴⁵⁴ OBA 2111, s. 11.

¹⁴⁵⁵ CDS VI, nr 81 [regist].

sprzedał ćwiartkę wsi Rzędziwojowice Janowi Dreske¹⁴⁵⁶. Jego synem mógł być Jan, który pojawił się na dokumencie z 6 czerwca 1399 roku¹⁴⁵⁷. Jego krewnymi byli bracia Stefan i Pakusz, którzy brali udział w wojnie głodowej¹⁴⁵⁸. Synem Jana był Januszek, świadek dokumentu Bolka V z 26 maja 1448 roku¹⁴⁵⁹. Zmarł on po 13 sierpnia 1500 roku¹⁴⁶⁰. Januszek miał prawdopodobnie dwóch synów: Krzysztofa i Jana Młodszego. Pierwszy z nich spisał dokument dla Jana Dobrego i Mikołaja II¹⁴⁶¹, Jan Młodszy był natomiast świadkiem na dokumentach książąt opolskich sporządzonych między 1497 a 1528 rokiem¹⁴⁶².

199. **Mojek z Kalinowa**

Pochodził z Wielkiego Kalinowa (*Grosse Kalpuow, Kalenaw*, dzisiejszy Kalinów, 7 km na wschód od Strzelec Opolskich). W 1393 roku Mojek został odnotowany jako sędzia ziemski strzelecki¹⁴⁶³. Później na dłuższy czas znika ze źródeł, co wynika zapewne z faktu, że nie przemieszczał się z księciem. Z dokumentu księcia Bernarda z 13 sierpnia 1417 roku wiadomo, że Mojek posiadał wyższe sądownictwo w swoich dobrach we wsi Karmionki (dzisiejsze Stare Karmionki, 10 km na północny wschód od Olesna) oraz był właścicielem części Bodzanowic (*Bodzanowicz*, 17 km na wschód od Olesna) zwanych Puszkien¹⁴⁶⁴. W następnym roku otwierał listę świadków na dokumencie księcia niemodlińskiego¹⁴⁶⁵. Rycerz ten potwierdził tylko jeszcze jeden dokument dla Bernarda strzeleckiego — z 21 sierpnia 1421 roku, wystawiony w Strzelcach¹⁴⁶⁶. W późniejszym czasie właścicielami Kalinowa zostali Zwojscy, którzy zaczęli pisać się jako Kalinowscy.

¹⁴⁵⁶ CDS VI, nr 57 [regest].

¹⁴⁵⁷ CDS VI, nr 85 [regest].

¹⁴⁵⁸ OBA 2111, s. 13.

¹⁴⁵⁹ CDS XXXIII, s. 34, nr 15. Na dokumencie został określony jako syn Wielkiego Hansa.

¹⁴⁶⁰ APKat. Zespół 177, Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 9; CDS VI, nr 385, 414, 420, 421, 439, 446, 447 [regesty]; CDS XXXIII, s. 149, nr 32.

¹⁴⁶¹ DB. Bd. 1. Th. 3, s. 125—126 (*Christoph Mochowsky, deme dieser Brief zu schreiben befohlen worden*).

¹⁴⁶² CDS VI, nr 433, 434 [regesty]; CDS XXXIII, s. 105, nr 15, s. 106, nr 16, 17. O dalszych przedstawicielach tej rodziny zob. R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 5, s. 189—190.

¹⁴⁶³ DB. Bd. 1. Th. 3, s. 124—125. Zapisany jako *Gayke* z Kalinowa.

¹⁴⁶⁴ CDS VI, nr 145 [regest].

¹⁴⁶⁵ CDS VI, nr 150 [regest]. Zapisany został jako *Mayke von Colmaw*.

¹⁴⁶⁶ APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 2.

200. Nagodowscy

Rodzina pisząca się z Nagodowic (dzisiejsza część wsi Biadacz koło Kluczborka). Szczyrba i Pietrasz Nagodowscy pochodzili prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku napadli wraz z księciem i innymi rycerzami na wieś biskupie¹⁴⁶⁷. Z tego powodu wraz z innymi uczestnikami napadu zostali ekskomunikowani 13 marca 1402 roku¹⁴⁶⁸. Ponownie kary kościele zostały nałożone 9 stycznia 1403 roku¹⁴⁶⁹. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu¹⁴⁷⁰, co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku¹⁴⁷¹. Synem Szczyrby mógł być Witek Szczyrba, świadek na dyplomie księcia niemodlińskiego z 1408 roku¹⁴⁷². 27 kwietnia 1435 roku Bartosz z Nagodowic kupił od Piecha, syna Klemensa, część wsi Nagodowice¹⁴⁷³. Z tej miejscowości pochodził także Jan Hernik, świadek dwóch dokumentów księcia Bernarda: jednego z 1448 roku i drugiego z 1452 roku¹⁴⁷⁴.

201. (z) Nakła

Z osady Nakło (*Nabel*, 18 km na południowy wschód od Opola) pochodził Franczek z Nakła, który w 1362 roku sprzedał swój majątek w Dziekwowicach Haniłowi, synowi Alberta z Lublińca¹⁴⁷⁵. Najpewniej tożsamy z sędzią bytomskim znanym z dokumentu wystawionego w 1356 roku¹⁴⁷⁶. Nie można wykluczyć, że był spokrewniony z sołtysiem Nakła o imieniu Staszek, który w 1361 roku otrzymał od księcia Alberta 7 wolnych łąnów, młyn oraz karczmę¹⁴⁷⁷. Jego krewnym był zapewne Stanisław, także sołtys w Nakle, znany z dyplomu z 1435 roku¹⁴⁷⁸.

¹⁴⁶⁷ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

¹⁴⁶⁸ Ibidem, nr 880.

¹⁴⁶⁹ MV. T. 5, nr 2056.

¹⁴⁷⁰ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

¹⁴⁷¹ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

¹⁴⁷² APO. Am Kluczborka, nr 6.

¹⁴⁷³ APWr. Rep. 3, nr 512.

¹⁴⁷⁴ DB. Bd. 1. Th. 4, s. 163—164; K. WUTKE: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 171—173.

¹⁴⁷⁵ Inwentarz 4f, s. 1234a.

¹⁴⁷⁶ NKKO, s. 167, nr 161 = RŚ. T. 3, nr 245 [regesty].

¹⁴⁷⁷ D 370, s. 79—80.

¹⁴⁷⁸ Ibidem, s. 80—81.

Z tej wsi pochodził też Wanczko, który w 1414 roku udał się na wyprawę do Prus wraz z księciem Bernardem¹⁴⁷⁹.

202. **N**arempsky

Bliżej nieznanego rycerza pochodzącego prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. 13 października 1401 roku napadł wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie¹⁴⁸⁰. Z tego powodu ekskomunikowany 13 marca 1402 roku¹⁴⁸¹. Kolejny raz wyklęty został 9 stycznia 1403 roku¹⁴⁸². Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku ponownie obłożono klątwą uczestników napadu¹⁴⁸³, co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku¹⁴⁸⁴. Brak o nim informacji w późniejszych źródłach.

203. **N**awoje z Ligoty

Rodzina wywodziła się ze wsi Ligota (prawdopodobnie dzisiejszej Ligoty Toszeckiej oddalonej 4 km od Kotulina) i pieczętowała się herbem Kopacz¹⁴⁸⁵. Pierwszym znanym Nawojem działającym w księstwie opolskim był Henryk. W 1378 roku wdowa po nim sprzedała Imbramowi z Łąki część wsi Boguszyce za 56 grzywien¹⁴⁸⁶. W otoczeniu księcia Bernarda w połowie lat trzydziestych XV wieku pojawił się Michał Nawój z Ligoty. Był on świadkiem dokumentu tego Piasta z 27 kwietnia 1435 roku, a w 1437 roku potwierdził trzy kolejne jego dokumenty wystawione w Strzelcach, Opolu i Głogówku¹⁴⁸⁷. W następnym roku był z księciem niemodlińskim w Oleśnie¹⁴⁸⁸. Później znika ze źródeł aż

¹⁴⁷⁹ OBA 2111, s. 12. Nie byli oni spokrewnieni z właścicielami dzisiejszego Nakła Śląskiego. O tej rodzinie, zob. J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 815—816; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 5, s. 299.

¹⁴⁸⁰ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

¹⁴⁸¹ Ibidem, nr 880.

¹⁴⁸² MV. T. 5, nr 2056.

¹⁴⁸³ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

¹⁴⁸⁴ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regist].

¹⁴⁸⁵ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 819—821; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 5, s. 305—306.

¹⁴⁸⁶ Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1. Zgodę na tę transakcję wyraził jej syn Hanusz.

¹⁴⁸⁷ APWr. Rep. 3, nr 512; L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 68; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78—79; CDS VI, nr 194 [regist].

¹⁴⁸⁸ APO. Am Olesna, nr 3.

do 1448 roku, kiedy to znalazł się na liście świadków na dokumencie księcia Bernarda¹⁴⁸⁹. Ostatnie dokumenty dla tego Piasta potwierdził w 1450 roku i 1451 roku¹⁴⁹⁰. 11 i 16 października 1456 roku został wymieniony wśród elity oświęcimskiej¹⁴⁹¹.

Jego krewnym (zapewne bratem) był Jan Nawój, który pełnił służbę u księcia niemodlińskiego. W 1430 roku z powodu braku zapłaty za swoje usługi Jan wdał się w spór z księciem Bernardem. Jan Nawój domagał się zapłaty oraz wynagrodzenia za szkody, jakich doznał podczas służby u tego księcia. Jerzy Stosz z Albrechcic i Mikołaj Bes jako rozjemcy stwierdzili, że Piast opolski obiecał w Budzie Janowi za jego usługi 30 grzywien i miał obiecaną kwotę wypłacić¹⁴⁹². Ponieważ Mikołaj Bes był urzędnikiem tego księcia, należy uznać, że Jerzy Stosz był zaprzyjaźniony z Janem Nawojem. 19 stycznia 1437 roku razem z Michałem Nawojem oraz nieznanym Nawojem z Ligoty poświadczył dokument Bernarda niemodlińskiego¹⁴⁹³. W 1439 nazwany Janem Nawojem z Leśnicy¹⁴⁹⁴. W 1444 roku Jan nabył za 250 grzywien od Adama Kiczki i Mikołaja Latschina, wójta kozielskiego, wsie Dolna (7 km na południowy zachód od Strzelec Opolskich) i Czolakowice (obecnie zaginiona) wraz z patronatem nad kościołem oraz wyższym i niższym sądownictwem¹⁴⁹⁵. W tym samym roku potwierdził także dokument Bernarda niemodlińskiego¹⁴⁹⁶. W 1446 roku znalazł się z kolei wśród świadków na dokumencie Mikołaja I¹⁴⁹⁷. Jan żył jeszcze w 1461 roku¹⁴⁹⁸. Jego synem był Mikołaj Nawój¹⁴⁹⁹, którego synami byli z kolei zapewne Wacław, Jerzy, Michał i Paweł¹⁵⁰⁰.

¹⁴⁸⁹ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 819. Pozostałe informacje o dokumencie, zob. IDEM: *Rody...*, D. 2, s. 470; IDEM: *Rody...*, D. 5, s. 1410.

¹⁴⁹⁰ CDS VI, nr 226 [regest]; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 819.

¹⁴⁹¹ CDP 4, nr 60, 61, 63.

¹⁴⁹² Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka. *Copiaris monasterii ad S. Venceslaum Diplomatarium Silesiacarum*. Mikrofilm, sygn. Mf. 166, 1—2, k. 279—279v, nr 230. W regeście podano, że książę miał nadać Janowi wyższe prawo w Budzinie, zob. CDS VI, nr 180 [regest]. Poprawne omówienie dokumentu, zob. P. STANKO: *Najemnicy z terenu Królestwa Czech...*, s. 79.

¹⁴⁹³ L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 68.

¹⁴⁹⁴ Schirnding. Bd. 4, nr 2521b.

¹⁴⁹⁵ CDS VI, nr 215 [regest].

¹⁴⁹⁶ CDS VI, nr 217 [regest].

¹⁴⁹⁷ S. KOSZYK: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 102.

¹⁴⁹⁸ CDS VI, nr 253 [regest].

¹⁴⁹⁹ CDS VI, nr 240 [regest].

¹⁵⁰⁰ J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 424; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 5, s. 305—309. Tam omówione zostały dalsze losy rodziny.

204. Nawoje z Wielkiego Rudna

Wieś, z której się pisali — Wielkie Rudno (*Magna Rudno*, dziś Rudno 19 km na północny zachód od Gliwic)¹⁵⁰¹ — leżała w ziemi sośnicowickiej. Pod koniec XIV wieku w dokumentach pojawili się bracia Henryk i Andrzej Nawoje, którzy byli duchownymi (Andrzej został kanonikiem)¹⁵⁰². Obaj wdali się w spór ze Strzałami o folwark w pobliskim Małym Rudnie¹⁵⁰³. Z Wielkiego Rudna pisał się także Fryczko i jego żona Małgorzata, którzy w 1397 roku zwrócili się do Stolicy Apostolskiej z prośbą o możliwość posiadania przenośnego ołtarza¹⁵⁰⁴.

205. Nebelschützwowie

Rodzina obcego pochodzenia, która pod koniec XIII wieku przybyła na Śląsk z Górnych Łużyc¹⁵⁰⁵. Jeden z przedstawicieli tego rodu poślubił Ofkę, siostrę wójtów opolskich z rodziny Kreppendorfów. Rodzina przejęła po nich prawo patronatu na prebendę w kolegiacie otmuchowskiej¹⁵⁰⁶. Dziećmi tej pary byli Henryk, Mikołaj i Ofka oraz prawdopodobnie Jan i Piotr, późniejsi wójtowie opolscy¹⁵⁰⁷. Henryk jako wójt opolski wystawił w 1410 roku wystawił dokument, do którego przywiesił swoją pieczęć herbową, a na niej związane u podstawy dwie łabędzie głowy na długich szyjach dziobami ku sobie¹⁵⁰⁸. Ponieważ podobnego godła (dwie łabędzie głowy na długich szyjach dziobami ku sobie) użył w 1430 roku przedstawiciel Nebelschützwów¹⁵⁰⁹, uznaję Henryka z 1410 roku za członka tej rodziny. W 1415 roku wystąpił wraz z bratem Mikołajem jako wystawca dokumentu¹⁵¹⁰.

¹⁵⁰¹ W osadzie znajdował się gródek rycerski, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 412—413.

¹⁵⁰² G. SCHNIDLER: *Das Breslauer Domkapitel...*, s. 334. Szczegóły o nich, zob. J. KURTYKA: *Tęczyńscy. Studia z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu*. Kraków 1997, s. 73—74.

¹⁵⁰³ MV. T. 5, nr 1184.

¹⁵⁰⁴ G. SCHNIDLER: *Das Breslauer Domkapitel...*, s. 334. Szczegóły o nich, zob. J. KURTYKA: *Tęczyńscy...*, s. 73—74.

¹⁵⁰⁵ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 258—259.

¹⁵⁰⁶ E. WÓŁKIEWICZ: *Kapituła kolegiacka św. Mikołaja...*, s. 314.

¹⁵⁰⁷ Ogólnie o elitach Opola w XV wieku, zob. A. POBÓG-LENARTOWICZ: *Elity Opola w pierwszej połowie XV wieku*. W: *Elity i masy w społeczeństwach Czech i Polski w średniowieczu i wczesnych czasach nowożytnych*. Red. A. JANUSZEK-SIERADZKA, H. GMITEREK, W. IWAŃCZAK, P. KRAS. Lublin 2016, s. 145—161.

¹⁵⁰⁸ APWr. Rep. 107, nr 9. Zdjęcie pieczęci, zob. M.L. WÓJCİK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 407—410 (pieczęć nr 361).

¹⁵⁰⁹ APWr. Rep. 9, nr 215.

¹⁵¹⁰ APO. Am Namysłowa, nr 120.

W 1450 roku Jakusz, wójt opolski, przekazał swe dobra Henrykowi, także wójtowi, lecz bez sądownictwa, które należało do Ofki, siostry Henryka¹⁵¹¹.

Mikołaj notowany w źródłach w latach 1413—1462¹⁵¹². W 1462 roku wprost nazwany synem Ofki¹⁵¹³. Pozostali wójtowie mogli także należeć do rodziny Nebelschütz. Jan był w okresie 1429—1430 pisarzem książęcym¹⁵¹⁴, Piotr nie pojawiał się natomiast na książęcych dyplomach, ale jako wójt był aktywny w latach 1435—1475¹⁵¹⁵. Do kolejnego pokolenia wójtów należał Hincza, który pełnił w 1447 roku urząd pisarza księcia Mikołaj I, a jako wójt odnotowany w okresie od 1447 roku do 1461 roku¹⁵¹⁶.

206. Neskap

W 1414 roku księciu Bernardowi w jego wyprawie do Prus towarzyszył Truxa (Jaksa?) zwany Neskap¹⁵¹⁷. Był on zapewne tożsamy z Jaksą zwanym Neskap, świadkiem na dokumencie księżnej Ofki z 13 maja 1415 roku¹⁵¹⁸.

207. (z) Niepaszyc

Rodzina wywodząca się z Niepaszyc w okręgu sośnicowickim (*Nepaschicz*, obecnie część Gliwic)¹⁵¹⁹. Pierwszym znanym przedstawicielem tego rodu był Marek z Niepaszyc, który 1 kwietnia 1404 roku zakupił połowę wsi Centawa w okręgu toszeckim za 150 grzywien groszy praskich polskiej miary od Paszka z *Nogab-cicz* (wieś nieznana) i Wernera z Centawy¹⁵²⁰. Trzy lata później wymienił część swoich centawskich dóbr z innym właścicielem Centawy, Andrzejem Kiczką¹⁵²¹.

¹⁵¹¹ APWr. Rep. 102, nr 713.

¹⁵¹² Biogram Mikołaja, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 259—260. Badacz ten pominął dwa dokumenty, na którym Mikołaj był świadkiem, zob. APWr. Rep. 4f, nr 11e; Rep. 107, nr 109, oraz uznaje, że Mikołaj był wójtem do 1448 roku. W 1450 roku wprost został nazwany Mikołajem Nebelschützem, wójtem opolskim, zob. APWr. Rep. 102, nr 711a.

¹⁵¹³ E. WÓŁKIEWICZ: *Kapituła kolegiacka św. Mikołaja...*, s. 314, przyp. 9.

¹⁵¹⁴ Biogram Jana, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 256—257.

¹⁵¹⁵ Biogram Piotra, zob. Ibidem, s. 259—260.

¹⁵¹⁶ Biogram Hinczy, zob. Ibidem, s. 255.

¹⁵¹⁷ OBA 2111, s. 11.

¹⁵¹⁸ APWr. Rep. 102, nr 452.

¹⁵¹⁹ Potwierdzeniem przynależności Niepaszyc do okręgu sośnicowickiego jest informacja z Opolsko-Raciborskich Ksiąg Ziemijskich, zob. Landbuch OR, nr 52.

¹⁵²⁰ CDS I, nr 22.

¹⁵²¹ CDS I, nr 24.

W 1418 roku jeden z dokumentów Bernarda wystawiony w Strzelcach poświadczyl Zygmund z Niepaszyc¹⁵²². Jego bratem bądź synem był Mikołaj z Niepaszyc, dziedzic Kozłowa (Kozłów, 4,5 km na północny wschód od Sośnicowic)¹⁵²³, leżącej w tym samym okręgu, z którego w 1425 roku sprzedał wikariuszom opolskim 4 grzywny czynszu za 40 grzywien¹⁵²⁴. Dwa lata później sprzedał kolejne 4 grzywny wikariuszom niemodlińskim¹⁵²⁵. Do kolejnego pokolenia należał Andrzej z Niepaszyc, poświadczony na dokumencie z 12 marca 1463 roku, w którym był wymieniony pośród rycerstwa toszeckiego¹⁵²⁶. W 1472 roku został wymieniony pośród rycerstwa sośnicowickiego¹⁵²⁷.

208. (z) **N**iewodników

Z Niewodników (*Newodnik*, 12 km na północny zachód od Opola) pochodzili przyrodni bracia Paszek i Szymek. 4 maja 1370 roku podzielili między siebie dobra dziedziczne i wyznaczili sobie nawzajem na spadkobierców¹⁵²⁸. Dwa miesiące później potwierdzili wspólnie dokument księcia Henryka niemodlińskiego dotyczący przekazania przez tego Piasta połowy wsi Rzędziwojowice swojemu sędziemu ziemskiemu *Doresko* (protoplaście rodziny Dresków)¹⁵²⁹. Trzy lata później Paszek za zgodą przyrodniego brata sprzedał dobra, które posiadał we wsi Dobry Dęb, Grzegorzowi z Gaszowic za 100 grzywien¹⁵³⁰. Bardzo prawdopodobne jest pokrewieństwo tej rodziny ze Śmiłami, którzy także posiadali dobra w Dobrym Dębie¹⁵³¹. Sądząc po imieniu starszego z przyrodnych braci, można przyjąć, że jego matka należała do rodziny Śmiłów. Nieznane są dalsze losy rodziny z Niewodników. Córką jednego z braci mogła być Katarzyna z Niewodników, zakonnica w Czarnowasach¹⁵³². Ich rodowa wieś stała się w późniejszym czasie własnością rodziny Haugwitzów.

¹⁵²² CDS VI, nr 150 [regist].

¹⁵²³ W osadzie znajdował się gródek rycerski, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 337.

¹⁵²⁴ D 384, s. 40—42.

¹⁵²⁵ APWr. Rep. 72, nr 6.

¹⁵²⁶ CDS VI, nr 265 [regist].

¹⁵²⁷ CDS VI, nr 287 [regist].

¹⁵²⁸ CDS VI, nr 47 [regist].

¹⁵²⁹ CDS VI, nr 49 [regist].

¹⁵³⁰ CDS VI, nr 52 [regist].

¹⁵³¹ CDS VI, nr 76 [regist].

¹⁵³² CDS I, nr 85.

209. **D**inogniew

Pierwszy raz pojawił się na dokumencie Bolesława I wystawionym 29 listopada 1312 roku, otwierał wówczas listę świadków jako sędzia¹⁵³³. Na podstawie *Registrum Wyasdense* można przypuszczać, że był właścicielem wsi Ligota (*Elgoth Nmognemi*, dzisiejsza Ligota Dobrodzieńska, 3 km na zachód od Dobrodzienia)¹⁵³⁴. Po podziale księstwa opolskiego należał do otoczenia Bolesława II. Pierwszy raz potwierdził dokument tego księcia wystawiony 1 kwietnia 1316 roku¹⁵³⁵. Jako pasowany rycerz i sędzia otwierał listę świadków na dokumencie Bolesława II sporządzonym 31 lipca 1319 roku, w którym książę zatwierdzał sprawy majątkowe w dobrach prószkowskich¹⁵³⁶. Z ramienia tego księcia potwierdził dwa dokumenty dla klasztoru w Lubiążu wystawione przez synów Bolesława I 4 stycznia 1321 roku¹⁵³⁷. Następnie był świadkiem nadania miastu Opolu prawa do posiadania promu (1 września 1322 roku)¹⁵³⁸. Ostatnie dokumenty, które poświadczył, dotyczyły wsi Dobre Dębie (1 września 1325 roku¹⁵³⁹ oraz 20 czerwca 1332 roku¹⁵⁴⁰), nadania Opolu prawa średzkiego (6 lipca 1327 roku)¹⁵⁴¹ oraz rozwiązywania sporów w Opolu (16 kwietnia 1329 roku)¹⁵⁴². Nie można tego rycerza powiązać z żadną rodziną, gdyż nie są znani ani jego krewni, ani inni posiadacze Ligoty Dobrodzieńskiej.

210. (z) **O**chmand

Wacław i Stanko pochodzili ze wsi Ochmand, której lokalizacja jest obecnie nieznana. W 1414 roku udali się wraz z innymi rycerzami opolskimi na wojnę do Prus¹⁵⁴³.

¹⁵³³ APWr. Rep. 91, nr 169 = CDS XVI, nr 3325 [regist].

¹⁵³⁴ CDS XIV, s. 102.

¹⁵³⁵ CDS XVIII, nr 3566 [regist].

¹⁵³⁶ APWr. Rep. 4f, nr 65a = CDS XVIII, nr 3937 [regist].

¹⁵³⁷ APWr. Rep. 91, nr 203 = CDS XVIII, nr 4090 [regist]; APWr. Rep. 91, nr 204 = CDS XVIII, nr 4091 [regist].

¹⁵³⁸ APO. Am Opola, nr 37.

¹⁵³⁹ APWr. Rep. 85, nr 18a = CDS I, nr 29 = CDS XVI, nr 4461 [regist].

¹⁵⁴⁰ CDS VI, nr 9 [regist].

¹⁵⁴¹ *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 132 = CDS XXII, nr 4662 [regist z poprawną datą].

¹⁵⁴² APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329.

¹⁵⁴³ OBA 2111, s. 11, 12.

211. Oderscy, (z) Odry

Byli majątkowo powiązani z panami z Łąki. Wieś Odra, z której się pisali, jest zaginiona. Pierwszym znanym przedstawicielem rodziny panów z Odry był Konrad, który pojawił się jako świadek dokumentu Bolesława I wystawionego w 1297 roku¹⁵⁴⁴. Po śmierci tego księcia jako pasowany rycerz poświadczył dokument jego syna Bolesława II spisany w 1319 roku¹⁵⁴⁵. Możliwe, że jego synem był Peregryn z Odry, który w 1328 roku potwierdził dokument księcia niemodlińskiego¹⁵⁴⁶. Osiem lat później Konrad znalazł się pośród świadków dokumentu księcia opolskiego¹⁵⁴⁷. Kolejnym znanym właścicielem Odry był Jan z Odry, świadek dokumentu Bolka II z 20 kwietnia 1349 roku¹⁵⁴⁸. Następnie poświadczył dokumenty Bolka III spisane między 1357 a 1381 rokiem¹⁵⁴⁹, a także dokument księcia Władysława Opolczyka z 22 kwietnia 1373 roku¹⁵⁵⁰. W 1385 roku Jan z Odry i Mikołaj, syn Peregryna z Odry, wystąpili jako świadkowie w instrumencie notarialnym dotyczącym transakcji kapituły opolskiej¹⁵⁵¹. Na kolejnym dyplomie wystawionym przez tego księcia 15 października 1390 roku Jan znajdował się już na czele listy świadków¹⁵⁵². Na dokumencie Bolka IV z 26 kwietnia 1394 roku Imbram z Łąki wraz z Janem z Odry nadali czynsze z Bierkowic i Boguszyc wikariuszom opolskim¹⁵⁵³. Konrad z Odry — syn Jana — potwierdził jeden dokument Władysława Opolczyka z 23 grudnia 1389 roku¹⁵⁵⁴. W następnym roku poświadczył dokument Bolka IV¹⁵⁵⁵. Córką Jana była Jadwiga (Heszka), zakonnica czarnowąska notowana w źródłach w latach 1389—1419¹⁵⁵⁶. Innym synem Jana mógł być Mikołaj z Odry,

¹⁵⁴⁴ Szerzej, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 31.

¹⁵⁴⁵ APWr. Rep. 4f, nr 65a = CDS XVIII, nr 3937 [regest].

¹⁵⁴⁶ APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, nr 31 = CDS XVI, nr 4773 [regest].

¹⁵⁴⁷ APWr. Rep. 4f, nr 65bb = CDS XX, s. 18—19 [regest] = CDS XXIX, nr 5628 [regest].

¹⁵⁴⁸ D 370, s. 89—90.

¹⁵⁴⁹ APWr. Rep. 107, nr 16 = RŚ. T. 3, nr 475 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 20 = RŚ. T. 3, nr 568 [regest]; APWr. 4f, nr 65d; AAWr. sygn. M, KK33; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380 (tu wraz z synem Konradem); Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2.

¹⁵⁵⁰ CDS VI, nr 52 [regest].

¹⁵⁵¹ APWr. Rep. 107, nr 29.

¹⁵⁵² CDS VI, nr 76 [regest].

¹⁵⁵³ APWr. Rep. 107, nr 38 = D 384, s. 19—22 [kopia] = Katalog. T. 7, nr 128 [niedokładny regest]. W regeście zapisano, że to książę nadaje czynsze braciom Janowi z Odry i Imbramowi z Łąki, zob. biogram Łęckich. Jan z Odry potwierdził jeden dokument dla Władysława Opolczyka, zob. CDS VI, nr 76 [regest].

¹⁵⁵⁴ L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 66—67.

¹⁵⁵⁵ CDS VI, nr 75 [regest].

¹⁵⁵⁶ CDS I, nr 51, 62, 70, 85, 94, 98, 100.

który pojawiał się jako świadek na dokumentach spisanych między 15 października 1390 roku a 18 listopada 1423 roku¹⁵⁵⁷. 28 października 1404 roku Mikołaj z Odry sprzedał grzywnę czynszu z Półwsi (*Halbendorf*, dziś część Opola) za 10 grzywien kapitule opolskiej¹⁵⁵⁸. Dwa lata później sprzedał 3 grzywiny czynszów z Półwsi i Bierkowic (*Birkowitz*, dziś część Opola) za 30 grzywien wikariuszom opolskim¹⁵⁵⁹. Synem któregoś ze wspomnianych panów z Odry był zapewne Bernard. Jako świadek na dokumencie Bolka IV znalazł się trzykrotnie: 11 lutego 1401 roku¹⁵⁶⁰, 12 stycznia 1402 roku¹⁵⁶¹ oraz 22 maja 1403 roku¹⁵⁶². Bernard należał do otoczenia księżnej Ofki, dla której potwierdził dokumenty z 13 maja i 24 października 1415 roku oraz 30 kwietnia 1416 roku¹⁵⁶³. 29 listopada 1415 roku Bernard z Odry sprzedał kolegiacie głogóweckiej za 10 grzywien polskiej miary 1 grzywnę dochodów ze wsi Mochów¹⁵⁶⁴. Ich krewnym był Adalbert z Odry, który 17 września 1409 roku został odnotowany jako kanonik głogówecki¹⁵⁶⁵.

Od lat czterdziestych XV wieku w dokumentach pojawia się Konrad, który należał do otoczenia Mikołaja I¹⁵⁶⁶. 6 listopada 1450 roku był jednym z gwarantów uznania wyroku biskupa wrocławskiego i rady miejskiej Wrocławia przez Mikołaja I w jego sporze z Hynkiem Kruszyną i Janem Zwolem. Do dokumentu przywiesił swoją pieczęć, która niestety jest nieczytelna¹⁵⁶⁷. Z uwagi na czas, w jakim pojawiał się w źródłach, należy go uznać za przedstawiciela kolejnego pokolenia tej rodziny.

Do rodziny tej należał także Mikołaj z Odry, który 11 października 1457 roku został odnotowany jako pisarz Mikołaja I¹⁵⁶⁸. Natomiast z końca XV wieku znany

¹⁵⁵⁷ CDS I, nr 56, 77; APWr. Rep. 107, nr 43; Rep. 4f, nr 43d; CDS VI, nr 96, 111 [regesty]; APWr. Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1; Rep. 107, nr 115.

¹⁵⁵⁸ APWr. Rep. 107, nr 62.

¹⁵⁵⁹ APWr. Rep. 107, nr 68.

¹⁵⁶⁰ APWr. Rep. 107, nr 51.

¹⁵⁶¹ APWr. Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1.

¹⁵⁶² APWr. Rep. 4f, nr 84h. J. Horwat przypuszczał, iż Bernard z Odry był tożsamy z Bernardem z Łąki, zob. IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 395. Na dokumencie z 22 maja 1403 roku obok Bernarda z Odry świadkował jednak także Bernard z Łąki, co wyklucza taką możliwość.

¹⁵⁶³ APWr. Rep. 102, nr 452, 462, 482.

¹⁵⁶⁴ CDS XXXIII, s. 147, nr 21.

¹⁵⁶⁵ E. WÓŁKIEWICZ: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 84—85.

¹⁵⁶⁶ LuBS. Bd. 2, s. 333; CDS VI, nr 240, 254; Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

¹⁵⁶⁷ AAWr. 6 XI 1450. Na pieczęci widać postać, ale jest ona cała zatarta. Jest to wyjątkowy w skali Śląska przykład pieczęci pieszej. Częściej zdarzały się w Niemczech i Czechach, zob. M.L. WÓJCİK: *Herby, hełmy i klejnoty...*, s. 64. Nowożytni Oderscy posługiwali się herbem przedstawiającym gryfa, choć jest to związane złączeniem tej rodziny z Janem z Półwsi, zob. R. Sękowski: *Herbarz...*, T. 6, s. 13—14.

¹⁵⁶⁸ APWr. Rep. 68, nr 288.

jest tylko jeden przedstawiciel tej rodziny, mianowicie *Missia Oderski* wzmiankowany w 1488 roku¹⁵⁶⁹.

212. Oławscy, (z) Oławy

Pochodzili z księstwa legnickiego i pieczętowali się herbem znanym w Polsce jako Jastrzębiec¹⁵⁷⁰. Na dokumencie książąt Jana Kropidły i Bolka IV z 9 lutego 1386 roku wśród świadków znalazł się Mikołaj z Oławy¹⁵⁷¹. Prawdopodobnie jego synem był Stanisław, który uczestniczył w wyprawie do Prus w 1414 roku w oddziałach księcia Bernarda¹⁵⁷².

Być może do tej rodziny należał Mikołaj Olavia, który 26 grudnia 1360 roku wraz z żoną Katarzyną sprzedał folwark Dziewkowice mieszczaninowi Hanlinowi, synowi Alberta z Lublińca, i jego żonie Annie¹⁵⁷³.

213. Onsz z Górki

Z miejscowości Górki (*Gorky*, 6,5 km na południowy zachód od Opola) pochodził Onsz, który w 1378 roku poświadczył dokument księcia Bolka III¹⁵⁷⁴. Następnie był świadkiem na trzech dokumentach Bolka IV z lat 1390—1405¹⁵⁷⁵. Raczej nie był spokrewniony z Raławem, kapłanem Bolka I i Bolka II, który na początku XIV wieku zamienił 5 łanów w tej wsi na 3 łany leżące przed Opolem¹⁵⁷⁶. Synem Onsza mógł być natomiast Jakub z Górki, w 1415 roku odnotowany jako kanonik głogówecki¹⁵⁷⁷.

¹⁵⁶⁹ CDS VI, nr 380 [regist].

¹⁵⁷⁰ APWr. Rep. 107, nr 62; Rep. 4f, nr 84i.

¹⁵⁷¹ APWr. Rep. 107, nr 31.

¹⁵⁷² OBA 2111, s. 12.

¹⁵⁷³ Treść dokumentu przedstawił Augustin Weltzel, a lista świadków znana jest z materiałów Friedricha von Schirndinga, zob. A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519f.

¹⁵⁷⁴ AAWr. sygn. M, KK33.

¹⁵⁷⁵ CDS VI, nr 75; APWr. Rep. 107, nr 62; Rep. 4f, nr 54h.

¹⁵⁷⁶ CDS XVI, nr 2908, 3264. Biogram Raława, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 85—86.

¹⁵⁷⁷ E. WÓŁKIEWICZ: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 71 (autorka zakłada jego chłopskie pochodzenie).

214. (z) Otmic

Wieś Otmice (*Odmicz*, 14 km na północny zachód od Strzelca Opolskich) należała do 1364 roku do miejscowej rodziny. W tym roku Małgorzata, wdowa po Jarosławie, przekazała ją klasztorowi w Jemielnicy. Wiadomo, że same Otmice zostały przez nią wcześniej nabyte za 60 grzywien od Piotra Baby¹⁵⁷⁸.

215. (z) Otoku

Z miejscowości Otok (przysiółek do Dobrzecza Małego, ewentualnie wieś nie-daleko Białej) pochodził Lenart. W 1397 roku pisał się z nieznanego obecnie wsi *Denczk*¹⁵⁷⁹. Na dokumencie księcia Bernarda z 22 listopada 1398 roku został nazwany jego sługą (*Diener*)¹⁵⁸⁰. Później potwierdził dokument Bolka IV z 30 marca 1421 roku¹⁵⁸¹. Jego krewnym był Bernard z Otoku, który 12 stycznia 1411 roku sprzedał ćwiartkę wsi Mokry Daniec Mikoszowi Świerczowi za 50 grzywien¹⁵⁸².

216. Otton Czuchtendorf

Był potomkiem Goczego Czuchtendorfa, który żył na przełomie XIII/XIV wieku i był nazywany biskupim rycerzem¹⁵⁸³. Jego bratem bądź ojcem był Konrad, który zmarł na początku XIV wieku. Otton posiadał 8 łanów we wsi Bodzanów (*Longa Villa*) znajdującej się w księstwie biskupim, z których był obciążony służbą konną na rzecz biskupa¹⁵⁸⁴. Ich krewnymi byli Mikołaj i Piotr Czuchtendorfowie należący w latach 1377—1395 do otoczenia Przemyślidów opawskich¹⁵⁸⁵. Inny przedstawiciel rodziny, Otton, w 1393 roku pojawił się w księstwie niemodlińskim, gdzie zakupił wieś Molestowice (6 km na północny zachód od Niemodlina)¹⁵⁸⁶,

¹⁵⁷⁸ CDS II, s. 91, nr 16.

¹⁵⁷⁹ APWr. Rep. 107, nr 43.

¹⁵⁸⁰ CDS VI, nr 87 [regist].

¹⁵⁸¹ CDS VI, nr 159 [regist].

¹⁵⁸² CDS VI, nr 119 [regist].

¹⁵⁸³ CDS XIV, s. 9, przyp. 105; CDS XVI, nr 2724, 2911, 3045, 3103, 3350, 3495, 3530; CDS XXXVI, nr 5, 7, 9. Neisser Lagerbücher, nr 6.

¹⁵⁸⁴ CDS XIV, s. 12.

¹⁵⁸⁵ F. KOPETZKY: *Regesten zur Geschichte des Herzogthums Troppau (1061—1464)*. Wien 1871, nr 384, 390, 412.

¹⁵⁸⁶ W centrum wsi znajdował się gródek rycerski, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 356—357.

co zatwierdził książę Bernard 21 września¹⁵⁸⁷. Otton w 1397 roku wraz z innymi rycerzami niemodlińskimi wystawił list wypowiedni przeciwko Namysłowowi¹⁵⁸⁸. Posiadał on w księstwie niemodlińskim folwark przed Rzędziwojowicami o wielkości 5 łanów, który 11 listopada 1401 roku sprzedał Janowi Dreskemu za 14 grzywien. Na tym dokumencie został nazwany knechtem¹⁵⁸⁹. 31 maja 1412 roku książę niemodliński zatwierdził mu wszystkie prawa do wsi Góra (obok Molestowic)¹⁵⁹⁰. Siedem lat później Otton nabył za 70 grzywien od księcia Bernarda część wsi Góra. Z dokumentu wynika, że należała ona niegdyś do Jankowica, a w momencie transakcji była opuszczona¹⁵⁹¹. W następnym roku zapisał swojej żonie jako wiano Molestowice¹⁵⁹². 19 stycznia 1421 roku potwierdził dokument księcia Bernarda¹⁵⁹³. Był sędzią ziemskim w okręgu niemodlińskim. 21 maja 1421 roku wraz z Jerzym Dreskem potwierdził transakcje Wołowskich¹⁵⁹⁴.

217. Pangowie

Rodzina prawdopodobnie pochodząca z miejscowości Pągów niedaleko Namysłowa. W księstwie niemodlińskim Pangowie posiadali wieś Sady (*Baumgarte*, 2,5 km na południowy wschód od Niemodlina)¹⁵⁹⁵. 25 maja 1403 roku Hans Pange zakupił za 260 grzywien od Jana Kommeraua i jego żony Katarzyny Ligotę zwaną później Szydłowcem (dzisiejszy Szydłowiec Śląski, 5 km na północ od Niemodlina)¹⁵⁹⁶. Najprawdopodobniej szybko sprzedał tę wieś Długomiłowi i Gumprechtowi z Bierawy¹⁵⁹⁷. 22 stycznia 1409 roku Jerzy Breitbuch sprzedał połowę Sądów Konradowi Pangemu, jego żonie Annie i jego wujowi Herburtowi, a w 1427 roku drugą połowę tej wsi Hansowi i jego synom¹⁵⁹⁸. Hans był zapewne

¹⁵⁸⁷ C 174a, s. 7, nr 1.

¹⁵⁸⁸ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

¹⁵⁸⁹ CDS VI, nr 94 [regist].

¹⁵⁹⁰ C 174a, s. 7, nr 3.

¹⁵⁹¹ C 174a, s. 7, nr 4.

¹⁵⁹² C 174a, s. 7, nr 5.

¹⁵⁹³ CDS VI, nr 165 [regist].

¹⁵⁹⁴ APO. Am Grodkowa, nr 1267.

¹⁵⁹⁵ J. Pilnáček przypuszczał, iż rodzina miała swoje dobra w księstwie cieszyńskim, zob. IDEM: *Rody...*, D. 2, s. 402. Za wioską Sady przemawia jednak fakt, iż książę niemodliński zatwierdzał dokumenty dotyczące tej wsi, a więc musiała się ona znajdować w jego księstwie.

¹⁵⁹⁶ C 174a, s. 5, nr 1; G. PÜCKLER: *Aus der Geschichte von Schedlau...*, s. 57.

¹⁵⁹⁷ W 1404 roku książę przekazał owym braciom wyższe sądownictwo w tej wsi. Wiadomo z późniejszych dokumentów, że Szydłowiec był własnością Długomiła, zob. C 174a, s. 5, nr 2, 3.

¹⁵⁹⁸ APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1; A. WELTZEL: *Geschichte des edlen, freiherrlichen...*, s. 154—155.

bratem Konrada. Należał on do otoczenia księcia Bernarda¹⁵⁹⁹ i za jego rządów był burgrabią niemodlińskim. Z tym tytułem został odnotowany w 1439 roku, kiedy to wraz z Jerzym Dreskem, starostą niemodlińskim, Antoniuszem z Łambinowic, synem Mikołaja, Hinczą Przechodem, Mikołajem Rabilem i Hansem, wójtem Ścinawy, ręczył spłatę długu Henryka Breitbucha. Do dokumentu przywiesił swoją pieczęć herbową, obecnie mocno przetartą. Przedstawia ona trudne do zidentyfikowania rogate zwierzę zwrócone w lewo¹⁶⁰⁰. 10 stycznia 1440 roku książę nadał mu za wierną służbę stary młyn za Niemodlinem wraz z wszelkimi przynależnościami¹⁶⁰¹. Po przekazaniu księstwa niemodlińskiego Bolkowi V Hans Pange znalazł się na jego dworze. W 1451 roku był jednym z potwierdzających dokument tego księcia dotyczący nadań na rzecz Jadwigi z Besów¹⁶⁰². Hans Pange pożyczył biskupowi Piotrowi na 10% 320 grzywien, które w 1452 roku biskup obiecał mu oddać w następnym roku w Niemodlinie¹⁶⁰³. Jest to ostatnia wzmianka o tym urzędniku. Jego bratem mógł być Henryk z Sądów, żonaty z bliżej nieznaną Małgorzatą. W 1423 roku małżonkowie prosili Stolicę Apostolską o zgodę na odprawienie mszy w lokalnym kościele mimo interdyktu¹⁶⁰⁴. Rodzina żyła w księstwie opolskim jeszcze w XVI wieku, gdzie była zapisywana jako Baumgardzcy¹⁶⁰⁵.

218. Paszek z Sagen

Pochodził prawdopodobnie ze wsi *Sagyn* (dzisiejszy Szczawin, niedaleko Strzelina)¹⁶⁰⁶. W 1414 roku udał się on wraz z księciem Bernardem na wojnę do Prus i został wówczas odnotowany z tytułem komornika (*Kammermeister*)¹⁶⁰⁷.

219. Paweł z Wierzbia

Pochodził ze wsi leżącej w okręgu lublinieckim (*Wirbna*, 8 km na wschód od Lublińca). Brał udział w wojnie głodowej¹⁶⁰⁸.

¹⁵⁹⁹ CDS VI, nr 172 [regist].

¹⁶⁰⁰ APO. Am Nysy, nr 192 = CDS XXXVI, nr 185.

¹⁶⁰¹ A. WELTZEL: *Geschichte des edlen, freiherrlichen...*, s. 117.

¹⁶⁰² Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

¹⁶⁰³ *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 1066.

¹⁶⁰⁴ AS II, nr 1125 = RG. Bd. 4, nr 4160.

¹⁶⁰⁵ Landbuch OR, nr 3.

¹⁶⁰⁶ Miejscowość wzmiankowana w 1301 roku, zob. CDS XVI, nr 2660.

¹⁶⁰⁷ OBA 2111, s. 12.

¹⁶⁰⁸ Ibidem.

220. **P**ich z Jejkowic

Pochodził z Jejkowic (*Jeykowicz*, 5,5 km na zachód od Rybnika)¹⁶⁰⁹. W 1414 roku wyruszył w orszaku księcia Bernarda na wojnę do Prus¹⁶¹⁰. Jego krewni potwierdzali dokumenty raciborskie¹⁶¹¹.

221. **P**iotr

Był włodarzem księcia Alberta. Jako świadek pojawił się na dokumencie tego Piasta wystawionym w 21 czerwca 1323 roku, w którym książę nadał klasztorowi w Jemielnicy wieś Łaziska (*Lasicz*, 13 km na północny wschód od Strzelec Opolskich)¹⁶¹². Nie wiadomo, jakich dóbr był on włodarzem ani z jakiej pochodził rodziny.

222. **P**iotr Botler

W 1397 roku wystąpił na liście wypowiednim rycerstwa niemodlińskiego wysłanym do Namysłowa¹⁶¹³.

223. **P**iotr Buchwald

Podobnie jak Piotr Botler w 1397 roku wystąpił na liście wypowiednim rycerzy niemodlińskich popierających pretensje książąt opolskich do Namysłowa¹⁶¹⁴.

224. **P**iotr Dambrowa z Gubina

Z Dolnych Łużyc pochodził najprawdopodobniej pisarz księżnej Ofki Piotr Dambrowa z Gubina, który był rycerskiego bądź mieszczańskiego pochodzenia¹⁶¹⁵.

¹⁶⁰⁹ O tej rodzinie, zob. R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 2, s. 63.

¹⁶¹⁰ OBA 2111, s. 12.

¹⁶¹¹ CDS VI, nr 177 (dwóch Mikołajów).

¹⁶¹² APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regist].

¹⁶¹³ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

¹⁶¹⁴ Ibidem.

¹⁶¹⁵ D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 484—485.

Na pierwszym przez siebie sporządzonym dokumencie, z 11 lutego 1410 roku, wystąpił z tytułem pisarza nadwornego¹⁶¹⁶. Podobnie określił swoją funkcję na kolejnym dokumencie, z końca 1411 roku¹⁶¹⁷. Na następnym dokumencie, z 4 października 1414 roku, był tylko pisarzem¹⁶¹⁸. Spisywał wszystkie następne dokumenty książęcej¹⁶¹⁹. Po jej śmierci w 1418 roku sporządził dokument Bolka IV i Bernarda niemodlińskiego wystawiony w Głogówku 12 października tego roku¹⁶²⁰.

225. **P**iotr z Ekebrechtsheyde

Pochodził ze wsi Ekebrechtsheyde (dzisiejsza Mroczkowa, 16 km na południe od Grodkowa)¹⁶²¹. W latach 1399—1401 był pisarzem Władysława Opolczyka. Był także plebanem w Krapkowicach¹⁶²². Po śmierci księcia przeszedł do kancelarii jego bratanka Bolka IV, dla którego spisał dokument z 30 maja 1404 roku¹⁶²³. W 1405 roku otrzymał nominację na altarystę nyskiego¹⁶²⁴.

226. **P**iotr Gumprecht von Schlieben

Schliebenowie przenieśli się do księstwa opolskiego z księstwa oleśnickiego. Był to ród wywodzący się z Miśni, który w XIII wieku przybył na Śląsk. Od początku XIV wieku przedstawiciele tej rodziny znaleźli się w otoczeniu książąt oleśnickich¹⁶²⁵. W herbie tego rodu znajdował się w złotym polu trójrzędowy szachowany pas srebrno-czarny. Tak samo w klejnocie znajdował się hełm ze złotymi labrami i bawolimi rogami przeciętymi w połowie pasem identycznym jak w tarczy¹⁶²⁶. Piotr Gumprecht był bliskim współpracownikiem Władysława

¹⁶¹⁶ CDS VI, nr 115 [regest].

¹⁶¹⁷ APWr. Rep. 4f, nr 54b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 67—68.

¹⁶¹⁸ CDS XXXIII, s. 147, nr 20.

¹⁶¹⁹ CDS I, nr 88; APWr. Rep. 102, nr 452, 462, 482; CDS XXXIII, s. 148, nr 24, 25; CDS VI, nr 149 [regest]; S. KOSZYK: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 104, nr 16.

¹⁶²⁰ A. KNOBLICH: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497.

¹⁶²¹ Była to wieś dziedziczna na prawie polskim leżąca w okręgu otmuchowskim, zob. M. GOŁIŃSKI: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu. I. Księstwo nysko-otmuchowskie...*, s. 44.

¹⁶²² CDS VI, nr 86 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 52; CDS I, nr 76; AS I, nr 155; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 485; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

¹⁶²³ CDS VI, nr 103 [regest].

¹⁶²⁴ AS I, nr 155.

¹⁶²⁵ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 282—283.

¹⁶²⁶ S. MIKUCKI: *Rycerstwo słowiańskie...*, s. 113.

Opolczyka. Z jego ramienia był wojewodą przemyskim, a następnie starostą generalnym ruskim¹⁶²⁷.

227. **P**iotr Hecht

Był prawdopodobnie właścicielem morawskich Olšan (*Olschan*, dzisiejsze Olšany u Prostějova niedaleko Ołomuńca)¹⁶²⁸. Pełnił urząd ochmistrza księcia Władysława Opolczyka co najmniej od 21 maja 1394 roku¹⁶²⁹. Po przegranej wojnie z Polską był nazywany marszałkiem¹⁶³⁰.

228. **P**iotr Hertung

Przebywał na dworze księcia Bernarda. Był świadkiem wystawienia dokumentu z 19 lipca 1406 roku¹⁶³¹. W 1414 roku udał się wraz z innymi rycerzami opolskimi na wojnę głodową¹⁶³². Jego synem był zapewne Jan Hartung, świadek na dokumencie Bolka V z 10 kwietnia 1433 roku¹⁶³³.

229. **P**iotr Opal zwany Jeregnowski

Rycerz nieznanego pochodzenia. W 1414 roku wyruszył w orszaku księcia Bernarda na wojnę do Prus¹⁶³⁴.

¹⁶²⁷ Biogram Piotra Gumprechta, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 315—318.

¹⁶²⁸ Wieś była własnością rodziny, której herbem było zębate koło. Takim samym herbem pieczętowali się Hechtowie z Mírova, zob. J. PILNÁČEK: *Staromoravští rodové*. Vídeň 1930, s. 26, 266.

¹⁶²⁹ K. NEITMAN: *Die Pfandverträge...*, nr 2j.

¹⁶³⁰ CDS I, nr 72; CDS VI, nr 88 [regist]. Początkowo Jerzy Sperka uważał, że Piotr Hecht i marszałek Piotr to dwie różne osoby, ponieważ obaj występowali na tym samym dokumencie (o Piotrze Hechcie mowa jest w treści dokumentu, marszałek występuje na liście świadków), zob. IDEM: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 47, przyp. 12. Piotr wraz z Mikołajem Mroczkowicem rozsądził spór między Piotrem Strzałą a konwentem czarnowąskim. Na liście świadków znalazł się Mikołaj Mroczkowic, można zatem założyć, że drugi z sędziów także znalazł się pośród świadków i został zapisany jako Piotr Hecht. W kolejnej publikacji Jerzy Sperka uznał identyczność obu osób, zob. IDEM: *Władysław książę opolski...*, s. 293, przyp. 132.

¹⁶³¹ APWr. Rep. 66, nr 369.

¹⁶³² OBA 2111, s. 11.

¹⁶³³ APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 28—28a.

¹⁶³⁴ OBA 2111, s. 11, 12.

230. **P**iotr z Parszowic

Jego rodowa wieś leżała w okręgu ścinawskim. W 1435 roku był świadkiem na dokumencie księcia Bolka IV, a w 1437 roku i 1438 roku poświadczył dyplomy Jana i Mikołaja¹⁶³⁵.

231. **P**iotr z Pawłowic

Wieś, z której się pisał (*Pauloff*, 4 km na południowy zachód od Gorzowa Śląskiego), leżała nieopodal zamku gorzowskiego. W 1414 roku wyruszył w oddziale księcia Bernarda na wojnę do Prus¹⁶³⁶.

232. **P**iotr Reisewitz

Pochodził z Reisewitz (dzisiejsze Rysiwice, niedaleko Nysy)¹⁶³⁷. Pełnił urząd sędziego niemodlińskiego. 25 stycznia 1369 roku potwierdził, że rycerz Mirzan z Prószkowa odkupił od Henryka z Maniowa prawa do dziedzictwa po Paszku z Chróściny we wsi Ligota (dawniej Ligota Paszka, dzisiejsza Ligota Prószkowska). Do dokumentu sędzia przywiesił swoją pieczęć przedstawiającą w polu podkowę barkiem ku dołowi z krzyżem kawalerskim pośrodku i trzema kitami kokocich kosów zatkniętych (po jednej) na krzyżu i ocelach podkowy¹⁶³⁸.

233. **P**iotr Smolic

Świadek dwóch dokumentów księcia Władysława Opolczyka z 1388 i 1390 roku¹⁶³⁹. Na drugim dyplomie zapisany jako właściciel Jełowej (*Gilowa*, 19 km na północny wschód od Opola), która w 1399 roku została przekazana Henrykowi Rakowskiemu¹⁶⁴⁰. Najpewniej Piotr zmarł bezpotomnie.

¹⁶³⁵ CDS VI, nr 196 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 11e.

¹⁶³⁶ OBA, s. 13.

¹⁶³⁷ O tej rodzinie, zob. J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 978—981; M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 648—649.

¹⁶³⁸ APWr. Rep. 4f, nr 29c. Omówienie pieczęci, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 648—649 (pieczęć nr 634). Rodzina później zmieniała herb na książęc z sześciopromiennymi gwiazdami zatkniętymi w jego rogach, poniżej którego po pewnym czasie dodała muszlę.

¹⁶³⁹ CDS VI, nr 73, 76 [regesty].

¹⁶⁴⁰ CDS VI, nr 88 [regest].

234. **P**iotr Tschonke

W 1397 roku pojawił się na liście wypowiednim wysłanym do Namysłowa¹⁶⁴¹.

235. (z) **P**isarzowic

Z Pisarzowic (9 km na północ od Głogówka)¹⁶⁴² pochodziła rodzina, która pieczętowała się herbem przedstawiającym literę „C” z krzyżem pośrodku, a w rogach tarczy po jednej róży. Nad tarczą hełm z dwoma skrzyżowanymi trójkątami zakończonymi piórami bądź gałęziami świerku¹⁶⁴³. Pierwszym znanym przedstawicielem rodziny był Adam z Jasionej i Pisarzowic, brat Henryka z Grabiny, kasztelana Białej¹⁶⁴⁴. W 1301 roku Adam procesował się z klasztorem cysterskim w Lubiążu o las przylegający do wsi Pisarzowice i Kierpień¹⁶⁴⁵. W tym samym roku rycerz Adam za zgodą swoich synów, Dytryka i Adama, oraz ich przyrodnych braci, Gotarda i Przedbora, zamienił z klasztorem henrykowskim swoją wieś wraz z prawem patronatu, sołectwem, połową karczmy, alodium, lasem, dwoma młynami, prawem wodnym i do połowy ryb wraz z terenem po obydwu brzegach rzeki Osobłogi, która wcześniej rozdzielała Pisarzowice od Kierpienia, na wieś Milejowice (dzisiejsze Miłowice, na południe od Czeladzi), w ziemi bytomskiej¹⁶⁴⁶. Nie są znane dalsze losy tej rodziny.

236. (z) **P**leśnicy

Ze wsi Pleśnica (*Plesnicz*, 8,5 km na południe od Korfantowa) pochodzili Konrad i jego brat Marcin. W 1414 roku wyruszyli z księciem Bernardem na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu¹⁶⁴⁷. Jest to jedyna znana o nich informacja.

¹⁶⁴¹ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

¹⁶⁴² Na wschód od osady znajdował się gródek rycerski, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 389—390.

¹⁶⁴³ M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 359—360 (pieczęć nr 313).

¹⁶⁴⁴ Szerzej, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo...*, s. 23—24.

¹⁶⁴⁵ APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regist].

¹⁶⁴⁶ APWr. Rep. 91, nr 134—137 = CDS XVI, nr 2664 [regist] (na ostatnim dokumencie zmieniono nazwę Henryków na Lubiąż).

¹⁶⁴⁷ OBA 2111, s. 12.

237. (z) **P**ławniowic

Właścicielem *fortalicum* w Pławniowicach (*Plawnouicz*, 25 km na północ od Sośnicowic) był rycerz księcia Alberta o imieniu Marek. Był on świadkiem wystawienia dokumentu przez tego księcia w 1364 roku¹⁶⁴⁸. Jednym z jego synów był Paszek, kanonik opolski urodzony około 1345 roku¹⁶⁴⁹. W czasie wojen Władysława Opolczyka z Królestwem Polskim zameczek Marka wpadł w ręce wroga¹⁶⁵⁰. Tuż przed 5 grudnia 1409 roku synowie Marka sprzedali *fortalicum* Stefanowi Strzale z Chechła¹⁶⁵¹. Prawdopodobnie dwaj inni synowie bądź też wnukowie Marka przenieśli się na terytorium Królestwa Polskiego. Sługa Władysława Jagiełły — Wierenko z Pławniowic — otrzymał od króla zapis we wsi Mirów na 60 grzywien powiększone w 1405 roku o kolejne 20 grzywien. Wierenko był tenutariuszem Mirowa i Lubiczka. Jego żoną była bliżej nieznana Piechna, która miała zapisane wiano na tych wsiach. Wierenko zmarł w 1425 roku, a jego spadkobiercą był brat Nawój. W 1426 roku Mirów został najprawdopodobniej wykupiony przez starostę olsztyńskiego Jana ze Szczekocin¹⁶⁵².

238. **P**łochta

Osoba o tym imieniu pojawiła się na liście wypowiednim rycerzy, którzy wyruszyli na wojnę do Prus wraz z księciem niemodlińskim, adresowanym do zakonu krzyżackiego¹⁶⁵³.

¹⁶⁴⁸ CDS II, s. 91, nr 16.

¹⁶⁴⁹ MV. T. 3, nr 303 (tu podano, że w 1365 roku Paszek miał 20 lat), 387 (informacja, że był kanonikiem opolskim). Na tych dokumentach został zapisany jako syn Marka z *Planowicz*, co jest ewidentnym przekruceniem nazwy Pławniowice. Krótki biogram Paszka, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 157.

¹⁶⁵⁰ Jerzy Sperka podaje — na podstawie badań Jerzego Horwata — że Pławniowice znajdowały się na terytorium ksiąząt cieszyńskich, zob. J. HORWAT: *Księstwo bytomskie...*, s. 81 oraz mapa w załączniku; J. SPERKA: *Z dziejów wojen Władysława Jagiełły...*, s. 317—328; IDEM: *Szafrancowie herbu Stary Koń. Z dziejów kariery i awansu w późnośredniowiecznej Polsce*. Katowice 2001, s. 64—66; IDEM: *Wojny Władysława Jagiełły...*, s. 50; IDEM: *Władysław książę opolski...*, s. 224. Pławniowice znajdowały się w okręgu sośnicowickim, a więc należały do bratanków Władysława Opolczyka, co wyraźnie zaznaczono w dokumencie z 5 grudnia 1409 roku, zob. APWr. Rep. 108, nr 8.

¹⁶⁵¹ APWr. Rep. 108, nr 8. Błędny jest pogląd J. Horwata, jakoby Marek był synem Stefana Strzały. Historyk ten musiał źle zrozumieć sens wymowy źródła, zob. IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 438. Poprawne omówienie tego dokumentu, zob. J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 886.

¹⁶⁵² SHGKR Cz. 4, s. 532; K. NABIAŁEK: *Starostwo olsztyńskie od XIV do połowy XVII wieku*. Kraków 2012, s. 189.

¹⁶⁵³ OBA 2111, s. 12.

239. Pniewscy

Rodzina pochodząca z Pniowa (9 km na południowy wschód od Toszka) w okręgu toszeckim, Paniowa (6 km na południe od Rudy Śląskiej) w okręgu bytomskim bądź Pniewa w okręgu grodkowskim. Mikołaj *Panewski* był świadkiem dokumentu księcia Bernarda wystawionego 24 grudnia 1407 roku w Strzelcach¹⁶⁵⁴. W 1414 roku na wojnę głodową z tym Piastem pojechał Dzierśław Pniewski¹⁶⁵⁵. Ich krewną była zapewne Agnieszka Pniowska, zakonnica czarnowąska, notowana w źródłach w latach 1410—1419¹⁶⁵⁶.

240. Pogorzela

Na początku XIV wieku na dworze Bolesława I przebywał Jarosław z Michałowa, przedstawiciel Pogorzelów, którzy pieczętowali się herbem w Polsce nazywanym Grzymała¹⁶⁵⁷. Jarosław był prawdopodobnie synem Wincentego¹⁶⁵⁸. Należał początkowo do otoczenia Bolesława I. Dla tego księcia potwierdzał dokumenty od 1308 roku, będąc od początku pasowanym rycerzem¹⁶⁵⁹. Po śmierci księcia znalazł się w otoczeniu jego najstarszego syna Bolesława Pierworodnego, księcia niemodlińskiego¹⁶⁶⁰. 23 czerwca 1330 roku książę Albert strzelecki zastawił Jarosławowi prawa książęce we wsi Zimnice za 100 grzywien¹⁶⁶¹.

W otoczeniu księcia Bernarda pojawił się Mikołaj Pogorzela. Wystąpił na liście świadków dokumentu tego Piasta z 19 sierpnia 1403 roku¹⁶⁶², później natomiast miał zatarg z Marcinem Bogacickim. Spór dotyczył części Bogacic po krewnym Marcina, Mikołaju z Bogacicy. Postanowiono, że Mikołaj Pogorzela ma zapłacić Marciniowi i jego spadkobiercom 3 kopy groszy czynszu, który on i jego przodkowie siadali

¹⁶⁵⁴ APWr. Rep. 4f, nr 68.

¹⁶⁵⁵ OBA 2111, s. 11.

¹⁶⁵⁶ CDS I, nr 85, 94, 100, 102.

¹⁶⁵⁷ T. JUREK: *Rodowód Pogorzelów...*, s. 21—23. Omówienie pieczęci przedstawicieli tej rodziny, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 568—584 (pieczęcie nr 532—554).

¹⁶⁵⁸ Szerzej jego biogram, zob. T. JUREK: *Rodowód Pogorzelów...*, s. 62—63.

¹⁶⁵⁹ CDS XVI, nr 3017; CDS I, s. 21 = CDS XVI, nr 3033 [regist]; Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regist]; CDS XVI, nr 3196; APWr. Rep. 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239, APWr. Rep. 91, nr 169 = CDS XVI, nr 3325 [regist].

¹⁶⁶⁰ APWr. Rep. 91, nr 194 = CDS XVIII, nr 3747 [regist]; APWr. Rep. 91, nr 199 = CDS XVIII, nr 3902 [regist]; APWr. Rep. 91, nr 203 = CDS XVIII, nr 4090 [regist]; APWr. Rep. 91, nr 204 = CDS XVIII, nr 4091 [regist].

¹⁶⁶¹ CDS VI, nr 7 [regist] = CDS XXII, nr 4952.

¹⁶⁶² APWr. Rep. 4f, nr 29e. Na temat związków rodzinnych Mikołaja, zob. T. JUREK: *Rodowód Pogorzelów...*, s. 21—23.

w Bogacicach, leżący tam staw ma zaś należeć do Mikołaja i jego spadkobierców. Ugodę tę potwierdził także inny Pogorzela, Zygmunt¹⁶⁶³. 27 marca 1425 roku Mikołaj wraz ze swoim synem Jaraczem przekazał swoją część Bogacicy Mikołajowi Hundowi za inne dobra oraz 15 grzywien¹⁶⁶⁴. Poddanym tego księcia był także Heincze Pogorzela z Meristawu, który potwierdził 5 września 1409 roku dokument Bernarda niemodlińskiego¹⁶⁶⁵. W następnym roku Bernard nadał mu za wierną służbę wyższe prawa książęce w należących do tego rycerza dobrach i wsiach Sarny (*Zerischin*, dzisiejsze Sarny Wielkie, 13 km na północny zachód od Niemodlina) oraz Stroszowice (*Stroschkowicz*, niedaleko Sarn Wielkich)¹⁶⁶⁶. Heincze 6 listopada 1415 roku sprzedał 1/3 zamku Meristaw wraz z przyległymi wsiami Stroszowice i Sarny za 300 grzywien swojemu bratu stryjecznemu Wilhelmowi Pogorzelowi¹⁶⁶⁷.

241. (z) **P**onoszowic

Rodzina pochodząca z zaginionej wsi¹⁶⁶⁸. Gotko i Stefan z Ponoszowic w 1397 roku wystąpili na liście wypowiednim rycerzy niemodlińskich wobec Namysłowa¹⁶⁶⁹. Byli zapewne synami bądź bratanek Michała z Ponoszowic, który w 1369 roku zakupił alodium w Kühschmalz¹⁶⁷⁰. W 1414 roku na wojnę głodową pojechali bracia Hincza i Mikołaj z Ponoszowic¹⁶⁷¹.

242. **P**oznowiccy, (z) Poznowic

Rodzina pochodząca z Poznowic (*Posnowicz*, 12 km na zachód od Strzelec Opolskich). Wieś ta należała do Bertolda Wiczka, który był w 1364 roku skarbnikiem

¹⁶⁶³ APO. Am Kluczborka, nr 8. Możliwe, że jest on tożsamy ze starostą świdnickim, zob. T. JUREK: *Rodowód Pogorzelów...*, s. 80—81.

¹⁶⁶⁴ CDS VI, nr 172 [regest]. Jego biogram, zob. T. JUREK: *Rodowód Pogorzelów...*, s. 83.

¹⁶⁶⁵ APWr. Rep. 108, nr 8.

¹⁶⁶⁶ CDS VI, nr 116 [regest]. Genealogię Heincza, zob. T. JUREK: *Rodowód Pogorzelów...*, s. 79—80.

¹⁶⁶⁷ CDS XIV, s. 165; T. JUREK: *Rodowód Pogorzelów...*, s. 80.

¹⁶⁶⁸ CDS XIV, s. 99. Wieś ta pojawia się także w urbarzu opolskim z 1566 roku. Została wówczas wymieniona w sąsiedztwie Dąbrowy, Mechnic i Oldrzychowic. W 1566 roku właścicielem tej osady był Jan Ponoszowski, zob. Urbarz I, s. 118. Zapis nie mógł dotyczyć Poniszowic leżących 25 km na północny zachód od Gliwic.

¹⁶⁶⁹ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

¹⁶⁷⁰ Neisser Lagerbücher, nr 130.

¹⁶⁷¹ OBA 2111, s. 12.

księcia Alberta¹⁶⁷². Jego córką była zakonnica czarnowąska o imieniu Ofka¹⁶⁷³. W 1414 roku na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu wraz z księciem Bernardem wyruszył Dytryk z Poznowic¹⁶⁷⁴. Jasiek z Poznowic w 1418 roku zakupił od księcia Bernarda folwark przy Sławięcicach. W 1425 jego brat Marcin nabył karczmę w Sławięcicach¹⁶⁷⁵.

243. (z) Półwsi

Pochodzili z Półwsi (*Halbendorf*, dziś część Opola) i prawdopodobnie byli powiązani z właścicielami wsi Odra, o czym świadczy między innymi posiadanie dóbr w Półwsi przez Mikołaja z Odry¹⁶⁷⁶. Prawdopodobnie z rodziny Odra pochodziła pierwsza żona Mikołaja z Półwsi, która miała dobra w Bierkowicach należących do rodziny z Odry¹⁶⁷⁷. Pierwszy znany właściciel Półwsi, Mikołaj z Półwsi, nie był wbrew twierdzeniom J. Horwata spokrewniony z Hynkiem Rulonem, żonatym z Jutą, gdyż był on właścicielem Półwsi pod Strzelcami¹⁶⁷⁸. Mikołaj pierwszy raz pojawił się jako świadek na dokumencie księcia opolskiego wystawionym 14 stycznia 1419 roku w Leśnicy¹⁶⁷⁹. W następnym roku był z księciem w Żędowicach (*Zindiwitz*, 20 km na północny wschód od Strzelca Opolskich)¹⁶⁸⁰, a w 1421 roku potwierdził dokument spisany w Opolu¹⁶⁸¹. We wrześniu następnego roku był znów wraz z księciem w Żędowicach¹⁶⁸². Widać zatem, że w tym czasie był on niemal stale przy Bernardzie niemodlińskim. W 1425 roku potwierdził dwa dokumenty tego Piasta wystawione w Strzelcach¹⁶⁸³, a pod koniec 1426 roku nabył wójtostwo w Ujeździe¹⁶⁸⁴. Od tego czasu nie pojawiał się już w otoczeniu księcia

¹⁶⁷² CDS II, s. 91, nr 16. Najpewniej był tożsamy z Bertoldem, który pojawił się na dokumencie tego księcia z 21 czerwca 1321 roku, zob. APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regist].

¹⁶⁷³ CDS I, nr 53, 62.

¹⁶⁷⁴ OBA 2111, s. 11.

¹⁶⁷⁵ B. MUSCHOL: *Die Herrschaft Slawentzitz/Ehrenforst in Oberschlesien. Piastisches Kammergut im Spätmittelalter, sächsischer Adelsbesitz und Hohenlohesche Residenz in der Neuzeit*. Sigmaringen 1993, s. 23.

¹⁶⁷⁶ APWr. Rep. 107, nr 68.

¹⁶⁷⁷ AAWr., sygn. M49, KK 41.

¹⁶⁷⁸ Zob. biogram Rulonów.

¹⁶⁷⁹ CDS VI, nr 151 [regist].

¹⁶⁸⁰ CDS II, s. 96, nr 28.

¹⁶⁸¹ CDS VI, nr 167 [regist].

¹⁶⁸² CDS I, nr 106.

¹⁶⁸³ CDS II, s. 97, nr 29; D 384, s. 40—42.

¹⁶⁸⁴ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 1172.

niemodlińskiego, zapewne z uwagi na fakt, iż oddawał swe usługi biskupowi wrocławskiemu, który w 1427 roku zwolnił go za to ze wszelkich powinności wynikających z posiadania wójtostwa w biskupim Ujeździe¹⁶⁸⁵. Mikołaj zmarł przed 18 kwietnia 1439 roku, gdyż tego dnia jego majątkiem podzielili się jego syn Mikołaj i córka Nela. Problem podziału rozstrzygali pleban leśnicki Stefan Aleksander, sędzia opolski Adam z Warłowa oraz Mikołaj i Piotr z Lubszy. Zdecydowali oni, że Nela przejmie połowę wsi Bierkowice wraz z działem macochy, jak również Półwieś z przyległościami i młynem, do Mikołaja natomiast miało należeć wszystko to, co posiadał jego ojciec w Ujeździe¹⁶⁸⁶. Mikołaj przeszedł na służbę Bolka V — który w tym czasie posiadał okręg ujejski na prawach zastawu — i występował na dokumentach jako Ujazdowski. Dla księcia głogóweckiego potwierdził dwa dokumenty z listopada 1456 roku¹⁶⁸⁷. Prawdopodobnie potomkiem Neli był Jan z Półwsi, kustosz opolski. Na płycie nagrobnej znajdującej się w katedrze opolskiej widnieje również herb późniejszych panów z Półwsi przedstawiający gryfa¹⁶⁸⁸.

244. (z) **P**rądów

Pochodzili ze wsi Prądy (*Brande*, 6 km na wschód od Niemodlina). Pierwszym znanym przedstawicielem rodziny był Bogusz, który potwierdził dokument Bolesława Pierworodnego z 20 listopada 1328 roku¹⁶⁸⁹. Jego synami bądź wnukami byli Mikołaj, Rugle i Bernard, którzy wraz z innymi rycerzami niemodlińskimi w 1397 roku wystawili list wypowiedni przeciwko Namysłowowi¹⁶⁹⁰. Mikołaj w następnym roku potwierdził dokument dla klasztoru czarnowąskiego¹⁶⁹¹. W późniejszych dokumentach nie pojawiają się żadni przedstawiciele tej rodziny.

245. **P**rószkowscy, (z) Prószkowa

Rodzina pieczętująca się w późnym średniowieczu herbem przedstawiającym na dzielonej w słup tarczy dwie podkowy barkami ku sobie w pas, w klejnocie

¹⁶⁸⁵ Ibidem, nr 1182.

¹⁶⁸⁶ AAWr., sygn. M49, KK 41.

¹⁶⁸⁷ CDS XXXIII, s. 34, nr 17; APO. Am Olesna, nr 7.

¹⁶⁸⁸ Fotografia płyty, zob. S. BALDY: *Katedra Świętego Krzyża w Opolu. W 700-lecie parafii Św. Krzyża*. Opole 1994, s. 19. Jan miał siostrę Machnę, żonę Melchiora Wilkowskiego. Wiadomo, że ich ojcem był Mikołaj Misie z Półwsi, zob. Landbuch OR, s. nr 140, 141.

¹⁶⁸⁹ APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, s. 31—32, nr 31 = CDS XVI, nr 4773 [regist].

¹⁶⁹⁰ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

¹⁶⁹¹ CDS I, nr 69.

natomiast znajdował się jelen¹⁶⁹². Pierwszy znany herb Prószkowskich przedstawiał tylko dwie podkowy barkami ku sobie w pas¹⁶⁹³. Nieco podobny herb (pole niedzielone, a między podkowami krzyż) w Polsce nazywany był Czewoja¹⁶⁹⁴. Według Bartosza Paprockiego protoplastą Prószkowskich był Stanimir, pełniący w 1286 roku funkcję kasztelana raciborskiego¹⁶⁹⁵. W tym roku z tym urzędem był poświadczony Stoigniew¹⁶⁹⁶, którego najpewniej Paprocki utożsamiał ze Stanimirem. Stoigniew był kasztelanem co najmniej do 9 kwietnia 1306 roku¹⁶⁹⁷. M. Cetwiński uznał go za przedstawiciela rodziny Dzierżykrajowiców (Okszców)¹⁶⁹⁸, raczej nie był protoplastą Prószkowskich. Natomiast na początku XIV wieku na dokumentach księcia opolskiego pojawia się Stanimir. W 1308 roku otrzymał od księcia opolskiego za wierną służbę wieś Kąty (*Kanti*, dzisiejsze Kąty Opolskie, 16 km na południe od Opola). Ten dokument potwierdził Beldo, pierwszy pewny przedstawiciel rodziny Prószkowskich¹⁶⁹⁹. Stanimir potwierdzał później kilka dokumentów dla tego Piasta, przy czym był zapisywany jako Stanimir *de Thirna* (*Tyrna*, *Thircola*, *Thireldo*, *Thirela*, *Thircula*)¹⁷⁰⁰. Możliwe, że nazwa miejsca, z którego się pisał, brzmiała *Twierdza*. W podobny sposób został odnotowany jeden z późniejszych Prószkowskich, Mirzan¹⁷⁰¹.

Na początku XIV wieku z Prószkowa (*Proskuow*, 15 km na południowy zachód od Opola) pisali się bracia: Otton — wówczas pasowany rycerz —

¹⁶⁹² J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 900—903.

¹⁶⁹³ Najstarsza znana pieczęć Prószkowskich występuje bez klejnotu, a tarcza herbowa nie była dzielona w słup, zob. APWr. Rep. 125, nr 218. Na pieczęci Jana Prószkowskiego z 1487 roku tarcza wciąż jest niepodzielona, zob. APWr. Rep. 132c. Depozyt Księstwa Oleśnickiego, nr 389. Szerzej, zob. niżej.

¹⁶⁹⁴ J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 103—104. Aczkolwiek zapiski z końca XIV wieku informują tylko o dwóch podkowach, a więc herbie identycznym z XIV-wiecznym wizerunkiem godła Prószkowskich.

¹⁶⁹⁵ B. PAPROCKI: *Stambuch slezský: w kterem Hospodar s Hostem o mnohých wecech Spasytelných rozprawegij Pod Erby a Rody starodawnych Panuw, Panuw a Rytystwa knyżestwij hornijch w Slezcy: na čtyři czasky a dvě knihy sebrane a sepsane*. Brno 1609, br. pag.; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 900.

¹⁶⁹⁶ Jako kasztelan raciborski poświadczony był od 1286 do 1290 roku, zob. SUB. Bd. 5, nr 266, 442, 512. Jego bratem był Więclaw, zob. Ibidem, nr 266.

¹⁶⁹⁷ CDS II, s. 114—117, nr 10, s. 117—119, nr 11.

¹⁶⁹⁸ M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 54—55.

¹⁶⁹⁹ CDS XVI, nr 2978. Zdaniem J. Horwata folwark, którego dotyczyła transakcja, znajdował się w pobliżu Sławic, zob. J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 412, przyp. 664. Historyk ten pomylił jednak Sławice ze Żłinicami (*Sleynitz*).

¹⁷⁰⁰ CDS XVI, nr 3017, 3033, 3264, 3325, 3340 (dwa ostatnie dokumenty potwierdził także Beldo); CDS VI, nr 9 [regist].

¹⁷⁰¹ APWr. Rep. 4f, nr 65c; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 900; E. HEINRICH, A. PAWEŁCZYK: *Zarys dziejów Prószkowa*. Prószków 2000, s. 17.

i Bełdo¹⁷⁰². Bełdo pierwszy raz pojawił się w 1308 roku na dokumencie księcia opolskiego dotyczącym przekazania przez Bolesława Stanimirowi wsi Kąty¹⁷⁰³. Był także świadkiem na dyplomach z 22 listopada 1311 roku, 29 listopada 1312 roku oraz 21 marca 1313 roku, gdzie został określony sługą księcia¹⁷⁰⁴. Synami Ottona byli Budziwoj i Ociesław, którzy w 1319 roku sprzedali stryjowi Bełdzie swoje części wsi Prószków¹⁷⁰⁵. Budziwoj w późniejszym czasie nabył dobra w okręgu strzeleckim. W 1342 roku syn Ottona odsprzedał 10 łanów, które posiadał we wsi Łągiewniki (dziś zaginiona, leżała niedaleko Jemielnicy), klasztorowi w Jemielnicy. Świadcami Budziwoja byli Gerlach z Siedlec, Piotr ze Zwozu, Henko z Gąsiorowic, Przecław z Tomic, Mikołaj kapelan książęcy i Bełdo, pleban strzelecki, protonotariusz książęcy, a zarazem, o czym niżej, brat stryjeczny Budziwoja¹⁷⁰⁶. Bełdo Starszy w latach 1316—1329 pełnił funkcję podłowczego księcia Bolka II opolskiego¹⁷⁰⁷, a następnie w latach 1343—1345 był sędzią¹⁷⁰⁸. W 1343 roku książę zatwierdził jego testament, w którym zapisał on franciszkanom opolskim łakę Łączynoga koło Prószkowa leżącą pomiędzy rzeką a drogą do wsi Przechód¹⁷⁰⁹. W 1337 roku wraz z książętami opolskimi potwierdził sprzedaż Siewierza dokonaną przez księcia bytomsko-kozielskiego na rzecz księcia cieszyńskiego¹⁷¹⁰. Jego synami byli Bełdo i Mirzan z Prószkowa. Pierwszy z nich wybrał karierę duchowną. 24 marca 1333 roku potwierdził jeden dokument klasztoru czarnowąskiego¹⁷¹¹. W 1336 roku książę opolski pozwolił mu szukać złota w jego prószkowskich dobrach¹⁷¹². W latach 1333—1337 młodszy Bełdo

¹⁷⁰² Obaj znaleźli się w 1312 roku na liście świadków Bolesława I, przy czym drugi przedstawiciel tej rodziny został podany bez nazwy miejscowości, z której się zwykle pisał, zob. CDS VI, nr 4 [regist] = CDS XVIII, nr 3247 [regist]. O ich pokrewieństwie, zob. niżej.

¹⁷⁰³ CDS XVI, nr 2978

¹⁷⁰⁴ Ibidem, nr 3239; 3325; 3340.

¹⁷⁰⁵ CDS XVIII, nr 3937.

¹⁷⁰⁶ APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regist]. Jerzy Rajman błędnie podał imię ojca Budziwoja — Milon, zob. IDEM: *Jemielnica...*, s. 24.

¹⁷⁰⁷ CDS XVIII, nr 3566; APO. Am Opola, nr 37; CDS I, nr 29; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 388—389, 440—441 (temu autorowi nie był znany dokument z 1329 roku).

¹⁷⁰⁸ APWr. Rep. 108, nr 3; APWr. Rep. 71, nr 22 = CDS I, nr 35 = RŚ. T. 1, nr 301 [regist]; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 388—389.

¹⁷⁰⁹ APWr. Rep. 108, nr 3 = RŚ. T. 1, nr 56; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 409—410. Sędzią zostawała osoba doświadczona, a więc urząd ten wieńczył karierę danej osoby, zob. W. DOMINIĄK: *Ostatni władca Górnego Śląska. Władysław I, pan na Opolu i Raciborzu (1225—1281)*. Racibórz 2009, s. 99.

¹⁷¹⁰ LuBS. Bd. 2, s. 625—626.

¹⁷¹¹ CDS I, nr 33.

¹⁷¹² CDS XXIX, nr 5628 = CDS XX, s. 18.

był kanclerzem Bolka II¹⁷¹³. Był on także pisarzem Alberta strzeleckiego oraz plebanem strzeleckim¹⁷¹⁴. W połowie XIV wieku był odnotowywany z tytułem magistra oraz pełnił funkcję adwokata wrocławskiego konsystorza oraz kanonika i prokuratora¹⁷¹⁵. Jako kanonik wrocławski 1 października 1365 roku rozstrzygał spór o dziesięciny między klasztorem trzebnickim a plebanem w Byczeniu. Wystawił wówczas dokument, do którego przywiesił swoją pieczęć dzieloną w pas. W dolnym polu znajdował się herb Prószkowskich: dwie podkowy barkami ku sobie w pas¹⁷¹⁶. Bełdo zmarł 1 września 1369 roku¹⁷¹⁷.

Mirzan, syn Bełdy Starszego, pierwszy raz pojawił się na dokumencie Alberta strzeleckiego z 1323 roku, w którym został określony jako pisarz¹⁷¹⁸. W 1349 roku wdał się w spór z Wacławą, wdową po Teodoryku z Modzurowa, o 5 łanów znajdujących się w tej wsi¹⁷¹⁹. Trzy lata później znalazł się na czele listy świadków na dokumencie księcia opolskiego Bolka II¹⁷²⁰, w 1357 roku nabył od Henryka Kotulińskiego za ponad 50 grzywien wieś Przysiecz (*Przischecz*, 18 km na południowy zachód od Opola)¹⁷²¹, a w 1360 roku kupił część Prószkowa¹⁷²². W 1362 roku Mirzan nabył od Jerzego, syna Abrahama z Sieronowic, część wsi

1713 D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 466. Autor uznał w tym miejscu, że ów Bełdo był tożsamy z podłowczym. Niestety, niemiecki historyk pomieszał dane o obu tych postaciach, zob. Ibidem, s. 388—389. Także Iwona Pietrzyk łączy te dwie postacie, gdyż uważa, iż notariusz Bełdo był świeckim pracownikiem (zapewne na podstawie pełnienia przez starszego Bełdę urzędu podłowczego), zob. EADEM: *Udział osób duchownych w pracach kancelarii książąt opolskich (Bolesława I, Bolesława II i Bolesława III)*. W: *Tysiącletnie dziedzictwo kulturowe diecezji wrocławskiej*. Red. A. BARCIAK. Katowice 2000, s. 108. E. Heinrich oraz A. Pawełczyk dostrzegli, że istniało dwóch Bełdów, zob. E. HEINRICH, A. PAWEŁCZYK: *Zarys dziejów...*, s. 17, 77.

1714 CDS II, s. 88, nr 14; RŚ. T. 1, nr 740; A. NOWACK: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 14; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 389. Łączenie tych dwóch funkcji było częste w księstwie strzeleckim, zob. A. NOWACK: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 15.

1715 G. SCHNIDLER: *Das Breslauer Domkapitel...*, s. 325—326; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 389. Z racji pełnienia tych funkcji znalazł się na dokumentach biskupa Przecława i kapituły wrocławskiej, zob. LuBS. Bd. 2, s. 33—36, 217—218; RŚ. T. 1, nr 740, 741, 776, 790; RŚ. T. 2, nr 140, 163, 312, 318, 416, 454, 460, 556, 562, 694, 747, 754, 824, 1008, 1061; RŚ. T. 3, nr 46, 110, 128, 161, 274, 418, 452, 520; RŚ. T. 4, nr 92, 200, 383; RŚ. T. 5, nr 74, 180, 242, 246; Sommerberg III, s. 146—147.

1716 APWr. Rep. 125, nr 218. W górnym znajdowała się majuskułna litera M z koroną, znak związany zapewne z pełnieniem przez Bełdę obowiązków w diecezji wrocławskiej.

1717 B. SCHNIDLER: *Das Breslauer Domkapitel...*, s. 326.

1718 APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 86, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270.

1719 Sommerberg I, s. 971 = RŚ. T. 2, nr 105 [regest] = NKKO, s. 166—167, nr 156 [regest].

1720 Sommerberg I, s. 972 = RŚ. T. 2, nr 751 [regest].

1721 APWr. Rep. 4f, nr 65 k = RŚ. T. 3, nr 571 [regest] = Katalog. T. 4, nr 327 (tu błędnie podano, że przedmiotem transakcji była wieś Smolarnik) [regest bez listy świadków]. Cena jest widoczna tylko częściowo, gdyż w części tekstu znajduje się obecnie dziura.

1722 APWr. Rep. 4f, nr 65c. W miejscu, gdzie podano sprzedającego oraz cenę transakcji, znajduje się obecnie dziura.

Prószków¹⁷²³, a w 1369 roku kupił od Piotra, Heyma, Agnieszki, Ofki, Anny i Aliny, dzieci Henryka z Maniowa, Ligotę Paszka (dzisiejsza Ligota Prószkowska, 17,5 km na południowy zachód od Opola) za 30 grzywien¹⁷²⁴. Prawdopodobnie Mirzan i Henryk poślubili siostry Paszka i po jego śmierci dochodzili swych praw do jego majątku. Śladem tego powinowactwa jest imię innego przedstawiciela Prószkowskich — Paszek¹⁷²⁵. Mirzan jako świadek znalazł się na dokumencie Władysława Opolczyka z 14 lipca 1363 roku¹⁷²⁶, a następnie na dokumencie Bolka opolskiego i Henryka niemodlińskiego z 5 maja 1371 roku¹⁷²⁷. 10 października 1382 roku rycerz Mirzan z Prószkowa zakupił od Stanimira z Kątów za 16 grzywien folwark leżący pomiędzy Żlinicami a Zimnicami Małymi¹⁷²⁸. Ten Stanimir, jak można sądzić po imieniu oraz miejscowości, z której się pisał, był potomkiem Stanimira, prawdopodobnego ojca Bełdona i Ottona z Prószkowa. Potwierdza to dokument z 1393 roku, w którym Sebisz z Kątów stwierdził, że posiadał Kąty po swoim przodku (*Altwater*) Stanimirze¹⁷²⁹. W 1383 roku był jednym ze świadków podziału księstwa niemodlińskiego między Władysława Opoczyka a jego bratanków¹⁷³⁰. W 1384 roku Mirzan potwierdził dokument Jana Kropidły¹⁷³¹. Do kolejnego pokolenia Prószkowskich należeli Paszek z Prószkowa, świadek dokumentów księcia Alberta z 1360 i 1361 roku¹⁷³², oraz Jerzy z Prószkowa, odnotowany w 1393 roku jako starosta niemodliński¹⁷³³. Byli oni prawdopodobnie synami Mirzana.

Do następnego pokolenia Prószkowskich należało rodzeństwo: Adam, Otton i Małgorzata¹⁷³⁴. O Małgorzacie wiadomo, że była żoną Herburt z Rogowa¹⁷³⁵.

¹⁷²³ APWr. Rep. 4f, nr 65d.

¹⁷²⁴ APWr. Rep. 4f, nr 29c. Mirzan był już wówczas pasowanym. Został także zapisany jako właściciel *Pructo* (J. Pilnáček odczytał tę miejscowość jako *Wrzinci*, zob. IDEM: *Rody...*, D. 3, s. 901). Prawdopodobnie pod tą nazwą kryją się Prusice, czyli dzisiejszy Przysiecz. W tym samym roku sędzia niemodliński potwierdził transakcję, zaznaczając, że dotyczy ona Ligoty należącej wcześniej do Paszka z Chrósciny, stąd najpewniej określenie tej osady Ligota Paszka. Miesiąc później potwierdził tę transakcję książę niemodliński, zob. APWr. Rep. 4f, nr 29d.

¹⁷²⁵ B. PAPROCKI: *Stambuch slezský...*, br. pag.; D 370, s. 79—80 (zapisany jako *Iesco*).

¹⁷²⁶ CDS VI, nr 30 [regist].

¹⁷²⁷ DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58.

¹⁷²⁸ APWr. Rep. 4f, nr 72aa.

¹⁷²⁹ APWr. Rep. 4f, nr 43d.

¹⁷³⁰ CDS VI, nr XVII. Następnego dnia potwierdził inny dokument księcia Władysława dotyczący rozliczeń tego Piasta z bratankami, zob. CDS VI, nr 66 [regist].

¹⁷³¹ APWr. Rep. 4f, nr 11d.

¹⁷³² B. PAPROCKI: *Stambuch slezský...*, br. pag.; D 370, s. 79—80 (zapisany jako *Iesco*).

¹⁷³³ H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 14.

¹⁷³⁴ *Die ältesten Belehnungs- und Lehensgerichtsbücher...*, nr 58 (wpis z datą 1403); O. ŁASZCZYŃSKA: *Ród Herburtów...*, s. 370.

¹⁷³⁵ O. ŁASZCZYŃSKA: *Ród Herburtów...*, s. 370; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 226.

Z kolei pierwszy z braci znalazł się w otoczeniu Bolka IV i już w 1393 roku potwierdził dokument tego księcia i Jana Kropidły¹⁷³⁶. Na początku XV wieku kilkakrotnie znajdował się wśród świadków na dokumentach tego Piasta¹⁷³⁷. Za zasługi na rzecz księcia Adam z Prószkowa otrzymał 9 sierpnia 1403 roku od Bolka IV prawa książęce we wsiach Ligota (dzisiejsza Ligota Prószkowska) i Przysiecz¹⁷³⁸. Następny dokument potwierdził Adam 15 lat później¹⁷³⁹, po czym znów nie pojawił się przez kilka lat na liście świadków. Dopiero 25 kwietnia 1426 roku potwierdził dokument księcia opolskiego¹⁷⁴⁰.

Otton wybrał służbę u księcia Bernarda. Pierwszy raz jako świadek dokumentu tego księcia został potwierdzony 24 grudnia 1407 roku w Strzelcach¹⁷⁴¹. Także z kolejnych dokumentów — z 10 stycznia 1408 roku, 22 stycznia, 2 lipca i 5 września 1409 roku — wynika, że był w Strzelcach i Niemodlinie wraz z Bernardem¹⁷⁴². W następnym roku potwierdził dokumenty sporządzone w Niemodlinie i Strzelcach¹⁷⁴³. Widać zatem, że Otton należał do ścisłego otoczenia księcia niemodlińskiego, gdyż przemieszczał się wraz z nim i rokrocznie poświadczał jego dokumenty. W 1414 roku wyruszył z księciem do Prus na wojnę z Zakonem¹⁷⁴⁴. Aż do 1434 roku potwierdzał niemal wszystkie dokumenty tego Piasta spisane w Opolu, Strzelcach i Niemodlinie¹⁷⁴⁵, brakowało go natomiast u boku księcia, gdy ten udawał się do okręgu lublinieckiego¹⁷⁴⁶. Zmarł zapewne około 1434 roku.

Synami Adama bądź Ottona byli Jan Starszy i Adam z Prószkowa. Pierwszy z nich należał do otoczenia Mikołaja I, dla którego poświadczył dokument z 1443 roku. Pracował w kancelarii tego księcia co najmniej od 1457 roku¹⁷⁴⁷ aż do

¹⁷³⁶ DB. Bd. 1. Th. 3, s. 124—125.

¹⁷³⁷ 7 kwietnia 1402 roku (APWr. Rep. 4f, nr 12), 18 czerwca 1402 roku (CDS VI, nr 96), 10 stycznia 1403 roku (CDS I, nr 78).

¹⁷³⁸ APWr. Rep. 4f, nr 29e.

¹⁷³⁹ Dokument wystawili Bolko IV i Bernard niemodliński, zob. A. KNOBLICH: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497.

¹⁷⁴⁰ CDCO, nr 11 = CDDT, nr 159.

¹⁷⁴¹ APWr. Rep. 4f, nr 68.

¹⁷⁴² APO. Am Kluczboroka, nr 6; APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1; APWr. Rep. 4f, nr 66; Rep. 108, nr 8.

¹⁷⁴³ CDS VI, nr 116, 117 [regesty].

¹⁷⁴⁴ OBA 2111, s. 11.

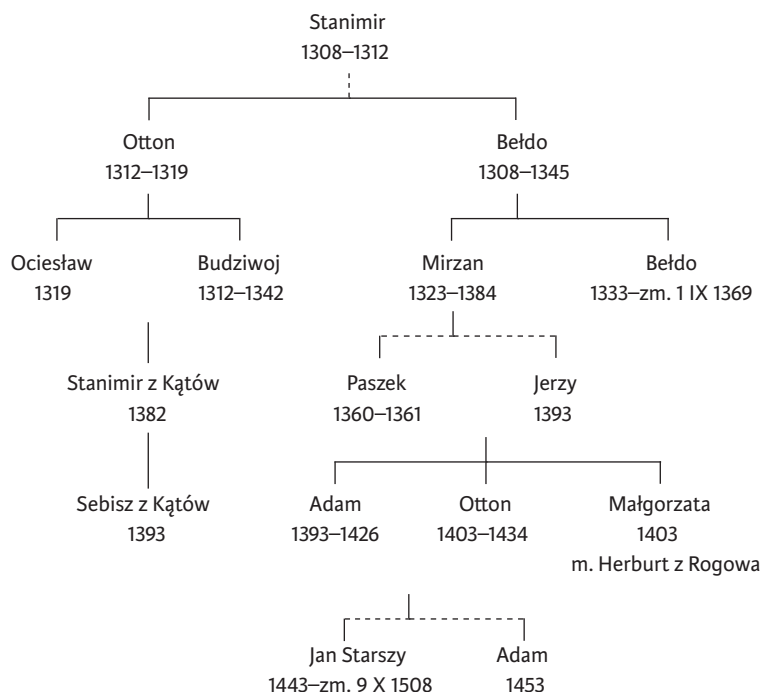
¹⁷⁴⁵ APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 11; CDS VI, nr 145, 165, 167, 171, 172 [regesty]; CDS I, nr 77; CDS II, s. 97, nr 29; D 384, s. 40—42; CDS XXXIII, s. 33, nr 13, s. 104, nr 6; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78, 78—79; APWr. Rep. 4f, nr 67; APWr. Rep. 4f, nr 11k; APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 2; APWr. Rep. 115, nr 105 = D 384, s. 32—35; APWr. Rep. 108, nr 11; *Piastennurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 1, 3, 4, 5.

¹⁷⁴⁶ CDS II, s. 96, nr 28; CDS I, nr 106.

¹⁷⁴⁷ LuBS. Bd. 2, s. 333; CDS VI, nr 240 [regest].

swojej śmierci¹⁷⁴⁸. Dla Bolka V potwierdził dokument z 1459 roku¹⁷⁴⁹. Adam pojawił się natomiast wśród świadków dokumentu Mikołaja I z 4 lutego 1453 roku¹⁷⁵⁰.

Tablica 13. Rodzina Prószkowskich

Źródło: Opracowanie własne.

246. (z) **P**rusków

Ze wsi Prusków (*Prusskow*, 13 km na południowy zachód od Olesna) pochodziła rodzina nazywana później Boyami. Ich herb miał przedstawiać pień w słup pomiędzy dwoma kołami¹⁷⁵¹. Mikołaj z Prusków był świadkiem na dokumencie Henryka niemodlińskiego wystawionego 4 maja 1370 roku dotyczącego podziału majątku między panami z Niewodnik¹⁷⁵². Jego potomek o imieniu Mikołaj

¹⁷⁴⁸ D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 477.

¹⁷⁴⁹ CDS VI, nr 242 [regist].

¹⁷⁵⁰ Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

¹⁷⁵¹ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 157.

¹⁷⁵² CDS VI, nr 47 [regist].

pojawił się w XV wieku. W 1435 roku książę Bernard potwierdził posiadanie przez niego wsi Gwoździany w okręgu lublinieckim (13 km na północny zachód od Lublińca). Jego żoną była bliżej nieznana Agnieszka. Możliwe, że Mikołaj był spokrewniony z właścicielami Warłów, gdyż dwaj przedstawiciele tej rodziny potwierdzili wspomniany dokument księcia strzeleckiego¹⁷⁵³. 11 lipca 1447 roku poświadczył dokument księcia Bernarda wystawiony w Strzelcach¹⁷⁵⁴. 25 sierpnia 1456 roku Mikołaj sprzedał dwa stawy przy Oleśnie oraz jeden w samym mieście mieszczaninowi Piotrowi¹⁷⁵⁵. Synem Mikołaja mógł być Wacław (Wenzke) z Gwoździan, który 3 maja 1454 roku zakupił wieś Bzinica (dzisiejsza Bzinica Stara, 5 km na południe od Dobrodzienia) w okręgu lublinieckim od Jana Czajki z Siedlec za 50 grzywien¹⁷⁵⁶.

247. **P**rzech von Schörn

Pochodził prawdopodobnie z Czech. W 1375 roku dokument Strzały wystawiony w Hostinné (niem. Arnau, 19 km na zachód od Trutnova) odnotował wójta tej miejscowości o imieniu Przech¹⁷⁵⁷. Dwa lata później ten sam wójt potwierdził dokument księcia Bolka III sporządzony w Hostinné¹⁷⁵⁸. Po opuszczeniu tego miasta przez księcia opolskiego Przech pozostał w Hostinné, gdzie potwierdzał kolejne dokumenty. Miał dwóch synów — Jana i Przecha — którzy po jego śmierci w 1393 roku przejęli wójtostwo. Na dokumencie Dytryka Barutha, w którym zaświadczył on, iż pojechał się z Bolkiem IV, świadczył między innymi starosta opolski Przech¹⁷⁵⁹. Fakt, iż dokument dotyczył tego księcia, a także późniejsze przebywanie Przecha w jego otoczeniu przy całkowitej absencji na dokumentach Władysława Opolczyka, sugerują, że Przech był starostą na starym zamku¹⁷⁶⁰.

¹⁷⁵³ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 157.

¹⁷⁵⁴ J.J. REICHEL: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 2—3.

¹⁷⁵⁵ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 36.

¹⁷⁵⁶ Ibidem, s. 35.

¹⁷⁵⁷ C. LEEDER: *Beiträge zur Geschichte von Arnau*. „Aus den Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen” 1873. Bd. 9, s. 21. Wspomniany dokument znajdował się w archiwum miejskim. Zaginał zapewne podczas II wojny światowej, gdyż obecnie najstarszy przechowywany dokument z tego miasta pochodzi z 1377 roku, zob. niżej.

¹⁷⁵⁸ Státní Okresní Archiv Trutnov. Archiv města Hostinné, nr 2; C. LEEDER: *Beiträge zur Geschichte von Arnau...*, s. 21—22.

¹⁷⁵⁹ APWr. Rep. 4f, nr 11b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 62—63.

¹⁷⁶⁰ Za starostę na starym zamku uznał go J. Gottschalk, a za nim D. Veldtrup, zob. J. GOTTSCHALK: *Zur mittelalterlichen Geschichte...*, s. 123; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 418.

Funkcję tę pełnił najpóźniej do 18 czerwca 1402 roku, kiedy to starostą na starym zamku był już Henryk Stange¹⁷⁶¹. Później potwierdził tylko trzy dokumenty Bolka IV: z 10 maja i 12 grudnia 1421 roku oraz jeden niedatowany z początku lat dwudziestych XV wieku¹⁷⁶². Ostatni dokument, na którym znalazł się pośród świadków, został wystawiony 1 stycznia 1423 roku¹⁷⁶³. Możliwe, że Przech, syn Przecha, jest tożsamy z Przechem, starostą opolskim. W pobliżu Arnau znajdowała się miejscowość Zahr (Soor, dzisiejszy Horní Žďár)¹⁷⁶⁴, która w dokumentach opolskich mogła brzmieć Schörn.

248. Przemko

Bliżej nieznanym rycerzem, który 30 sierpnia 1353 roku otwierał listę świadków na dokumencie księcia Bolka niemodlińskiego¹⁷⁶⁵. Osiem lat później był już urzędnikiem dworskim¹⁷⁶⁶. W 1369 roku odnotowany jako pasowany rycerz¹⁷⁶⁷.

249. Przybek

Był starostą niemodlińskim, co najmniej od 13 stycznia 1396 roku¹⁷⁶⁸. Urząd ten przejął po Jerzym z Prószkowa, który jako starosta niemodliński został odnotowany trzy lata wcześniej¹⁷⁶⁹. W 1397 roku wysłał list w imieniu książąt opolskich do Namysłowa¹⁷⁷⁰. Godność starosty niemodlińskiego pełnił do końca rządów Bolka IV w Niemodlinie, a po przejęciu tego miasta przez Bernarda pozostał na swoim stanowisku¹⁷⁷¹. Ostatni raz odnotowany na dokumencie

¹⁷⁶¹ CDS VI, nr 96 [regist].

¹⁷⁶² APWr. Rep. 107, nr 50 (przypuszczalna data spisania na podstawie listy świadków), nr 109.

¹⁷⁶³ CDS VI, nr 169 [regist].

¹⁷⁶⁴ C. LEEDER: *Beiträge zur Geschichte von Arnau...*, s. 23—24.

¹⁷⁶⁵ CDS VI, nr 20 [regist].

¹⁷⁶⁶ CDS VI, nr 29 [regist]. W kopiarzu po słowach *curie nostre* podano kolejnego świadka. Prawdopodobnie podczas przepisywania dokumentu pominięto słowo określające urząd Przemka, zob. Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka. *Copiarium monasterii ad S. Venceslaum Diplomatarium Silesiacarum*. Mikrofilm, sygn. Mf. 166, 1—2, k. 107v—108.

¹⁷⁶⁷ APWr. Rep. 4f, nr 29c, 29d.

¹⁷⁶⁸ CDS VI, nr 81 [regist].

¹⁷⁶⁹ H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 14.

¹⁷⁷⁰ Ibidem, s. 20.

¹⁷⁷¹ Z tym tytułem odnotowany był w 1410 roku, zob. H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 14; CDS VI, nr 116.

z 15 marca 1414 roku, w którym otwierał listę świadków¹⁷⁷². W tym samym roku starostą niemodlińskim był już Mikołaj z Łagowa.

250. Quasowie

Przybyli do księstwa opolskiego z Miśni przez księstwo brzeskie. Pieczętowali się herbem przedstawiającym ułożone w roztrój trzy dzwonki (romby)¹⁷⁷³. Tam-mo Quas poświadczył dokument Bolesława I z 20 września 1311 roku¹⁷⁷⁴. Został wówczas nazwany panem, co oznacza, że był pasowanym rycerzem. Jego synem był zapewne Henryk Quas, który 3 lutego 1347 roku wraz z Piotrem, wójtem niemodlińskim, zakupił od Michała z Sokołowa jego wieś Magnuszowice wraz ze wszystkimi przynależnościami za 126 grzywien¹⁷⁷⁵. Ich potomek, Pietrasz Quas, 13 października 1401 roku najechał wraz z księciem i innymi rycerzami na wieś biskupie¹⁷⁷⁶. Z tego powodu wraz z innymi uczestnikami napadu był ekskomunikowany 13 marca 1402 roku¹⁷⁷⁷. Ponownie wyklęty został 9 stycznia 1403 roku¹⁷⁷⁸. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu¹⁷⁷⁹, co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku¹⁷⁸⁰. Brak o nim informacji w późniejszych źródłach.

251. Raczek z Rańska

Bliżej nieznany rycerz piszący się z Rańska (*Ransko*, miejscowość nieznana). W 1390 roku sprzedał Jamkę (dzisiejsza Stara Jamka, 5 km na wschód od Korfantowa) Janowi Borschnitzowi za 110 grzywien¹⁷⁸¹.

¹⁷⁷² APWr. Rep. 107, nr 90.

¹⁷⁷³ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 269—270. Opis pieczęci Quasów, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 606—607 (pieczęcie nr 577—578).

¹⁷⁷⁴ APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regist].

¹⁷⁷⁵ CDS VI, nr 16 [regist].

¹⁷⁷⁶ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

¹⁷⁷⁷ Ibidem, nr 880.

¹⁷⁷⁸ MV. T. 5, nr 2056.

¹⁷⁷⁹ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

¹⁷⁸⁰ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regist].

¹⁷⁸¹ CDS VI, nr 75 [regist].

252. **R**adawscy, (z) Radawia

Pochodzili ze wsi Radawie (*Radow*, 20 km na południowy zachód od Olesna)¹⁷⁸². 24 lipca 1413 roku książę zatwierdził sprzedaż 1 grzywny czynszów ze wsi Radawie w okręgu oleskim przez Ulryka z Radawia klasztorowi w Jemielnicy za 10 grzywien. Świadkiem na tym dokumencie był Szymek z Radawia¹⁷⁸³, jego syn bądź brat. Ulryk ostatni raz został odnotowany jako świadek na dokumencie Bernarda z 1435 roku wystawionym w Strzelcach¹⁷⁸⁴.

Większą karierę zrobił wspomniany Szymek. Pierwszy raz pojawił się jako świadek na dokumencie księcia Bernarda z 19 lipca 1406 roku¹⁷⁸⁵. W 1414 roku pojechał z księciem na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu. Był jednym z dwóch jego rycerzy, którzy na wyprawę wojenną udali się wraz z własną rotą, co świadczy o jego znaczeniu¹⁷⁸⁶. Później Szymek z Radawia pojawił się jako świadek na dokumencie księcia niemodlińskiego spisanym w 1417 roku¹⁷⁸⁷. W 1434 roku został określony jako wódarz Olesna¹⁷⁸⁸. Następnie potwierdził jeszcze trzy dokumenty z lat 1435–1440¹⁷⁸⁹. W 1446 roku Szymek sprzedał Lasowice (dzisiejsze Lasowice Wielkie, 14 km na zachód od Olesna) znajdujące się niedaleko Olesna Janowi Dąbrówce¹⁷⁹⁰. Synem Szymka mógł być Mikołaj Radawski, który potwierdził dokumenty Bernarda niemodlińskiego w okresie od 1448 do 1453 roku¹⁷⁹¹ oraz przywilej dla miasta Woźnik¹⁷⁹². Po śmierci księcia Mikołaj z Radawia przeszedł na dwór Bolka V i potwierdził dla niego dokument z 25 lipca 1455 roku¹⁷⁹³. Drugim synem Szymka mógł być Salawa z Radawia, który pojawił się wśród świadków dokumentu Bernarda wystawionego

1782 Czasem historycy odczytywali miejscowość, z której pisała się ta rodzina, jako Radom. Tak uczynił np. B. SZCZECH, IDEM: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4–5 = IDEM: *Widymat...*, s. 4–7 = IDEM: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 9–12.

1783 CDS I, nr 87.

1784 J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 157.

1785 APWr. Rep. 66, nr 369.

1786 OBA 2111, s. 12. Wraz z Szymkiem udał się także Hirs z Radawia, zob. OBA 2111, s. 11.

1787 Wydawcy odczytali miejscowość jako *Ladow*, zob. CDS VI, nr 145 [regest].

1788 CDS I, nr 112. J. Horwat błędnie uznał go za starostę oleskiego, zob. J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 372.

1789 APWr. Rep. 3, nr 512; APO. Am Olesna, nr 2, 4.

1790 K. WUTKE: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 174.

1791 DB. Bd. 1. Th. 4, s. 163–164; CDS XXXIII, s. 105, nr 11; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 17 II 1451; K. WUTKE: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 172–173. APWr. Rep. 108, nr 16.

1792 B. SZCZECH: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4–5 = IDEM: *Widymat...*, s. 4–7 = IDEM: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 9–12.

1793 CDS II, s. 98, nr 30.

w Kluczborku 6 stycznia 1449 roku¹⁷⁹⁴. Salawa dał początek Salawskim z Radawia, którzy pieczętowali się herbem Awdaniec¹⁷⁹⁵.

253. Rankor Straszny

Bliżej nieznanego rycerz pochodzący prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej Bolkowi IV. Był synem niejakiego Pretwincena. 13 października 1401 roku najechał wraz z księciem i innymi rycerzami na wieś biskupie¹⁷⁹⁶. Z tego powodu wraz z innymi uczestnikami napadu był ekskomunikowany 13 marca 1402 roku¹⁷⁹⁷. Powtórnie wyklęty 9 stycznia 1403 roku¹⁷⁹⁸. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku ponownie obłożono klątwą uczestników napadu¹⁷⁹⁹, co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku¹⁸⁰⁰. Brak o nim informacji w późniejszych źródłach.

254. Rosponowscy

Najprawdopodobniej z zaginionej dziś wsi *Rasponaw* koło Kluczborka pochodził Mikołaj Rosponowski¹⁸⁰¹. Mniej prawdopodobna jest możliwość, że Rosponowscy pochodzili z rodu Raspe, którego herb przedstawiał w złotym polu parę ramion w czerwonych rękawach i srebrnych rękawicach w słup¹⁸⁰², gdyż Rosponowscy pieczętowali się innym znakiem, o czym niżej. Mikołaj był wraz z Jaśkiem Rospo-

¹⁷⁹⁴ APO. Am Kluczborka, nr 24 = nr 25 [kopia] = nr 40.

¹⁷⁹⁵ Landbuch OR, nr 84; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1040.

¹⁷⁹⁶ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

¹⁷⁹⁷ Ibidem, nr 880.

¹⁷⁹⁸ MV. T. 5, nr 2056.

¹⁷⁹⁹ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

¹⁸⁰⁰ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

¹⁸⁰¹ Wieś wymieniona w dodatku do *Liber foundationis episcopatus Vratislaviensis*, zob. CDS XIV, s. 172. Miejsce *Rasponaw* znajdowało się niedaleko Bąkowca, przy wiosce Jamy, i było określane jako zamek wodny, zob. W. KÄTHE: *Bankau*. „Heimatkalender des Kreises Kreuzburg o/s” 1931, s. 70; K. EISTERT: *Untergegangene Dörfer und verschwundene Ortsnamen im Kreise Kreuzburg*. „Aus der Heimat: Beilage der Kreuzburger Nachrichten” 1939. Bd. 8, s. 127—128. O tym obiekcie, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 405.

¹⁸⁰² O rodzie Raspe, zob. H. POLACZKÓWNA: *Najstarsze źródła heraldyki polskiej*. „Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie” 1924. T. 2, s. 364; S. KOZIEROWSKI: *Obce rycerstwo...*, s. 157; A. HEYMOWSKI: *Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammars*. „Studia Źródłoznawcze” 1967. T. 12, s. 89; J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 248.

nowskim świadkiem na dokumencie księcia Bernarda z 23 maja 1404 roku dotyczącym nadania dla rycerza Adama z Olesna¹⁸⁰³. Potwierdził także dokumenty tego księcia w okresie od 1407 roku do 1409 roku¹⁸⁰⁴. Za wierną służbę Bernard niemodliński nadał mu 7 lutego 1410 roku wieś Knieję (20 km na południowy zachód od Olesna) leżącą wówczas w okręgu oleskim¹⁸⁰⁵. Przez kolejne 10 lat Mikołaj nie pojawił się u boku księcia niemodlińskiego. Następnie widoczny na dworze Bolka IV. 30 marca 1421 roku potwierdził dokument tego Piasta¹⁸⁰⁶. Potem związał się z Bolkiem V i w początkowym okresie jego rządów stale pojawiał się jako świadek na jego dokumentach, zawsze na jednym z pierwszych miejsc¹⁸⁰⁷. W 1426 roku był jednym z poręczycieli pożyczki tego księcia u Żyda Moszego i jego brata Dawida na sumę 124 grzywien¹⁸⁰⁸. 30 września tego roku potwierdził dokument księcia głogóweckiego¹⁸⁰⁹. Jako świadek na dokumentach występował aż do 17 marca 1433 roku¹⁸¹⁰. Prawdopodobnie po tej dacie zmarł bądź zginął (np. w przegranej bitwie pod Rybnikiem), gdyż brakuje go już na kolejnych dokumentach dziedzica Opola. Krewnym Mikołaja i Jaśka był Pełka Rosponowski, który w 1414 roku wyruszył wraz z księciem Bernardem na wojnę głodową¹⁸¹¹. Synem któregoś z Rosponowskich był Jakub Rosponowski, świadek na dokumencie Krzysztofa Gaszowskiego, pana Kluczborka i Byczyny, z 4 października 1455 roku¹⁸¹². Jakub 1 sierpnia 1459 roku jako starosta kluczborski wystawił dokument zatwierdzający transakcję w okręgu kluczborskim, do którego przywiesił swoją pieczęć z herbem przedstawiającym kroczonego w prawo barana bądź kozła o zakrzywionych na zewnątrz rogach¹⁸¹³. Jeden z Rosponowskich znalazł się ponadto wśród świadków na dokumencie Mikołaja I z 25 września 1452 roku¹⁸¹⁴.

¹⁸⁰³ APO. Am Olesna, nr 1.

¹⁸⁰⁴ APWr. Rep. 4f, nr 68; APO. Am Kluczborka, nr 6 (na tym dokumencie świadcował także jego brat Jasiek); APWr. Rep. 4f, nr 66.

¹⁸⁰⁵ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 26.

¹⁸⁰⁶ CDS VI, nr 159 [regest].

¹⁸⁰⁷ Zob. niżej.

¹⁸⁰⁸ *Wykaz listów dłużnych...*, s. 230, nr 96.

¹⁸⁰⁹ APWr. Rep. 4f, nr 84b.

¹⁸¹⁰ CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42, s. 33, nr 12; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 59—60; CDS VI, nr 185, 186 [regesty].

¹⁸¹¹ OBA 2111, s. 12.

¹⁸¹² APO. Am Kluczborka, nr 26.

¹⁸¹³ APWr. Rep. 66, nr 596. Tego samego dnia wystawił także dokument zatwierdzający ugodę zawartą między braćmi Fryderykiem, sołtysem w Dytmarsdorfie, i Stefanem, zob. APWr. Rep. 66, nr 597.

¹⁸¹⁴ APWr. Rep. 68, nr 283. Niestety, nie udało mi się odczytać imienia tego rycerza.

255. Rulonowie

Drobna rodzina działająca w księstwie strzeleckim za panowania księcia Alberta. Wbrew zdaniu J. Piłnáčka nie pochodziła ze wsi Rulowice¹⁸¹⁵, lecz swoje nazwisko utworzyła od protoplasty Rulona. W 1325 roku świadkiem na trzech dokumentach księcia strzeleckiego był Hynek, syn Rulona¹⁸¹⁶. Pięć lat później Hynek wraz z Przecławem, zapewne bratem, w charakterze świadka znalazł się na dokumencie tego samego Piasta¹⁸¹⁷. W 1333 roku, z okazji ślubu Hynka z Juttą, książę Albert podarował młodej parze 7 łanów w Półwsi (obecnie część Strzelec Opolskich¹⁸¹⁸), z zastrzeżeniem, że mają one wrócić do darczyńcy, jeśli Hynek nie będzie miał potomstwa¹⁸¹⁹. Hynek pojawiał się jeszcze na kilku dyplomach aż do 1371 roku¹⁸²⁰. Jego krewnymi (braćmi stryjcznymi) byli bracia Reinhard i Rulo, synowie Henryka Rulona, którym w 1362 roku książę Albert odnowił prawa do wsi Gąsiorowice (7,5 km na północny wschód od Strzelec Opolskich). Osadę tę otrzymał wcześniej ich zmarły ojciec¹⁸²¹, a zatem był nim Henryk z Gąsiorowic, świadek Bożywoja, który sprzedał swoje łagiewnickie dobra klasztorowi jemielnickiemu¹⁸²². Rulo był świadkiem na dokumentach księcia strzeleckiego z 1366 roku¹⁸²³. Zapewne jest on tożsamy z Rulonem z Gąsiorowic, który poświadczył dokument najmłodszego syna Bolka I z 1365 roku¹⁸²⁴.

Teoretycznie protoplastą rodziny mógł być mieszczanin głogówecki Rulon¹⁸²⁵, znany jest jednak jego syn Michał¹⁸²⁶, którego próżno szukać w źródłach strzeleckich. Wobec tego była to najpewniej inna rodzina.

¹⁸¹⁵ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1032.

¹⁸¹⁶ CDS II, s. 86—87, nr 10 = CDS XVIII, nr 4431 [regest]; A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift Himmelwitz*. Breslau 1895, s. 16 = CDS II, nr 11 [niedokładna informacja]; CDS XVIII, nr 4472 [regest].

¹⁸¹⁷ ADO. J. PIĘTAK: *Beschreibung...*, s. 5 = A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 16—17 = CDS II, s. 87, nr 13 [informacja].

¹⁸¹⁸ A. NOWACK: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 18.

¹⁸¹⁹ CDS VI, nr 10.

¹⁸²⁰ CDS XXIX, nr 5628 (dokument Bolka II); D 370, s. 79—80; DB. Bd. 1. Th. 1, s. 57; APWr. Rep. 4f, nr 11q; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1032; CDS VI, nr 34.

¹⁸²¹ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1032. O tym dokumencie zob. także Ibidem, D. 1, s. 273—274.

¹⁸²² APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

¹⁸²³ D 370, s. 79—80; J. PILNÁČEK, *Rody...*, D. 4, s. 1032; CDS VI, nr 34 (tu razem z Hynkiem, bratem stryjcznym).

¹⁸²⁴ D 370, s. 71—72.

¹⁸²⁵ CDS XVIII, nr 3747, 3902, 4090 [regesty].

¹⁸²⁶ CDS XVIII, nr 3902 [regest].

256. **R**uszkowscy, (z) Ruszkowa

Pochodzili z Ruszkowa (*Ruscowe*, dzisiejsze Raski, 2,5 km na wschód od Lewina Brzeskiego). 12 listopada 1310 roku Mikołaj z Ruszkowa za zgodą swych synów Dytryka i Mikołaja przekazał dobra dziedziczne w okolicy wsi Wróblin (obecnie część Lewina Brzeskiego) joannitom z Łosiowa¹⁸²⁷. W 1370 roku Mikołaj z Ruszkowa (zapewne syn Mikołaja) potwierdził dokument księcia niemodlińskiego¹⁸²⁸. Być może synami Mikołaja młodszego byli bracia Szymon i Henryk z Ruszkowa, pracownicy kancelarii Kazimierza Wielkiego. Szymon, który był także nazywany bratem kronikarza Jana z Czarnkowa, po śmierci króla na krótko przeniósł się do kancelarii księcia Władysława II¹⁸²⁹. W 1383 roku był archidiaconem krakowskim. Z tego okresu życia pochodzi też jego jedyna pieczęć herbowa przedstawiająca tarczę podzieloną w słup. Prawa strona przedzielona pasem, z lewej 15 okrągłych kamieni ułożonych w rzędy 3—3—3—3—2—1¹⁸³⁰.

257. **R**zepkowscy

Rodzina opolska, która w XIV wieku przeniosła się do Wielkopolski¹⁸³¹. W 1400 roku Andrzej Rzepkowic oczyszczał swoje szlachectwo, przedstawiając list księcia opolskiego¹⁸³². Rodzina ta w Królestwie Polskim pieczętowała się herbem Gozdawa¹⁸³³. Do rodziny należał zapewne także pleban opolski Jakub z Rzepkowic, który zmarł w 1449 roku¹⁸³⁴.

¹⁸²⁷ CDS XVI, nr 3166.

¹⁸²⁸ CDS VI, nr 47.

¹⁸²⁹ Biogram Szymona, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 337—338.

¹⁸³⁰ A. MARZEC: *Szymon z Ruszkowa. Z badań nad personelem kancelarii królewskiej w czternastowiecznej Polsce*. W: *Ecclesia, regnum, fontes. Studia z dziejów średniowiecza. Prace ofiarowane prof. Marii Koczerskiej*. Red. R. MICHAŁOWSKI, S. GAWLAS, K. GOŁĄBEK, M.A. JANICKI, P. WĘCOWSKI, M. PIBER-ZBIERANOWSKA. Warszawa 2014, s. 228—239. Podobnym godłem pieczętowali się przedstawiciele podziębickiej rodziny Budow, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 190—193 (pieczęcie nr 109—110).

¹⁸³¹ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 984.

¹⁸³² *Die ältesten grosspolnischen Grodbücher*. Hrsg. J. LEKSYCKI. Leipzig 1887—1889, nr 915, 934; S. DZIADULEWICZ: *Drobiazgi heraldyczne*. „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie” 1921—1923. T. 6, s. 131—132; S. KOZIEROWSKI: *Obce rycerstwo...*, s. 87—88. Szerzej na ten temat, zob. Rozdział II.

¹⁸³³ S. KOZIEROWSKI: *Obce rycerstwo...*, s. 87—88.

¹⁸³⁴ RG. Bd. 6, nr 4285 [http://rg-online.dhi-roma.it/RG/6/4285]. Jego biogram, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 31.

258. Sarnowscy

Pochodzili z Sarnowa leżącego niedaleko Byczyny bądź Sarnowa koło Toszka. Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny działającym w księstwie opolskim był Pietrasz Sarnowski, świadek na dokumencie księcia Bolka IV wystawionym 10 września 1410 roku¹⁸³⁵. Najpewniej jego synami byli bracia Jakub i Bernard Sarnowscy. Jakub ożenił się z Machną Dreske, która wniosła mu w posagu dobra we wsiach Szydłowiec, Rzędziwojowice, Gościejowice i Wydrowice¹⁸³⁶. Po jego śmierci miejscowości te przeszły na Bernarda Sarnowskiego, który 1 czerwca 1478 roku sędował swoje prawa, jakie otrzymał po śmierci brata Jakuba w tych czterech wsiach, Janowi Besowi z Leszczyn oraz braciom Pawłowi, Kacprowi i Janowi Dreskom¹⁸³⁷.

259. Schafferowie

Schafferowie należeli do mieszczańskiej elity Opola, udział w wyprawach wojennych oraz posiadanie poszczególnych wsi pozwala jednak sądzić, że mieli w tym czasie status rodziny rycerskiej. Bracia Jerzy Jan Schaffer i Mikołaj działali w kancelarii Bolka IV¹⁸³⁸. Obaj byli zapewne synami radnego opolskiego Jana Schaffera¹⁸³⁹. Mikołaj w 1406 roku uzyskał bakalaureat na Akademii Krakowskiej¹⁸⁴⁰. Co najmniej od 10 września 1410 roku był pisarzem tego księcia¹⁸⁴¹. Dokumenty spisywał aż do 12 grudnia 1421 roku¹⁸⁴². W 1414 roku wyruszył na wojnę głodową z księciem Bernardem. Został wówczas określony jako Mikołaj Schaffer z Nowej Wsi (*Newindorff*, prawdopodobnie dzisiejsza Królewska Nowa Wieś, część Opola)¹⁸⁴³. Mikołaj jako świadek pojawił się jeszcze dwukrotnie (w 1433 i 1434 roku) na dokumentach Bolka IV, lecz nie jako pisarz¹⁸⁴⁴.

¹⁸³⁵ APWr. Rep. 4f, nr 84.

¹⁸³⁶ CDS VI, nr 242 [regest].

¹⁸³⁷ C 174a, s. 5, nr 5.

¹⁸³⁸ Na dokumencie Bolka IV z 7 kwietnia 1434 roku Mikołaj i Jerzy są określani jako bracia, zob. APWr. Rep. 4f, nr 43aa.

¹⁸³⁹ D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 321, 470.

¹⁸⁴⁰ S. KOSZYK: *Civis opoliensis sum...*, s. 118; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 482.

¹⁸⁴¹ APWr. Rep. 4f, nr 84k = Katalog, t. 9, nr 63 [regest bez listy świadków].

¹⁸⁴² APWr. Rep. 107, nr 86, 90, 95, 109; CDS VI, nr 129, 130, 135a [regesty]. Na kilku dokumentach wymieniony bez tytułu, a 24 sierpnia 1412 roku określił siebie jako pisarza nadwornego, zob. CDS VI, nr 129 [regest].

¹⁸⁴³ OBA 2111, s. 11.

¹⁸⁴⁴ CDS I, nr 111; APWr. Rep. 4f, nr 43aa.

Jerzy Jan Schaffer zajął miejsce Mikołaja w kancelarii księcia opolskiego. Także studiował w Krakowie¹⁸⁴⁵, a 18 listopada 1423 roku spisał pierwszy dokument dla Bolka IV¹⁸⁴⁶. W 1426 roku był wraz z księciem w Ostrawie¹⁸⁴⁷, a ostatni dokument spisał w Opolu 21 stycznia 1427 roku¹⁸⁴⁸. Jako świadek pojawił się jeszcze na dokumencie tego księcia w 1434 roku¹⁸⁴⁹. W 1437 roku Jerzy Schaffer z Grudzie (Grawtten, Grudzie to dzisiejsza część Opola) sprzedał wójtowi Jakubowi wieś Sowczyce (w późniejszym czasie teren tej wsi został przeznaczony na staw, a obecnie na jej miejscu znajduje się wieś Zawada, 9,5 km na północny wschód od Opola)¹⁸⁵⁰. Następnie poświadczył jeden dokument Mikołaja I¹⁸⁵¹. Do tej rodziny należał także Piotr Schaffer z Boguszyca, który w 1441 roku sprzedał młyn Kos (*Cosmole*) znajdujący się w okręgu głogóweckim Wacławowi z Suchej i jego żonie Katarzynie¹⁸⁵².

260. Schalemke

Był starostą niemodlińskim i został odnotowany jako świadek dokumentu księcia Henryka z 25 września 1376 roku¹⁸⁵³.

261. Schenke

Rodzina wywodząca się ze Szwabii. Jej główną siedzibą były Witowice (*Weigwitz*) niedaleko Oławy. Pieczętowała się herbem, tarcza dzielona w słup, pole prawe puste, na polu lewym trzy blanki w pas¹⁸⁵⁴. Na dworze Bernarda niemodlińskiego przebywał Niczek Schenke, syn prawdopodobnie Jana Schenkego z Witowic¹⁸⁵⁵. Niczek w 1414 roku wyruszył ze swoim księciem na wojnę do Prus. Został wówczas określony jako Niczek ze Strzelec Schenke, co sugeruje, że pełnił w tym

¹⁸⁴⁵ Metryka Uniwersytetu Krakowskiego..., s. 110; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 470.

¹⁸⁴⁶ APWr. Rep. 107, nr 115. Spisał także niedatowany dokument Bolka IV z początku lat dwudziestych XV wieku (sądząc po liście świadków), zob. APWr. Rep. 107, nr 50.

¹⁸⁴⁷ CDCO, nr 11 = CDDT, nr 159.

¹⁸⁴⁸ CDS VI, nr 176 [regist].

¹⁸⁴⁹ APWr. Rep. 4f, nr 43aa.

¹⁸⁵⁰ CDS VI, nr 196 [regist].

¹⁸⁵¹ CDS VI, nr 207 [regist].

¹⁸⁵² APWr. Rep. 4f, nr 43ii.

¹⁸⁵³ CDS VI, nr 57 [regist].

¹⁸⁵⁴ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 294—295; M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 705—706 (pieczęć nr 699).

¹⁸⁵⁵ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 294—295. Niczek pojawiał się także na dokumentach Ludwika I brzeskiego, zob. R. RÖSSLER: *Urkunden Herzog Ludwig I. von Brieg*. ZFGS 1871. Bd. 11, nr 963, 1121, 1158, 1167, 1176.

mieście jakieś funkcje, np. burgrabiego bądź wójta¹⁸⁵⁶. Jego krewnym był Hincza Schenke, który 22 czerwca 1430 roku wystawił widymus dokumentu księcia Bernarda dotyczący gwarancji dla rodziny żydowskiej. Ten dokument potwierdził między innymi rycerz Konrad Schenke z Witowic¹⁸⁵⁷. Hincza miał swoje posiadłości w okręgu otmuchowskim, a jego szwagrem był Henryk z Przechodu¹⁸⁵⁸.

262. **Schnellewaldowie**

Z osadą Schnellewalde (dziś Szybowice, 9 km na północny zachód od Prudnika) związana była rodzina pieczętująca się herbem znanym w Polsce pod nazwą Lis¹⁸⁵⁹. Pochodzili od Świętopełka (Poltka) z Szybowic, właściciela Otmętu, Szybowic, Kadłubca, Gogolina i Malni. Jego synami byli Jaksa i Teodoryk (Dytryk), którzy w 1304 roku potwierdzili wcześniejszą darowiznę swojego ojca¹⁸⁶⁰. Dytryk był później świadkiem na dokumentach księcia bytomskiego z 1320, 1322 oraz 1324 roku¹⁸⁶¹. Prawdopodobnie od jego imienia pochodziła nazwa wsi Dytmarów, w której czynsze posiadał jego brat Jaksa, co najmniej do 1321 roku właściciel Prudnika¹⁸⁶². Synami Jaksy byli Woczek i Dytryk występujący na dokumentach w latach 1331—1346¹⁸⁶³. Miał on także córkę z pierwszego małżeństwa¹⁸⁶⁴. Stryjecznymi braćmi Jaksy i Teodoryka, synami Wincentego, brata Świętopełka, byli natomiast dominikanin Herbord, duchowny świecki Paweł oraz Piotr, wszyscy związani ze Śmiczem¹⁸⁶⁵. Już w XIV wieku rodzina opuściła księstwo opolskie i działała na dworach innych książąt.

¹⁸⁵⁶ OBA 2111, s. 11.

¹⁸⁵⁷ APWr. Rep. 4f, nr 9. Hincza do dokumentu przywiesił swoją pieczęć herbową. Pomimo jej mocnego przetarcia widoczny jest typowy herb tej rodziny: tarcza dzielona w słup, pole prawe puste, na polu lewym trzy blanki w pas.

¹⁸⁵⁸ CDS XXXVI, nr 125, 126, 127, 128.

¹⁸⁵⁹ Opis ich pieczęci, zob. M.L. WÓJCİK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 719—720 (pieczęcie nr 717—718).

¹⁸⁶⁰ CDS XVI, nr 2809; CDS XVIII, nr 4189, 4388; CDS XXIX, 5312. Ojcem Świętopełka był Jaksa odnotowany w źródłach w latach 1221—1274, a braćmi byli Wincenty, Zbrosław i Janusz, zob. M.L. WÓJCİK: *Prudnik we władaniu...*, s. 39. Jaksa, syn Świętopełka, był natomiast dwukrotnie żonaty: najpierw z bliżej nieznaną Zofią, a następnie z przedstawicielką rodu panów z Rożemberka. Pierwszy raz był wspomniany w 1271 roku, zob. Ibidem, s. 38—48.

¹⁸⁶¹ IDEM: *Niedrukowany dokument Władysława, księcia bytomsko-kozielskiego dla cystersów henrykowskich z datą 10 sierpnia 1320 roku*. W: *Księstwa opolskie i raciborskie. Terytoria — struktury — elity — dziedzictwo*. Red. B. CZECHOWICZ. Opole 2015, s. 61—70; CDS XVIII, nr 4059, 4189, 4330.

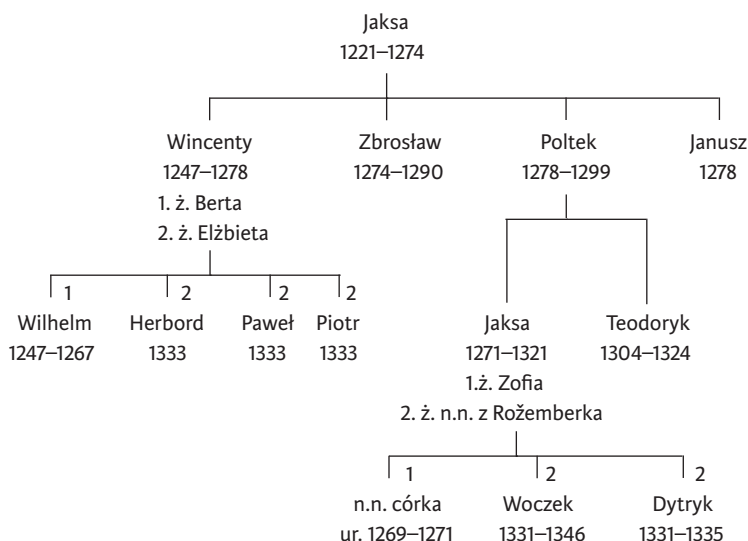
¹⁸⁶² CDS XVIII, nr 4126.

¹⁸⁶³ CDS XXII, nr 5027; CDS XXIX, 5446; CDS VI, nr 15 [regist].

¹⁸⁶⁴ M.L. WÓJCİK: *Prudnik we władaniu...*, s. 38.

¹⁸⁶⁵ CDS XXII, nr 5218, 5236. Ich ojciec Wincenty był kasztelanem oleskim. Miał żonę Bertę, z którą miał syna Wilhelma. Herbord, Paweł i Piotr byli natomiast synami drugiej żony Wincentego o imieniu Elżbieta, zob. M.L. WÓJCİK: *Prudnik we władaniu...*, s. 41—42.

Tablica 14. Rodzina Schnellenwaldów

Źródło: Opracowanie własne.

263. Schoffowie

Była to rodzina obcego pochodzenia, która w XIII wieku przybyła na Dolny Śląsk z Miśni, a w następnym wieku znalazła się na Górnym Śląsku. Początkowo używali herbu przedstawiającego owcę, lecz później przyjęli herb przedstawiający na przemian czerwone i srebrne słupy¹⁸⁶⁶.

Jan Schoff był bliskim współpracownikiem Władysława Opolczyka. Początkowo piastował urząd podskarbiego, a następnie ochmistrza i marszałka dworu. Poza tym był także burgrabią bolesławickim. Jego synem był Hanusz Schoff, którego potomkowie pozostali w ziemi wieluńskiej, gdzie mieli swoje dobra¹⁸⁶⁷.

Krewnym Jana był Piotr Schoff z Semansdorfu (dzisiejsza Gostomia, 15,5 km na zachód od Głogówka), który pierwszy raz w źródłach pojawił się w 1385 roku¹⁸⁶⁸.

¹⁸⁶⁶ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 279—281; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 252. Opis wczesnych pieczęci, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 722—731 (pieczęć nr 720—731).

¹⁸⁶⁷ Dokładny biogram Jana Schoffa, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 252—255.

¹⁸⁶⁸ CDS IX, nr 481; T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 281; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 254.

Był on właścicielem wsi Frączków pod Nysą, z której sprzedał dwie grzywny czynszów kanonikowi Janowi z Opola¹⁸⁶⁹. W 1399 roku był dwukrotnie poręczycielem ugody Władysława Opolczyka z bratanekami¹⁸⁷⁰. 3 maja 1401 roku sprzedał zakonnicy czarnowąskiej Agnieszce z Grzebkowic połowę czynszów z Semansdorfu za 5 grzywien¹⁸⁷¹. Piotr zmarł przed 30 marca 1421 roku. Tego dnia Hincza Schoff uzyskał zgodę swojej matki Anny z Czyżowic, wdowy po Piotrze Schoffie, na sprzedaż na wyderkauf 1 grzywny czynszów ze wsi Czyżowice Piotrowi Temchynowi¹⁸⁷². Hincza 12 sierpnia 1435 roku zakupił za 20 grzywien jeden łan we wsi Rudziczka (9 km na północny wschód od Prudnika) od swojego stryja Jana Schoffa¹⁸⁷³.

Krewnym Piotra Schoffa był najpewniej Jerzy Schoff z Tarnowa (w okręgu otmuchowskim)¹⁸⁷⁴. Jego żoną była bliżej nieznana Małgorzata, której w 1418 roku zapisał 20 grzywien czynszów. Na swoich opiekunów prawnych wyznaczyła Mikołaja Łagowskiego, biskupa wrocławskiego Konrada, męża Jerzego oraz Fryderyka Schoffa¹⁸⁷⁵. Wspomniany Fryderyk w 1414 roku udał się wraz z księciem Bernardem na wojnę do Prus¹⁸⁷⁶.

Potomkiem któregoś z Schoffów był Janek Schoff, który w 1451 roku wraz z innymi najważniejszymi członkami elity Bolka V potwierdził jego decyzję o przekazaniu poszczególnych miast i wiosek Jadwidze z Besów¹⁸⁷⁷.

264. Siedleccy, (z) Siedlec

Ze wsi Siedlce (*Seidlicz*, 16 km na zachód od Strzelec Opolskich)¹⁸⁷⁸ pochodziła rodzina związana z Pogorzelami. Tomasz Jurek na podstawie dziedziczności imion (Gerlach, Jarosław) jako najbardziej prawdopodobne uznał, że żyjący na

¹⁸⁶⁹ APWr. Rep. 72, nr 1 = J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874.

¹⁸⁷⁰ CDS VI, nr 84, 85 [regesty].

¹⁸⁷¹ CDS I, nr 76.

¹⁸⁷² CDS VI, nr 159 [regest]; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 255.

¹⁸⁷³ CDS XXXIII, s. 33, nr 14.

¹⁸⁷⁴ W rejestrze służby biskupstwa wrocławskiego podano, że Tarnów w okręgu otmuchowskim ma dziedzica, który posiada 30 łanów i z tego tytułu ma obowiązek służby wojskowej, zob. M. GOLIŃSKI: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu. I. Księstwo nysko-otmuchowskie...*, s. 44.

¹⁸⁷⁵ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 53.

¹⁸⁷⁶ OBA 2111, s. 18.

¹⁸⁷⁷ Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

¹⁸⁷⁸ W północnej części wsi znajdował się gródek rycerski, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 423—424.

przełomie XII i XIII wieku Marcin z Siedlec ożenił się z wnuczką Mrocza z Pogorzeli. Wiadomo, że z Siedlec pochodził Jan zwany Starzykiem, syn Marcina z Siedlec. Jan był kolejno kanonikiem wrocławskim, poznańskim, opolskim, kustoszem opolskim, archidiaconem głogowskim, dziekanem wrocławskim i administratorem diecezji wrocławskiej. Zmarł po 1357 roku¹⁸⁷⁹. Drugi syn Marcina — Sezema — także był duchownym. W 1328 roku otrzymał ekspektatywę na kanonię w Ołomuńcu¹⁸⁸⁰. Na początku 1329 roku królowa węgierska Elżbieta prosiła papieża o nadanie mu kanonii krakowskiej. Był wtedy rektorem w kościele otmęckim¹⁸⁸¹.

Bracia Bertold, który był pasowanym rycerzem, Gerlach i Jarosław z Siedlec pierwszy raz pojawili się na dokumencie wystawionym przez księcia Alberta 24 marca 1325 roku¹⁸⁸². Jednak wbrew przypuszczeniom Tomasza Jurka nie byli oni synami Marcina, lecz bliżej nieznanego Magnusa, jak podano w tym dokumencie. 11 czerwca tego samego roku Gerlach i Jarosław byli świadkami na dyplomie księcia strzeleckiego dotyczącym rozszerzenia praw klasztoru w Jemielnicy we wsi Łaziska¹⁸⁸³. 14 października tego samego roku obaj bracia poświadczyli posiadanie przez rodzinę Kokorz wsi Adamowice. Bracia Wojsław, Franek, Zbylut i Piotr przedstawili księciu Albertowi sfałszowany dokument, na podstawie którego rościli sobie prawa do tej osady¹⁸⁸⁴. Rycerz Bertold — najpewniej tożsamy z bratem Gerlacha i Jarosława — otwierał listę świadków na dyplomie wystawionym 21 czerwca 1323 roku¹⁸⁸⁵. 30 maja 1328 roku był także świadkiem kolejnego dokumentu na rzecz Jemielnicy¹⁸⁸⁶. Jarosław samodzielnie poświadczyl nadanie, jakie uczynił książę Albert 23 czerwca 1330 roku na rzecz Jarosława Pogorzeli z Michałowa¹⁸⁸⁷. Obecność na tym dokumencie Jarosława z Siedlec jest kolejnym argumentem na rzecz powiązań rodzinnych Pogorzeli z panami

¹⁸⁷⁹ T. JUREK: *Rodowód Pogorzeliów...*, s. 64—65. Jego biogramy, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studein...*, s. 81—82; H. GERLIC: *Kapituła głogowska...*, s. 246. Jan poświadczyl m.in. dokument Bolesława II wystawiony 31 sierpnia 1336 roku, zob. APWr. Rep. 107, nr 18 [transumpt z 29 września 1358 roku] = CDS XXIX, nr 5695 [regest].

¹⁸⁸⁰ MPV. T. 3, nr 235. Biogram Sezemy, zob. M.D. KOWALSKI: *Pralaci i kanonicy krakowskiej kapituly katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do smierci biskupa Zawiszy z Kurozwęk (1320—1382)*. Kraków 1996, s. 255.

¹⁸⁸¹ BP. T. 1, nr 1504.

¹⁸⁸² A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 16 = CDS II, s. 87, nr 11 [niedokładna informacja].

¹⁸⁸³ CDS II, s. 86—87, nr 10 = CDS XVIII, nr 4431 [regest].

¹⁸⁸⁴ CDS XVIII, nr 4472.

¹⁸⁸⁵ CDS II, s. 86—87, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest].

¹⁸⁸⁶ ADO. J. PIĘTAK, *Beschreibung...*, s. 5 = A. WELTZEL, *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 16—17 = CDS II, s. 87, nr 13 [informacja].

¹⁸⁸⁷ CDS VI, nr 7 [regest] = CDS XXII, nr 4952.

z Siedlec¹⁸⁸⁸. Gerlach potwierdził natomiast nadanie księcia opolskiego Bolesława II na rzecz Bedy z Prószkowa. Gerlach był na tym dokumencie z pewnością świadkiem obdarowanego, który w tym czasie był notariuszem księcia Alberta¹⁸⁸⁹. W 1337 roku Gerlach i Jarosław wraz z księciem strzeleckim byli świadkami sprzedaży Siewierza dokonanej przez księcia bytomsko-kozielskiego na rzecz księcia cieszyńskiego¹⁸⁹⁰. Trzy lata później Gerlach był świadkiem dokumentu księcia Alberta wystawionego 23 marca. Dotyczył on sprzedaży przez Fryderyka Strzałę 5 łąnów znajdujących się przed Strzelcami kapelanowi książęcemu i plebanowi strzeleckiemu Janowi¹⁸⁹¹. Gerlach był przyjacielem Wilhelma Czecha, gdyż wystąpił jako jego świadek, gdy przekazywał on 10 łąnów ze swoich dóbr klasztorowi jemielnickiemu. Na tym samym dokumencie był także świadkiem Bożywoja, syna Ottona (Ociesława) spokrewnionego z Prószkowskimi¹⁸⁹².

265. Sierakowscy, (z) Sierakowic

Z Sierakowic (*Syrakowicz*, 6 km na zachód od Sośnicowic) pochodził Mikołaj, który w 1414 roku wyruszył na wojnę głodową¹⁸⁹³. Kolejnym znanym właścicielem tej wsi był Piotr Przedbór, który pojawił się na dworze Bolka V pod koniec jego rządów. 7 maja 1458 roku potwierdził dokument dla tego Piasta¹⁸⁹⁴. Był ważną osobą, o czym świadczy wymienienie go na czele listy świadków na wspomnianym dyplomie. Po śmierci księcia głogóweckiego wraz z Konradem Uniejem z Jasiony i Waławem, pisarzem książęcym, zabiegał na dworze praskim o przekazanie dziedzictwa Bolka V jego bratu Mikołajowi I¹⁸⁹⁵. Synem Piotra był zapewne Mateusz Przedbór, żonaty z Katarzyną Kamieniec¹⁸⁹⁶. Przedborowie byli także właścicielami wsi Paniowy w ziemi bytomskiej¹⁸⁹⁷.

1888 Zauważył to Tomasz Jurek, zob. IDEM: *Rodowód Pogorzelów...*, s. 64.

1889 APWr. Rep. 4f, nr 65bb = CDS XX, s. 18—19 [regest] = CDS XXIX, nr 5628 [regest].

1890 LuBS. Bd. 2, s. 625—626.

1891 CDS XXX, nr 6426.

1892 APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

1893 OBA 2111, s. 12.

1894 CDS II, s. 98, nr 31.

1895 CDS VI, nr 248, 249, 273 [regesty].

1896 CDS VI, nr 372, 385, 386 [regesty].

1897 S. WITKOWSKI: *Własność ziemska...*, s. 49—50.

266. **S**ieronowiccy, (z) Sieronowic

Właściciele Sieronowic (*Syronowicz*, 9 km na południowy wschód od Strzelc Opolskich) byli związani z klasztorem jemielnickim. W 1342 roku Bogusz z Sieronowic podarował temu klasztorowi 4 łany oraz pół ławy rybnej we wsi Łagiewniki (obecnie wieś zaginiona, leżąca pomiędzy Jemielnicą a Centawą)¹⁸⁹⁸. W 1362 roku Jerzy z Sieronowic, syn Abrahama, sprzedał połowę wsi Prószków Mirzanowi z Prószkowa¹⁸⁹⁹. Ich potomkiem był Bogusz, który pojawił się na dokumencie księcia Bernarda dotyczącym odnowienia praw miasta Woźniki z 3 kwietnia 1454 roku¹⁹⁰⁰. Po przejściu okręgu strzeleckiego przez Bolka V był świadkiem na dokumencie tego księcia z 21 czerwca 1455 roku¹⁹⁰¹. Jego synami byli Jan Bogusz z Sieronowic oraz Mikołaj Bogusz z Sieronowic. Pierwszy z nich jako krewny Jana Nowowiejskiego poświadczył jego szlachectwo przed księciem Janem oświęcimskim 12 stycznia 1456 roku¹⁹⁰². Ostatni raz pojawił się na dokumencie z 1463 roku¹⁹⁰³. Mikołaj potwierdził natomiast dokument księcia Bernarda z 24 marca 1452 roku¹⁹⁰⁴.

267. (z) **S**karbieszowa

Rodzina pochodząca ze wsi Skarbieszów (*Schorbischow*, 14 km na północny zachód od Opola). 30 września 1353 roku Przeclaw, pleban w Tłustorębach (*Khirchberg*, 12 km na zachód od Niemodlina), oraz jego brat Dzierżko ze Skarbieszowa, sprzedali za 30 grzywien swoją wieś Żlinice (*Sesicz/Slezicz*, 10 km na południe od Opola) braciom Ottonowi i Adamowi Besom¹⁹⁰⁵. Dziesięć lat później Dzierżko sprzedał swoją wieś Zbicko (*Sbycina*, 7 km na wschód od Opola) za 40 grzywien Strzale z Raszowa¹⁹⁰⁶. Są to jedyne znane informacje o przedstawicielach tej rodziny.

¹⁸⁹⁸ APWt. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regist].

¹⁸⁹⁹ APWt. Rep. 4f, nr 65d.

¹⁹⁰⁰ B. SZCZECH: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4—5 = IDEM: *Widymat...*, s. 4—7 = IDEM: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 9—12.

¹⁹⁰¹ CDS I, nr 127.

¹⁹⁰² CDS I, nr 128.

¹⁹⁰³ CDS VI, nr 265 [regist].

¹⁹⁰⁴ K. WUTKE: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 172—173.

¹⁹⁰⁵ CDS VI, nr 20 [regist].

¹⁹⁰⁶ CDS VI, nr 30 [regist].

268. Skorkowscy, (ze) Skorkowa

Pochodzili ze wsi Skorków (*Scorkaw*, obecnie część Gronowic, 10 km na północny zachód od Olesna). Pieczętowali się herbem, który w tarczy miał skos lewy z trzema różami¹⁹⁰⁷. Najbardziej znanym przedstawicielem tej rodziny był Pełka. Był on zapewne synem Klemensa ze Skorkowa, wzmiankowanego w 1399 roku¹⁹⁰⁸. Pełka jako świadek pierwszy raz pojawia się na dokumencie Bernarda niemodlińskiego wystawionym w Niemodlinie 15 lipca 1410 roku¹⁹⁰⁹. Cztery miesiące później przebywał wraz z księciem w Strzelcach¹⁹¹⁰. 2 października 1412 roku był z Bernardem w Brzegu, o czym świadczy wystawiony tam dokument, na którym Pełka występuje z tytułem marszałka¹⁹¹¹. Na dokumencie z 1413 roku został określony jako wuj bliżej nieznanych Jana i Klemensa, których stryjem był Dzierżek Strzała¹⁹¹². W następnym roku marszałek oraz jego krewny, Jan ze Skorkowa, udali się z księciem Bernardem na wojnę z zakonem krzyżackim¹⁹¹³. W 1416 roku Pełka kupił od księcia niemodlińskiego za 800 grzywien Sternalice (*Sternedlitz*, 17,5 km na północny wschód od Olesna) i Boroszków (*Boroscho*, 7,5 km na północ od Olesna)¹⁹¹⁴ w okręgu oleskim¹⁹¹⁵. Potwierdzanie kolejnych dokumentów tego Piasta świadczy o stałej obecności właściciela Skorkowa u boku księcia¹⁹¹⁶. Na dokumencie wystawionym przez księcia niemodlińskiego dla Żydów opolskich został nazwany „marszałkiem mojego pana”¹⁹¹⁷. Na dokumentach z 17 marca 1431 roku oraz 27 kwietnia 1435 roku marszałek Pełka znalazł się wśród świadków wraz z Bernardem ze Skorkowa, zapewne jego synem¹⁹¹⁸. Pełka w okresie wojen husyckich był najbliższym współpracownikiem księcia. W jego imieniu w 1432 roku podpisał wraz z biskupem wrocławskim i innymi książętami śląskimi zawieszenie broni z wojskami polnymi

¹⁹⁰⁷ APO. Am Namysłowa, nr 314. Szersze omówienie pieczęci, zob. niżej.

¹⁹⁰⁸ CDS VI, nr 88 [regist].

¹⁹⁰⁹ CDS VI, nr 116 [regist].

¹⁹¹⁰ CDS VI, nr 117 [regist].

¹⁹¹¹ APO. Am Kluczborka, nr 8.

¹⁹¹² CDS XXXIII, s. 104, nr 13.

¹⁹¹³ OBA 2111, s. 11, 13.

¹⁹¹⁴ Na krańcu wsi znajdował się gródek rycerski, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 436—437.

¹⁹¹⁵ APWr. Rep. 4f, nr 11k.

¹⁹¹⁶ CDS VI, nr 145 [regist]; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78; APWr. Rep. 115, nr 3, Rep. 107, nr 118.

¹⁹¹⁷ APWr. Rep. 4f, nr 9.

¹⁹¹⁸ CDS XXXIII, s. 33 nr 13; APWr. Rep. 3, nr 512. D. Veldtrup uznał go błędnie za marszałka Bolka V, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 450. Jest to jedyna informacja o Pełce w pracy niemieckiego historyka.

husytów¹⁹¹⁹. Pełka kolejny raz z tytułem marszałka znalazł się na liście świadków dokumentu z 3 maja 1434 roku¹⁹²⁰. Z tym samym tytułem wystąpił także 23 czerwca tego roku oraz 10 maja 1435 roku¹⁹²¹. 15 października 1434 roku był z ramienia księcia Bernarda sędzią polubownym wraz ze Zbigniewem Strzałą z Rudna w sporze między książętami opolskimi, raciborskimi, cieszyńskimi i księżną oświęcimską a biskupem krakowskim i kasztelanem sądeckim¹⁹²². 11 grudnia tego roku poręczył wykupienie przez biskupa wrocławskiego i Bernarda niemodlińskiego Otmuchowa i innych zamków biskupich z rąk husytów¹⁹²³. Był również sędzią w 1436 roku w sporze między Bernardem niemodlińskim a Mikołajem Korniczem Siostrzeńcem¹⁹²⁴. 19 stycznia 1437 roku otwierał listę świadków na dokumencie księcia Bernarda¹⁹²⁵. Marszałkiem przestał być po 1437 roku, a przed 1 lutego 1439 roku, kiedy to z tytułem marszałka wystąpił Mikołaj Zwojski¹⁹²⁶. Pełka powrócił na swój urząd w latach pięćdziesiątych XV wieku. Jako marszałek miał być odnotowany na dokumencie z 1456 roku¹⁹²⁷.

Bernard ze Skorkowa przebywał na dworze książęcym w latach 1430—1446¹⁹²⁸. Miał dobre relacje z Hinczą Świętopełkiem z Gorzowa, wraz z którym zaciągnął dług w Namysłowie. 22 lutego 1439 roku zobowiązali się oni oddać do Wielkanocy 55 złotych guldenów temu miastu. Jeśli tego nie uczynili, mieli wspierać miasto z dwoma końmi i tyloma pieszymi¹⁹²⁹. Do tego dokumentu obaj rycerze przywiesili swoje pieczęcie¹⁹³⁰. Bernard reprezentował księcia niemodlińskiego w Kluczborku. W jego imieniu przyjął w obecności Jakusza z Kępy, Mikołaja Dreskego z Ligoty, Janka, starosty opolskiego, oraz Dzierśława z Walcerzowic, rezygnację z wójtostwa kluczborskiego, które Jan Wierusch, mieszczanin z Namysłowa, sprzedał Konradowi i Henczkowi

¹⁹¹⁹ C. GRÜNHAGEN: *Bemerkungen, Ergänzungen und Berichtigungen zu neueren Schriften auf dem Gebiete der schlesischen Geschichte mit urkundliche Beilagen*. ZFGS 1871. Bd. 11, s. 225—231.

¹⁹²⁰ CDS I, nr 112; APWr. Rep. 3, nr 512.

¹⁹²¹ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 5; APO. Am Olesna, nr 2.

¹⁹²² ZDM. Cz. 2, nr 469.

¹⁹²³ SRS VI, nr 203.

¹⁹²⁴ CDS VI, nr 193 [regist].

¹⁹²⁵ L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 68.

¹⁹²⁶ CDS VI, nr 198 [regist].

¹⁹²⁷ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 924. Pozostałe informacje o dokumencie, zob. IDEM: *Rody...*, D. 2, s. 558. Możliwe, że był to falsyfikat, z uwagi na pełnienie przez Pełkę urzędu marszałka po tak długiej przerwie, w dodatku po śmierci księcia Bernarda.

¹⁹²⁸ CDS XXXIII, s. 33, nr 13; CDS I, nr 112; APWr. Rep. 108, nr 14; APO. Am Olesna, nr 2, 3, 4; Schirnding. Bd. 4, nr 2521 c, CDS VI, nr 217, 219 [registy]; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 157.

¹⁹²⁹ APO. Am Namysłowa, nr 314.

¹⁹³⁰ Bernard pieczętował się herbem, który w tarczy miał skos lewy z trzema różami. W otoku pieczęci widnieje napis: *beinhardt de SCO*, zob. APO. Am Namysłowa, nr 314.

z Kozłowa¹⁹³¹. Reprezentował także władzę książęcą w Oleśnie, gdzie przed 12 lipca 1455 roku wraz z sędzią ziemskim oleskim zatwierdził sprzedaż młyna w Kraszkowie dokonaną przez Mikołaja Bogackiego i jego małżonkę Annę na rzecz Henryka Kozłowskiego¹⁹³². Zapewne synem Bernarda był Jerzy ze Skorkowa pojawiający się na dokumentach książąt opolskich pod koniec XV wieku¹⁹³³.

269. (z) Skorogoszczy

Do grona rycerzy zaliczano także wójtów Skorogoszczy. Pierwszym znanym wójtem tego miasta był Jakiel, który poświadczył dwa dokumenty księcia niemodlińskiego wystawione 25 września 1376 roku¹⁹³⁴. Następnie wójtostwo w tym mieście należało do braci Macieja i Stefana, którzy 19 lutego 1388 roku przekazali swojemu bratu, duchownemu Henrykowi, 14 grzywien¹⁹³⁵. Maciej poświadczył także dokument Bolka IV z 1 lutego 1390 roku¹⁹³⁶. W 1397 roku Stefan wraz z innymi rycerzami niemodlińskimi poparł książąt opolskich w ich sporze z Namysłowem¹⁹³⁷. Oznacza to, że wójtowie Skorogoszczy, podobnie jak na przykład wójtowie Krapkowic czy Opola, należeli do grona rycerzy. Synem lub wnukiem jednego z nich mógł być Hincza, wójt Skorogoszczy, świadek na dyplomie Mikołaja II z 1443 roku¹⁹³⁸.

270. Slizowie

Pochodzili ze wsi Draliny (*Drelin*, 6 km na północny zachód od Lublińca). 23 września 1415 roku Anna, wdowa po Feliksie Slizie, zgodziła się na sprzedaż swojego wiana we wsi Draliny. Transakcji dokonał ojciec Feliksa — Sułek, który sprzedał wspomnianą wieś Jankowi z Kotulina¹⁹³⁹.

¹⁹³¹ APO. Am Kluczborka, nr 24 = nr 25 (kopia) = nr 40.

¹⁹³² APO. Am Kluczborka, nr 27.

¹⁹³³ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 4; APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 11; CDS VI, nr 420, 433, 434 [regesty]; CDS II, s. 74, nr 73; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 88—89; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 435. O XVI-wiecznych przedstawicielach Skorkowskich, zob. Landbuch OR, nr 51; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1115.

¹⁹³⁴ CDS VI, nr 56, 57 [regesty].

¹⁹³⁵ APWr. Rep. 4f, nr 74.

¹⁹³⁶ CDS VI, nr 75 [regest].

¹⁹³⁷ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

¹⁹³⁸ LuBS. Bd. 2, s. 333.

¹⁹³⁹ CDS VI, nr 137 [regest].

271. (z) Sławięcic

Ze Sławięcicami byli związani Franczek, świadek dokumentu księcia Bernarda z 23 maja 1404 roku, oraz Otton, który w 1414 roku udał się wraz z księciem Bernardem do Prus na wojnę¹⁹⁴⁰. Byli oni właścicielami Sławięcic bądź urzędnikami w tej miejscowości.

272. Solzczclemen

Jan i Mikołaj zwani *Solzczclemen* pochodzili prawdopodobnie z części księstwa opolskiego podległej władzy Bolka IV. 13 października 1401 roku napadli wraz z księciem i innymi rycerzami na wsie biskupie¹⁹⁴¹. Z tego powodu razem z innymi uczestnikami najazdu zostali ekskomunikowani 13 marca 1402 roku¹⁹⁴². Kolejny raz kary kościelne zostały na nich nałożone 9 stycznia 1403 roku¹⁹⁴³. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku ponownie obłożono klątwą uczestników napadu¹⁹⁴⁴, co zatwierdził ojciec święty 28 lutego 1407 roku¹⁹⁴⁵. Być może jeden z nich był zaciężnym w służbie krzyżackiej podczas konfliktu z Polską i Litwą w latach 1409—1411. W rocie Czenka Borschnitza i Mikołaja Łagowskiego został odnotowany *Scholzchen*¹⁹⁴⁶.

273. Stangowie

Pochodzili z Miśni i pieczętowali się herbem przedstawiającym w srebrnym polu czerwony uliściony pień w skos, na Dolnym Śląsku używali jednak innego herbu: gałązka w słup z dwoma liśćmi (bądź pąkami kwiatów) od siebie, z łodygą przekrzyżowaną trzema pręgami w pas¹⁹⁴⁷. Od końca XIII wieku przebywali na ziemiach polskich. W XV wieku własnością tej rodziny była wieś Pisarzowice

¹⁹⁴⁰ APO. Am Olesna, nr 1; OBA 2111, s. 12.

¹⁹⁴¹ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

¹⁹⁴² Ibidem, nr 880.

¹⁹⁴³ MV. T. 5, nr 2056.

¹⁹⁴⁴ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

¹⁹⁴⁵ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

¹⁹⁴⁶ *Das Soldbuch...*, Bd. 1, s. 65, 67—68, Bd. 2, s. 286.

¹⁹⁴⁷ Inny herb przyjęli Stangowie, którzy osiadli na Dolnym Śląsku, zob. T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 290; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 324. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 772—773 (pieczęć nr 779).

(Schreiberdorff, 9 km na północ od Głogówka)¹⁹⁴⁸. W 1327 roku Franciszek Stange był świadkiem na dokumencie Bolka opolskiego¹⁹⁴⁹. Dwa lata później bracia Henryk, Jan i Dytryk Stangowie kupili sołectwo w Śmiczu¹⁹⁵⁰. W 1390 roku został odnotowany w otoczeniu Władysława Opolczyka Henryk Stange¹⁹⁵¹. Był on jednym z poręczycieli ugody księcia opolskiego z jego bratankami¹⁹⁵². W 1400 roku spisał dokument dla Bolka IV¹⁹⁵³. Co najmniej od 18 czerwca 1402 roku był starostą na starym zamku opolskim¹⁹⁵⁴. Był także świadkiem na dokumencie tego Piasta z 22 maja 1403 roku¹⁹⁵⁵. 13 października 1401 roku napadł wraz z księciem oraz Dytrykiem Stangem i innymi rycerzami na wsi biskupie¹⁹⁵⁶. Henryk Stange przybył wraz z Mikołajem Willuschem 1 grudnia 1401 roku do Nysy, gdzie odpowiadał na pytania dotyczące napadu przed biskupem¹⁹⁵⁷. Następnie wraz z innymi uczestnikami napadu był ekskomunikowany 13 marca 1402 roku¹⁹⁵⁸. Ponownie ekskomunikowany został 9 stycznia 1403 roku¹⁹⁵⁹. W celu załagodzenia konfliktu Bolko IV wybrał starostę Henryka i kanonika opolskiego Bernarda z Gronowic jako swoich pośredników w rozmowach ze stroną kościelną¹⁹⁶⁰. Wobec niezrealizowania przez księcia wyroku rozjemczego 12 listopada 1406 roku kolejny raz obłożono klątwą uczestników napadu¹⁹⁶¹, co zatwierdził papież 28 lutego 1407 roku¹⁹⁶². Klątwa nie przeszkodziła Henrykowi w sprzedaniu kolegiacie opolskiej 2 grzywien dochodów ze wsi Pogórze (*Pogros*, 8 km na wschód od

¹⁹⁴⁸ CDS VI, nr 115 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 54b = DB. Bd. 1. Th. 2, s. 67—69; APWr. Rep. 107, nr 81, Rep. 102, 452, 482; CDS XXXIII, s. 147, nr 20; s. 148, nr 24, 25; CDS I, nr 88; S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 104, nr 16. Na wschód od osady znajdował się gródek rycerski, zob. D. Nowakowski: *Śląskie obiekty...*, s. 389—390.

¹⁹⁴⁹ *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 132 = CDS XXII, nr 4662 [regest z poprawną datą]. Jego braćmi byli Jan, marszałek Henryka V wrocławskiego, i Henryk, zob. T. Jurek: *Obce rycerstwo...*, s. 321.

¹⁹⁵⁰ J. Pilnáček, *Rody...*, D. 4, s. 1171; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 324.

¹⁹⁵¹ CDS VI, nr 77 [regest]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 324.

¹⁹⁵² CDS VI, nr 85, 86 [regesty]; J. Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 324.

¹⁹⁵³ CDS VI, nr 90 [regest].

¹⁹⁵⁴ CDS VI, nr 96 (dokument potwierdził także Dytryk Stange). D. Veldtrup: *Prosopographische Studien...*, s. 401 (tu błędnie podano, iż był starostą na nowym zamku), s. 407. Również J. Horwat błędnie podał, że Henryk był starostą na nowym zamku, zob. Idem: *Księstwo opolskie...*, s. 368.

¹⁹⁵⁵ APWr. Rep. 4f, nr 84h.

¹⁹⁵⁶ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 879.

¹⁹⁵⁷ W. Urban: *Studia nad dziejami wrocławskiej diecezji w I połowie XV w.* Wrocław 1959, s. 39.

¹⁹⁵⁸ Ibidem, nr 880.

¹⁹⁵⁹ MV. T. 5, nr 2056.

¹⁹⁶⁰ *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, s. 40.

¹⁹⁶¹ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 932.

¹⁹⁶² AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

Korfantowa) za 20 grzywien¹⁹⁶³. Później Henryk potwierdził dokument Bolka IV z 12 stycznia 1411 roku¹⁹⁶⁴. Był świadkiem również na kolejnych dokumentach księcia opolskiego z 11 grudnia 1412 roku, 3 lutego 1413 roku, 5 października 1414 roku oraz 27 maja 1415 roku¹⁹⁶⁵.

Jego krewnym był Ludwik Stange. W 1388 roku Guta, wdowa po Ludwiku, sprzedała swoje dobra dziedziczne w Laskowicach (*Laskowicz*, 12 km na zachód od Głogówka) Janowi z *Melbaum* za 45 grzywien¹⁹⁶⁶. Zapewne synami Ludwika bądź Henryka byli Konrad i Ludwik¹⁹⁶⁷. Pierwszy z nich zakupił 11 lutego 1410 roku od Herbuta Besa z Lasowic za 231 i trzy czwarte grzywny wieś Mionów¹⁹⁶⁸. Ludwik wybrał natomiast służbę u księżnej Ofki¹⁹⁶⁹. Od 11 lutego 1411 roku potwierdził większość jej dokumentów. Ludwik 9 maja 1418 roku zakupił od Mikołaja von der Wojke część Laskowic wraz z sołectwem za 118 grzywien¹⁹⁷⁰. Później przedstawiciele tej rodziny znikają ze źródeł opolskich.

274. Stanisław

Blżej nieznany kuchmistrz Bolka IV, świadek na dyplomie tego księcia z 6 lutego 1429 roku¹⁹⁷¹.

275. Stanisław z Żędowic

Był prawdopodobnie włodarzem w Żędowicach (*Zandowicz*, 18,5 km na północny wschód od Strzelec Opolskich). W 1414 roku udał się wraz z księciem Bernardem do Prus na wojnę¹⁹⁷².

¹⁹⁶³ APWr. Rep. 107, nr 73.

¹⁹⁶⁴ CDS VI, nr 119 [regist].

¹⁹⁶⁵ APWr. Rep. 107, nr 86, 95; APWr. Rep. 4f, nr 13; CDS VI, nr 135a [regist].

¹⁹⁶⁶ CDS VI, nr 73 [regist].

¹⁹⁶⁷ Na dokumencie z 9 maja 1418 roku Konrad jest określony jako brat Ludwika Stangego. Po ewentualnej bezpotomnej śmierci Ludwika jego brat miał przejąć wieś Laskowice, zob. CDS VI, nr 149 [regist]. Zadaniem D. Veldtrupa obaj byli braćmi wspomnianego wcześniej Henryka Stangego, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 408.

¹⁹⁶⁸ CDS VI, nr 115 [regist].

¹⁹⁶⁹ APWr. Rep. 107, nr 81.

¹⁹⁷⁰ CDS VI, nr 149 [regist].

¹⁹⁷¹ APWr. Rep. 72, nr 7.

¹⁹⁷² OBA 2111, s. 12.

276. Staniszczewscy, (z) Staniszcza

Z strzeleckiej wsi Staniszcza (*Staniszcz*, dzisiejsze Staniszcze Wielkie, 16,5 km na północ od Strzelec Opolskich) pochodził Fryderyk. Pierwszy raz pojawił się na dokumencie Bolesława I z 11 listopada 1308 roku¹⁹⁷³. Później potwierdził jeszcze tylko dwa dokumenty dla tego księcia: z 1 września 1310 roku oraz 29 września 1312 roku¹⁹⁷⁴. Ostatni raz pojawił się na dyplomie księcia opolskiego z 6 lipca 1327 roku przy okazji nadania Opolu prawa średzkiego¹⁹⁷⁵. Najpewniej jego synem był Janusz, który 29 września 1354 roku był świadkiem na dokumencie księcia Alberta, gdzie został zapisany jako *Stanikonis*¹⁹⁷⁶. Najprawdopodobniej ich potomkiem był Grzegorz, który w 1414 roku udał się wraz z innymi rycerzami opolskimi na wojnę do Prus¹⁹⁷⁷.

277. Stefan Aleksander z Sośnicowic

Był synem bliżej nieznanego Mikołaja¹⁹⁷⁸. Studiował w Pradze¹⁹⁷⁹, gdzie uzyskał tytuł magistra medycyny¹⁹⁸⁰. W 1422 roku został odnotowany jako kanonik w Raciborzu oraz altarysta kozielski¹⁹⁸¹. W tym czasie znalazł się w otoczeniu Bernarda niemodlińskiego, dla którego potwierdził dokumenty z 5 października 1423 roku, 19 maja oraz 9 grudnia 1424 roku¹⁹⁸². W 1424 roku był już kanonikiem w Głogowie, a następnie w Kielcach. W tym samym roku został scholastykiem głogóweckim, a od 1425 roku był prepozytem w Raciborzu¹⁹⁸³. Kanonię

¹⁹⁷³ CDS XVI, nr 3017. Nazwisko zostało zniekształcone, tak samo jak niektóre inne nazwy. Dokument znany jest tylko z XVII-wiecznego odpisu.

¹⁹⁷⁴ Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 169 = CDS XVI, nr 3325 [regest].

¹⁹⁷⁵ *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 132 = CDS XXII, nr 4662 [regest z poprawną datą].

¹⁹⁷⁶ CDS VI, nr 22 [regest].

¹⁹⁷⁷ OBA 2111, s. 12.

¹⁹⁷⁸ AS II, nr 1157; E. WÓŁKIEWICZ: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 98—99.

¹⁹⁷⁹ *Liber decanorum Facultatis Philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585*. P. 1. In: *Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis*. T. 1, Pragae 1830, s. 425—426.

¹⁹⁸⁰ BP. T. 4, nr 1498, 1504. Na pierwszym dokumencie został nazwany szlachcicem.

¹⁹⁸¹ E. WÓŁKIEWICZ: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 98—99.

¹⁹⁸² APWr. Rep. 115, nr 2,3, Rep. 107, nr 118.

¹⁹⁸³ AS II, nr 1359, 1361, 1386, 1387, 1581; E. WÓŁKIEWICZ: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 98—99.

głogowską opuścił najpóźniej w 1425 roku¹⁹⁸⁴. Na dokumencie księcia Bernarda z 6 czerwca 1427 roku znalazł się na czele listy świadków jako mistrz Stefan Aleksander, pleban raciborski¹⁹⁸⁵. W 1435 roku otrzymał na własność Sośnicowice wraz ze wsią Łany¹⁹⁸⁶, co oznacza, że wcześniej prawdopodobnie był tylko właścicielem sołectwa. W 1439 roku wraz z sędzią opolskim Adamem z Warłowa oraz Mikołajem i Piotrem z Lubszy dokonał podziału majątku między Mikołajem z Półwi i jego siostrą Nelą, co miało miejsce po śmierci ich ojca¹⁹⁸⁷. Do dokumentu przywiesił swoją pieczęć, która przedstawiała zwróconą w prawo krzywaśń pastorału z zaćwieczonym na niej od czoła krzyżykiem¹⁹⁸⁸. Później zniknął ze źródeł, Sośnicowice natomiast trafiły do innego właściciela¹⁹⁸⁹.

278. Stoszowie

Przybyli z księstwa legnicko-brzeskiego bądź oleśnickiego i pieczętowali się herbem, który w Polsce zwano Łękna¹⁹⁹⁰. W 1381 roku Ramfold wraz z Jaśkiem Czelmem doradzali księciu Henrykowi niemodlińskiemu jako arbitrowi w sporze pomiędzy księciem ziębickim a klasztorem henrykowski¹⁹⁹¹. W otoczeniu Władysława II znajdowali się Ramfold Stosz, późniejszy starosta opolski z ramienia Jana Kropidły, i Ramfold Stosz, starosta złotoryjski¹⁹⁹². W okręgu niemodlińskim Stoszowie byli właścicielami Tworaczkowa (*Tworoczkw*, zaginiona wieś leżąca pod Niemodlinem)¹⁹⁹³. 6 marca 1380 roku Michał Stosz potwierdził dokument

¹⁹⁸⁴ AS II, nr 1568; H. GERLIC: *Kapituła głogowska...*, s. 293.

¹⁹⁸⁵ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 1.

¹⁹⁸⁶ A. WELTZEL: *Geschichte des edlen, freiherrlichen...*, s. 146; J. CHRZĄSZCZ: *Zur älteren Geschichte der Stadt Kieferstädtel*. „Oberschlesische Heimat” 1905. Bd. 1, s. 67. Informacja pochodzi z zaginionej księgi przywilejów Lorenza, do której miał dostęp Augustin Weltzel.

¹⁹⁸⁷ AAWr., sygn. M49, KK41.

¹⁹⁸⁸ Herb podobny do pierwotnego herbu Śreniawa, zob. J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 271—272.

¹⁹⁸⁹ CDS VI, nr 265 [regest]; J. CHRZĄSZCZ: *Zur älteren Geschichte...*, s. 67—68.

¹⁹⁹⁰ Siebmacher, s. 57; J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 185—186. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 783—786 (pieczęcie nr 790—794).

¹⁹⁹¹ APWr. Rep. 84, nr 129.

¹⁹⁹² CDS VI, nr 72 [regest]; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 328—330. Jeden z nich potwierdził dokument Jana Kropidły i Bolka IV z 22 lipca 1386 roku, zob. W. SCHULTE: *Kleine Beiträge zur Geschichte...*, s. 194—195.

¹⁹⁹³ Tak wynika z treści dokumentu, zatem twierdzenie H.J. von Witzendorffa-Rehdigera, że chodzi o Tworów niedaleko Raciborza, jest błędne, zob. IDEM: *Die Tschammer und die Stosch...*, s. 25. Na temat lokalizacji Tworaczkowa, zob. I. PANIC: *Historia osadnictwa w księstwie opolskim we wczesnym średniowieczu*. Katowice 1992, s. 60.

Bolka IV¹⁹⁹⁴. W 1384 roku Michał Stosz z Folwarku (*Vorverk*, 7,5 km na południe od Opola) sprzedał 5,5 łana folwarku w Boguszycach za 55 grzywien Imbramowi Łęckiemu¹⁹⁹⁵. W 1397 roku pośród rycerzy niemodlińskich zostali wymienieni Michał i Henryk Stoszowie¹⁹⁹⁶. Synem jednego z nich był zapewne związany z księciem Bernardem Jan Stosz. Pierwszy raz na dokumencie księcia niemodlińskiego pojawił się on wśród świadków 24 grudnia 1407 roku¹⁹⁹⁷. Był także świadkiem kolejnych dokumentów tego Piasta z lat 1409—1414¹⁹⁹⁸. Następnie udał się ze swoim księciem do Prus na wojnę z Krzyżakami¹⁹⁹⁹. Jan Stosz z Tworaczkowa 16 marca 1439 roku zapisał swej żonie Katarzynie z Laskowic dobra w Tworaczkowie, na co zezwoliła jego matka Małgorzata oraz jego siostry Fema i Golka. Przedstawicielami Katarzyny byli jej ojciec Zygmunt oraz jej bracia Jasiek i Dzierżek²⁰⁰⁰. W 1446 roku Jerzy Stosz z Branic i Jan Stosz z Ligoty (zapewne tożsamy z Janem Stoszem z Tworaczkowa) byli wraz z nieznanym z imienia Friedlandzkim, Henrykiem Kórnica i Adamem Besem z Kolna opiekunami Machny, małżonki Imbrama z Łąki, który zapisał swojej żonie jako wiano Łąkę w okręgu opolskim i Suchą w okręgu strzeleckim²⁰⁰¹. Małżonka Imbrama pochodziła prawdopodobnie z rodu Stoszków, za czym zdaje się przemawiać fakt, że wśród opiekunów Machny na pierwszych miejscach wymieniono dwóch przedstawicieli tej właśnie rodziny.

Innym przedstawicielem tego rodu był Jerzy Stosz z Albrechcic (dzisiejsze Město Albrechtice w Czechach), syn Hynczika (Henryka) i Małgorzaty²⁰⁰². W 1430 roku Jerzy wraz z Mikołajem Besem był rozjemcą w sporze Jana Nawoja z Bernardem niemodlińskim. W dokumencie wystawionym w Albrechcicach Jerzy i Mikołaj stwierdzili, że Piast opolski obiecał w Budzie Janowi za jego służbę 30 grzywien i tę sumę książę miał zapłacić²⁰⁰³. Później Jerzy związał się z Bol-

¹⁹⁹⁴ APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380.

¹⁹⁹⁵ APWr. Rep. 4f, nr 11d.

¹⁹⁹⁶ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

¹⁹⁹⁷ APWr. Rep. 4f, nr 68.

¹⁹⁹⁸ APWr. Rep. 4f, nr 66; CDS VI; nr 116, 117 [regesty]; APWr. Rep. 4f, nr 67; APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2. Nie mógł być zatem tożsamy z Hansem Stoszem, zaciężnym krzyżackim, gdyż w okresie służby jego imiennik, właściciel Tworaczkowa, przebywał na Śląsku. Biogram zaciężnego Hansa, zob. *Das Soldbuch...*, Bd. 2, s. 316.

¹⁹⁹⁹ OBA 2111, s. 11.

²⁰⁰⁰ CDS VI, nr 201 [regest]. J. Horwat błędnie podał, że mężem Małgorzaty był Zygmunt Stosz, zob. IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 417.

²⁰⁰¹ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 49.

²⁰⁰² Ibidem, s. 25; P. STANKO: *Najemnicy z terenu Królestwa Czech...*, s. 78—79. Ojciec wymieniony na dokumencie z 2 lutego 1434 roku, zob. CDS VI, nr 188 [regest].

²⁰⁰³ Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka. *Copiarus monasteri ad S. Venceslaum Diplomatarium Silesiacarum*. Mikrofilm, sygn. Mf. 166, 1—2, k. 279—279v, nr 230. CDS VI, nr 180 [niedokładny regest]; P. STANKO: *Najemnicy z terenu Królestwa Czech...*, s. 79.

kiem V, dla którego potwierdził dokument z 31 grudnia 1441 roku²⁰⁰⁴, a także był świadkiem dokumentu tego Piasta sporządzonego po ślubie z Jadwigą z Besów²⁰⁰⁵. Z woli Bolka najeżdżał na okoliczne ziemie, które później często przejmował jego zleceniodawca. W 1445 roku napadł wraz z innymi rozbójnikami na Głuchołazy oraz Grodków. Za ten czyn został ekskomunikowany. Jerzy Stosz oddał ostatecznie Głuchołazy kapitulie wrocławskiej za 1600 florenów, z czego większość z tej kwoty pożyczył Bolko V, który w zamian otrzymał jako zastaw Głuchołazy²⁰⁰⁶. W 1453 roku Jerzy Stosz najeżdżał dobra biskupa wrocławskiego, a rozjemcą w tym sporze byli książę głogówecki i Konrad oleśnicko-kozielski²⁰⁰⁷. Walki Stosza z biskupem Piotrem Nowakiem ustały dopiero po wyjeździe tego pierwszego jako zaciężnego Związku Pruskiego na wojnę w 1454 roku²⁰⁰⁸. W następnym roku Jerzy podpisał ugodę z miastem Wrocławiem²⁰⁰⁹. Zachował się również list Jerzego z tego roku, w którym informował miasto Wrocław o zajęciu przez Mikołaja Sweborowskiego polskiego zamku w Kępnie²⁰¹⁰. Natomiast 17 października 1457 w Magnuszowicach Jerzy Stosz z Albrechtic, Wincenty Dreske i kilku ich kompanów zawarli na cztery tygodnie pokój z księżną Jadwigą legnicko-
-oławską²⁰¹¹. Został on przedłużony 9 listopada o kolejne cztery tygodnie²⁰¹². Pod koniec życia Bolka V Jerzy z Albrechtic podjął się mediacji między Piastem opolskim a księciem opawskim, który chciał odebrać zastawiony wcześniej okręg

²⁰⁰⁴ APWr. Rep. 4f, nr 43ii.

²⁰⁰⁵ Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1670 = LuBS. Bd. 2, s. 337—338. Innym świadkiem tego dokumentu był Jan Stosz z Ligoty.

²⁰⁰⁶ Rosicz, s. 58; CDS X, s. 19; N. POL: *Jahrbücher der Stadt Breslau*. Bd. 1. Breslau 1813, s. 197; LuBS. Bd. 2, s. 268—269 = *Wykaz regestów dokumentów archium archidiecezjalnego...*, nr 902 [regest]; J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 3, s. 83—86. Na temat rozbójniczej działalności Jerzego pisał Jakub Mamula, zob. IDEM: *Jiřík Stoš z Albrechtic — opovědník nebo zemský škůdce? Příspěvek k diskuzi o porušování zemského míru v pozdním středověku*. „Acta Historica Universitatis Silesianae Opaviensis” 2008. Sv. 1, s. 71—85 (o zajęciu Głuchołazów, zob. s. 77—78).

²⁰⁰⁷ *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 1089.

²⁰⁰⁸ Pod koniec stycznia 1454 roku biskup musiał opłacić najemników, którzy zapewne walczyli ze Stoszem, zob. *Regesty dokumentów kolegium wikariuszów wrocławskich*. Wyd. W. URBAN. „Rocznik Teologiczny Śląska Opolskiego” 1970. T. 2, s. 322, nr 383. O udziale Jerzego Stosza w wojnie trzynastoletniej, zob. P. STANKO: *Najemnicy z terenu Królestwa Czech...*, s. 81. Na temat samej wojny, zob. M. BISKUP: *Trzynastoletnia wojna...*, passim.

²⁰⁰⁹ APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 27 IV 1455. Jerzy Stosz zawarł ugodę z miastem Wrocławiem za pośrednictwem pasowanego rycerza Karola z Wlassyn oraz Hansa z Warnsdorff, Hansa z Roternburga, Mikołaja Kotulińskiego oraz Mikołaja Gerisdorfu, zwanego *Kunigshayn*.

²⁰¹⁰ APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 21 XII 1455. Na dokumencie odcisnięta pieczęć Jerzego.

²⁰¹¹ APWr. Rep. 3, nr 204 = Katalog, t. 9, nr 510 [regest].

²⁰¹² APWr. Rep. 3, nr 206 = Katalog, t. 9, nr 513 [regest].

Edelstein²⁰¹³. Jerzy Stosz ostatni raz na dokumencie księcia głogóweckiego pojawił się 23 lutego 1459 roku²⁰¹⁴.

279. Struchowie

Rodzina mająca majątek najprawdopodobniej w księstwie niemodlińskim. Dzierżek Struch był świadkiem dokumentu wystawionego przez Bolka niemodlińskiego z 15 października 1357 roku²⁰¹⁵. Następnie znalazł się na liście świadków dokumentu tego księcia dotyczącego sprzedaży Magnuszowiczek Gierkowi wystawionego 23 listopada 1361 roku²⁰¹⁶. Jego synem był zapewne Jan Strucht, świadek dokumentu Henryka niemodlińskiego wystawionego 25 września 1376 roku²⁰¹⁷.

280. Strzałowie (Strzelowie)

W XV wieku dzielili się na kilka linii, lecz używali jednego herbu, który przedstawiał w srebrnym polu czerwony słup²⁰¹⁸. Pierwszym pewnym przedstawicielem rodziny Strzała był Sobek²⁰¹⁹. Pojawił się na dokumencie księcia Mieszka z sierpnia 1297 roku²⁰²⁰. 10 kwietnia 1311 roku sprzedał swoją wieś Niwy (*Nebo*, 5 km na południowy wschód od Skorogoszczy) za 150 grzywien krewnemu Kunczemu, zwanemu Zenk²⁰²¹. Po śmierci Bolesława I związał się z jego młodszym synem Bolesławem II, dla którego potwierdził dokument z 31 czerwca 1319 roku²⁰²². Po ponad czterdziestu latach na dworze księcia cieszyńskiego pojawia się pasowany rycerz Sobek, który mógł być tożsamy z Sobkiem z przełomu XIII i XIV wieku

²⁰¹³ CDS VI, nr 299 [regist].

²⁰¹⁴ CDS VI, nr 242 [regist].

²⁰¹⁵ APWr. Rep. 4f, nr 65k = RŚ. T. 3, nr 571 [regist].

²⁰¹⁶ CDS VI, nr 29 [regist].

²⁰¹⁷ CDS VI, nr 56 [regist].

²⁰¹⁸ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1199—1206; J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 262.

²⁰¹⁹ M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 52. Czasem rodzinę Strzałów łączy się z braćmi Sebastianem i Grzegorzem, którzy w XIII wieku byli właścicielami Leśnicy, Mionowa i Wierzchu, czyli miejscowości należących w XV wieku do Strzałów, zob. SUB. Bd. 1, nr 165; R. SĘKOWSKI: *Strzelowie z Mionowa i Wierzchu — ich dzieje i działalność na Rusi Czerwonej*. „Ziemia Prudnicka” 2004, s. 169. Ich biogram, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 32.

²⁰²⁰ Szerzej, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo...*, Cz. 2, s. 52.

²⁰²¹ CDS XVI, nr 3196; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 331.

²⁰²² APWr. Rep. 4f, nr 65a = CDS XVIII, nr 3937 [regist].

(mógł mieć wówczas ponad 80 lat) bądź też była to inna osoba. W 1365 roku Przemysław cieszyński przesłał do papieża suplikę, w której między innymi Sobek, zwany Strzała, prosił o rozgrzeszenie²⁰²³. Bliskim krewnym Sobka (możliwe, że bratem) był Mikołaj Strzała, który znalazł się wśród świadków na dokumencie z 10 kwietnia 1311 roku²⁰²⁴. W następnym roku potwierdził kolejny dokument księcia opolskiego, dotyczący przekazania przez Bolesława I 30 łanów rycerzowi Albertowi Barchowi²⁰²⁵.

Innymi przedstawicielami tej rodziny, którzy pojawili się na początku XIV wieku, byli kasztelan siewierski, a później bytomski, Stefan Strzała²⁰²⁶, Mikołaj Strzała z Otmętu (zapewne tożsamy ze wcześniej wspomnianym Mikołajem)²⁰²⁷, Fryczko Strzała zmarły przed 25 marca 1325 roku²⁰²⁸ oraz Dominik Strzała, świadek dokumentu księcia raciborskiego wystawionego 3 maja 1326 roku²⁰²⁹. Synem Mikołaja był najpewniej Strzała Młodszy z Otmętu (*Othnyth*, obecnie część Krapkowic)²⁰³⁰. W 1320 roku pojawił się Piotr Strzała²⁰³¹. Był on później właścicielem Rokicia (*Rokicz*, obecnie część Raszowej, 11 km na północ od Kędzierzyna-Koźła)²⁰³². Wdowa po nim o imieniu Izolda wraz z synami Fredkiem (Fryderykiem) oraz Paszkciem i za wiedzą pozostałych jej synów i córek sprzedała 3 lutego 1337 roku wieś i dobra Ligota, które znajdowały się w okręgu raciborskim, dominikankom za 60 grzywien²⁰³³. Wspomniany Fryderyk jeszcze dwukrotnie pojawił się na górnośląskich dokumentach²⁰³⁴. W 1336 roku na dokumencie księcia opolskiego odnotowany został Niczek Strzała²⁰³⁵. 23 lutego 1340 roku książę kozielski zastawił rycerzowi Strzale Starszemu z Otmętu za 20 grzywien prawa książęce

²⁰²³ MV. T. 3, nr 532.

²⁰²⁴ CDS XVI, nr 3196.

²⁰²⁵ CDS VI, nr 4 [regest] = CDS XVI, nr 3247 [regest].

²⁰²⁶ CDS II, s. 26—27, nr 30; CDS XVI, nr 2916, 3213.

²⁰²⁷ CDS II, s. 127—128, nr 19; CDS XVIII, nr 3624.

²⁰²⁸ Tego dnia wdowa po Fryczku Strzale na Gąsiorowicach przyznała, że była dłużna klasztorowi jemielnickiemu 10,5 grzywny oraz że zakonnicy mogą używać do czasu spłaty długu barci w dobrach gąsiorowickich, które wcześniej zastawiła jej matka, zob. A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 16 = Schirnding. Bd. 4, nr 3104 = CDS II, s. 87, nr 11 [niedokładna informacja].

²⁰²⁹ M.L. WÓJCIK: *Niedrukowany dokument Leszka, księcia raciborskiego, z datą 3 maja 1326 roku*. W: *Scriptura, diploma, sigillum. Prace ofiarowane Profesorowi Kazimierzowi Bobowskiemu*. Red. J. ZDREŃKA, J. KARCEWSKA. Zielona Góra 2009, s. 113—123.

²⁰³⁰ CDS XVIII, nr 4472.

²⁰³¹ M.L. WÓJCIK: *Niedrukowany dokument Władysława...*, s. 61—70; CDS XVI, nr 3492; A. WELTZEL: *Geschichte der Stad, Herrschaft und Festung...*, s. 61 (tu korekta daty rocznej).

²⁰³² CDS XVIII, nr 4330.

²⁰³³ CDS XXIX, nr 5824.

²⁰³⁴ CDS XXX, nr 6426; CDS II, s. 154, nr 46; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 331—332.

²⁰³⁵ CDS XXIX, nr 5628.

we wsi Mechnica (*Mechnicz*, 14 km na północny zachód od Kędzierzyna-Koźła) oraz w dobrach dziedzicznych Poborszów (*Poborsyschow*, 12 km na północny zachód od Kędzierzyna-Koźła) leżących w okręgu kozielskim²⁰³⁶. Dziesięć lat później Mikołaj Strzała z Mechnicy poświadczył dokument Bolka opolskiego²⁰³⁷. W źródle nie podano, że Mikołaj Strzała z Mechnicy był rycerzem pasowanym, co sugeruje, że był on tożsamy ze Strzałą Młodszym z Otmętu. W 1356 roku pojawił się inny przedstawiciel tej rodziny, Strzała ze Sławięcic, który był jednym z sędziów z ramienia księcia cieszyńskiego w jego sporze z księciem oleśnickim w sprawie granicy między Bytomiem a Pyskowicami²⁰³⁸. W 1388 roku Mikołaj Strzała z Zawady i Rostropy (dzisiejsza Ostropa, część Gliwic, natomiast Zawada to prawdopodobnie wieś leżąca 20 km na północny wschód od Gliwic) — najpewniej potomek Sobka Strzały — zapisał 200 grzywien na wsiach Zawada i Rostropa oraz 100 grzywien na sołectwie w Raclawicach (16 km na południowy wschód od Olkusza) jako wiano swojej małżonce Dorocie z Kurozwękich²⁰³⁹. Posiadał także pół łana we wsi Czyżowa (pod miastem Kazimierz, obecnie część Krakowa), które w następnym roku odstąpił bliżej nieznanemu Frankowi i jego żonie Katarzynie²⁰⁴⁰. Zmarł przed 24 października 1392 roku, gdyż wówczas Dorota była nazywana wdową po Mikołaju²⁰⁴¹. Najpewniej ich synem był Strzała, który w 1400 roku został odnotowany jako Strzała z Krakowa²⁰⁴². Córką któregoś Mikołaja Strzały była Agnieszka, która w 1374 roku została odnotowana jako żona rycerza świdnickiego Henryka Borschnitza²⁰⁴³.

Strzałowie w ciągu XIV wieku podzielili się na różne linie.

280.1. Strzałowie z Wierzchu, Mionowa, Grzędzin, Dziełowa i Chechła

W okręgu głogóweckim znajdowały się dobra Strzałów z Wierzchu (*Mellawan* lub *Theutonicali Milwanno*, 6 km na zachód od Głogówka), Mionowa (*Polonicali Milwanno*, koło Wierzchu), Grzędzina (14,5 km na północny zachód od Raciborza), Dziełowa (15,5 km na północny zachód od Raciborza) i Chechła (*Kachel*,

²⁰³⁶ Sommerberg I, s. 971 = CDS XXX, nr 6411 = NKKO, s. 167, nr 157 [regist].

²⁰³⁷ RŚ. T. 2, nr 302.

²⁰³⁸ CDS VI, nr 26 [regist].

²⁰³⁹ SPPP. T. 8, nr 4649 = SPPP. T. 1, s. 234, nr 62 [regist].

²⁰⁴⁰ *Księgi radzieckie kazimierskie 1369—1381 i 1385—1402. Acta consularia Casimirien-sia 1369—1381 et 1385—1402*. Wyd. A. CHMIEL. Kraków 1932, s. 267; SHGKR Cz. 1, s. 488.

²⁰⁴¹ *Najstarsza księga sądu najwyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim*. Wyd. A. KŁODZIŃSKI. „Archiwum Komisji Prawniczej Polskiej Akademii Umiejętności” T. 10. Kraków 1936, nr 124, 140, 149.

²⁰⁴² SPPP. T. 8, nr 10851.

²⁰⁴³ *Landbuch księstwa świdnickiego i jaworskiego*. Wyd. T. JUREK. T. 1. Poznań 2004, nr 868.

15,5 km na południowy wschód od Strzelec Opolskich). W 1365 roku Mikołaj Strzała z Grzędzina znalazł się jako świadek na dwóch dokumentach wystawionych w Wielkopolsce (dokument braci Ostenów z 22 lipca oraz dokument króla Kazimierza z 12 września)²⁰⁴⁴. Na dokumencie sędziego niemodlińskiego z 25 stycznia 1369 roku na liście świadków pojawili się Stefan Strzała oraz dwóch Miczków Strzałów²⁰⁴⁵. Byli oni także świadkami wystawienia dokumentu przez Wacława niemodlińskiego z 12 lutego 1369 roku potwierdzającego tę samą czynność prawną znaną z dokumentu sędziego²⁰⁴⁶. Stefan potwierdził także dokument Wojtka ze Smolnej wystawiony 20 lipca 1368 roku²⁰⁴⁷. Wspomniany Stefan Strzała był niewątpliwie właścicielem dóbr w okręgu głogóweckim (ówczesne księstwo niemodlińskie). Miał syna o tym samym imieniu, dlatego w późniejszych dokumentach był określany jako Stefan (Steflik) Starszy. Razem poświadczili dwa dokumenty księcia Władysława²⁰⁴⁸. Stefan Strzała z Mionowa, syn Stefana Starszego, należał do otoczenia Władysława Opolczyka. Był z jego ramienia starostą głogóweckim (1387—1388)²⁰⁴⁹. Jego synem był najprawdopodobniej Wincenty Strzała z Mionowa, świadek na dokumencie Bolka IV z 5 czerwca 1391 roku.

Bratem Stefana był zapewne Mikołaj Strzała z Grzędzina i Bąkowca. Był on najpewniej tożsamy z wcześniej wymienionym w dokumentach niemodlińskich Miczkim Strzałą. Jego żoną była córka Zbigniewa z Wielgomłynów herbu Zadora²⁰⁵⁰. W 1399 roku otwierał listę rycerzy głogóweckich, którzy poręczyli ugodę między książętami opolskimi²⁰⁵¹. Mikołaj sprzedał 6 grzywien czynszów za 60 grzywien z wójtostwa w Grzędzinie i wsi Dziełowa kanonikom Pawłowi

²⁰⁴⁴ KDW III, nr 1545, 1550.

²⁰⁴⁵ APWr. Rep. 4f, nr 29c.

²⁰⁴⁶ APWr. Rep. 4f, nr 29d.

²⁰⁴⁷ NKKO, s. 132, nr 21 [regest]. Data podana na s. 184.

²⁰⁴⁸ CDS VI, nr 73 [regest]; ZDP. T. 1, nr 28.

²⁰⁴⁹ Szczegółowo, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 332—334. Był także świadkiem pominiętego przez tego historyka dokumentu Władysława Opolczyka z 29 grudnia 1389 roku, zob. L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 66—67.

²⁰⁵⁰ O pokrewieństwie Stefana z Mikołajem świadczy fakt, iż kolejne pokolenie w 1421 roku posiadało dobra zarówno w okręgu głogóweckim, jak i w Grzędzinie, zob. niżej. Stefan z Mionowa wystąpił wraz z Mikołajem z Grzędzina na dokumencie Władysława Opolczyka z 1 marca 1387 roku, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 334. Mikołaj zmarł najpóźniej w 1420 roku, zob. W. URBAN: *Studia nad dziejami...*, s. 135—136. Małżeństwo z córką Zbigniewa tłumaczy późniejszą informację o pokrewieństwie rodziny z Brzezia ze Strzałami, co błędnie jest odbierane przez starszą literaturę przedmiotu jako dowód pochodzenia Zadorów od Strzałów, zob. S. CYNARSKI: *Dzieje rodu Lanckorońskich z Brzezia od XIV do XVIII wieku. Sprawy kariery urzędniczej i awansu majątkowego*. Warszawa—Kraków 1996, s. 25—26, 44.

²⁰⁵¹ CDS VI, nr 85 [regest]; W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały Opolszczyzny w XIII—XV wieku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1973. R. 28, s. 335; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 41.

i Piotrowi z Koźła²⁰⁵². Dziećmi wspomnianego Mikołaja, które później toczyły spór ze wspomnianymi kanonikami, byli Mikołaj, pleban w Wierzchu, Przecław, Marek i Jan, dziedzice Wierzchu, Grzędzina wraz z wójtostwem i Dziełowa²⁰⁵³. Mikołaj, późniejszy pleban, studiował w Krakowie, a następnie został kanonikiem głogóweckim²⁰⁵⁴. Poza probostwem w Wierzchu posiadał także drugie w Oleśnicy oraz był prokuratorem księcia oleśnickiego w Rzymie²⁰⁵⁵. Przecław był natomiast świadkiem na dokumencie księżnej Ofki w 1418 roku²⁰⁵⁶. Potem znalazł się w otoczeniu Bolka V, dla którego poświadczył dokumenty z 20 sierpnia 1430 roku oraz z 21 stycznia i 2 marca 1431 roku²⁰⁵⁷. Któryś ze wspomnianych wcześniej braci potwierdził także dokument Bernarda z 14 stycznia 1419 roku²⁰⁵⁸.

Prawdopodobnie bratem Stefana Starszego był Szczepan Strzała. O ich bardzo bliskim pokrewieństwie świadczy posiadanie przez prawdopodobnego syna Szczepana dóbr w okręgu głogóweckim, a także pojawianie się Szczepana na dokumentach dotyczących tego okręgu. W 1379 roku wraz z innymi rycerzami potwierdził dokument, na mocy którego książę niemodliński ufundował kolegiatę w Głogówku²⁰⁵⁹. W 1380 roku rycerz pasowany Szczepan kupił od Wichny z Chechła, za wiedzą i pozwoleniem Miczka Strzały (męża?), jej wieś dziedziczną Chechło za 140 grzywien, co potwierdził Bolko III 6 marca 1380 roku²⁰⁶⁰. Być może Miczek — tożsamy zapewne z drugim Miczkiem z dokumentów wystawionych w 1369 roku — był synem Szczepana. 18 kwietnia 1383 roku Szczepan był

²⁰⁵² *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 922, 923. Pieczęć Mikołaja omówił M.L. Wójcik, zob. IDEM: *Pieczęcie...*, s. 786—787 (pieczęć nr 795).

²⁰⁵³ Ibidem, nr 1126. Mikołaj, syn Mikołaja Strzały z Grzędzina, w 1404 roku rozpoczął studia w Krakowie, zob. *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego...*, s. 55.

²⁰⁵⁴ *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego...*, s. 55. A. WELTZEL: *Das Kollegiatstift zum heiligen Bartolomäus...*, s. 179; G. BAUCH: *Schlesien und die Universität Krakau im XV. und XVI. Jahrhundert*. ZFGS 1896. Bd. 30, s. 107; E. WÓŁKIEWICZ: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 99—100.

²⁰⁵⁵ AS II, nr 1908, 1909 = RG. Bd. 4 nr 11839.

²⁰⁵⁶ CDS VI, nr 149 [regeſt].

²⁰⁵⁷ CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42; APWr. Rep. 12, nr 36; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 59—60.

²⁰⁵⁸ CDS VI, nr 151 (jako Strzała z Grzędzina).

²⁰⁵⁹ CDS XXIII, s. 139—140, nr 1. Był on wówczas rycerzem pasowanym, a więc nie mógł być tożsamy ze Stefanem Starszym.

²⁰⁶⁰ APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380. Jerzy Sperka uznaje, że *Tachel* — *Kachel*, z którego pisał się ten rycerz, to Kochcice, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 334. Bardziej prawdopodobne jest, że to jednak zniekształcona nazwa Chechło (*Tachel* — *Kachel* — *Chachel* — *Chechel*). Wieś ta nie mogła być tożsama z Kochcicami, bo te leżały w okręgu lublinieckim podległym Władysławowi Opolczykowi, a dokument wystawił Bolko III, tytułując się księciem strzeleckim. Miejsowość, której dotyczył dokument, musiała zatem znajdować się w okręgu strzeleckim. Wiadomo, że w południowej części wsi znajdował się obiekt typu motte, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 278—279.

jednym z ludzi Jana Kropidły, który miał ustalić wartość ziemi sośnicowickiej²⁰⁶¹. W tym samym roku potwierdził podział ziem niemodlińskich pomiędzy Władysława Opolczyka i jego bratanków²⁰⁶². Dla Jana Kropidły i Bolka IV potwierdził dokument z 22 lipca 1386 roku²⁰⁶³. Na dokumencie z 19 lutego 1388 roku był starostą niemodlińskim, a rok później — starostą strzeleckim²⁰⁶⁴. Na dokumencie Władysława Opolczyka z 26 października 1393 roku listę świadków otworzył pan Szczepan Strzała z Chechła jako człowiek Jana Kropidły²⁰⁶⁵, podobnie na dokumencie z 23 stycznia 1399 roku²⁰⁶⁶. W 1385 roku kupił od Dzierżka z Przystajni wieś Łaziska leżącą w okręgu wieluńskim²⁰⁶⁷. 13 stycznia 1398 roku rycerz Szczepan Strzała z Chechła wraz z małżonką zwrócił się do Stolicy Apostolskiej z prośbą o możliwość odprawienia mszy w kościele krapkowickim, mimo nałożonego interdyktu²⁰⁶⁸. Na liście świadków na dokumencie Jana Kropidły sporządzonym w Niemodlinie pojawił się 11 listopada 1401 roku i został wówczas określony jako pan oraz wymieniony na pierwszym miejscu²⁰⁶⁹. Na dokumentach wystawionych 24 grudnia 1407 roku, 25 marca 1408 roku oraz 2 lipca 1409 roku również znalazł się na pierwszym miejscu na liście świadków²⁰⁷⁰. Był także właścicielem Pławniowic. 5 września 1409 roku zapisał 4 grzywny groszy miary polskiej czynszu z Pławniowic franciszkanom opolskim. Z dokumentu wynika, iż Pławniowice zostały niewiele wcześniej zakupione od synów Marka²⁰⁷¹. Synem Szczepana był Steflik Strzała²⁰⁷². Młody Steflik był też świadkiem dokumentu wystawionego przez Władysława Opolczyka

²⁰⁶¹ CDS VI, nr 63. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 334.

²⁰⁶² CDS VI, nr XVII = CDS VI, nr 64 [regest]. Znalazł się także jako świadek na kolejnym dokumencie księcia Władysława wystawionym następnego dnia, zob. CDS VI, nr 66 [regest].

²⁰⁶³ W. SCHULTE: *Kleine Beiträge zur Geschichte...*, s. 194—195.

²⁰⁶⁴ APWr. 4f, nr 74; APWr. Rep. 72, nr 1 = J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874. O tym, że chodzi o Szczepana Strzałę, a nie innego przedstawiciela tego rodu, świadczy to, że został nazwany panem.

²⁰⁶⁵ CDS VI, nr 80 [regest].

²⁰⁶⁶ CDS VI, nr 84 [regest].

²⁰⁶⁷ ZDM. Cz. 4, nr 1070. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 333.

²⁰⁶⁸ MV. T. 5, nr 1249.

²⁰⁶⁹ CDS VI, nr 94 [regest].

²⁰⁷⁰ APWr. Rep. 4f, nr 66 (wraz z Miczkim Strzałą), 68; Schirnding. Bd. 4, 2519c.

²⁰⁷¹ APWr. Rep. 108, nr 8 = D 384, s. 25—27 = J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 886—887. Franciszkanie mieli odprawiać anniwersarz i dwie msze w tygodniu w intencji darczyńcy. Czynsz mógł zostać wykupiony za 40 grzywien, które miały być zdeponowane w ratuszu opolskim. Za procent z tej sumy rajcy mieli kupować zakonnikom beczkę śledzi w Adwent oraz na Wielki Post.

²⁰⁷² CDS XXXIII, s. 142, nr 5. W dokumencie zostali zapisani jako: *Stephko Stral, Ritter, Bohliko sein Sohn*. Określenie pierwszego z nich rycerzem pasowanym oznacza, że świadkiem był Szczepan. Imię jego syna zapewne zniekształcono z Steflika na Bohliko.

3 marca 1390 roku²⁰⁷³. Był on zapewne tożsamy z występującym później w dokumentach Szczepanem Młodszym z Chechła, Grzędzina i Mionowa. Szczepan Młodszy należał początkowo do ludzi księcia Bernarda. W 1414 roku Szczepan Strzała z Grzędzina wyruszył z księciem Bernardem na wojnę do Prus²⁰⁷⁴. Później należał do otoczenia Bolka głogóweckiego. W 1426 roku poręczył za młodego księcia pożyczkę w wysokości 124 grzywien u Żydów Moszego i Dawida²⁰⁷⁵. Pierwszy raz jako świadek pojawił się na jego dokumencie 20 sierpnia 1430 roku²⁰⁷⁶. Następnie potwierdzał dokumenty tego księcia z lat 1431—1434²⁰⁷⁷. Był także obecny przy przekazywaniu części Głogówka, Krapkowic, Chrzelic i Prudnika przez Bernarda Bolkowi V²⁰⁷⁸. Później jego syn o tym samym imieniu przeniósł się do księstwa opawskiego, gdzie zakupił Trzebowice i Lukawce²⁰⁷⁹. Jego żoną była Anna, siostra Piotra Byckila, która 15 kwietnia 1466 roku zapisała swój dom w Głogówku tamtejszej kolegiacie²⁰⁸⁰. Nieznany z imienia Strzała z Chechła (prawdopodobnie syn Szczepana Młodszego) kupił 25 lipca 1455 roku od dziedzicznego wójta Koźła Mikołaja Latczyny jego dobra Rokicie i Wilczą Łąkę w okręgu sławięcickim za 22 grzywny²⁰⁸¹.

Ich krewnym był też Piotr Strzała, który wraz z żoną Anną 30 kwietnia 1416 roku sprzedał Eliaszowi Wolframowi Zeyduszowi, kustoszowi kolegiaty głogóweckiej, 2 grzywny czynszu ze swoich dóbr w Mionowie, Wierzchu i Jarczowicach (*Jerczewicz*, obecnie część wsi Ściborowice, 9,5 km na północny wschód od Głogówka)²⁰⁸². Ten Piotr był zapewne tożsamy z Piotrem Strzałą z Grzędzina, który w 1424 roku kupił za 300 grzywien półgroszy oraz konia wartego 60 grzywien folwark Gorzutkowice wraz z częścią wsi Sosnowice (Gorzutkowice to obecnie część wsi Sosnowice o nazwie Folwarczysko, same Sosnowice leżały natomiast na granicy księstwa oświęcimskiego i ziemi krakowskiej)²⁰⁸³. Zainteresowanie terenami w okolicy Sosnowic wskazuje, że to o tym rycerzu wspominał Bartosz Paprocki w *Herbach rycerstwa polskiego*. W 1419 roku przybył

²⁰⁷³ APWr. Rep. 102, nr 94.

²⁰⁷⁴ OBA 2111, s. 13.

²⁰⁷⁵ *Wykaz listów dłużnych...*, s. 230, nr 96.

²⁰⁷⁶ CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42.

²⁰⁷⁷ APWr. Rep. 12, nr 36; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 59—60; CDS VI, nr 185, 186 [regesty]; CDS XXXIII, s. 105, nr 8.

²⁰⁷⁸ CDS VI, nr 194 [regist].

²⁰⁷⁹ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1201.

²⁰⁸⁰ CDS XXXIII, s. 154, nr 7; E. WÓŁKIEWICZ: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja...*, s. 99—100.

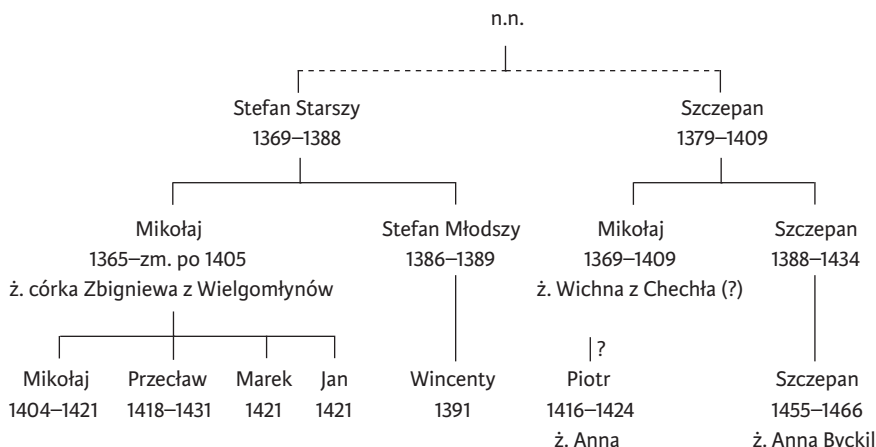
²⁰⁸¹ CDS II, s. 98, nr 30.

²⁰⁸² APWr. Rep. 102, nr 482. Świadek na dyplomie Bernarda i Bolka IV z 1418 roku, zob. A. KNOBLICH: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497.

²⁰⁸³ SHGKR, cz. 1, s. 806

on do Królestwa Polskiego, mając jakieś zatargi z księciem oleśnickim, o czym wspominał list z 1421 roku²⁰⁸⁴.

Tablica 15. Strzałowie z Wierzchu, Mionowa, Grzędzin, Dziełowa i Chechła

Źródło: Opracowanie własne.

280.2. Strzałowie z Zdzeszowic

Strzałowie z Zdzeszowic (*Zdzeszowicz*, 14 km na południowy wschód od Krapkowic) i Pawonkowa (*Pawonkau*, 8 km na zachód od Lublińca). Na dokumencie Jana Kropidły z 7 marca 1386 roku pojawił się wśród świadków Mikołaj z Zdzeszowic²⁰⁸⁵. W 1414 roku udał się on wraz z Bernardem niemodlińskim na wojnę z Krzyżakami²⁰⁸⁶. Później potwierdził dla tego księcia dokumenty z 23 sierpnia 1415 roku oraz 28 lipca 1416 roku²⁰⁸⁷. Ostatni raz pojawił się na dokumencie tego Piasta z 23 listopada 1444 roku²⁰⁸⁸. Jego bratem był nieznany z imienia Strzała z Czarnocin (*Czarnesen*, obok Leśnicy), który także w 1414 roku wyjechał na wyprawę wojenną do Prus²⁰⁸⁹. Synem Mikołaja był zapewne Jan z Pawonkowa i Zdzeszowic. W 1414 roku Jan wyruszył prawdopodobnie na wojnę głodową²⁰⁹⁰.

²⁰⁸⁴ B. PAPROCKI: *Herby rycerstwa polskiego przez Bartosza Paprockiego zebrane i wydane roku p. 1584*. Kraków 1858, s. 714—716.

²⁰⁸⁵ CDS VI, nr 72 [regist].

²⁰⁸⁶ OBA 2111, s. 11.

²⁰⁸⁷ CDS VI, nr 137 [regist]; APWr. Rep. 4f, nr 11k.

²⁰⁸⁸ CDS VI, nr 217 [regist].

²⁰⁸⁹ OBA 2111, s. 11.

²⁰⁹⁰ OBA 2111, s. 18. Zapisany jako Janek Strol.

Następnie pojawił się na dokumencie wystawionym przez Bernarda w Niemodlinie 19 czerwca 1421 roku. Był wówczas jeszcze młody, o czym świadczy wymienienie go na końcu listy świadków²⁰⁹¹. Następnie potwierdził dwa dokumenty tego księcia sporządzone w Strzelcach 7 i 10 listopada 1423 roku. Także wówczas został zapisany pod koniec listy świadków²⁰⁹². W następnym roku był wraz z księciem we Wrocławiu, gdzie był świadkiem wystawienia dokumentu przez tego Piastę²⁰⁹³. Kolejne źródła odnotowują go wraz z księciem w Strzelcach 25 stycznia oraz 4 grudnia 1425 roku²⁰⁹⁴. 15 marca tego roku potwierdził dokument Bernarda spisany w Opolu²⁰⁹⁵. 3 maja 1434 roku zakupił od Zyguny, córki Jana, włodarza Dobrodzienia, wieś Jeżową (Jezowa, 13,5 km na północ od Lublińca) w okręgu lublinieckim za 70 grzywien groszy polskiej miary²⁰⁹⁶. 23 czerwca 1434 roku znalazł się na liście świadków ponownego potwierdzenia przez księcia Bernarda praw Jana Jaryszowskiego do Kotórza Małego²⁰⁹⁷. Był jednym z rycerzy potwierdzających przekazanie przez księcia niemodlińskiego połowy Głogówka, Krapkowic, Chrzelic i Prudnika Bolkowi V. Wówczas znajdował się już w środku listy świadków²⁰⁹⁸. Był również świadkiem na dokumencie księcia niemodlińskiego z 1439 roku²⁰⁹⁹. Także potwierdził przekazanie kolejnych okręgów należących do Bernarda księciu głogóweckiemu, co miało miejsce 6 maja 1450 roku. W tym czasie pozycja Jana wśród rycerstwa opolskiego była już znacznie wyższa, co było widoczne w umiejscowieniu go na drugim miejscu wśród świadków oraz określeniem go „zaufanym”²¹⁰⁰. Następnie Jan przeszedł na służbę spadkobiercy Bernarda, Bolka V. Dla tego księcia potwierdził dokumenty z 21 i 29 czerwca, 25 lipca 1455 roku, 11 i 13 listopada 1456 roku²¹⁰¹. Zmarł zapewne niedługo po tej dacie. Jego córkami były Elżbieta, żona Bartosza Besa z Chrósciny²¹⁰², oraz Katarzyna zakonnica czarnowąska²¹⁰³, a synem Stefan Strzała, który ożenił się

²⁰⁹¹ CDS VI, nr 165 [regist].

²⁰⁹² CDS VI, nr 171 [regist]; APWr. Rep. 115, nr 105 = D 384, s. 32—35.

²⁰⁹³ APWr. Rep. 115, nr 3.

²⁰⁹⁴ CDS II, s. 97, nr 29; D 384, s. 40—42.

²⁰⁹⁵ APWr. Rep. 108, nr 11.

²⁰⁹⁶ CDS I, nr 112.

²⁰⁹⁷ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 5.

²⁰⁹⁸ CDS VI, nr 194 [regist].

²⁰⁹⁹ Schirnding. Bd. 4, nr 2521b.

²¹⁰⁰ CDS VI, nr 226 [regist].

²¹⁰¹ CDS I, nr 127; CDS VI, nr 235 [regist]; CDS II, s. 98, nr 30; CDS XXXIII, s. 34, nr 17.

²¹⁰² CDS VI, nr 279 [regist].

²¹⁰³ CDS I, nr 142.

z Elżbietą Łęcką²¹⁰⁴. Synami Stefana byli Jan i Piotr z Pawonkowa²¹⁰⁵. Pierwszy z nich sprzedał Pawonków za 500 czerwonych guldenów Janowi Herbolkenowi, co potwierdził Jan Dobry 10 października 1476 roku²¹⁰⁶.

280.3. Strzałowie z Obrowca

Kolejna linia Strzałów pochodziła z Obrowca (*Obrowicz*, 6 km na południowy wschód od Krapkowic)²¹⁰⁷. Stefan Strzał z Obrowca poświadczył dokument Jana Kropidły z 10 października 1382 roku. Innym świadkiem był Miczek, zapewne jego syn²¹⁰⁸. Na następnym dokumencie tego księcia z 19 lutego 1388 roku Stefan został nazwany starostą niemodlińskim²¹⁰⁹. Synami Stefana byli zapewne wspomniany Miczek Strzał, który poświadczył także dokument Bernarda niemodlińskiego z 23 maja 1404 roku²¹¹⁰, oraz Stefan, który w 1407 roku kupił od Piotra Brzozy ze Strzelec jego dobra we wsi Siedlec (*Sedlicz*, 16 km na zachód od Strzelec Opolskich) za 45 grzywien. Świadkiem na tym dokumencie był pasowany rycerz Stefan Strzał, zapewne ojciec nowego właściciela Siedlec²¹¹¹. Stefan wraz z Miczkem poświadczyli dokument Bernarda z 26 listopada 1410 roku²¹¹². Na dokumencie wystawionym w Strzelcach 26 sierpnia 1411 roku Stefan został określony jako starosta, zapewne strzelecki, a świadkiem był także jego brat Miczek²¹¹³. Poświadczył też dokument tego Piasta z 12 stycznia 1413 roku²¹¹⁴. W następnym roku wyruszył z księciem na wojnę do Prus²¹¹⁵. Po powrocie na Śląsk prawdopodobnie utracił stanowisko na rzecz Piotra, wójta Krapkowic²¹¹⁶. W 1417 roku pełnił obok starostów opolskich funkcję sędziego. Do dokumentu przywiesił swoją pieczęć herbową (w polu tarczy słup)²¹¹⁷. Ostatni raz został odnotowany 14 stycznia 1419 roku²¹¹⁸. Mikołaj z Obrowca został natomiast

²¹⁰⁴ APWr. Rep. 44, nr 11f.

²¹⁰⁵ CDS I, nr 142; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 432.

²¹⁰⁶ Odpis dokumentu znajduje się w Apar św. Mikołaja w Lublińcu. Teczka dyplomata antiq.

²¹⁰⁷ 1 km na południowy zachód od wsi znajdował się obiekt typu motte, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 377.

²¹⁰⁸ APWr. Rep. 4f, nr 72aa.

²¹⁰⁹ APWr. Rep. 4f, nr 74.

²¹¹⁰ APO. Am Olesna, nr 1.

²¹¹¹ APWr. Rep. 4f, nr 68.

²¹¹² CDS VI, nr 117 [regist].

²¹¹³ APWr. Rep. 4f, nr 67.

²¹¹⁴ CDS XXXIII, s. 104, nr 13.

²¹¹⁵ OBA 2111, s. 11.

²¹¹⁶ CDS VI, nr 134 [regist].

²¹¹⁷ APWr. Rep. 71, nr 49 = CDS I, nr 91. Zdjęcie pieczęci, zob. M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 787 (pieczęć nr 796).

²¹¹⁸ CDS VI, nr 151 [regist].

wymieniony jeszcze w dokumencie Bolka V z 9 maja 1459 roku²¹¹⁹. Jego synem był zapewne Jan Chmielnik z Obrowca, którego potomkowie przyjęli przezwisko Chmielnik²¹²⁰.

280.4. Strzałowie z Otmętu

Następna linia Strzałów pochodziła z Otmętu (*Othmunt*, obecnie dzielnica Krapakowic). Z tej miejscowości pisał się Stefan zwany Szylanem. Był on zapewne synem Strzały Młodszego z Otmętu²¹²¹. Stefan należał do otoczenia Bernarda niemodlińskiego. Pierwszy raz na liście świadków pojawił się na dokumencie tego Piasta z 23 maja 1404 roku²¹²². Przemieszczał się wraz z księciem: 19 lipca 1406 roku był w Strzelcach, 22 stycznia 1409 roku w Niemodlinie, natomiast na dokumencie z 9 września 1409 roku nie podano miejsca wystawienia²¹²³. 15 lipca 1410 roku potwierdził dokument tego Piasta sporządzony w Niemodlinie²¹²⁴. 2 października 1412 roku był wraz z księciem Bernardem w Brzegu, gdzie Piast ten wystawił dokument potwierdzający ugodę zawartą między Mikołajem Pogorzelą z Wierzbna a Marcinem z Bogacicy²¹²⁵. Pięć dni później znalazł się na liście świadków na dokumencie biskupa wrocławskiego Wacława oraz księcia oleśnicko-kozielskiego Konrada, którzy jako sędziowie rozstrzygali spór książąt opolskich z miastem Pragą²¹²⁶. 12 stycznia 1413 roku potwierdził dokument księcia niemodlińskiego wystawiony w Strzelcach²¹²⁷. W 1414 roku wyruszył z księciem na wojnę do Prus. Znalazł się na pierwszym miejscu na liście wypowiednim adresowanym do zakonu krzyżackiego²¹²⁸. Po powrocie z wyprawy był już starostą niemodlińskim²¹²⁹. Następnie zniknął na kilka lat ze źródeł, aż do 14 stycznia 1419 roku, kiedy to potwierdził dokument Bernarda wystawiony w Leśnicy²¹³⁰, a sześć lat później był z księciem w Niemodlinie²¹³¹.

²¹¹⁹ APWr. Rep. 4f, nr 69.

²¹²⁰ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1202—1203. Jan Chmielnik był świadkiem dokumentu Jana i Mikołaja opolskich z 5 września 1453 roku, zob. DB. Bd. 1. Th. 3, s. 125—126. Jako Jan Młodszy z Siedlec poświadczył dokument Bernarda niemodlińskiego z 3 czerwca 1450 roku, zob. APO. Am Olesna, nr 5.

²¹²¹ CDS XVIII, nr 4472.

²¹²² APO. Am Olesna, nr 1.

²¹²³ APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1; APWr. Rep. 66, nr 369, Rep. 108, nr 8.

²¹²⁴ CDS VI, nr 116 [regist].

²¹²⁵ Szylan kolejny raz otwierał listę świadków, zob. APO. Am Kluczborka, nr 8.

²¹²⁶ CDS VI, nr 131 [regist].

²¹²⁷ CDS XXXIII, s. 104, nr 13.

²¹²⁸ OBA 2111, s. 11. Na liście określony jako rycerz.

²¹²⁹ APWr. Rep. 72, nr 10.

²¹³⁰ CDS VI, nr 151 [regist].

²¹³¹ CDS VI, nr 172 [regist].

Częste towarzyszenie przez Stefana Bernardowi niemodlińskiemu i umieszczanie go na czele listy świadków oznacza, iż należał do najbliższego otoczenia księcia. 2 października 1439 roku rozsądzał wraz z Janem Clemą z Ligoty spór między księciem Bernardem a Janem z Glesina²¹³². Jego synami byli najpewniej Stefan, Jan, Mikołaj i Krzysztof Szylanowie. Stefan Szylan pomiędzy 1437 roku a 1439 roku poświadczył cztery dokumenty Bernarda niemodlińskiego²¹³³. Jan z Otmętu pierwszy raz na dokumencie księcia Bernarda znalazł się 30 października 1437 roku²¹³⁴. Potwierdził także dokumenty księcia z 24 marca 1442 roku, 16 marca 1444 roku, 6 maja oraz 10 czerwca 1450 roku²¹³⁵. W 1442 roku książę Bernard przekazał Janowi Szylanowi patronat nad kościołem w Otmęcie²¹³⁶. Mikołaj był żonaty z Małgorzatą Gaszowiec, córką Stefana Raszyca. 28 grudnia 1444 roku Małgorzata przekazała swoje dobra w Kokoszycach (koło Rybnika) małżonkowi, Mikołajowi z Otmętu²¹³⁷. Z racji posiadania Kokoszyc Mikołaj potwierdził jeden dokument Wacława opawskiego²¹³⁸. W późniejszym czasie małżeństwo zostało prawdopodobnie unieważnione, ponieważ 9 lutego 1447 roku brat Mikołaja o imieniu Krzysztof, po zapewnieniach Mikołaja i Małgorzaty, że nie ma przeszkód do jego związku z Małgorzatą, zaręczył się z dziedziczką Kokoszyc²¹³⁹. Jan Szylan ostatni raz pojawił się na dokumencie Bernarda z 3 kwietnia 1454 roku²¹⁴⁰. Po śmierci tego księcia Jan znalazł się na krótko w otoczeniu Bolka V, dla którego potwierdził dwa dokumenty²¹⁴¹. Z kolei po śmierci tego księcia Szylanowie należeli do otoczenia Mikołaja I²¹⁴².

280.5. Strzałowie z Raszowej, Rokicia i Małego Rudna

Bardziej dokładna jest genealogia Strzałów z Raszowej (*Raschowa*, 11 km na północ od Kędzierzyna-Koźla), Rokicia (*Rokicz*, obecnie część Raszowej) i Małego Rudna (*Parva Rudna*, dzisiejszy Rudziniec, 17 km na wschód od Kędzierzyna-Koźla). Prawdopodobnie pod koniec XIV wieku Strzałowie z Rokicia weszli

²¹³² CDS VI, nr 202 [regest].

²¹³³ DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78—79; APO. Am Olesna, nr 3; CDS VI, nr 201 [regest]; CDS I, nr 114.

²¹³⁴ DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78—79.

²¹³⁵ CDS VI, nr 212, 215, 226 [regesty]; APO. Am Olesna, nr 5 (wraz z bratem Mikołajem).

²¹³⁶ RG. Bd. 5, nr 7264. Bernard uzyskał patronat nad tym kościołem w 1425 roku od biskupa Konrada.

²¹³⁷ CDS II, s. 188—189, nr 82.

²¹³⁸ CDS II, s. 189—191, nr 84.

²¹³⁹ RG. Bd. 9, nr 233.

²¹⁴⁰ B. SZCZECHE: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4—5 = IDEM: *Widymat...*, s. 4—7 = IDEM: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 9—12.

²¹⁴¹ CDS II, s. 98, nr 30; CDS XXXIII, s. 34, nr 17.

²¹⁴² J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 407.

w posiadanie Małego Rudna. W 1390 roku Mikołaj Strzała został odnotowany jako właściciel wsi Bobrek (4 km na północny zachód od Oświęcimia). Toczył on wówczas spór z Nawojem z Wielkiego Rudna (dzisiejsze Rudno obok Rudzińca)²¹⁴³. Rozjemcami w tej sprawie początkowo zostali zakonnicy z Mogiły²¹⁴⁴. O sprawie wiadomo z wyroku, który ostatecznie wydali zakonnicy z Tyńca. Z dokumentu wystawionego 18 maja 1407 roku wynika, że bracia Henryk i Andrzej Nawojowie z Wielkiego Rudna, którzy byli duchownymi, oskarżyli Mikołaja Strzałę z Rokicia (w dokumencie zapisany jako *Nicolaus Schepotlun Strala de Rokicz*) o bezprawną okupację folwarku w Małym Rudnie. Do czasu wystawienia wyroku ów Mikołaj zmarł, gdyż w dalszej jego części mowa jest o wdowie po nim, o imieniu Fymma, oraz ich czterech synach — Zbigniewie, Piotrze, Mikołaju i Szczepanie. Zakonnicy z Tyńca przyznali wówczas rację Nawojom²¹⁴⁵. Dzięki temu dokumentowi można zrekonstruować genealogię Strzałów z Rokicia. Pierwszym znanym przedstawicielem tej gałęzi rodu był Piotr (1315—1324) żonaty z Izoldą, z którą miał najprawdopodobniej trzech synów: Fryderyka (1337—1352), Paszka (1337)²¹⁴⁶ oraz Mikołaja Strzałę. Ten ostatni 14 lipca 1363 roku nabył wieś Zbicko (*Sbyczina*, 7 km na wschód od Opola) za 40 grzywien od Dzierzka ze Skarbiszowa²¹⁴⁷. Potwierdził dokumenty Bolka III wystawione 4 października 1357 roku oraz 12 stycznia 1356 roku²¹⁴⁸. W 1371 roku był świadkiem dokumentu Bolka III i Henryka niemodlińskiego potwierdzającego prawa miastu Krapkowic²¹⁴⁹. Był on także z ramienia Bolka III jego zarządcą w czeskim Arnau (dzisiejsze Hostinné). W 1375 roku w imieniu tego księcia potwierdził sprzedaż dóbr w tej miejscowości za 6 grzywien groszy praskich Konradowi Schmidowi. Do dokumentu przywieszono pieczęć księcia Bolka, Strzały oraz wójta z Arnau o imieniu Przech²¹⁵⁰. Strzała był jednak przede wszystkim urzędnikiem Władysława Opolczyka²¹⁵¹. Można go utożsamić z Mikołajem Strzałą z Rokicia, zmarłym przed 18 maja 1407 roku. Wiadomo, że Mikołaj Strzała już wcześniej miał zatargi

²¹⁴³ SHGKR. Cz. 1, s. 146.

²¹⁴⁴ MV. T. 5, nr 793.

²¹⁴⁵ AS I, nr 273.

²¹⁴⁶ O nich, zob. początek niniejszego biogramu.

²¹⁴⁷ CDS VI, nr 30 [regist].

²¹⁴⁸ APWr. Rep. 107, nr 20 = RŚ. T. 3, nr 568 [regist]; CDS I, nr 40.

²¹⁴⁹ DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58.

²¹⁵⁰ C. LEEDER: *Beiträge zur Geschichte von Arnau...*, s. 21. Wspomniany dokument znajdował się w archiwum miejskim. Zaginął zapewne podczas II wojny światowej, gdyż obecnie najstarszy przechowywany dokument z tego miasta pochodzi z 1377 roku, zob. Státní Okresní Archiv Trutnov. Archiv města Hostinné, nr 1.

²¹⁵¹ W 1392 roku był wojewodą halickim, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 331—332.

z Nawojem z Wielkiego Rudna²¹⁵². Jego przydomek — Szepetlawy — znaczy „sepieniący”. Najstarszy syn Mikołaja — Zbigniew — późno pojawia się w dokumentach, ale był już wówczas pasowanym rycerzem (określany był jako *Ritter* bądź *Herr*). Należał do otoczenia księcia Bernarda i pierwszy raz u jego boku został odnotowany w Strzelcach 26 sierpnia 1411 roku²¹⁵³. W 1414 roku udał się wraz z innymi rycerzami opolskimi na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu²¹⁵⁴. W Strzelcach potwierdził także dokumenty tego Piasta z lat 1415—1418²¹⁵⁵. Na początku 1419 roku był wraz z księciem niemodlińskim w Leśnicy²¹⁵⁶. W 1426 roku poręczył pożyczkę Bolka IV²¹⁵⁷. 15 października 1434 roku był z ramienia księcia Bernarda sędzią polubownym wraz z Pełką ze Skorkowa w sporze między książętami opolskimi, raciborskimi, cieszyńskimi i księżną oświęcimską a biskupem krakowskim i kasztelanem sądeckim²¹⁵⁸. W 1437 roku był jednym ze świadków przekazania części ziem przez Bernarda jego bratankowi Bolkowi V²¹⁵⁹.

Drugi syn Mikołaja Strzały — Piotr — należał w latach 1393—1399 do otoczenia Władysława Opolczyka i był z jego ramienia starostą głogóweckim²¹⁶⁰. Możliwe, że był tożsamy z Piotrem Strzałą z Wysokiej, który był świadkiem na dwóch dokumentach Bolka IV z 13 sierpnia 1393 roku i 3 lutego 1413 roku²¹⁶¹. 13 lutego 1420 roku potwierdził dokument Bernarda niemodlińskiego²¹⁶². 8 marca 1421 roku był jednym z trzech rycerzy rozstrzygających kwestie testamentu Jana Kropidły²¹⁶³. On i jego syn bądź bratanek poświadczyli dokument księcia Mikołaja I potwierdzający zapisy Bolka V dla Jadwigi z Besów²¹⁶⁴. Trzeci z braci — Mikołaj Strzała z Rokicia — poza wspomnianym dokumentem z 1407 roku nie występuje w źródłach. Możliwe, że był tożsamy z Mikołajem Strzałą z Wysokiej, zwanym Puchow, który wraz z innymi rycerzami udał się z księciem Bernardem na wojnę głodową²¹⁶⁵. Później w źródłach pojawił się dopiero 13 maja 1430 roku,

²¹⁵² SPPP. T. 1, s. 261, nr 410.

²¹⁵³ APWr. Rep. 4f, nr 67.

²¹⁵⁴ OBA 2111, s. 11. Został wówczas określony jako rycerz.

²¹⁵⁵ CDS VI, nr 137, 145 [regesty]; APWr. Rep. 4f, nr 11k; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78.

²¹⁵⁶ CDS VI, nr 151 [regest].

²¹⁵⁷ Wykaz listów dłużnych..., s. 230, nr 94.

²¹⁵⁸ ZDM. Cz. 2, nr 469. J. Horwat błędnie podał, że sędzią był Piotr z Rudna, zob. IDEM: *Księstwo bytomskie...*, s. 81; IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 438.

²¹⁵⁹ CDS VI, nr 194 = LuBS. Bd. 2, s. 330.

²¹⁶⁰ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 332, 335—336.

²¹⁶¹ APWr. Rep. 4f, nr 43d; Rep. 4f, nr 13.

²¹⁶² CDS II, s. 96—97, nr 28.

²¹⁶³ CDS VI, nr 157 [regest].

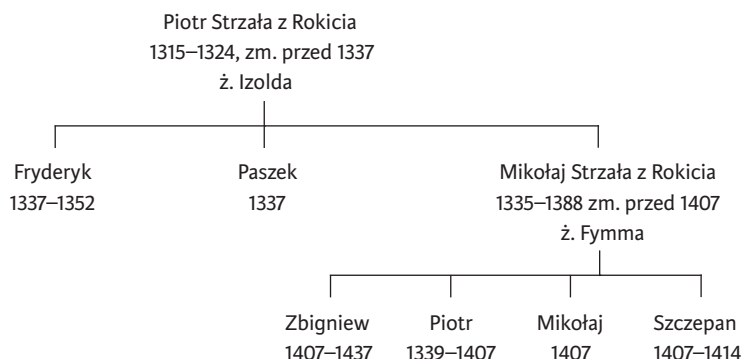
²¹⁶⁴ LuBS. Bd. 2, s. 333; Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

²¹⁶⁵ OBA 2111, s. 11.

kiedy potwierdził dokument księcia niemodlińskiego²¹⁶⁶. Rok później wytoczył natomiast sprawę przed sądem kościelnym Ottonowi Besowi²¹⁶⁷.

Najmłodszy z braci — Szczepan Strzała z Rokicia — był uczestnikiem wojny głodowej²¹⁶⁸. Możliwe, że zginął podczas działań wojennych, gdyż nie pojawia się później w źródłach.

Tablica 16. Strzałowie z Rokicia, Raszowej i Małego Rudna

Źródło: Opracowanie własne.

280.6. Strzałowie z Kochcic

Z Kochcic (*Kochczicz*, 4,5 km na północ od Lublińca) pochodził Mikołaj Strzała²¹⁶⁹. Mikołaj pierwszy raz pojawił się jako świadek na dokumencie księcia Bernarda z 28 lipca 1416 roku²¹⁷⁰. 14 stycznia 1419 roku zapisał Kochcice swojej żonie Małgorzacie²¹⁷¹. Ostatni raz odnotowany na dokumencie z 20 września 1422 roku²¹⁷².

280.7. Strzałowie z Wilkowic

Z Wilkowic (*Wilkowicz*, wieś niedaleko Tarnowskich Gór) pochodził Strzała, który poświadczył dwa dokumenty Jana Kropidły, z 10 października 1382 roku (jako młody Strzała z Wilkowic) oraz 19 lutego 1388 roku²¹⁷³.

²¹⁶⁶ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 4.

²¹⁶⁷ AC. T. 2, nr 259.

²¹⁶⁸ OBA 2111, s. 11.

²¹⁶⁹ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 334.

²¹⁷⁰ APWr. Rep. 4f, nr 11k.

²¹⁷¹ CDS VI, nr 151 [regist].

²¹⁷² CDS I, nr 106.

²¹⁷³ APWr. Rep. 4f, nr 72aa; Rep. 4f, nr 74.

280.8. Pecz Strzała z Jakubowic

Innym przedstawicielem tej rodziny był Pecz Strzała z Jakubowic (*Jakobsdorf*, zaginiona wieś koło Strzelec Opolskich), uczestnik wojny głodowej²¹⁷⁴.

280.9. Strzała, wójt Leśnicy

Na dwóch dokumentach Bernarda niemodlińskiego z 1439 roku pojawił się Strzała, wójt Leśnicy²¹⁷⁵.

280.10. Dzierżek, pleban w Syryniu

Do rodziny Strzałów należał również Dzierżek, pleban w Syryniu. Synami jego siostry byli Jan i Klemens z Łącza²¹⁷⁶.

280.11. Strzałowie w księstwie raciborskim

Strzałowie przebywali także w księstwie raciborskim. Wywodzili się najpewniej od Mikołaja Strzały, świadka na dokumencie Mikołaja opawsko-raciborskiego spisany w 1360 roku²¹⁷⁷. Jego potomkowie posiadali wieś Bełsznicę, z której pisali się Jan i Pełka Strzałowie. Obaj uczestniczyli w wojnie głodowej w armii księcia Jana opawskiego²¹⁷⁸. W 1420 roku na dokumencie tego księcia pojawił się Strzała z Bełsznicy²¹⁷⁹. Na dokumencie z 1428 roku Mikołaja i Wacława opawskich wśród świadków zostali odnotowani Strzała i Pełka z Bełsznicy²¹⁸⁰.

281. (z) **S**uchej

Znanych jest kilku właścicieli wsi Sucha (*Sucha*, 8 km na zachód od Strzelec Opolskich), ale nie wiadomo, czy wszyscy należeli do jednej rodziny. Na początku XIV wieku osada należała do Sędka, który na dokumentach Bolesława I z 20 września 1311 roku, 25 marca oraz 21 sierpnia 1312 roku otwierał listę świadków z predykatem *pan* bądź *rycerz*²¹⁸¹.

²¹⁷⁴ OBA 2111, s. 12. Jakubowice to zaginiona dziś osada koło Strzelec Opolskich (CDS XIV, s. 94). W tej okolicy Strzałowie posiadali więcej osad.

²¹⁷⁵ CDS I, nr 114; Schirnding. Bd. 4, nr 2521b.

²¹⁷⁶ CDS XXXIII, s. 104, nr 6.

²¹⁷⁷ *Materjały do dziejów Wielkich Katowic (1299—1799)*. Oprac. L. MUSIAŁ. Katowice 1936, s. 34—38.

²¹⁷⁸ OBA 2111, s. 18.

²¹⁷⁹ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Ratibor*. Ratibor 1961, s. 89.

²¹⁸⁰ CDS VI, nr 177 [regest]. Strzała pojawia się też na kolejnych dokumentach, zob. CDS VI, nr 195 [regest].

²¹⁸¹ APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 11 = CDS XVI, nr 3264 [regest]; CDS XVI, nr 3304.

Jako rycerz księcia Alberta potwierdził dwa dokumenty dla klasztoru w Lubiążu wystawione przez synów Bolesława I 4 stycznia 1321 roku²¹⁸². Jego braćmi lub synami byli zapewne Jaksa i Albert, także pasowani rycerze, którzy z Sędkiem potwierdzili dokument Alberta strzeleckiego z 23 marca 1340 roku²¹⁸³.

Ich krewnym mógł być Peregryn z Suchej, który po raz pierwszy pojawił się na niepewnym dokumencie księcia Bolesława²¹⁸⁴. W 1356 roku Peregryn wraz z synami toczył spór z plebanem o prawo do kolatury w Suchej. Ostatecznie jednak uznano prawa rycerza²¹⁸⁵. W 1375 roku syn Peregryna o imieniu Bawor sprzedał swoją część dziedzicznej wsi staroście strzeleckiemu Nasięborowi. W tym dokumencie wymieniony został także Pochoni Starszy z Suchej²¹⁸⁶. Wnukami Peregryna mogli być bracia Mikołaj i Piotr wspominani w 1410 roku²¹⁸⁷. Najprawdopodobniej synem Mikołaja był Zygod, świadek na dokumencie Bolka IV z 1412 roku²¹⁸⁸. Piotr z Suchej dwukrotnie był świadkiem na dokumentach księcia niemodlińskiego, co oznacza, że nie pełnił jakiejś szczególnej roli. Dodatkowo w 1450 roku sprzedał swoją rodową wieś Mikołajowi Zwojskiemu²¹⁸⁹. Ich krewnym mógł być Dytryk z Suchej, który udał się wraz z księciem Bernardem na wojnę głodową²¹⁹⁰. Był on także świadkiem dokumentu tego księcia z 6 marca 1430 roku²¹⁹¹. Synem któregoś z panów z Suchej mógł być Wacław, zwany Sondzia (Sędzia?). Po przekazaniu części okręgu głogóweckiego Bolkowi V znalazł się on w jego otoczeniu. Potwierdził pierwszy jego dokument z 30 września 1426 roku²¹⁹². 20 sierpnia 1430 roku zakupił wieś Skrzypiec w okręgu prudnickim²¹⁹³. Wszedł wówczas wszedł do otoczenia Bolka V i już w 1435 roku był określany jako

²¹⁸² APWr. Rep. 91, nr 203 = CDS XVIII, nr 4090 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 204 = CDS XVIII, nr 4091 [regest].

²¹⁸³ CDS XXX, nr 6426.

²¹⁸⁴ CDS VI, nr 5 [regest].

²¹⁸⁵ CDS VI, nr 24 [regest].

²¹⁸⁶ CDS VI, nr 55 [regest].

²¹⁸⁷ CDS VI, nr 117 [regest]. Piotr był także świadkiem na dokumentach Bernarda niemodlińskiego z 1413 i 1439 roku, zob. CDS XXXIII, s. 104, nr 13; CDS VI, nr 200 [regest]. Mikołaj był również poddanym księcia kozielskiego Konrada i zmarł około 1439 roku, zob. *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 787.

²¹⁸⁸ CDS VI, nr 130 [regest].

²¹⁸⁹ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 49; D. 5, s. 1438; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 291.

²¹⁹⁰ OBA 2111, s. 11.

²¹⁹¹ *Piastennurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 3.

²¹⁹² APWr. Rep. 4f, nr 84b.

²¹⁹³ CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42. 17 marca 1431 roku potwierdził to drugi z właścicieli zastawu prudnickiego, Bernard niemodliński, zob. *Ibidem*, s. 33, nr 13.

marszałek²¹⁹⁴. Warto zaznaczyć, iż Wacław Sondzia był jedynym znanym marszałkiem księcia Bolka V. Pełnił tę funkcję w latach 1435—1455²¹⁹⁵. Ostatni raz wystąpił na dokumencie z 21 czerwca 1455 roku, a już 25 lipca brakuje go wśród świadków²¹⁹⁶, co może oznaczać, że wówczas już nie żył. Jego żoną była bliżej nieznana Katarzyna, która w 1441 roku zakupiła wraz z mężem młyn Kos od Piotra Schaffera²¹⁹⁷. W 1448 roku otrzymała od Bolka V wieś Zwiastowice²¹⁹⁸.

Wacław jako dziedzic Skrzypca 5 stycznia 1449 roku wystawił również dokument spisany przez Piotra z Jankowic, w którym oświadczył, że stawił się przed nim Mikołaj Wusthube, który sprzedał Wawrzyńcowi Rinkemu władzę sądowniczą w Skrzypcu wraz z 2 i jedną czwartą łana, zagrodę z ogrodem oraz 2 inne ogrody z 3 ogrodnikami i pastwisko owcze za 100 grzywien liczonych po 48 groszy, z czego połowa tej kwoty była płacona w groszach, a połowa w halerzach. Sołtys był ponadto zobowiązany na wezwanie dziedzica tej wsi stawić się na trzeci dzień z konnym strzelcem²¹⁹⁹.

282. **S**wenkfeldowie

Pochodzili ze wsi Swenkfeld (dzisiejsze Makowice leżące pod Świdnicą). Wincenty Swenkfeld był świadkiem dokumentu Władysława Opolczyka z 9 stycznia 1388 roku²²⁰⁰. Jego synem mógł być Mikołaj Swenkfeld, który brał udział w wojnie głodowej jako poddany księcia Bernarda²²⁰¹. Jego krewnym był Jan Swenkfeld, świadek dokumentu Jana Pogorzeli z Lewina wystawionego 17 maja 1414 roku²²⁰².

283. **S**yselowie z Raławic

Prawdopodobnie z Raławic (*Rasselwicz*, dzisiejsze Raławice Śląskie, 10 km na południowy zachód od Głogówka) pochodzili Syselowie. W 1399 roku Jasiek Sysel

²¹⁹⁴ Ibidem, s. 33, nr 14.

²¹⁹⁵ APO. Akta podworskie z Chrzelic (powiat Prudnik) z 1758 roku, k. 38a—39; T. KONIETZNY: *Piasten-Urkunden...*, nr 2; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 64; CDS XXXIII, s. 34, nr 15; LuBS. Bd. 2, s. 330—331; CDS VI, nr 194, 226 [regesty]; CDS I, nr 127, APWr. Rep. 4f, nr 43ii; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1218.

²¹⁹⁶ CDS II, s. 98, nr 30.

²¹⁹⁷ APWr. Rep. 4f, nr 43ii.

²¹⁹⁸ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1218. O tym dokumencie zob. także Ibidem, D. 1, s. 348.

²¹⁹⁹ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 65.

²²⁰⁰ CDS XXXIII, s. 28—29, nr 2.

²²⁰¹ OBA 2111, s. 11.

²²⁰² *Regesty dokumentów przechowywanych...*, T. 2, nr 171.

był jednym z rycerzy głogóweckich poręczających ugodę książąt opolskich²²⁰³. W tym samym roku Dobiesz Sysel z Racławic potwierdził trzy dokumenty księcia Władysława²²⁰⁴.

284. Szramowie

Pierwszym przedstawicielem tej rodziny był Andrzej Szrama, który na dokumencie wystawionym 31 sierpnia 1336 roku został odnotowany z tytułem starosty opolskiego²²⁰⁵. Jego synem bądź wnukiem był Franciszek Szrama. Jedyna informacja o nim pochodzi z 4 listopada 1390 roku. Wówczas jego córki — Małgorzata, żona Wiktora z Mierzyc oraz jej imienniczka — sprzedały Zbicko (*Sbyczina*, 7 km na wschód od Opola) wójtom opolskim za 150 grzywien²²⁰⁶. Możliwe, że w tym czasie Franciszek już nie żył, a jedynymi jego spadkobierczyniami były obie córki.

285. Szymieszowscy, (z) Szymieszowa

Ze wsi Szymieszów (*Semischaw*, 4,5 km na zachód od Strzelec Opolskich) pochodzili Michał i Jakusz, którzy 23 listopada 1444 roku sprzedali swoje dobra w tej wsi za 80 grzywien Mikołajowi Zwojskiemu²²⁰⁷.

286. Szymon z Ławy

Był właścicielem wsi Ława (*Eyla*, obecnie przysiółek przy wsi Grabina, 9 km na południowy zachód od Niemodlina)²²⁰⁸. Znalazł się pośród świadków na dokumencie księcia Władysława Opolczyka wystawionym 1 listopada 1390 roku²²⁰⁹.

²²⁰³ CDS VI, nr 85 [regist].

²²⁰⁴ CDS VI, nr 86, 88 [registry].

²²⁰⁵ APWr. Rep. 107, nr 18 [trasumpt z 29 września 1358 roku] = CDS XXIX, nr 5695 [regist]; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 402; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 62.

²²⁰⁶ CDS VI, nr 77 [regist]; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 347.

²²⁰⁷ CDS VI, nr 217 [regist].

²²⁰⁸ O położeniu Ławy, zob. F. TRIEST: *Topographisches Handbuch...*, H. 1, s. 1040.

²²⁰⁹ APWr. Rep. 4f, nr 43c.

287. Ścibor z Wachowa

Pochodził ze wsi Wachów (*Wachow*, 6 km na południe od Olesna) i był kasztelanem opolskim. 19 maja 1371 roku wystąpił w charakterze świadka na dokumencie Stanimira z Groszowic, starosty generalnego opolsko-wieluńskiego. Innymi świadkami byli Staszek i Andrzej, domownicy Ścibora²²¹⁰.

288. Śmiłowie z Chróściny

Na początku XIV wieku jedną z ważniejszych rodzin opolskich była rodzina Śmiłów wywodząca się z Chróściny (*Smieldorf*, 9 km na zachód od Opola), pieczętująca się herbem Oksza. W drugiej połowie XIII wieku z tej osady pochodził Śmił, syn Macieja, brat biskupa lubuskiego Wilhelma, podczaszy biskupa wrocławskiego Tomasza II. Zmarł przed 20 lutego 1268 roku. Jego żoną była Klemencja. Wiadomo, że miał syna Wilhelma, opata premonstratensów na wrocławskim Ołbinie, oraz córkę Katarzynę²²¹¹. Drugim synem Śmiła — na co wskazuje patronimik — był Paszek Śmiłowic, który pojawił się na dyplomie Bolesława I z 2 kwietnia 1308 roku²²¹². Nie był on tożsamy z Paszkim z Chróściny, który pierwszy raz pojawił się jako świadek na dokumencie Władysława I z 1277 roku. Później potwierdził dokument Bolesława I z 1292 roku²²¹³. Nie była to jedna osoba, ponieważ syn Śmiła, w przeciwieństwie do Paszka z Chróściny, nie został w późniejszym czasie pasowany na rycerza, o czym niżej.

Paszek, syn Śmiła, kolejny raz pojawił się na dokumencie z 1 września 1310 roku²²¹⁴. Po śmierci Bolesława I Paszek Śmiłowic znalazł się w otoczeniu jego najstarszego syna Bolesława Pierworodnego, księcia niemodlińskiego. Na kolejnym dokumencie z 5 stycznia 1318 roku został zapisany zaraz za rycerzem Jarosławem z Michałowa²²¹⁵.

²²¹⁰ D 370, s. 18—19; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 339.

²²¹¹ Biogram Śmiła, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 52. W tym miejscu nie podejmuję się przedstawienia XIII-wiecznych powiązań Śmiła z rodziną Zbrośława ze Śmicza oraz z Immą, ponieważ wymagałoby to osobnego omówienia. Dotychczasowe próby rekonstrukcji drzewa genealogicznego Śmiła z Chróściny, zob. IDEM: *Żywoty świętych jako źródła do genealogii rycerstwa śląskiego w XIII wieku*. W: IDEM: *Śląski tygiel Studia z dziejów polskiego średniowiecza*. Częstochowa 2001, s. 77—101; U. SCHMILEWSKI: *Der schlesische Adel...*, s. 525—527.

²²¹² D 370, s. 149 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 53 = CDS XVI, nr 2995 [regist].

²²¹³ Szerzej, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 24. Autor zapisał jego rodzimą miejscowość jako Kornica.

²²¹⁴ Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regist].

²²¹⁵ APWr. Rep. 91, nr 194 = CDS XVI, nr 3747 [regist]. Tu zapisany jako z *Menczic* — zapewne Mechnic, z której pisał się inny właściciel Chróściny — Henryk, zob. M. CETWIŃSKI:

Paszek z Chróściny pojawił się na liście świadków na dokumencie sporządzonym w 1309 roku. Zajął na niej drugie miejsce i został wymieniony pośród panów, czyli był już wówczas pasowanym rycerzem²²¹⁶. Trzy lata później Paszek z Chróściny zajął pierwsze miejsce na liście świadków i został nazwany panem²²¹⁷. Zwieńczeniem kariery Paszka było objęcie funkcji sędziego dworskiego. Z tym tytułem pojawił się na dokumencie biskupa krakowskiego Nankera wystawionego 13 marca 1322 roku. Został wówczas nazwany bratem Nankera²²¹⁸. Za utożsamieniem Paszka z Chróściny z Paszkiem, bratem Nankera, świadczy późniejsza kariera panów z Chróściny, którzy po przejściu Nankera na biskupstwo wrocławskie zaczęli pojawiać się na dokumentach dotyczących księstwa nyskiego, a zniknęli z dokumentów opolskich. Jeden z nich został starostą nyskim. Z późniejszych dokumentów wiadomo ponadto, że używali takiego samego herbu — Oksza — jak biskup Nanker. W pierwszej połowie XIV wieku tylko dwóch Paszków pojawiało się na dokumentach opolskich. Skoro ojcem jednego z nich był Śmił, to najpewniej bratem Nankera, który był synem Imbrama, był właśnie Paszek z Chróściny²²¹⁹. Późniejsi właściciele Chróściny używali ponadto imion Śmił i Nanker. Wiadomo, że ojcem biskupa Nankera był Imbram²²²⁰. Jan Długosz w *Katalogach biskupów polskich* dwukrotnie podał, że biskup pochodził z księstwa opolskiego, i raz wspomina, że jego rodzinną wioską był *Kamyen*. Wbrew stanowisku Jana Fijałka nie chodzi tu o wieś Kamień w księstwie by-

Rycerstwo śląskie..., s. 33. Nie został nazwany rycerzem, więc przyjmuję, że nie był tożsamy z Paszkiem z Chróściny.

²²¹⁶ APWr. Rep. 71, nr 14 = CDS I, s. 14 = CDS XVI, nr 3033 [regest].

²²¹⁷ CDS VI, nr 4 [regest] = CDS XVI, nr 3247 [regesty].

²²¹⁸ KDKK I, nr 124 = CDS XVIII, nr 4197 [regest]; J. FIJAŁEK: *Przeszłość Nankera*. W: *Księga pamiątkowa ku czci Bolesława Orzechowicza*. Lwów 1916, s. 259; T. SIŁNICKI: *Biskup Nanker*. Warszawa 1953, s. 15; Z. BUDKOWA: *Nanker h. Oksza*. PSB 22, Wrocław 1977, s. 514—517.

²²¹⁹ Kwestie kariery panów z Chróściny oraz herbu, jakiego używali, omawiam szerzej niżej.

²²²⁰ BP. T. 1, nr 1113, 1127. Tomasz Jurek uznał Imbrama, syna sędziego raciborskiego Tomasza, za ojca biskupa Nankera, sędziego raciborskiego Tomasza utożsamiał natomiast z Tomaszem z Kamienia, który w 1288 roku procesował się z cystersami kazimierskimi o dziesięcinę, zob. SUB. Bd. 5, nr 389; T. JUREK: *Herby rycerstwa śląskiego na miniaturach „Kodeksu o św. Jadwidze” z 1353 roku*. „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne” 1993. T. 3, s. 28. Jest to jednak identyfikacja błędna. Tomasz z Kamienia nie był tożsamy z sędzią raciborskim Tomaszem. Wynika to z dokumentu sporządzonego w 1312 roku, kiedy to synowie zmarłego Tomasza z Kamienia zrzekali się praw do alodium w Tomicach. W dokumencie wymieniono Jakuba, Bertolta, Jana i Tomasza. Jak widać, nie wspomniano o Imbramie, który działał dalej w księstwie raciborskim, zob. CDS XVI, nr 3591 i in. Wspomniany przez T. Jurka Imbram pieczętował się herbem Stary Koń i nie należał do rodu Okszciców, zob. P. PFOTENHAUER: *Die schlesische Siegel...*, s. 36, pieczęć nr 103; M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 413—414 (pieczęć nr 367). Wywodzić się miał ze wsi Krzczonowice, leżącej koło Olesna. Brak informacji o tej rodzinie w opolskich źródłach.

tomskim, lecz o wieś znajdującą się w księstwie opolskim, zgodnie z tym, co pisał sam autor²²²¹. Skoro bratem Nankera był sędzia opolski Paszek, jego ojcem byłby zatem także Imbram. Paszek ostatni raz pojawił się na dokumencie sporządzonym w 1328 roku²²²². Możliwe, że jego synem był *Imbram Paszkonis*, odnotowany w latach 1344—1348 jako kanonik i pleban głogowski²²²³. Po przybyciu biskupa krakowskiego Nankera na biskupstwo wrocławskie jego krewni intensywniej działali w księstwie nyskim. Na dokumencie tego biskupa wystawionym 22 marca 1328 roku jako świadek wystąpił Śmił²²²⁴. Trzy miesiące później Śmił był starostą biskupa²²²⁵. Na dokumentach sporządzonych 27 czerwca i 8 sierpnia 1334 roku, 1 stycznia oraz 27 maja 1336 roku został zapisany jako Śmił z Chróściny²²²⁶. Bratankiem Nankera był Paszek, kanonik kielecki, krakowski, opolski, a następnie wrocławski²²²⁷. Być może jego siostry wyszły za Mirzana z Prószkowa oraz Henryka z Maniowa, co tłumaczyłoby późniejszy spór Mirzana z dziećmi Henryka o prawa do Ligoty Paszka (dzisiejsza Ligota Prószkowska, 17 km na południowy zachód od Opola)²²²⁸. Synami Śmiła byli Franczek Śmił oraz Bernard Śmił. Franczek w 1360 roku i 1374 roku został odnotowany jako właściciel Śmiłowic w okręgu nyskim²²²⁹. W 1368 roku nabył od Hanka Kozłowa 4,5 łana we wsi Ulanowice (księstwo nyskie) za 102,5 grzywny²²³⁰. W 1375 roku wraz z bliżej nieznaną małżonką Małgorzatą i synem Piotrem sprzedał $\frac{3}{4}$ pól z 3 łąkami i połową stawu rybnego w Ulanowicach za 19 grzywien Janowi z Muszyczyn²²³¹. W 1377 roku odsprzedał część majątku w tej wsi (alodium

²²²¹ *Erat hic ex provincia Opoliensi, Silesita, ex Villa Kamyen*, zob. J. DŁUGOSZ: *Vitae episcoporum Poloniae*. Wyd. I. POŁKOWSKI. Cracoviae 1887, s. 137. *Ex provincia Opoliensi ortum*, zob. Ibidem, s. 73. Jak zauważył Tomasz Jurek, na podstawie pisma kapituły wrocławskiej sugerującego pochodzenie biskupa z terenów diecezji krakowskiej nie należy wnioskować o miejscu jego urodzenia, zob. T. JUREK: *Herby rycerstwa śląskiego...*, s. 29. Poza tym rodziny rycerskie mogły mieć swoje dobra rozrzucone w kilku księstwach, więc Imbram mógł posiadać wsie w okolicy Bytomia i Opola. Pochodzenie biskupa Nankera wymagałoby osobnego omówienia. Tu zasygnalizuję tylko najważniejsze problemy dotyczące jego rodziny.

²²²² APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, s. 31—32, nr 31 = CDS XVI, nr 4773 [regest].

²²²³ H. GERLIC: *Kapituła głogowska...*, s. 226—227.

²²²⁴ CDS XXII, nr 4734 [regest]. Na tym dokumencie Śmił został określony jako zięć byłego klucznika Witka (*Smylo, des früherhen claviger Witko Schwiegersohn*).

²²²⁵ CDS XXII, nr 4746 [regest].

²²²⁶ CDS XXIX, nr 5348, 5364, 5548, 5645 [regesty].

²²²⁷ CDS XXIX, nr 5422, CDS XXX, nr 6261, 6263 [regesty]; G. SCHNIDLER: *Das Breslauer Domkapitel...*, s. 310; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 156—157; M.D. KOWALSKI: *Pralaci i kanonicy...*, s. 237 (autor ten identyfikuje go z Pawłem, synem Andrzeja).

²²²⁸ APWr. Rep. 4f, nr 29c; Rep. 4f, nr 29d.

²²²⁹ Neisser Lagerbücher, nr 32, 455

²²³⁰ Ibidem, nr 92.

²²³¹ Ibidem, nr 586.

składające się z 3 łanów pól i 2 ogrodów) chłopom Januszowi, synowi Goczka, oraz Januszowi, synowi Maćka, za 61 grzywien groszy praskich²²³². Jego syn Piotr był sołtysem w Kałkowie²²³³. Bernard natomiast 6 maja 1372 roku sprzedał nieznanej z imienia osobie swoje dochody w wysokości 6 grzywien groszy ze wsi Malerzowice (*Mollendorf*, dzisiejsze Malerzowice Wielkie, 18,5 km na północny wschód od Nysy), w okręgu nyskim za 60 grzywien groszy²²³⁴. Bernard służył księciu Władysławowi Opolczykowi i został w 1377 roku nazwany jego wiernym rycerzem²²³⁵. Synem Bernarda był Konrad, ożeniony z córką Jerzego Zuchorza²²³⁶. Konrad, oprócz Chróściny, był właścicielem jednej szóstej wsi Dobre Dębie (*Richtinwald*, dzisiejsze Dębie, 15 km na południowy wschód od Opola), którą sprzedał w 1390 roku za 30 grzywien Grzegorzowi Gaszowcowi²²³⁷. Konrad Śmił potwierdził jeden dokument Jana Kropidły z 31 grudnia 1384 roku. Był wówczas starostą z ramienia bratanka Władysława II²²³⁸. 26 października 1393 roku był świadkiem zapisu księstwa opolskiego przez Władysława Opolczyka na rzecz bratanków²²³⁹. Konrad zmarł prawdopodobnie w 1412 roku, gdyż 24 lipca tego roku książę Bolko IV zatwierdził podział dóbr między jego dzieci. Postanowiono wówczas, że Chróścina przypadnie Nankerowi i Janowi, natomiast Malerzowice w okręgu nyskim Henrykowi, wikariuszowi niemodlińskiemu, Śmiłowi, Boksie oraz Dorocie²²⁴⁰. W tym samym roku Chróścina trafiła do Besów²²⁴¹. Dalsze losy tej rodziny są nieznane. Możliwe, że siostra bądź córka Konrada Śmiła poślubiła Jana Besa, co tłumaczyłoby przynależność tej wsi do Besów.

²²³² Ibidem, nr 711.

²²³³ Ibidem, nr 691, 707.

²²³⁴ Ibidem, nr 282.

²²³⁵ CDS XXXVI, nr 54; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 188.

²²³⁶ O Konradzie z Chróściny, zob. Ibidem, s. 275—276.

²²³⁷ CDS VI, nr 76 [regest]; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 276.

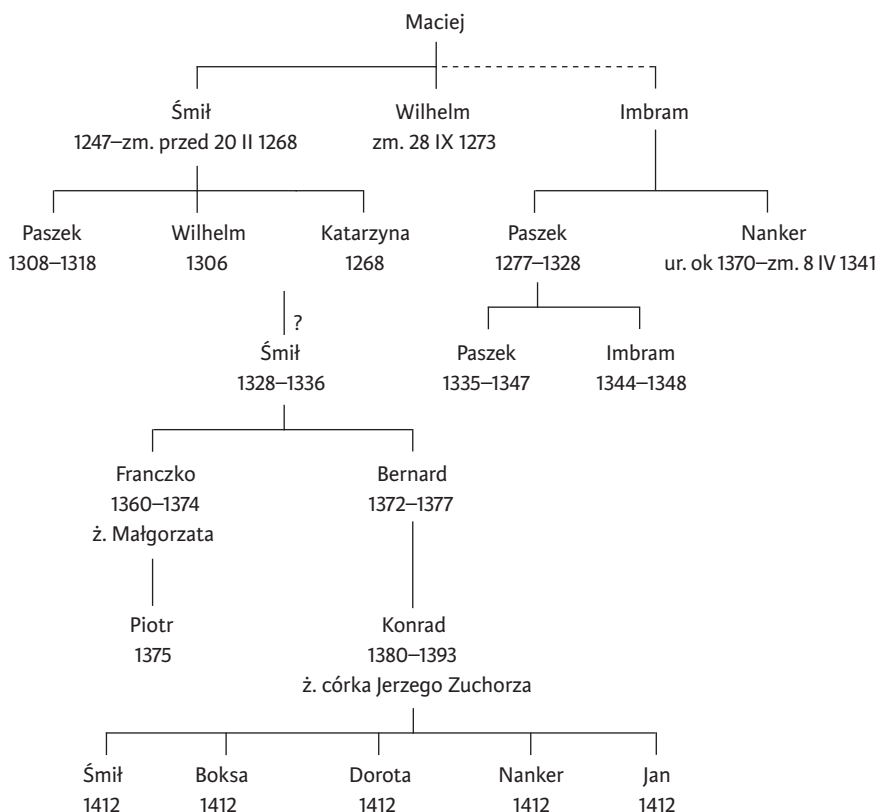
²²³⁸ APWr. Rep. 4f, nr 11d.

²²³⁹ CDS VI, nr 80 [regest].

²²⁴⁰ CDS VI, nr 130 [regest]. Henryk 9 stycznia 1410 roku wystawił dokument, do którego przywiesił swoją pieczęć, zob. APWr. Rep. 71, nr 45. Wydawca dokumentu uznał, że na pieczęci widnieje znak zbliżony do dzisiejszej cyfry „cztery”, zob. CDS I, nr 86. Jego błędne identyfikowanie wynika jednak z tego, że wizerunek herbu jest odwrócony o 180°. Na pieczęci faktycznie znajduje się herb Oksza.

²²⁴¹ APWr. Rep. 107, nr 86.

Tablica 17. Rodzina Śmiłków

Źródło: Opracowanie własne.

289. Świerczkowie

Rodzina Świerczków pieczętowała się herbem przedstawiającym w błękitnym polu srebrny wilczy hak²²⁴². Za ich gniazda rodowe uważa się Świerczów w okręgu namysłowskim, Świercze w okręgu oleskim oraz Mokry Daniec (*Mocridencz*, dzisiejszy Daniec, 20 km na południowy wschód od Opola) w okręgu strzeleckim²²⁴³.

²²⁴² Figura herbu przypominała majuskulne N z wygiętym środkowym ramieniem. Wilczy hak był to przedmiot, jaki rzucano pod kopyta wrogich wierzchowców. J. Pilnáček uważał, że słowiańska nazwa tego przedmiotu brzmiała świerczek, zob. IDEM: *Znaczenie figury heraldycznej w herbie Świerczek*. „Miesięcznik Heraldyczny” 1930. R. 9, s. 120—122; J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 273.

²²⁴³ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 336.

Pierwszym znany przedstawiciel tej rodziny to Świercz z Mokrego Dańca, który był świadkiem na dokumentach księcia Alberta wystawionych 6 stycznia oraz 3 lutego 1350 roku²²⁴⁴. 21 marca 1350 roku Albert strzelecki potwierdził dokument Bolka I dotyczący zakupu przez Świercza wsi Mokry Daniec od Mikołaja Jantosza. Sam książę nadał mu dodatkowo prawa książęce nad tą wsią²²⁴⁵. Trzy lata później Świercz odkupił część tej wsi od Janusza *de Polmese*²²⁴⁶. Natomiast w 1354 roku siostry Wojysława i Hanka sprzedały Świerczowi 18 łanów we wsi Borycz (*Pari*, 14 km na północny zachód od Strzelec) wraz z patronatem w Raszowej (*Rassowa*, 17,5 km na południowy wschód od Opola) za 20 grzywien²²⁴⁷. Cztery lata później Świercz znalazł się na czele listy świadków dokumentu, w którym książę strzelecki nadawał zamek i kilka wsi Merbocie z Żyrowy²²⁴⁸. W 1359 roku Świercz toczył spór z ludźmi księcia Alberta o prawo leśne w swoich dobrach²²⁴⁹. Jego krewnymi (zapewne synami) byli Piotr Świerczek i Hanko Świercz, świadkowie dokumentów Władysława II. Najprawdopodobniej za rządów tego Piasta część rodziny przeniosła się na Ruś²²⁵⁰. Na początku XV wieku książęta opolscy na nowo podzielili między siebie ziemie, w wyniku czego do okręgu opolskiego zostały przyłączone dobra Świerczków. Byli oni wówczas poddanymi księcia Bolka IV²²⁵¹. Pod koniec XIV wieku zakonnicą w Czarnowasach była Agnieszka Świerczek²²⁵². Między 1389 roku a 1390 roku odnotowana jako przeorysza tego klasztoru²²⁵³.

Z bratankami Władysława Opolczyka związał się Mikosz Świercz z Mokrego Dańca. Pierwszy raz pojawił się jako świadek na dokumencie Jana Kropidły z 7 marca 1386 roku²²⁵⁴. W 1400 roku kupił od kapelana Zbrożka wieś Raszową²²⁵⁵. 11 lutego 1401 roku sprzedał 5 grzywien czynszów z wsi Mokry Daniec i Raszowa wikariuszom opolskim²²⁵⁶. Następnie 25 kwietnia 1401 roku Mikosz

²²⁴⁴ Inwentarz 4f, s. 1240, 1241.

²²⁴⁵ CDS VI, nr 17 [regest] = RŚ. T. 2, nr 270 [regest].

²²⁴⁶ CDS VI, nr 21 [regest].

²²⁴⁷ CDS VI, nr 22 [regest]. W dokumencie nie podano żadnych bliższych danych o pochodzeniu sióstr.

²²⁴⁸ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 1, s. 3 [niedokładny regest] = RŚ. T. 4, nr 39 [regest bez listy świadków].

²²⁴⁹ CDS VI, nr 27 [regest].

²²⁵⁰ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 336—337.

²²⁵¹ Na dokumencie z 3 października 1412 roku wystawionym przez Bolka IV wyraźnie napisano, że Mokry Daniec i Borycz znajdowały się w okręgu opolskim, zob. CDS VI, nr 130 [regest].

²²⁵² CDS I, nr 51, 53, 62.

²²⁵³ CDS I, nr 70, 71.

²²⁵⁴ CDS VI, nr 72 [regest].

²²⁵⁵ CDS VI, nr 90 [regest].

²²⁵⁶ APWr. Rep. 107, nr 51.

odkupił od Heintza z *Crastolwicz* część łąki oraz stawu przed wsią Mokry Daniec, które Heintz posiadał po matce (prawdopodobnie pochodzącej z rodziny Świerczek) i wuju za 3 grzywny groszy²²⁵⁷. Mikosz w następnym roku sprzedał Raszową swojemu synowi Świerczkowi za 60 grzywien²²⁵⁸. Bolko IV 15 listopada 1405 roku wystawił dokument, na mocy którego Mikosz przekazał swojej siostrze Agnieszce, zakonnicy czarnowąskiej, 2 grzywny czynszów z Mokrego Dańca, z czego po jej śmierci połowa tej sumy miała przypaść Mikoszowi i jego spadkobiercom, a druga połowa — klasztorowi²²⁵⁹. Agnieszka była wspominana w źródłach jako zakonnica co najmniej do 1419 roku²²⁶⁰. Ten sam książę potwierdził 12 stycznia 1411 roku, że Bernard z Otoku sprzedał ćwiartkę wsi Mokry Daniec Mikoszowi Świerczowi za 50 grzywien²²⁶¹. 3 października 1412 roku Agnieszka potwierdziła wypłacenie jej pieniędzy przez Mikosza z dóbr rodzinnych: Mokrego Dańca i Borycza²²⁶². Wspomniany wcześniej syn Mikołaja o imieniu Świerczek zapisał 4 grzywny czynszu ze wsi Raszowa wikariuszom opolskim²²⁶³.

Innym przedstawicielem tej rodziny, związanym z Piastami opolskimi, był Mikołaj, zwany Lichy²²⁶⁴. Należał on do otoczenia Bolka IV i pierwszy raz pojawił się jako świadek na jego dokumencie z 1400 roku²²⁶⁵. Potwierdził także dyplomy tego Piasta z lat 1401—1412²²⁶⁶, czyli prawie wszystkie dokumenty Bolka IV z tego

2257 CDS VI, nr 91 [regist].

2258 CDS VI, nr 96 [regist].

2259 CDS VI, nr 106 [regist].

2260 CDS I, nr 100, 102.

2261 CDS VI, nr 119 [regist].

2262 CDS VI, nr 130 [regist].

2263 APWr. Rep. 107, nr 107. Najpewniej tej transakcji dotyczy późniejszy dokument Przemka oświęcimskiego z 2 stycznia 1457 roku, zob. CDS VI, nr 239 [regist]. Pełka z Wieszowy wraz z małżonką, poddani tego Piasta, oświadczyli, że są winni Świerczowi z Raszowej 40 grzywien. Świercz zapisał wikariuszom swoją wieś Raszową (a raczej czynsze z tej wsi). Dlatego aby Świercz nie poniósł szkód, Pełka wraz z żoną Eliżką mieli płacić mu 4 grzywny z czynszów zapisanych na wsiach Konary i Wieszowa. Kwotę tę miano przekazywać wikariuszom opolskim.

2264 Za przedstawiciela rodziny Świerczków uznał go D. Veldtrup, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 413—415. Innego zdania jest J. Horwat, który doszedł do wniosku, że Mikołaj pochodził z Lichynia, zob. IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 429, przyp. 876. Jak słusznie zauważył D. Veldtrup, Mikołaj Lichy na dwóch dokumentach występuje jako *Nicolaus Lychy Sloricz de Mokridenicz*. J. Horwat uznał, że: „między Nicolaus Lychy, a Sloricz de Mokridenicz, w dokumencie brakuje przecinka”. Niemiecki historyk spostrzegł także, że Lichy był świadkiem niemal wszystkich dokumentów dotyczących Mokrego Dańca, co moim zdaniem potwierdza jego przypuszczenia co do pochodzenia Mikołaja Lichego. *Sloricz* to zapewne zniekształcone słowo Świercz. Ponadto wbrew J. Horwatowi Lichynia nie była własnością rycerską (podany przez tego badacza Piotr Kotowicz z Lichyni, altarysta opolski, tylko pochodził z tej wsi).

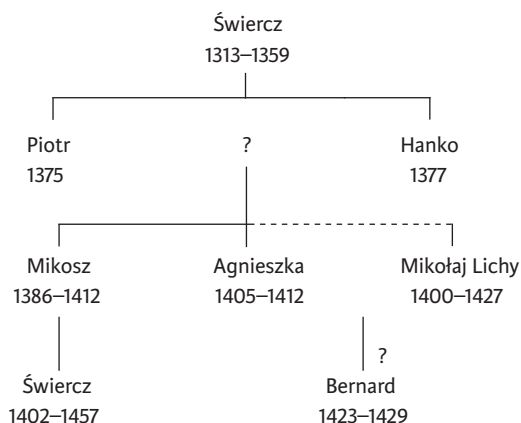
2265 CDS VI, nr 90 [regist].

2266 CDS VI, nr 91, 103, 106, 111, 119, 129 [registry]; APWr. Rep. 4f, nr 84i; Rep. 107, nr 62, 67, 68.

okresu. Na dyplomie z 21 stycznia 1427 roku został określony jako starosta starego zamku opolskiego²²⁶⁷. Przed nim tę funkcję pełnił Jasiek z Kamienia, odnotowany jako starosta 10 czerwca 1417 roku²²⁶⁸. Po Mikołaju Lichym starostą został Jerzy Dreske. Pojawił się na dokumencie Bolka V z 10 kwietnia 1437 roku²²⁶⁹.

Do rodziny Świerczków należał też Bernard, odnotowany na dokumentach Bernarda niemodlińskiego z 7 listopada 1423 roku oraz 16 stycznia 1429 roku²²⁷⁰.

Tablica 18. Rodzina Świerczków

Źródło: Opracowanie własne.

290. Temchynowie z Borzygniewa

Należeli do jednej z gałęzi Seidlitzów, mającej siedzibę w Borzygniewie (*Borignew*, niedaleko Strzegomia). W księstwie opolskim znani byli jako Temchynowie z Borzygniewa²²⁷¹. W 1294 roku właścicielami tej wsi byli Zbrostaw

²²⁶⁷ CDS VI, nr 176 [regist].

²²⁶⁸ APWr. Rep. 71, nr 49 = CDS I, nr 106. Zob. biogram Kamieńców.

²²⁶⁹ Zob. biogram rodziny Dreske.

²²⁷⁰ CDS VI, nr 171, 178 [regist].

²²⁷¹ S. KOZIEROWSKI: *Obce rycerstwo...*, s. 14; W. KRAUSE: *Das Krappitzer Vogtgeschlecht der Temchen. (Temchin von Borgene). (Zur Familiengeschichte der Sedlitz, Kurzbach, Lipa, Thümel). „Oppelner Heimatblatt”* 1934. Jd. 10, nr 8, s. 1—5; M. KRÓLIKOWSKI: *Starostowie strzeleccy...*, s. 3—4. Innego zdania są D. Veldtrup i J. Sperka, którzy uważają, że wywodzili się z Borkowic koło Skoro-goszcy, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 443; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 224.

i Bronisław²²⁷². Na dokumencie z 3 stycznia 1319 roku pojawiają się kolejni właściciele tej wsi: Czambor, syn Zbrostawa, Wystawa córka Jaksy, bratanica Czambora, oraz Jasiek, Wawrzyniec, Iwan i Stefan²²⁷³. Wawrzyniec był także właścicielem Smardzowa w okręgu oleśnickim, Iwan posiadał natomiast kilka łanów w Przecławicach leżących w okręgu wrocławskim²²⁷⁴. Sytuacja zmieniła się w 1326 roku. Temchyn z Seidlitz uzyskał wówczas wieś Borzygniew oraz łany w Milinie i Mietkowie od księcia Bolka, pana na Książu²²⁷⁵. Temchyn (Tammo) często pojawiał się na dokumentach książąt głogowskich od 1309 roku. Jego najbardziej znanym krewnym był Dytryk²²⁷⁶. Temchyn był stryjem Jadwigi, żony Paszka Młodszego z Grzebkowic²²⁷⁷. Imię Temchyn było dość częste w tej rodzinie²²⁷⁸.

Najpewniej wnukiem tego Temchyna był jego imiennik, który przybył na dwór Alberta strzeleckiego²²⁷⁹. 31 grudnia 1384 roku potwierdził dokument Jana Kropidły. Był już wówczas wójtem Krapkowic²²⁸⁰. Potwierdził także dokument tego Piasta sporządzony cztery lata później²²⁸¹. 2 sierpnia 1390 roku wójt Temchyn wraz z rajcami krapkowickimi rozsądził spór między mieszczanami Pawlikiem i Mikołajem Markiem a klasztorem czarnowąskim o las i łąki znajdujące się przy wsi Żużela należącej do klasztoru. Sędziowie uznali, że wspomniani mieszczanie mogli użytkować sporny las i łąkę, lecz w zamian za to mieli płacić

²²⁷² LuBS. Bd. 2, s. 7; M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 97.

²²⁷³ CDS XVIII, nr 3887; W. KRAUSE: *Das Krappitzer Vogtgeschlecht...*, s. 2.

²²⁷⁴ CDS XVIII, nr 4021; 4370; W. KRAUSE: *Das Krappitzer Vogtgeschlecht...*, s. 2.

²²⁷⁵ CDS XVIII, nr 4502; W. KRAUSE: *Das Krappitzer Vogtgeschlecht...*, s. 2.

²²⁷⁶ CDS XVI, nr 2925, 2939, 3096, 3099, 3106, 3139, 3235, 3255, 3272, 3310, 3362; CDS XVIII, nr 3711, 3756, 3760, 3896, 3940, 4058, 4127, 4300, 4488, 4544, 4596, 4597; CDS XXII, nr 4689, 4958; CDS XXIX, nr 5359.

²²⁷⁷ CDS XXIX, nr 6271.

²²⁷⁸ Rodzina Seidlitz była bardzo rozrodzona. Próba jej usystematyzowania, zob. T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 285—287, 350 (tablica genealogiczna).

²²⁷⁹ 25 stycznia 1358 roku znalazł się wśród świadków dokumentu księcia strzeleckiego, zob. *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv Turawa...*, nr 1, s. 3 [niedokładny regest] = RŚ. T. 4, nr 39 [regest bez listy świadków]; W. KRAUSE: *Das Krappitzer Vogtgeschlecht...*, s. 3. 7 kwietnia 1360 roku kupił od księcia za 100 grzywien wsie Rusinowice i Wierzbie w okręgu lublinieckim, zob. RŚ. T. 5, nr 136. W grudniu tego roku był świadkiem na dokumencie księcia Alberta. Jego treść przedstawił Augustin Weltzel, a lista świadków znana jest z materiałów Friedricha von Schirndinga, zob. A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519f. Następnie potwierdził kolejne dokumenty księcia Alberta, zob. CDS II, s. 89—90, nr 15; L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 64—65; DB. Bd. 1. Th. 1, s. 57; W. KRAUSE: *Das Krappitzer Vogtgeschlecht...*, s. 2—3. Rusinowice i Wierzbie zostały później najpewniej sprzedane Merbotowi z Drownowic. W 1374 roku nabył je od Merbota starosta opolski Hinczka Czambor, zob. A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 18; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 243.

²²⁸⁰ APWr. Rep. 4f, nr 11d.

²²⁸¹ Świadkiem był Temchyn, wójt Krapkowic, zob. APWr. Rep. 4f, nr 74.

1 grzywnę rocznego czynszu klasztorowi²²⁸². 4 czerwca 1397 roku wójt Krapkowic zwrócił się do Stolicy Apostolskiej z prośbą o możliwość odprawienia mszy w kościele krapkowickim, mimo nałożonego interdyktu²²⁸³. W 1400 roku ufundował kaplicę Trzech Króli (zwaną później Bożego Ciała, a obecnie Kaplicą Różaną) przy kościele św. Mikołaja. Powstał tam także ołtarz, gdzie miały być odprawiane msze święte²²⁸⁴. Jego braćmi byli najpewniej Jan, Piotr i Maciej. Pierwsi dwaj potwierdzili dokument księcia Alberta sporządzony 19 maja 1361 roku²²⁸⁵. Piotr samodzielnie potwierdził także dokument tego księcia z 23 października 1364 roku²²⁸⁶. Maciej z Borzygniewa — stryj Piotra syna Temchyna, wóldarza wsi Subkowy (niedaleko Tczewa) — został wymieniony jako poseł Jana Kropidły na dokumencie z 26 grudnia 1402 roku wystawionym przez rajców toruńskich²²⁸⁷. Synami Temchyna byli Franciszek (Franczek), Wojciech i Piotr²²⁸⁸. Franciszek był od 1378 roku ochmistrem dworu księżnej Ofki i najpewniej, wbrew twierdzeniom historyków, pełnił tę funkcję aż do swojej śmierci²²⁸⁹. Wojciech był razem z Piotrem wójtem w Krapkowicach. W 1384 roku ufundował kaplicę pod wezwaniem św. Jerzego i św. Wojciecha w tamtejszym kościele pod wezwaniem św. Mikołaja²²⁹⁰.

Piotr Temchyn wszedł do otoczenia bratanków Władysława Opolczyka²²⁹¹. 13 sierpnia 1393 roku potwierdził dokument Bolka IV²²⁹². W tym samym

²²⁸² CDS I, nr 54.

²²⁸³ MV. T. 5, nr 1183 = RG. Bd. 2 nr 6974.

²²⁸⁴ J. CHRZĄSZCZ: *Geschichte der Stadt Krappitz...*, s. 10; L. MUSIOŁ: *Chrapkowice...*, s. 89.

²²⁸⁵ D 370, s. 79—80.

²²⁸⁶ CDS II, s. 91, nr 16.

²²⁸⁷ *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*. Wyd. A. GĄSIOROWSKI, T. JASIŃSKI, T. JUREK, I. SKIERSKA. Poznań 1999. T. 11, nr 1830.

²²⁸⁸ J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 421; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 224.

²²⁸⁹ Jerzy Sperka uznał, że Franczek co najmniej od 1382 roku był ochmistrem Władysława Opolczyka, zob. IDEM: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 224. Faktycznie na dokumencie sporządzonym 9 sierpnia 1382 roku Franczek został nazwany „magistro curie nostre”, zob. ZDP, nr 13. Na innym dokumencie wystawionym tego samego dnia, w tym samym miejscu i z tą samą listą świadków, został jednak nazwany „magistro curie nostre **ducisse** [podkreślenie — M.W.]”, zob. Ibidem, nr 14. Na kolejnym dokumencie jego tytułatura brzmiała „Magistro Curie”, a więc nie precyzowała, czyim był on ochmistrem, zob. CDS I, nr 48. Na ostatnim dokumencie, na jakim się pojawił, został co prawda nazwany „magistro curie nostre”, lecz ten dokument spisała ta sama osoba, która — prawdopodobnie — pomięła słowo „ducisse” w 1382 roku, zob. ZDP, nr 28. Z powyższych uwag wynika tylko, że Franczek był ochmistrem księżnej Ofki, choć mógł być jednocześnie ochmistrem Władysława Opolczyka i jego żony.

²²⁹⁰ J. CHRZĄSZCZ: *Geschichte der Stadt Krappitz...*, s. 9; L. MUSIOŁ: *Chrapkowice...*, s. 84—85.

²²⁹¹ Dla Władysława II potwierdził jeden dokument z 1399 roku, zob. CDS VI, nr 86 [regest].

²²⁹² APWr. Rep. 4f, nr 43d.

roku na dokumencie Jana Kropidły i Bolka IV pośród świadków znalazł się Piotr, syn Temchyna z Krapkowic²²⁹³. W 1394 roku poświadczył ugodę zawartą przez Bolka IV z Teodorykiem Baruthem²²⁹⁴. Po przejęciu okręgu strzeleckiego przez księcia Bernarda Piotr potwierdził dokument tego księcia wystawiony 1 sierpnia 1401 roku²²⁹⁵. W 1405 roku prosił wraz z żoną Małgorzatą władze kościelne o zezwolenie na odprawienie mszy mimo interdyktu²²⁹⁶. W 1409 roku potwierdził jeden dokument dla księcia Bernarda²²⁹⁷. W dalszym ciągu pełnił funkcję włodarza w dobrach biskupa wrocławskiego²²⁹⁸. Wziął udział w wojnie głodowej, podczas której jego wiedza o terenie działań była zapewne bezcenna²²⁹⁹. Być może za zasługi podczas wojny z zakonem krzyżackim został nominowany na starostę strzeleckiego. Na dokumencie biskupa wrocławskiego z 29 listopada 1414 roku został poświadczony z tym tytułem²³⁰⁰. Piotr pojawił się również jako świadek na kolejnych dokumentach wystawionych przez Bernarda w Strzelcach²³⁰¹. Także w Strzelcach został wystawiony w 1418 roku dokument dla Piotra Temchyna, w którym książę Bernard w nagrodę za zasługi zatwierdził dla niego dom w Krapkowicach²³⁰². 30 maja 1416 roku wójt Piotr ufundował w Krapkowicach szpital²³⁰³. Pozostałością po synu Temchyna jest księga *Blume des Sachsenspiegels*, w której

2293 DB. Bd. 1. Th. 3, s. 124—125.

2294 APWr. Rep. 4f, nr 11b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 62—63.

2295 CDS II, s. 93, nr 21.

2296 AS I, nr 157. Interdykt mógł wynikać z faktu, iż w Krapkowicach przebywał wówczas jeden z ekskomunikowanych w 1402 roku, zob. *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 880.

2297 APWr. Rep. 108, nr 8.

2298 W sprawozdaniu Benedykta Makarego, pełnomocnika króla rzymskiego, z 1412 roku został nazwany *Temchinum*, zob. *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*. T. 2. Wyd. I. ZAKRZEWSKI. Poznań 1892, s. 91; A. LIEDTKE: *Walka księcia Jana Opolskiego „Kropidły” z Krzyżakami w obronie majątkowych praw diecezji wrocławskiej*. Toruń 1932, s. 66. Wcześniej był wysłany przez biskupa do Malborka, gdzie wraz z scholastykiem Janem miał przedstawić Wielkiemu Mistrzowi listę skarg. Został wówczas nazwany Temchin von Borgine, zob. *Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198—1525*. Hrsg. E. JOACHIM, W. HUBATSCH. Bd. 1. Göttingen 1948, nr 1666 (10 marca 1412), nr 1678 (27 marca 1412); A. LIEDTKE: *Walka księcia Jana Opolskiego...*, s. 60. Na dokumencie Jana Kropidły z 27 kwietnia 1412 roku został zapisany jako Piotr Temchyn, włodarz biskupa kujawskiego, zob. CDP. T. 2, nr 355.

2299 OBA 2111, s. 11.

2300 CDS VI, nr 134 [regist].

2301 CDS VI, nr 137 [regist]. APWr. Rep. 4f, nr 11k. Na ostatnim z tych dokumentów ponownie z tytułem starosty strzeleckiego.

2302 DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78.

2303 WBP w Opolu, IV-17 RKP; J. CHRZĄSZCZ: *Geschichte der Stadt Krappitz...*, s. 14—15; L. MUSIOŁ: *Chrapkowice...*, s. 80—81. Jednym z obecnych tego dnia był Temchyn z Leśnicy, może — jak przypuszcza J. Horwat — pleban leśnicki, zob. J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 422, przyp. 779.

widnieje inskrypcja: „1419: Petrus Temchin de Borgene, advocatus hereditarius in Crappitz”²³⁰⁴.

Po śmierci księżnej Ofki Piotr został starostą głogóweckim²³⁰⁵. Rozpoczął wówczas działalność gospodarczą w tym okręgu. 30 marca 1421 roku nabył od Hinczy Schoffa, za zezwoleniem jego matki, Anny z Czyżowic, wdowy po Piotrze Schoffie, 1 grzywnę czynszów z możliwością odkupu za 12,5 grzywny. Owa grzywna miała być rocznie wypłacana Temchynowi w Prężynce²³⁰⁶. Wybór Prężynki (*Pramsen*, 5,5 km na południowy zachód od Białej) nie był przypadkowy, gdyż wieś ta należała do Piotra, o czym świadczy dokument z 28 listopada 1423 roku, który potwierdzał, że Piotr Temchyn, dziedzic Prężynki, sprzedał 8 grzywien czynszów w tej wsi wikariuszom opolskim²³⁰⁷. Jest to ostatnia informacja o Piotrze.

Bratem bądź bratankiem starosty strzeleckiego był wójt Krapkowic o imieniu Wawrzyniec, który pojawił się już na dokumencie Władysława Opolczyka z 23 marca 1401 roku²³⁰⁸. W 1416 roku doszło do sporu między wójtem a rajcami krapkowickimi z powodu odzyskania wcześniej zrabowanych dóbr. Jak wynika z dokumentu wystawionego przez sędziów, rabusie napadli na miasto i po dokonaniu kradzieży uciekli drogą w kierunku Strzeleczek. Miasto wysłało pościg, a wójt użyczył im jednego konia (można to także rozumieć jako wysłanie rycerza). Rozbójników pojmano w karczmie przy wsi Dobra w pobliżu Strzeleczek, przyprowadzono ich do Krapkowic i tam osądzono. Pojawił się wówczas problem, co zrobić z odzyskanymi dobrami oraz czterema końmi zabranymi przestępcom. Odwołano się do księcia Bernarda, który wyznaczył sędziów — rajców opolskich i strzeleckich. Sędziowie po zapoznaniu się z przywilejem, jaki posiadał wójt Wawrzyniec, zdecydowali, że $\frac{2}{3}$ odzyskanych dóbr mają przyspaść właśnie jemu²³⁰⁹. 10 listopada 1424 roku Wawrzyniec wraz z landwójtem Stefanem z Toszka oraz ławnikami krapkowickimi

²³⁰⁴ Księga mająca sygnaturę ms. germ. fol. 535 znajduje się obecnie w Staatsbibliothek zu Berlin, zob. H. DEGERING: *Kurzes Verzeichnis der germanischen Handschriften der Preußischen Staatsbibliothek I. Die Handschriften in Folioformat*. Leipzig 1925, s. 60; U. OPPITZ: *Deutsche Rechtsbücher des Mittelalters*. Bd. 2: *Beschreibung der Handschriften*. Köln—Wien 1990, s. 370, nr 123. Zdigitalizowana księga dostępna na stronie https://digital-beta.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN783866739&PHYSID=PHYS_0003&DMDID=DMDLOG_0001 [dostęp 14.04.2017].

²³⁰⁵ A. KNOBLICH: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497.

²³⁰⁶ CDS VI, nr 159 [regist].

²³⁰⁷ APWr. Rep. 107, nr 115, 116 (potwierdzenie transakcji).

²³⁰⁸ APWr. Rep. 107, nr 52.

²³⁰⁹ WBP w Opolu, IV-18 RKP = DB. Bd. 1. Th. 2, s. 76—77; J. CHRZĄSZCZ: *Geschichte der Stadt Krappitz...*, s. 12; W. KRAUSE: *Das Krappitzer Vogtgeschlecht...*, s. 4.

potwierdził transakcję mieszczanina krapkowickiego Mikołaja Orzeszka²³¹⁰. Wójt krapkowicki 4 grudnia 1425 roku ufundował w Krapkowicach kaplicę pod wezwaniem NMP, św. Anny, św. Andrzeja oraz św. Wawrzyńca²³¹¹. Ostatni raz wymieniony został na dokumencie z 9 stycznia 1428 roku²³¹². Wawrzyniec dla księcia strzeleckiego potwierdził tylko jeden dokument, z 20 września 1422 roku, wystawiony w Żędowicach²³¹³. Na tym dokumencie świadkiem był inny przedstawiciel tej rodziny, Andrzej z Borzygniewa. Był on zapewne synem Franciszka (Franczka) z Borzygniewa i Lipy (wieś nieznana), gdyż na dokumentach księcia Bernarda z 1423, 1425, 1429, 1430, 1431, 1434 i 1438 roku został zapisany jako Andrzej z Lipy bądź z Borzygniewa²³¹⁴. Pierwszy raz jako świadek znalazł się na dokumencie Władysława Opolczyka z 23 grudnia 1389 roku²³¹⁵. 11 września 1429 roku Bernard potwierdził, że wójt opolski był winien Andrzejowi 50 grzywien, za co zastawił mu połowę młyna w Gosławicach w okręgu opolskim²³¹⁶. 25 maja 1429 roku Andrzej kupił od Czambora z Kotorza za 150 grzywien groszy czeskich polskiej miary Kotorz Mały (12 km na północny wschód od Opola). W następnym roku sprzedał tę wieś za 170 grzywien groszy czeskich polskiej miary Henrykowi Dornheimowi²³¹⁷. W 1438 roku przekazał 50 grzywien czynszu z połowy młyna Jakusza franciszkanom opolskim²³¹⁸. Andrzej był także świadkiem na dokumentach Bolka IV z 1405 roku oraz z 1425 roku²³¹⁹.

Ich krewnym mógł być odnotowany w 1419 roku Mikołaj Borgene, który był altarystą ołtarza św. Trójcy i Katarzyny w kościele św. Elżbiety we Wrocławiu²³²⁰.

²³¹⁰ WBP w Opolu, IV-21 RKP; J. CHRZĄSZCZ: *Geschichte der Stadt Krappitz...*, s. 17—18.

²³¹¹ J. CHRZĄSZCZ: *Geschichte der Stadt Krappitz...*, s. 17—18; L. MUSIOŁ: *Chrapkowie...*, s. 91. Warto zwrócić uwagę na to, iż Andrzej i Wawrzyniec były imionami przedstawicieli rodziny z Borzygniewa.

²³¹² J. CHRZĄSZCZ: *Geschichte der Stadt Krappitz...*, s. 18.

²³¹³ CDS I, nr 106.

²³¹⁴ APWr. Rep. 107, nr 115 (dokument dotyczył Piotra z Borzygniewa, zob. wyżej); Rep. 108, nr 11, 12, 13; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 4, 5; CDS XXXIII, s. 33, nr 13, APO. Am Olesna, nr 3. J. Horwat uznał go za syna Piotra, zob. J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 422.

²³¹⁵ L. MUSIOŁ: *Lubiniec...*, s. 66—67.

²³¹⁶ APWr. Rep. 108, nr 12.

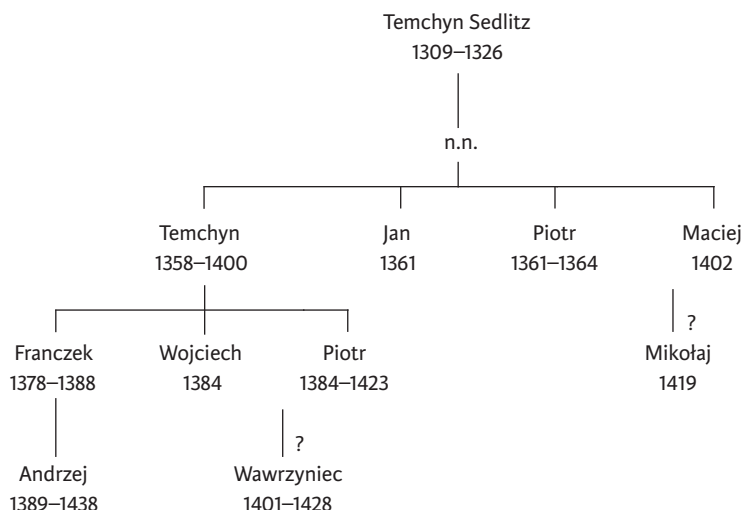
²³¹⁷ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 2, 4.

²³¹⁸ APWr. Rep. 108, nr 13.

²³¹⁹ APWr. Rep. 4f, nr 84i; Rep. 107, nr 67; Rep. 108, nr 11.

²³²⁰ AS II, nr 471.

Tablica 19. Rodzina Temchynów z Borzygniewa

Źródło: Opracowanie własne.

291. Teodoryk z Lubicza

Pochodził z Lubicza leżącego w okręgu brzeskim (*Lochicz*, 11,5 km na północny zachód od Brzegu). Potwierdził dwa dokumenty księcia Alberta strzeleckiego wystawione 11 listopada 1353 roku i 25 stycznia 1358 roku²³²¹. Na ostatnim dokumencie wystąpił jego syn Mikołaj, zarządca strzelecki²³²².

292. Tomek z Koszęcina

Bliżej nieznany właściciel wsi Koszęcin (*Kochenczin*, 11,5 km na wschód od Lublińca). W 1414 roku wyruszył w oddziale księcia Bernarda na wojnę głodową²³²³.

²³²¹ CDS VI, nr 21 [regest]; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 1, s. 4 [niedokładny regest] = RŚ. T. 4, nr 39 [regest bez listy świadków]; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 11.

²³²² Walter Krause odczytał jego imię jako *Niklincone*, zob. *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 1, s. 3 [niedokładny regest].

²³²³ OBA 2111, s. 12.

293. Ulryk Falkenheim

Ulryk Falkenheim, którego rodzina pochodziła z terenów Niemiec, przybył do księstwa opolskiego z Dolnego Śląska. Ulryk był jednym ze świadków ufundowania w 1379 roku przez księcia niemodlińskiego kolegiaty w Głogówku²³²⁴. Potwierdził także darowiznę wosku z książęcej pasieki w Szydłowie (*Schydla*, 10,5 km na południowy wschód od Niemodlina), co zostało zatwierdzone dokumentem sporządzonym w następnym roku²³²⁵. 3 marca 1390 roku otwierał listę świadków na dokumencie księcia Władysława II²³²⁶.

294. Uniejowie

Wywodzili się najpewniej od Unieja Sędkowica, świadka na dokumencie Władysława I z 30 listopada 1260 roku²³²⁷. Jego potomkiem był Teodoryk Uniej, świadek na dokumencie Bolka niemodlińskiego z 1347 roku oraz Wacława niemodlińskiego z 12 lutego 1369 roku²³²⁸. Uniej był właścicielem części wsi Drogocin (*Drogotyndorf*) w okręgu grodkowskim²³²⁹. Pieczętował się herbem przedstawiającym barana kroczącego w lewo²³³⁰. Jego synem bądź wnukiem był zapewne Henryk Uniej, który 6 lipca 1399 roku poręczył ugodę między Piastami opolskimi, a w 1404 roku był świadkiem na dokumencie Bolka IV²³³¹. Był dzieździem Piechocic (*Pechoczicz*, 28 km na północny zachód od Głogówka), z których w 1412 roku sprzedał kolegiacie opolskiej 5 grzywien czynszów za 50 grzywien²³³². W 1414 roku potwierdził także dokument księżnej Ofki²³³³. Jego synem był zapewne Konrad, który pojawił się w otoczeniu Bolka V po najazdach husyckich. Jako świadek znalazł się na dokumencie z 1441 roku²³³⁴. Na dokumencie z 26 maja 1448 roku został określony jako starosta prudnicki²³³⁵. 22 marca 1451 roku Konrad kupił od Mikołaja, syna Kopacza z Siemianowic,

²³²⁴ CDS XXXIII, s. 139—140, nr 1.

²³²⁵ CDS XXXIII, s. 140, nr 3.

²³²⁶ APWr. Rep. 102, nr 94.

²³²⁷ M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 56.

²³²⁸ CDS VI, nr 16 [regist]; APWr. Rep. 4f, nr 29d.

²³²⁹ CDS X, nr 236 = RŚ. T. 2, nr 1053.

²³³⁰ M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 825—826 (pieczęć nr 839).

²³³¹ CDS VI, nr 85, 103 [registry].

²³³² APWr. Rep. 107, nr 79.

²³³³ CDS XXXIII, s. 147, nr 20.

²³³⁴ APWr. Rep. 4f, nr 43ii.

²³³⁵ CDS XXXIII, s. 34, nr 16.

wszystkie posiadłości oraz prawa do Jasiony (*Jasyona*, 6 km na północ od Zdzieszowic) w okręgu strzeleckim²³³⁶. Na dokumentach Bolka V z 14 marca 1453 roku oraz 29 czerwca 1455 roku otwierał listę świadków, co świadczy o jego wysokiej pozycji na dworze głogóweckim²³³⁷. Do otoczenia tego księcia należał aż do jego śmierci²³³⁸. Potwierdził także jeden dokument Mikołaja I z 12 sierpnia 1451 roku²³³⁹. Został wysłany wraz z Piotrem Przedborem z Sierakowic i Wacławem, pisarzem Bolka V, przez Mikołaja I do króla czeskiego, by wyjaśnić okoliczności przejścia przez Piastów opolskich okręgu Edelstein wraz z Złatymi Horami²³⁴⁰.

295. acław

Bliżej nieznanego rycerza, który w 1414 roku wyruszył na wojnę głodową wraz z księciem Bernardem²³⁴¹.

296. acław Ackerman

W 1421 roku wśród świadków na dokumencie Bolka IV pojawił się Wacław Ackerman²³⁴². Nie wiadomo, skąd pochodził. Na dworze tego księcia przebywał co najmniej do 1427 roku²³⁴³.

297. (z) alcerzowic

Rodzina pochodząca ze wsi Walcerzowice (niem. *Waltisdorf*, dzisiejsze Balcarzowice, 10 km na południowy wschód od Strzelec Opolskich) leżącej na po-

²³³⁶ CDS XXXIII, s. 105, nr 11. J. Horwat błędnie umiejscowił Jasionę w księstwie niemodlińskim, zob. IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 398—399.

²³³⁷ CDS VI, nr 234, 235 [regesty].

²³³⁸ J.C. HOFFMAN: *Chronik und Führer von Zuckmantel...*, s. 47—50; CDS I, nr 127; CDS II, s. 98, nr 30; CDS VI, nr 245 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 69.

²³³⁹ APWr. Rep. 68, nr 278.

²³⁴⁰ CDS VI, nr 248, 249 [regesty].

²³⁴¹ OBA 2111, s. 11, 12.

²³⁴² CDS VI, nr 159, 160 [regesty]; APWr. Rep. 107, nr 109.

²³⁴³ CDS VI, nr 169, 176 [regesty]. Był jeszcze świadkiem na niedatowanym dokumencie tego księcia (sądząc po liście świadków, z początku lat dwudziestych XV wieku), zob. APWr. Rep. 107, nr 50.

graniczu okręgu toszeckiego i opolskiego²³⁴⁴. W 1342 roku Jasiek z Walcerzowic sprzedał klasztorowi w Jemielnicy 4 łany oraz pół ławy rybnej we wsi Łagiewniki za 5 grzywien²³⁴⁵. Później poświadczył dokument Bolesława niemodlińskiego wystawiony 3 lutego 1347 roku. Dotyczył on sprzedaży wsi Magnuszowice przez Michała z Sokołowa za 126 grzywien Henrykowi Quasowi i Piotrowi, wójtowi niemodlińskiemu²³⁴⁶. Jego potomkiem był Dzierśław z Walcerzowic. Pierwszy raz pojawił się on na dokumencie księcia Bernarda z 6 marca 1430 roku²³⁴⁷. Następnie potwierdzał dokumenty tego Piasta w okresie od 1435 do 1446 roku²³⁴⁸. Na początku 1449 roku był jednym z obecnych podczas rezygnacji z wójtostwa kluczborskiego przez Jana Wierusza²³⁴⁹. W krótkim czasie awansował w hierarchii dworskiej, gdyż 24 marca 1452 roku został odnotowany jako starosta oleski²³⁵⁰. Nie wiadomo, co się później z nim stało, gdyż znika ze źródeł. Jego krewnymi byli Mikołaj i Andrzej z Walcerzowic należący do elity toszeckiej²³⁵¹. Mikołaj z Walcerzowic w 1438 roku poświadczył zawieszenie broni między książętami oświęcimskimi a królem Polski. Do dokumentu przywiesił wówczas swoją pieczęć przedstawiającą rogacinę od czoła, a pod nią po bokach tarczy po dwie lilie w súp, z których dolne na opak²³⁵².

298. arłowscy, (z) Warłowa

Rodzina pisząca się z Warłowa (*Warlow*, 4 km na północny zachód od Dobrodzienia). Ade oraz Adam z Warłowa potwierdzili w 1435 roku dokument księcia Bernarda zatwierdzający posiadanie wsi Gwoździany (10 km od Warłowa) Mikołajowi Boyowi z Pruskowa²³⁵³. 18 lutego 1439 roku Adam z Warłowa, sędzia opolski, wraz z Stefanem Aleksandrem, plebanem leśnickim,

²³⁴⁴ W XVI w. Walcerzowice należały do okręgu toszeckiego, zob. Landbuch OR, nr 216.

²³⁴⁵ APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

²³⁴⁶ CDS VI, nr 16 [regest].

²³⁴⁷ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 3.

²³⁴⁸ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 157; APWr. Rep. 108, nr 14; CDS VI, nr 219 [regest]. Na obu dokumentach wymienionego za Paszkim Granowskim i Jakuszem Nasięborem z Kępy, a przed Piotrem Zwojskim.

²³⁴⁹ APO. Am Kluczborka, nr 24 = 25 [kopia] = 40.

²³⁵⁰ K. WUTKE: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 172—173.

²³⁵¹ CDS VI, nr 239, 289 [regesty]; J. RAJMAN: *Jemielnica...*, s. 21.

²³⁵² *Codex epistolaris saeculi...*, T. 1, nr 97; *Jana Zamoyskiego notaty...*, nr 585, s. 591. Obecnie pieczęć Mikołaja jest mocno przetarta, zob. Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie. Dokumenty pergaminowe, nr 431.

²³⁵³ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 157.

oraz Mikołaj i Piotr z Lubszy dokonali podziału majątku między Mikołaja z Półwsi i jego siostrę Nelę po śmierci ich ojca²³⁵⁴. W tym samym roku Adam otwierał listę świadków na dokumencie księcia Bernarda²³⁵⁵. Janek z Warłowa pojawił się w następnym roku²³⁵⁶. Natomiast w 1443 roku Mikołaj Warłowski został dwukrotnie odnotowany jako sędzia dworski namysłowski²³⁵⁷.

299. awrzyniec z Głogowca

Pochodził ze wsi Głogowiec (*Glogowicz*, 3 km na południe od Głogówka). 24 grudnia 1311 roku sprzedał pole leżące między Głogówkiem a terenami Tomic. Do tego dokumentu przywiesił swoją pieczęć, na której widniała krokiew²³⁵⁸. Miał dzieci, ale brak o nich konkretnych informacji.

300. ernek

W 1441 roku jego żona — Ofka z Szymiszowa (*Semyschow*, 4,5 km na zachód od Strzelca Opolskich) — sprzedała Stare Koźle (*Alden Kozil*, 5 km na południe od Kędzierzyna-Koźła)²³⁵⁹ leżące w okręgu sławięcickim za 55 grzywien Marcinowi z Dziewkowic²³⁶⁰.

301. (z) ędryni

Z tej wsi leżącej w okręgu oleskim (*Wandryn*, 7 km na zachód od Olesna) pochodził Adam. Potwierdził dokument księcia Bernarda z 10 stycznia 1408 roku. Jego wysoka pozycja na liście świadków (drugie miejsce za starostą Jankiem) sugeruje, że mógł odgrywać ważną rolę wśród rycerstwa oleskiego²³⁶¹. Bardzo możliwe, że był tożsamy z Adamem, sędzią ziemskim oleskim, któremu Bernard za wierną służbę przekazał winnicę leżącą w Oleśnie wraz z piecami do wypalania wapna

²³⁵⁴ AAWr., sygn. M49, KK41.

²³⁵⁵ Schirnding. Bd. 4, nr 2521b.

²³⁵⁶ Schirnding. Bd. 4, nr 2521c.

²³⁵⁷ APO. Am Namysłowa, nr 320, 322.

²³⁵⁸ APWr. Rep. 91, nr 155 = CDS XVI, nr 3242 [regist]; P. PFOTENHAUER: *Die schlesische Siegel...*, nr 102, tabl. 10; M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 289 (pieczęć nr 228).

²³⁵⁹ W osadzie znajdował się obiekt typu motte, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 434.

²³⁶⁰ CDS VI, nr 210 [regist].

²³⁶¹ APO. Am Kluczborka, nr 6.

z wszystkimi prawami i dochodami²³⁶². Jego bratem bądź synem był zapewne Bartosz z Wędryni, uczestnik wojny głodowej²³⁶³. Raczej nie byli oni spokrewnieni z późniejszymi posiadaczami Wędryni, którzy nazywali siebie Babka²³⁶⁴.

302. Wierzbnowie z Kępy

Pochodzili z bocznej linii panów z Wierzbnej. Jan, Jerzy i Henryk należeli do otoczenia Mikołaja I²³⁶⁵. Na jego dokumencie z 5 września 1453 roku wśród świadków czołowe miejsca zajęli Jan i Jerzy Wierzbińscy²³⁶⁶. Wkrótce weszli oni w posiadanie wsi Kępa i na dwóch dokumentach tego księcia z 1456 roku świadcował Henryk Wierzbiński z Kępy²³⁶⁷. Potwierdził także dokument tego Piasta z 11 października 1457 roku²³⁶⁸. Jan i Jerzy byli też świadkami dokumentu Mikołaja I z 1459 roku²³⁶⁹. Jan został później marszałkiem²³⁷⁰, Jerzy był natomiast starostą prudnickim, właścicielem wójtostwa w Prudniku oraz innych dóbr w ziemi prudnickiej²³⁷¹.

303. Wiktor z Mierzyc

Rycerz nieznanego pochodzenia pieczętujący się herbem Topór. Był jednym z najbliższych współpracowników Władysława Opolczyka. Za jego rządów był kolejno kasztelanem jarosławskim, burgrabią na nowym zamku opolskim oraz starostą opolskim²³⁷². Posiadał dobra w ziemi wieluńskiej oraz w księstwie

²³⁶² APO. Am Olesna, nr 1.

²³⁶³ OBA 2111, s. 11.

²³⁶⁴ Zob. biogram rodziny Babka z Wędryni.

²³⁶⁵ Szerzej zob. T. JUREK: *Panowie z Wierzbnej...*, s. 83—84. Pochodzenie potwierdza pieczęć Jana z 1487 roku, zob. APWr. Rep. 132c. Depozyt Księstwa Oleśnickiego, nr 389.

²³⁶⁶ DB. Bd. 1. Th. 3, s. 125—126.

²³⁶⁷ CDS VI, nr 237 [regest]; CDS IX, nr 971.

²³⁶⁸ APWr. Rep. 68, nr 288.

²³⁶⁹ CDS IX, nr 979.

²³⁷⁰ D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 446.

²³⁷¹ CDS VI, nr 361 [regest]; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 52—54; T. Jurek uważa, że Jan i Jerzy byli synami Jana i Jerzego należącymi do otoczenia Mikołaja I, zob. IDEM: *Panowie z Wierzbnej...*, s. 83—84.

²³⁷² J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 344—348. Tam dokładna biografia rycerza. Pominęto w niej jeden dokument wzmiankujący Wiktora, wystawiony w Opolu 23 grudnia 1389 roku (L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 66—67). Pojawił się w nim na pierwszym miejscu listy świadków z tytułem starosty opolskiego.

opolskim. W tym ostatnim był właścicielem Ligoty, zwanej też Borzysławicami (*Elgotha, sonst Borzlawicz genannt*, dzisiejsza Ligota Wielka, 14 km na południowy zachód od Kędzierzyna-Koźła), leżącej w okręgu głogóweckim²³⁷³. Jego żoną była Małgorzata, córka Franciszka Szramy, córką zaś Małgorzata, która wraz z matką sprzedały Zbicko (*Sbyczina*, 7 km na wschód od Opoła) wójtom opolskim za 150 grzywien, co zostało zatwierdzone 4 listopada 1390 roku²³⁷⁴.

304. Wilczek z Kobylic

Pochodził z Kobylic (Kobylice koło Kędzierzyna-Koźła). Potwierdził dokument Bolka IV z 27 stycznia 1398 roku²³⁷⁵. 26 czerwca 1418 roku kupił od Święcha Wieszowskiego za 250 grzywien wójtostwo w Woźnikach wraz z polami Jaczów i Olszyna, lasem Jerczów, bez jednego pola, które zatrzymał książę, ale za to ze wszystkimi ławami sukienniczymi, rzeźniczymi, solnymi i szewskimi, bez zysków z kar sądowych zastrzeżonych dla księcia, za co Wilczek był zobowiązany do służby z kopią²³⁷⁶.

305. (z) Wilków

Rodzina wywodząca się ze wsi Wilki niedaleko Namysłowa. Z tej miejscowości znany jest sołtys Konrad²³⁷⁷, który mógł być tożsamy z Konradem z Wilków, świadkiem na dokumencie Bolesława I z 11 listopada 1308 roku²³⁷⁸. Na dwóch dokumentach tego księcia pojawił się także Zygfryd z Wilków²³⁷⁹. Po śmierci księcia opolskiego przedstawiciele tej rodziny znikają ze źródeł opolskich.

²³⁷³ CDS XXXIII, s. 142, nr 5.

²³⁷⁴ CDS VI, nr 77 [regist]. Zbicko było posagiem żony Wiktora, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 347.

²³⁷⁵ CDS I, nr 68.

²³⁷⁶ CDS VI, nr 150; A. WELTZEL: *Geschichte der Stad, Herrschaft und Festung...*, s. 27—28.

²³⁷⁷ CDS XVI, nr 3049.

²³⁷⁸ CDS XVI, nr 3017.

²³⁷⁹ CDS I, s. 21 = CDS XVI, nr 3033 [regist]; Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regist].

306. illan Ogon z Chrząszczyc

Pochodził z Chrząszczyc (*Chrempschicz*, w 8 km na południe od Opola)²³⁸⁰. Należał do otoczenia Bolka IV w początkowych latach jego rządów. Pierwszy raz znalazł się wśród świadków na jego dokumencie z 12 stycznia 1402 roku²³⁸¹. Później potwierdzał dyplomy tego księcia od 1403 roku do 1407 roku²³⁸². Zmarł zapewne niedługo potem, gdyż brakuje go na kolejnych dokumentach, a we wcześniejszym okresie regularnie był na nich odnotowywany. Prawdopodobnie nie miał syna, gdyż w źródłach nie pojawiał się już żaden dziedzic Chrząszczyc²³⁸³.

307. incenty z Grzebkowic

Na początku XV wieku w księstwie opolskim przebywał Wincenty z Grzebkowic. Wbrew twierdzeniom D. Veldtrupa nie pochodził on z Rzepkowic leżących w tym księstwie, lecz z Grzebkowic (dzisiejsze Jarząbkowice koło Wrocławia)²³⁸⁴.

Z tej rodziny pochodził Wincenty z Grzebkowic, który został burgrabią opolskim z ramienia Bolka IV. Dla tego księcia potwierdził dwa dokumenty: z 5 maja 1389 roku oraz 5 czerwca 1391 roku²³⁸⁵. Zmarł przed 10 stycznia 1403 roku. Tego dnia jego córka Agnieszka, zakonnica czarnowąska, otrzymała od Jana Besa z Rogowa i jego braci dochody z Rogowa i Dąbrowy, które

²³⁸⁰ W osadzie znajdował się obiekt typu motte, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 279—280.

²³⁸¹ APWr. Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1.

²³⁸² APWr. Rep. 4f, nr 84h; Rep. 4f, nr 29e; Rep. 107, nr 62; Rep. 4f, nr 84i; Rep. 107, nr 67; CDS VI, nr 111 [regist].

²³⁸³ J. Horwat podaje jeszcze, że Chrząszczycy należały do Henryka Chrzastkowskiego, zob. IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 396. Jest to jednak błąd, gdyż Henryk pochodził z innej miejscowości, zob. biogram Henryka Kranskiego.

²³⁸⁴ D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 425. Miejscowość, z której pisał się Wincenty, była zapisana jako *Grzepkowicz* albo *Schrepowicz*, zob. APWr. Rep. 72, nr 1 = J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874; CDS I, nr 56. O tej rodzinie szerzej, zob. G. DYHRENFURTH: *Ein Schlesisches Dorf und Rittergut. Geschichte und soziale Verfassung*. „Staats- und sozialwissenschaftlichen Forschungen” 1906. Bd. 25. H. 2, s. passim. Pieczętowali się kopytnym zwierzęciem, zob. APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 13 II 1334; T. JUREK: *Slesie strips nobilissima. Jeleńczycy — ród biskupa wrocławskiego Tomasza I*. „Roczniki Historyczne” 1992. T. 68, s. 30. M.L. Wójcik uznał, że zwierzęciem tym jest koń, zob. IDEM: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 356—358 (pieczęć nr 311). Temu badaczowi znana jest także inna pieczęć przedstawiciela tej rodziny, należąca do Mikołaja i pochodząca z 1388 roku, zob. Ibidem, s. 356—358 (pieczęć nr 312).

²³⁸⁵ APWr. Rep. 72, nr 1 = J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874; CDS I, nr 56.

po śmierci Agnieszki miały wrócić do rodziny Besów²³⁸⁶. Najprawdopodobniej Besowie z Rogowa byli krewniakami Agnieszki²³⁸⁷. Córka Wincentego przebywała w klasztorze czarnowąskim co najmniej od 18 października 1389 roku²³⁸⁸.

308. Wincenty Ransberg ze Steblowa

Wincenty był zapisywany jako *Ransberg* bądź *Resnberg*. Prawdopodobnie pochodził z zaginionej wsi Ransberg na Morawach²³⁸⁹. Był świadkiem dokumentu wystawionego 18 sierpnia 1359 roku przez księcia Alberta, w którym został nazwany dziedzicem Steblowa (*Stebluow*, obecnie dzielnica Lublińca)²³⁹⁰. Znalazł się także na liście świadków dokumentu tego samego Piasta wystawionego z 17 kwietnia 1361 roku²³⁹¹.

309. Wipplerowie

Górnośląska rodzina, która pieczętowała się herbem przedstawiającym w czerwonym polu trzy srebrne krzyże łacińskie złączone dłuższym ramionami w roztrój²³⁹². Piotr Wippler był starostą głogóweckim z ramienia Władysława II. Po przekazaniu okręgów oleskiego, lublinieckiego i gorzowskiego Spytkowi z Melsztyna został starostą oleskim²³⁹³. Potwierdził także jeden dokument Jana Kropidły z 28 listopada 1393 roku. Świadkiem na tym dokumencie był także syn Piotra o imieniu Hans²³⁹⁴. Piotr był właścicielem wsi Skałagi (niedaleko Kluczborka)²³⁹⁵.

²³⁸⁶ CDS I, nr 77. Agnieszka już wcześniej pojawiała się w dokumentach. 3 maja 1401 roku nabyła pół grzywny czynszu z Semansdorfu (dzisiejsza Gostomia) za 5 grzywien od Piotra Schoffa, zob. CDS I, nr 76.

²³⁸⁷ D. Veldtrup przypuszcza, że mogli być oni powiązani przez matkę Agnieszki, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 425. *Semansdorf*, w którym Agnieszka nabyła czynsze, też należał wcześniej do Besów.

²³⁸⁸ CDS I, nr 51, 53, 62, 66; D. VELDRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 425—426.

²³⁸⁹ CH. D'ELVERT: *Die Freiherren Ržikowski von Dobrschitz*. „Notizen-Blatt der Historisch-Statistischen Section der Kais.-Königl. Mährisch-Schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde” 1874, nr 10, s. 73. Wbrew twierdzeniom J. Horwata nic nie wskazuje, aby był kasztelanem oleskim, zob. IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 372.

²³⁹⁰ CDS VI, nr 27 [regist].

²³⁹¹ CDS II, s. 90, nr 15.

²³⁹² J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1343.

²³⁹³ Biogram Piotra Wipplera, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 323.

²³⁹⁴ APWr. Rep. 4f, nr 54aa.

²³⁹⁵ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1343.

Innymi przedstawicielami tej rodziny byli rycerz Wyszek Wippler, właściciel wsi Pawłowice (prawdopodobnie dzisiejsze Pawłowice Namysłowskie), oraz Miczek Wippler, którzy brali udział w wojnie głodowej w orszaku księcia Bernarda²³⁹⁶. Wyszek miał także posiadłości w okręgu kluczborskim²³⁹⁷. Był świadkiem na dokumencie księcia niemodlińskiego z 25 marca 1408 roku²³⁹⁸.

310. (z) Witosławic

Rodzina z Witosławic (*Witoslawicz*, 18 km na południe od Kędzierzyna-Koźla) była spokrewniona lub spowinowacona z Strzelami, którzy posiadali sąsiedni Grzędzin (imiona właścicieli Witosławic są takie same jak imiona Strzałów). Mikołaj z Witosławic był świadkiem dokumentu księcia Bolka opolskiego z 7 maja 1350 roku²³⁹⁹. Na dworze tego księcia przebywał Stefan z Witosławic, prawdopodobnie syn Mikołaja, który poświadczył dokument księcia z 1 sierpnia 1362 roku²⁴⁰⁰.

311. (z) Wojska

Ze wsi Wojsko (*Woyska*, 15 km na północny zachód od Tarnowskich Gór) pochodził Piotr Wojski z Bogdańcowic. Wieś, z której się pisał, leżała w okręgu kluczborskim (*Bogdanczowicz*, 6 km na wschód od Kluczborka). Piotr zakupił 10 maja 1435 roku folwark wraz z łanem i sadem w wiosce i dobrach Wysoka w okręgu oleskim od Bernarda Masło za 24 grzywny²⁴⁰¹. Jego synem mógł być Jan Woyska z Roszkowic, który pojawił się na dokumencie książąt opolskich z 6 sierpnia 1482 roku²⁴⁰². Jego krewnym był zapewne Bożenikel z Woyska, który w 1438 roku potwierdził zawieszenie broni między książętami oświęcimskimi a królem Polski. Do dokumentu przywiesił wówczas swoją pieczęć przedstawiającą dwa sierpy²⁴⁰³.

²³⁹⁶ OBA 2111, s. 11, 12. Wyszek Wippler pierwszy raz pojawił się w źródłach 23 maja 1404 roku, a 19 lipca 1406 roku sprzedał grzywnę czynszów plebanowi kluczborskiemu, zob. APO. Am Olesna, nr 1; APWr. Rep. 66, nr 369.

²³⁹⁷ APO. Am Kluczborka, nr 9.

²³⁹⁸ Schirnding. Bd. 4, nr 2519c.

²³⁹⁹ RŚ. T. 2, nr 302.

²⁴⁰⁰ APWr. Rep. 4f, nr 65d.

²⁴⁰¹ APO. Am Olesna, nr 2.

²⁴⁰² CDS VI, nr 341 [regist].

²⁴⁰³ Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie. Dokumenty pergaminowe, nr 431. *Codex epistolaris saeculi...*, T. 1, nr 97; *Jana Zamoyskiego notaty...*, nr 588, s. 66. Był także świadkiem

312. Wołowscy, (z) Wołowa

Pochodzili z Starego Wołowa (niedaleko Wołowa). Pierwszym znanym przedstawicielem tej rodziny był Piotr z Wołowa, prawdopodobnie tożsamym z palatynem głogowskim (1253—1265)²⁴⁰⁴. Jego synami byli Bogusław, Zbylut, Racibor i Piotr, którzy w 1288 roku przenieśli Stary Wołów na prawo niemieckie²⁴⁰⁵. Bogusław był plebanem opolskim i kanonikiem wrocławskim. Zmarł przed 17 sierpnia 1323 roku²⁴⁰⁶. Potomkiem któregoś z nich był Otton z Wołowa, który w 1356 roku był jednym z sędziów z ramienia księcia oleśnickiego w jego sporze z księciem cieszyńskim o granicę między Bytomiem a Pyskowicami²⁴⁰⁷. Otton potwierdził także dokument Wojtka ze Smolnej z 20 lipca 1368 roku²⁴⁰⁸. W 1370 roku był świadkiem na dokumencie Henryka niemodlińskiego²⁴⁰⁹. 24 grudnia 1374 roku Otton wraz z Henrykiem Czamborem wzięli w zastaw od Jerzego Czambora 8 grzywien groszy dochodów ze wsi Krasna Góra²⁴¹⁰. 28 maja 1376 roku kupił od Jaśka z Pogorzeli 8 grzywien groszy czynszów ze wsi Herzogswalde (dzisiejsze Nagodzice niedaleko Kłodzka) za 80 grzywien groszy²⁴¹¹.

W księstwie niemodlińskim w połowie XIV wieku pojawił się Segrod z Wołowa. Poświadczył on dokument Bolka niemodlińskiego z 15 października 1357 roku²⁴¹². W 1397 roku na czele listu wypowiedniego rycerzy niemodlińskich popierających pretensje książąt opolskich do Namysłowa pojawili prawdopodobni synowie Ottona bądź Segroda: Otton, Mikołaj i Hans z Wołowa. Ich krewnymi byli wymienieni w dalszej części Piotr i Jarosz²⁴¹³. W 1400 roku Hans i Otton Wołowscy jako krewni ze strony babki ojczystej mieli potwierdzić szlachectwo

dokumentu Przemysła toszeckiego z 1440 roku oraz wraz z innymi toszeckimi rycerzami potwierdził dokument księcia Bernarda strzeleckiego z 1444 roku, zob. CDS VI, nr 204, 216 [regesty]. W okresie nowożytnym Woyscy z Bogdańczowic pieczętowali się herbem przedstawiającym w polu błękitnym czerwoną głowę żubra, zob. J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 5, s. 1373.

²⁴⁰⁴ T. JUREK: *Slesie strips...*, s. 44, przyp. 139.

²⁴⁰⁵ SUB. Bd. 5, nr 408.

²⁴⁰⁶ CDS XVI, nr 2660, 2794, 2829; CDS XVIII, nr 3794, 3832, 3833, 4281; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 29.

²⁴⁰⁷ CDS VI, nr 26 [regest].

²⁴⁰⁸ NKKO, s. 132, nr 21 [regest]. Data podana na s. 184.

²⁴⁰⁹ CDS VI, nr 47 [regest].

²⁴¹⁰ Neisser Lagerbücher, nr 341.

²⁴¹¹ Ibidem, nr 650.

²⁴¹² APWr. Rep. 4f, nr 65k = RŚ. T. 3, nr 571 [regest].

²⁴¹³ E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20. Piotr, burgrabia niemodliński, był później świadkiem darowizny Segroda z Wołowa na rzecz kolegiaty niemodlińskiej, zob. APWr. Rep. 72, nr 10. Jedynie na podstawie niepewnego kryterium imionowego za bardziej prawdopodobne można uznać, iż Otton, Mikołaj i Hans byli synami Ottona znanego z XIV-wiecznych źródeł.

Długomiła. Ich pokrewieństwo nie jest jednak do końca pewne z uwagi na to, że ten dokument znany jest jedynie z XVI-wiecznego odpisu²⁴¹⁴. Hans był właścicielem części wsi Dąbrowa (zwanej Schadken) w okręgu niemodlińskim (12 km na północny wschód od Niemodlina), o co toczył spór z poddanymi księcia Bolka IV. Sędzia ziemski niemodliński przyznał sporne dobra Hansowi, co zatwierdził dokumentem z 13 stycznia 1396 roku²⁴¹⁵. Wołowski w okręgu opolskim posiadał ponadto wieś Oldrzychowice (*Hildebrandsdorf*, 7 km na południe od Skorogoszczy). 8 grudnia 1402 roku Jan zwany Hansem (*Johannes alias Hannus*) wraz ze swoim synem Jakuszem i chłopami przekazali 1,5 grzywny czynszów z Oldrzychowic adwokatowi konsystorza wrocławskiego²⁴¹⁶. Hans Wołow z Oldrzychowic wraz z żoną Małgorzatą 9 listopada 1405 roku kupił od Hansa Besa z Rogowa połowę Żlinic za 55 grzywien i tego samego dnia sprzedał 3 grzywny czynszów z Oldrzychowic i Żlinic kapitulie opolskiej²⁴¹⁷. Drugą część Żlinic zakupił 10 września 1410 roku za 30 grzywien od Mikołaja Moharda²⁴¹⁸.

Do kolejnego pokolenia tej rodziny należał Jakusz, który w 1414 roku sprzedał kapitulie opolskiej grzywnę czynszów za 10 grzywien z Oldrzychowic i Żlinic²⁴¹⁹. W tym samym roku Segrod z Wołowa był darczyńcą dla kolegiaty niemodlińskiej, której przekazał dobra we wsiach Rogów (prawdopodobnie Rogi, 8 km na zachód od Niemodlina) oraz Rosdorf (dzisiejsze Roszkowice, 5 km na zachód od Niemodlina)²⁴²⁰. Melchior, Jakusz oraz Otton pożyczili w 1421 roku 30 grzywien od Jerzego Dreskego. Wołowscy zobowiązali się spłacać rocznie z tej sumy 3 grzywny²⁴²¹. Własnością Ottona były Rutki (11 km na północny zachód od Niemodlina) w okręgu niemodlińskim. W 1424 roku potwierdził on szlachectwo Piotra z Lubszy²⁴²². Synami któregoś z nich byli Adam Wołow, świadek dwóch dokumentów Bernarda niemodlińskiego z 1435 roku²⁴²³, oraz Jan z Wołowa, w latach 1434—1441 mistrz zakonu krzyżowców z czerwoną gwiazdą we Wrocławiu²⁴²⁴.

²⁴¹⁴ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 137—139; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 2, s. 44—46.

²⁴¹⁵ CDS VI, nr 81 [regest].

²⁴¹⁶ APWr. Rep. 107, nr 59.

²⁴¹⁷ APWr. Rep. 4f, nr 84i; Rep. 107, nr 67.

²⁴¹⁸ APWr. Rep. 4f, nr 84k.

²⁴¹⁹ APWr. Rep. 107, nr 90.

²⁴²⁰ APWr. Rep. 72, nr 10.

²⁴²¹ APO. Am Grodkowa, nr 1267. Do dokumentu przywieszono pieczęcie Wołowskich, z których tylko dwie przetrwały, lecz są obecnie w złym stanie. Jeden herb przedstawia prawdopodobnie głowę jakiegoś ptaka (być może łabędzia), a drugi — Melchiora — jakby połułabędzia.

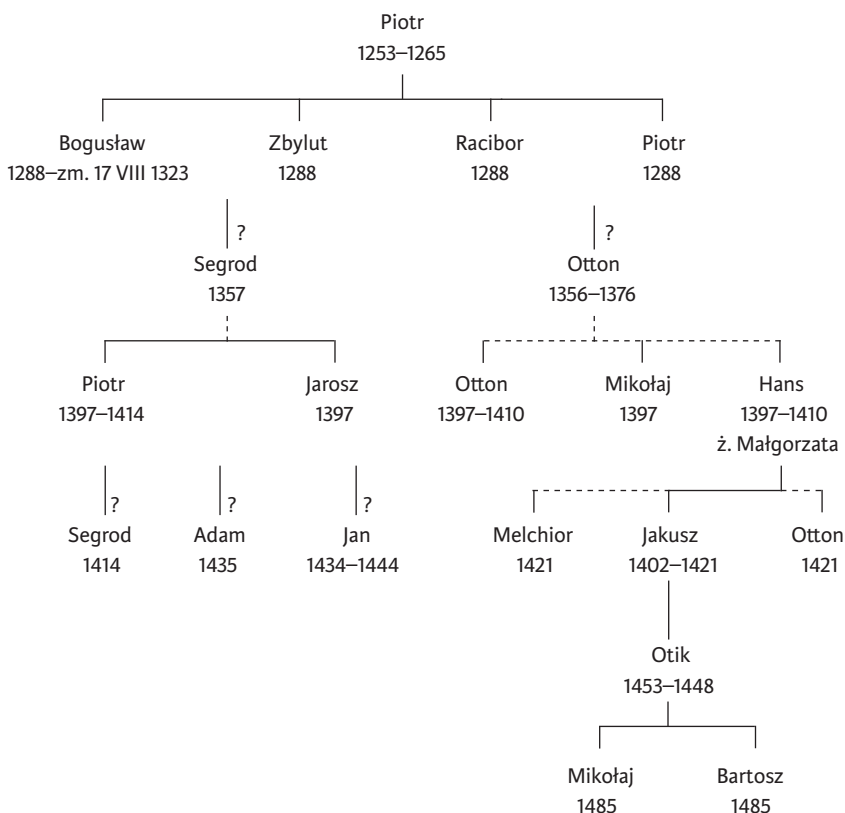
²⁴²² SPPP. T. 2, nr 1971. Został zapisany jako Otton z Rutków herbu Wołowscy.

²⁴²³ APWr. Rep. 3, nr 512; APO. Am Olesna, nr 2.

²⁴²⁴ M. STRANAWSKA: *Między Jerozolimą...*, s. 235, przyp. 62, s. 254, przyp. 62, s. 277, przyp. 248. Badaczka uważa, że pochodził ze stanu mieszczańskiego. Jan był jednocześnie plebanem (najpierw w Świdnicy, a następnie we Wrocławiu).

W drugiej połowie XV wieku Oldrzychowice należały do Otika, prawdopodobnie — z uwagi na prawo własności do Oldrzychowic — syna Jakusza. Synami Otika byli Mikołaj i Bartosz²⁴²⁵. Otik dał początek rodowi Otików²⁴²⁶, który na początku XVII wieku pieczętował się herbem przedstawiającym łabędzią głowę²⁴²⁷.

Tablica 20. Rodzina Wołowskich

Źródło: Opracowanie własne.

²⁴²⁵ Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38; CDS VI, nr 370 [regist].

²⁴²⁶ Landbuch OR, nr 211; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 2, s. 395—396; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 6, s. 114—115.

²⁴²⁷ J. PILNÁČEK, *Rody...*, D. 2, s. 395—396.

313. Woldanowie

Pochodzili prawdopodobnie ze wsi Wałda (obecnie przysiółka w powiecie kluczborskim, 8 km na południowy zachód od Wołczyna). Maciej Woldan był świadkiem na trzech dokumentach księcia niemodlińskiego w latach 1373—1380²⁴²⁸. Zapewne jego potomkiem był Piotr Wolda, kuchmistrz księcia Bernarda, który w 1414 roku udał się wraz z księciem Bernardem na wojnę do Prus²⁴²⁹.

314. Wronowscy, (z) Wronowa

Ze wsi Wronów (*Wronow*, 4 km na północny wschód od Skorogoszczy) pisali się bracia Jan i Henryk z Wronowa. Jan był świadkiem dokumentu Bolka IV z 10 września 1410 roku²⁴³⁰. Bracia razem potwierdzili dokumenty księcia opolskiego od 1421 roku do 1432 roku²⁴³¹. Po śmierci tego Piasta Henryk z Wronowa znalazł się w otoczeniu jego najmłodszego syna Mikołaja. Na jego dokumentach Henryk wystąpił trzykrotnie w roli świadka: 24 kwietnia 1440 roku, 18 lutego 1443 roku oraz 4 lutego 1453 roku²⁴³². Jego synami bądź bratankami byli zapewne bracia Przecław oraz Jerzy z Wronowa, którzy 11 października 1450 roku wspólnie potwierdzili dokument Mikołaja²⁴³³. Pierwszy z nich był właścicielem Sławic i części wsi Szczepanowice. Potwierdził on dokument Mikołaja I z 1453 roku dotyczący zgody księcia opolskiego na przekazanie niektórych miast i wsi przez Bolka V Jadwidze z Besów²⁴³⁴. W 1456 roku Przecław wspomniane dwie wsie przekazał na czas swojego wyjazdu szwagrowi Janowi Kotulińskiemu. Udał się wtedy w zagraniczną podróż, prawdopodobnie na pielgrzymkę²⁴³⁵. Jerzy był natomiast świadkiem dokumentu Jana i Mikołaja z 1453 roku²⁴³⁶.

²⁴²⁸ *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 186; CDS XXXIII, s. 139—140, nr 1; CDS XXXIII, s. 140, nr 3.

²⁴²⁹ OBA 2111, s. 11.

²⁴³⁰ APWr. Rep. 4f, nr 84k.

²⁴³¹ CDS VI, nr 160, 181, 183 [regesty]; APWr. Rep. 107, nr 107; Rep. 4f, nr 14.

²⁴³² CDS VI, nr 207 [regest]; CDS IX, nr 806; Národní archiv v Praze, Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38 (ostatni z tych dokumentów potwierdził także Jan z Wronowa).

²⁴³³ APWr. Rep. 68, nr 276.

²⁴³⁴ Národní archiv v Praze. Archiv České Koruny, sign. 1671 = AKC 6, nr 38.

²⁴³⁵ CDS VI, nr 237 [regest].

²⁴³⁶ DB, Bd. 1, Th. 3, s. 125—126.

315. (z) Wrzasków

Ze wsi Wrzaski w okręgu opolskim (*Broskow*, 8 km na zachód od Opola) pochodził Jan, który spisał dokument Jana Kropidły z 10 października 1382 roku²⁴³⁷. Jego krewnym mógł być Mikołaj z Wrzasków, który był sołtysem. Dwukrotnie znalazł się na ostatnich miejscach na liście świadków na dokumentach Bolka IV. Pierwszy raz potwierdził dokument z 1400 roku dotyczący przekazania przez książęcego kapelana Zbrożka miejscowości Raszów Mikołajowi z Mokrego Dańca²⁴³⁸. Trzy lata później był świadkiem dokumentu tego Piasta zatwierdzającego sprzedaż 4 grzywien groszy miary polskiej czynszów z Rogowa i Dąbrowy przez Jana Besa Agnieszce, córce Wincentego z Grzebkowic, za 40 grzywien²⁴³⁹.

316. (z) Wysokiej

Z Wysokiej (*Wissoca*, 12 km na południowy zachód od Strzelec Opolskich)²⁴⁴⁰ pochodził Zbrożek. W 1342 roku był on świadkiem darowizn uczynionych przez Bogusza z Sieronowic i Jaśka z Walcerzowic na rzecz klasztoru jemielnickiego²⁴⁴¹. Jego synem był Pełka, który potwierdził dokument księcia Alberta z 22 lipca 1353 roku²⁴⁴². Zbrożek 6 stycznia 1350 roku otwierał listę świadków na dokumencie księcia strzeleckiego. Był wówczas starostą i pasowanym rycerzem²⁴⁴³. 31 marca 1353 roku świadek na dokumencie Alberta strzeleckiego, w którym książę potwierdził sprzedaż wsi Kamień (zaginionej obecnie osady leżącej w okręgu lublinieckim) przez klasztor w Jemielnicy na rzecz handlarzy miodu z Koszęcina w zamian za czynsz w wysokości 13 wiader miodu²⁴⁴⁴. Ostatni raz był świadkiem dokumentu z 1358 roku²⁴⁴⁵. W 1361 roku został odnotowany Teodoryk z Wysokiej²⁴⁴⁶, a w następnym roku Michał z Wysokiej²⁴⁴⁷.

²⁴³⁷ APWr. Rep. 4f, nr 72aa.

²⁴³⁸ CDS VI, nr 90.

²⁴³⁹ CDS I, nr 77.

²⁴⁴⁰ Na skraju osady znajdował się obiekt typu motte, zob. D. NOWAKOWSKI: *Śląskie obiekty...*, s. 467–468.

²⁴⁴¹ APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

²⁴⁴² CDS VI, nr 19 [regest].

²⁴⁴³ Inwentarz 4f, s. 1240.

²⁴⁴⁴ ADO. J. PIĘTAK: *Beschreibung...*, s. 8 = Schirnding. Bd. 4, nr 2531 (odczytany jako Staszko); A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 17–18.

²⁴⁴⁵ Schirnding. Bd. 4, nr 2520c.

²⁴⁴⁶ CDS II, s. 90, nr 15.

²⁴⁴⁷ Inwentarz 4f, s. 1234a.

317. **Z**akrzowscy, (z) Zakrzowa

Pochodzili prawdopodobnie — sądząc po miejscach wystawienia dokumentów, na których byli świadkami — z Zakrzowa (dzisiejszy Zakrzów Turawski, 30 km na południowy zachód od Olesna) w okręgu opolskim. Pierwszym znanym właścicielem tej wsi był Henryk, świadek dokumentu księcia opolskiego wystawionego 20 kwietnia 1349 roku²⁴⁴⁸. Jego potomkiem był zapewne Klemens, który w 1435 roku poświadczył dokument księcia Bernarda dotyczący wsi Gwoździany²⁴⁴⁹.

318. **Z**akrzowscy, (z) Zakrzowa

Pochodzili z Zakrzowa (*Zackeraw*, 9,5 km na wschód od Krapkowic) leżącego o okręgu strzeleckim. Miczek 27 stycznia 1398 roku otrzymał Zakrzów i bliżej nieznaną Rudzinę od Beneszy, córki Piotra²⁴⁵⁰. Zapewne jego synem był Kucze z Zakrzowa, który wyruszył w 1414 roku na wojnę głodową²⁴⁵¹. Do kolejnego pokolenia należeli Jan z Zakrzowa oraz Machna, która w 1439 roku poślubiła Zygroda ze Sławikowa (wieś w księstwie raciborskim)²⁴⁵². W 1445 roku Jan z Zakrzowa wszedł ponownie w posiadanie Zakrzowa, który zakupił za 20 grzywien od Szczepana Dobieszowskiego²⁴⁵³. Z dokumentu sporządzonego w 1448 roku wiadomo, że żoną Jana była Machna, siostra Zygmunta z Sierot²⁴⁵⁴. 6 października 1454 roku Jan sprzedał za 100 grzywien z prawem odkupu w ciągu trzech lat wszystko, co posiadał we wsiach Obrowiec i Dąbrówka, Janowi z Nowej Wsi, a dobra te przekazał do wiernych rąk Hinczy Działoszy z Kobylc i Mikołaja Zwojskiego z Kalinowa²⁴⁵⁵. Ostatecznie 7 maja 1458 roku Jan sprzedał Zakrzów, Obrowiec i Dąbrówkę (wsie pod Gogolinem) Janowi z Nowej Wsi za 470 grzywien, a w zamian kupił od Jana z Nowej Wsi jego wieś za 100 grzywien²⁴⁵⁶. W 1459 roku sprzedał on Nową Wieś Adamowi Kiczce²⁴⁵⁷.

²⁴⁴⁸ D 370, s. 89—90.

²⁴⁴⁹ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 157.

²⁴⁵⁰ CDS I, nr 67.

²⁴⁵¹ OBA 2111, s. 11.

²⁴⁵² CDS I, nr 114.

²⁴⁵³ CDS I, nr 116.

²⁴⁵⁴ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1078, D. 5, s. 1410. Pozostałe informacje o dokumencie zob. Ibidem, D. 2, s. 470; Ibidem, D. 3, s. 819.

²⁴⁵⁵ CDS I, nr 125.

²⁴⁵⁶ CDS II, s. 99, nr 31.

²⁴⁵⁷ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 5, s. 1411.

319. **Zbrożek**

Blżej nieznan burgrabia opolski z ramienia Bolka IV. W 1400 roku otwierał listę świadków dokumentu tego księcia²⁴⁵⁸.

320. (z) **Zdziechowie**

Rodzina pochodząca z Zdziechowie (*Dzeschowicz*, 26 km na północ od Olesna). W 1414 roku Stanimir Młodszy oraz Jan z Zdziechowie wyruszyli z księciem Bernardem na wojnę do Prus²⁴⁵⁹. Synem jednego z nich mógł być Izajasz, który w 1456 roku nabył od Hansa Henniga wyższe sądownictwo nad wsiami Grodzisko i Wysoka koło Olesna²⁴⁶⁰. Jego krewnym był Janek poświadczony dwukrotnie w 1456 roku²⁴⁶¹.

321. **Zedlitzowie (Czedlitzowie)**

Rodzina pochodząca z terenu Niemiec, pieczętująca się herbem przedstawiającym w czerwonym polu srebrną kłamrę od pasa²⁴⁶². Świadkiem na dokumencie Bolka III z 24 sierpnia 1378 roku był Jan Czedlitz²⁴⁶³. Jego krewnym był zapewne Maciej Czedlitz, który wyruszył z księciem Bernardem w 1414 roku na wojnę głodową²⁴⁶⁴.

322. (z) **Zębowie**

Pierwszym właścicielem Zębowie (*Samtowicz*, 17 km na południowy zachód od Olesna) był Staszek, świadek dokumentu księcia Bolesława opolskiego z 28 kwietnia 1336 roku dotyczącego udzielenia zezwolenia notariuszowi Bełdowi na poszukiwanie złota w jego dobrach²⁴⁶⁵. Jego potomkiem był najpewniej

²⁴⁵⁸ CDS VI, nr 90 [regest]; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 419.

²⁴⁵⁹ OBA 2111, s. 13.

²⁴⁶⁰ APO. Am Olesna, nr 7.

²⁴⁶¹ CDS XXXIII, s. 34, nr 17; APO. Am Olesna, nr 7.

²⁴⁶² T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 308. Pieczęcie Zedlitzów, zob. M.L. WÓJCİK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 864—879 (pieczęcie nr 880—899).

²⁴⁶³ Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1.

²⁴⁶⁴ OBA 2111, s. 12.

²⁴⁶⁵ APWr. Rep. 4f, nr 65bb = CDS XX, s. 18—19 [regest] = CDS XXIX, nr 5628 [regest].

Hartung, który pojawił się w 1399 roku na dokumencie Władysława Opolczyka²⁴⁶⁶. Jego krewnym byli Andrzej z Zębowic, uczestnik wojny godowej, oraz Herbert z Zębowic, który figurował na dokumencie księcia Bernarda z 30 sierpnia 1417 roku²⁴⁶⁷.

323. **Zwojscy, (ze) Zwozu**

Pisali się ze Zwozu (Swosz, 7 km na wschód od Dobrodrozienia), od którego urobione zostało ich nazwisko. Pierwszym przedstawicielem rodziny był Franczek Swosz, ojciec Jerzego Swosza ze Zwozu i Pawonkowa, starosty dobrzyńskiego²⁴⁶⁸. Na pieczęci z 1386 roku znany jest jego herb przedstawiający trzy pięciopłatkowe róże w narożnikach i niezidentyfikowany przedmiot pośrodku²⁴⁶⁹. Krewnym Jerzego był Zygmunt Zwojski, który 7 grudnia 1411 roku sprzedał Pilchowice za 44 grzywny gromadzie ze wsi Zakrzów²⁴⁷⁰. Prawdopodobnie jego braćmi byli Bernard i Hincza Zwojscy, uczestnicy wojny głodowej²⁴⁷¹. Synami jednego z nich byli Mikołaj, Piotr, Jan i Bernard Zwojscy.

Mikołaj pierwszy raz na dokumencie księcia Bernarda pojawił się 1 lutego 1439 roku z tytułem marszałka²⁴⁷². Tę funkcję pełnił co najmniej do 1450 roku²⁴⁷³. 23 listopada 1444 roku kupił od Michała i Jakusza z Szymieszowa (*Semischaw*, 4,5 km na zachód od Strzelec Opolskich) za 80 grzywien ich dobra w tej wsi, a książę nadał mu tam dodatkowo wyższe sądownictwo²⁴⁷⁴. Świadek dyplomu księcia strzeleckiego z 20 maja 1448 roku²⁴⁷⁵. W 1450 roku Mikołaj ze Zwozu, marszałek księcia Bernarda, kupił od Piotra z Suchej jego rodową wieś²⁴⁷⁶. Przed 1454 roku zakupił Wielki Kalinów (*Grosse Kalpuow*,

²⁴⁶⁶ CDS VI, nr 88 [regest].

²⁴⁶⁷ OBA 2111, s. 11; CDS VI, nr 145 [regest].

²⁴⁶⁸ Jego dokładny biogram, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 269—271.

²⁴⁶⁹ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, ilustracja nr 6; M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 802—804 (pieczęć nr 817).

²⁴⁷⁰ APWr. Rep. 4f, nr 54b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 67—69. Pilchowice były folwarkiem przy wsi Zakrzów, zob. CDS I, nr 90; Urbarz I, s. 49—50.

²⁴⁷¹ OBA 2111, s. 11, 13.

²⁴⁷² CDS VI, nr 200 [regest]. Na jednym dokumencie z tego samego roku wymieniony bez tytułu, zob. Schirnding. Bd. 4, nr 2521a. Wówczas świadkiem był również Piotr Zwojski. Także 20 maja 1448 roku zapisany został bez tytułu marszałka, zob. Schirnding. Bd. 4, nr 2522e.

²⁴⁷³ CDS VI, nr 212, 217 [regesty]; CDS I, nr 116; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 49; D. 5, s. 1438.

²⁴⁷⁴ CDS VI, nr 217 [regest].

²⁴⁷⁵ Schirnding. Bd. 4, nr 2522e.

²⁴⁷⁶ Josef Pilnáček odczytał jego nazwisko jako Żyrowski, zob. IDEM: *Rody...*, D. 1, s. 49, D. 5, s. 1438; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 291. Biorąc jednak pod uwagę fakt, że

dzisiejszy Kalinów, 7 km na wschód od Strzelec Opolskich), a jego potomkowie zaczęli nazywać się Kalinowskimi²⁴⁷⁷. 6 października 1454 roku wraz z Henrykiem Działoszem z Kobyliec przejął wsie Dąbrówka i Obrowiec, które były przedmiotem transakcji między Janem Zakrzowskim i Janem z Nowej Wsi²⁴⁷⁸.

Piotr ze Zwozu pierwszy raz na dokumencie księcia niemodlińskiego pojawił się 14 czerwca 1439 roku²⁴⁷⁹. Znalazł się na liście świadków także w następnym roku²⁴⁸⁰. Często towarzyszył księciu i przemieszczał się z nim. 27 czerwca 1441 roku był z księciem w Opolu, 16 marca 1444 roku w Strzelcach, a 7 lipca tego roku był z nim w Opolu²⁴⁸¹. 10 lipca następnego roku potwierdził dokument Bernarda wystawiony w Strzelcach²⁴⁸², a 8 maja 1446 roku w Opolu²⁴⁸³. 11 lipca 1447 roku oraz 26 lipca 1448 roku był znów z księciem w Strzelcach²⁴⁸⁴. W następnym roku potwierdził kolejny dokument dla tego Piasta²⁴⁸⁵. Bracia Piotr i Jan ze Zwozu 22 marca 1451 roku byli świadkami na dokumencie księcia Bernarda²⁴⁸⁶.

Bernard Zwojski był świadkiem na dokumencie księcia Bernarda z 1440 roku²⁴⁸⁷. Następnie potwierdził dokument Mikołaja I z 6 maja 1459 roku²⁴⁸⁸. Jan był plebanem w Ujeździe i 12 stycznia 1463 roku zrezygnował ze swoich rodzinnych dóbr w Zwozie na rzecz swojego brata Bernarda²⁴⁸⁹. Był też świadkiem na dokumencie Jana Dobrego z 10 października 1476 roku²⁴⁹⁰. Cztery dni później, tytułując się dziekanem kolegiaty brzeskiej, gwarantował księciu Mikołajowi I zwrot zamku w Sławięcicach po śmierci brata i bratanka. Z dokumentu wynika, że Piast opolski przekazał ów zamek Mikołajowi Zwojskiemu z Kalinowa

w tym czasie marszałkiem Bernarda był Mikołaj Zwojski, przyjmując, że kopiarz zniekształcił nazwisko tego urzędnika.

²⁴⁷⁷ CDS I, nr 125 [regest]. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 271. Używali zbliżonego herbu: rozdarta strzała z gwiazdami na końcach ramion.

²⁴⁷⁸ CDS I, nr 125 [regest].

²⁴⁷⁹ CDS I, nr 114 [regest]. Także świadek na dwóch innych dokumentach z tego roku, zob. Schirnding. Bd. 4, nr 2521a, 2521b.

²⁴⁸⁰ Schirnding. Bd. 4, nr 2521c.

²⁴⁸¹ APKat. Zespół nr 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 5; CDS VI, nr 215; APWr. Rep. 108, nr 14

²⁴⁸² CDS I, nr 116 [regest].

²⁴⁸³ CDS VI, nr 219 [regest].

²⁴⁸⁴ J.J. REICHEL: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 2—3; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 26 VII 1448.

²⁴⁸⁵ DB. Bd. 1. Th. 4, s. 163—164.

²⁴⁸⁶ CDS XXXIII, s. 105, nr 11.

²⁴⁸⁷ Schirnding. Bd. 4, nr 2521c.

²⁴⁸⁸ CDS IX, nr 979.

²⁴⁸⁹ CDS VI, nr 263 [regest]; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 271.

²⁴⁹⁰ Odpis dokumentu znajduje się w Apar. św. Mikołaja. Teczka dyplomata antyga.

i jego synowi o tym samym imieniu²⁴⁹¹. W drugiej połowie XV wieku używali herbu przedstawiającego rozdartą strzałę z różami na końcach ramion²⁴⁹².

324. Zyghard z Lichyni

W 1414 roku wyruszył z armią księcia Bernarda na wojnę z zakonem krzyżackim²⁴⁹³. Trudno powiedzieć, co łączyło go z miasteczkiem Lichynia (*Lichin*, 17 km na południowy zachód od Strzelec Opolskich).

325. Żabka

Rycerze z przezwiskiem Żabka mogli wywodzić się od Andrzeja Żaby, świadka na dokumencie z 1239 roku²⁴⁹⁴. Jego potomkiem mógł być Jarosław, który potwierdził dokument Bolesława I z 20 września 1311 roku²⁴⁹⁵. Z kolei zapewne jego potomkami byli Wacław i Jaśko. Pierwszy z nich piastował urząd sędziego dworskiego księcia Alberta strzeleckiego. Pojawił się jako świadek na dokumencie tego Piasta z 21 czerwca 1323 roku, w którym książę nadał klasztorowi w Jemielnicy wieś Łaziska (*Lasicz*, 14 km na północny wschód od Strzelec Opolskich)²⁴⁹⁶. Dwa lata później otwierał listę świadków na dokumencie dotyczącym nadania klasztorowi dodatkowych praw do tej wsi, w tym prawa książęcego. Wacław Żabka został zapisany bez tytułu sędziego, natomiast z przydomkiem i był nazwany *panem*²⁴⁹⁷. Na dokumencie z 1330 roku sędzia Żabka kolejny raz otwierał listę świadków²⁴⁹⁸. Jaśko Żabka w 1350 roku otrzymał natomiast od księcia Alberta wsie Rusinowice i Wierzbie, które dziesięć lat później ten sam Piast odkupił od córek Jaśka, Jadwigi i Elżbiety, za 100 grzywien²⁴⁹⁹. W późniejszych dokumentach nie pojawiają się żadne osoby z przezwiskiem Żabka.

²⁴⁹¹ CDS VI, nr 300 [regest].

²⁴⁹² APWr. Rep. 68, nr 348 (pieczęć Jana Zwojskiego). Takiego samego herbu używała rodzina Zwojskich w okresie nowożytnym, zob. J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 5, s. 1454.

²⁴⁹³ OBA 2111, s. 11.

²⁴⁹⁴ M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 37–38.

²⁴⁹⁵ APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regest].

²⁴⁹⁶ APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest].

²⁴⁹⁷ CDS II, s. 86–87, nr 10 = CDS XVIII, nr 4431 [regest].

²⁴⁹⁸ CDS VI, nr 7 [regest] = CDS XXII, nr 4952 [regest].

²⁴⁹⁹ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 12.

326. Żegota

Blżej nieznan rycerz, który w 1414 roku wyruszył wraz z księciem Bernardem na wojnę do Prus²⁵⁰⁰.

327. Żyrowscy, (z) Żyrowy

Wbrew powszechnej opinii raczej nie byli boczną linią Lisów²⁵⁰¹. Wydaje się jednak, że rodzina ta pieczętowała się herbem zbliżonym do polskiej Czewo²⁵⁰². Pierwszym znanym przedstawicielem rodziny był Klemens z Żyrowy (*Zirowa*, 16 km na południowy wschód od Krapkowic). Potwierdził on dokument Bolesława I z 20 września 1311 roku²⁵⁰³. Na następnym z 1312 roku został nazwany synem Świętopełka²⁵⁰⁴. Po śmierci księcia Bolka związał się z jego bratem Władysławem bytomsko-kozielskim, dla którego potwierdził dokument wystawiony 28 października 1316 roku²⁵⁰⁵. 2 listopada 1321 roku był świadkiem przekazania przygranicznych terenów przez księcia legnickiego księciu opolskiemu²⁵⁰⁶. W następnym roku potwierdził dokument księcia Bolesława legnickiego²⁵⁰⁷. 24 marca 1324 roku kupił od księcia bytomskiego wieś Kamień (obecnie część Piekar Śląskich) za 100 grzywien²⁵⁰⁸. Jego bratem był Stefan odnotowany wraz z Klemensem w 1323 roku²⁵⁰⁹. Synem Klemensa był Świętopełk,

²⁵⁰⁰ OBA 2111, s. 11.

²⁵⁰¹ Janusz Bieniak uznał Żyrowskich za przedstawicieli rodu Lisów, zob. IDEM: *Wielkopolska, Kujawy, ziemie łęczycka i sieradzka wobec problemów zjednoczenia państwowego w latach 1300—1306*. Toruń 1969, s. 105—109. Podobnie uważał Tomasz Jurek, zob. IDEM: *Panowie z Wierzbnej...*, s. 84.

²⁵⁰² J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 5, s. 1438—1439; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 2, s. 89. Jerzy Sperka początkowo nie zajął stanowiska co do przynależności herbowej średniowiecznych Żyrowskich (IDEM: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 288, przyp. 812), później przychylił się jednak do tezy, że pieczętowali się Czewoją, zob. IDEM: *Początki osadnictwa rycerstwa śląskiego...*, s. 296—297. Herb z dwiema podkowami został umieszczony na epitafium Hansa Żyrowskiego zmarłego w połowie XVI wieku, które znajduje się w kościele NMP na Piasku we Wrocławiu (obecnie południowa ściana nawy północnej).

²⁵⁰³ APWr. Rep. 85, nr 5b = CDS II, s. 85, nr 8 = CDS XVI, nr 3230 [regist].

²⁵⁰⁴ CDS VI, nr 4 = CDS XVI, nr 3247 [registry].

²⁵⁰⁵ CDS XVIII, nr 3624.

²⁵⁰⁶ CDS XVIII, nr 4166.

²⁵⁰⁷ CDS XVIII, nr 4225.

²⁵⁰⁸ CDS XVIII, nr 4330.

²⁵⁰⁹ CDS XVIII, nr 4277. Klemens ostatni raz odnotowany w 1358 roku, zob. Schirnding, Bd. 4, nr 2520c.

kanonik wrocławski²⁵¹⁰. Synem Stefana był natomiast Merbot, który 22 lipca 1353 roku potwierdził dokument księcia Alberta²⁵¹¹. 25 stycznia 1358 roku książę Albert podarował Merbotowi zamek Dronowice, z wsiami Dronowice Duże, Boronów i Kochanowice, a w Harbułowicach i Cieszowej Merbot dostał prawa książęce. We wszystkich swoich dobrach otrzymał ponadto pełne sądownictwo²⁵¹². Jak zauważył Marek Królikowski, było to niezwykle hojne nadanie, uczynione prawdopodobnie przy okazji ślubu jedynej córki księcia strzeleckiego z księciem kujawskim. Być może była to nagroda dla Merbota za jego udział w przygotowaniu mariażu²⁵¹³. Merbot otwierał listę świadków na dyplomie tego Piasta z 26 grudnia 1360 roku²⁵¹⁴. Jako starosta strzelecki odnotowany na dokumencie Alberta strzeleckiego z 17 kwietnia 1361 roku²⁵¹⁵. Na tym dokumencie świadkiem był także jego ojciec Stefan, który ostatni raz wraz z synem znalazł się na dokumencie księcia strzeleckiego wystawionym 23 listopada 1361 roku²⁵¹⁶. Merbot samodzielnie znalazł się na liście świadków na dokumencie wystawionym przez księcia Alberta w 1364 roku²⁵¹⁷. Ostatni raz jako starosta strzelecki został odnotowany 21 grudnia 1365 roku²⁵¹⁸. Jego krewnym był Wratisław z Żyrowy, świadek dokumentu księcia strzeleckiego z 26 grudnia 1365 roku²⁵¹⁹. Po śmierci księcia Merbot jeden raz pojawił się na dokumencie Bolka III i Henryka niemodlińskiego z 1371 roku dotyczącym potwierdzenia praw dla miasta Krapkowic. Merbot był już pasowanym rycerzem²⁵²⁰. W tym samym roku otwierał także listę świadków dokumentu wdowy po księciu Albercie²⁵²¹. Następnie związał się z księciem Władysławem Opolczykiem, od którego otrzymał dobra na Rusi

²⁵¹⁰ CDS XXX, nr 6519.

²⁵¹¹ CDS VI, nr 19 [regest].

²⁵¹² *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 4, nr 1 [nieokładny regest] = RŚ. T. 4, nr 39 [regest bez listy świadków]; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 11; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 289.

²⁵¹³ M. KRÓLIKOWSKI: *Elżbieta, księżniczka strzelecka — niespełniona nadzieja (przyczynek do genealogii Piastów Górnośląskich)*. „Śląsk Opolski” 2006, nr 2, s. 67—68. Merbot był także świadkiem na dyplomie księcia strzeleckiego wydanym w tym samym roku, zob. Schirnding. Bd. 4, nr 2520c.

²⁵¹⁴ Treść dokumentu przedstawił Augustin Weltzel, a lista świadków znana jest z materiałów Friedricha von Schirndinga, zob. IDEM: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 12; Schirnding. Bd. 4, nr 2519f.

²⁵¹⁵ CDS II, s. 90, nr 15.

²⁵¹⁶ L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 64—65.

²⁵¹⁷ A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 19 = CDS II, s. 91, nr 17 [informacja].

²⁵¹⁸ D 370, s. 71—72.

²⁵¹⁹ D 384, s. 3—4 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 57.

²⁵²⁰ DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58.

²⁵²¹ APWr. Rep. 4f, nr 11q = DB. Bd. 1. Th. 4, s. 150 (zapisany tylko z imienia, ale z predykatem *pan*).

(wieś Rokitnica). Z ramienia tego księcia był kolejno starostą generalnym Rusi, starostą przemyskim, kasztelanem (burgrabią) wieluńskim, starostą generalnym opolsko-wieluńskim²⁵²². W 1374 roku sprzedał Wierzbie (7 km na wschód od Lublińca) i Rusinowice (8 km na południowy wschód od Lublińca) Hinczce Czamborowi²⁵²³. Dziesięć lat później sprzedał na wyderkauf wieś Boronów (*Borowna*, 18 km na wschód od Lublińca) mieszczaninowi lublinieckiemu Zidlo, za co otrzymał 60 grzywien²⁵²⁴. Jego synami byli Mikołaj i Stanisław, którzy odziedziczyli ruskie posiadłości Merbota²⁵²⁵. Innymi synami Merbota, którzy pozostali na Śląsku, mogli być Pakusz z Żyrowy, nieznanym z imienia z Żyrowy oraz jego brat Marcin z *Kendemia*, którzy w 1414 roku wyruszyli z księciem Bernardem na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu²⁵²⁶. Zapewne synem jednego z nich był Jan z Dronowic, który pojawił się na dwóch dokumentach księcia niemodlińskiego wystawionych w Żędowicach: z 13 lutego 1420 roku oraz 20 września 1422 roku²⁵²⁷. Potomkiem Merbota był zapewne jego imiennik, który pozostał na Rusi i w 1427 roku złożył przysięgę wierności Władysławowi Jagielle²⁵²⁸.

Na Śląsku pojawił się jeszcze Janusz z Żyrowy, który października 1447 roku za niespłacenie długu wynoszącego 60 grzywien otrzymał od Jana z Choruli wszystkie jego dobra we wsi Chorula wraz z wyższym sądownictwem do tej wsi²⁵²⁹.

²⁵²² Jego biogram, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 287—291.

²⁵²³ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 18; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 290.

²⁵²⁴ CDS VI, nr 67 [regest].

²⁵²⁵ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 291.

²⁵²⁶ OBA 2111, s. 12.

²⁵²⁷ CDS II, s. 36, nr 28; CDS I, nr 106.

²⁵²⁸ *Jana Zamoyskiego notaty...*, nr 827, s. 82 (herb Czełkowie z krzyżem luzem); J. SPERKA: *Początki osadnictwa...*, s. 296—297

²⁵²⁹ APWr. Rep. 4f, nr 15 = CDS VI, nr 220 [regest].

Rycerstwo obce w księstwie opolskim

Problem migracji rycerstwa²⁵³⁰ oraz jego relacji z ludnością miejscową był już wielokrotnie analizowany²⁵³¹. Badacze obserwujący te procesy z reguły chcą sprawdzić, czy dochodziło wówczas do asymilacji czy też do izolacji przybyszów. Ostatnio w skali Śląska sprawy te badał Tomasz Jurek, który doszedł do wniosku, że przybysze ulegali powolnej asymilacji, lecz nie była ona dogłębna, a pośród większości rycerstwa obcego pozostawało pewne poczucie odrębności²⁵³².

Motywy podróży rycerzy były różne. Do najczęściej wymienianych przyczyn migracji należą na pewno względy materialne. Rycerz liczył na lepszy rozwój swojej kariery i w tym celu udawał się na dwór innego władcy²⁵³³. Idealny książę powinien być hojny, to znaczy powinien obdarzać łaskami w postaci urzędów i ziem swoich wiernych rycerzy²⁵³⁴. Spośród książąt opolskich do tego ideału władcy pasował Bernard niemodliński. Piast ten dokonał więcej nadań niż w sumie pozostali książęta opolscy z pierwszej połowy XV wieku. Nadania były motywowane wierną służbą poszczególnych rycerzy. Książę przekazywał poszczególne obiekty (winnice, piece do wypalania wapnia, stawy, młyny, słodownie)²⁵³⁵, prawa sądowe w poszczególnych wsiach²⁵³⁶, wsie²⁵³⁷ bądź miasta²⁵³⁸.

²⁵³⁰ W tym miejscu zaznaczę, że za rycerzy obcych uznaję wszystkich pochodzących spoza terenów księstwa Bolesława I i jego potomków.

²⁵³¹ T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, passim; K. GUZIKOWSKI: *Obce rycerstwo na Pomorzu Zachodnim do początku XIV wieku*. Szczecin 2013, passim.

²⁵³² T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 101–123.

²⁵³³ Ibidem, s. 59–66.

²⁵³⁴ W. IWAŃCZAK: *Tropem rycerskiej przygody. Wzorzec rycerski w piśmiennictwie czeskim XIV wieku*. Warszawa 1985, s. 80–82; T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 83.

²⁵³⁵ APO. Am Olesna, nr 1, 3, 4; A. WELTZEL: *Geschichte des edlen, freiherrlichen...*, s. 117.

²⁵³⁶ CDS VI, nr 116 [regist]. *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 1, 5; APO. Am Olesna, nr 7.

²⁵³⁷ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 26.

²⁵³⁸ B. SZCZECH: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4–5 = IDEM: *Widymat...*, s. 4–7 = IDEM: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 9–12; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 30.

Także urzędy przypadały niektórym rycerzom obcym. Henryk Dornheim był najpierw pisarzem książęcym, a następnie starostą niemodlińskim. Jan Jaryszowski z Kotulina był początkowo starostą oleskim, później lublinieckim, a ostatecznie opolskim. Starostą strzeleckim został także Dziersław z Walcerzowic²⁵³⁹. Hojny, ale tylko dla jednego rycerza — w dodatku wywodzącego się z jego księstwa — był książę Albert, który w 1358 roku podarował Merbotowi z Żyrowy zamek Dronowice z 3 wsiami, a w 2 kolejnych latach rycerz ten otrzymał prawa książęce oraz we wszystkich swoich dobrach pełne sądownictwo²⁵⁴⁰.

Duże znaczenie miał stryj księcia niemodlińskiego, Władysław Opolczyk. Jego zawrotna kariera, liczne kontakty międzynarodowe i sukcesy przyczyniły się z jednej strony do migracji rycerzy obcych na jego dwór, z drugiej strony — do emigracji rycerzy rodzimych na tereny, które znajdowały się pod jego rządami — głównie na Ruś²⁵⁴¹.

Inną ważną cechą księcia była waleczność²⁵⁴². Spośród ówczesnych Piastów tylko książę Bernard mógł być uważany za wojowniczego księcia. Po pierwsze brał aktywny udział w różnych wojnach (wojna głodowa, wojny husyckie), a także reprezentował na forum śląskim nie tylko książąt opolskich, ale często także wszystkich książąt górnośląskich. Pod tym względem pozostali Piastowie opolscy wypadają blado na tle innych książąt. Bolko IV brał udział co najwyżej w drobnych napadach. Księżna Ofka w ogóle nie angażowała się w walki. Bolko V, owszem, walczył, lecz wszystkie bitwy przegrywał. Dopiero później jego ludzie, ale nie on sam, zaczęli odnosić pewne sukcesy na polach bitew. Mikołaj I był natomiast bardziej dyplomatą niż typem wodza.

Perspektywa awansu pchała także niektóre osoby na dwór Bolka V, mimo że nie był to książę waleczny ani tym bardziej hojny. W przeciwieństwie do księcia Bernarda był jednak młodym księciem posiadającym następcę, a zatem bardziej perspektywicznym. Na tym tle interesująco przedstawia się kariera Mikołaja Rosponowskiego, który na początku XV wieku przybył na tereny ziem księcia Bernarda. Książę wkrótce nadał mu wieś, Mikołaj prawdopodobnie uznał jednak, że korzystniejszy dla jego kariery będzie dwór Bolka IV, posiadającego już swoich następców, z którymi później będzie się można związać. Po tym jak najstarszy

²⁵³⁹ Zob. następny rozdział.

²⁵⁴⁰ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 4, nr 1 [niedokładny regest] = RŚ. T. 4, nr 39 [regest bez listy świadków]; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 11; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 289.

²⁵⁴¹ Ostatnio problem ten szeroko omawiał Jerzy Sperka, zob. IDEM: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, passim; IDEM: *Początki osadnictwa...*, s. 278—300; IDEM: *Zarys migracji rycerstwa śląskiego...*, s. 221—229.

²⁵⁴² T. JUREK: *Obce rycerstwo...*, s. 83.

syn Bolka IV — Bolko V — otrzymał swoje księstwo, Mikołaj przybył z nim do Głogówka. Był ważną osobą na dworze młodego księcia aż do swojej prawdopodobnej śmierci w czasie wojen husyckich.

Spośród innych książąt z XIV wieku należy wyróżnić Piastów niemodlińskich, którzy większość czasu spędzali na dworach innych władców. Ich ziemie leżące po zachodniej stronie księstwa opolskiego były celem migracji niektórych rodzin pochodzących z księstw dolnośląskich, ale także niektórych rodzin wywodzących się z terenów Niemiec.

W późnośredniowiecznym księstwie opolskim pojawiło się wielu rycerzy przybyłych z innych ziem. Przeważnie były to ościenne władztwa terytorialne — przede wszystkim księstwo nyskie. Co było przyczyną, że aż tylu przedstawicieli rycerstwa z ziem biskupich napłynęło na ziemie opolskie? Trzeba zauważyć, że niemal wszyscy przybyli na tereny dawnego księstwa niemodlińskiego (okręg niemodliński i głogówecki), które graniczyło z ziemiami biskupa wrocławskiego. W przypadku Czamborów z Świerczowa oraz Pogorzeliów można to łatwo wytłumaczyć posiadaniem dóbr po obu stronach granicy. Czamborowie posiadali Krasną Górę w księstwie nyskim oraz odległe od niej o 2 km Pielgrzymowice w ziemi niemodlińskiej²⁵⁴³. Do Pogorzeliów należał natomiast leżący w księstwie nyskim zamek Mertistow oraz wsie Stroszowice i Sarny podległe władzy księcia niemodlińskiego²⁵⁴⁴. Łambinowice leżały tuż przy granicy między oboma księstwami, co także tłumaczy częstą obecność Łambinowickich w okręgu niemodlińskim czy głogóweckim. Irrenbergowie mogli przenieść się do księstwa opolskiego za Janem Irrenbergiem, który był plebanem w Niemodlinie, wikariuszem opolskim, kapelanem i pisarzem Bolka IV. Karierę na dworze książąt opolskich robili także Küschmalzowie, Łagowscy i Schoffowie, których przedstawiciele obejmowali stanowiska urzędnicze. Nie do końca wiadomo, co skłoniło Henryka Unieja do przeniesienia się na ziemie opolskie. Jego syn Konrad robił później karierę na dworze Bolka V. Zachęcająca dla innych rycerzy z księstwa nyskiego mogła być opinia osób, które przeniosły się na dwory książąt opolskich, oraz same przykłady karier tych rycerzy. Należy mieć na uwadze, że mogli być oni ze sobą spokrewnieni bądź też łączyły ich inne bliskie relacje. Przykładowo opiekunem małżonki Jerzego Schoffa z Tarnowa został Mikołaj Łagowski²⁵⁴⁵. Brak informacji źródłowych nie pozwala jednak na wyciąganie dalszych wniosków.

²⁵⁴³ Neisser Lagerbücher, nr 1223.

²⁵⁴⁴ CDS VI, nr 116 [regest]. Odległość między zamkiem a tymi wsiami w linii prostej wynosiła około 5 km przy założeniu, że Mertistow został zbudowany niedaleko Osieka Grodkowskiego, zob. Z. BERESZYŃSKI: *Gdzie znajdował się zamek Meristow?* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2003. R. 58, s. 145—151.

²⁵⁴⁵ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 53.

Rycerstwo napływające z innych górnośląskich księstw do księstwa opolskiego pochodziło głównie z terenów przygranicznych. Z okręgu toszeckiego przybyli Kotulińscy, Nawoje, Pniewscy, Sarnowscy, panowie z Walcerzowic, Sieronowic, Wojska. Z okręgu kozielskiego właściciele Kobylc oraz Witosławic. Z okolic Bytomia pochodzili Łączowie. Z dalszych rejonów Górnego Śląska, w ziemi opolskiej pojawili się Gaszowcowie, Rakowscy, Wipplerowie oraz właściciel Jejkowic. Spośród nich jedynie Gaszowcowie byli właścicielami większego majątku w nowym księstwie. Część osad dowodnie nabyli, niektóre mogły do nich trafić poprzez pokrewieństwo bądź powinowactwo z dotychczasowymi właścicielami.

Z okręgu namysłowskiego przybyli Pangowie, właściciele Sadów w okręgu niemodlińskim. Nieznane są okoliczności przejęcia tej osady. Materialne motywy podróży Mikołaja Rosponowskiego natomiast omówiłem wyżej.

Z księstwa brzeskiego, także graniczącego z księstwem opolskim, przybyli mający niemieckie pochodzenie Bischofsheimowie, Borschnitzowie, Commerauowie, być może Stoszowie i Haugwitzowie. Posiadali osady głównie w zachodnich okręgach i możliwe, że w nowym otoczeniu szukali poprawy swojej pozycji. Niektórzy otrzymywali w nowym księstwie urzędy (Jan Borschnitz, sędzia ziemski niemodliński, oraz Ramafold Stosch, starosta opolski).

Większość napływowego rycerstwa przebywała podobną drogę jak obce rodziny z księstwa brzeskiego. Z terytorium księstw niemieckich udawali się na dwory książąt dolnośląskich. Dopiero stamtąd (nieraz w następnych pokoleniach) niektórzy ich przedstawiciele trafiali dalej na wschód. Taką drogę przebyli przedstawiciele Irrenbergów, Langawów, Gerlachsheimów, Schleibenów, Dornheimów, Swenkfeldów, Seidlitzów, Czedlitzów, Colamsów, Falkenbergów, Falkenheinów, Schenków. Jedna rodzina — Stoszów — przybyła z księstwa opawskiego. Część z przedstawicieli wymienionych rodzin po osiedleniu się na ziemi opolskiej ściągała krewnych (np. Irrenbergowie, Dornheimowie) bądź też przy niesprzyjających warunkach opuszczała księstwo opolskie (np. Mikołaj Langaw).

Rycerstwo obce przybyłe bezpośrednio z ziem leżących poza Śląskiem pochodziło przede wszystkim z Czech. Główną rolę w liczniejszych migracjach z tego terenu odgrywała zapewne stosunkowa bliskość. Rycerzy czeskiego pochodzenia przeważnie określano jako *Bohemus*, a więc nie używali oni w ziemi opolskiej czeskich odmiejscowych predykatów. Należeli raczej do uboższej grupy czeskiego rycerstwa i w nowym otoczeniu szukali poprawy swojej sytuacji. Na pewno udało się to Jaškowi Czechowi z Grudzie, staroście opolskiemu i właścicielowi kilku wsi w okręgu opolskim. O pozostałych osobach określanych jako Czech wiadomo tylko, że nabyli bądź otrzymali jakieś posiadłości

w ziemi opolskiej. Z Królestwa Czeskiego pochodził zapewne Przech, który do księstwa opolskiego przybył najpewniej z rejonu Hostinné, zastawionego książętom opolskim. Urzędnikiem na dworze księcia Władysława był Piotr Hecht pochodzący najprawdopodobniej z okolic Ołomuńca. Morawskie pochodzenie miał także przebywający w księstwie strzeleckim Wincenty Ransberg, właściciel Steblowa. Dwie rodziny pochodzące prawdopodobnie z Czech (Liebentalowie i Elsterbergowie) przebywały w ziemi prudnickiej, ale było to spowodowane tym, iż teren należał wcześniej do Królestwa Czeskiego. Jedyną rodziną z terytorium księstw niemieckich, która przybyła bezpośrednio na ziemię opolską, mogli być Breitbuchowie. Przybyli do księstwa niemodlińskiego wraz z księciem Bolkiem I niemodlińskim, który w 1355 oraz 1360 roku piastował urząd cesarskiego sędziego dworskiego, albo wpierw osiedli się w księstwie nyskim (w XV wieku posiadali znajdującą się tam Reńską Wieś), a stamtąd przenieśli się na Opolszczyznę.

W omawianym okresie udział rodzin obcych w całości rycerstwa opolskiego wynosił około 35%. Trzeba jednak pamiętać, że część z nich przebywała na tych terenach tylko czasowo. Jedynie kilka rodzin osiedliło się na ziemiach opolskich na stałe.

Nie wiadomo, jak dokładnie wyglądały relacje rycerzy obcych z miejscowymi. Najprawdopodobniej nie dochodziło między nimi do niesnasek — w każdym razie źródła o takich nie donoszą. Analiza listy świadków poszczególnych Piastów opolskich pozwala natomiast zaobserwować pewne zmiany w rycerstwie napływowym na dworze księżnej Ofki. Księżna nie ufała rycerstwu głogóweckiemu i na urzędy powoływała osoby, które nie pochodziły z tego okręgu. Pisarzem księżnej był pochodzący z Łużyc Piotr Dambrowa z Gubina²⁵⁴⁶. Ochmistrzynią dworu była Małgorzata Radłowa z Lasowic (okręg oleski), starostą nowego zamku w Opolu był Przecław z Kühschmalz (okręg grodkowski), a starostami głogóweckimi byli Mikołaj Langaw i Mikołaj Lemberg z Dolnego Śląska²⁵⁴⁷. Z drugiej strony ludzie z okręgu głogóweckiego byli na usługach Bolka IV²⁵⁴⁸. Bratankowie męża Ofki mieli swoich zwolenników w samym okręgu głogóweckim, z których część została wtrącona przez nią do lochu. Miało to miejsce przed 26 listopada 1406 roku. Najprawdopodobniej przyczyną „buntu” części rycerstwa

²⁵⁴⁶ D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 484.

²⁵⁴⁷ CDS I, nr 86, 88, 91; CDS VI, nr 115, 149 [regesty]; CDS XXXIII, s. 148; APWr. Rep. 127, nr 18; Rep. 107, nr 71, 73, 81; Rep. 4f, nr 54b; Rep. 102, nr 462, 482; S. KOSZYK: *Dokumenty pergaminy...*, s. 104.

²⁵⁴⁸ Na przykład Henryk Stange z Pisarzowic i Jaśko z Kórnicy byli starostami opolskimi, zob. CDS VI, nr 96 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 90; F. IDZIKOWSKI: *Geschichte der Stadt Oppeln*. Oppeln 1863, s. 312.

głogóweckiego przeciw księżnej była próba przekazania Głogówka wraz z okręgiem córce Katarzynie i jej synom²⁵⁴⁹. Konflikt między synami Bolka III a wdową po Władysławie II został zażegnany przez arbitrów, którymi byli biskup wrocławski Wacław oraz książęta Przemko cieszyński, Ruprecht legnicki, Ludwik brzeski i Konrad Kącki. Zobowiązali oni Ofkę do złożenia przysięgi, że nie wyda nikomu nowego zamku w Opolu z miastem i okręgiem, zamku w Głogówka z miastem i okręgiem oraz zamku w Chrzelicach. Nominacje na burgrabiów w zamkach należących do Ofki miały być ponadto dokonywane po konsultacji z biskupem wrocławskim, Ruprechtem legnickim, Ludwikiem brzeskim i Przemkiem cieszyńskim bądź jego synem Bolkiem. Jeśli księżna złamałaby przysięgę, miała utracić prawa do wspomnianych ziem. Bolko IV i Bernard zostali natomiast zobowiązani do niestawiania przeszkód swojej ciotce w korzystaniu z oprawy wdowej oraz zapewnienia jej bezpieczeństwa pod rygorem utraty praw do dziedziczenia po niej. Księżna miała także uwolnić ludzi książąt opolskich, w tym Bernarda z Glesina oraz Swestowskiego (zapewne chodziło o znanego z późniejszego dokumentu Bolka V Jana ze Zwiastowic). Więźniowie ci nie mieli być też już dłużej przez panią Głogówkę prześladowani²⁵⁵⁰. Tego samego dnia księżna złożyła wspomnianą przysięgę²⁵⁵¹. Następne lata sugerują, że Ofka wypełniła formalnie swoje zobowiązania. Między innymi dopuściła do swojego otoczenia Bernarda z Glesina, który poświadczył dla niej kilka dokumentów, a w 1415 roku został nazwany jej wiernym poddanym²⁵⁵².

Sytuacja w księstwie głogóweckim w okresie panowania księżnej Ofki była jednak specyficzna w związku z jej wrogimi relacjami z synami Bolka III. Nie do końca ufając swoim poddanym, promowała rycerzy obcych, którzy byli wówczas od niej całkowicie uzależnieni. Po 1418 roku żaden z jej urzędników nie pojawił się już w księstwie opolskim, co pokazuje ich zależność od wdowy po Władysławie II.

²⁵⁴⁹ Tak przypuszczał Władysław Dziewulski, zob. IDEM: *Terytorialne podziały...*, s. 335. Jest to bardzo prawdopodobne, biorąc pod uwagę treść dokumentu arbitrażowego z 26 listopada 1406 roku oraz późniejsze próby przejęcia oprawy wdowej po Ofce przez jej wnuków.

²⁵⁵⁰ CDS VI, nr 109 [regist].

²⁵⁵¹ CDS VI, nr 110 [regist].

²⁵⁵² APWr. Rep. 102, nr 462.

Sytuacja gospodarcza rycerstwa w księstwie opolskim

Rycerstwo, jak każda inna grupa społeczna, było wewnętrznie zróżnicowane. Dyspersja ta nie wynikała jednak — jak wcześniej zauważyłem — z pochodzenia i posiadanych tytułów. Podstawowym kryterium podziału był majątek, który dawał podstawy do działalności politycznej. Badania nad własnością rycerską w średniowieczu na terenie księstwa opolskiego mają tę słabość, iż nie przetrwały pełne dane dotyczące majątków. Inna sytuacja ma miejsce w okresie nowożytnym, gdy powstawały landbuchy i urbarze, które znacznie ułatwiają badania. Dlatego podstawą do analizy podziału majątków rycerskich w średniowieczu są jedynie dokumenty.

Badania nad własnością w średniowieczu mają już dość długą tradycję. Najszerzej omawiał ten problem Waław Korta²⁵⁵³. Ostatnio do tego nurtu badań nawiązuje Sławomir Witkowski, który analizował własność ziemską na terenie dawnej kasztelanii bytomskiej²⁵⁵⁴. Podzielił on własność na drobną (do 1 wsi), średnią (do 2 wsi) i wielką (powyżej 2 wsi)²⁵⁵⁵. Uważam, że — jak na warunki górnośląskie — należy nieco podwyższyć kryteria odnoszące się do wielkiej własności ziemskiej, do której będę zaliczał rodziny posiadające co najmniej 4 wsie. Trzeba mieć przy tym na uwadze, że informacje o majątkach są niepełne i niektóre rodziny uznane za drobne mogły mieć faktycznie znacznie większe majątki.

Największą własność w świetle zachowanych źródeł posiadali Strzałowie. W XV wieku byli podzieleni na kilka linii. Strzałowie z Wierzchu poza tą wsią posiadali także Jarczowice, Chechło (niedaleko Ujazdu), Pławniowice, Rokicie

²⁵⁵³ W. KORTA: *Rozwój wielkiej własności feudalnej na Śląsku do połowy XIII wieku*. Wrocław 1964, passim.

²⁵⁵⁴ S. WITKOWSKI: *Własność ziemska...*, passim (niestety sama praca jest niespójna i zawiera wiele błędów, zob. recenzję Tomasza Jurka, IDEM: *Rec. Sławomir Witkowski, Własność ziemska w kasztelanii bytomskiej w średniowieczu*. „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 2005. T. 65, s. 278—280. Liczenie, ile wsi posiadały rodziny, nie jest najlepszą metodą sprawdzania ich zamożności, lecz jedyną, jaką można zastosować przy nie najlepszym stanie bazy źródłowej.

²⁵⁵⁵ S. WITKOWSKI: *Własność ziemska...*, s. 9.

wraz z Wilczą Łąką (wartość 220 grzywien), Grzędzinę wraz z wójtostwem i Dziełów (obydwie osady w okręgu kozielskim) oraz przejściowo Mionów. Łącznie posiadali 8—9 wsi oraz wójtostwo. Kolejna linia Strzałów, z okolicy Leśnicy, posiadała wójtostwo w tym mieście, a także Zdieszowice, Czarnocin, Pawonków oraz Jeżową. Łącznie posiadała 4 wsie i wójtostwo. Z tych wsi znana jest tylko wartość Jeżowej, która została kupiona za 70 grzywien. Inne linie Strzałów miały już mniejsze majątki. Jedna pisała się z Raszowa, Rokicia i Małego Rudna. Chmielnikowie dysponowali Obrowcem oraz Siedlcem, a Szylanowie — Otmętem. Strzałowie, których trudno przypisać do wcześniej podanych linii, byli także właścicielami Kochcic, Wysokiej, Jakubowic. Łącznie Strzałowie byli właścicielami 19—20 wsi (w tym dwóch spoza księstwa opolskiego).

Następną rozrodzoną rodziną mającą duże posiadłości byli Besowie. Linia kujawska posiadała Kujawy, Rostkowice, Gostomię, zaginione dziś Petlowice, Zielinę, Raclawice Polskie, Błazejowice i Mionów. Dzięki Mikołajowi I weszła ponadto w posiadanie Karłowic i okolicznych wsi w okręgu brzeskim. Łącznie w księstwie opolskim Besowie z Kujaw posiadali 8 wsi. Znana jest cena Błazejowic, które zostały zakupione za 300 grzywien. Własnością Besów z Rogowa było natomiast 7 wsi opolskich: Rogów, Dąbrówka, Chróścina, Kotórz Wielki, Kotórz Mały, Kadłubiec, Ligota, jak również Laszowice leżące w księstwie raciborskim. Wartość dóbr rogowskich to 650 grzywien, a obu Kotórz, Ligoty i Kadłubca — 422 grzywien.

Rodzina Dresków była właścicielem Rzędziwojowic, Gościejowic, Magnuszowic, Magnuszowiczek, Szydłowca nazywanego czasem Ligotą, Wydrowic, Prądów oraz Golczowic. Łącznie na ich znany majątek składało się 8 wsi niemodlińskich. Znana jest wartość Golczowic, która wynosiła około 110 grzywien. Rzędziwojowice były warte co najmniej 80 grzywien, pobliskie Gościejowice — 120 grzywien, a Magnuszowice — 126 grzywien. Bardzo dochodową wsią był Szydłowiec, wart 300 grzywien.

Do majątku rodziny wywodzącej się ze wsi Łąka (dzisiejsze Łędziny) poza ich rodową posiadłością należały także Bierkowice, Groszowice i Boguszyce. Łącznie byli właścicielami 4 wsi.

Panowie z Lubszy początkowo poza rodowym gniazdem posiadali wieś Sulów. Dzięki łasce księcia Bernarda znacznie się jednak wzbogacili (choć tylko czasowo). Przez pewien czas przedstawiciel rodziny obejmował miasto Woźniki wraz z pobliską Ligotą (dzisiejsza Ligota Woźnicka), Siedlcem oraz ich rodową wieś. Byli jedną z niewielu rodzin, które okresowo posiadały miasto.

Kępscy byli właścicielami Kępy, Krzanowic, Dąbrowy oraz Sokolnik. Te cztery wsie były stałym majątkiem rodziny, który był dzielony między poszczególnych Kępskich. Sokolniki były warte co najmniej 50 grzywien.

Potomkowie Merbota Świętopelka byli właścicielami Żyrowy, Dronowic, Bornonów i Kochanowic oraz posiadali prawa książęce w Harbułtowicach i Cieszowie.

Rodzina Prószkowskich, poza Prószkowem, posiadała także Ligotę Prószkowską, Przysiecz oraz folwark leżący w Kątach. Był to zwarty majątek na pograniczu niemodlińsko-opolskim.

Właścicielami 3 osad w okręgu głogóweckim byli: Kórnicy (Kórnica, Koto-wice i Słoków oraz Rogi koło Koźła), Kamieńcowie (Kamieniec, Wędrynia, Łany zamienione na Dobre Dębie), Nawoje (Ligota, Dolna i Czołakowice — dwie ostatnie o wartości 250 grzywien), Świerczkowie (Mokry Daniec, Borycz oraz pobliska Raszowa), właściciele Pruskowa (Prusków, Gwoździany oraz Bzinica o wartości 50 grzywien) oraz Skorkowscy (Skorków, Sternalice i Boroszów — dwie ostatnie o wartości 800 grzywien).

Mniejsze już majątki posiadali Śmiłowie (Chróścina, Malerzowice i przejściowo Ligotę Przózkowską oraz jedną szóstą wsi Dobre Dębie, a także inne wsie w księstwie nyskim), Wronowscy (Wronów, Sławice i część Szczepanowic), Schafferowie (Grudzice, Nową Wieś i część Boguszyc), Groszowscy (Groszowice i Zimnice warte 176 grzywien), Laryszowie (Klisino i Wróblin oraz przejściowo Mochów, lecz większe majątki w innych księstwach), Mojek z Wielkiego Kalinowa (Wielki Kalinów, Karmionki i część Bodzanowic), Nasiębór z Czartkowic (Czartkowice oraz Łoniak), Krępnszy (Krępna, Olszowa i czasowo Czartkowice warte 65 grzywien), Kiczkowic (Czołakowice oraz Dolną — później Nową — Wieś), Zwojscy (Zwóz i Kalinów), Radawscy (Radawie i Polskie Lasowice), Zakrzowscy i Nowowiejscy (poza rodzinnymi wsiami posiadali czasowo Dąbrówkę i Obrowiec o wartości 100 grzywien). Zdecydowana większość rodzin posiadała natomiast tylko jedną wieś.

W XV wieku nowością w stosunku do wcześniejszego okresu było posiadanie miast przez rycerzy. Woźniki zostały przekazane dożywotnio Piotrowi z Lubszy. Drugim miastem przekazanym rycerzowi był Dobrodzień, który w 1452 roku otrzymał — zapewne także tylko dożywotnio — starosta strzelecki Henryk Kranski. Z miastem była też związana rodzina Temchynów z Borzegniewu, których przedstawiciele pełnili urząd dziedzicznych wójtów Krapkowic.

Tylko nielicznym rodzinom obcego pochodzenia udało się przejąć w księstwie opolskim większą liczbę wsi. Duży majątek — głównie w okręgu strzeleckim — zakupili Gaszowcowie. Byli właścicielami Dziekwowic, Lozmierzy (Rozmierzy), Grodziska, Ligoty Czamborowej, Krośnicy, Kadłuba, Chmielowic i przez pewien czas Dobrego Dębia (Richtinwald, dzisiejsze Dębie). Łącznie posiadali siedem—osiem wsi. Z tych wsi znana jest wartość Dobrego Dębia, która

wynosiła 130 grzywien²⁵⁵⁶, Chmielowic wycenionych na 100 grzywien²⁵⁵⁷ oraz Kadłuba wartego 310 grzywien²⁵⁵⁸. Inna napływowa rodzina — Czamborowie — była właścicielem Borowej Łąki (dzisiejsze Borowany), Krasnej Łąki, Ligoty (dzisiejsza Ligota Czamborowa), Suchego Dańca, Grodziska, Wierzbia i Rusinowic (dwie ostatnie wsie warte były 100 grzywien). Należało do nich zatem 7 wsi, z czego niektóre (Grodzisko, Ligota Czamborowa) trafiły później do innej rodziny. Do braci Długomiła i Gumprechta należały natomiast osady Bierawa, Friedland (dzisiejszy Korfantów), Narok, Sierakowice i przez pewien czas Szydłowiec, zwany też Ligotą. Łącznie posiadali oni do 5 wsi, choć niektóre należały do nich jedynie przejściowo.

Nieco mniejsze majątki mieli Wołowscy. Ich własnością były wsie na pograniczu niemodlińsko-opolskim: Oldrzychowice, Dąbrowa, Rutki oraz przejściowo część Żlinic. Trzy wsie posiadali Bischofsheimowie (Szczepanowice, do 1386 roku Chmielowice o wartości 100 grzywien i do 1389 roku Hanuszów o wartości 230 grzywien) oraz Irrenbergowie (Domecko, Ochodze oraz Skarbisów). Otton Czuchtendorf był do 1401 roku właścicielem części Rzędziwojowic, a ponadto Molestowic oraz Góry (część tej wsi kosztowała 70 grzywien). Breitbuchowie do 1427 roku mieli wieś Sady, a kilka lat własnością tej rodziny był Szydłowiec, Jasiek Czech w połowie XIV wieku był właścicielem Grudzie i Kromołowa²⁵⁵⁹, Stangowie posiadali Pisarzowice i przejściowo część Laskowic z sołectwem o wartości 118 grzywien oraz Mionów warty 231 i trzy czwarte grzywiny, a do Stachowskich należały w XIV wieku Komprachcice oraz Jaśkowice.

Z powyższych obserwacji wynika, że jedynie 7% rodzin opolskich można uznać za zamożne w skali księstwa.

²⁵⁵⁶ CDS VI, nr 52, 76 [regesty]. 5% wsi Dobre Dębie (*Richtinwald*) kosztowało 100 grzywien, a 1/6 kupił za 30 grzywien.

²⁵⁵⁷ CDS VI, nr 72 [regest].

²⁵⁵⁸ F. TRIEST: *Topographisches Handbuch...*, H. 1, s. 273. Kupił tę wieś za 310 grzywien.

²⁵⁵⁹ APWr. Rep. 71, nr 27 = CDS I, nr 38.

Rozdział IV

Działalność publiczna rycerstwa opolskiego do połowy XV wieku

228 x 117 + 25

Urzędnicy dworscy

Dwory poszczególnych książąt tworzyły się jeszcze za życia ich ojców. Należeli do nich najczęściej rówieśnicy książąt, synowie urzędników i opiekunów. Od służby dworskiej zaczynała się kariera polityczna, gdyż długa znajomość z młodym księciem oraz zdobywanie jego sympatii i zaufania pozwalały później zajmować prestiżowe urzędy¹. Dwór tworzyli urzędnicy dworscy, z których część posiadała jedynie tradycyjne tytuły, takie jak cześnik czy podstoli, i miała służyć księciu radą. Na dworze znajdowały się także osoby duchowne, najczęściej zajmujące się korespondencją księcia, oraz cała służba dworska, której zadaniem było dbanie o podstawowe potrzeby wcześniej wymienionych ludzi oraz samego księcia (np. pokojowcy, kuchmistrzowie). Wszystkie funkcje dworskie nie były dożywotnie, co oznaczało, że książę mógł wedle swej woli powoływać i odwoływać osoby z urzędów.

W XIII wieku najważniejszym urzędem dworskimi był najwyższy komornik (*camerarius magnus, summus camerarius*), który zdaniem większości historyków był na Śląsku tożsamy z urzędem palatyna². Badacze nie są jednak do końca zgodni co do jego kompetencji. Problem dotyczy tego, czy poza funkcjami dworskimi podlegał mu także aparat gospodarczo-financeowy. Zdaniem Ambrożego Boguckiego, który poświęcił kilka artykułów temu

¹ A. SUPRUNIUK: *Otoczenie księcia mazowieckiego Siemowita IV (1374—1426). Studium o elicie politycznej Mazowsza na przełomie XIV i XV wieku*. Warszawa 1998, s. 64; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370—1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchą*. Katowice 2006, s. 45.

² M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Pochodzenie — gospodarka — kultura*. Cz. 1. Wrocław 1980, s. 173—178; A. BOGUCKI: *Ze studiów nad polskimi urzędnikami nadwornymi w XIII w.* „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1977. T. 29, z. 2, s. 118; IDEM: *Studia nad urzędnikami śląskimi w XIII wieku*. „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1984. T. 36, s. 12—14; IDEM: *O starszeństwie, komasacji i podzielności urzędów śląskich w XIII w.* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1985. R. 40, s. 471—472; IDEM: *Komornik i podkomorzy w Polsce piastowskiej*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 3. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1985, s. 75—123; A. JURECZKO: *Henryk III Biały. Książę wrocławski (1247—1266)*. Kraków 2007, s. 157—160.

zagadnieniu³, komornik-palatyn pełnił tylko tę pierwszą funkcję. Bogucki uznał, że wyraz *komora* oznacza w tym wypadku dwór, a nie skarbiec. Innymi słowy *dwór* to inaczej *komora* tłumaczona na język łaciński jako *palatium*. Komornik posiadał także pewne uprawnienia sądowe⁴. Innym wysokim urzędnikiem był podkomorzy (*subcamerarius*). Był on zastępcą komornika bądź też taki tytuł przynależał innym urzędnikom, np. skarbnikom (*thesaurarii*)⁵. W późniejszym czasie podkomorzy dworu stał się przełożonym służby pałacowej⁶, odnosiło się to jednak najprawdopodobniej wyłącznie do Królestwa Polskiego. Z początku XIV wieku pochodzi niewiele informacji o tych urzędnikach, ponieważ palatyn pojawił się tylko na dokumentach Bolka II, a osoby z tytułem komornika — dopiero w latach osiemdziesiątych tego wieku.

W XIV-wiecznym księstwie opolskim wspomnianym palatynem był znany jedynie z imienia Andrzej. Trzykrotnie potwierdził dokumenty księcia opolskiego Bolka II: w 1316, 1319 i 1325 roku. Z tego powodu trudno powiedzieć cokolwiek na temat zarówno samego Andrzeja, jak i jego urzędu⁷. Osoby z tytułem komornika pojawiają się natomiast pod koniec XIV i na początku XV wieku⁸. Niewątpliwie wówczas komornik nie był tożsamy z palatynem. Niestety, nieznane są jego kompetencje w późnym średniowieczu. W bliżej nieokreślonym czasie główną rolę na dworze książęcym zaczął przejmować marszałek bądź — na niektórych dworach przez pewien czas — ochmistrz.

3 A. BOGUCKI: *Ze studiów na polskimi...*, s. 118—119; IDEM: *Studia nad urzędnikami śląskimi...*, s. 12—14; IDEM: *Komornik i podkomorzy...*, s. 75—123.

4 CDS II, s. 1—2, nr 2; A. BOGUCKI: *Studia nad urzędnikami śląskimi...*, s. 15.

5 M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 1, s. 173—178 (autor jest zdania, że podkomorzowie pełnili funkcje skarbowe); A. BOGUCKI: *Studia nad urzędnikami śląskimi...*, s. 16; A. JURECZKO: *Henryk III Biały...*, s. 157—158. Kłopoty z ustaleniem miejsca podkomorzego w hierarchii urzędniczej widać w pracy Wojciecha Dominiaka (IDEM: *Ostatni władca Górnego Śląska. Władysław I, pan na Opolu i Raciborzu (1225—1281)*, Racibórz 2009), który raz pisze, że podkomorzy „był najważniejszym urzędnikiem dworskim, w zasadzie kierownikiem całego dworu i jego zarządcą” (s. 104), a innym razem opisując marszałka, podaje, że jego zastępcą był podkomorzy (s. 109—110). Poza najwyższym komornikiem na dworze funkcjonowali także zwykli komornicy, czyli dworzanie, zob. A. BOGUCKI: *Komornik i podkomorzy...*, s. 80—102. Tak należy najpewniej tłumaczyć znaczenie słowa *komornik* użytego przy imieniu bliżej nieznanego Raczyka, który zamykał listę świadków na dokumencie księcia opolskiego z 1319 roku, zob. APWr. Rep. 4f, nr 65a = CDS XVIII, nr 3937.

6 Tak uważa Ambroży Bogucki, opierając się na słowach Marcina Kromera: „Podkomorzy nadworny nadzoruje nad sypialnią królewską, rozkazuje chłopcom pokojowym i przewodzi innej służbie pokojowej. Pod jego władzą pozostaje wyposażenie łoża i sypialni królewskiej oraz garde-roba monarchy”. Badacz uznał, że takie kompetencje podkomorzy zdobył już w późnym średniowieczu. zob. A. BOGUCKI: *Komornik i podkomorzy...*, s. 130.

7 CDS XVIII, nr 3566 [regist]; APWr. Rep. 4f, nr 65a = CDS XVIII, nr 3937 [regist]; CDS I, nr 29.

8 CDS VI, nr 55 [regist]; CDS I, nr 47; OBA, nr 2111, s. 12.

Następnym urzędem dworskim był sędzia (*iudex curie*). Pełnił on funkcje sędzowskie, które nie były zastrzeżone dla innych urzędników. Z dokumentu księgi Alberta strzeleckiego wynika, że mieszkańców wsi mogli sądzić poza sędziami także kasztelanowie i żupani⁹. Najpewniej dwaj ostatni urzędnicy mieli określone typy spraw, jakimi się zajmowali, a pozostałe były w gestii sędziów. Rozstrzygali oni też sprawy rycerstwa z ramienia księcia. Z uwagi na charakter tego urzędu sędzia musiał być znany i szanowany przez innych rycerzy. Z tego powodu sędziami były na ogół doświadczone osoby rycerskiego pochodzenia, które niejednokrotnie wcześniej piastowały inne urzędy¹⁰. Od 1293 roku funkcję tę pełnił Borko Brus¹¹. Był on już pasowanym rycerzem, co potwierdza, że sędzią nie mogła być osoba bardzo młoda. Wraz z nim funkcję sędziego co najmniej od 1295 roku do 1301 roku pełnił Gierko¹². Ostatni raz Borko pojawił się na dokumencie Bolesława I z 2 kwietnia 1308 roku¹³. Widać, że funkcję sędziego w tym samym czasie mogły pełnić dwie osoby¹⁴. Zapewne po śmierci jednego z sędziów tę funkcję przejął Jasiak z Groszowic. Na dokumentach pojawił się pod koniec XIII wieku, a jako sędzia został odnotowany dwukrotnie: 1 września 1310 roku oraz 1 sierpnia 1312 roku¹⁵. Jeszcze w 1312 roku jako nowy sędzia został odnotowany Ninogniew¹⁶. Podsekciem w 1308 roku był bliżej niezany Daleber¹⁷.

⁹ CDS II, s. 86—87, nr 10 = CDS XVIII, nr 4431 [regist].

¹⁰ W. DOMINIĄK: *Ostatni władca Górnego Śląska...*, s. 99.

¹¹ Szerzej, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 26.

¹² APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regist]; APWr. Rep. 91, nr 134, 135, 136, 137 = CDS XVI, nr 2664 [zbiorczy regist]. Szerzej o Gierku, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 31.

¹³ Szerzej, zob. M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 26; APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regist]; APWr. Rep. 107, nr 6 = CDS XVI, nr 2908 [regist]; CDS XVI, nr 2946; D 370, s. 149 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 53 = CDS XVI, nr 2995 [regist].

¹⁴ Ambroży Bogucki zauważył pojawienie się w jednym czasie dwóch różnych sędziów opolskich. Na podstawie imion i pozycji na liście świadków uznał, że Borko był sędzią prawa polskiego a Gierko sędzią prawa niemieckiego, zob. IDEM: *Studia nad urzędnikami śląskimi...*, s. 11. Podobnym tropem, zdaje się, podążył Ulrich Schmilewski, IDEM: *Der schlesische Adel bis zum Ende des 13. Jahrhunderts. Herkunft, Zusammensetzung und politisch-gesellschaftliche Rolle*. Würzburg 2001, s. 296—297. Trudno jednak zgodzić się z takim rozwiązaniem. Po pierwsze kryterium imienne w kontekście pochodzenia danej osoby bywa często zawodne. Po drugie, czy aby na pewno Gierko to imię niemieckie, czy też np. skrót imienia Jeremiasz bądź Hieronim?

¹⁵ Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regist]; APWr. Rep. 107, nr 9 = CDS XVI, nr 3301 [regist]; M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 39; J. HORWAT: *Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r.* Rzeszów 2002, s. 425; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 232; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien zur Geschichte Oppelns als herzoglicher Residenzstadt im Mittelalter*. Berlin 1995, s. 390.

¹⁶ APWr. Rep. 91, nr 169 = CDS XVI, nr 3325 [regist].

¹⁷ D 370, s. 149 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 53 = CDS XVI, nr 2995 [regist].

Po śmierci księcia Ninogniew przeszedł na dwór jego syna Bolka II, gdzie też pełnił urząd sędziego co najmniej do 20 czerwca 1332 roku¹⁸. W tym samym okresie (13 marca 1322 roku) jako sędzia opolski został odnotowany Paszek, który był bratem biskupa krakowskiego Nankera¹⁹. Następcą Ninogniewa był Bełdo z Prószkowa. W latach 1316—1329 pełnił on funkcję podłowczego księcia Bolka II opolskiego²⁰, a następnie w latach 1343—1345 był sędzią²¹. Zapewne po jego śmierci urząd ten przejął Andrzej z Groszowic, który w 1347 roku rozstrzygał spór między Mirzanem z Prószkowa a Waclawą, wdową po Teodoryku z Modzurowa, o 5 łanów znajdujących się w tej wsi. Wówczas podsędkiem był bliżej nieznany Leszek²².

W tym czasie na dworze księcia Alberta sędzią dworskim był Waclaw Żabka. Z tym tytułem był poświadczony dwukrotnie: 21 czerwca 1323 roku oraz 23 stycznia 1330 roku²³. Przez wiele lat na dokumentach tego księcia nie pojawił się żaden sędzia. Dopiero 19 maja 1361 roku wśród świadków dokumentu znalazł się sędzia Jarosław²⁴, który mógł być tożsamy z Jarosławem Czonkiem bądź Jarosławem z Zacharzowic. Swoją funkcję pełnił co najmniej do 22 stycznia 1366 roku²⁵. Na dworze niemodlińskim nie został odnotowany żaden sędzia dworski. W późniejszych latach urząd ten zanika na rzecz sędziów ziemskich²⁶.

Z pozostałych urzędników dworskich niewielu pojawiało się w źródłach, co nie oznacza, że urzędy takie jak cześnik czy stolnik zanikły, lecz raczej, że osoby je piastujące nie potwierdzały książęcych dokumentów. Z pierwszej połowy XIV wieku znany jest tylko jeden podłowczy — Bełdo z Prószkowa. Z tym tytu-

¹⁸ APWr. Rep. 4f, nr 65a = CDS XVIII, nr 3937 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 203 = CDS XVIII, nr 4090 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 204 = CDS XVIII, nr 4091 [regest]; APO. Am Opola, nr 37; APWr. Rep. 85, nr 18a = CDS I, nr 29 = CDS XVI, nr 4461 [regest]; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329; *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs der Städte und der Einführung und Verbreitung Deutscher Kolonisten und Rechte in Schlesien und der Ober-Lausitz*. Hrsg. G.A. TZSCHOPPE, G.A. STENZEL. Hamburg 1832, nr 132; CDS VI, nr 9 [regest].

¹⁹ KDKK I, nr 124 = CDS XVIII, nr 4197 [informacja].

²⁰ CDS XVIII, nr 3566; APO. Am Opola, nr 37; CDS I, nr 29; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 388—389, 440—441 (z pominięciem dokumentu z 1329 roku).

²¹ APWr. Rep. 108, nr 3; CDS I, nr 35; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 388—389.

²² Sommerberg I, s. 971 = RŚ. T. 2, nr 105 [regest] = NKKO, s. 166—167, nr 156 [regest].

²³ APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 86, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest]; CDS VI, nr 7 [regest] = CDS XXII, nr 4952 [regest].

²⁴ D 370, s. 79—80.

²⁵ CDS VI, nr 34 [regest].

²⁶ Dla porównania przemiany w sądownictwie księstwa cieszyńskiego miały miejsce dopiero w późnym średniowieczu, zob. W. GOJNICZEK: *Urzędy książęce i ziemskie w ustroju księstwa cieszyńskiego (1477—1653)*. Katowice 2014, s. 221—223.

łem został odnotowany między 1 kwietnia 1316 roku a 1 września 1325 roku²⁷. Funkcją łowczego (*venator*) i podłowczego (*subvenator*) było organizowanie polowań księcia oraz pilnowanie książęcych lasów przed kłusownikami. Prawdopodobnie w tym czasie zanikł już urząd łowczego i cały ciężar obowiązków „łowieckich” spoczął na barkach podłowczego²⁸. Wiadomo także, że książę miał swoich zarządców/włodarzy (łac. *procurator*), którzy najpewniej zarządzali dobrami książęcymi, w tym pobierali cła i daniny²⁹. Od 1294 roku był nim Gierko, któremu książę nadał folwark w Tomicach oraz folwark we Wroninie i 30 łanów we wsi Dębie wraz z 4 łanami lasów i prawem bartniczym³⁰. Jedyną czynnością prawną, którą jako zarządca wykonał, było wyznaczenie granic państwisk mieszczan krapkowickich³¹. Po raz ostatni zarządca wystąpił jako jeden z sędziów w sporze między zakonnikami z Lubiąża a Adamem z Pisarzowic, co miało miejsce 25 sierpnia 1301 roku³². Zapewne po jego śmierci nowym włodarzem został współwłaściciel Dębia Adam zwany Thulecz, odnotowany z tym tytułem 25 maja 1304 roku³³. Ostatnim zarządcą tego księcia był bliżej nieznany Jasiek, świadek dokumentu wystawionego 1 września 1310 roku³⁴. Pierwszym znanym włodarzem Bolka II był Jan (1322 r.)³⁵. Za rządów Bolka II pojawił się prokurator ziemi opolskiej o imieniu Bertold, zapewne tożsamy z pracownikiem kancelarii tego księcia³⁶. Kolejnym zarządcą był Gerlach, odnotowany w 1348 roku³⁷. W księstwie strzeleckim za czasów księcia Alberta znamy 3 zarządców. W 1323 roku był nim bliżej nieznany Piotr³⁸. Następnym zarządcą pojawił się dopiero w 1342 roku, był nim wówczas książęcy kapelan Mikołaj³⁹. Później

27 CDS XVIII, nr 3566; APO. Am Opola, nr 37; CDS I, nr 29; D. VELDTROP: *Prosopographische Studien...*, s. 388—389, 440—441.

28 W. DOMINIAK: *Ostatni władca Górnego Śląska...*, s. 105—106.

29 J. TĘGOWSKI: *O włodarzach w Polsce XIII wieku*. „Studia i Materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza” 1983. T. 15, s. 5—17.

30 SUB. Bd. 6, nr 174, 175, 328.

31 SUB. Bd. 6, nr 157.

32 APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest].

33 APWr. Rep. 4f, nr 55b = CDS XVI, nr 2792 [regest].

34 Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regest].

35 APO. Am Opola, nr 37.

36 APWr. Rep. 108, nr 3 = RŚ. T. 1, nr 56; D. VELDTROP: *Prosopographische Studien...*, s. 467; I. PIETRZYK: *Funkcjonowanie górnośląskich kancelarii książęcych w XIV wieku na przykładzie kancelarii książąt opolskich — Bolesława II i Bolesława III*. W: *Przełomy w historii. XVI Powszechny Zjazd Historyków Polskich, Wrocław 15—18 września 1999 roku. Pamiątniki*. T. 3. Cz. 1. Red. K. RUCHNIEWICZ, J. TYSZKIEWICZ, W. WRZESIŃSKI. Wrocław 2001, s. 370.

37 RŚ. T. 1, nr 714.

38 APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest].

39 APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

funkcję tę przejął Hinko, poświadczony z tym urzędem od 21 marca 1350 roku do 29 września 1354 roku⁴⁰. W późniejszym czasie włodarze stali się urzędnikami podległymi staroście i zostali przeze mnie omówieni w podrozdziale dotyczącym urzędników lokalnych.

W połowie XIV wieku w poszczególnych księstwach rządzonych przez potomków Bolesława I miały miejsce przekształcenia urzędów na wzór krajów ościennych. Największe wpływy pochodziły najpewniej z Czech, z uwagi na relacje książąt śląskich z władcami Pragi. Wpływ na zmiany mogły mieć częste pobyty poszczególnych Piastów na dworze cesarskim, na którym pełnili oni nie-rzadko funkcje dworskie. Na dworze Karola IV przebywali Bolko II wraz z synem Bolkiem III i bratem stryjcznym Bolkiem II niemodlińskim. Dwaj ostatni byli sędziami dworskimi. Z uwagi na powyższe należy zadać pytanie: kiedy nastąpiły zmiany w tych księstwach? W latach sześćdziesiątych XIV wieku widać jeszcze sędziów dworskich w księstwie niemodlińskim i strzeleckim⁴¹. W księstwie niemodlińskim w 1369 roku pojawia się sędzia ziemski. Można zatem założyć, że w tym księstwie przekształcenia w strukturze urzędów nastąpiły na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XIV wieku. Nie wiadomo jednak, kiedy nastąpiło to w księstwie strzeleckim. Nowa struktura urzędów dworskich jest widoczna po śmierci Alberta, ale nie można wykluczyć, że zmiany dokonały się wcześniej. W księstwie opolskim nastąpiło to za rządów Bolka III i Władysława Opolczyka, najpóźniej na początku lat siedemdziesiątych XIV wieku, choć można także przyjąć, że zmiany w strukturze urzędów dworskich nastąpiły równoległe ze zmianami w strukturze urzędów lokalnych, a więc w połowie XIV wieku⁴². Podczas panowania księcia Władysława widać płynność w strukturze urzędniczej, co świadczy, że po przekształceniach hierarchia urzędów dworskich dopiero się krystalizowała⁴³. Najważniejszą zmianą był zanik urzędu palatyna. W drugiej połowie XIV wieku na czele dworu stał marszałek (w czasach Władysława Opolczyka i jego bratanków określany także jako ochmistrz). Analogicznie do innych księstw, marszałek zarządzał dworem oraz dowodził oddziałem przybocznym książąt. Pierwszym znanym zarządcą dworu Władysława Opolczyka był ochmistrz Bohunko Czech (1373 r.)⁴⁴. Po nim funkcję tę przejął Jan Schoff, tytułowany

⁴⁰ CDS VI, nr 17, 19, 21, 22 [regesty]; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv Turawa, Kreis Oppeln*. Hrsg. W. KRAUSE. „Oppelner Heimatblatt” 1934. Jd. 10, nr 1, s. 4 [niedokładny regest].

⁴¹ D 370, s. 79—80; CDS VI, nr 29, 34 [regesty]. O pobycie tych książąt na dworze Karola IV, zob. I. PANIC: *Książęta opolscy, niemodlińscy i strzeleccy na dworze Karola IV*. „Kwartalnik Opol-ski” 1989. R. 35, s. 34—45.

⁴² Zob. niżej.

⁴³ J. SPERKA: *Władysław książę opolski, wieluński, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330 — 8 lub 18 maja 1401)*. Kraków 2012, s. 292.

⁴⁴ IDEM: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 202—203.

w okresie między rokiem 1377 a 1391 zamiennie ochmistrem bądź marszałkiem⁴⁵. Ostatnim znanym ochmistrem/marszałkiem dworu Władysława II był Piotr Hecht z Olšan (1394—1399)⁴⁶. W przypadku tych urzędników bardzo dobrze widać przebieg kariery Jana Schoffa. Był on z księciem od najmłodszych lat, a pierwszym znanym urzędem, jaki otrzymał od Władysława Opolczyka, było podskarbiostwo. Kilka lat później awansował na urząd marszałka dworu. Obok najwyższej funkcji dworskiej pełnił także urząd ziemski — burgrabiego bolesławieckiego — a później objął starostwo wieluńskie. W latach 1378—1388 ochmistrem księżnej Ofki był Franczek z Borzygniewa⁴⁷.

Niestety, nie przetrwał żaden dokument, w którym pojawili się jacyś urzędnicy dworscy Bolka III, z wyjątkiem pracowników kancelarii⁴⁸. Na dworze jego syna Bolka IV dworem początkowo zarządzał ochmistrz, którym 21 maja 1394 roku był Nasiębór z Kępy⁴⁹. W kolejnych dokumentach brakuje informacji o ochmistrach, co nie oznacza, że urząd ten został zlikwidowany⁵⁰. 15 września 1410 roku funkcję ochmistrzyni dworu księżnej Ofki pełniła Małgorzata Radłowa z Lasowic⁵¹.

W późniejszym okresie najważniejszą osobę na dworze określano mianem marszałka. Pierwszym znanym marszałkiem księcia Bernarda był Pełka ze Skorkowa, odnotowany 2 października 1412 roku⁵². Piętnaście lat później wraz z Bernardem oraz innymi książętami zatwierdził przywilej dla Żydów⁵³. Jako marszałek poświadczył również dokumenty tego Piasta od 1431 roku

⁴⁵ Ibidem, s. 252—255.

⁴⁶ K. NEITMAN: *Die Pfandverträge des Deutschen Ordens in Preussen*. „Zeitschrift für Ostforschung” 1992. Bd. 41, nr 2j; CDS I, nr 72; CDS VI, nr 88 [regest].

⁴⁷ Jerzy Sperka uznał, że początkowo był ochmistrem księżnej Ofki, a następnie awansował na ochmistra dworu samego księcia, zob. J. SPERKA: *Władysław książę opolski...*, s. 224. Na dokumencie z 9 sierpnia 1382 roku został on jednak nazwany *magistro curie nostre*, a na kolejnym wystawionym tego samego dnia, z tą samą listą świadków, został już nazwany *magistro curie nostre ducisse*, zob. ZDP. T. 1, nr 13, 14. Można to tłumaczyć dwojako: w pierwszym dokumencie pisarz pominął słowo *ducisse* albo Franczek był ochmistrem zarówno księcia, jak i księżnej.

⁴⁸ O kancelarii tego księcia, zob. I. PIETRZYK: *Funkcjonowanie górnośląskich kancelarii...*, s. 367—376.

⁴⁹ K. NEITMAN: *Die Pfandverträge...*, nr 2j.

⁵⁰ Możliwe, że na dokumentach ochmistrowie byli zapisywani bez urzędu, gdyż Nasiębór z Kępy w tym samym roku został odnotowany jako ochmistrz, na innym dokumencie występuje bez tego tytułu, zob. DB. Bd. 1. Th. 1, s. 62—63.

⁵¹ APWr. Rep. 107, nr 76 = CDS I, nr 86; S. PIERZCHAŁANKA-JESKOWA: *Dzieje klasztoru w Czarnewosie na Śląsku w wiekach średnich*. „Roczniki Historyczne” 1928. T. 4, s. 65; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 447; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 251.

⁵² APO. Am Kluczborka, nr 8. D. Veldtrup uznał go błędnie za marszałka Bolka V, który miał pełnić tę funkcję w 1431 roku, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 450.

⁵³ APWr. Rep. 4f, nr 9.

do 1437 roku⁵⁴. Jego rolę podkreśla fakt reprezentowania księcia w okresie wojen husyckich. 15 października 1434 roku był z ramienia Bernarda niemodlińskiego sędzią polubownym wraz ze Zbigniewem Strzałą z Rudna w sporze między księciem opolskim, księciem raciborskim, księciem cieszyńskim i księżną oświęcimską a biskupem krakowskim i kasztelanem sądeckim⁵⁵. 11 grudnia tego roku gwarantował wykupienie przez biskupa wrocławskiego i Bernarda niemodlińskiego Otmuchowa z rąk husytów⁵⁶. W 1436 roku był natomiast sędzią w sporze między Bernardem niemodlińskim a Mikołajem Korniczem Sistrzeńcem⁵⁷. Na stanowisku zastąpił go nie później niż 1 lutego 1439 roku Mikołaj Zwojski⁵⁸. Był on ostatnim znanym marszałkiem dworu tego księcia, odnotowywanym aż do 1450 roku⁵⁹. Prawdopodobnie po jego śmierci (po 6 października 1454 roku) na krótko marszałkiem był ponownie Pełka, który z tym tytułem został poświadczony w 1456 roku⁶⁰.

Zupełnie inaczej wyglądała sytuacja marszałka na dworze księcia głogóweckiego Bolka V. Za jego rządów znany jest tylko jeden, długoletni marszałek Wacław Sondzia z Suchej. Pochodził on z okręgu strzeleckiego, a w otoczeniu księcia głogóweckiego pojawił się zapewne po zakupieniu 20 sierpnia 1430 roku wsi Skrzypiec w okręgu prudnickim⁶¹. Z tytułem marszałka pierwszy raz pojawił się 12 września 1435 roku⁶². Swój urząd pełnił co najmniej do 21 czerwca 1455 roku⁶³. Później znika ze źródeł i aż do śmierci Wołoszka w dokumentach nie pojawia się już żadna osoba z tytułem marszałka. Wieloletnie pełnienie urzędu oznacza, że był ważną osobą w Głogówku, choć nie wiadomo, dlaczego awansował na urząd marszałka, gdyż jego rodzina nie pochodziła z terenów

⁵⁴ CDS XXXIII, s. 33 nr 13; CDS I, nr 112; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 5; APWr. Rep. 3, nr 512; APO. Am Olesna, nr 2; L. MUSIOŁ: *Lubliniec. Monografia historyczna parafii lublinieckiej*. Bmw. 1956. Mps w archiwum Parafii św. Mikołaja w Lublińcu, s. 68—69.

⁵⁵ ZDM. Cz. 2, nr 469.

⁵⁶ SRS VI, nr 203.

⁵⁷ CDS VI, nr 193.

⁵⁸ L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 68; CDS VI, nr 198.

⁵⁹ CDS VI, nr 212, 217; CDS I, nr 116; J. PILNÁČEK: *Rody starého Slezska*. D. 1. Brno 1991, s. 49; D. 5, s. 1438.

⁶⁰ J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 924. Pozostałe informacje o dokumencie, zob. IDEM: *Rody...*, D. 2, s. 558. Z uwagi na drugą kadencję Pełki na tym stanowisku możliwe jest, że sam dokument był falsyfikatem.

⁶¹ CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42. 17 marca 1431 roku potwierdził to drugi z właścicieli zastawu prudnickiego — Bernard niemodliński, zob. Ibidem, s. 33, nr 13.

⁶² CDS XXXIII, s. 33, nr 14.

⁶³ APO. Akta podworskie z Chrzelic (powiat Prudnik) z 1758 roku, k. 38a—39; T. KONIETZNY: *Piasten-Urkunden aus dem Kreise Neustadt O.-G.* „Beiträge zur Heimatkunde Oberschlesiens” 1931, nr 2; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt in Oberschlesien*. Neustadt 1870, s. 64; CDS XXXIII, s. 34, nr 15; LuBS. Bd. 2, s. 330—331; CDS VI, nr 194, 226; CDS I, nr 127, APWr. Rep. 4f, nr 431i; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1218.

wówczas kontrolowanych przez Bolka V ani nie była znaczącą rodziną w okręgu strzeleckim, skąd przybył Wacław Sondzia.

Niestety, brakuje informacji o marszałku na dworze Jana Kropidły, Bolka IV i Mikołaja I (do 1460 roku). Prawdopodobnie na ich dworach byli marszałkowie, lecz nie zapisywano na dokumentach ich tytułu bądź też nie świadkowali na nich. Jedynie w przypadku księcia Jana można to wytłumaczyć niepowołaniem nikogo na ten urząd, gdyż Kropidło jako biskup częściej przebywał w swojej diecezji i możliwe, że nie posiadał typowego książęcego dworu⁶⁴. Pierwszy znany marszałek Mikołaja I pojawił się dopiero na dokumencie z 15 lutego 1461 roku i był nim wówczas Jan Grosik⁶⁵.

Niewiele informacji pozostało o innych urzędnikach dworskich od końca XIV wieku. Na dworze księcia Władysława II został odnotowany zarządca dworu Henryk Rosenaw z Reńskiej Wsi (1387), który pomagał ochmistrzowi/marszałkowi. Kolejnym urzędnikiem był podskarbi Jan Schoff (1375), który zajmował się sprawami finansowymi, nie wiadomo jednak, jakie były dokładne jego kompetencje. Mógł samodzielnie sprawować pieczę nad skarbem bądź też mógł być niższym urzędnikiem podległym marszałkowi lub skarbnikowi. W dokumentach tego księcia wspomniano ponadto o podczaszym Witku (1378), podłowczym Gezonie (1383) oraz sokolniku Henryku Polaku (1386)⁶⁶. Kuchmistrz pojawia się dopiero w 1383 roku na dokumencie księżnej wdowy Eufemii niemodlińskiej. Był nim wówczas Guncelin Dreske⁶⁷. Miał on zarządzać kuchnią władcy, czyli dbać o jej odpowiednie zaopatrzenie oraz nadzorować służbę kuchenną⁶⁸. Kiedy w 1414 roku książę Bernard udał się na wojnę przeciwko państwu krzyżackiemu, towarzyszył mu wówczas także jego dwór. Z listów wypowiednich wiadomo, że kuchmistrem (*Kuchmeister*) był bliżej nieznany Piotr Wolda⁶⁹. Drugim urzędnikiem dworskim, który pojawił się tylko w tym roku, był Paszek z Sagen, pełniący funkcję komornika (*Kammermeister*)⁷⁰. Kuchmistrz (*magistro coquine*) Stanisław został odnotowany w 1429 roku⁷¹. Jeden raz został odnotowany w 1434 roku podkomorzy księcia Bernarda o imieniu Grzegorz, który pełnił jednocześnie

⁶⁴ Jedynym opolskim urzędnikiem Jana był pisarz, zob. Aneks.

⁶⁵ CDS VI, nr 252.

⁶⁶ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 45—47.

⁶⁷ CDS I, nr 47.

⁶⁸ Takie funkcje mieli kuchmistrowie na innych dworach, zob. D. ADAMSKA-HEŚ: *Urzędnicy nadworni księżnej Agnieszki w latach 1368—1392*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2009. R. 64, s. 295; B. CZWOJDRAK: *Zofia Holszańska. Studium o dworze i roli królowej w późnośrednio-wiecznej Polsce*. Warszawa 2012, s. 97.

⁶⁹ OBA 2111, s. 11.

⁷⁰ OBA 2111, s. 12.

⁷¹ APWr. Rep. 72, nr 7.

funkcję pisarza⁷². Komornik jako niższy urzędnik pojawił się także w drugiej połowie XIV wieku. Wiadomo, że komornikiem księżnej wdowy Agnieszki strzeleckiej był w 1375 roku Munssio Boruta, zwany Staszkiem⁷³. Komornikiem księżnej wdowy Eufemii niemodlińskiej był w 1383 roku Mikołaj⁷⁴. W 1427 roku został odnotowany łowczy (*Jäger*) Bolka IV o imieniu Swanske⁷⁵. Brak informacji o pozostałych urzędach może świadczyć o tym, że nie każdy książę powoływał swoich ludzi na poszczególne urzędy dworskie bądź też nie znajdowali się oni na listach świadków. Niestety uniemożliwia to przyjrzenie się temu, w jaki sposób pełnienie funkcji dworskich wpływało na dalszą karierę młodych rycerzy.

Na dworze przebywali także domownicy (*familiars*). Nie byli to urzędnicy, lecz osoby, które przeważnie były na dworze, ale nie pełniły na nim żadnych funkcji. Do tej grupy należeli przede wszystkim niezamożni rycerze, którzy ze służbą u boku książąt wiązali nadzieje na późniejsze darowizny. Także młodszy przedstawiciele znaczących rodów czasowo byli książęcymi domownikami, którzy podczas pobytu na dworze mogli poznać odpowiednie obyczaje. Domownikami księżnej Ofki byli Jan Groszkowski⁷⁶, Mikołaj Eychholcz oraz Ludwik Stange⁷⁷. Domownikami Bolka V i jego małżonki byli w 1427 roku Michał Bes z Błazejowic oraz Mikołaj ze Sławniowa⁷⁸, a domownikami księcia Bernarda byli bliżej nieznani Lenart i Mikołaj⁷⁹.

Częścią dworu książęcego była kancelaria. Na jej czele stał zazwyczaj kanclerz, któremu podlegali protonotariusze i pisarze. Taka hierarchia występowała na przykład na dworze Władysława Opolczyka⁸⁰. Podobnie było w XIII wieku, z tą różnicą, że nie istniał urząd kanclerza⁸¹. Na początku XIV wieku dokumenty spisywali pisarze, notariusze bądź protonotariusze. Od 1294 roku do 1308 roku dokumenty spisywał kanonik polski Werner⁸². Razem z nim aż do śmierci księcia

⁷² CDS I, s. nr 112.

⁷³ CDS VI, nr 55.

⁷⁴ CDS I, nr 47.

⁷⁵ CDS VI, nr 176.

⁷⁶ Takie określenia na dwóch dokumentach, zob. APWr. Rep. 107, nr 73; CDS I, nr 88.

⁷⁷ APWr. Rep. 107, nr 81. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 407.

⁷⁸ SPPP. T. 2, nr 2122, 2123.

⁷⁹ CDS VI, nr 176; APWr. Rep. 115, nr 2. Nie byłem w stanie odczytać nazwiska owego Mikołaja.

⁸⁰ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 48—51.

⁸¹ M.L. WÓJCIK: *...dominus Kolhardus Kancellarius... Czy istniał urząd kanclerza na dworze Władysława, księcia opolskiego (1246—1281)? „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1999. R. 54, s. 455—465.*

⁸² APWr. Rep. 91, nr 134—137 = CDS XVI, nr 2664 [regest]; APWr. Rep. 4f, nr 55b = CDS XVI, nr 2792 [regest], APWr. Rep. 4f, 43a = CDS XVI, nr 2978 [regest]; D 370, s. 149 = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 53 = CDS XVI, nr 2995 [regest]. M.L. WÓJCIK: *Dokumenty i kancelarie książąt opolsko-raciborskich do początków XIV wieku*. Wrocław 1999, s. 308—312.

Bolesława w kancelarii pracował Jan z Milic⁸³. W latach 1310—1312 niektóre dokumenty sporządził Henryk z Kluczborka⁸⁴. Wydaje się, że niemal wszyscy pracownicy kancelarii opolskiej na początku XIV wieku byli nierycerskiego pochodzenia, co wiązało się zapewne z brakiem odpowiedniego przygotowania osób rycerskiej kondycji do kierowania książęcą kancelarią. Jan po śmierci Bolesława I sporządził trzy dokumenty dla Bolka II⁸⁵. Raczej nie był tożsamy z Janem, pracownikiem Bolesława Pierworodnego, który sporządzał dokumenty aż do 1321 roku⁸⁶. Późniejsi pisarze i notariusze Bolesława niemodlińskiego i jego synów także byli nierycerskiego pochodzenia⁸⁷. Podobnie w kancelarii Bolka II pracowały w większości osoby niepochodzące z rycerskich rodzin⁸⁸. Panowie z Prószkowa znaleźli się natomiast w kancelarii Alberta strzeleckiego. Pierwszy znany dokument tego księcia spisał 21 czerwca 1323 roku Mirzan z Prószkowa⁸⁹. Dwa lata później pisarzem księcia był bliżej nieznan Jan, ostatni raz wspomniany w 1328 roku⁹⁰. Kolejny dokument wystawiony 23 czerwca 1330 roku sporządził Mysso, możliwe

⁸³ APWr. Rep. 107, nr 6 = CDS XVI, nr 2908 [regest]; CDS XVI, nr 2946, 3017, 3044, 3196, 3304; D 370, s. 29 = DB. Bd. 1. Th. 2, s. 67 = CDS I, nr 23 = CDS XVI, nr 3043 [regest]; APWr. Rep. 91, nr 161 = CDS XVI, nr 3239 [regest]; CDS VI, nr 4; APWr. Rep. 91, nr 169 = CDS XVI, nr 3325 [regest]; APWr. Rep. 108, nr 1 = CDS XVI, nr 3340. M.L. WÓJCİK: *Dokumenty i kancelarie...*, s. 309—312.

⁸⁴ Sommerberg I, s. 945 = CDS XVI, nr 3157 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 9 = CDS XVI, nr 3301 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 11 = CDS XVI, nr 3264 [regest]; M.L. WÓJCİK: *Dokumenty i kancelarie...*, s. 309—312.

⁸⁵ CDS XVIII, nr 3566; APO. Am Opola, nr 37; CDS I, nr 29.

⁸⁶ APWr. Rep. 91, nr 195, 199, 203, 204.

⁸⁷ Jakub (1328): APWr. Rep. 71, nr 19 = CDS I, s. 31—32, nr 31 = CDS XVI, nr 4773 [regest]. Jan, kanonik głogowski (1347): CDS VI, nr 16. Henryk (1357—1380): CDS VI, nr 29; APWr. Rep. 4f, nr 65k = RŚ. T. 3, nr 571 [regest]; *Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs...*, nr 186; CDS VI, nr 47, 49; DB. Bd. 1. Th. 1, s. 58. Jan (1369): APWr. Rep. 4f, nr 29d. Mikołaj Stenkowicz (1376): CDS VI, nr 56.

⁸⁸ Pisarze bądź notariusze: Jan (1316—1325) CDS XVIII, nr 3566; APO. Am Opola, nr 37; CDS I, nr 29; D. VELDTROP: *Prosopographische Studien...*, s. 475. Bertold (1325—1345): CDS VI, nr 9; CDS I, nr 29, 35; APO. Am Opola, nr 37; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329; APWr. Rep. 107, nr 18 = CDS XXIX, nr 5695 [regest]; D. VELDTROP: *Prosopographische Studien...*, s. 467 (z pominięciem dokumentu z 1329 roku). Henryk (1332—1336): CDS VI, nr 9; APWr. Rep. 4f, nr 65bb = CDS XX, s. 18—19 [regest] = CDS XXIX, nr 5628 [regest]; D. VELDTROP: *Prosopographische Studien...*, s. 472. Zawisza z Gawron ([1343]—1353): CDS I, nr 60, 37; CDS II, s. 160, nr 52; APWr. Rep. 115, nr 105; D. VELDTROP: *Prosopographische Studien...*, s. 490. Stefan, pleban w Sławieciach (1338—1356): RŚ. T. 1, nr 714; CDS I, nr 40; D. VELDTROP: *Prosopographische Studien...*, s. 488. Mikołaj Konrad (1349): D 370, s. 79—80 (urzędnik pomijany w literaturze przedmiotu). O kancelarii Bolka II, zob. I. PIETRZYK: *Funkcjonowanie górnośląskich kancelarii...*, s. 366—367 (nie uwzględniam Racławia, gdyż dokument, rzekomo przez niego sporządzony — CDS VI, nr 5 — to najpewniej falsyfikat).

⁸⁹ APWr. Rep. 85, nr 6 = CDS II, s. 85, nr 9 = CDS XVIII, nr 4270 [regest].

⁹⁰ A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift Himmelwitz*. Breslau 1895, s. 16; CDS II, s. 87, nr 10; ADO. J. PIENTAK: *Beschreibung über die Entstehung des Cistercienser Stifts Himmelwitz und was mit dem am 24. November 1810 aufgehobenen Stifte weiterhin geschehen ist*, s. 5.

jednak, że jest to źle przepisane imię Mirzana⁹¹. Kolejne dokumenty spisał brat Mirzana, Bełdo, który był jednocześnie plebanem strzeleckim⁹². W kancelarii pracował co najmniej od 18 kwietnia 1333 roku do 20 września 1342 roku⁹³. Później został kanonikiem wrocławskim. Po jego odejściu kancelarię strzelecką przejął kapelan i późniejszy pleban w Wiśniczu o imieniu Mikołaj (1350—1366)⁹⁴. Pomagał mu bliżej nieznany Czema⁹⁵.

Następny książę opolski — Bolko III — początkowo korzystał z usług pochodzącego ze Strzelina pisarza o imieniu Jan⁹⁶. W 1378 roku dwa dokumenty spisał Mikołaj Willusch z Gliwic⁹⁷. Kolejne dokumenty, z 6 marca 1380 roku oraz 18 listopada 1381 roku, spisał Mikołaj, zapewne tożsamy z Mikołajem z Gliwic⁹⁸.

Początkowo także Władysław II korzystał jedynie z usług pisarzy, najpierw Macieja (1363)⁹⁹, a potem Mikołaja z Marszowic (1372—1374)¹⁰⁰. Wraz z przejściem nowych ziem książę rozbudował swoją kancelarię, którą kierował protonotariusz, a później kanclerz Jan z Głogowa (1373—1377)¹⁰¹. Jednorazowo z tytułem kanclerza wystąpił Szymon z Ruszkowa (1377), który wcześniej spisał też dwa doku-

⁹¹ CDS VI, nr 7.

⁹² CDS II, s. 88, nr 14; RŚ. T. 1, nr 740; A. NOWACK: *Geschichte der Pfarrei Groß Strehlitz O/S. bis 1795*. Ratibor bdw, s. 14; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 389.

⁹³ CDS VI, nr 10; APWr. Rep. 4f, nr 65bb = CDS XX, s. 18—19 [regest] = CDS XXIX, nr 5628 [regest]; CDS XXX, nr 6426; APWr. Rep. 85, nr 8 = CDS II, s. 88, nr 14 = CDS XXII, nr 6923 [regest].

⁹⁴ Inwentarz 4f, s. 1240, 1241, 1241a, 1241b; CDS VI, nr 17; CDS VI, nr 21, 22, 24, 27, 34; CDS II, s. 90, nr 15, 16; ADO. J. PIENTAK: *Beschreibung...*, s. 8 (początkowo autor kroniki wpisał imię *Joannes*, lecz je skreślił, a po podaniu funkcji kancelaryjnej wpisał imię Mikołaj); D 370, s. 79—80; L. MUSIOŁ: *Lubiniec...*, s. 64—65; D 384, s. 3—4.

⁹⁵ CDS VI, nr 19; A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 19.

⁹⁶ APWr. Rep. 107, nr 16 = RŚ. T. 3, nr 475 [regest]; APWr. Rep. 107, nr 20 = RŚ. T. 3, nr 568 [regest]; APWr. Rep. 108, nr 6 = APWr. Rep. 108, nr 19 [transumpt z 30 października 1514 roku] = RŚ. T. 4, nr 447 [regest z błędną datą] = RŚ. T. 4, nr 677 [regest]; APWr. 4f, nr 65d; MV. T. 3, nr 539 (tu wymieniony jako protonotariusz). D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 475. Omówienie kancelarii księcia Bolka III — lecz tylko na podstawie części dokumentów — przedstawiła I. Pietrzyk, zob. EADEM: *Funkcjonowanie górnośląskich kancelarii...*, s. 371—372.

⁹⁷ AAWr., sygn. M, KK33; Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1. Osoba nieznana D. Veldtrupowi, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 455—490.

⁹⁸ APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380. Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2. Osoba nieznana D. Veldtrupowi, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 455—490. I. Pietrzyk łączy Mikołaja z pracownikiem kancelarii Władysława Opolczyka Mikołajem Tyczkonem, zob. EADEM: *Funkcjonowanie górnośląskich kancelarii...*, s. 371—372.

⁹⁹ CDS VI, nr 30.

¹⁰⁰ ZDM. Cz. 1, nr 139; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 352.

¹⁰¹ Ibidem, s. 352 oraz dokumenty z 1374 i 1389 roku, zob. APWr. Rep. 115, nr 105. L. MUSIOŁ: *Lubiniec...*, s. 66—67.

menty dla księcia opolskiego¹⁰². Następnym kanclerzem był Mikołaj, syn Tyczka z Opola (1377—1386)¹⁰³. W tym okresie z nieznanых powodów między 10 lutego 1385 a 19 stycznia 1386 roku kanclerzem był wcześniejszy kapelan księcia Jan z Żurawia, który po 1387 roku został ponownie kanclerzem księcia¹⁰⁴. Po nim na czele książęcej kancelarii stanął Jerzy Zuchorz z Tarnowa, tytułowany zamiennie protonotariuszem i kanclerzem (1389—1393)¹⁰⁵. Ostatnim kanclerzem tego Piasta był wcześniejszy kapelan małżonki księcia Bernard z Gronowic (1393—1395)¹⁰⁶. Pełnił wtedy jednocześnie funkcję kapelana księcia. Poszczególnych kanclerzy wspierali pisarze. Byli to kolejno Leon (1378)¹⁰⁷, Konstantyn Dejakowicz z Bolestraszyca (1378)¹⁰⁸, Piotr (1382)¹⁰⁹, Henryk Rosenaw z Reńskiej Wsi, późniejszy zarządca książęcego dworu (1386)¹¹⁰, Jerzy (1390)¹¹¹ i Mikołaj Schoncroner, który był jednocześnie altarystą w Karniowie (1389—1390)¹¹². Po utracie znacznej części ziem przez księcia Władysława w jego kancelarii pracowali już tylko pisarze — Jan z Kolnowic, będący jednocześnie plebanem w Łączniku (1399)¹¹³, oraz Piotr Erchbrechheide, pleban w Krapkowicach (1399—1401)¹¹⁴. W kancelarii opolskiej za rządów księcia Władysława II pracowało zdecydowanie więcej osób rycerskiego pochodzenia niż w kancelariach wcześniejszych książąt (Maciej z Marszowic, Jan z Żurawia, Jerzy Zuchorz z Tarnowa, Bernard z Gronowic, Henryk Rosenaw z Reńskiej Wsi). Niemal wszyscy obrali początkowo karierę duchowną, a po odejściu z kancelarii otrzymywali od księcia prebendy w kolegiatach opolskiej i głogóweckiej¹¹⁵.

W kancelarii księżnej Ofki znany jest tylko jeden pisarz. Był nim Piotr Dambrowa z Gubina, który spisał wszystkie znane dokumenty księżnej, począwszy

¹⁰² ZDM. Cz. 4, nr 1033; A. MARZEC: *Szymon z Ruszkowa. Z badań nad personelem kancelarii królewskiej w czternastowiecznej Polsce*. W: *Ecclesia, regnum, fontes. Studia z dziejów średniowiecza. Prace ofiarowane prof. Marii Koczerskiej*. Red. R. MICHAŁOWSKI, S. GAWŁAS, K. GOŁĄBEK, M.A. JANICKI, P. WĘCOWSKI, M. PIBER-ZBIERANOWSKA. Warszawa 2014, s. 231.

¹⁰³ ZDP. T. 1, nr 8, 18; CDS I, nr 48; CDS XXXIII, s. 104, nr 3.

¹⁰⁴ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 48—50, 257—259.

¹⁰⁵ Ibidem, s. 50—51; L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 66—67.

¹⁰⁶ CDS VI, nr 80, J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 352.

¹⁰⁷ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

¹⁰⁸ AGZ. T. 7, nr 13; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

¹⁰⁹ ZDP. T. 1, nr 12, 13; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

¹¹⁰ CDS VI, nr 71; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

¹¹¹ Ibidem, s. 353.

¹¹² CDS XXXIII, s. 143, nr 7; APWr. Rep. 4f, nr 43; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

¹¹³ CDS I, nr 72; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 74; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

¹¹⁴ CDS VI, nr 86; APWr. Rep. 107, nr 52; CDS I, nr 76; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

¹¹⁵ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 41—51, 192—194.

od 11 lutego 1410 roku aż do 2 czerwca 1418 roku¹¹⁶. Po jej śmierci, która nastąpiła w 1418 roku, sporządził dokument dla Bolka IV i Bernarda niemodlińskiego wystawiony w Głogówku 12 października 1418 roku¹¹⁷.

W kancelariach następców księcia Władysława osoby z tytułem kanclerza występowały sporadycznie, a na niektórych dworach nie zostały odnotowane ani razu. Wynikało to zapewne ze znacznego rozdrobnienia księstwa, co nie wymuszało u poszczególnych Piastów wystawiania znacznej liczby dokumentów. Dyplomy Jana Kropidły sporządzali Jan z Wrzosek (1382)¹¹⁸ oraz mieszczanie Piotr Hufer z Białej (1386—1388) i Mikołaj Kechlicz z Lewina (1393)¹¹⁹.

Podobnie jak w przypadku kancelarii Jana Kropidły i księżnej Ofki, także w kancelarii Bolka IV nie został odnotowany żaden kanclerz. Pierwszy znany dokument tego Piasta wystawiony 11 listopada 1387 roku sporządził Jan Feyge, który posiadał najpewniej mieszczańskie pochodzenie¹²⁰. Podczas rządów w Niemodlinie dokumenty dla Bolka IV w okresie od 1389 do 1390 roku spisywał Jan Ullman Irrenberg, pleban niemodliński i zarazem kapelan książęcy, pochodzący z rycerskiej rodziny przybyłej na tereny Śląska wiek wcześniej z Miśni¹²¹. Najpewniej wkrótce potem zmarł, gdyż 5 czerwca 1391 roku książę skorzystał z usług Piotra z Białej, etatowego pisarza Jana Kropidły¹²². W styczniu 1393 roku dokument wystawiony wspólnie przez księcia Jana i Bolka IV spisał pisarz nadworny Mikołaj Kechlicz z Lewina¹²³, a w sierpniu Mikołaj, zapewne tożsamy z Kechliczem¹²⁴. W kancelarii nie przebywał jednak długo,

¹¹⁶ CDS VI, nr 115, 146; APWr. Rep. 4f, nr 54b; CDS XXXIII, s. 147, nr 20; CDS I, nr 127; CDS XXXIII, s. 148, nr 24, 25; S. KOSZYK: *Dokumenty pergaminowe Archiwum Miejskiego w Opolu*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1950. R. 5, s. 104, nr 16.

¹¹⁷ A. KNOBLICH: *Bermertungen, Ergänzungen und Berichtigungen zu neueren Schriften auf dem Gebiete der Geschichte*. Dr. Wattenbach, Nekrolog von Heinrichau. *Zeitschrift IV*. Zu S. 305 Anm. 1. ZFGS 1871. Bd. 10, s. 497.

¹¹⁸ APWr. Rep. 4f, nr 72aa.

¹¹⁹ CDS VI, nr 72; W. SCHULTE: *Kleine Beiträge zur Geschichte Oberschlesiens*. „Oberschlesische Heimat” 1908. Bd. 4, s. 194—195; APWr. Rep. 4f, nr 74; Rep. 4f, nr 74; CDS I, nr 56; APWr. Rep. 4f, nr 54aa.

¹²⁰ DB. Bd 1. Th. 2, s. 73—74.

¹²¹ T. JUREK: *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*. Poznań 1998, s. 237—238; J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau*. Bd. 2. Breslau 1864, s. 870—874; CDS VI, nr 75. D. Veldtrup, a za nim R. Sękowski błędnie uznał Jana za pisarza Władysława Opolczyka. Spisywał on jednak wyłącznie dokumenty dla jego bratanka, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 472; R. SĘKOWSKI: *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*. T. 3. Katowice 2003, s. 220.

¹²² CDS I, nr 56.

¹²³ DB. Bd 1. Th. 3, s. 124—125.

¹²⁴ APWr. Rep. 4f, nr 43d.

gdyż nie później niż 17 lutego 1397 roku jego miejsce zajął mieszczanin Jakub Adalbert¹²⁵. Później został plebanem w Skorogoszczu i z tym tytułem sporządzał kolejne dokumenty, aż do 22 sierpnia 1407 roku¹²⁶. W tym czasie kancelarię Bolka IV tworzyło najprawdopodobniej dwóch pisarzy. W 1400 roku plebanowi Skorogoszczy pomagał Henryk Stange, a rok później — Paweł Godfryd¹²⁷. Po śmierci Władysława Opolczyka Jakuba Adalberta wspomagał natomiast pleban Krapkowic Piotr von Erbrechtisheide, który wcześniej był pisarzem księcia Władysława II¹²⁸. Piotr spisał jeden dokument księcia Bolka IV z 30 maja 1404 roku. W 1405 roku otrzymał nominację na altarystę nyskiego¹²⁹ i odszedł z książęcej kancelarii. Po Jakubie Adalbercie na czele kancelarii Bolka IV stanął Mikołaj Schaffer. Schafferowie należeli do elity mieszczańskiej w Opolu, a w XV wieku stali się właścicielami kilku wsi. Mikołaj kształcił się na Akademii Krakowskiej, gdzie w 1406 roku otrzymał bakalaureat¹³⁰. Co najmniej od 10 września 1410 roku do 12 grudnia 1421 roku był pisarzem tego księcia¹³¹. Później pojawił się jeszcze jako świadek na dyplomach Bolka IV, lecz bez podania pełnionej funkcji¹³². W tym czasie Mikołajowi w kancelarii pomagali mający rycerskie pochodzenie Mikołaj z Kępy, który sporządził dokument z 3 lutego 1413 roku¹³³, pleban skorogoski o imieniu Mikołaj, spod ręki którego wyszedł dokument z 13 sierpnia 1419 roku¹³⁴, a następnie Henryk Nostiz, pisarz od 1421 roku do 1423 roku¹³⁵.

¹²⁵ APWr. Rep. 107, nr 43.

¹²⁶ CDS I, nr 68, 77, APWr. Rep. 107, nr 51, 62, 67, 68, Rep. 4f, nr 12; APWr. Rep. 4f, nr 84h; APWr. Rep. 4f, nr 84i; CDS VI, nr 96, 106, 111. Przyjmuję za D. Veldtrupem identyczność Jakuba Adalberta z Jakubem, plebanem w Skorogoszczu, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 474. Zdaniem tego historyka Jakub ostatni dokument spisał jednak 15 listopada 1405 roku.

¹²⁷ CDS VI, nr 90, 91.

¹²⁸ AS I, nr 155; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 485; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 353.

¹²⁹ CDS VI, nr 103; AS I, nr 155.

¹³⁰ S. KOSZYK: *Civis opoliensis sum (Studenci opolscy na uniwersytetach europejskich do końca XVIII wieku)*. „Kwartalnik Opolski” 1986. T. 4, s. 118; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 482.

¹³¹ APWr. Rep. 4f, nr 84 k; Rep. 107, nr 86, 90, 99, 109; CDS VI, nr 129, 130, 135a. Na kilku dokumentach wymieniony bez tytułu, a 24 sierpnia 1412 roku określił siebie jako pisarz nadworny, zob. CDS VI, nr 129.

¹³² CDS I, nr 111; APWr. Rep. 4f, nr 43aa.

¹³³ APWr. Rep. 4f, nr 13.

¹³⁴ Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3.

¹³⁵ APWr. Rep. 107, nr 107; CDS VI, nr 159, 160, 169 (na trzech ostatnich dokumentach nie jest podana jego funkcja, lecz znajduje się informacja, że polecono mu spisać dokument). D. Veldtrup zna tylko jeden dokument sporządzony przez Henryka, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 473.

Kolejnym kierownikiem tej kancelarii był Jerzy Jan Schaffer, brat Mikołaja¹³⁶, który także studiował w Krakowie¹³⁷. Był pisarzem co najmniej od 1423 do 1427 roku¹³⁸. Następcą Jerzego Schaffera był bliżej nieznany Mikołaj¹³⁹, a następnie Mateusz, syn Mikołaja z Opola, także absolwent Akademii Krakowskiej¹⁴⁰. Dla księcia opolskiego spisał on dwa dokumenty z 1432 roku¹⁴¹. Po śmierci Bolka IV przeszedł do kancelarii jego młodszych synów: Jana i Mikołaja, dla których sporządzał dokumenty od 15 października 1437 roku aż do 18 lutego 1443 roku¹⁴². Był także kapelanem i kustoszem w Opolu¹⁴³. Później odszedł z kancelarii i żył co najmniej do 1461 roku¹⁴⁴. Ostatnie trzy dokumenty dla Bolka IV spisał Tomasz Daberer¹⁴⁵.

Za rządów Bolka IV kancelarię tworzyli niemal wyłącznie mieszczenie, głównie opolscy. Mogło się to wiązać ze stałym przebywaniem tego księcia w Opolu i dobrą znajomością tamtejszych elit. Na przykładzie Schafferów czy Mateusza, syna Mikołaja, widać, że kariera w kancelarii opolskiej wiodła z miasta do Akademii Krakowskiej, a następnie do kancelarii książęcej. Rycerstwo opolskie sporadycznie pełniło funkcje kancelaryjne.

Kancelarię Mikołaja I po Mateuszu z Opola przejął najpewniej wójt Opola Hincza¹⁴⁶. Dla tego księcia spisał dwa dokumenty z 1447 roku¹⁴⁷. Mimo że na żadnym z nich nie określił siebie jako pisarza, należy go uznać za pracownika książęcej kancelarii, gdyż w ciągu czterech lat jako jedyny sporządzał dokumenty dla tego Piasta. Jeden dyplom z 6 lutego 1446 roku spisał Mateusz¹⁴⁸. Kolejne dokumenty księcia opolskiego spisywał Jan (1456—1459), który był jednocześnie pisarzem miejskim, oraz Jan z Prószkowa (od 17 listopada 1457 roku)¹⁴⁹,

¹³⁶ Na dokumencie Bolka IV z 7 kwietnia 1434 roku Mikołaj i Jerzy są określani jako bracia, zob. APWr. Rep. 4f, nr 43aa.

¹³⁷ D. VELDRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 470.

¹³⁸ APWr. Rep. 107, nr 115; CDDT, nr 159; CDS VI, nr 176, 207.

¹³⁹ APWr. Rep. 72, nr 7.

¹⁴⁰ D. VELDRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 480.

¹⁴¹ CDS VI, nr 183, 184.

¹⁴² CDS VI, nr 196, 207, 208, 209; APWr. Rep. 4f, nr 11e; CDS IX, nr 806.

¹⁴³ CDS IX, nr 806.

¹⁴⁴ D. VELDRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 82—83.

¹⁴⁵ CDS I, nr 111; APWr. Rep. 4f, nr 54aa; H. WOTZLAW: *Tarnau eine oberschlesische Ortschaft*. Dülmen 1993, s. 42.

¹⁴⁶ D. Veldtrup błędnie utożsamia go z Henrykiem, wójtem opolskim, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 473. Na dokumencie z 21 lutego 1443 roku Hincza określił siebie jako wójta Skorogoszczy, zob. LuBS. Bd. 2, s. 333.

¹⁴⁷ CDS I, nr 117; APWr. Rep. 4f, nr 15 = CDS VI, nr 220 [regest].

¹⁴⁸ H. WOTZLAW: *Tarnau...*, s. 43.

¹⁴⁹ CDS VI, nr 237, 240; CDS IX, nr 971, 979.

należący do bardzo wpływowej i mającej rodziny rycerskiej. W tym samym czasie część dokumentów wystawionych w księstwie brzeskim sporządzał Paweł Sculteti, pisarz brzeski¹⁵⁰. Jeden dyplom z 11 października 1457 roku spisał Mikołaj z Odry¹⁵¹.

W kancelarii Bernarda pracowali początkowo bliżej nieznani Mikołaj (12 listopada 1399 roku)¹⁵², kapelan Szymon (11 sierpnia 1401 oraz 23 maja 1404 roku)¹⁵³ oraz Przedbor (11 listopada 1401 roku)¹⁵⁴. Co najmniej od 19 lipca 1406 roku kierownikiem kancelarii był pochodzący ze znanej rycerskiej rodziny Henryk Dornheim, wcześniej notariusz publiczny¹⁵⁵. Sporządzał on wszystkie dokumenty księcia niemodlińskiego aż do 2 października 1414 roku¹⁵⁶. Później został starostą opolskim¹⁵⁷, a jego miejsce w kancelarii zajął Otton Bes. Rodzina Besów należała do najważniejszych rodzin opolskich, mających duże posiadłości, głównie wokół Rogowa oraz Kujaw. Otton pierwszy dokument dla tego Piasta spisał 23 września 1415 roku¹⁵⁸. Spod jego ręki wyszły wszystkie dokumenty Bernarda aż do 19 kwietnia 1427 roku¹⁵⁹. Co najmniej od 1426 roku był altarystą nyskim, a 25 sierpnia 1439 roku został odnotowany jako pleban w tej miejscowości¹⁶⁰. Od 1430 roku był kanonikiem wrocławskim, a od 1433 do 25 marca 1445 roku — archidiakonem wrocławskim¹⁶¹. Jego krewny Michał Bes pracował w kancelarii Bolka V¹⁶².

Jeszcze podczas pracy Ottona w kancelarii księcia Bernarda na krótko zastąpił go rycerz pochodzący z okręgu lublinieckiego Mikołaj z Lubszy, który spisał

¹⁵⁰ APWr. Rep. 68, nr 283, 291; Rep. 3, nr 669.

¹⁵¹ APWr. Rep. 68, nr 288.

¹⁵² CDS VI, nr 87.

¹⁵³ CDS II, s. 93, nr 21; APO. Akta miasta Olesna, nr 1.

¹⁵⁴ CDS VI, nr 94 [regist].

¹⁵⁵ APO. Am Kluczborka, nr 6.

¹⁵⁶ Schirnding. Bd. 4, nr 2519c; APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1; APWr. Rep. 66, nr 369; Rep. 108, nr 8; Rep. 4f, nr 67; CDS VI, nr 116, 117, 128; APO. Am Kluczborka, nr 8; CDS I, nr 77; CDS XXXIII, s. 104, nr 6; APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2; APWr. Rep. 72, nr 10.

¹⁵⁷ CDS XXXVI, nr 158.

¹⁵⁸ CDS VI, nr 137.

¹⁵⁹ CDS VI, nr 145, 150, 151, 165, 167, 171; APWr. Rep. 4f, nr 11k; DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78; CDS II, s. 96, nr 28, s. 97, nr 29; APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 2; CDS I, nr 106; APWr. Rep. 115, nr 2, 3, 105; APWr. Rep. 108, nr 11; D 384, s. 40—42; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 1. D. VELDRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 483.

¹⁶⁰ D. VELDRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 483.

¹⁶¹ K. DOLA: *Kanonicy wrocławskiej kapituły katedralnej w latach 1418—1500 (Studia nad dziejami duchowieństwa śląskiego w XV wieku)*. „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 1978. T. 5, s. 244; D. VELDRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 483.

¹⁶² Zob. niżej.

dokument księcia niemodlińskiego z 27 marca 1425 roku¹⁶³. Pod koniec lat trzydziestych dokumenty sporządzał wójt opolski Jan¹⁶⁴. Kolejnym kierownikiem kancelarii został brat Mikołaja z Lubszy o imieniu Piotr (1430—1439)¹⁶⁵. Nie wykluczone, iż do kancelarii dostał się dzięki protekcji brata. 1 marca 1437 roku został określony jako kanclerz. Tego dnia w Krakowie Piotr wraz z Gumprechtem z Bierawy, starostą strzeleckim, był rozjemcą przy podziale majątku między dwóch braci: Jana z Zubrzy i Pawła Gawronka z Bierawy¹⁶⁶. Piotr zmarł przed 7 marca 1440 roku, gdyż tego dnia jego brat, Mikołaj z Lubszy, zrzekł się swoich praw do spadku po Piotrze na rzecz jego żony¹⁶⁷.

W czasie urzędowania Mikołaja z Lubszy jeden dokument dla księcia Bernarda spisał jego podkomorzy Grzegorz (3 maja 1434 roku)¹⁶⁸. Po śmierci Mikołaja kierownikiem kancelarii został mieszczanin Bartłomiej z Opola. Możliwe, że pod koniec lat dwudziestych XV wieku studiował on w Krakowie¹⁶⁹. W kancelarii niemodlińsko-trzeleckiej pracował co najmniej od 1 lutego 1439 roku¹⁷⁰. Pod koniec 1441 roku Bartłomiej, z tytułem kanclerza, udał się jako poseł księcia Bernarda do Wrocławia¹⁷¹. Od 1442 roku był dodatkowo altarystą w Otmęcie¹⁷², a co najmniej od 1444 roku również plebanem niemodlińskim¹⁷³. Ostatni raz spisał dokument 8 maja 1446 roku¹⁷⁴. Jego miejsce w kancelarii przejął Konrad Kozłow-

¹⁶³ CDS VI, nr 172; M. WOŹNY: *Genealogia panów z Lubszy i ich powiązania z innymi rodami szlacheckimi*. W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. ZAWITKOWSKA, A. POBÓG-LENARTOWICZ. Rzeszów 2010, s. 171.

¹⁶⁴ CDS VI, nr 178; *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 2, 3.

¹⁶⁵ *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, s. 2, nr 4, 5. CDS XXXIII, s. 33, nr 13; APWr. Rep. 3, nr 512; APO. Am Olesna, nr 2, 3; AGZ. T. 5, nr 68; L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 68; LuBS. Bd. 2, s. 330—331 = CDS VI, nr 194; DB. Bd. 1, Th. 4, s. 78—79; CDS VI, nr 201; Schirnding. Bd. 4, nr 2521 b; M. WOŹNY: *Genealogia panów z Lubszy...*, s. 172. R. Sękowski błędnie podaje, że Piotr był pisarzem Bolka V, zob. IDEM: *Herbarz...*, t. 4, s. 369.

¹⁶⁶ AGZ. T. 5, nr 68, 69; J. SPERKA: *Panowie z Zubrzy. Z dziejów szlachty ruskiej pochodzenia śląskiego w XV wieku*. В: *Княжа доба. Історія і культура*. Вип. 8. Ред. В. АЛЕКСАНДРОВИЧ. Львів 2014, s. 343.

¹⁶⁷ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag*. Ratibor 1882, s. 31.

¹⁶⁸ CDS I, nr 112.

¹⁶⁹ D. VELDRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 466.

¹⁷⁰ CDS VI, nr 200, 210; CDS I, nr 114; APO. Am Olesna, nr 4; APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2.

¹⁷¹ APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 13 XII 1441.

¹⁷² CDS VI, nr 212.

¹⁷³ CDS VI, nr 215, 217; APWr. Rep. 108, nr 14; CDS I, nr 116.

¹⁷⁴ CDS VI, nr 219. Zdaniem D. Veldtrupa był pisarzem tylko do 20 lipca 1445 roku, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 466. Jednak także dokument z 8 maja 1446 roku został spisany przez Bartłomieja, mimo że nie jest on na nim określony jako pisarz. Podobne przypadki zdarzały się też na innych dokumentach, zob. CDS VI, nr 129, 130, 135a; APWr. Rep. 107, nr 86, 90, 99.

ski. Co najmniej od 1447 roku znajdował się on w kancelarii księcia Bernarda¹⁷⁵. Ostatni raz sporządził dokument dla tego Piasta z datą 3 kwietnia 1454 roku¹⁷⁶. Po śmierci Bernarda należał do kancelarii Mikołaja I, ale nie odgrywał tam większej roli¹⁷⁷.

Spisywaniem dokumentów Bolka V zajmował się początkowo Michał Bes z Błazejowic. Dla tego księcia sporządził dokument z 30 września 1426 roku¹⁷⁸. 5 lutego 1427 roku reprezentował księcia i jego żonę wraz z Mikołajem ze Sławniowa. Obaj zostali wówczas określani jako *familiars et nunccij Ducis Bolconis Opoliensis et Elizabeth*¹⁷⁹. Na dokumencie z 20 sierpnia 1430 roku tytułował się kanclerzem, natomiast dzień później spisał dokument, w którym określił siebie jako pisarz nadworny¹⁸⁰. W kancelarii młodego Bolka pracował aż do 10 kwietnia 1437 roku¹⁸¹. Był także jednym ze świadków przekazania 17 czerwca 1437 roku połowy Głogówka, Chrzelic i Krapkowic z przyległościami oraz praw do Prudnika temu księciu przez Bernarda nie-modlińskiego¹⁸². W 1450 roku Michał Bes usprawiedliwiał Bolka V z działań jego wojsk¹⁸³.

Kolejnym pisarzem księcia głogóweckiego był Piotr z Jankowic, który pierwszy raz z tytułem pisarza księcia głogóweckiego pojawił się na dokumencie z 31 grudnia 1441 roku¹⁸⁴. Spisywał wszystkie dokumenty tego Piasta aż do 27 czerwca

¹⁷⁵ J.J. REICHEL: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft Groß Strehlitz O.S.* Bearb. E. MÜCKE. „Aus dem Chelmer Lande” 1929. Jg. 5, nr 7, s. 2—3; DB. Bd. 1. Th. 4, s. 163—164; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 26 VII 1448; CDS VI, nr 222, 223, 226; APO. Am Olesna, nr 5; CDS XXXIII, s. 105, nr 11; K. WUTKE: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292, Klein — Lassowitz, Kr. Rosenberg, betreffend*. „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins” 1909. Bd. 5, s. 172—173. APWr. Rep. 108, nr 16; D. VELDRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 468.

¹⁷⁶ B. SZCZECZ: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego nadany dla Woźnik dnia 3 kwietnia 1454 roku*. Zabrze 1997, s. 4—5 = IDEM: *Widymat lubliniecki z 1565 roku przywileju księcia Bernarda opolsko-strzeleckiego dla Woźnik z 1454 roku*. Katowice 2000, s. 4—7 = IDEM: *Ferdynand III, król Czech i Węgier, potwierdza przywileje miasta Woźniki oraz nadaje nowe prawa (25 kwiecień 1631)*. Katowice 2000, s. 9—12.

¹⁷⁷ D. VELDRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 468.

¹⁷⁸ APWr. Rep. 4f, nr 84b.

¹⁷⁹ SPPP. T. 2, nr 2122, 2123.

¹⁸⁰ CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42, s. 33, nr 12.

¹⁸¹ CDS VI, nr 185, 186; APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 28—28a, s. 38a—39; APWr. Rep. 12, nr 36; CDS XXXIII, s. 33, nr 14, s. 105, nr 8.; D. Veldtrup podał, że w kancelarii pracował do 12 września 1435 roku, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 480.

¹⁸² CDS VI, nr 194 = LuBS. Bd. 2, s. 330 [regist].

¹⁸³ RPG. Bd. 2, nr 195 [<http://rg-online.dhi-roma.it/RPG/2/195>].

¹⁸⁴ APWr. Rep. 4f, nr 43ii.

1451 roku¹⁸⁵. Zmarł zapewne niedługo później, a jego miejsce zajął ksiądz rycerskiego pochodzenia Jan Łącza, który pracował w kancelarii Bolka V od 14 marca 1453 roku do 13 listopada 1456 roku¹⁸⁶. Spod jego ręki wychodziły dokumenty w języku czeskim i niemieckim.

Ostatnim pisarzem Wołoszka był Wacław (1458—1459)¹⁸⁷. Pochodził prawdopodobnie z okręgu Edelstein lub z księstwa opawskiego, gdyż wszystkie dokumenty spisał w języku czeskim. Po śmierci Wołoszka został wysłany wraz z Piotrem Przedborem z Sierakowic i Konradem Uniejem przez Mikołaja I do króla czeskiego, by wyjaśnić okoliczności przejęcia przez Piastów opolskich okręgu Edelstein wraz z Złatymi Horami¹⁸⁸.

Reasumując, w kancelarii opolskiej po śmierci Władysława I pracowali jedynie pisarze, najczęściej jeden. Początkowo w tej grupie niewielu było przedstawicieli rycerstwa. Większość pisarzy była duchownymi i pełniła jednocześnie funkcje plebanów bądź kapelanów książęcych. Sytuacja zmieniła się w drugiej połowie XIV wieku, gdy rządy w części księstwa opolskiego przejął Władysław Opolczyk. Przede wszystkim rozbudował on swoją kancelarię, na czele której stał proto-notariusz bądź kanclerz. Także za jego rządów w kancelarii widać coraz więcej przedstawicieli rycerstwa. Oznacza to niewątpliwie, że niektórzy przedstawiciele tej grupy społecznej widzieli szansę na rozwój swojej kariery poprzez edukację, najczęściej połączoną z przyjęciem święceń kapłańskich. Większość pracowników tego Piasta po zakończeniu pracy w kancelarii otrzymywała od niego prebendy. Pod koniec jego rządów zredukowano jednak kancelarię, likwidując urząd kanclerza i protonotariusza, co wiązało się z utratą ziem przez tego księcia. Także w kancelariach jego bratanków brakowało kanclerza, a osoby, które tak się tytułowały, czyniły to z uwagi na chęć podniesienia swojego prestiżu na zewnątrz (Bartłomiej z Opola podczas misji poselskiej, a Mikołaj z Lubszy podczas rozstrzygnięcia sporu w Krakowie). Spośród 28 pracowników kancelarii synów Bolka III tylko o 4 wiadomo, że ukończyli studia (Mikołaj i Jerzy Schafferowie, Mateusz Nicoschi z Opola i Bartłomiej z Opola), a 6 osób było duchownymi (Jan Ullman Irrenberg, Jakub Adalbert, Piotr von Erbrechtisheide, Otton Bes, Bartłomiej z Opola, Jan Łącza z Rymultowic). Książę otrzymywał prawdopodobnie w nagrodę za prace w kancelarii plebanie lub kustodie na terenie księstw podległych władzy Piastów

¹⁸⁵ T. KONIETZNY: *Piasten-Urkunden...*, nr 2; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*, s. 64; CDS XXXIII, s. 34, nr 15, 16; LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

¹⁸⁶ CDS VI, nr 234, 235; J.C. HOFFMAN: *Chronik und Führer von Zuckmantel und Umgebung*. Zuckmantel 1889, s. 47—50; CDS I, nr 127; CDS II, s. 98, nr 30; CDS XXXIII, s. 34, nr 17; APO. Am Olesna, nr 7.

¹⁸⁷ CDS II, s. 99, nr 31; CDS VI, nr 242, 243; APWr. Rep. 4f, nr 69.

¹⁸⁸ CDS VI, nr 248, 249.

opolskich. Jan Ullman był plebanem niemodlińskim, Jakub Adalbert plebanem skorogoszczowskim, Piotr von Erbrechtisheide plebanem krapkowickim, Otton Bes kustoszem głogóweckim, Bartłomiej z Opola plebanem niemodlińskim. Brak jedynie informacji o funkcjach kościelnych Jana Łacza z Rynarcic. Ponadto co najmniej 9 pisarzy było pochodzenia mieszczańskiego (Henryk z Kluczborka, Mikołaj z Gliwic, Piotr z Białej, Piotr z Gubina, Jakub Adalbert, Paweł Godfryt, Jan, pisarz miejski, Bartłomiej z Opola oraz Paweł Sculteti). Do stanu rycerskiego należało 27 członków książęcych kancelarii. Najmniej rycerzy pracowało w kancelarii Bolka IV, co wynikało zapewne z niewielkiego obszaru, jakim władał ten Piast, który większość czasu spędzał w Opolu i stąd zapewne dobrze znał tamtejsze elity miejskie. Pozostali książęta okazjonalnie korzystali z usług mieszczan w prowadzeniu kancelarii.

Urzednicy administracyjni

Struktura urzędów

W XIII wieku ziemie księstwa opolskiego były podzielone na kasztelanie¹⁸⁹. Z kasztelanii opolskiej wydzielono najpierw dwie kasztelanie nadgraniczne — oleską i bialską¹⁹⁰, a w późniejszym czasie powstały następne kasztelanie — niemodlińska, głogówecka, strzelecka i lubliniecka¹⁹¹. Na czele każdej kasztelanii stał kasztelan, zwany czasem zamiennie burgrabią¹⁹². Pobierał on część dochodów z opłat (np. z karczem, targów) oraz kar sądowych¹⁹³. Lokalnymi majątkami księcia — kluczami — zarządzał klucznik (*claviger*). Taka struktura przetrwała do połowy XIV wieku. W drugiej połowie tego wieku kasztelanie zanikły, a w ich miejsce pojawiły się okręgi (*districtus*, *Gebiet*), w których najważniejszym urzędnikiem był starosta (*capitaneus*, *Hauptmann*). Wykonywał on władzę administracyjną w swoim okręgu. Urząd ten powstał pod wpływami czeskimi i zastąpił

¹⁸⁹ Marek Cetwiński uważa, że kasztelanie nie stanowiły raczej zwartego terytorium zob. IDEM: *Kasztelanowie i kasztelanie na Śląsku w XIII i XIV wieku*. W: *Studia z dziejów średniowiecza polskiego i powszechnego*. Red. W. KORTA. Wrocław 1989, s. 3—20. Rację trzeba jednak przyznać Jerzemu Rajmanowi, że kasztelanie miały określone terytorium, zob. IDEM: *Kasztelanie górnośląskie w XIII stuleciu. Z problematyki elity władzy i tzw. terytorialności grodów kasztelańskich*. „Studia i Materiały z Dziejów Śląska”. T. 21, s. 21—39. W obu pracach zreferowana jest stosowna literatura przedmiotu. Na temat zarządu kasztelanii w jej schyłkowym okresie, zob. F. DĄBROWSKI: *Studia nad administracją kasztelańską Polski XIII wieku*. Warszawa 2007, *passim*.

¹⁹⁰ W. DOMINIAK: *Ostatni władca Górnego Śląska...*, s. 77—81.

¹⁹¹ J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 370—374.

¹⁹² Najlepiej zamiennosc tytułów przedstawia przykład Szymona Galla, który w okresie między 1278 a 1279 rokiem był nazywany kolejno burgrabią, kasztelanem, burgrabią, burgrabią i kasztelanem w Ścinawie, zob. J. MULARCZYK: *Z rozważań nad urzędnikami śląskimi w XIII wieku*. „Acta Universitatis Vratislaviensis” 1991, nr 1163. Historia. T. 82, s. 15. Podobne zdanie miał chyba Marek Cetwiński, który w biografii Janusza (B. 92) przy tytule kasztelana w nawiasie podał tytuł burgrabiego, zob. IDEM: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 38. Jerzy Horwat uznał, że kompetencje burgrabiego z XIII wieku odpowiadały kompetencjom kasztelana z następnego wieku, zob. J. HORWAT: *Księstwo bytomskie i jego podziały do końca XV wieku*. Gliwice 1993, s. 26.

¹⁹³ M. CETWIŃSKI: *Kasztelanowie i kasztelanie...*, s. 3—20; W. DOMINIAK: *Ostatni władca Górnego Śląska...*, s. 75—76.

dotychczasowych kasztelanów/burgrabiów¹⁹⁴. Wpływ na zmiany w strukturze administracji miały też zapewne częste wyjazdy poszczególnych książąt na dwory innych monarchów. Przedłużająca się nieobecność księcia mogła paraliżować działalność administracji. Być może dlatego książęta zreformowali przestarzałą strukturę administracyjną, dostosowując ją do nowych warunków — częstych nieobecności księcia. Za rządów Władysława Opolczyka pojawił się także starosta generalny, któremu podlegały dwa okręgi: opolski i wieluński¹⁹⁵. Po jego śmierci tylko wdowa po Władysławie ustanowiła na pewien czas starostę generalnego — opolskiego i głogóweckiego¹⁹⁶. Sądownictwem w poszczególnych okręgach zajmował się sędzia ziemski. Starościom podlegał zarządca, zwany także włodarzem, który miał przede wszystkim zarządzać lokalnym majątkiem księcia¹⁹⁷.

Poszczególnymi zamkami zarządzali burgrabiowie, a ich kompetencje sprowadzały się prawdopodobnie do dbania o stan zamku oraz dowodzenia jego załogą¹⁹⁸. Podlegali oni starościom w okręgu, w którym znajdował się dany zamek¹⁹⁹. Ponieważ burgrabia większość czasu spędzał w powierzonym mu zamku, toteż sporadycznie jego imię pojawia się na dokumentach.

Urzędnicy lokalni Bolesława I (po 1300 roku)

Na początku XIV wieku ziemie Bolka I były podzielone najprawdopodobniej na 7 kasztelanii. W Opolu co najmniej do 1297 roku kasztelanem był Szymon ze Ścinawy²⁰⁰. Następnym kasztelanem opolskim nie wymieniają dokumenty księcia Bolesława I. Kasztelanem Olesna co najmniej do 1294 roku był Mojek²⁰¹. Podobnie jak kasztelan opolski, następny kasztelan oleski nie pojawia się na

¹⁹⁴ K. ORZECOWSKI: *Historia ustroju Śląska 1202—1740*. Wrocław 2005, s. 71—72; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 53. Na temat genezy urzędu starosty, zob. E. WÓŁKIEWICZ: *Capitaneus Silesie. Królewscy namiestnicy księstwa wrocławskiego i Śląska w XIV i XV wieku*. W: *Monarchia w średniowieczu. Władza nad ludźmi, władza nad terytorium. Studia ofiarowane Profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi*. Red. J. PYŚIAK, A. PIENIĄDZ-SKRZYPczAK, M.R. PAUK. Warszawa—Kraków 2002, s. 169—225. Kasztelanowie (burgrabiowie) funkcjonowali nadal, lecz ich kompetencje zostały ograniczone, o czym niżej.

¹⁹⁵ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 54.

¹⁹⁶ Zob. niżej.

¹⁹⁷ A. BOGUCKI: *Komornik i podkomorzy...*, s. 128—129.

¹⁹⁸ D. ADAMSKA-HEŚ: *Burgrabiowie księstwa świdnicko-jaworskiego w drugiej połowie XIV wieku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2001. R. 56, s. 213—214. O znaczeniu burgrabiego, zob. CDS VI, nr 109.

¹⁹⁹ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 55.

²⁰⁰ SUB. Bd. 6, nr 327; M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 221.

²⁰¹ SUB. Bd. 6, nr 156; M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 220.

dokumentach tego Piasta. Także kasztelan niemodliński jest znany tylko ze schyłku XIII wieku, a był nim wówczas Zyghard (1294 r.)²⁰². Od 1297 roku do co najmniej 25 sierpnia 1301 roku kasztelanem głogóweckim był Michał Wilczyc²⁰³, a od 1293 roku do co najmniej 25 sierpnia 1301 roku kasztelanem bialskim był Tomasz z Kamienia²⁰⁴. Brak informacji źródłowych na temat innych kasztelanów.

Od początku XIV wieku znany jest tylko jeden klucznik, Piotr z rodziny Glesin, który pełnił ten urząd w Głogówku. Pierwszy raz pojawił się na dokumencie sporządzonym w 1311 roku²⁰⁵. W następnym roku klucznik głogówecki wraz z wójtem i ławnikami głogóweckimi rozstrzygał spór sołtysa Kromołowa i klasztoru w Czarnowasach dotyczący dóbr leżących w Kromołowie²⁰⁶.

Urzędnicy lokalni Bolka II

Pierwszym znanym urzędnikiem lokalnym był Andrzej Szrama. Na dokumencie wystawionym 31 sierpnia 1336 roku został on określony jako starosta opolski²⁰⁷. Oznaczałoby to, że już wówczas zanikła organizacja kasztelańska. Na dokumencie wystawionym 12 października 1355 roku pojawił się burgrabia opolski Jasiek Czech z Grudzie²⁰⁸. Na dokumencie wystawionym 12 stycznia 1356 roku był nazwany kasztelanem²⁰⁹, a na kolejnym, sporządzonym 4 października 1357 roku, był już starostą opolskim²¹⁰. Na dokumencie Bolka III z 27 grudnia 1359 roku był nazwany starostą²¹¹, a na następnym, z 28 września 1361 roku, został określony jako były burgrabia opolski²¹². Tytuł kasztelana w czasach tego Piasta oznaczał już tylko zarządcę zamku — burgrabiego, a nie osobę odpowiedzialną za kasztelaninę. Jasiek Czech najwidoczniej między 1356 a 1357 rokiem awansował z zarządcy zamku (kasztelana/burgrabiego) na zarządcę okręgu

²⁰² SUB. Bd. 6, nr 174, 175; M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 221.

²⁰³ SUB. Bd. 6, nr 327; APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest]; M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 220—221.

²⁰⁴ SUB. Bd. 6, nr 124; APWr. Rep. 91, nr 133 = CDS XVI, nr 2655 [regest]; M. CETWIŃSKI: *Rycerstwo śląskie...*, Cz. 2, s. 220.

²⁰⁵ APWr. Rep. 91, nr 153 = CDS XVI, nr 3242 [regest].

²⁰⁶ APWr. Rep. 71, nr 15 = CDS I, nr 24 = CDS XVI, nr 3288 [regest].

²⁰⁷ CDS XXIX, nr 5695.

²⁰⁸ CDS I, nr 39.

²⁰⁹ CDS I, nr 40.

²¹⁰ APWr. Rep. 107, nr 20 = RŚ. T. 3, nr 568 [regest].

²¹¹ APWr. Rep. 108, nr 6 = APWr. Rep. 108, nr 19 [transumpt z 30 października 1514 roku] = RŚ. T. 4, nr 447 [regest z błędną datą] = RŚ. T. 4, nr 677 [regest].

²¹² APWr. Rep. 107, nr 20 = RŚ. T. 3, nr 568 [regest].

(starostę)²¹³. Z niższych urzędników lokalnych znany jest tylko zarządca opolski Bertold, poświadczający dokument księcia w 1343 roku²¹⁴. Widać zatem, że za rządów tego księcia kształtowała się nowa struktura administracji lokalnej.

Urzędnicy lokalni Alberta i księżnej Agnieszki

Książę Albert przejął dwie kasztelanie — strzelecką i lubliniecką — nie są jednak znani żadni kasztelanowie mianowani przez tego księcia. 6 stycznia 1350 roku jako starosta książęcy (w domyśle strzelecki) został odnotowany Zbrożek z Wysokiej²¹⁵. Oznacza to, że już w połowie XIV wieku na terenie księstwa strzeleckiego zanikła organizacja kasztelańska. Starosta Zbrożek był jeszcze świadkiem dokumentu tego księcia sporządzonego 31 marca 1353 roku²¹⁶. Kolejnym znanym starostą strzeleckim był Merbot Świętopełk z Żyrowy. Jako starosta strzelecki odnotowany na dokumencie Alberta strzeleckiego 17 kwietnia 1361 roku²¹⁷. Ostatni raz jako starosta strzelecki pojawił się na dokumencie z 21 grudnia 1365 roku²¹⁸. Awans Żyrowskiego na urząd starosty wynikał zapewne z jego osobistych zasług dla księcia Alberta i jego rodziny. Wcześniej otrzymał on duże nadanie od księcia strzeleckiego²¹⁹. Starostą był zapewne do śmierci tego Piasta, gdyż później wstąpił na służbę u księcia Władysława II. Z niższych urzędników księcia Alberta znani są tylko zarządcy lokalni. Zarządcą strzeleckim w 1358 roku był Mikołaj, syn Teodoryka z Lubicza²²⁰. W Lublińcu tę funkcję w 1361 roku pełnił bliżej nieznany Jan²²¹.

²¹³ Dieter Veldtrup uważa, że wszystkie trzy tytuły (starosta, kasztelan, burgrabia) w tym czasie oznaczały tak naprawdę jedną funkcję — zarządcy okręgu — i były stosowane zamiennie, zob. IDEM: *Prosopographische Studien...*, s. 397. O zmienności tytułu burgrabiego i kasztelana, zob. A. GAŚSIOROWSKI: *Castellanus. Przyczynek semazjologiczny*. „Slavia Antiqua. Rocznik Poświęcony Starożytnościom Słowiańskim” 1971. T. 18, s. 211; M. CETWIŃSKI: *Kasztelanowie i kasztelanie...*, s. 8, przyp. 30.

²¹⁴ APWr. Rep. 108, nr 3 = RŚ. T. 1, nr 56.

²¹⁵ Inwentarz 4f, s. 1240.

²¹⁶ ADO. J. PIĘTAK: *Beschreibung...*, s. 8 = Schirnding. Bd. 4, nr 2531 (odczytany jako Staszko).

²¹⁷ CDS II, s. 90, nr 15.

²¹⁸ D 370, s. 71—72. Merbot był także świadkiem na dokumencie wystawionym w 1364 roku, zob. A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*, s. 19.

²¹⁹ Ostatnio na temat okoliczności nadania dla Merbota, zob. M. KRÓLIKOWSKI: *Elżbieta, księżniczka strzelecka — niespełniona nadzieja (Przyczynek do genealogii Piastów górnośląskich)*. „Śląsk Opolski” 2006, nr 2, s. 67—68. Szerzej, zob. rozdział III.

²²⁰ Walter Krause odczytał jego imię jako *Niklincone*, zob. *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 1, s. 3 [niedokładny regest].

²²¹ D 370, s. 79—80; L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 64—65.

Po śmierci Alberta księstwo przejęła wdowa po nim — Agnieszka. Za jej rządów znany jest jedynie starosta strzelecki Nasiębór, niewątpliwie tożsamy z Nasięborem Lunakiem z Czartkowic. Nasiębór był określony jako starosta na dokumencie z 1375 roku²²².

Urzędnicy lokalni książąt niemodlińskich

Na dokumentach Bolesława I Pierworodnego pojawił się tylko jeden urzędnik lokalny: kasztelan Gryżowa (czyli zarządca zamku) Jasiek²²³. Ponieważ synowie Bolesława jako książęta niedzielni wspólnie zarządzili w swoim księstwie, urzędników pojawiających się na ich dokumentach omówię wspólnie. Jeszcze w 1370 roku w Niemodlinie rezydował kasztelan, którym był Dresko²²⁴. Natomiast w 1376 roku pojawił się starosta niemodliński, bliżej nieznanym Schalemke²²⁵. Po śmierci książąt niemodlińskich w Głogówku rezydowała księżna wdowa Eufemia i za jej rządów starostą tego okręgu był Mikołaj Gierkonis (1383 r.)²²⁶, pochodzący z miejscowej rodziny. Jego przodek — Gierko — na początku XIV wieku był sędzią opolskim. Co najmniej od końca lat siedemdziesiątych XIV wieku pojawił się w tym księstwie sędzia ziemski. W 1369 roku był nim Piotr Reise-witz²²⁷, którego następcą został wcześniejszy kasztelan Dresko (1371)²²⁸. Jego przejście na urząd sędziego może oznaczać, że zapewne cieszył się wówczas dużym uznaniem miejscowego rycerstwa. Generalnie wszyscy znani ówcześni urzędnicy pochodzili z miejscowych rodzin. Praktyczny monopol rycerstwa niemodlińskiego i głogóweckiego na urzędy powoli kończył się wraz z przejęciem księstwa przez Władysława Opolczyka i jego bratanków.

Urzędnicy lokalni Bolka III

Znanych jest tylko trzech starostów tego księcia. W 1363 roku starostą opolskim był Jakusz z Kępy²²⁹. Kolejnym znanym starostą w Opolu był Kunczko z Rine

²²² CDS VI, nr 55 [regist].

²²³ CDS XXIX, nr 5844.

²²⁴ CDS VI, nr 47 [regist].

²²⁵ CDS VI, nr 57 [regist].

²²⁶ CDS I, nr 47 [regist].

²²⁷ APWr. Rep. 4f, nr 29c.

²²⁸ CDS VI, nr 49 [regist].

²²⁹ CDS VI, nr 30 [regist].

(1380—1381)²³⁰. Natomiast jedynym znanym starostą sławieckim był Jakusz Gaszowiec, odnotowany z tym urzędem w 1378 roku²³¹. Już po śmierci księcia był starostą strzeleckim²³².

Urzędnicy lokalni Władysława Opolczyka

Po przejściu przez księcia ziemi wieluńskiej Władysław Opolczyk powołał starostę generalnego opolsko-wieluńskiego. W 1371 roku był nim pochodzący z Groszowic Witek²³³. Jego następcą został Hinczka Czambor z Borowej Łąki (1373—1378)²³⁴. Kolejny starosta generalny — Merbot z Żyrowy i Dronowic — był wcześniej starostą ruskim i przemyskim²³⁵. W latach osiemdziesiątych XIV wieku pojawia się na dokumentach księcia zarówno starosta generalny, którym w 1385 roku był Jerzy Swosz ze Zwozu i Pawonkowa²³⁶, jak również starosta opolski Wiktor z Mierzyc (1383—1389), wcześniejszy starosta ruski, halicki, kasztelan jarosławski i burgrabia opolski²³⁷. Wraz z utratą kolejnych ziem książę opolski nie powoływał już starosty generalnego. Ostatnimi starostami opolskimi za rządów tego Piasta byli bliżej nieznany Jan (1390)²³⁸ oraz Borzym Szary ze Smugi (1399), wcześniejszy starosta ziemi dobrzyńskiej²³⁹.

Osobnego starostę miał okręg głogówecki, przejęty przez Władysława po wymarciu książąt niemodlińskich. Pierwszym znanym starostą w tym okręgu był miejscowy rycerz Stefan Strzała, mający swoje dobra między innymi w Mionowie i Wierzchu. Był on starostą w latach 1387—1390²⁴⁰. Jego następcą był Piotr Wippler (1390)²⁴¹. Po nim starostą głogóweckim został Jasiek Czystał (1396)²⁴². Kolejny starosta — Piotr — pochodził z rodziny Strzałów, mających swoje majątki w Raszowej i Rokiciu. Jako starosta głogówecki wystąpił w 1399 roku, będąc

²³⁰ APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380; Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2.

²³¹ Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1.

²³² APWr. Rep. 4f, nr 11d.

²³³ D 370, s. 18—19; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 233.

²³⁴ J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 243; APWr. Rep. 115, nr 105.

²³⁵ ZDP. T. 1, nr 13, 14; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 269—271.

²³⁶ ZDP. T. 1, nr 18; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 290.

²³⁷ L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 66—67; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 344—348.

²³⁸ APWr. Rep. 4f, nr 43.

²³⁹ DB. Bd. 1. Th. 2, s. 74; CDS VI, nr 88; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 205—207.

²⁴⁰ *Wykaz regestów dokumentów archiwum...*, nr 307; CDS XXXIII, s. 142, nr 57.

²⁴¹ APWr. Rep 127, nr 2.

²⁴² APWr. Rep 71, nr 31; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 357.

poręczycielem ugody między Władysławem Opolczykiem a jego bratankami²⁴³. Ostatnimi starostami głogóweckimi z ramienia księcia Władysława byli bliżej nieznany Bieniek z Oppoyow²⁴⁴ oraz pochodzący prawdopodobnie z miejscowego rycerstwa Piotr z Bytkowa²⁴⁵. Z pozostałych okręgów znani są tylko starosta gorzowski, którym w 1372 roku był Fredmann Küchmeister²⁴⁶, oraz starosta prudnicki, którym w latach 1388—1390 był Stanimir z Groszowic, wcześniejszy burgrabia brzeźnicki i podkomorzy wieluński²⁴⁷. W zamku Chrzelickim przebywał natomiast starosta Adam Bes z Kujaw (1394)²⁴⁸.

Z czasów panowania Władysława Opolczyka pochodzi najwięcej informacji o burgrabiach. Z tytułem kasztelana opolskiego na dokumencie starosty generalnego w 1371 roku wystąpił Ścibor z Wachowa. Biorąc pod uwagę zanik samej kasztelani, można przyjąć, że Ścibor był odpowiedzialny za sam zamek opolski, tak jak późniejsi burgrabiowie²⁴⁹. Jego następcą został bliżej nieznany Mikołaj Bochenek, odnotowany jako kasztelan opolski w 1375 roku²⁵⁰. Kolejni zarządcy zamku opolskiego występowali z tytułem burgrabiego. W latach 1381—1382 jako burgrabiego opolskiego odnotowano Wiktora z Mierzyc, który później został starostą opolskim²⁵¹. Kolejny burgrabia opolski pojawił się dopiero w 1399 roku i był nim Henryk z Gronowic²⁵². Znany jest też burgrabia gryżowski, którym był pochodzący z księstwa nyskiego Wincenty z Küschmaltz (1390)²⁵³.

Okręg opolski i wieluński początkowo podlegał wyrokom sędziego generalnego. Jedynym znanym sędzią generalnym był Bernard Wierusz (1382)²⁵⁴. Po przejęciu okręgu głogóweckiego tamtejsi sędziowie ziemscy pochodzili natomiast z miejscowych rodzin rycerskich. W latach 1387—1388 sędzią głogóweckim był Witek z Biechowa²⁵⁵, a w latach 1393—1396 Jasiek z Laskowic²⁵⁶.

243 CDS VI, nr 85 [regest]; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 357.

244 APWr. Rep. 107, nr 52.

245 CDS I, nr 76 [regest]; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 357.

246 Sommerberg I, s. 888—889. W następnym roku został błędnie nazwany kasztelanem wieluńskim, zob. J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 358, przyp. 8.

247 CDS XXXIII, s. 32, nr 10; CDS VI, nr 77 [regest].

248 K. NEITMAN: *Die Pfandverträge...*, nr 2j. Ponieważ nie jest znany okręg chrzelicki, starosta tego zamku pełnił zatem funkcję burgrabiego. W 1433 roku Chrzelice zostały wymienione jako leżące w okręgu głogóweckim, zob. APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 28—28a.

249 D 370, s. 18—19; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 339.

250 CDS VI, nr 54; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 294.

251 ZDP. T. 1, nr 13, 14; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 344—348.

252 CDS VI, nr 88 [regest].

253 CDS VI, nr 77 [regest]; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 357.

254 J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 189—190.

255 APWr. Rep. 91, nr 367; CDS VI, nr 73; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 348.

256 CDS I, nr 61; APWr. Rep. 71, nr 31; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 269.

Z niższych urzędników lokalnych znany jest tylko włodarz prudnicki, którym w 1384 roku był Hensli Mocze²⁵⁷.

Widać, że za rządów tego księcia nie zawsze przedstawicielom miejscowych rodzin nadawano urzędy w ich rodzinnych okręgach. Rekompensatą za to było jednak otrzymywanie urzędów w innych ziemiach należących do księcia opolskiego.

Urzędnicy lokalni Jana Kropidły

Z początkowego okresu rządów Jana, gdy jego bracia byli niepełnoletni, zachowało się niewiele informacji o urzędnikach lokalnych zarządzających w części księstwa należącego do synów Bolka III. Pod koniec 1384 roku starostą opolskim był Konrad Śmił²⁵⁸. Dwa lata później z tym urzędem wystąpił Ramfold Stosch²⁵⁹. Na dokumencie tego Kropidły z 19 lutego 1388 roku wśród świadków pojawił się Stefan Strzała z Obrowca, starosta niemodliński²⁶⁰. Na dokumencie Jana z 31 grudnia 1384 roku świadkiem był Jakusz Gaszowiec, starosta strzelecki²⁶¹. Jego następcą został Pakusz z Bierawy, który otrzymał urząd starosty strzeleckiego prawdopodobnie z nominacji Jana i Bolka IV jeszcze 11 listopada 1387 roku²⁶². Po nim tę funkcję przejął rycerz Szczepan Strzała, który na dokumencie Bolka IV z 5 maja 1389 roku występuje z tym tytułem²⁶³. Jak widać, Jan Kropidło często zmieniał swoich urzędników. Niewątpliwie najważniejszym rodem w tym okresie byli Strzałowie, z których dwóch pełniło funkcje starostów. Wraz z dorastaniem braci Jan Kropidło coraz mniej angażował się w sprawy księstwa opolskiego, koncentrując się na funkcji biskupiej. Z tego powodu kolejni urzędnicy byli już powoływani przez Bolka IV i Bernarda.

Urzędnicy lokalni Ofki

Księżna po śmierci swojego męża przeważnie przebywała w Głogówku. Z tego też względu jej najbliższym doradcą był tamtejszy starosta. Na to stanowisko

²⁵⁷ CDS XXXIII, s. 21, nr 1; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 358. Raczej nie pochodził z rycerskiej rodziny.

²⁵⁸ APWr. Rep. 4f, nr 11d.

²⁵⁹ CDS VI, nr 72 [regeſt]; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 329.

²⁶⁰ APWr. Rep. 4f, nr 11d; APWr. Rep. 4f, nr 74. Na pierwszym ze wspomnianych dokumentów określono Stefana jako starostę, nie podając, jakiego terytorium dotyczył ten tytuł.

²⁶¹ APWr. Rep. 4f, nr 11d.

²⁶² DB. Bd 1. Th. 3, s. 73—74.

²⁶³ APWr. Rep. 72, nr 1 = J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874.

powołała Mikołaja Lemberga. Pierwszy raz z tym tytułem pojawił się on w 1408 roku²⁶⁴. Raz został określony jako starosta generalny opolski i głogówecki²⁶⁵. Występował na niemal każdym dokumencie książęnej aż do 1 lipca 1412 roku²⁶⁶. Na stanowisku tym zastąpił go później Mikołaj Langaw, który ze względu na nieco podobne nazwisko jest na ogół utożsamiany z Mikołajem Lembergiem²⁶⁷. Langaw pojawił się na niemal wszystkich dokumentach książęnej od 4 października 1414 roku²⁶⁸. Prawdopodobnie swój urząd pełnił do 1418 roku, czyli aż do śmierci książęnej.

Starostą nowego zamku opolskiego był Przeclaw z Kühschmalz²⁶⁹. Z tym tytułem znalazł się na dokumencie z 15 września 1410 roku²⁷⁰. 10 czerwca 1417 roku pełnił wraz z starostą starego zamku funkcję sędziego²⁷¹. 8 marca 1421 roku był także jednym z sędziów rozstrzygających kwestie majątkowe po śmierci Jana Kropidły²⁷². Nowy zamek przejął wówczas Bernard, a miejsce Przeclawa zajął Jan Jaryszowski z Kotulina. Nie wiadomo, czy Przeclaw stracił swój urząd po śmierci Ofki w 1418 roku, czy stało się to dopiero po śmierci Jana Kropidły. Po stracie stanowiska wrócił zapewne do służby u biskupa wrocławskiego i brał udział w bitwie z husytami pod Starym Wielistawiem (27 grudnia 1428 roku), podczas której zginął²⁷³.

Księżna wdowa na urzędy powoływała osoby spoza okręgu głogóweckiego. Wiązało się to z brakiem zaufania do miejscowych rycerzy, którzy prawdopodobnie w większości popierali pretensje książąt opolskich do następstwa po Ofce w ziemiach jej przyznanych przez Władysława Opolczyka. Po jej śmierci niemal wszyscy urzędnicy znikają z dokumentów książąt opolskich, którzy przejęli okręg głogówecki.

²⁶⁴ APWr. Rep. 127, nr 18.

²⁶⁵ APWr. Rep. 107, nr 71.

²⁶⁶ APWr. Rep. 107, nr 73, 81; CDS VI, nr 115; APWr. Rep. 4f, nr 54b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 67—69.

²⁶⁷ D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 416—417; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 362, 368, 370; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, t. 4, s. 193.

²⁶⁸ CDS XXXIII, s. 147, nr 20; s. 148, nr 24, 25; CDS I, nr 88; APWr. Rep. 102, nr 462, 482; CDS VI, nr 149; S. KOSZYK: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 104.

²⁶⁹ Niektórzy historycy uważali, że był on starostą na starym zamku, funkcję tę jednak pełnił w tym czasie Przech, zob. APWr. Rep. 4f, nr 11b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 62—63; J. GOTTSCHALK: *Zur mittelalterlichen Geschichte...*, s. 123; D. Veldtrup i J. Sperka za J. Gottschalkiem łączyli owego Przechę z Przeclawem z Kühschmalz, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 417—418, J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 356. Jednak Przech to Przech von Schörn, zob. wcześniejszy rozdział.

²⁷⁰ CDS I, nr 86.

²⁷¹ Ibidem, nr 91.

²⁷² CDS VI, nr 157.

²⁷³ SRS VI, nr 111, s. 156.

Urzędnicy lokalni Bolka IV

W początkowym okresie rządów Bolka jego siedzibą był stary zamek opolski. Pierwszym znanym starostą na tym zamku był Nasiębor z Kępy, odnotowany z tym tytułem na dokumencie tego Piasta z 5 maja 1389 roku²⁷⁴. Później stanął on na czele dworu tego księcia²⁷⁵, a funkcję starosty przejął Przech von Schörn²⁷⁶. Ten ostatni prawdopodobnie pochodził on z Czech, z terenów przekazanych czasowo Bolkowi III.

Poza Opolem książę wraz z bratem Janem nominował starostę strzeleckiego. Na ich dokumencie z 11 listopada 1387 roku funkcję tę pełnił Pakusz z Bierawy²⁷⁷. Jego następcą został wpływowy rycerz Szczepan Strzała, który z tytułem starosty strzeleckiego znalazł się wśród świadków na dokumencie Bolka IV z 5 maja 1389 roku²⁷⁸.

W Niemodlinie pierwszym znanym starostą Bolka IV był pochodzący ze znaczącego miejscowego rodu Jerzy z Prószkowa, odnotowany z tym tytułem w 1393 roku²⁷⁹. Jego następcą był bliżej nieznany Przybek, który znalazł się wśród świadków na dokumencie Bolka z 6 stycznia 1396 roku²⁸⁰. Urząd ten pełnił jeszcze na pewno w następnym roku²⁸¹. Także po przejęciu Niemodlina przez księcia Bernarda Przybek utrzymał się na swoim stanowisku²⁸².

Po śmierci stryja Władysława w 1401 roku książęta opolscy na nowo podzielili się księstwem opolskim, w wyniku czego Bolkowi IV pozostała tylko część okręgu opolskiego ze starym zamkiem. Przech stracił wówczas swój urząd, a nowym starostą został Henryk Stange z Pisarzowic, odnotowany z tym tytułem na dokumencie Bolka IV z 18 czerwca 1402 roku²⁸³. Henryk już poprzednio pojawiał się na dokumentach tego Piasta, a wcześniej należał do

²⁷⁴ J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 874; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 415.

²⁷⁵ Zob. podrozdział pt. Urzędnicy dworscy.

²⁷⁶ APWr. Rep. 4f, nr 11b = DB. Bd. 1. Th. 1, s. 62—63. Za starostę na starym zamku uznał go J. Gottschlak, a za nim D. Veldtrup, zob. J. GOTTSCHLAK: *Zur mittelalterlichen Geschichte...*, s. 123; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 418.

²⁷⁷ DB. Bd 1. Th. 3, s. 73—74.

²⁷⁸ J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874.

²⁷⁹ H. WENDT: *Das Falkenberger Land unter den Piasten*. In: *Geschichte der Herzschafft Falkenberg in Oberschlesien*. Hrsg. H. GRAF PRASCHMA. Falkenberg 1929, s. 14.

²⁸⁰ CDS VI, nr 81.

²⁸¹ H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 14.

²⁸² Zob. niżej.

²⁸³ CDS VI, nr 96. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 401 (tu błędnie podane, iż był starostą na nowym zamku), 407. Również J. Horwat błędnie podał, że Henryk był starostą na nowym zamku, zob. IDEM: *Księstwo opolskie...*, s. 368.

otoczenia Władysława II. Nie wiadomo, kiedy stracił swój urząd, gdyż kolejny starosta na starym zamku pojawił się w 1413 roku, jeszcze za życia Henryka Stangego. Nowym starostą opolskim został Jaśko z Kórnicy²⁸⁴. Jaśko, mający swoje posiadłości w okręgu głogóweckim, w którym włądała wówczas księżna Ofka, był jednym z licznych zwolenników młodych książąt. W 1414 roku jako starosta opolski potwierdził kolejny dokument Bolka IV²⁸⁵. Później nie pojawiał się już w źródłach, więc najpewniej w niedługim czasie po sporządzeniu tego dokumentu zmarł. Co najmniej od 10 czerwca 1417 roku starostą na starym zamku opolskim był Jan z Kamienia²⁸⁶. Nie wiadomo, jak długo pełnił tę funkcję, gdyż na pozostałych dokumentach pojawia się bez jakiegokolwiek tytułu.

Następny starosta opolski na starym zamku znany jest dopiero z dokumentu księcia Bolka IV z 21 stycznia 1427 roku²⁸⁷. Był nim wówczas Mikołaj z Mokrego Dańca, zwany Lichym z rodziny Świerczków. Lichy był bliskim współpracownikiem księcia, lecz jego największa aktywność przypadała na początek XV wieku. Później jest nieuchwytny źródłowo, aż do 1427 roku²⁸⁸. W niedługim czasie stracił urząd na rzecz Jerzego Dreskego, który z tytułem starosty został po raz pierwszy odnotowany 3 kwietnia 1431 roku²⁸⁹. Poświadczył w tym charakterze dokumenty z 11 stycznia 1432 roku oraz z 19 listopada 1433 roku²⁹⁰. Po śmierci Bolka IV w 1437 roku przeszedł na służbę do Bernarda niemodlińskiego, od którego otrzymał urząd starosty niemodlińskiego²⁹¹.

Poza starostami Bolko IV mianował także burgrabiów, z których w źródłach zachowała się informacja jedynie o burgrabim na starym zamku w Opolu, którym był Wincenty z Grzebkowic. Jako świadek wystąpił na dwóch dokumentach tego Piasta: z 5 maja 1389 roku oraz z 5 czerwca 1391 roku²⁹². Zmarł przed 10 stycznia 1403 roku²⁹³. W 1400 roku został odnotowany kolejny burgrabia starego zamku, o imieniu Zbrozek²⁹⁴.

²⁸⁴ F. IDZIKOWSKI: *Geschichte der Stadt Oppeln*. Oppeln 1863, s. 312. Henryk Stange żył jeszcze w tym czasie, gdyż pojawił się jako świadek na dokumentach Bolka IV z 5 października 1414 roku oraz 27 maja 1415 roku, zob. APWr. Rep. 107, nr 99; CDS VI, nr 135a.

²⁸⁵ APWr. Rep. 107, nr 90.

²⁸⁶ CDS I, nr 91; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 410.

²⁸⁷ CDS VI, nr 176.

²⁸⁸ Zob. wcześniejszy rozdział.

²⁸⁹ CDS VI, nr 181.

²⁹⁰ CDS VI, nr 183; CDS I, nr 91.

²⁹¹ Pierwszy raz odnotowany z tym tytułem 28 września 1438 roku, zob. CDS VI, nr 198.

²⁹² J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2, s. 870—874; CDS I, nr 56.

²⁹³ CDS I, nr 77.

²⁹⁴ CDS VI, nr 90.

Z okresu rządów Bolka IV w Niemodlinie znany jest tamtejszy sędzia, którym był Jan Borschnitz (13 stycznia 1396 roku)²⁹⁵. W Strzelcach tę samą funkcję pełnił Mojek z Kalinowa, odnotowany z tym tytułem na dokumencie Jana Kropidły i Bolka IV ze stycznia 1393 roku²⁹⁶.

Początkowo książę Bolko IV na stanowiska urzędnicze nominował przedstawicieli miejscowych — z reguły znaczących — rodzin. W okresie sporów z księżną wdową urzędy na ziemiach podległych władzy Bolka IV otrzymali przedstawiciele głogóweckiego rycerstwa — Henryk Stange z Pisarzowic i Jaśko z Kórnic. Po podziale księstwa, który miał miejsce na początku XV wieku, rycerze z okręgów niemodlińskiego i strzeleckiego — Jasiek z Kamienia, Mikołaj Lichy, Jerzy Dreske — byli nominowani na starostów opolskich. Mogło się to wiązać z dobrymi relacjami przedstawicieli tych rodzin z Bolkiem IV, kiedy ten był księciem strzeleckim i niemodlińskim.

Urzednicy lokalni Bernarda

Początkowo siedzibą księcia Bernarda był Niemodlin. Pierwsza informacja o starości niemodlińskim pełniącym swą funkcję za rządów tego księcia pochodzi z 1409 roku. Był nim wówczas Przybek, nominowany na to stanowisko jeszcze przez Bolka IV²⁹⁷. Książę Bernard zdecydował się pozostawić go na starostwie. Przybek pełnił urząd co najmniej do 10 lipca 1410 roku²⁹⁸. Jego następcą został Mikołaj z Łagowa, wcześniej związany z Bolkiem IV. Jako starosta niemodliński został odnotowany na dokumencie księcia Bernarda z 24 maja 1414 roku²⁹⁹. W tym samym roku wyruszył wraz ze swym księciem na wojnę do Prus, gdzie został zapisany jako starosta niemodliński³⁰⁰. Szybko jednak utracił to stanowisko, gdyż 2 października 1414 roku starostą niemodlińskim był Szylan Strzała³⁰¹. Mimo utraty urzędu Mikołaj z Łagowa w dalszym ciągu pojawiał się na dokumentach księcia Bernarda³⁰². 31 grudnia 1419 roku na starostwie niemodlińskim został odnotowany Henryk Dornheim³⁰³, wcześniejszy pracownik w kancelarii

²⁹⁵ CDS VI, nr 81.

²⁹⁶ DB. Bd 1. Th. 3, s. 124—125.

²⁹⁷ H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 14. Zob. wyżej.

²⁹⁸ CDS VI, nr 116; APWr. Rep. 107, nr 90.

²⁹⁹ APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2.

³⁰⁰ OBA 2111, s. 18.

³⁰¹ APWr. Rep. 72, nr 10.

³⁰² CDS VI, nr 167.

³⁰³ CDS XXXVI, nr 158. Co ciekawe, do tej pory żaden z historyków zajmujących się urzędnikami opolskimi nie zwrócił uwagi na ten dokument, przez co dotąd uważano, że Henryk Dornheim

tego Piasta. Henryk zniknął z kancelarii książęcej w 1415 roku, gdzie zastąpił go Otton Bes³⁰⁴. Powodem tej zmiany mogła być właśnie nominacja Dornheima na stanowisko starosty niemodlińskiego. Henryk Dornheim jako starosta niemodliński pojawił się na dokumencie z kwietnia 1427 roku oraz maja 1430 roku³⁰⁵. Możliwe, że urząd swój sprawował do końca 1437 roku. Wtedy po raz ostatni został odnotowany, lecz nie podano pełnionej przez niego funkcji³⁰⁶.

W 1437 roku doszło do kolejnych zmian własnościowych w księstwie opolskim, co było spowodowane śmiercią Bolka IV. Dotychczasowy starosta na starym zamku — Jerzy Dreske — przeszedł wówczas na służbę do księcia niemodlińskiego, który mianował go nowym starostą niemodlińskim. Związanie się Jerzego z tym Piastem wynikało zapewne głównie z faktu, iż posiadał on swoje dobra w pobliżu Niemodlina³⁰⁷. Jako starosta niemodliński został pierwszy raz odnotowany na dokumencie z 28 września 1438 roku³⁰⁸. Urząd swój pełnił najprawdopodobniej do 1451 roku, co wiązało się z przejęciem okręgu niemodlińskiego przez Bolka V na mocy umowy obu książąt³⁰⁹.

Drugim najważniejszym miastem dla Bernarda były Strzelce. W przeciwieństwie do Niemodlina Bernard po przejęciu Strzelec nominował nowego starostę, którym został Długomił³¹⁰. Później zastąpił go Stefan Strzała, który potwierdził jeden dokument księcia niemodlińskiego z 26 sierpnia 1411 roku³¹¹. Dokument ten został wystawiony w Strzelcach, co najprawdopodobniej oznacza, że Strzała był starostą na zamku strzeleckim. Potwierdza to także brak jego osoby na dokumentach sporządzanych w innych miastach. Prawdopodobnie po wojnie głodowej stracił ten urząd, a jego miejsce w Strzelcach zajął Piotr Temchyn, dziedziczny wójt Krapkowic. Być może była to nagroda dla Piotra za jego dokonania podczas wojny głodowej. Piotr był ważną osobą dla oddziału księcia Bernarda z uwagi na jego znajomość ziem krzyżackich — był on wcześniej urzędnikiem Jana Kropidły na terenie Prus i w jego imieniu prowadził negocjacje z Krzyż-

jako starosta niemodliński został po raz pierwszy odnotowany w 1421 roku, zob. D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 472; J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 370.

³⁰⁴ Zob. wyżej.

³⁰⁵ APWr. Rep. 107, nr 118 (tu bez tytułu starosty); APWr. Rep. 4f, nr 9; H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 14; C. KAHL: *Das Majorat Turawa*. Frankfurt 1991, s. 14.

³⁰⁶ Mimo to fakt, że otwierał on listę świadków na tym dokumencie, świadczy o znaczeniu Henryka w tym czasie. Możliwe, że pisarz pominął jego urząd, zob. DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78—79.

³⁰⁷ Zob. wcześniejszy rozdział.

³⁰⁸ CDS VI, nr 198.

³⁰⁹ APO. Am Nysy, nr 192 = CDS XXXVI, nr 185; CDS VI, nr 201, 222, 223.

³¹⁰ J. PILNÁČEK, *Rody...*, D. 1, s. 137. Pozostałe informacje o dokumencie zob. IDEM: *Rody...*, D. 2, s. 437, s. 558.

³¹¹ APWr. Rep. 4f, nr 67.

kami³¹². Na dokumencie biskupa wrocławskiego z 29 listopada 1414 roku Piotr został określony jako starosta strzelecki³¹³. Wójt Krapkowic był także świadkiem na kolejnych dokumentach wystawionych przez Bernarda w Strzelcach³¹⁴. Dobre relacje między księciem a wójtem Krapkowic pokazuje dokument Bernarda z 1418 roku, w którym książę Bernard zatwierdził dla niego dom w Krapkowicach za jego zasługi³¹⁵. Starostą strzeleckim był zapewne do śmierci księżnej Ofki, czyli do drugiej połowy 1418 roku. Wówczas Piotr Temchyn został starostą głogóweckim³¹⁶, co wobec równego podziału ziem po księżnej między Bolka IV a Bernarda pokazuje, że to młodszy Bernard miał silniejszą pozycję w księstwie, skoro na stanowisko starosty głogóweckiego przeforsował swojego człowieka.

Z powodu odejścia Piotra Temchyna na nowy urząd kolejnym starostą strzeleckim został Gumprecht z Bierawy. Z tym urzędem pierwszy raz pojawił się dopiero na dokumencie księcia niemodlińsko-strzeleckiego z 7 listopada 1423 roku³¹⁷. Funkcję tę pełnił co najmniej do 1 marca 1437 roku, kiedy ostatni raz został odnotowany z tym tytułem³¹⁸. Gumprecht zmarł po 1437 roku, a przed 1 lutego 1439 roku³¹⁹. Jego następcą na urzędzie starosty strzeleckiego został Henryk Kranski. Rycerz ten posiadał najprawdopodobniej wieś Skrońsko w okręgu oleskim i nie pojawiał się wcześniej w źródłach. Trudno z tego względu stwierdzić, dlaczego otrzymał tak wysoki urząd. Pierwszy raz jego imię figuruje na dokumencie Bernarda z 1 lutego 1439 roku, gdzie został nazwany starostą strzeleckim³²⁰. Henryk, podobnie jak wcześniej Piotr Temchyn, świadczył na dokumentach księcia, gdy ten przebywał w Strzelcach³²¹. Był jednym z zaufanych Bernarda, kiedy ten przyrzekł przekazać większość swoich ziem bratankowi Bolkowi V³²². Za wierną służbę otrzymał on 18 kwietnia 1452 roku od księcia miasto

³¹² Zob. rozdział III.

³¹³ CDS VI, nr 134.

³¹⁴ CDS VI, nr 137; APWr. Rep. 4f, nr 11k.

³¹⁵ DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78.

³¹⁶ A. KNOBLICH: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497.

³¹⁷ 29 listopada 1414 roku funkcję tę pełnił Piotr Temchyn z Borzegniewa, a 7 listopada 1423 roku Gumprecht z Bierawy po raz pierwszy pojawia się z tym tytułem, zob. CDS VI, nr 171.

³¹⁸ APWr. Rep. 115, nr 105 = D 384, s. 32—35; CDS II, s. 97, nr 29; CDS VI, 178; A. NOWACK: *Geschichte der Pfarrei...*, s. 42—43; AGZ. T. 5, nr, 69.

³¹⁹ W 1437 roku po raz ostatni jest notowany w źródłach, zob. AGZ. T. 5, nr, 69. Natomiast 1 lutego 1439 roku starostą był już Henryk Kranski, zob. CDS VI, nr 200.

³²⁰ CDS VI, nr 200.

³²¹ CDS VI, nr 215; CDS I, nr 116, 125; APO. Am Olesna, nr 5; B. SZCZECZ: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4—5 = IDEM: *Widymat lubliniecki...*, s. 4—7 = IDEM: *Ferdynand III, król Czech i Węgier...*, s. 9—12; A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 33 (nie wiadomo, gdzie został wystawiony ten dokument, ale obecność na nim Henryka sugeruje Strzelce).

³²² CDS VI, nr 226.

Dobrodzień³²³. Henryk był prawdopodobnie ostatnim starostą strzeleckim mianowanym przez księcia Bernarda.

Książę Bernard był także właścicielem nowego zamku w Opolu. Znany jest tylko jeden starosta tego księcia, którym był Jan Jaryszowski z rodziny Kotulińskich, przeniesiony na ten urząd ze starostwa lublinieckiego. Jako starosta opolski pojawił się dopiero 15 marca 1425 roku³²⁴. Starostą na nowym zamku był także po przekazaniu go Mikołajowi I. Ostatni raz z tym tytułem odnotowany w 1456 roku³²⁵.

Jak wcześniej zaznaczyłem, książę niemodliński po ślubie z córką Spytka z Melsztyna otrzymał jako wiano swej nowej małżonki Lubliniec i Olesno wraz z przyległościami. W Oleśnie starostą Jan Jaryszowski z rodziny Kotulińskich, szybko przeniesiony na starostwo lublinieckie³²⁶. Na tym urzędzie pozostał zapewne kilka lat, aż do przeniesienia go na starostwo opolskie³²⁷. W 1452 roku starostą oleskim był pochodzący z pogranicza strzelecko-toszeckiego Dzierśław z Walcerzowic³²⁸.

W Oleśnie funkcjonował także zarządca, którym był co najmniej od 3 maja 1434 roku pochodzący z miejscowego rycerstwa Szymek z Radawia³²⁹. Osobnego włodarza otrzymał także Dobrodzień. W 1422 roku był nim bliżej nieznanemu Jan, któremu 20 września tego roku za wierną służbę książę ofiarował wieś Jeżową leżącą w okręgu lublinieckim³³⁰. Jan zmarł przed 3 maja 1434 roku, gdyż tego dnia jego córka sprzedała Jeżową Janowi Strzale z Pawonkowa za 70 grzywien czeskich groszy miary polskiej³³¹. Zarządcą Żędowic był natomiast bliżej nieznanemu Maciej, który 13 lutego 1420 roku zapisał w testamencie swoją łękę Łoniak strygowi³³².

³²³ A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 34.

³²⁴ APWr. Rep. 108, nr 11. Zob. wyżej.

³²⁵ APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 5; APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 17 II 1451; Rep. 108, nr 14; APO. Am Kluczborka, nr 24 = 25 (kopia) = 40 (viclinat); APWr. Rep. 108, nr 16; C. KAHL: *Das Majorat...*, s. 14; K. WUTKE: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 172—173; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 5, s. 1421.

³²⁶ APO. Am Kluczborka, nr 6 (jako Janek, starosta oleski); CDS VI, nr 128; CDS I, nr 87 (jako starosta, bez podania miejscowości). Analizując ostatni z tych dokumentów, J. Horwat uznał go za starostę strzeleckiego, mimo że dokument nie określa, jakim był starostą, a ponadto nie był wystawiony w Strzelcach, lecz w Niemodlinie, zob. J. HORWAT: *Księstwo opolskie...*, s. 371. Biorąc pod uwagę wcześniejszą tytułaturę Jaryszowskiego, uznaję, że nie został on przeniesiony na starostwo strzeleckie.

³²⁷ Zob. wyżej.

³²⁸ K. WUTKE: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 172—173.

³²⁹ CDS I, nr 112.

³³⁰ CDS I, nr 106.

³³¹ CDS I, nr 112.

³³² CDS II, s. 96, nr 28.

W źródłach pojawiają się informacje jedynie o trzech burgrabiach mianowanych przez Bernarda. Zamkiem gryżowskim opiekował się Herburt Füllstein, który jako burgrabia pojawił się dwukrotnie: w 1407 roku oraz 1418 roku³³³. Przed 30 września 1420 roku biskup Konrad zastawił Herburtowi 27,5 grzywny czynszów na mieście Prudniku i kilku wsiach, które książę Bernard odkupił przed 13 lipca 1421 roku³³⁴. Był on ostatnim burgrabią gryżowskim, gdyż zamek uległ zniszczeniu w czasie wojen husyckich³³⁵.

W Niemodlinie burgrabią w 1429 roku był Piotr z Wołowa, pochodzący z rodziny osiadłej od dłuższego czasu w księstwie niemodlińskim³³⁶. Ostatnim znanym burgrabią w księstwie Bernarda był należący do lokalnego rycerstwa Hans Pange z Sadów. Z tytułem burgrabiego zamku niemodlińskiego został odnotowany w 1439 roku³³⁷. 10 stycznia 1440 roku książę nadał mu za wierną służbę stary młyn za Niemodlinem z wszelkimi przynależnościami³³⁸. Po przekazaniu księstwa niemodlińskiego Bolkowi V Hans Pange znalazł się na jego dworze. Nie wiadomo jednak, czy utrzymał swój urząd.

Książę Bernard w poszczególnych okręgach powoływał sędziów ziemskich. W 1404 roku sędzią ziemskim oleskim był rycerz Adam, któremu władca 23 maja tego roku przekazał w dziedziczne posiadanie winnicę niedaleko Olesna wraz z piecami do wypalania wapnia i zwolnił jego oraz jego następców od płacenia podatków³³⁹. Natomiast 18 lutego 1439 roku jako sędzia opolski został odnotowany Adam z Warłowa. Dokonał on wraz z plebanem leśnickim Stefanem Aleksandrem oraz Mikołajem i Piotrem z Lubszy podziału majątku właściciela Półwsi³⁴⁰. W 1455 roku jako sędzia ziemski oleski został odnotowany Jan Bielik z Wędrynia³⁴¹.

Wydaje się, że książę Bernard przy nominacjach na urzędy kierował się przede wszystkim osobistymi cechami i zasługami kandydatów. Widać to przy okazji wojny głodowej, po której zmienił on najważniejszych urzędników. Przed wyprawą do Prus starostą niemodlińskim był Mikołaj Łagowski, a starostą strzeleckim Stefan Strzała. Po wyprawie starostą niemodlińskim został Henryk Dornheim,

³³³ H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 14. W dokumencie został on określony jako *Herburt Purggraffe*; A. KNOBLICH: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497.

³³⁴ CDS VI, nr 156, 166.

³³⁵ A. NOWACK: *Burg Greißau bei Neustadt O/S.* „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins” 1918. Bd. 14, s. 98.

³³⁶ APWr. Rep. 72, nr 10.

³³⁷ APO. Am Nysy, nr 192 = CDS XXXVI, nr 185.

³³⁸ A. WELTZEL: *Geschichte des edlen, freiherrlichen und gräflichen Geschlechtes von Prschma*. Ratibor 1883, s. 117.

³³⁹ APO. Am Olesna, nr 1.

³⁴⁰ AAWr., sygn. M49, KK41.

³⁴¹ APO. Am Kluczborka, nr 27.

a starostą strzeleckim Piotr Temchyn z Borzygniewa. Zmiany te można tłumaczyć tym, że wcześniejsi starostowie zawiedli Bernarda podczas wyprawy bądź też książę dostrzegł zalet ich następców. Bernard na stanowiska powoływał osoby pochodzące z podległych mu obszarów, choć niekoniecznie rycerz zostawał urzędnikiem w okręgu, gdzie posiadał swój majątek.

Urzednicy lokalni Bolka V

Urzednicy lokalni Bolka V znani są dopiero z okresu, kiedy książę ten uzyskał w 1437 roku cały okręg głogówecki. Przez cały okres jego życia nie jest jednak znany starosta głogówecki, co wiąże się ze stałym przebywaniem księcia w Głogówku. Z tego względu mógł nie powoływać starosty głogóweckiego, choć bardziej prawdopodobne jest, że poszczególni starostowie pojawiali się w dokumentach z pominięciem ich tytułu. Oddzielny starosta przebywał natomiast w ważnym, granicznym zamku chrzelickim. Ponieważ Chrzelice nie stanowiły centrum okręgu, należy uznać, że tamtejszy starosta pełnił raczej funkcję burgrabiego. Pierwszym takim urzędnikiem był Jan Benkwicz³⁴². Nie wiadomo, jak długo pełnił tę funkcję, gdyż kolejny starosta strzelecki znany jest dopiero z dokumentu księcia wystawionego 27 czerwca 1451 roku. Był nim wówczas Henryk Colmas, który pełnił ten urząd co najmniej do 29 czerwca 1455 roku³⁴³.

Osobnego starostę Bolko V powołał w Prudniku. Na jego dokumencie z 26 maja 1448 roku wśród świadków znalazł się starosta prudnicki Konrad Uniej³⁴⁴, który już wcześniej należał do otoczenia Wołoszka³⁴⁵. Na dokumentach Bolka V z 14 marca 1453 roku oraz 29 czerwca 1455 roku otwierał listę świadków, co świadczy o jego znacznej pozycji na dworze głogóweckim³⁴⁶. Do otoczenia tego księcia należał aż do jego śmierci³⁴⁷.

Po przekazaniu w 1450 roku przez Bernarda okręgu niemodlińskiego Bolko V ustanowił tam swojego starostę, którym został Krzysiek Gaszowiec z Rozmierzy. Z tym tytułem został poświadczony 2 września 1452 roku, gdy wraz z Janem Jelczem Borschnitzem z Wołczyna i książętami Bernardem, Bolkiem V i Miko-

³⁴² APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 roku, k. 38a—39 (starosta chrzelecki został odczytany jako *Hans Schenkwitz*. Jest on zapewne tożsamy z *Hansem Benkwiczem*, znanym z dokumentu Bolka V z 21 sierpnia 1430 roku, zob. CDS XXXIII, s. 33, nr 12).

³⁴³ LuBS. Bd. 2, s. 337—338, nr 38; CDS VI, nr 235.

³⁴⁴ CDS XXXIII, s. 34, nr 16.

³⁴⁵ APWr. Rep. 4f, nr 43ii.

³⁴⁶ CDS VI, nr 234, 235.

³⁴⁷ J.C. HOFFMAN: *Chronik und Führer Zuckmantel...*, s. 47—50; CDS I, nr 127; CDS II, s. 98, nr 30; CDS VI, nr 245; APWr. Rep. 4f, nr 69.

łajem I potwierdził przedłużenie rozejmu między książętami opolskimi a Królestwem Polskim³⁴⁸. Krzysiek był związany z jedynym synem księcia głogóweckiego Wacławem. Po jego śmierci Bolko V przekazał spadek po swoim synu właśnie Krzyskowi³⁴⁹. W 1455 roku Gaszowiec znalazł się wśród świadków odnowienia przez Bolka V praw dla Złatych Hor, które strawił pożar³⁵⁰. Później pośredniczył wraz z Janem Besem z Ketzersdorfu, Janem Szylanem z Otmętu oraz marszałkiem Janem Grosikiem w sporze między księciem Mikołajem a Jadwigą Bes, wdową po Bolku V³⁵¹. W 1463 roku znalazł się w otoczeniu Mikołaja I³⁵².

Także po przejściu części księstwa opawskiego Wołoszek ustanowił na swoich nowych ziemiach starostę, którym został Mikołaj Łagowski. Mikołaj był ważnym człowiekiem na dworze Bolka V, o czym świadczy fakt, iż znalazł się wśród świadków przekazania kilku miast i wsi przez tego księcia jego drugiej żonie Jadwidze z Besów³⁵³. Jako starosta opawski Mikołaj został odnotowany 4 maja 1458 roku³⁵⁴. Najpewniej po śmierci Bolka i zrzeczeniu się Opawy przez Mikołaja I na rzecz Jerzego z Podiebradów Mikołaj objął stanowisko starosty prudnickiego³⁵⁵.

Niewiele urzędników Bolka V znalazło się na dokumentach, przez co trudno określić zasady, jakimi kierował się książę przy obsadzaniu poszczególnych urzędów. Niewątpliwie wywyższenie Krzyska Gaszowca miało związek z jego bliskimi relacjami ze zmarłym synem księcia.

Urzednicy lokalni Mikołaja I

Niewiele wiadomo o urzędnikach Mikołaja I. Początkowo jego siedzibą był stary zamek w Opolu. Najpewniej tamtejszym starostą był Mikołaj Bes, odnotowany jako starosta opolski w 1437 roku³⁵⁶. Tożsamy z nim mógł być Miczek, który pojawił się na dokumencie księcia z 21 marca 1447 roku³⁵⁷. Po przejściu

³⁴⁸ CDP. T. 4, nr 35.

³⁴⁹ CDS VI, nr 234.

³⁵⁰ J.C. HOFFMAN, *Chronik und Führer Zuckmantel...*, s. 47—50.

³⁵¹ CDS VI, nr 251.

³⁵² LuBS. Bd. 2, s. 373—374.

³⁵³ Ibidem, s. 337—338.

³⁵⁴ *Pozůstatky knih zemského práva knížectví opavského*. D. 1. *Knihy přední. Část pravá* (1413—1484). Vyd. J. KAPRAS. Praha 1906, s. 60.

³⁵⁵ *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu*. Cz. 1. *Dokumenty oznaczone sygnaturami alfabetycznymi*. Oprac. W. URBAN. Wrocław 1970, nr 1012. Nie wiadomo, czy był starostą jeszcze za rządów Bolka V, czy też jego następcy, gdyż dokument nie jest datowany.

³⁵⁶ DB. Bd. 1. Th. 4, s. 78—79.

³⁵⁷ CDS I, nr 117.

nowego zamku opolskiego władca pozostawił na urzędzie tamtejszego starostę Jana Jaryszowskiego z Kotulina, który ostatni raz z tym tytułem pojawił się w 1456 roku³⁵⁸. W Brzegu starostą Mikołaja I był Jan Grosik, który pojawił się na dokumencie tego Piasta z 10 września 1454 roku³⁵⁹. Jak widać, w Brzegu książę wolał promować swoich zaufanych rycerzy opolskich niż niepewnych rycerzy brzeskich. Syn Jana Grosika o tym samym imieniu był marszałkiem Mikołaja I³⁶⁰.

³⁵⁸ K. WUTKE: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292...*, s. 172—173; J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 5, s. 1421.

³⁵⁹ APWr. Rep. 3, nr 669.

³⁶⁰ CDS VI, nr 240, 254, 276 [regesty]; APWr. Rep. 68, nr 291; CDS IX, nr 979; D. VELDTRUP: *Prosopographische Studien...*, s. 445; R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 2, s. 428.

Udział rycerzy w polityce zewnętrznej

Historycy badający dzieje księstwa opolskiego najczęściej poruszają zagadnienia związane z jego polityką zagraniczną, rzadko jednak zwracają uwagę na rolę poddanych poszczególnych książąt. Najważniejszym zadaniem średniowiecznego rycerstwa była walka za swojego księcia. Z tej oczywistej uwagi wynika, że od sprawności i liczebności rycerzy zależały działania Piastów opolskich. Ostatnio problemy te były poruszane przez Jerzego Rajmana oraz Mateusza Golińskiego³⁶¹. Dla obu badaczy najważniejszym źródłem, na podstawie którego starali się przybliżyć militarny potencjał badanych obszarów, były spisy rycerstwa. Przy tej okazji pojawił się problem interpretacji źródłowej: czy opis typu „służba z jedną kopią” oznacza jednego czy też dwóch rycerzy? Mateusz Goliński za Andrzejem Nadolskim i Jolantą Dankową przyjmuje wariant pierwszy, który wydaje się bardziej prawdopodobny³⁶².

Dla księstwa opolskiego nie istnieją dziś spisy służby wojskowej podobne do tych, jakie powstały dla poszczególnych okręgów znajdujących się pod władzą biskupów wrocławskich, czy też przypominające *Landbuch* opisujący służbę w okręgu wrocławskim, średzkim i urazkim. Istniejące „spisy” rycerzy opolskich są mniej precyzyjne niż wymienione wcześniej dla innych obszarów Śląska, dają jednak pewne przybliżone dane o potencjale militarnym obszarów podległych władzy książąt opolskich. Skromny „spis” pochodzi z 1397 roku. Wówczas to Bolko IV i jego brat Bernard popadli w konflikt z Namysłowem. Rycerze z okręgu niemodlińskiego zgodnie ze zwyczajem wysłali do Namysłowa list wypowiedni. Uczynili tak niemal wszyscy ówczesni przedstawiciele rycerstwa z tego okręgu

³⁶¹ J. RAJMAN: *Pogranicze śląsko-małopolskie w średniowieczu*. Kraków 2000, s. 154—155; M. GOLIŃSKI: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu*. I. Księstwo nysko-otmuchowskie. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1998. R. 53, s. 33—67; M. GOLIŃSKI: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu*. II. Księstwo wrocławskie na tle innych ziem dziedzicznych korony czeskiej. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1998. R. 53, s. 519—545; M. GOLIŃSKI: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu*. III. Uwagi ogólne. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1999. R. 54, s. 1—17.

³⁶² M. GOLIŃSKI: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich...*, s. 1—4.

(pośród świadków znajdujących się na dokumentach niemodlińskich z końca XIV wieku brakuje tylko Mikołaja Rosdorfa, a niektórzy rycerze wymienieni na liście wypowiednim z 1397 roku pojawili się tylko na nim)³⁶³. Łącznie w okręgu niemodlińskim pod koniec XIV wieku przebywało co najmniej 45 rycerzy.

Następne zestawienie rycerstwa pochodzi z 1399 roku, kiedy to rycerze okręgu głogóweckiego gwarantowali zobowiązania Władysława Opolczyka i jego żony Ofki względem synów Bolka III. Powyższy dokument podpisało 20 rycerzy³⁶⁴. W zestawieniu tym brakuje Strzałów, co oznacza, że rycerzy w tym okręgu było nieco więcej (zapewne zbliżona liczba do okręgu niemodlińskiego w tym okresie).

Kolejny „spis” rycerzy opolskich pochodzi z 1407 roku. Po ataku księcia Bolka IV na wsie biskupstwa wrocławskiego została na niego i jego rycerzy rzucona klątwa. Dokument z tego roku wymienia wszystkich nią obciążonych. Z ziem podległych księciu opolskiemu pochodziło 32 rycerzy (rycerz Mikołaj z Łagowa, Długomił i jego brat, Henryk Stange, Narempsky, Tschirba i Pietrasz Nagodowscy, Mikołaj z Lubieszowa, Miczek Furrer, Mikołaj, Bertold i Jan Czewebrutowie, Jan i Mikołaj zwani *Solczclemen*, Jan Mezebor, Konrad Sokołowski, Albert Trojan i jego brat Mikołaj z *Czindal*, Albert zwany Cellariusz, Rankor Straszy, syn Pretwincena, bracia Jakusz i Jędrzej, bracia Jan i Mikołaj z *Michilwicz*, bracia Henryk i Mikołaj Haugwitzowie, Merbot Rebbe, Pietrasz Kwas, Marcin z Oderbergu, Teodoryk Stange, Lucko Kominicz, Marcin Swenske). Pozostali pochodzili z terenów Królestwa Polskiego i okolic Osobłogi³⁶⁵. Podanych 32 rycerzy to tylko część rycerstwa z okręgu opolskiego, których było znacznie więcej.

Najobszerniejszy wykaz rycerzy pochodzi z 1414 roku. Książę Bernard jako sojusznik Królestwa Polskiego wyruszył wówczas na wojnę przeciwko zakonowi krzyżackiemu. Zgodnie z obyczajem rycerze, którzy z nim pojechali, wysłali do Malborka listy wypowiednie³⁶⁶. Na ich podstawie wiadomo, że księciu towarzyszyło 215 konnych. Z tego grona część pochodziła z innych ziem (głównie podległych władzy biskupa wrocławskiego). O ile niektórzy z tych rycerzy

³⁶³ Na liście z 1397 roku zostali wymienieni starosta niemodliński Przybek oraz Otton, Mikołaj i Jan z Wołowa, Jan i Jerzy Dreskowie, Jan Borschnitz, Otton Czechtendorf, Jan i Piotr z Jankowic, Konrad i Mikołaj z Klucznik, Mikołaj i Rugle z Prądów, Piotr z Bukowca, Michał Stosz, Jan z Sokołowa, Dobiesz z Żurawia, Mikołaj z Sokołowa, Stefan ze Skorogoszczy, Jerzy Breitbauch, Stefan z Kotulina, Janek Biler, Jan z Kotulina, Piotr Botler, Młody Belik, Piotr Tschonke, Mikołaj Bes, Henryk Haugwitz, Henryk Stosz, Piotr i Jarosz z Wołowa, Jan z Klucznik, Jan Breitbauch, Bernard z Prądów, Jan Kommerau, Seyfart, Dzierżko i Przecław z Mieszny, Gotko i Stefan z Ponoszowic, Mikołaj z Ciepeliowic, Bernard z Klucznik, Lauke z Cieścic i Maciej z Gościc, zob. E 99, k. 7 = H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 20.

³⁶⁴ CDS VI, nr 85 [regest].

³⁶⁵ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regest].

³⁶⁶ OBA 2111, s. 11—13, 17.

na pewno byli poddanyymi także Bernarda niemodlińskiego, to część nie miała z nim żadnych powiązań. Mikołaj Zeschwitz reprezentował księstwo legnickie, Zygmunt Naschwitz i Mikołaj Swenkfeld — okręg świdnicki, Henryk Bischofs-
werde — okręg głogowski, Kossak z Kaldenborn — okręg wrocławski, Szymek z Ujazdu — okręg ujejski, Franciszek z Kunzendorfu (dzisiejsze Sławniowice) — okręg głubczycki, Mikołaj Reibnicz, Hincza Reideburg, Grzegorz z Seyfridsdorfu (dzisiejszy Jaszów), Miczek z Hajduków, Hincza ze Starego Grodkowa, Andrzej Mrokot, Szymek Korkewicz, Mikołaj Grunow, Mikołaj z Niwnicy — księstwo nyskie. Ich obecność w wojsku Piasta opolskiego można tłumaczyć brakiem aktywnego zaangażowania w konflikt ich książąt. Zapewne z tego powodu przyłączyli się do orszaku sąsiedniego władcy, licząc na kolejny sukces oręża polskiego w walce z północnym sąsiadem. Dla większości z nich motywem wyprawy było niewątpliwie pragnienie przeżycia przygody oraz wizja łupów wojennych. Tak więc na wojnę głodową wyruszyło około 200 rycerzy podległych władzy księcia Bernarda, a wiadomo, że część przedstawicieli tego stanu pozostała na Górnym Śląsku (np. Otton Czuchtendorf, Jerzy Breitbuch, Wołowscy, Jan Kotuliński, Adam z Wędryni, Mikołaj i Jan Rospanowscy, Albrecht Uschiluk, Jakusz i Jaksa z Kielczy). Można zatem określić, że księciu Bernardowi podległo około 250—300 osób pochodzenia rycerskiego.

Problem liczebności rycerstwa — a co za tym idzie wielkości armii średnio-wiecznej — był wielokrotnie poruszany. W odniesieniu do księstwa opolskiego ważnym dokumentem jest akt konfederacji grodkowskiej z 1427 roku. Ustalał on między innymi, że książę Bolko młodszy wyruszy do Ostrawy z 25 rycerzami, a książę Bernard miał operować z 30 końmi³⁶⁷. Piotr Jurek porównywał na podstawie tego aktu siły poszczególnych książąt³⁶⁸, co niestety prowadziło do błędnych wniosków ogólnych. Po pierwsze mylnie utożsamiał Bolka V z Bolkiem IV, a co za tym idzie określił liczebność rycerstwa okręgu opolskiego na 25 konnych wojowników. Po drugie uznał, że proporcje wojska przedstawione w tym akcie były odbiciem faktycznych sił poszczególnych książąt. Jest to stwierdzenie absurdalne, gdyż oznaczałoby, że z okręgów niemodlińskiego, strzeleckiego, oleskiego, lublinieckiego, sławieckiego oraz ziemi sośnicowickiej można było zmobilizować niewiele więcej rycerzy niż z połowy okręgu głogóweckiego i kilku mniejszych terenów podległych władzy Bolka V. Większość wspomnianych konnych wojowników, którzy pod wodzą Bolka V mieli pilnować Ostrawy, nie pochodziła zapewne z ziem opolskich, lecz właśnie z rejonu Ostrawy i ziemi hukwaldzkiej,

³⁶⁷ SRS VI, s. 10—12, nr 17.

³⁶⁸ P. JUREK: *Siły zbrojne antyhusyckiej konfederacji z 1427 roku*. „Acta Universitatis Wratislaviensis”, nr 411. Prawo 73, s. 79—88.

która znajdowała się w zastawie u książąt opolskich. O tym, że książę Bernard może zmobilizować znacznie więcej wojska, świadczy natomiast jego wyprawa do Prus z 1414 roku. Z tego powodu nie można wykorzystywać danych zawartych w akcie grodkowskim do wyciągania wniosków co do potencjału militarnego poszczególnych księstw. Na kolejnym akcie konfederacji, tym razem prawdopodobnie z 1435 roku, książę Bernard zobowiązał się wystawić 100 konnych, co także stanowiło tylko część jego rycerstwa³⁶⁹.

Początek XIV wieku przyniósł rycerzom opolskim tylko jedną dużą wyprawę wojenną. Książę Bolko w 1312 roku podczas buntu krakowskiego patrycjatu na czele z wójtem Albertem zajął miasto. Trudno powiedzieć, z iloma rycerzami przybył. W krótkim czasie ocenił jednak, że nie ma szans utrzymać Krakowa, i opuścił stolicę Małopolski za odszkodowaniem³⁷⁰. Na przełomie 1328 i 1329 roku w wyprawie do Prus uczestniczył książę niemodliński Bolesław Pierworodny, wypełniając swoje zobowiązania lenne względem króla czeskiego³⁷¹. Także w tym przypadku trudno stwierdzić, jak wielu jego rycerzy z nim wyruszyło.

Od końca XIV wieku rycerstwo opolskie nieustannie uczestniczyło w konfliktach, wspierając Piastów opolskich. Pod koniec tego wieku bronili swoich ziem przed atakiem wojsk polskich. Podczas działań wojennych Marek z Pławniowic utracił swój zameczek, który obsadziła załoga polska pod dowództwem Piotra Szafrąńca. Dobra rycerstwa z okręgu strzeleckiego zostały natomiast zapewne spustoszone podczas przemarszu wojsk króla Jagiełły na Strzelce. Po zakończeniu działań wojennych północną część księstwa (Lubliniec, Olesno i Gorzów) na kilka lat przejął Spytek z Melsztyna. Z uwagi na krótkotrwałość tego okresu trudno ocenić, jak wpłynął on na rodziny rycerskie z tego okręgu oraz czy w tym czasie przybyły na te tereny nowe osoby pochodzenia rycerskiego związane ze Spytkiem bądź księciem cieszyńskim Przemysławem, który odkupił te tereny od polskiego możnowładcy, po czym sprzedał je książętom opolskim³⁷².

Na przełomie XIV i XV wieku książęta opolscy zaangażowali się w konflikt z Wrocławiem, zwany wróżdą opolską. Jego podłożem było zastawienie przez Kazimierza Wielkiego za 2 000 grzywien Wołczyna, Namysłowa i Byczyny Bolesławowi świdnickiemu, który z kolei za zgodą króla polskiego przekazał te

³⁶⁹ W. URBAN: *Studia nad dziejami wrocławskiej diecezji w I połowie XV w.* Wrocław 1959, s. 155. Tyle samo jezdnych zobowiązał się dostarczyć Bolko IV.

³⁷⁰ T. NOWAKOWSKI: *Miejsce książąt opolskich w polityce Kazimierza Wielkiego względem Śląska*. W: *Bunt wójta Alberta. Kraków i Opole we wzajemnych związkach w XIV wieku*. Red. J. RAJMAN. Kraków 2013, s. 46.

³⁷¹ T. NOWAKOWSKI: *Miejsce książąt...*, s. 46.

³⁷² Szerzej na temat tych wojen, zob. J. SPERKA: *Wojny Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem (1391–1396)*. Cieszyn 2003, s. 50.

tereny książętom opolskim. Po śmierci księcia świdnickiego jeden z jego spadkobierców — Ludwik brzeski — oddał Opolczykom 2 000 grzywien i zajął wspomniane tereny. Książęta opolscy próbowali je odbić, lecz w 1369 roku przegrali bitwę pod Kluczborkiem i ostatecznie zrzekli się tych terenów za zwrot sumy zastawnej. Kolejny raz Namysłów trafił do Władysława Opolczyka dzięki łasce Wacława IV jako rekompensata za utratę Rusi i należy to odbierać jako opiekę seniora nad pokrzywdzonym wasalem. Król czeski szybko jednak zmienił zdanie i prawdopodobnie książę opolski nie przejął tej ziemi w zastaw. Trzecie podejście do przejęcia Namysłowa miało miejsce w 1397 roku, kiedy Piastowie opolscy za sumę 8 000 kop groszy mieli przejąć miasto z okręgiem, lecz nie zostali wpuszczeni przez mieszczan. Wówczas niemal całe rycerstwo niemodlińskie poparło pretensje książąt opolskich i rozpoczęło niszczycielskie najazdy na ziemię namysłowską³⁷³. Także z wróżdą opolską można powiązać atak rycerzy Bolka IV na wsie biskupie, za co uczestnicy, na czele z księciem, zostali ekskomunikowani³⁷⁴.

W 1414 roku książę Bernard wraz ze swoimi rycerzami wziął udział po stronie polskiej w wojnie z zakonem krzyżackim. Łącznie z księciem wyruszyło 215 rycerzy, z czego dwaj — Szymek z Radawia i Ludwik z Gorzowa — wystawili dodatkowo własne rotty.

Na początku wojen husyckich Piastowie opolscy znaleźli się w obozie przeciwników czeskich kacerzy. Wskutek najazdu z 1428 roku, podczas którego spłonął między innymi Głogówek, książęta zmienili jednak swoją taktykę względem heretyków. Pierworodny syn Bolka IV sprzymierzył się z nimi i rozpoczął walkę z pozostałymi miastami i książętami śląskimi. Jego ojciec, oficjalnie będący po stronie katolickiej, po cichu wspierał swojego

³⁷³ Najpełniej omówił ten problem Jerzy Sperka, IDEM: *Ziemia namysłowska w polityce książąt opolskich w II połowie XIV wieku*. „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2017. T. 9 (13), s. 113—126. Wcześniej wróżdę opolską analizował Mateusz Goliński, który uznał, że jej podłożem był dług króla czeskiego względem Opolczyków wynoszący 8000 kop groszy praskich. Taką kwotę miał wypłacić panom Opola monarcha za zrzeczenie się pretensji żony Bolka II do spadku po książętach świdnicko-jaworskich. Gdy w 1389 roku synowie Bolka III upomnieli się o ten dług, wówczas Wacław IV wystawił dla nich dokument, w którym zobowiązał się do spłaty należności. Wśród wielu poręczycieli tego dokumentu było miasto Wrocław, które jako jedyne przywiesiło do niego swoją pieczęć. Wtedy to Piastowie opolscy zaczęli zbrojnie domagać się od wrocławian spłaty długu króla czeskiego, zob. M. GOLIŃSKI: *Od czasów najdawniejszych do 1740 roku*. W: *Namysłów. Z dziejów miasta i okolic*. Red. M. GOLINSKI, E. KOŚCIK, J. KĘSIK. Namysłów 2006, s. 94—98. Listy wypowiednie wystawiło 45 rycerzy z okręgu niemodlińskiego, zob. wyżej.

³⁷⁴ AS I, nr 268 = *Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 938 [regist]. Spis rycerzy opolskich, których dotknęła ekskomunika, zob. wyżej. Innym efektem najazdu był także interdykt, który obejmował miejsca, gdzie schowano łupy uzyskane z wyprawy na wsie biskupstwa wrocławskiego oraz miejsca pobytu osób ekskomunikowanych. W tym okresie częste są prośby poszczególnych rycerzy opolskich o zniesienie interdyktu.

najstarszego syna. Bernard niemodliński natomiast aktywnie walczył z husytami. W trakcie walk Bolko V przegrał trzy bitwy: pod Mertistawem, pod Namysłowem, gdzie zaskoczony głównie przez mieszczan stracił wielu ludzi, oraz pod Rybnikiem. Mimo tego okres walk z husytami miał pozytywny wpływ na księstwo opolskie. Ziemie te ucierpiały najmniej spośród innych terenów Śląska. Dzięki prokatolickiej postawie Bernarda i Bolka IV nowy władca czeski Zygmunt Luksemburczyk cofnął ponadto wyrok swojego poprzednika dotyczący odebrania im ziem³⁷⁵.

Pod koniec lat trzydziestych XV wieku, gdy zmarł król Zygmunt, pojawił się problem dziedziczenia po nim. Piastowie opolscy nie opowiedzieli się za kandydaturą jagiellońską, co spowodowało najazd wojsk polskich na ziemie Opolczyków. Już w 1437 roku oddział Hinczy Świętopełka z Gorzowa — rycerza księcia Bernarda oraz króla polskiego — zajął Krapkowice³⁷⁶. Podczas jego obrony mógł zginąć ówczesny wójt dziedziczny Wawrzyniec z Borzygniewa, gdyż nie pojawia się on więcej w źródłach. W następnym roku wojsko polskie przeszło przez okręg lubliniecki, spustoszyło ziemię strzelecką oraz zdobyło i spaliło między innymi Krapkowice. Zmusiło to Piastów opolskich do zawarcia pokoju

³⁷⁵ Całościowe ujęcie problemu najazdów husyckich na Śląsk, zob. C. GRÜNHAGEN: *Die Hussitenkämpfe der Schlesier: 1420—1435*. Breslau 1872. Na temat walk na Górnym Śląsku w latach 1428—1430, zob. M. WOŹNY: *Działalność polityczna Bolka V opolskiego w okresie wojen husyckich*. „Wieki Stare i Nowe” 2011. T. 3 (8), s. 89—103. Ostatnio Norbert Mika na podstawie błędnie datowanego listu niewłaściwie przedstawił te wydarzenia, zob. N. MIKA: *Prudnik w obliczu zagrożenia i najazdów husyckich*. W: *Prudnik w średniowieczu. Studia nad początkami miasta*. Red. W. DOMINIAK. Prudnik 2016, s. 59—74; M. WOŹNY: *Problem chronologii w nowszych pracach dotyczących Bolka V. Przebieg wypraw wojennych z początku lat 30. XV wieku wraz z uzupełnieniami do itinerarium księcia opolskiego*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2018. R. 73, s. 133—142. Trudno zgodzić się z Markiem Miką, który zaprzecza spaleni Głogówka przez husytów, zob. M. MIKA: *Górny Śląsk w dobie wojen husyckich. Przemysłidzi opawscy i raciborscy a rewolucja husycka*. Kraków 2015, s. 66. Szerzej na ten temat w recenzji tej pracy, zob. M. WOŹNY: *Rec. M. Mika, Górny Śląsk w dobie wojen husyckich. Przemysłidzi opawscy i raciborscy a rewolucja husycka*, Kraków, Wydawnictwo Avalon, 2015, ss. 155. „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2016. T. 8 (12), s. 37—38.

³⁷⁶ Hincza walczył z husytami i w 1433 roku, będąc wasalem Bernarda niemodlińskiego, oblegał Kluczbork, zob. SRS VI, nr 187. 1 marca 1437 roku w Krakowie złożył przysięgę wierności królowi Władysławowi III i państwu polskiemu oraz zobowiązał się występować przeciw wszystkim wrogom króla i Korony z wyjątkiem swego seniora Bernarda i brata Mikołaja z Ruszczy, zob. CDP. T. 3, s. 409 = *Mantissa Diplomatum*. W: Sommerberg II, s. 88 [regest]. Hincza miał osobisty zatarg z Wrocławiem, zob. A. MOSBACH: *Przyczynki do dziejów polskich z Archiwum Miasta Wrocławia*. Poznań 1860, s. 96. A. Mosbach podał błędną datę (1432) sprostowaną przez Michała Bonieckiego, zob. CDP, T. 4, s. 21. Dopiero 13 lutego 1440 roku Świętopełk pogodził się z biskupem wrocławskim, zob. *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu*. Oprac. W. URBAN. Wrocław 1970, nr 808. O zajęciu Krapkowic, zob. H. ERMISCH: *Schlesiens Verhältniss zu Polen u. Zu König Albrecht II (1435—1439)*. ZFGS 1875. Bd. 12, s. 244; J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 240—241.

z Polską³⁷⁷. O dobrych relacjach, jakie miały miejsce na początku wieku między Jagiellonami a książętami opolskimi, nie było już jednak mowy. Bolko V w następnych latach napadał na kupców polskich, walczył na pograniczu oraz współpracował z zakonem krzyżackim.

Pan Głogówka po śmierci ojca rozpoczął powolne rozszerzenie swoich włości. Część terytoriów udało mu się uzyskać dzięki zastawom. W ten sposób przejął klucz ujejski wraz z częścią ziemi bytomskiej, okręg Edelstein oraz połowę księstwa opawskiego. Na niektóre terytoria napuszczał związanych z nim raubritterów, po czym dotychczasowym właścicielom pożyczzał pieniądze na ich wykupienie pod zastaw. W ten sposób na kilka lat przejął okręg głuchołaski. Powodowało to także poszerzanie relacji jego poddanych z obcymi rycerzami. Wówczas to na usługi Bolka V weszli znani później raubritterzy: Jan Jelcz z rodu Borschnitz z Wołczyna oraz Jerzy Stosz z Albrechcic. Pierwszy z nich prawdopodobnie poślubił siostrę Jana Besa. Obaj w późniejszym czasie zostali opiekunami drugiej żony Wołoszka. Raubritterzy, czyli rycerze zajmujący się rabunkiem, współpracowali nie tylko z książętami opolskimi. Jerzy Stosz, pochodzący z morawskich Albrechcic, wraz z innymi rycerzami oraz księciem Wilhelmem opawskim zajmował Głuchołazy³⁷⁸. Biskup wrocławski wykupił je od napastników za pożyczone od Bolka V pieniądze pod zastaw Głuchołazów z okręgiem³⁷⁹. O powiązaniu z księciem głogóweckim wspominał później sam Jerzy Stosz³⁸⁰. Kolejnym rzybnikiem opolskim był wcześniej wspomniany właściciel Kotowic (dzisiejsze Karłowice) Jan Bes. Jak podaje Długosz, Jan Kotowski dwukrotnie najechał na

³⁷⁷ Coronacio Adalberti, s. 25; *Chronica abbatum Beatae Mariae virginis in Arena*. „Scriptores rerum Silesiacarum”. Hrsg. G.A. STENZEL. Bd. 2, Breslau 1839, s. 233; CE. T. 1, s. 93—94 = LuBS. Bd. 2, s. 582 [regest]; LuBS. Bd. 2, s. 331—333 = CDRP. T. 1, s. 8 = CDS VI, nr 199 [regest]; CE. T. 2, s. 94—96 = CDP. T. 4, s. 30—33. Zob. szerzej, R. HECK: *Tabor a kandydatura jagiellońska w Czechach w latach 1438—1444*. Wrocław 1964, passim.

³⁷⁸ Rosicz, s. 58; CDS X, s. 19; N. POL: *Jahrbücher der Stadt Breslau*. Bd. 1. Breslau 1813, s. 197; *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 902; J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 3, s. 83—86.

³⁷⁹ Rosicz, s. 59; N. POL: *Jahrbücher...*, Bd. 1, s. 197. LuBS. Bd. 2, s. 268—269 = *Wykaz regestów dokumentów archiwum archidiecezjalnego...*, nr 907 [regest]. *Protokolle des Breslauer Domkapitels, Fragmente aus der Zeit 1393—1460*. Hrsg. C. GRÜNHAGEN. ZFGS 1863. Bd. 5, s. 153. Ostatnio sprawę omawiał Zbigniew Bereszyński, zob. Z. BEREZYŃSKI: *Sprawcy i polityczne tło napadów na Będzin i ziemię wieluńską w 1447 roku Przyczynek do biografii politycznej księcia opolsko-głogóweckiego Bolesława V Wołoszka*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2004. R. 99, s. 192—193. Na temat relacji książąt opolskich z Królestwem Polskim, zob. J. SPERKA: *Kazimierz Jagiellończyk wobec księstw i książąt górnośląskich. Zarys relacji politycznych*. W: *Jagiellonowie i ich świat. Dynastia królewska w drugiej połowie XV i w XV wieku*. Red. B. CZWOJDRAK, J. SPERKA, P. WĘCOWSKI. Kraków 2016, s. 91—116.

³⁸⁰ CDS VI, nr 284 [regest].

ziemię wieluńską³⁸¹. O powiązaniach Besów z Kotowic z Wołoszkiem świadczy treść traktatu pokojowego z 2 września 1452 roku. Został on zawarty między Królestwem Polskim a *Bernhardus, Boleslaus et Nicolaus, Dei gracia duces Oppolienses etc, necnon Johannes Bes de Kathowicze et Johannes Gelcz Borsnitz de Welczin*³⁸². Wymieniony w tym dokumencie Jan Jelcz Borschnitz z Wołczyna to inny znany rozbójnik z terenów pogranicza. Długosz pod 1451 rokiem zapisał, że Polacy dyskutowali na temat ewentualnego oblężenia Wołczyna należącego do znanego rabusia i złodzieja Jelcza³⁸³. Oznacza to, że także Jan Jelcz najeżdżał tereny Królestwa Polskiego. W trakcie jednego z napadów doszło do starcia pod Byczyną między oddziałem Jelcza a rycerzami ziemi wieluńskiej. Podczas potyczki zginęli między innymi Klemens Wierusz i jego syn Jan³⁸⁴. Jan Jelcz także należał do bliskiego otoczenia Wołoszka, gdyż tak samo jak Jan Bes z Ketzersdorfu i Jerzy Stosz z Albrechcic był jednym z opiekunów Jadwigi, drugiej małżonki pana Głogówka³⁸⁵. Bolko V korespondował ponadto z Janem z Wołczyna³⁸⁶. O powiązaniach rodzinnych Jana Borschnitza z Janem Besem wspominałem już wcześniej.

W tym samym czasie młodszy brat Bolka V, Mikołaj I, zaangażował się w walkę o przejęcie okręgu brzeskiego jako wiana swojej małżonki. W tym celu, gdy na krótko przejął ziemię brzeską, postanowił umocnić swoją pozycję na tych terenach. Najpewniej jedną z jego pierwszych decyzji jako księcia brzeskiego była sprzedaż braciom Janowi i Michałowi Besom zamku w Karłowicach (wówczas zwanym *Kotowice* lub *Ketzerdorf*)³⁸⁷. Znajdował się on przy granicy z księstwem opolskim i z tego powodu był niezwykle ważny. Następnie Mikołaj I wraz z małżonką Magdaleną sprzedał wspomnianym braciom sąsiedni zamek Kolnie (*Köln*) wraz z okolicznymi wsiami Starymi Kolniami, Stobrawą, Czepielowicami i zaginionym *Bleichau*³⁸⁸. Książęta opolscy dbali o rozwój majątków tej rodziny nawet wówczas, gdy nie sprawowali władzy w księstwie. Po powrocie do Brzegu książęta lubińscy Jan i Henryk potrzebowali pieniędzy. W tym celu zastawili majątek joannitów skupiony wokół Łosiowa (wsie Łosiów, Kruszyna, Różyna i Buszyce) księciu Bolkowi V³⁸⁹. Ten zastawił na tych samych zasadach wspomniane wsie Janowi i Michałowi Besom na Kotowicach i Kolnie³⁹⁰. W 1449 roku Jan i Hen-

³⁸¹ Długosz. T. 5, s. 41.

³⁸² CDP. T. 4, s. 64—66, nr 35.

³⁸³ Długosz. T. 5, s. 85.

³⁸⁴ Ibidem, s. 98.

³⁸⁵ LuBS. Bd. 2, s. 337—338.

³⁸⁶ Katalog. T. 9, nr 504.

³⁸⁷ APWr. Rep. 68, nr 256.

³⁸⁸ DB. Bd. 2, Th. 6, s. 46 = CDS IX, nr 909 [regest].

³⁸⁹ CDS IX, nr 932.

³⁹⁰ Ibidem, nr 932.

ryk lubiński uznali prawa wspomnianych Besów do tych wsi, z zastrzeżeniem możliwości ich wykupu za 530 grzywien groszy³⁹¹, a także uznali ich prawa do Kotowic i Kolna³⁹². Efektem działań politycznych Mikołaja I było powstanie dużego majątku Besów w księstwie brzeskim. Był to początek linii Besów z Karłowic i Kolna, którzy w czasach nowożytnych nosili tytuł baronów³⁹³.

Misje dyplomatyczne książęta powierzali przeważnie swoim urzędnikom. Niewiele można w tym zakresie powiedzieć o działalności tych osób w pierwszej połowie XIV wieku, problem ten dla okresu panowania Władysława II grun- townie omówił natomiast Jerzy Sperka³⁹⁴, dlatego poniżej przejdę od razu do działalności dyplomatycznej za czasów bratanków tego władcy. Osobą, która najczęściej realizowała zewnętrzną politykę księcia Bernarda, był jego długo- letni marszałek Pełka ze Skorkowa. W imieniu władcy w 1432 roku podpisał zawieszenie broni z husytami³⁹⁵. Gdy w 1434 roku rozstrzygano spór między księciem opolsko-niemodlińskim, raciborskim, cieszyńskim i księżną oświę- cimską a biskupem krakowskim i kasztelanem sądeckim, księcia Bernarda re- prezentowali jego marszałek Pełka ze Skorkowa oraz rycerz Zbigniew Strzała z Rudna³⁹⁶. Dwa lata później marszałek z ramienia swojego księcia rozstrzygał spór z Mikołajem Korniczem Siestrzeńcem³⁹⁷. W tym samym roku był jednym z poręczycieli wypłacenia husytom odszkodowania za opuszczenie Otmucho- wa³⁹⁸. Jego krewny — Bernard — reprezentował księcia w Kluczborku, gdzie w jego imieniu przyjął rezygnację z wójtostwa kluczborskiego, które Jan Wierusz, mieszczanin z Namysłowa, sprzedał Konradowi i Henczkowi z Kozłowa³⁹⁹. Innym posłem księcia Bernarda był jego pisarz mieszczańskiego pochodzenia o imieniu Bartłomiej. Pod koniec 1441 roku książę Bernard wysłał go do Wrocławia i aby podnieść rangę poselstwa, nazwał Bartłomieja swoim kanclerzem⁴⁰⁰. Książę Mi- kołaj I powierzał natomiast swoje sprawy osobom, które nie piastowały urzędów. W 1441 roku do Wrocławia wysłał Jakusza z Kępy oraz Wyszka Czambora⁴⁰¹.

391 CDS IX, nr 932, 934.

392 CDS IX, nr 932.

393 R. SĘKOWSKI: *Herbarz...*, T. 1, s. 139—140. Besowie posiadali także przywileje na majątki w okręgu brzeskim wystawione przez Mikołaja I i jego małżonkę, zob. CDS IX, nr 931.

394 J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, passim; IDEM: *Władysław, książę opolski...*, s. 103—252.

395 C. GRÜNHAGEN: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 225—231.

396 ZDM. Cz. 2, nr 469.

397 CDS VI, nr 193.

398 SRS VI, nr 203. Był jednym ze świadków.

399 APO. Am Kluczborka, nr 24 = 25 (kopia) = 40 (viclinat).

400 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 13 XII 1441.

401 APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 1 II 1441.

W 1445 roku w Kłodzku Mikołaja I reprezentowali Jan Bes z Błażejowic na Ketzersdorfie, Henryk Bes z Ligoty oraz Jan Łąka z Boguszyca, którzy w imieniu swojego księcia doprowadzili do ugody z Hynkiem Kruszyńą z Lichtenburga⁴⁰². Spór Piasta z Hynkiem dotyczył zwrotu pieniędzy. Ostatecznie Mikołaj I zobowiązał się przekazać ten spór do rozstrzygnięcia biskupowi wrocławskiemu i Radzie Miejskiej we Wrocławiu. Gwarantami postanowienia byli rycerze księcia opolskiego — Paszko z Gronowic, Mikołaj Bes z Błażejowic, Janko z Groszowic, Jan Łąka z Groszowic i Konrad Odra, którzy przywiesili do książęcego dokumentu swoje pieczęcie⁴⁰³. Jak widać, w tym czasie najbliższymi doradcami księcia opolskiego byli Besowie z Błażejowic oraz spowinowaceni ze sobą Groszowiccy, Gronowiccy, panowie z Odry i Łąki.

⁴⁰² APWr. Rep. 4f, nr 11aa.

⁴⁰³ AAWr. 6 XI 1450.

Zakończenie

Celem pracy było przedstawienie rycerstwa opolskiego poprzez przeanalizowanie jego rozsiadlenia, genealogii oraz działalności politycznej w okresie od początku XIV do połowy XV wieku. Księstwo opolskie w tym czasie przechodziło kolejne etapy podziałów dynastycznych. W 1313 roku wyodrębniły się trzy księstwa: opolskie, niemodlińskie i strzeleckie. Ostatnim z wymienionych księstw rządził Albert, który często określał siebie jako księcia opolskiego i strzeleckiego. Po jego śmierci księstwo strzeleckie, poszerzone prawdopodobnie także o okręg sośnicowicki, trafiło ponownie pod władzę książąt opolskich. W tym samym okresie Piastowie opolscy kupili zamek sławiecki wraz z okręgiem. Natomiast księstwo niemodlińskie rządzone przez kolejnych Piastów zostało w 1383 roku podzielone pomiędzy książąt opolskich. Kolejne zmiany terytorialne miały miejsce po śmierci Władysława II, kiedy to najpewniej zreorganizowano podział terytoriów. W tych zmianach prawdopodobnie mieli udział miejscowi rycerze, gdyż można zauważyć, że miejscowości należące do rodziny Świerczków, które wcześniej leżały w okręgu strzeleckim, u progu XV wieku znajdowały się już w okręgu opolskim. Podobnie dobra Prószkowskich, należące wcześniej do księstwa niemodlińskiego (zapewne do okręgu głogóweckiego), w XV wieku także zostały włączone do okręgu opolskiego. Sam okręg opolski w różnym czasie był podzielony pomiędzy dwóch książąt (Bolka III i Władysława II; Bolka IV i Bernarda; Jana i Mikołaja I), a nawet pomiędzy trzech przedstawicieli dynastii Piastów (Ofkę, Jana Kropidłę, Bolka IV; Jana Kropidłę, Bolka IV, Bernarda). W tych warunkach musiało odnaleźć się miejscowe rycerstwo, które niejednokrotnie posiadało dobra na terenie ziem rządzonych przez różnych książąt, a także poprzez mariaże bądź też drogą kupna wchodziło w posiadanie wsi w odległych okręgach. O ile w XIV wieku relacje poszczególnych książąt układały się poprawnie i przechodzenie rycerzy z jednego dworu na inny odbywało się bezkonfliktowo (np. Mirzan z Prószkowa mający dobra w księstwie niemodlińskim pracował w kancelarii strzeleckiej), to w XV wieku dochodziło do częstych niesnasek pomiędzy księciem (lub księżną) a rycerstwem. Na ogół kończyły się one szybko (Piotr Temchyn, którego książę strzelecki Bernard

oskarżał o sprzyjanie Bolkowi IV, w późniejszym czasie został starostą strzeleckim), ale niektóre z nich miały poważniejsze następstwa (księżna Ofka, uważając — najpewniej słusznie — że część miejscowego rycerstwa sprzyja bratankom jej zmarłego męża, wtrąciła do lochu kilku podejrzanych rycerzy). Kres podziałom przyniosła dopiero śmierć Bolka V i przejęcie jego ziem przez ostatniego żyjącego brata — Mikołaja I.

Analiza podziałów okręgów pozwoliła stwierdzić, że ich granice co jakiś czas ulegały zmianom (aczkolwiek tylko granice wewnątrz poszczególnych księstw, gdyż dla przykładu granica z księstwem nyskim pozostawała niezmieniona). Niektóre okręgi posiadały ponadto enklawy w sąsiednich księstwach (rejon Ligoty Borzysławickiej, dzisiejszej Ligoty Wielkiej, należał do okręgu głogóweckiego, a Chechło — do okręgu strzeleckiego, mimo że było oddzielone od jego głównej części okręgiem ujejskiego).

Rycerstwo śląskie — w tym także opolskie — było różnorakiego pochodzenia. Część była potomkami XII-wiecznych możnych, część to potomkowie przybyśców z sąsiednich terenów, a inni wywodzili się od tych, którzy otrzymali ziemię od księcia w zamian za służbę wojskową. W niniejszej pracy termin *rycerz* oznaczał przede wszystkim osobę, której głównym zadaniem była służba wojenna. Jest to zgodne z etymologią tego słowa, które wywodzi się z język niemieckiego. *Ritter* oznaczał początkowo przede wszystkim konnych wojowników. Inne znaczenie tego słowa odnosiło się do kogoś pasowanego na rycerza. Było to określenie zaszczytne, ale nie wiązało się z rozdzieleniem prawnym na rycerzy pasowanych i tych, którzy nie dostąpili tego zaszczytu. Pasowani rycerze stanowili zdecydowaną mniejszość pośród ogółu rycerstwa. W XV wieku powoli zanikają informacje o pasowanych rycerzach, co jest analogiczne do sytuacji na zachodzie Europy, ale także w stosunku do Królestwa Polskiego. Osoby niepasowane określano mianem *Knecht* (łacińskie określenie to *armiger*, a polskie *panosza*), co obecnie tłumaczy się jako *giermek*. Jego zamiennikiem jest termin *rittermeszig man*, który czasem oznaczał także ogół rycerstwa, co miało zapewne związek z tym, że zdecydowana większość tej grupy to osoby niepasowane na rycerzy.

W późnośredniowiecznej Europie Zachodniej popularne były świeckie zakony rycerskie. Do jednego z nich — frankońskiego zakonu (stowarzyszenia) kłamry (*Fürspang*) — należał Adam Bes z Kujaw. Nieznane są okoliczności jego przyjęcia w poczet zgromadzenia, a jednym śladem tego faktu jest jego herb wraz z oznaką członka zakonu zamieszczony w *Księdze Brackiej z Arlbergu*.

Innym analizowanym wątkiem był problem nagany szlacheckiej w księstwie opolskim. Ze źródeł wiadomo, że sam proces o szlachectwo był znany na ziemiach opolskich, ale nie dotrwały do naszych czasów żadne bezpośrednie

przekazy o nim. Na podstawie dwóch znanych procesów z sąsiedniego okręgu toszeckiego oraz sfalszowanego dokumentu poświadczającego szlachectwo Jana Dornheima uznałem jednak, że opolska nagana różniła się od stosowanej w Królestwie Polskim tym, że szlacheckie pochodzenie pozwanego potwierdzali także jego przyjaciele.

Badanie rozsiedlenia rycerstwa opolskiego przyniosło następujące wnioski, które przedstawię w punktach:

1. Tylko dwie rodziny w badanym okresie miały znaczny majątek (około 10 wsi), obydwie jednak w XV wieku były już podzielone na kilka osobnych linii (Strzałowie: z Wierzchu, z Leśnicy, z Rokicia, Chmielnikowie z Obrowca, Szylanowie z Otmętu, Strzałowie z Leśnicy; Besowie: z Kujaw, z Rogowa, z Ketzersdorfu). Ponadto na terenie księstwa opolskiego jeszcze kilka rodzin można określić jako zamożne (jako że posiadały kilka wsi). Były to następujące rodziny: Dreskowie, Gaszowcowie, panowie z Borowej Łąki, panowie z Łąki, Lubscy, Kępscy, Żyrowscy, Prószkowscy i Długomiłowie. Zdecydowana większość rodzin posiadała jedną wieś. Oznacza to, że rycerstwo opolskie w przeważającej większości nie było zamożne, a od możnowładztwa polskiego nawet zamożnych opolan dzielił znaczny dystans majątkowy.
2. Część rodzin rycerskich starała się gromadzić majątek w jednej okolicy, tworząc zwarty klucz majątkowy. Takimi obszarami były dobra Besów w rejonie Kujaw, Rogowa, a także w księstwie brzeskim w rejonie Ketzersdorfu, niedaleko granicy z księstwem opolskim. Podobne zwarte majątki posiadali Strzałowie (rejon Mionowa-Wierzchu, Leśnicy, Rokicia), Prószkowscy (rejon Prószkowa), Gaszowcowie (rejon Ligoty Czamborowej). Specyficzna była geneza zwartego majątku Merbota Świętopełka w rejonie Dronowic, gdyż otrzymał go od samego księcia, prawdopodobnie w nagrodę za zasługi w doprowadzeniu do ślubu córki księcia.
3. Niewiele można powiedzieć o powiązaniach genealogicznych rycerstwa opolskiego z uwagi na skąpy materiał źródłowy. Informacje o żonach rycerzy ograniczają się przeważnie do samych imion. Wiadomo na przykład, że Jan Bes z Ketzersdorfu był szwagrem Jana Jelcza z Wołczyna, co było zapewne związane z prowadzeniem często wspólnych działań militarno-rozbójniczych. Wiadomo tylko o jednym mariażu, który połączył dwie największe rodziny w księstwie: Strzałów i Besów (Bartek Bes ożenił się z Elżbietą, córką Jana Strzały z Pawonkowa). Znane są natomiast związki Strzałów z możnymi polskimi. Mikołaj Strzała ożenił się z córką Zbigniewa z Wielgomłynów herbu Zadora, a Mikołaj Strzała z Zawady i Roztropy był mężem Doroty z Kurozwęckich.

4. Rycerze opolscy często przejmowali wójtostwo bądź też wchodzili w związki małżeńskie z córkami wójtów. Wójtą Ujazdu był Mikołaj z Półwi, a po nim jego syn Mikołaj. Wójtami opolskimi byli Kreppendorowie, a następnie Nebelschützowie. Wójtą Krapkowic był Temchyn, a później jego potomkowie. Wójtostwo Głogówka początkowo należało do panów z Glesina, a w XV wieku — do Besów. Rycerskiej kondycji byli też XV-wieczni wójtowie Skorogoszczy. Strzałowie z Wierzchu posiadali także wójtostwo Leśnicy. Wójtą tej miejscowości był wcześniej Paszek z Bierawy. Wójtostwo Woźnik było sprzedawane łącznie czterem rycerzom. Z kolei Mikołaj Bogacki ożenił się z córką wójta kluczborskiego, a Mikołaj Łagowski był szwagrem wójta prudnickiego. Posiadanie miast było w księstwie opolskim niezwykle rzadkie. Dożywotnio Woźniki należały do Piotra z Lubszy, a Dobrodzień — też zapewne dożywotnio — otrzymał Henryk Kranski.
5. Migracje rycerzy obcych na ziemię opolskie miały różne przyczyny. Niektórzy posiadali dobra przy granicy z danym księstwem powstałym po śmierci Bolka I (opolskim, niemodlińskim lub strzeleckim) i nabywali dobra po jej drugiej stronie. Pogorzelowie z Mertistowa byli właścicielami Sarn i Stroszowic. Czamborowie z Świerczkowa posiadali Krasną Górę w księstwie nyskim i pobliskie Pielgrzymowice, leżące już w okręgu niemodlińskim. Podobnie rycerze opolscy posiadali wsie po obu stronach księstw (panowie z Glesina byli właścicielami przygranicznego Grodziska i Naczęsławic, a Kórniccy leżących niedaleko Koźła Rogów).
6. Rycerstwo napływowe pochodziło przeważnie z okolicznych okręgów. Poza przypadkami posiadania przygranicznych dóbr rycerze napływali na ziemię opolską z innych względów. Jednym mogła być sława oraz liczne kontakty międzynarodowe, co mógł zapewnić Władysław II. Innym powodem migracji była hojność księcia, z czego znany był książę Bernard i co w końcu spowodowało jego znaczne zadłużenie (wspomniane dwa nadania dwóch miast miały miejsce na terenach przez niego rządzonych). Perspektywa awansu mogła pchać rycerzy na dwór Bolka V, który z księcia władającego połową okręgu stał się najważniejszym z Piastów opolskich. Znaczna liczba przybyszów została zaobserwowana na dworze księżnej Ofki, co było przyczyną (bądź też skutkiem) niechęci znacznej części rycerstwa względem wdowy po Władysławie II. W przypadku książąt z początku XIV wieku należy zauważyć ich liczne kontakty, w tym głównie z dworem cesarskim. Skutkiem tego mogło być przybycie niektórych rycerzy wraz z księciem na jego ziemię (taka możliwość dotyczy Breitbuchów) lub też liczne kontakty przedstawicieli miejscowego rycerstwa ze

szlachtą niemiecką (taka możliwość dotyczy Adama Besa z Kujaw, członka frankońskiego zakonu »stowarzyszenia« klamry).

7. Rycerstwem napływowym otaczała się szczególnie księżna Ofka. Po śmierci Władysława Opolczyka niemal wszyscy jej urzędnicy wywodzili się spoza terenów, na których rządziła. Dla odmiany rycerze głogowscy byli urzędnikami wrogiego w stosunku do niej Bolka IV (Henryk Stange z Pisarzowic i Jaśko z Kórnicy byli starostami opolskimi tego księcia). Po śmierci księżnej jej urzędnicy opuścili ziemie opolskie.
8. Darowizny i fundacje rycerstwa były rzadkie i z reguły skromne. Nie dorównywały przykładowo pierwszej fundacji klasztoru jemielnickiego, a co więcej — spadkobiercy darczyńców odbierali zakonnikom darowane im wcześniej dobra. W XIV wieku dobroczyńcami tego klasztoru byli Wilhelm Czech i Bogusz z Sieronowic, którzy przekazali swoje majątki w pobliskich Łagiewnikach. W badanym okresie największą darowiznę przekazał Maciej Szary (o wartości 100 grzywien). Mniejszych darowizn dokonali Jan Bes (wieś Kuchar), Aleksy z Gostomi (prawo patronatu i dobra we wsi Gostomia), Jerzy Breitbuch (czynsz ze wsi Sady na ołtarz Wszystkich Świętych w Niemodlinie), Szczepan Strzała z Chechła (czynsz z Pławniowic dla franciszkanów opolskich), Anna Kustrowa (czynsze dla wikariuszów opolskich) i Henryk Stange (czynsze dla kolegiaty opolskiej). Dla kościoła św. Mikołaja poszczególne kaplice ufundowali przedstawiciele rodziny z Borzygniewa (Temchyn z Borzygniewa — kaplica Trzech Króli, Wojciech i Piotr — kaplica pod wezwaniem św. Jerzego i św. Wojciecha, Wawrzyniec z Borzygniewa — kaplica pod wezwaniem NMP, św. Anny, św. Andrzeja oraz św. Wawrzyńca).

Analiza struktury urzędów dworskich wykazała, że u progu XIV wieku najważniejszym urzędnikiem w księstwie opolskim był najwyższy komornik, zwany czasem palatynem. Nie miał on raczej kompetencji finansowych. Sam urząd zanikł w pierwszej połowie XIV wieku. Komornicy znani ze źródeł od drugiej połowy XIV wieku pełnili już inne funkcje, na co wskazywało umieszczanie ich pod koniec listy świadków. Miejsce najwyższych komorników zajęli marszałkowie, a na niektórych dworach — ochmistrzowie. Na początku XIV wieku funkcje sądowe pełniło dwóch sędziów dworskich. Ich pomocnikami byli podsędkowie. Najpóźniej na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XIV wieku dla poszczególnych okręgów zaczęto wyznaczać sędziów ziemskich bądź też sędziów generalnych, których kompetencje rozciągały się na większy obszar. Sędziowie generalni funkcjonowali jedynie za rządów Władysława Opolczyka. Poszczególni sędziowie pełnili swoje funkcje tylko przez kilka lat, na co wpływ miał zapewne fakt, iż otrzymywały je z reguły osoby doświadczone, a więc

starsze. Marszałkowie najczęściej pełnili swoją funkcję przez kilkanaście lat i na tym stanowisku nie dochodziło do częstych zmian. Jest to naturalne, jeśli weźmie się pod uwagę, że jedną z głównych funkcji zarządcy dworu książęcego było czuwanie nad bezpieczeństwem księcia, poszczególni Piastowie opolscy musieli zatem darzyć swoich marszałków lub ochmistrzów dużym zaufaniem. Wydaje się, że generalnie na urzędach dworskich zmiany osobowe nie były częste i przeważnie wiązały się bądź to ze zmianą panującego, bądź też z podeszłym wiekiem urzędników. Z pozostałych czternastowiecznych urzędów dworskich znani są tylko pojedynczy podłowczowie, którzy organizowali dla księcia polowania oraz pilnowali książęcych lasów przed kłusownikami. Zarządcy/włodarze pełnili funkcje zarządcze na dworze księcia albo zarządzali jego dobrami ziemskimi. W drugiej połowie XIV i w XV wieku wciąż funkcjonowali tradycyjni urzędnicy, tacy jak łowczy czy kuchmistrz. Jeśli chodzi o kancelarie, to aż do czasów Władysława II w kancelarii brakowało kanclerza. W badanym przeze mnie okresie dopiero kancelaria tego Piasta była w pełni rozbudowana. Na jej czele stał kanclerz bądź protonotariusz, którzy do pomocy mieli kilku pisarzy. Było to związane z posiadaniem przez tego księcia licznych ziem, co przekładało się na wzmożoną pracę kancelarii, a czasem wymagało od urzędników znajomości kilku języków (np. ruskiego). W kancelariach następców Władysława II kanclerze pojawiali się okazjonalnie, by podkreślić rangę urzędu. Pisarz Piotr z Lubszy z tytułem kanclerza wystąpił tylko w Krakowie, pisarz Bartłomiej na kanclerza „awansował”, jadąc jako poseł księcia Bernarda do Wrocławia, a po powrocie znów był tylko pisarzem. Charakterystyczna dla pracowników kancelarii w ciągu analizowanych ponad 150 lat była zmiana proporcji osób duchownych w stosunku do osób świeckich. U progu XIV wieku niemal każdy pisarz był duchownym, na ogół nie pochodzącym z rycerskiego rodu, pod koniec badanego okresu znacząco natomiast wzrosła w kancelarii liczba rycerzy, na co wpłynął fakt coraz częstszych studiów przedstawicieli tej grupy społecznej.

W badanym okresie znaczne zmiany zaszły w strukturze urzędników zarządu terytorialnego. Podczas gdy na Dolnym Śląsku trwał zanik kasztelanii, w księstwie opolskim utrzymały się one znacznie dłużej. Wraz z podziałami na kolejne księstwa wydzielano także nowe kasztelanie, najczęściej z terenów granicznych. Na czele kasztelanii stał kasztelan, zwany także burgrabią. Lokalnymi majątkami księcia zarządzał klucznik bądź zarządca/włodarz. Około połowy XIV wieku nastąpiło powolne przekształcanie kasztelanii w okręgi, sami kasztelanowie funkcjonowali natomiast w dalszym ciągu, lecz ich funkcje zostały ograniczone do zarządu zamku książęcego, a od końca XIV wieku stosowano na ich określenie już tylko nazwę burgrabiego. Najważniejszą osobą w okręgu był starosta, choć wydaje się, że także zarządców zamków czasem nazywano starostami (tak było

w przypadku zamku chrzelickiego). Wpływ na takie zmiany miał zapewne fakt włączenia księstw górnośląskich w obręb Królestwa Czeskiego. Nie należy także lekceważyć obserwacji samych książąt, którzy często przebywali na dworach w Pradze czy Budzie i mogli naocznie przekonać się, jak wyglądała administracja terytorialna w innych krajach. Jednocześnie przy częstych wyjazdach książąt wzrastała ranga starostów, którzy zarządzali księstwami podczas nieobecności tamtejszych Piastów. Czas urzędowania niemal wszystkich starostów był krótki i trwał zwykle tylko kilka lat. Wyjątkiem byli niektórzy starostowie księcia Bernarda (Jan Jaryszowski z Kotulina — starosta opolski przez ponad 20 lat, Gumprecht z Bierawy — starosta strzelecki przez ponad 15 lat, Henryk Kranski — jego następca na tym urzędzie przez kolejne 15 lat). Także ten sam książę w jednym czasie wymienił praktycznie cały znany źródłowo zespół starostów. Miało to miejsce po wojnie głodowej i trudno stwierdzić, czym zawiniли dotychczasowi urzędnicy księcia. O pozostałych urzędnikach niewiele można powiedzieć, gdyż pojawiali się w dokumentach wyjątkowo rzadko. Wiadomo, że poza wspomnianymi burgrabiami majątkiem księcia zarządzali włodarze.

Głównym zajęciem rycerstwa był udział w wojnach. Na podstawie wypraw wojennych w XV wieku można częściowo oszacować liczbę rycerzy opolskich. Na wojnę głodową z księciem Bernardem wyruszyło nieco ponad 200 ludzi, z czego kilkunastu pochodziło z sąsiedniego księstwa nyskiego. W 1397 roku na liście wypowiednim przesłanym do Namysłowa figurowało 45 rycerzy niemodlińskich. 20 rycerzy głogóweckich podpisało ugodę pomiędzy książętami opolskimi, a kolejnych 32 rycerzy księcia Bolka IV zostało wyklętych po splądrowaniu wsi biskupstwa wrocławskiego. Te fragmentaryczne dane pokazują, ilu co najmniej rycerzy przebywało w księstwach rządzonych przez książąt opolskich.

Sami rycerze na polach walki nie spisywali się najlepiej, na co wpływ miało także nieudolne dowodzenie książąt. Od połowy XIV wieku armie księstwa regularnie przegrywały poszczególne bitwy. O ile wynik starcia Władysława II z Królestwem Polskim można wytłumaczyć przewagą strony przeciwnej, a przegraną przez tego Piastą wojnę o Namysłów brakiem większej motywacji księcia, to trudno wytłumaczyć klęski w okresie wojen husyckich. Dobrze ufortyfikowany i obsadzony silną załogą Głogówek, którego miał bronić Bolko V, został zajęty przez heretyckie wojska bez większych walk. Ten sam książę, współpracując z husytami, przegrał pod Meristowem, a pod Kluczborkiem dał się zaskoczyć mieszczanom wspartym oddziałem rycerstwa, mimo posiadania silniejszego wojska. Podobna klęska spotkała opolan pod Rybnikiem, gdzie pokonał ich książę opawski Mikołaj. Ten sam książę opolski pozwolił zająć świeżo przekazane mu Krapkowice oddziałowi Hinczki Świętopełka z Gorzowa, rycerza opolskiego, będącego wówczas w służbie króla polskiego. Jedyne skuteczne akcje

militarne wypełniały niewielkie grupy rycerzy, którzy łupili wrogie tereny bądź też zajmowali wrogie twierdze. Takie działania miały miejsce już po najazdach husytów i były wspierane, a niekiedy także inspirowane, przez Bolka V i jego brata Mikołaja I. Dowódcami takich oddziałów byli Jerzy Stosz z Albrechcic, Jan Bes z Ketzersdorfu oraz Jan Jelczy Borschnitz z Wołczyna.

Niewiele wiadomo o misjach dyplomatycznych rycerzy z XIV wieku. Większa ich aktywność miała miejsce za rządów Władysława Opolczyka. Przeważnie tego typu zadania spoczywały na Bernardzie z Gronowic, początkowo plebanie w Chrzęszczycach, a następnie kanclerzu księcia. Poza nim z misjami wyruszał Jerzy Zuchorz, wcześniejszy kanclerz, oraz Borzym Szary, starosta dobrzyński. Księcia Bernarda reprezentował najczęściej marszałek dworu Pełka ze Skorkowa i okazjonalnie inny urzędnik, pisarz Bartłomiej, który na czas swojej misji stał się kanclerzem, oraz pasowany rycerz Zbigniew Strzała. Zupełnie inaczej swoich posłów dobierał Mikołaj I. Żaden z nich nie był urzędnikiem czy też pasowanym rycerzem i jedynie Jana Besa z Karłowic można uważać za osobę o podobnym prestiżu co starostowie z racji posiadania przez niego licznych dóbr. Generalnie poszczególne osoby wywiązywały się z powierzonych im spraw.

Aneks I

Urzędnicy Piastów opolskich do połowy XV wieku — spisy

Urzędnicy dworu Bolka I (po 1300 r.)

♦ SĘDZIA DWORSKI

1. Borko Brus

- 25 VIII 1301 — APWr. Rep. 91, nr 133
- 17 XI 1301 — APWr. Rep. 91, nr 134, 135, 136, 137
- 9 X 1306 — APWr. Rep. 107, nr 6
- 14 VIII 1307 — CDS XVI, nr 2946
- 2 IV 1308 — D 370, k. 149

2. Gierko

- 17 XI 1301 — APWr. Rep. 91, nr 134, 135, 136, 137

3. Jasiek z Groszowic

- 1 IX 1310 — Sommerberg I, s. 945
- 1 VIII 1312 — APWr. Rep. 107, nr 9

4. Ninogniew

- 29 XI 1312 — APWr. Rep. 91, nr 169

♦ PODSĘDEK

1. Daleber

- 2 IV 1308 — D 370, k. 149

♦ KLUCZNIK GŁOGÓWECKI

1. Piotr z Glesin

24 XII 1311 — APWr. Rep. 91, nr 153

26 VI 1312 — APWr. Rep. 71, nr 15

♦ WŁODARZ

1. Gierko

25 VIII 1301 — APWr. Rep. 91, nr 133

2. Adam Thulecz

25 V 1304 — APWr. Rep. 4f, nr 55b

3. Jasiek

1 IX 1310 — Sommerberg I, s. 945

♦ PISARZ / NOTARIUSZ

1. Werner, jednocześnie kanonik opolski

17 XI 1301 — APWr. Rep. 91, nr 134—137

25 V 1304 — APWr. Rep. 4f, nr 55b¹

1308 — APWr. Rep. 4f, nr 43a

2 IV 1308 — D 370, k. 149

2. Jan z Milic

9 X 1306 — APWr. Rep. 107, nr 6

14 VIII 1307 — CDS XVI, nr 2946

11 XI 1308 — CDS XVI, nr 3017

5 II 1309 — CDS I, nr 22²

9 III 1309 — D 370, k. 29; CDS XVI, nr 3044

10 IV 1311 — CDS XVI, nr 3196

22 XI 1311 — APWr. Rep. 91, nr 161³

1312 — CDS VI, nr 4

21 VIII 1312 — CDS XVI, nr 3304

29 XI 1312 — APWr. Rep. 91, nr 169⁴

21 III 1313 — APWr. Rep. 108, nr 1⁵

¹ Określony jako protonotariusz.

² Określony jako protonotariusz.

³ Określony jako protonotariusz.

⁴ Określony jako protonotariusz.

⁵ Określony jako protonotariusz.

3. Henryk z Kluczborka

1 IX 1310 — Sommerberg I, s. 945

25 III 1312 — APWr. Rep. 107, nr 11

1 VIII 1312 — APWr. Rep. 107, nr 9

Urzędnicy dworu Bolka II

♦ PALATYN OPOLSKI

1. Andrzej

1 IV 1316 — CDS XVIII, nr 3566

31 VII 1319 — APWr. Rep. 4f, nr 65a

1 IX 1325 — APWr. Rep. 85, nr 18

♦ SĘDZIA DWORSKI

1. Ninogniew

1 IV 1316 — CDS XVIII, nr 3566

31 VII 1319 — APWr. Rep. 4f, nr 65a

1 IX 1322 — APO. Am Opola, nr 37

1 IX 1325 — APWr. Rep. 85, nr 18

6 VII 1327 — *Urkundensammlung zur Geschichte
des Ursprungs...*, nr 132

16 IV 1329 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329

20 VI 1332 — CDS VI, nr 9

2. Paszek

13 III 1322 — KDKK I, nr 124

3. Bełdo z Prószkowa

Między 30 VI a 6 VII 1343 — APWr. Rep. 108, nr 3

20 IV 1345 — CDS I, nr 35

4. Andrzej z Groszowic

27 VII 1349 — Sommerberg I, s. 971

♦ PODSĘDEK

1. Leszek

27 VII 1349 — Sommerberg I, s. 971

♦ P O D Ł O W C Z Y

1. Bełdo z Prószkowa

1 IV 1316 — CDS XVIII, nr 3566

1 IX 1322 — APO. Am Opola, nr 37

1 IX 1325 — APWr. Rep. 85, nr 18

16 IV 1329 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329

♦ W Ł O D A R Z

1. Jan

1 IX 1322 — APO. Am Opola, nr 37

2. Bertold

Między 30 VI a 6 VII 1343 — APWr. Rep. 108, nr 3

3. Gerlach

26 III 1348 — RŚ. T. 1, nr 714

♦ K O M O R N I K

1. Raczyk

31 VII 1319 — APWr. Rep. 4f, nr 65a

♦ P I S A R Z / N O T A R I U S Z

1. Jan z Milic

1 IV 1316 — CDS XVIII, nr 3566

1 IX 1322 — APO. Am Opola, nr 37

1 IX 1325 — APWr. Rep. 85, nr 18

2. Jan z *Elbingo*

6 VII 1327 — *Urkundensammlung zur Geschichte
des Ursprungs...*, nr 132

3. Bertold, pleban w Dobrodzieniu, jednocześnie zarządca

1 IX 1322 — APO. Am Opola, nr 37

1 IX 1325 — APWr. Rep. 85, nr 18

16 IV 1329 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329

20 VI 1332 — CDS VI, nr 9

31 VIII 1336 — APWr. Rep. 107, nr 18⁶

20 IV 1345 — CDS I, nr 35

4. Henryk

20 VI 1332 — CDS VI, nr 9

28 IV 1336 — APWr. Rep. 4f, nr 65bb

⁶ Określony jako protonotariusz.

5. Mikołaj Konrad
20 IV 1349 — D 370, s. 89—90
6. Zawisza z Gawron
6 VI [1343] — CDS I, nr 60
21 XII [1349] — CDS II, s. 160, nr 52
4 IV 1353 — CDS I, nr 37
9 V 1353 — APWr. Rep. 115, nr 105
7. Stefan, pleban w Sławięcicach
26 III 1348 — RŚ. T. 1, nr 714
12 I 1356 — CDS I, nr 40⁷

Urzędnicy dworu Alberta

♦ SĘDZIA DWORSKI

1. Wacław Żabko
21 VI 1323 — APWr. Rep. 85, nr 6
23 I 1330 — CDS VI, nr 7
2. Jarosław
19 V 1361 — D 370, s. 79—80
22 I 1366 — CDS VI, nr 34

♦ WŁODARZ

1. Piotr
21 VI 1323 — APWr. Rep. 85, nr 6
2. Mikołaj, kapelan
20 IX 1342 — APWr. Rep. 85, nr 8
3. Hinko
21 III 1350 — CDS VI, nr 17
22 VII 1353 — CDS VI, nr 19
11 XI 1353 — CDS VI, nr 21
29 IX 1354 — CDS VI, nr 22

♦ PISARZ / NOTARIUSZ

1. Mirzan z Prószkowa
21 VI 1323 — APWr. Rep. 85, nr 6

⁷ Określony jako protonotariusz.

2. Jan

24 III 1325 — A. WELTZEL: *Das fürstliche Cisterzienserstift...*,
s. 16

11 VI 1325 — CDS II, s. 87, nr 10

30 V 1328 — ADO. J. PIENTAK: *Beschreibung...*, s. 5

3. Mysso

23 VI 1330 — CDS VI, nr 7⁸

4. Bełdo z Prószkowa, pleban strzelecki

18 IV 1333 — CDS VI, nr 10

28 IV 1336 — APWr. Rep. 4f, nr 65bb

23 III 1340 — CDS XXX, nr 6426

20 IX 1342 — APWr. Rep. 85, nr 8⁹

5. Mikołaj, jednocześnie kapelan i pleban w Wiśniczu

6 I 1350 — APWr. Inwentarz 4f, s. 1240

3 II 1350 — APWr. Inwentarz 4f, s. 1241

21 III 1350 — CDS VI, nr 17

31 III 1353 — ADO. J. PIENTAK: *Beschreibung...*, s. 8

11 XI 1353 — CDS VI, nr 21

29 IX 1354 — CDS VI, nr 22

4 I 1356 — CDS VI, nr 24

25 I 1358 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv Turawa...*,
s. 4, nr 1

18 VIII 1359 — CDS VI, nr 27

17 IV 1361 — CDS II, s. 90, nr 15

19 V 1361 — D 370, s. 79—80

23 XI 1361 — L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 64—65

10 I 1362 — APWr. Inwentarz 4f, s. 1241a

1 XI 1362 — APWr. Inwentarz 4f, s. 1241b

23 X 1364 — CDS II, s. 90, nr 16

21 XII 1365 — D 370, s. 71—72

26 XII 1365 — D 384, s. 3—4

29 I 1366 — CDS VI, nr 34

6. Czema

22 VII 1353 — CDS VI, nr 19

3 II 1364 — Schirnding. Bd. 4, nr 3106

⁸ Określony jako protonotariusz.

⁹ Określony jako protonotariusz.

Urzędnicy dworu Bolka Pierworodnego

♦ PISARZ / NOTARIUSZ

1. Jan

3 V 1318 — APWr. Rep. 91, nr 195

28 III 1319 — APWr. Rep. 91, nr 199

4 I 1321 — APWr. Rep. 91, nr 203, 204

2. Jakub

20 XI 1328 — APWr. Rep. 71, nr 19

Urzędnicy dworu książąt niemodlińskich (Bolka, Wacława, Henryka)

♦ PISARZ / NOTARIUSZ

1. Jan, kanonik głogowski

3 II 1347 — CDS VI, nr 16

2. Henryk

15 X 1357 — APWr. Rep. 4f, nr 65k

19 VIII 1359 — CDS XXXIII, s. 103, nr 2

23 XI 1361 — CDS VI, nr 29

4 V 1370 — CDS VI, nr 47

9 III 1373 — *Urkundensammlung zur Geschichte
des Ursprungs...*, nr 186

9 VIII 1380 — DB. Bd. 1. Th.1, s. 58

3. Jan, pleban w Łączniku

12 II 1369 — APWr. Rep. 4f, nr 29d

4. Mikołaj Stenkowicz

25 IX 1376 — CDS VI, nr 56

Urzędnicy dworu księżnej Agnieszki

♦ KOMORNIK

1. Munssio Boruta zwany Staszek

25 IX 1375 — CDS VI, nr 55

♦ P I S A R Z

1. Czema, jednocześnie pleban w Wysokiej, wcześniej pisarz księcia Alberta
28 X 1371 — APWr. Rep. 4f, nr 11q
2. Jakub, jednocześnie kapelan
25 IX 1375 — CDS VI, nr 55

Urzędnicy dworu księżnej Eufemii

♦ K U C H M I S T R Z

1. Guncelin Dreske
3 XI 1383 — CDS I, nr 47

♦ K O M O R N I K

1. Mikołaj
3 XI 1383 — CDS I, nr 47

Urzędnicy dworu Bolka III

♦ P R O T O N O T A R I U S Z

1. Jan ze Strzelina
5 VI 1365 — MV. T. 3, nr 539

♦ P I S A R Z / N O T A R I U S Z

1. Jan
14 IV 1357 — APWr. Rep. 107, nr 16
1 X 1357 — APWr. Rep. 107, nr 20
27 XII 1359 — APWr. Rep. 108, nr 6
1 VIII 1362 — APWr. Rep. 4f, nr 65d
2. Mikołaj z Gliwic
19 III 1378 — AAWr, sygn. M, KK33
24 VIII 1378 — Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631,
inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1
3. Mikołaj
6 III 1380 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380

18 XI 1381 — Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631,
inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2

Urzednicy dworu Władysława Opolczyka¹⁰

- ♦ MARSZAŁEK (OCHMISTRZ)
 1. Bohunko Bohemus z Chrebnowic
24 V 1373 — ZDM. Cz. 1, nr 142
15 XII 1373 — CDP. T. 1, nr 133
 2. Jan Schoff z Topolina i Skomlina, wcześniej burgrabia bolesławiecki,
później starosta wieluński
30 IX 1377 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
s. 354
6 V 1378 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
s. 354
1 XI 1378 — AGZ. T. 3, nr 25
25—31 XII 1378 — AGZ. T. 3, nr 26; T. 5, nr 13; T. 7, nr 13;
ZDM. Cz. 4, nr 1043
19 I 1385 — ZDP. T. 1, nr 18
14 III 1391 — APWr. Rep. 108, nr 19
 3. Piotr Hecht z Olšan
21 V 1394 — K. NEITMAN: *Die Pfandverträge...*, nr 2j
27—28 X 1399 — CDS I, nr 72
19 XI 1399 — CDS VI, nr 88
- ♦ PODSKARBI
 1. Jan Schoff z Topolina i Skomlina, później marszałek dworu
(ochmistrz)
1375 — ZDM. Cz. 4, nr 1046
- ♦ PODCZASZY
 1. Witek
31 XII 1378 — ZDM. Cz. 4, nr 1043

¹⁰ Spis na podstawie J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 351—355, z niewielkimi uzupełnieniami.

♦ P O D Ł O W C Z Y

1. Gezo

27—28 XII 1383 — ZDP. T. 1, nr 17; ZDM. Cz. 4, nr 1066

♦ K A N C L E R Z

1. Jan z Głogowa, wcześniej protonotariusz

9 XI 1374 — AGZ. T. 7, nr 10

22 II 1377 — AGZ. T. 8, nr 11

2. Szymon z Ruszkowa, wcześniej pisarz

5 VIII 1377 — ZDM. Cz. 4, nr 1033

3. Mikołaj, syn Tyczka z Opola

3 V 1377 — ZDP. T. 1, nr 8

19 I 1385 — ZDP. T. 1, nr 18

15 VI 1386 — CDS I, nr 48

14 VIII 1386 — CDS XXXIII, s. 104, nr 3

4. Mikołaj z Tłuchowa, później kanclerz i podkomorzy dobrzyński

27—28 XII 1383 — ZDP. T. 1, nr 17; ZDM. Cz. 4, nr 1066

5. Jan z Żurawia, wcześniej kapelan

10 II 1385 — ZDM. Cz. 4, nr 1070

10 III 1386 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
s. 351—352

16 I 1388 — CDS XXXIII, s. 28—29, nr 2

17 V 1388 — CDS VI, nr 73

6. Jerzy Zuchorz z Tarnowa, wcześniej protonotariusz

3 III 1390 — APWr. Rep. 102, nr 94

10 V 1390 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
s. 352

7 V 1391 — CDP. T. 2, nr 542

23 VI 1393 — K. NEITMAN: *Die Pfandverträge...*, nr 2c

7. Bernard z Gronowic, jednocześnie kapelan

23 X 1393 — CDS VI, nr 80

18 IV 1395 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
s. 352

♦ P R O T O N O T A R I U S Z

1. Jan z Głogowa, później kanclerz

17 I 1373 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
s. 352

- 6 XII 1373 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
s. 352
- 25 IV 1374 — APWr. Rep. 115, nr 105
2. Jerzy Zuchorz z Tarnowa, później kanclerz
- 16 XI 1389 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
s. 352
- 23 XII 1389 — L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 66—67
- 23 I 1390 — CDP. T. 2, nr 536
- 20 VII 1390 — APWr. Rep. 127, nr 2
- 14 III 1391 — APWr. Rep. 108, nr 19
- ♦ P I S A R Z
1. Maciej
- 14 VII 1363 — CDS VI, nr 30.
2. Mikołaj z Marszowic, jednocześnie kapelan
- 14 XII 1372 — ZDM. Cz. 1, nr 139
- 19 X 1374 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
s. 352
3. Szymon z Ruszkowa, później kanclerz
- 27 VIII 1375 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
s. 352
- 3 IX 1375 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
s. 352—353
4. Leon
- 30 IV 1378 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
s. 353
5. Konstantyn Dejakowicz z Bolestraszyca
- 26—31 XII 1378 — AGZ. T. 7, nr 13
6. Piotr
- 22 VI—9 VIII 1382 — ZDP. T. 1, nr 12, 13
7. Henryk Rosenaw z Reńskiej Wsi, późniejszy zarządca dworu
- 17 II 1386 — CDS VI, nr 71
8. Jerzy
- 10 V 1390 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
s. 353
9. Mikołaj Schoncroner, jednocześnie altarysta w Karniowie
- 31 I 1389 — CDS XXXIII, s. 143, nr 7
- 1 XI 1390 — APWr. Rep. 4f, nr 43

10. Jan z Kolnowic, jednocześnie pleban w Łączniku
 27 X 1399 — CDS I, nr 72
 28 X 1399 — DB. Bd. 1. Th. 2, s. 74
11. Piotr Ekebrechtsheyde, jednocześnie pleban w Krapkowicach
 3 X 1399 — CDS VI, nr 86
 23 III 1401 — APWr. Rep. 107, nr 52
 3 V 1401 — CDS I, nr 76

Urzednicy dworu Jana Kropidły

♦ P I S A R Z

1. Jan z Wrzosek¹¹
 10 X 1382 — Rep. 4f, nr 72aa
2. Piotr Hufer z Bialej
 7 III 1386 — CDS VI, nr 72¹¹
 22 VII 1386 — W. SCHULTE: *Kleine Beiträge zur Geschichte...*,
 s. 194—195
 19 II 1388 — APWr. Rep. 4f, nr 74¹²
3. Mikołaj Kechelic z Lewina
 28 XI 1393 — APWr. Rep. 4f, nr 54aa

Urzednicy dworu Ofki

♦ O C H M I S T R Z

1. Franczek Temchyn z Borzegniewa
 6 V 1378 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
 s. 224
 9 VIII 1382 — ZDP. T. 1, nr 13, 14
 22 VI 1386 — CDS I, nr 48
 20 I 1388 — ZDP. T. 1, nr 28

♦ O C H M I S T R Z Y N I

1. Małgorzata Radłowa z Lasowic
 15 IX 1410 — APWr. Rep. 107, nr 76 = CDS I, nr 86

¹¹ Wymieniony bez nazwiska.

¹² Podpisał się jako Piotr z Bialej.

♦ P I S A R Z

1. Piotr Dambrowa z Gubina

- 11 II 1410 — CDS VI, nr 115
7 XII 1411 — APWr. Rep. 4f, nr 54b
4 X 1414 — CDS XXXIII, s. 147, nr 20
30 X 1414 — CDS I, nr 88
13 V 1415 — APWr, Rep. 102, nr 452
24 X 1415 — APWr, Rep. 102, nr 462
30 IV 1416 — APWr, Rep. 102, nr 482
20 XI 1416 — CDS XXXIII, s. 148, nr 24
30 IV 1417 — CDS XXXIII, s. 148, nr 25
9 V 1418 — CDS VI, nr 149
2 VI 1418 — S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 104, nr 16

Urzędnicy dworu Bolka IV

♦ O C H M I S T R Z

1. Nasiębor z Kępy

- 21 V 1394 — K. NEITMAN: *Die Pfandverträge...*, nr 2j

♦ P O D Ł O W C Z Y

1. Swanske

- 21 I 1427 — CDS VI, nr 176

♦ K U C H M I S T R Z

1. Stanisław

- 6 II 1429 — APWr. Rep. 72, nr 7

♦ P I S A R Z

1. Jan Feyge

- 11 XI 1387 — DB. Bd 1. Th. 2, s. 73—74

2. Jan Irrenerger, jednocześnie pleban niemodliński

- 5 V 1389 — APWr. Rep. 72, nr 1
1 II 1390 — CDS VI, nr 75

3. Piotr Hufer z Białej

- 5 VI 1391 — CDS I, nr 56

4. Mikołaj Kechelicz z Lewina
 - 4 I 1393 — DB. Bd 1. Th. 3, s. 124—125
 - 13 VIII 1393 — APWr. Rep. 4f, nr 43d
5. Jakub Adalbert, jednocześnie pleban skorogoski
 - 17 II 1397 — APWr. Rep. 107, nr 43
 - 27 I 1398 — CDS I, nr 68
 - 11 II 1401 — APWr. Rep. 107, nr 51
 - 12 I 1402 — APWr. Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1
 - 7 IV 1402 — APWr. Rep. 4f, nr 12
 - 18 VI 1402 — CDS VI, nr 96
 - 10 I 1403 — CDS I, nr 77
 - 22 V 1403 — APWr. Rep. 4f, nr 84h
 - 28 X 1404 — APWr. Rep. 107, nr 62
 - 9 XI 1405 — APWr. Rep. 107, nr 67; APWr. Rep. 4f, nr 84i
 - 15 XI 1405 — CDS VI, nr 106
 - 22 V 1406 — APWr. Rep. 107, nr 68
 - 22 VIII 1407 — CDS VI, nr 111
6. Henryk Stange
 - 1400 — CDS VI, nr 90
7. Paweł Godfryd
 - 25 IV 1401 — CDS VI, nr 91
8. Piotr z Erbrechtisheide, jednocześnie pleban krapkowicki, później altarysta nyski
 - 30 V 1404 — CDS VI, nr 103
9. Mikołaj Schaffer
 - 10 IX 1410 — APWr. Rep. 4f, nr 84k
 - 24 VII 1412 — CDS VI, nr 129
 - 3 X 1412 — CDS VI, nr 130
 - 11 XII 1412 — APWr. Rep. 107, nr 86
 - 15 III 1414 — APWr. Rep. 107, nr 90
 - 5 X 1414 — APWr. Rep. 107, nr 95
 - 27 V 1415 — CDS VI, nr 135a
 - 12 XII 1421 — APWr. Rep. 107, nr 109
10. Mikołaj z Kępy
 - 3 II 1413 — APWr. Rep. 4f, nr 13
11. Mikołaj, jednocześnie pleban skorogoski
 - 13 VIII 1419 — Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 3

12. Henryk Nostiz
 - 30 III 1421 — CDS VI, nr 159
 - 7 IV 1421 — CDS VI, nr 160
 - 19 V 1421 — APWr. Rep. 107, nr 107
 - 1 III 1423 — CDS VI, nr 169
13. Jerzy Jan Schaffer
 - 18 XI 1423 — APWr. Rep. 107, nr 115
 - 25 IV 1426 — CDDT, nr 159
 - 21 I 1427 — CDS VI, nr 176
14. Mikołaj
 - 6 II 1429 — APWr. Rep. 72, nr 7
15. Mateusz Nikoschi z Opola
 - 11 I 1432 — CDS VI, nr 183
 - 23 IV 1432 — CDS VI, nr 184
16. Tomasz Daberer
 - 19 XI 1433 — CDS I, nr 111
 - 7 IV 1434 — APWr. Rep. 4f, nr 43aa
 - 5 IX 1434 — H. WOTZLAW: *Tarnau...*, s. 42
17. Maciej
 - 25 III 1435 — D 370, s. 80—81

Urzednicy dworu Bernarda

♦ MARSZAŁEK

1. Pełka ze Skorkowa
 - 2 X 1412 — APO. Akta miasta Kluczborka, nr 8
 - 21 IV 1427 — APWr. Rep. 4f, nr 9
 - 17 III 1431 — CDS XXXIII, s. 33 nr 13
 - 24 VI 1432 — C. GRÜNHAGEN: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 225—231
 - 3 V 1434 — CDS I, nr 112
 - 23 VI 1434 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 5
 - 27 IV 1435 — APWr. Rep. 3, nr 512
 - 10 V 1435 — APO. Akta miasta Olesna, nr 2
 - 19 I 1437 — L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 68
2. Mikołaj ze Zwozu
 - 1 II 1439 — CDS VI, nr 200

- 24 III 1442 — CDS VI, nr 212
 23 XI 1444 — CDS VI, nr 217
 20 VII 1445 — CDS I, nr 116
 1450 — J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 49; D. 5, s. 1438
3. Pełka ze Skorkowa
 1456 — J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 3, s. 924¹³
- ♦ KOMORNIK
1. Paszek z Sagen
 19 VII 1414 — OBA, nr 2111, s. 12
- ♦ PODKOMORZY
1. Grzegorz, jednocześnie pisarz
 3 V 1434 — CDS I, nr 112
- ♦ KUCHMISTRZ
1. Piotr Woldan
 19 VII 1414 — OBA, nr 2111, s. 11
- ♦ PISARZ
1. Mikołaj
 12 XI 1399 — CDS VI, nr 87
2. Szymon, jednocześnie kapelan
 1 VIII 1401 — CDS II, s. 93, nr 21
 23 V 1404 — APO. Am Olesna, nr 1
3. Przedbor
 11 XI 1401 — CDS VI, nr 94
4. Henryk Dornheim
 19 VII 1406 — APWr. Rep. 66, nr 369
 10 I 1408 — APO. Akta miasta Kluczborka, nr 6
 25 III 1408 — Schirnding. Bd. 4, nr 2519c
 22 I 1409 — APO. Archiwum hrabiego Praschmy
 z Niemodlina, nr 1
 30 VI 1409 — Schirnding. Bd. 4, nr 2520d
 2 VII 1409 — APWr. Rep. 4f, nr 66
 5 IX 1409 — APWr. Rep. 108, nr 8
 15 VII 1410 — CDS VI, nr 116

¹³ Możliwe, że dokument był falsyfikatem.

- 26 XI 1410 — CDS VI, nr 117
 26 VIII 1411 — APWr. Rep. 4f, nr 67
 15 IV 1412 — CDS VI, nr 128
 2 X 1412 — APO. Am Kluczborka, nr 8
 12 I 1413 — CDS XXXIII, s. 104, nr 6
 24 VII 1413 — CDS I, nr 87
 24 V 1414 — APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2
 2 X 1414 — APWr. Rep. 72, nr 10
5. Otton Bes, jednocześnie pleban w Otmęcie, kustosz głogówecki i kanonik wrocławski
- 23 IX 1415 — CDS VI, nr 137
 28 VII 1416 — APWr. Rep. 4f, nr 11k
 13 VIII 1417 — CDS VI, nr 145
 8 II 1418 — DB. Bd. 1. Th. 2, s. 78
 26 VI 1418 — CDS VI, nr 150
 14 I 1419 — CDS VI, nr 151
 13 II 1420 — CDS II, s. 96, nr 28
 19 VI 1421 — CDS VI, nr 165
 22 VI 1421 — CDS VI, nr 167
 21 VIII 1421 — APO. Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 2
 20 IX 1422 — CDS I, nr 106
 5 X 1423 — APWr. Rep. 115, nr 2¹⁴
 7 XI 1423 — CDS VI, nr 171
 10 XI 1423 — APWr. Rep. 115, nr 105 = D 384, s. 32—35¹⁵
 19 V 1424 — APWr. Rep. 115, nr 3¹⁶
 22 I 1425 — CDS II, s. 97, nr 29
 15 III 1425 — APWr. Rep. 108, nr 11¹⁷
 12 V 1425 — CDSVI, nr 174
 4 XII 1425 — D 384, s. 40—42¹⁸
 6 VI 1427 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 1
6. Mikołaj z Lubszy
- 27 III 1425 — CDS VI, nr 172

¹⁴ Określony jako protonotariusz.

¹⁵ Określony jako protonotariusz.

¹⁶ Określony jako protonotariusz.

¹⁷ Określony jako protonotariusz.

¹⁸ Określony jako protonotariusz.

7. Jan, wójt opolski
16 V 1429 — CDS VI, nr 178
25 V 1429 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 2
6 III 1430 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 3
8. Piotr z Lubszy
13 V 1430 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 4
17 III 1431 — CDS XXXIII, s. 33, nr 13
23 VI 1434 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*, nr 5
27 IV 1435 — APWr. Rep. 3, nr 512
10 V 1435 — APO. Akta miasta Olesna, nr 2
1 III 1437 — AGZ. T. 5, nr 68
19 I 1437 — L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 68
17 VI 1437 — LuBS. Bd. 2, s. 330—331
30 X 1437 — DB, Bd. 1. Th. 2, s. 78—79
23 III 1438 — APO. Akta miasta Olesna, nr 3
16 III 1439 — CDS VI, nr 201
9 VI 1439 — Schirnding. Bd. 4, nr 2521 b
9. Grzegorz, jednocześnie podkomorzy
3 V 1434 — CDS I, nr 112
10. Bartłomiej z Opola, jednocześnie kanclerz oraz altarysta z Otmętu
i pleban niemodliński
1 II 1439 — CDS VI, nr 200
14 VI 1439 — CDS I, nr 114
24 VI 1440 — APO. Am Olesna, nr 4
25 V 1441 — CDS VI, nr 210
27 VI 1441 — APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów
pergaminowych, nr 5
13 XII 1441 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia,
13 XII 1441¹⁹
24 III 1442 — CDS VI, nr 212
16 III 1444 — CDS VI, nr 215
7 VII 1444 — APWr. Rep. 108, nr 14
23 XI 1444 — CDS VI, nr 217
13 X 1444 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 13 X 1444
20 VII 1445 — CDS I, nr 116
8 V 1446 — CDS VI, nr 219

¹⁹ Wystąpił z tytułem kanclerza.

11. Konrad Kozłowski

- 11 VI 1447 — J.J. REICHEL: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft...*, s. 2—3
20 V 1448 — Schirnding. Bd. 4, nr 2522e
20 VI 1448 — DB. Bd. 1, Th. 4, s. 163—164
26 VII 1448 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia 26 VII 1448
16 I 1449 — CDS VI, nr 222, 223
6 V 1450 — CDS VI, nr 226
10 VI 1450 — APO. Am Olesna, nr 5
17 II 1451 — APWr. Rep. Dokumenty miasta Wrocławia, 17 II 1451
22 III 1451 — CDS XXXIII, s. 105, nr 11
15 IV 1453 — APWr. Rep. 108, nr 16
3 IV 1454 — B. SZCZECH: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego...*, s. 4—5

Urzednicy dworu Bolka V

♦ MARSZAŁEK

1. Wacław Sondzia z Suchej

- 12 IX 1435 — CDS XXXIII, s. 33, nr 14
10 IV 1437 — APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik)
z 1758 r., k. 38a—39
31 XII 1441 — APWr. Rep. 4f, nr 43ii
3 X 1447 — T. KONIETZNY: *Piasten-Urkunden...*, nr 2
9 XII 1447 — A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*,
s. 64
10 III 1448 — CDS XXXIII, s. 34, nr 15
1448 — J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1218
21 VI 1455 — CDS I, nr 127

♦ PISARZ

1. Michał Bes z Błazejowic

- 30 IX 1426 — APWr. Rep. 4f, nr 84b
20 VIII 1430 — CDS XXXIII, s. 40—41, nr 42²⁰
21 VIII 1430 — CDS XXXIII, s. 33, nr 12

²⁰ Wystąpił z tytułem kanclerza.

- 2 III 1431 — APWr. Rep. 12, nr 36
 2 III 1433 — APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik)
 z 1758 r., k. 28—28a
 17 III 1433 — CDS VI, nr 185, 186
 7 II 1434 — CDS XXXIII, s. 105, nr 8
 12 IX 1435 — CDS XXXIII, s. 33, nr 14
 10 IV 1437 — APO, Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik)
 z 1758 r., k. 38a—39
2. Piotr z Jankowic
 31 XII 1441 — APWr. Rep. 4f, nr 43ii
 3 X 1447 — T. KONIETZNY: *Piasten-Urkunden...*, nr 2
 9 XII 1447 — A. WELTZEL: *Geschichte der Stadt Neustadt...*,
 s. 64
 10 III 1448 — CDS XXXIII, s. 34, nr 15
 26 V 1448 — CDS XXXIII, s. 34, nr 16
 27 VI 1451 — LuBS. Bd. 2, s. 337—338
3. Jan Łącz z Rynarcic, ksiądz
 14 III 1453 — CDS VI, nr 234
 15 IV 1455 — J.C. HOFFMAN: *Chronik und Führer Zuckmantel...*,
 s. 47—50
 21 VI 1455 — CDS I, nr 127
 29 VI 1455 — CDS VI, nr 235
 25 VII 1455 — CDS II, s. 98, nr 30
 11 XI 1456 — CDS XXXIII, s. 34, nr 17
 13 XI 1456 — APO. Am Olesna, nr 7
4. Wacław
 7 V 1458 — CDS II, s. 99, nr 31
 23 II 1459 — CDS VI, nr 242
 30 IV 1459 — CDS VI, nr 243
 9 V 1459 — APWr. Rep. 4f, nr 69

Urzednicy dworu Mikołaja I

♦ P I S A R Z

1. Mateusz Nikoschi z Opola
 15 X 1437 — CDS VI, nr 196
 3 III 1438 — APWr. Rep. 4f, nr 11e

- 24 IV 1440 — CDS VI, nr 207
21 VI 1440 — CDS VI, 208
6 III 1441 — CDS VI, 209
18 II 1443 — CDS IX, nr 806
7 VII 1443 — APWr. Rep. 68, nr 260
11 X 1450 — APWr. Rep. 68, nr 276²¹
2. Hincza, równocześnie wójt Opola
21 III 1447 — CDS I, nr 117
7 VIII 1447 — APWr. Rep. 4f, nr 15
3. Mateusz
6 II 1446 — H. WOTZŁAW: *Tarnau...*, s. 43
4. Jan, jednocześnie pisarz miejski Opola
25 VI 1451 — APWr. Rep. 3, nr 500
26 VIII 1456 — CDS VI, nr 237
24 XI 1456 — CDS IX, nr 971
6 V 1459 — CDS IX, nr 979
5. Paweł Sculteti, jednocześnie pisarz brzeski
25 IX 1452 — APWr. Rep. 68, nr 283
10 IX 1454 — APWr. Rep. 3, nr 669
30 V 1459 — APWr. Rep. 68, nr 291
6. Mikołaj z Odry
11 X 1457 — APWr. Rep. 68, nr 288
7. Jan z Prószkowa
17 XII 1457 — CDS VI, nr 240

Urzednicy zarządu lokalnego Bolesława I (po 1300 r.)

- ♦ KASZTELAN GŁOGÓWKA
 - 1. Michał Wilczyc
25 VIII 1301 — APWr. Rep. 91, nr 133
- ♦ KASZTELAN BIAŁEJ
 - 1. Tomasz z Kamienia
25 VIII 1301 — APWr. Rep. 91, nr 133

²¹ Na dokumencie z tytułem kustosza opolskiego.

Urzednicy zarządu lokalnego księcia Bolka II

♦ STAROSTA OPOLSKI

1. Andrzej Szrama

31 VIII 1336 — APWr. Rep. 107, nr 18

2. Jaśko Czech z Grudzie

4 X 1357 — APWr. Rep. 107, nr 20

27 XII 1359 — APWr. Rep. 108, nr 6

♦ KASZTELAN OPOLSKI

1. Jaśko Czech z Grudzie

12 X 1355 — APWr. Rep. 71, nr, 25

12 I 1356 — CDS I, nr 40

♦ KASZTELAN OLESKI

1. Stanimir

20 IX 1342 — APWr. Rep. 85, nr 8

♦ WŁODARZ OPOLSKI

1. Bertold

między 30 VI a 6 VII 1343 — APWr. Rep. 108, nr 3

Urzednicy zarządu lokalnego księcia Alberta

♦ STAROSTA STRZELECKI

1. Zbrożek z Wysokiej

6 I 1350 — APWr. Inwentarz 4f, s. 1240

31 III 1353 — ADO. J. PIENTAK: *Beschreibung...*, s. 8

2. Merbot Świętopelk

17 IV 1361 — CDS II, s. 90, nr 15

3 II 1364 — Schirnding. Bd. 4, nr 3106

21 XII 1365 — D 370, s. 71—72

♦ WŁODARZ STRZELECKI

1. Mikołaj, syn Teodoryka z Lubicza

25 I 1358 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv Turawa...*,

s. 4, nr 1

♦ WŁODARZ LUBLINIECKI

1. Jan

19 V 1361 — D 370, s. 79—80

23 XI 1361 — L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 64—65

Urzędnicy zarządu lokalnego księżnej Agnieszki

♦ STAROSTA STRZELECKI

1. Nasiębor

25 IX 1375 — CDS VI, nr 55

Urzędnicy zarządu lokalnego księcia Bolesława Pierworodnego

♦ KASZTELAN GRYŻOWSKI

1. Jasiek

26 II 1337 — CDS XXIX, nr 5844

Urzędnicy zarządu lokalnego książąt niemodlińskich (Bolka, Wacława, Henryka)

♦ STAROSTA NIEMODLIŃSKI

1. Schalmeke

25 IX 1376 — CDS VI, nr 57

♦ KASZTELAN NIEMODLIŃSKI

1. Dresko

4 V 1370 — CDS VI, nr 47

♦ SĘDZIA ZIEMSKI NIEMODLIŃSKI

1. Piotr Reisewitz

25 I 1369 — APWr. Rep. 4f, nr 29c

2. Dresko

29 III 1371 — CDS VI, nr 49

Urzednicy zarządu lokalnego księżnej Eufemii

♦ STAROSTA GŁOGÓWECKI

1. Mikołaj Gierkonis

3 XI 1383 — CDS I, nr 47

Urzednicy zarządu lokalnego księcia Bolka III

♦ STAROSTA OPOLSKI

1. Jakusz z Kępy

14 VII 1363 — CDS VI, nr 30

2. Kunczko z *Rine*

6 III 1380 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 6 III 1380

18 XI 1381 — Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631,

inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 2

♦ STAROSTA SŁAWIĘCICKI

1. Jakusz Gaszowiec

24 VIII 1378 — Moravský Zemský Archiv v Brně. G140, k. 631,

inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1

♦ KASZTELAN OPOLSKI

1. Dobko ze Sławic

19 III 1378 — AAWr, sygn. M, KK 33

Urzednicy zarządu lokalnego księcia Władysława II²²

♦ STAROSTA GENERALNY OPOLSKI I WIELUŃSKI

1. Witek z Groszowic

9 V 1371 — D 370, k. 18—19

²² Spis na podstawie J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*, s. 355—358, z niewielkimi uzupełnieniami.

2. Hinczka Czambor z Borowej Łąki
 17 I 1373 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
 s. 355
 25 IV 1374 — APWr. Rep. 115, nr 105
 6 VI 1378 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
 s. 355
 3. Merbot z Żyrowy i Dronowic, wcześniej starosta ruski, przemyski
 9 VIII 1382 — ZDP. T. 1, nr 13, 14
 4. Jerzy Swosz ze Zwozu i Pawonkowa
 19 I 1385 — ZDP. T. 1, nr 18
- ♦ STAROSTA OPOLSKI
1. Wiktor z Mierzyc, wcześniej starosta ruski, halicki,
 kasztelan jarosławski, burgrabia opolski
 15 IV 1383 — DB. Bd. 1. Th. 2, s. 70
 27 XII 1383 — ZDP. T. 1, nr 17
 21 IV 1384 — CDS XXXIII, s. 28, nr 1
 22 VI 1386 — CDS I, nr 48
 15 VI 1386 — KDW. T. 3, nr 1851
 20 VII 1386 — CDP. T. 1, nr 139
 14 VIII 1386 — CDS XXXIII, s. 104, nr 3
 9 I 1388 — CDS XXXIII, s. 28—29, nr 2
 17 V 1388 — CDS XXXIII, s. 142, nr 5; CDS VI, nr 73
 31 I 1389 — CDS XXXIII, s. 142—143, nr 7
 16 XI 1389 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
 s. 356
 23 XI 1389 — L. MUSIOŁ: *Lubliniec...*, s. 66—67
 2. Jan
 1 XI 1390 — APWr. Rep. 4f, nr 43
 3. Borzym Szary ze Smugi, wcześniej starosta dobrzyński
 28 X 1399 — DB. Bd. 1. Th. 2, s. 74
 19 XI 1399 — CDS VI, nr 88
- ♦ STAROSTA GŁOGÓWECKI
1. Stefan Strzała z Mionowa
 26 XI 1387 — J. HEYNE: *Dokumentierte Geschichte...*, Bd. 2,
 s. 290
 9 I 1388 — CDS XXXIII, s. 28—29, nr 2
 31 I 1389 — CDS XXXIII, s. 142—143, nr 7

2. Piotr Wippler
20 VII 1390 — APWr. Rep. 127, nr 2
 3. Jasiek Czystaław
15 X 1396 — CDS I, nr 67
 4. Piotr Strzała z Raszowa
6 VII 1399 — CDS VI, nr 85
 5. Bieniek z *Oppoyow*
23 III 1401 — APWr. Rep. 107, nr 52
 6. Piotr z Bytkowa
3 V 1401 — CDS I, nr 76
- ♦ STAROSTA PRUDNICKI
1. Stanimir z Groszowic, wcześniej burgrabia brzeźnicki, podkomorzy wieluński
27 II 1388 — CDS XXXIII, s. 32, nr 10
4 XI 1390 — CDS VI, nr 77
- ♦ STAROSTA GORZOWSKI
1. Fredmann Kuchmeister
17 III 1372 — Sommerberg I, s. 888—889
- ♦ STAROSTA CHRZELICKI
1. Adam Bes z Kujaw
21 V 1394 — K. NEITMAN: *Die Pfandverträge...*, nr 2j
- ♦ BURGRABIA OPOLSKI
(POCZĄTKOWO ZWANY KASZTELANEM)
1. Ścibor z Wachowa
19 V 1371 — D 370, k. 18—19
 2. Mikołaj Bochenek
2 IV 1375 — CDS VI, nr 54
 3. Wiktor z Mierzyc, późniejszy starosta opolski
6 V 1381 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
s. 356
9 VIII 1382 — ZDP. T. 1, nr 13, 14
 4. Henryk z Gronowic
19 XI 1399 — CDS VI, nr 88

- ♦ BURGRABIA GRYŻOWSKI
 1. Wincenty z Küschmaltz
4 XI 1390 — CDS VI, nr 77
- ♦ SĘDZIA GENERALNY OPOLSKI I WIELUŃSKI
 1. Bernard Wierusz z Wieruszowa, wcześniej starosta wieluński
27 I 1382 — J. SPERKA: *Otoczenie Władysława Opolczyka...*,
s. 356
- ♦ SĘDZIA ZIEMSKI GŁOGÓWECKI
 1. Witek z Biechowa
1 III 1387 — APWr. Rep. 91, nr 367
17 V 1388 — CDS VI, nr 73
 2. Jasiek z Laskowic
4 XI 1393 — CDS I, nr 61
15 X 1396 — APWr. Rep. 71, nr 39
- ♦ WŁODARZ PRUDNICKI
 1. Hensli Mocze
21 IV 1384 — CDS XXXIII, s. 21, nr 1

Urzędnicy zarządu lokalnego księżnej Ofki

- ♦ STAROSTA NA NOWYM ZAMKU OPOLSKIM
 1. Henryk z Rakowa
30 V 1404 — CDS VI, nr 103
 2. Przeclaw z Kühschmalz
15 IX 1410 — CDS I, nr 86
10 VI 1417 — APWr. Rep. 71, nr 49
- ♦ STAROSTA GŁOGÓWECKI
 1. Mikołaj Lemberg
30 III 1408 — APWr. Rep. 107, nr 71
[8 VII 1408] — APWr. Rep. 127, nr 18
21 XII 1408 — APWr. Rep. 107, nr 73
11 II 1411 — CDS VI, nr 115
7 XII 1411 — APWr. Rep. 4f, nr 54b
1 VII 1412 — APWr. Rep. 107, nr 81

2. Mikołaj Langaw

- 4 X 1414 — CDS XXXIII, s. 147, nr 20
- 30 X 1414 — CDS I, nr 88
- 24 X 1415 — APWr. Rep. 102, nr 462
- 30 IV 1416 — APWr. Rep. 102, nr 482
- 20 XI 1416 — CDS XXXIII, s. 148, nr 24
- 30 IV 1417 — CDS XXXIII, s. 148, nr 25
- 9 V 1418 — CDS VI, nr 149
- 2 VI 1418 — S. Koszyk: *Dokumenty pergaminowe...*, s. 104

Urzędnicy zarządu lokalnego Jana Kropidły

♦ STAROSTA OPOLSKI

1. Konrad Śmił

31 XII 1384 — APWr. Rep. 4f, nr 11d

2. Ramafold Stosch

7 III 1386 — CDS VI, nr 72

♦ STAROSTA NIEMODLIŃSKI

1. Stefan Strzała z Obrowca

19 II 1388 — APWr. Rep. 4f, nr 74

♦ STAROSTA STRZELECKI

1. Jakusz Gaszowiec

31 XII 1384 — APWr. Rep. 4f, nr 11d

2. Pakusz z Bierawy

11 XI 1387 — DB. Bd 1. Th. 2, s. 73—74

Urzędnicy zarządu lokalnego Bolka IV

♦ STAROSTOWIE NA STARYM ZAMKU OPOLSKIM

1. Nasiębor z Kępy

5 V 1389 — APWr. Rep. 72, nr 1

2. Przech von Schörn

3 V 1394 — APWr. Rep. 4f, nr 11b = DB. Bd. 1, Th. 1, s. 62—63

3. Henryk Stange
 - 18 VI 1402 — CDS VI, nr 96
 - 22 IV 1403 — AAWr. AN., T. 13
 - 28 IV 1403 — AAWr. AN., T. 14
 4. Jaśko z Kórnicy
 - 15 III 1414 — APWr. Rep. 107, nr 90
 5. Jasiek z Kamienia
 - 10 VI 1417 — APWr. Rep. 71, nr 49
 6. Mikołaj Lichy Świercz z Mokrego Dańca
 - 21 I 1427 — CDS VI, nr 176
 7. Jerzy Dreske
 - 3 IV 1431 — CDS VI, nr 181
 - 11 I 1432 — CDS VI, nr 183
 - 23 IV 1432 — CDS VI, nr 184
 - 19 XI 1433 — CDS I, nr 111
- ♦ STAROSTA NIEMODLIŃSKI
1. Jerzy z Prószkowa
 - 1393 — H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 14
 2. Przybek
 - 13 I 1396 — CDS VI, nr 81
 - 1397 — E 99a, k. 7
- ♦ STAROSTA STRZELECKI
1. Szczepan Strzała
 - 5 V 1389 — APWr. Rep. 72, nr 1
- ♦ STAROSTA GŁOGÓWECKI
1. Piotr Temchyn z Borzygniewa
 - 12 X 1418 — A. KNOBLICH: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497
- ♦ BURGRABIA NA STARYM ZAMKU OPOLSKIM
1. Wincenty z Grzebkowic
 - 5 V 1389 — APWr. Rep. 72, nr 1
 - 5 VI 1391 — CDS I, nr 56
 2. Zbrożek
 - 1400 — CDS VI, nr 90

- ♦ SĘDZIA ZIEMSKI NIEMODLIŃSKI
 1. Jan Borschnitz
13 I 1396 — CDS VI, nr 81
- ♦ SĘDZIA ZIEMSKI STRZELECKI
 1. Mojek z Kalinowa
4 I 1393 — DB. Bd. 1. Th. 3, s. 124—125

Urzędnicy zarządu lokalnego Bernarda

- ♦ STAROSTOWIE NA NOWYM ZAMKU OPOLSKIM
 1. Janko Jaryszowski z Kotulina, wcześniej starosta lubliniecki i oleski
15 III 1425 — APWr. Rep. 108, nr 11
23 VI 1434 — C. KAHL: *Das Majorat Turawa*. Frankfurt 1991,
s. 14
27 VI 1441 — APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów
pergaminowych, nr 5
7 VII 1444 — APWr. Rep. 108, nr 14
6 I 1449 — APO. Am Kluczborka, nr 24 = 25 (kopia) = 40
16 I 1449 — CDS VI, nr 222, 223
- ♦ STAROSTA NIEMODLIŃSKI
 1. Przybek
22 I 1409 — APO. Archiwum hrabiego Praschmy
z Niemodlina, nr 1
15 VII 1410 — CDS VI, nr 116
 2. Mikołaj z Łagowa
24 V 1414 — APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów
pergaminowych, nr 2
1414 — OBA 2111, s. 17
 3. Szylan Strzała
2 X 1414 — APWr. Rep. 72, nr 10
 4. Henryk Dornheim
31 XII 1419 — CDS XXXVI, nr 158
19 VI 1421 — CDS VI, nr 165
21 IV 1427 — APWr. Rep. 4f, nr 9
13 V 1430 — C. KAHL: *Das Majorat...*, s. 14

5. Jerzy Dreske

28 IX 1438 — CDS VI, nr 198

20 XI 1439 — APO. Am Nysy, nr 192

16 III 1439 — CDS VI, nr 201

27 VI 1441 — APKat. Zespół 177. Zbiór dokumentów
pergaminowych, nr 5

♦ STAROSTA STRZELECKI

1. Długomił z Bierawy

1400 — J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 4, s. 1201

2. Stefan Strzała

26 VIII 1411 — APWr. Rep. 4f, nr 67

3. Piotr Temchyn z Borzygniewa

29 XI 1414 — CDS VI, nr 134

28 VII 1416 — APWr. Rep. 4f, nr 11k

4. Gumprecht z Bierawy

7 XI 1423 — CDS VI, nr 171

10 XI 1423 — APWr. Rep. 115, nr 105 = D 384,
s. 32—35

22 I 1425 — CDS II, s. 97, nr 29

4 XII 1425 — D 384, s. 40—42

6 VI 1427 — *Piastenurkunden im herrschaftsarchiv...*,
nr 1

16 V 1429 — CDS VI, nr 178

3 III 1436 — APWr. Inwentarz 107, nr 133

1 III 1437 — AGZ. T. 5, nr 68, 69

5. Henryk Kranski

1 II 1439 — CDS VI, nr 200.

29 V 1440 — Schirnding. Bd. 4, nr 2521c

16 III 1444 — CDS VI, nr 215

20 VII 1445 — CDS I, nr 116

11 VI 1447 — J.J. REICHEL: *Die Geschichte der Stadt
und Herrschaft...*, s. 2—3

6 V 1450 — CDS VI, nr 226

10 VI 1450 — APO. Am Olesna, nr 5

3 IV 1454 — B. SZCZECH: *Przywilej Bernarda, księcia
opolsko-strzeleckiego...*, s. 4—5

6 X 1454 — CDS I, nr 125

- ♦ STAROSTA GŁOGÓWECKI
 1. Piotr Temchyn z Borzygniewa
12 X 1418 — A. KNOBLICH: *Bemerkungen, Ergänzungen...*,
s. 497
- ♦ STAROSTA LUBLINIECKI
 1. Janko Jaryszowski z Kotulina
15 IV 1412 — CDS VI, nr 128
24 VII 1413 — CDS I, nr 87
- ♦ STAROSTA OLESKI
 1. Janek
10 I 1408 — APO, Am Kluczborka, nr 6
 2. Dzierśław z Walcerzowic
24 III 1452 — K. WUTKE: *Eine bisher unbekannte
Urkunde von 1292...*, s. 172—173
- ♦ STAROSTA CHRZELICKI
 1. Miko Bes
21 IV 1427 — APWr. Rep. 4f, nr 9
- ♦ WŁODARZ OLESNA
 1. Szymek z Radawia
3 V 1434 — CDS I, nr 112
- ♦ WŁODARZ DOBRODZIENIA
 1. Jan z Dobrodzienia
20 IX 1422 — CDS I, nr 106
- ♦ WŁODARZ ŻĘDOWIC
 1. Maciej z Żędowic
13 II 1420 — CDS II, s. 96, nr 28
- ♦ BURGRABIA NIEMODLIŃSKI
 1. Piotr z Wołowa
2 X 1414 — APWr. Rep. 72, nr 10
 2. Hans Pange z Sadów
20 XI 1439 — APO. Am Nysy, nr 192

- ♦ BURGRABIA GRYŻOWSKI
 1. Herburd z Fulstein

1407 — H. WENDT: *Das Falkenberger Land...*, s. 14
 12 X 1418 — A. KNOBLICH: *Bemerkungen, Ergänzungen...*, s. 497
- ♦ SĘDZIA ZIEMSKI OPOLSKI
 1. Adam z Warłowa

18 IV 1439 — AAWr., sygn. M49, KK41
- ♦ SĘDZIA ZIEMSKI OLESKI
 1. Adam

23 V 1404 — APO. Am Olesna, nr 1
 2. Jan Bielik z Warłowa

12 VII 1455 — APO. Am Kluczborka, nr 27

Urzędnicy zarządu lokalnego Bolka V

- ♦ STAROSTA PRUDNICKI
 1. 1. Konrad Uniej z Jasiony

26 V 1448 — CDS XXXIII, s. 34, nr 16
- ♦ STAROSTA CHRZELICKI
 1. Jan z Benkwicz

10 IV 1437 — APO. Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik)
 z 1758 r., s. 38a—39
 2. Henryk Kolmas

27 VI 1451 — LuBS. Bd. 2, s. 337—338, nr 38
 29 VI 1455 — CDS VI, nr 235
- ♦ STAROSTA NIEMODLIŃSKI
 1. Krzysiek Gaszowiec z Rozmierzy

2 IX 1452 — CDP. T. 4, nr 35
- ♦ STAROSTA OPAWSKI
 1. Mikołaj Łagowski

4 V 1458 — *Pozůstatky knih zemského práva knížetství opavského. D. 1. Knihy přední. Část pravá (1413—1484).*
 Vyd. J. KAPRAS. Praha 1906, s. 60

Urzednicy zarządu lokalnego Mikołaja I

♦ STAROSTA NA STARYM ZAMKU OPOLSKIM

1. Mikołaj Bes

30 X 1437 — DB. Bd. 1. Th. 4, s. 78—79

2. Miczko

21 III 1447 — CDS I, nr 117

♦ STAROSTWA NA NOWYM ZAMKU OPOLSKIM

1. Janko Jaryszowski z Kotulina, wcześniej starosta lubliniecki i oleski

17 II 1451 — APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 17 II 1451

24 III 1452 — K. WUTKE: *Eine bisher unbekannte Urkunde*

von 1292..., s. 172—173

15 IV 1453 — APWr. Rep. 108, nr 16

1456 — J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 5, s. 1421

♦ STAROSTA BRZESKI

1. Jan Grosik

10 IX 1454 — APWr. Rep. 3, nr 669

Mapy

Załączone poniżej mapy przedstawiają poszczególne okręgi tworzące księstwo opolskie w połowie XV wieku. Większość została przedstawiona dwukrotnie z uwagi na liczne zmiany własnościowe na danym terenie bądź też na zmiany granic okręgów. Niektóre granice są hipotetyczne i mogą nieznacznie różnić się od tych, jakie były w badanym okresie. Do poszczególnych miejscowości załączyłem herby właścicieli, pod warunkiem, że są znane. Niektóre miejscowości zmieniały właściciela kilkakrotnie w krótkim czasie. Na mapie starałem się wybrać jeden ze znanych herbów używanych przez któregoś z właścicieli dla oznaczenia miejscowości. Herby znane jedynie z pieczęci są przedstawione bez barw. Miejscowości zaginione zostały usytuowane na podstawie danych, jakie podałem w rozdziale III, brak jedynie jakichkolwiek danych co do położenia wsi Odra i umieściłem ją na mapie przy rzece, od której zapewne wzięła nazwę, niedaleko Opolu. Jeśli miejscowości nie mieściły się na mapie, znalazły się na mapie sąsiedniego okręgu. Jedynie rejon Gorzowa został pominięty.

Wykonałem wizerunki następujących herbów (w nawiasach podaję, na jakiej podstawie): **Besów** (*Die Wappenbücher vom Arlberg*: Th. 1. *Die drei Original-handschriften von St. Christopf aus dem Jahren 1394 bis rund 1430*. Bearb. O. HUPP. Berlin 1937—1939, s. 55); **Bischofsheimów** (Siebmacher, s. 59); **Borowej Łąki** (M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 505—506, pieczęć nr 465); **Breitbuchów** (Siebmacher, s. 94); **Borschnitzów** (Siebmacher, s. 53); **Czambor** (Siebmacher, s. 50); **Długomiłów** (APWr. Rep. 132d. Depozyt Gräfin Sauerma, nr 4); **Dreske** (Siebmacher, s. 58); **Gronowskich** i **Jana Nowowiejskiego** (J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 214); **Groszowickich** (AAWr. 6 XI 1450); **Haugwitzów** (Siebmacher, s. 153); **Irrenbergów** (J. PILNÁČEK: *Rody starého Slezska*. D. 1. Brno 1991, s. 210); **Jaśka Czecha** (APWr. Rep. 71, nr 27);

Kamieńców (Siebmacher, s. 75); **Kiczków** (J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 148); **Kokorzów** (Siebmacher, s. 74); **Colmas** (J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 151); **Kotulińskich** (Siebmacher, s. 75); **Kórnickich** (APWr. Rep. 91, nr 219; Siebmacher, s. 70); **Laryszów** (J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 169); **Laskowskich** (M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 1, s. 428, pieczęć nr 383); **Logaw** (Siebmacher, s. 62); **Lubczyckich** (J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 269); **Łęckich** (AAWr. 6 XI 1450; J. PILNÁČEK: *Rody...* D. 1, s. 49); **Nebelschützów** (APWr. Rep. 107, nr 9; Siebmacher, s. 61); **Pogorzeliów** (Siebmacher, s. 50); **Prószkowskich i Żyrowskich** (APWr. Rep. 125, nr 218); **Prusków** (J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 157); **Radawskich** (Siebmacher, s. 70); **Rospońskich** (APWr. Rep. 66, nr 596); **Ruszkowskich** (A. MARZEC: *Szymon z Ruszkowa. Z badań nad personelem kancelarii królewskiej w czternastowiecznej Polsce*. W: *Ecclesia, regnum, fontes. Studia z dziejów średniowiecza. Prace ofiarowane prof. Marii Koczerskiej*. Red. R. MICHAŁOWSKI, S. GAWŁAS, K. GOŁĄBEK, M.A. JANICKI, P. WĘCOWSKI, M. PIBER-ZBIERANOWSKA. Warszawa 2014, s. 228—239); **Schnellenwaldów** (J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 178); **Schoff** (Siebmacher, s. 61); **Skorkowskich** (APO. Am Namysłowa, nr 314); **Stangów** (M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 772—773, pieczęć nr 779); **Stefana Aleksandra z Sośnicowic** (AAWr., sygn. M49, KK41); **Strzała** (Siebmacher, s. 75); **Stosz** (Siebmacher, s. 57); **Śmiłów** (APWr. Rep. 71, nr 45; J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 206); **Świerczków** (J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 273); **Temchyn** (Siebmacher, s. 56); **Topór** (J. SZYMAŃSKI: *Herbarz...*, s. 277); **Uniejów** (M.L. WÓJCIK: *Pieczęcie...*, T. 2, s. 825—826, pieczęć nr 839); **Wawrzyńca z Głogowca** (APWr. Rep. 91, nr 155); **Wołowskich** (APO. Am Grodkowa, nr 1267); **Zwiastowskich** (J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 5, s. 1453—1454); **Zwojskich** (J. PILNÁČEK: *Rody...*, D. 1, s. 257).

Legenda do map 1—14

Zbiczko — nazwa miejscowości

Odra — miejscowość zaginiona

■ miejscowości orientacyjne

miasto

wł. Besów*

wł. Bischofsheimów

wł. Borschnitzów

wł. Breitbuchów

wł. Colmasów

wł. Czamborów

wł. Długomiłów

wł. Dresków

wł. Groszowickich

wł. Haugwitzów

wł. Irrenbergów

wł. Jaśka Czecha

wł. Kamieńców

wł. Kiczków

wł. Kokorzów

wł. Kotulińskich

wł. Kórnickich

wł. Laryszów

wł. Laskowskich

wł. Lubszyckich

wł. Łagowskich

wł. Łęckich

wł. Nebelschützów

wł. panów z Borowej Łąki

wł. panów z Prusków

wł. Pogorzeliów

wł. Prószkowskich

wł. Radawskich

wł. rodzin herbu Ostoja

wł. rodzin herbu Topór

wł. Rosponowskich

wł. Ruskowskich

wł. Schnellenwaldów

wł. Schoffów

wł. Skorkowskich

wł. Stangów

wł. Stefana Aleksandra
z Sośnicowic

wł. Stoszów

wł. Strzałów

wł. Śmiłków z Chrościny

wł. Świerczków

wł. Temchynów

wł. Uniejów

wł. Wawrzyńca z Głogowca

wł. Wołowskich

wł. Zwiastowskich

wł. Zwojskich

wł. Żyrowskich

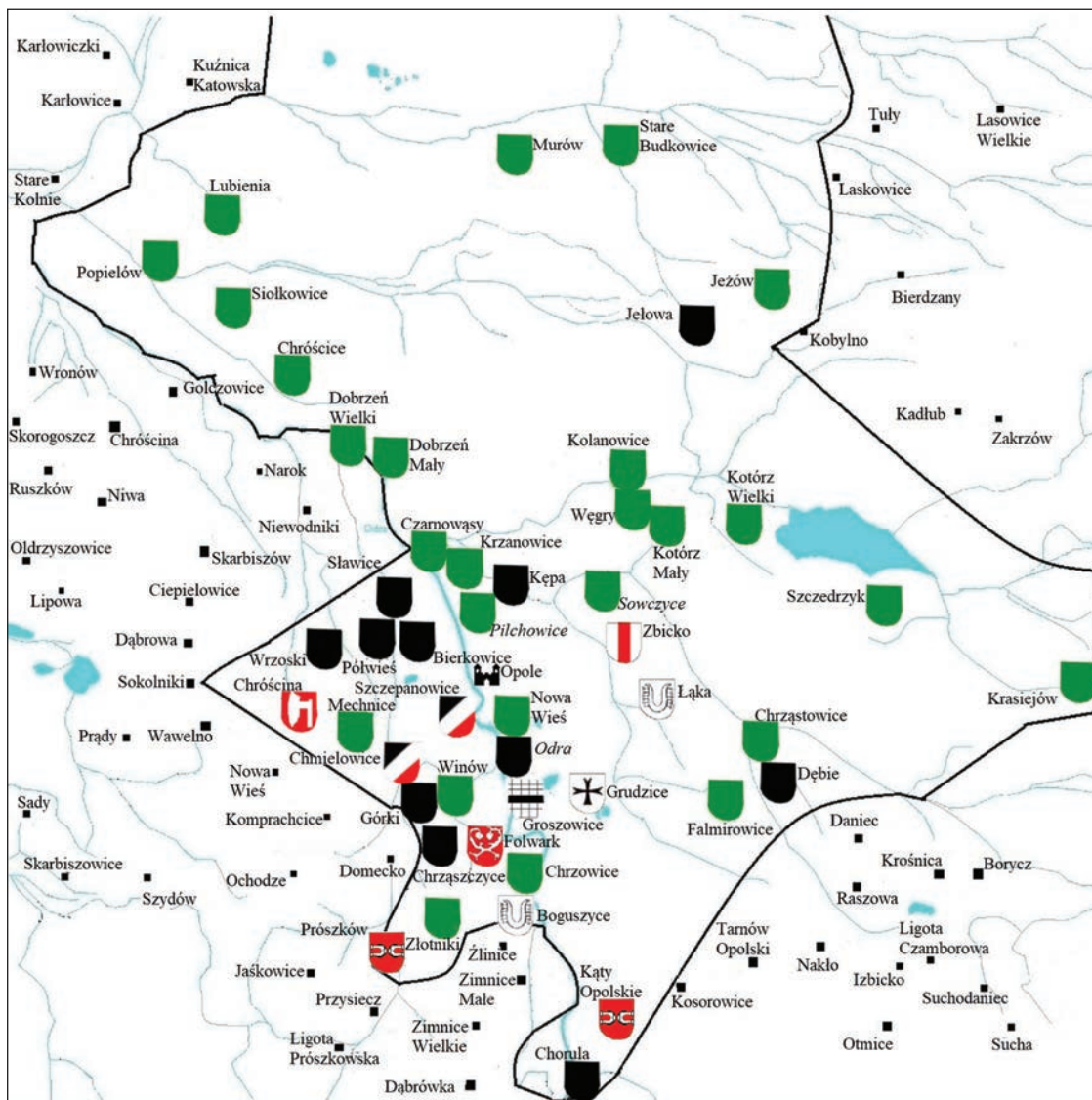
wł. pozostałych rycerzy

pozostałe wsie

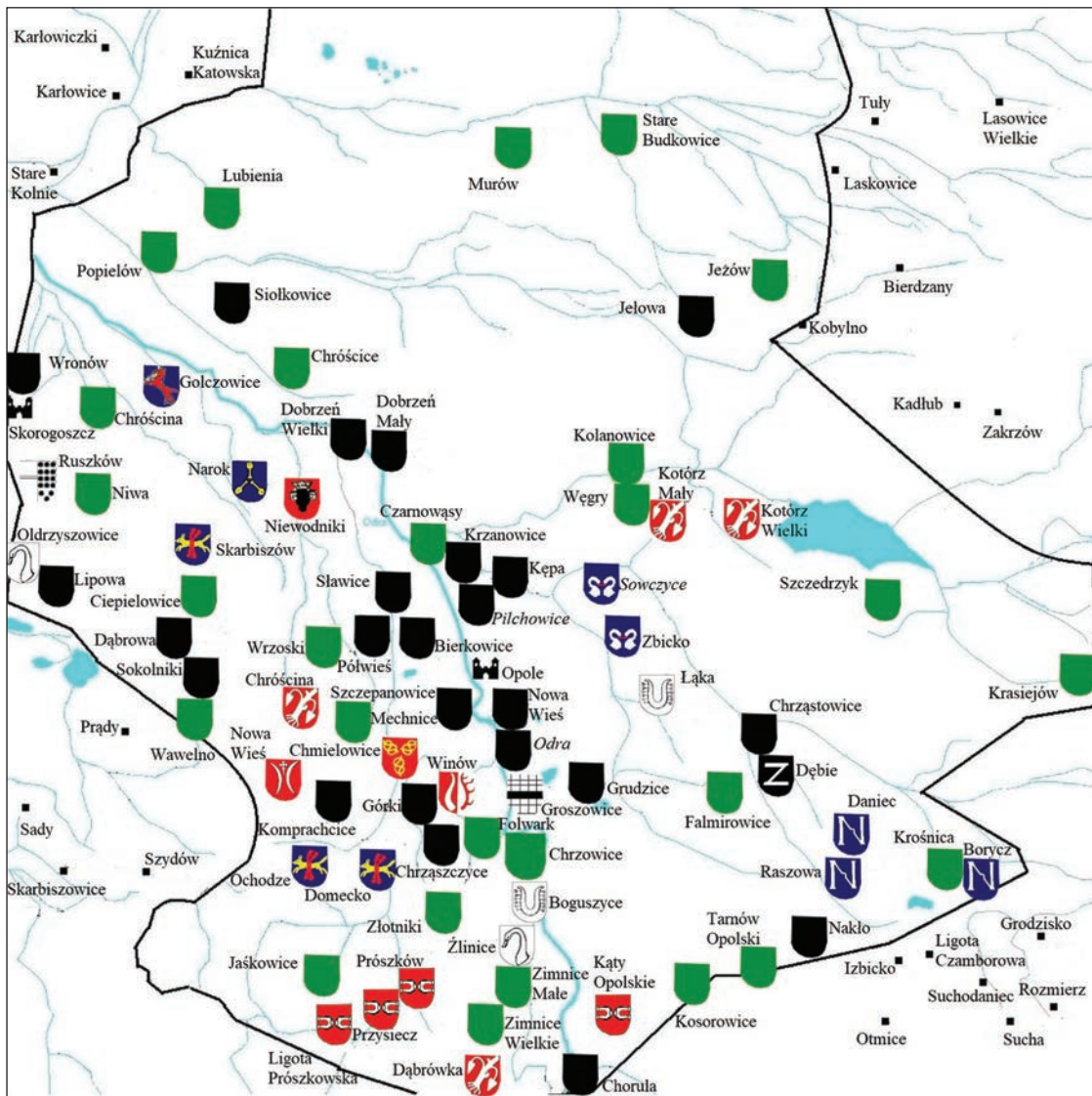
* wł. — własność

Mapa 1. Okręg opolski w XIV wieku

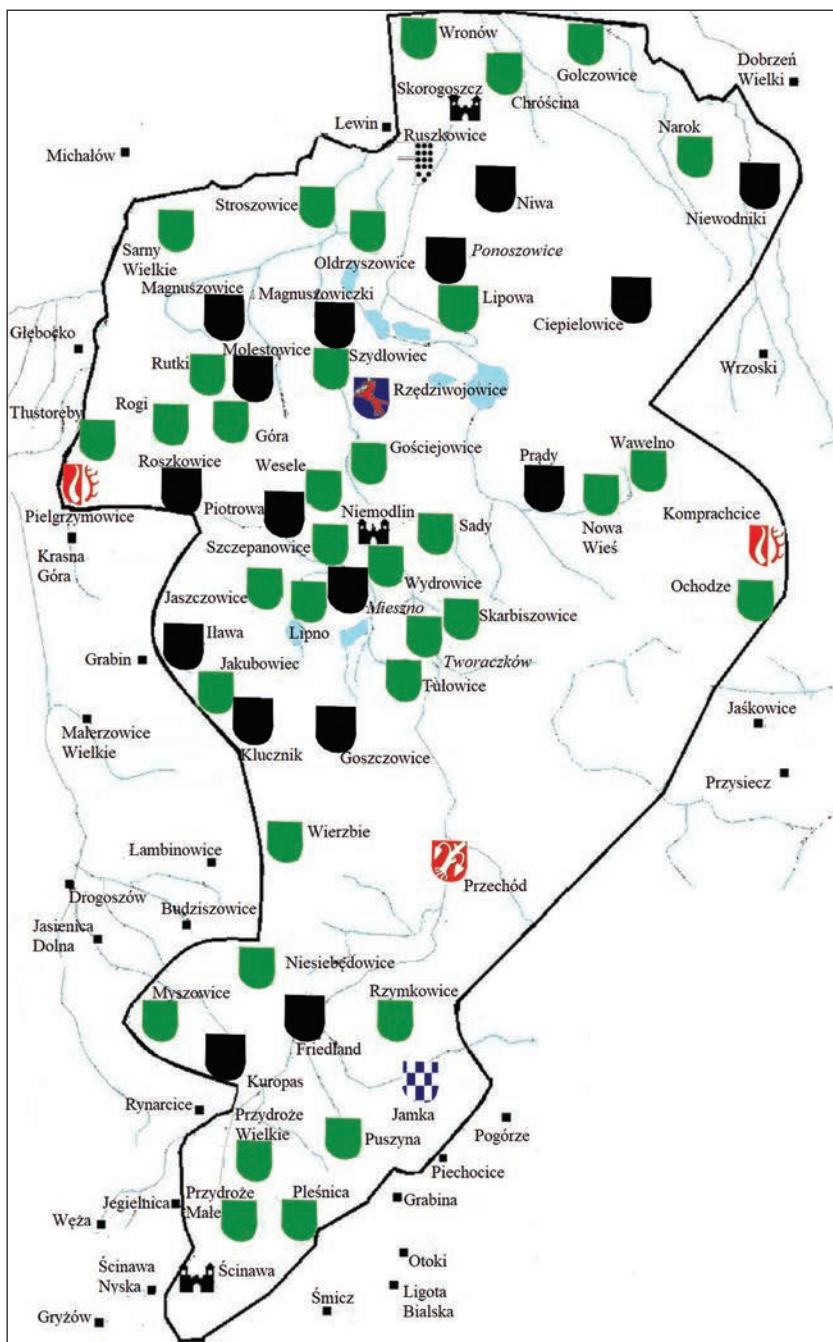
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 2. Okręg opolski w XV wieku (do 1460 roku)

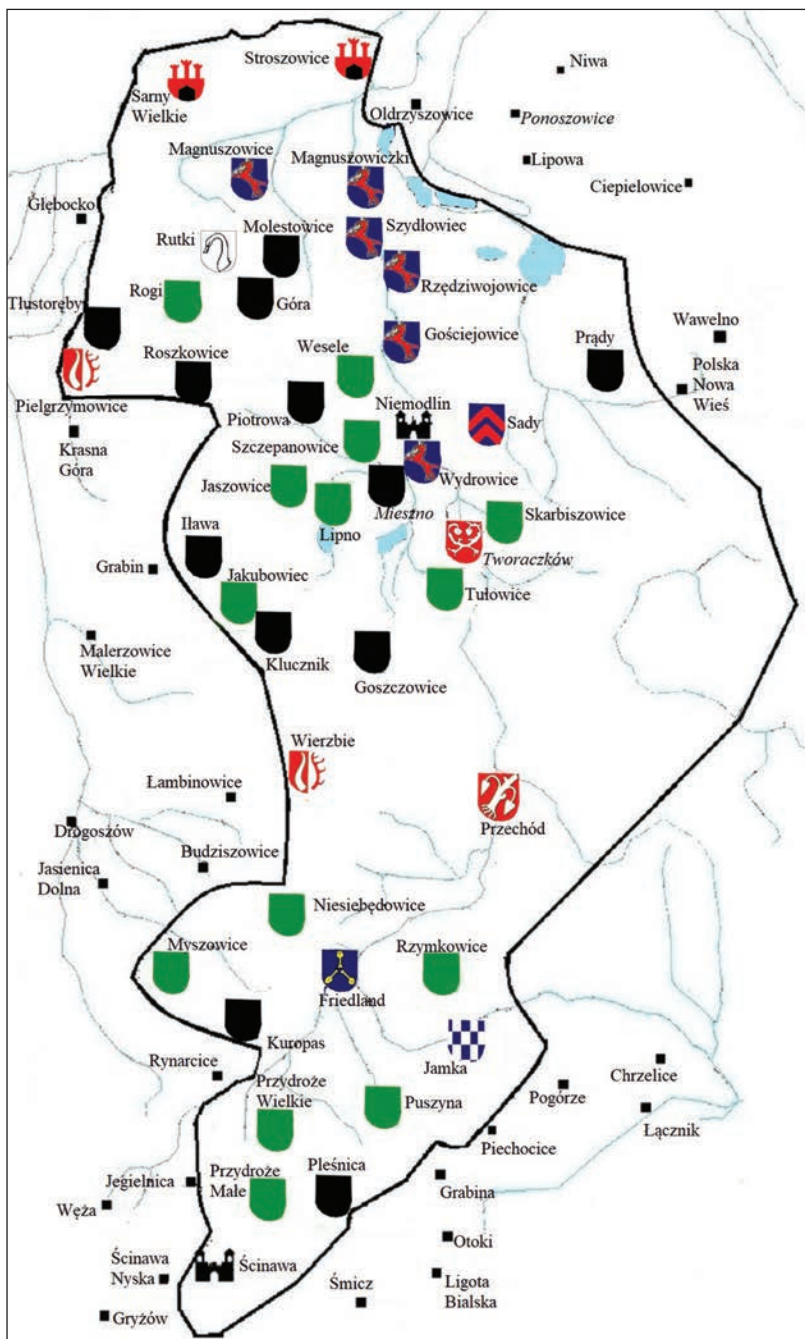
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 3. Okręg niemodliński w XIV wieku

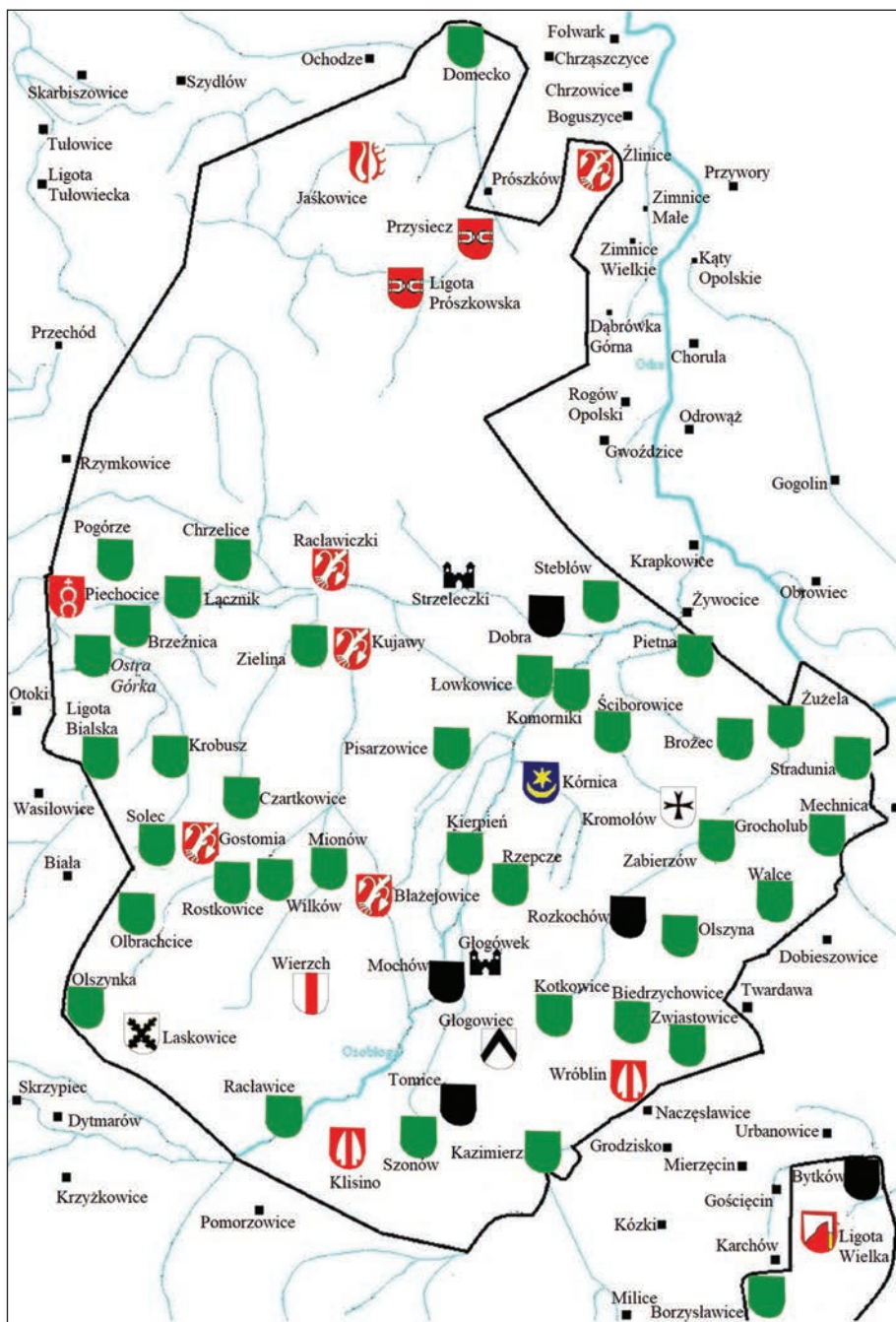
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 4. Okręg niemodliński w XV wieku (do 1460 roku)

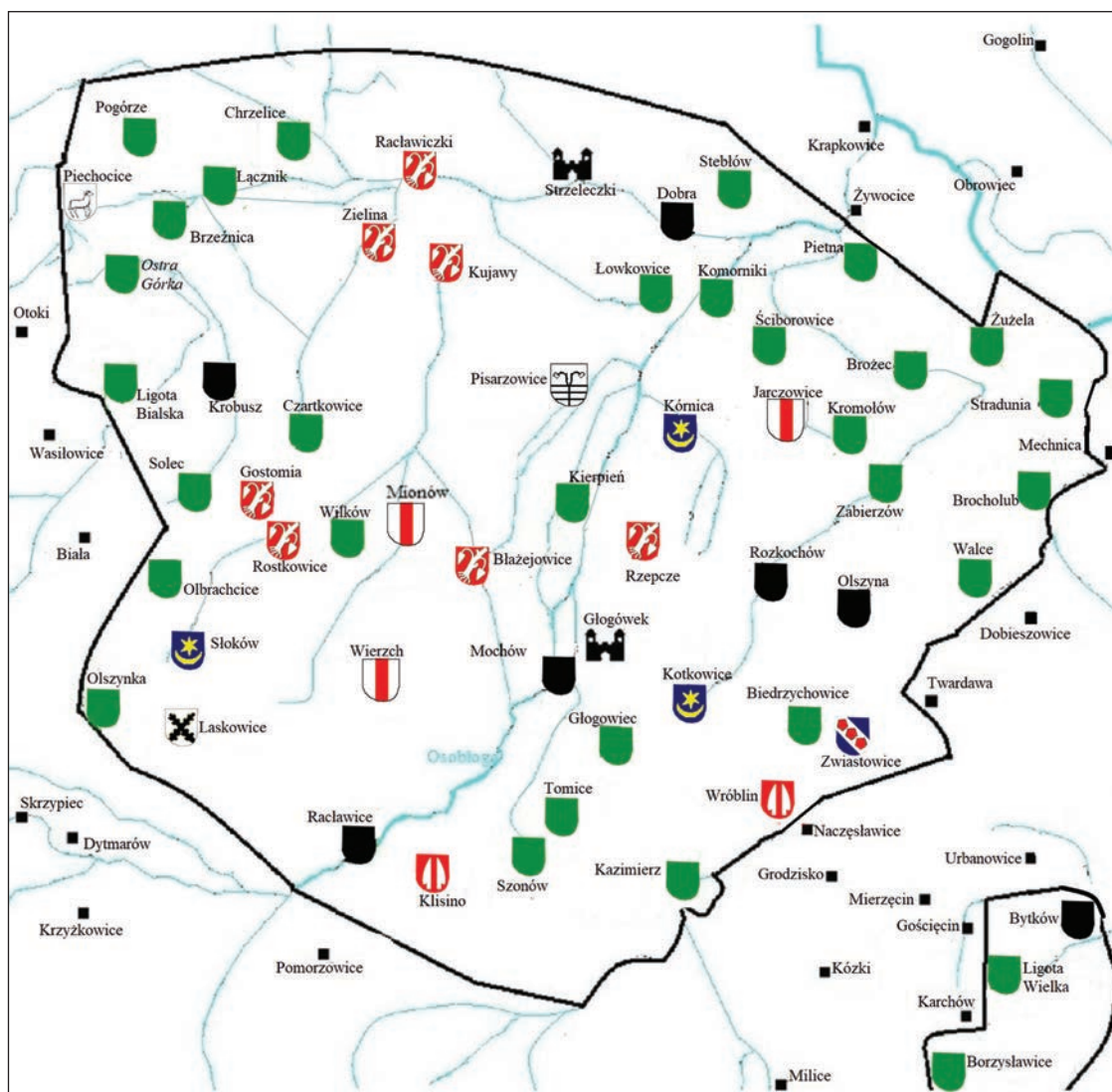
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 5. Okręg głogówecki w XIV wieku

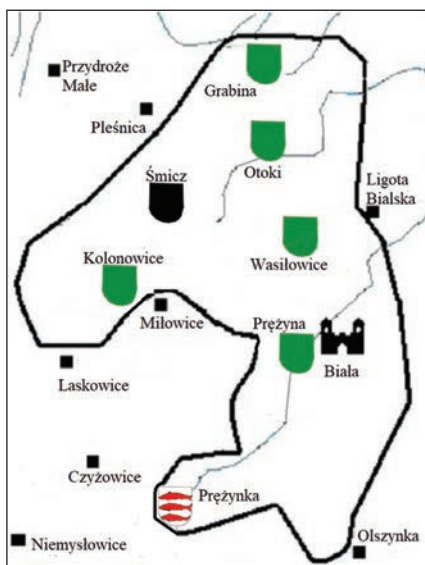
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 6. Okręg głogówecki w XV wieku (do 1460 roku)

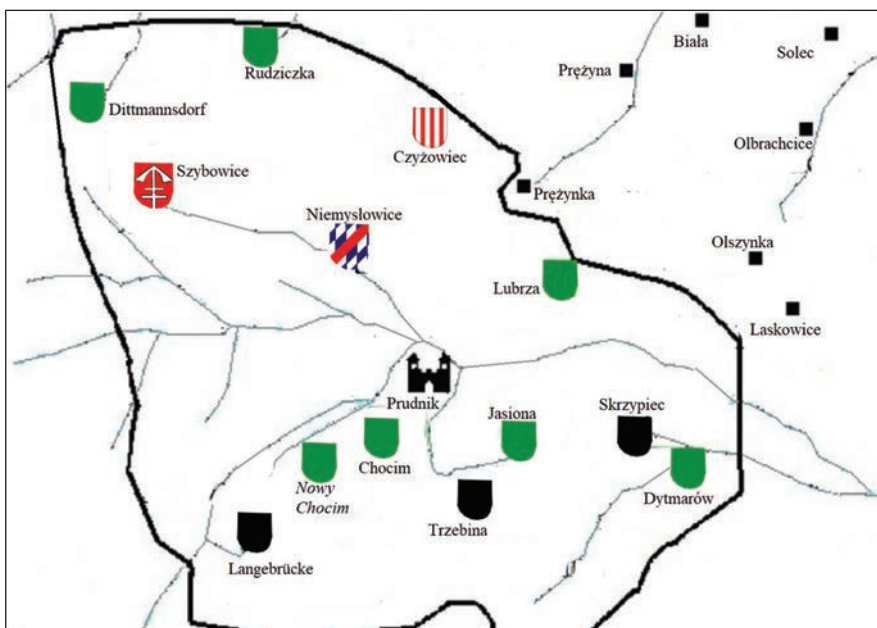
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 7. Okręg bialski od początku XIV wieku do 1460 roku

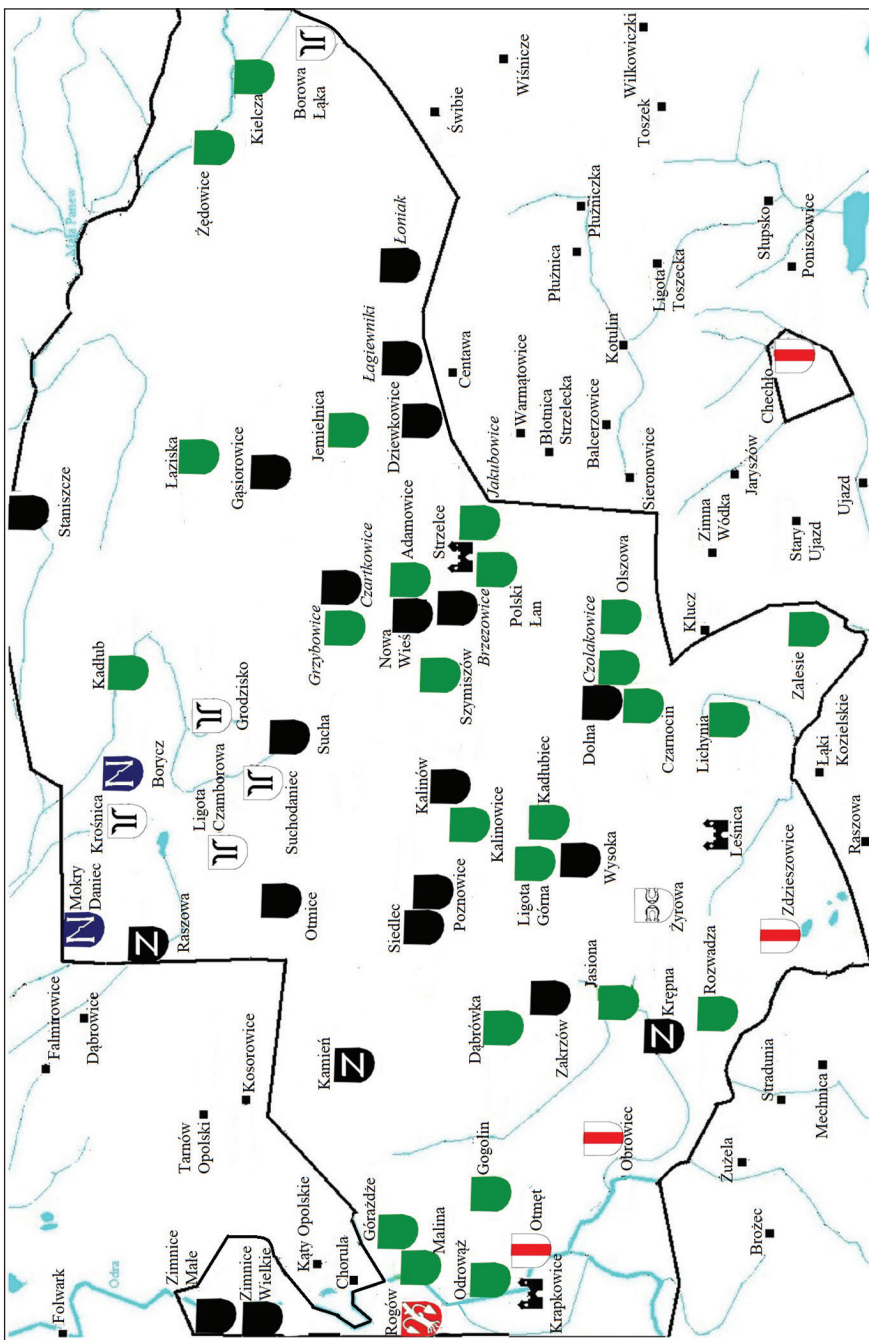
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 8. Ziemia prudnicka do 1460 roku

Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 9. Okręg strzelecki w XIV wieku

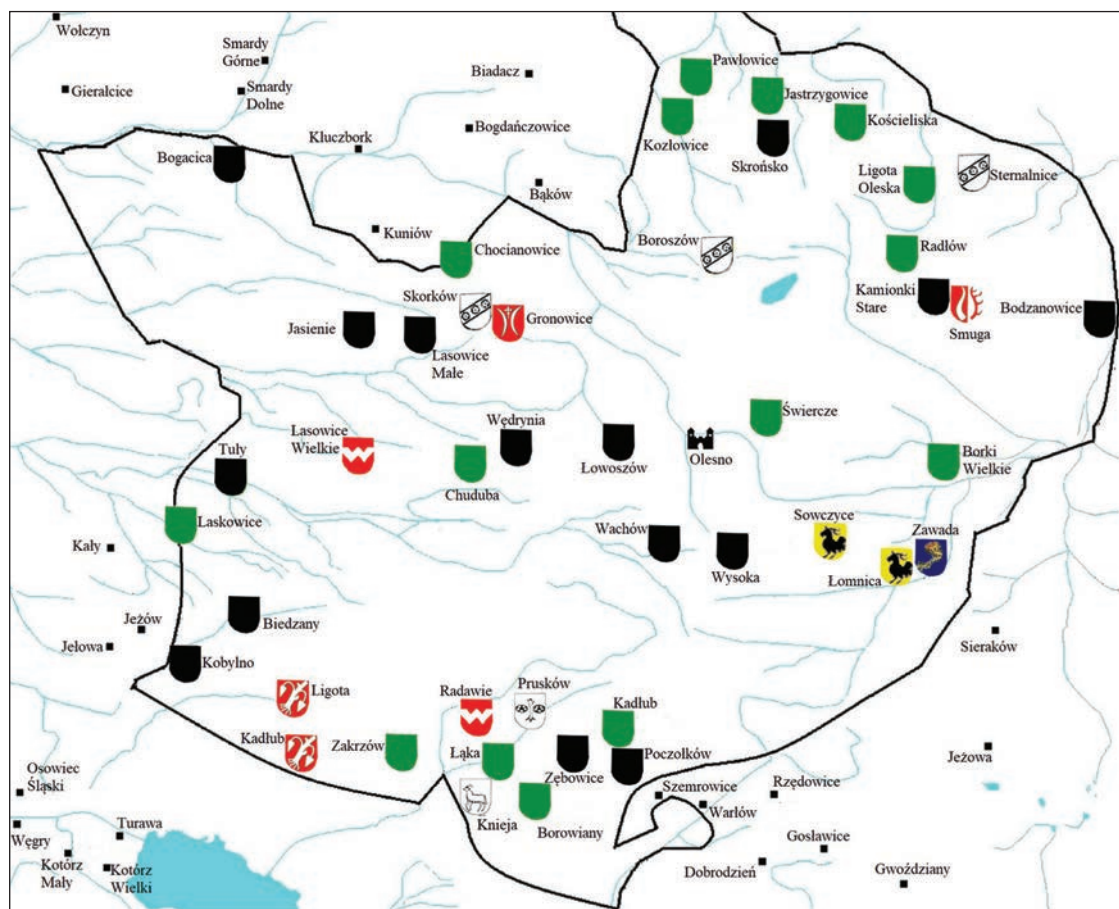
Źródło: Opracowanie własne.

The map displays the Lublin voivodeship with its administrative boundaries. Key features include:

- Rivers:** Lublin River (left), Vistula River (right), and other smaller water bodies.
- Towns and Cities:** Numerous place names are labeled, including Lublin, Białystok, and many smaller towns.
- Administrative Symbols:** Various symbols (e.g., flags, coats of arms) are used to represent different administrative units.
- Geographical Features:** The map shows the terrain, including hills and valleys.

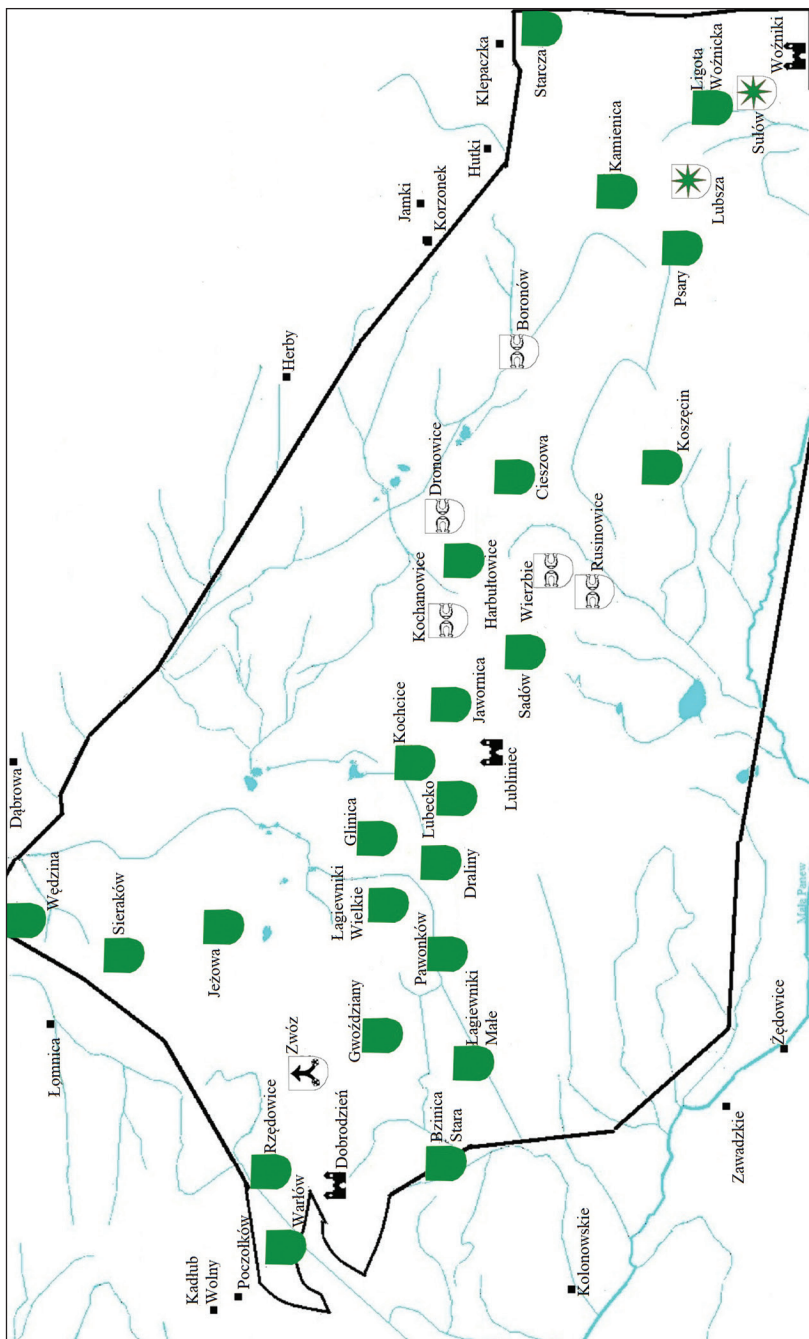
464

Mapa 11. Okręg oleski od XIV wieku do 1460 roku

Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 12. Okręg lubliniecki w XIV wieku

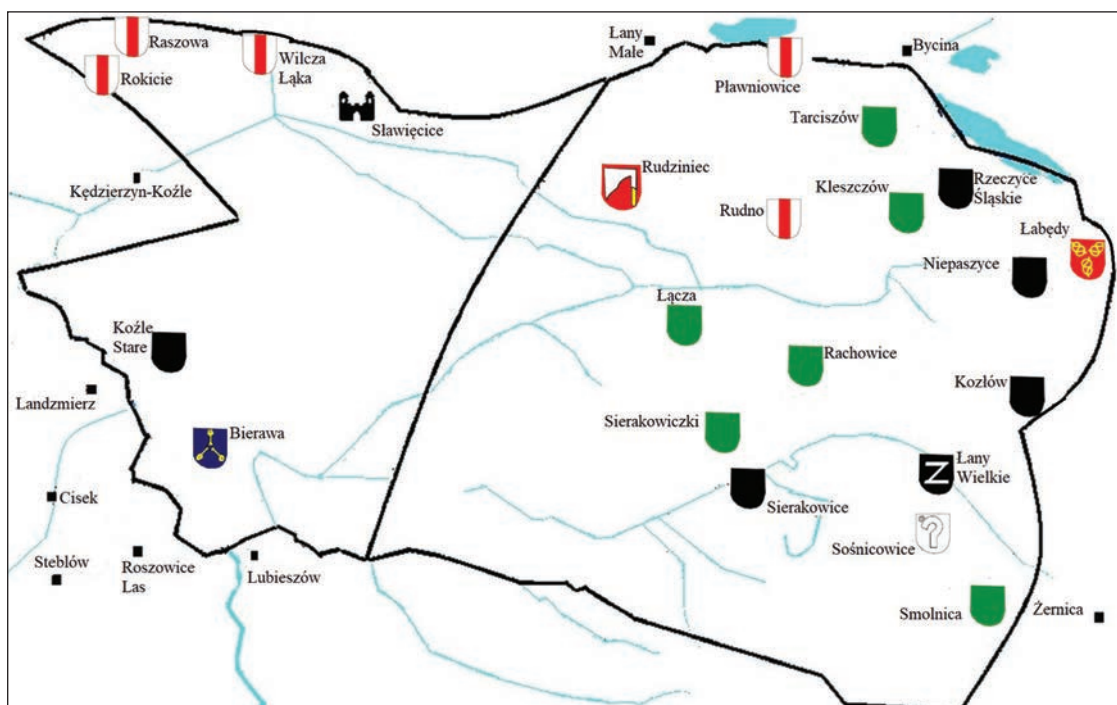

Źródło: Opracowanie własne.

[illegible]

Анекс II. Мэпы

Mapa 14. Okręg sławieński oraz ziemia sośnicowicka od początku XIV wieku
do 1460 roku

Źródło: Opracowanie własne.

Fot. 1. Pieczęć Bełdy z Prószkowa (1 X 1365).

Źródło: APWr. Rep. 125, nr 218 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 2. Pieczęć Henryka Śmiła (9 I 1410).

Źródło: APWr. Rep. 71, nr 45 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 3. Pieczęć Henryka Besa (14 XI 1428).

Źródło: APWr. Rep. 71, nr 58b (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 4. Pieczęć Jana Długomiła (14 VII 1452).

Źródło: APWr. Rep. 132d. Depozyt Gräfin Sauerma, nr 4
(fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 5. Pieczęć Jakuba Rosponowskiego (1 VIII 1459).

Źródło: APWr. Rep. 66, nr 596 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 6. Pieczęć Mikołaja Kotulińskiego (27 IV 1455).

Źródło: APWr. Dokumenty miasta Wrocławia 27 IV 1455
(fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 7. Pieczęć Wincentego Dreske (17 X 1457).

Źródło: APWr. Rep. 3, nr 204 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 8. Pieczęć Jakusza bądź Ottona Wołowskiego (20 V 1421).

Źródło: APO. Am Grodkowa, nr 1267 (fot. M. Woźny).

Fot. 9. Pieczęć Melchiora Wołowskiego (20 V 1421).

Źródło: APO. Am Grodkowa, nr 1267 (fot. M. Woźny).

Fot. 10. Pieczęć Hinczy Landsberga (22 II 1439).

Źródło: APO. Am Namysława 314 (fot. M. Woźny).

Fot. 11. Pieczęć Bernarda Skorkowskiego (22 II 1439).

Źródło: APO. Am Namysława 314 (fot. M. Woźny).

Fot. 12. Pieczęć Krzysztofa Dornheima z (18 II 1443).

Źródło: APWr. Rep. 3, nr 30 (fot. M. Woźny).

Fot. 13. Pieczęć Jana Jelcza Borschnitza (30 X 1457).

Źródło: APWr. Rep. 3, nr 205 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 14. Pieczęć Hinczy Schenke (22 VI 1430).

Źródło: APWr. Rep. 4f, nr 9 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 15. Pieczęć Heintza Larysza (25 XII 1419).

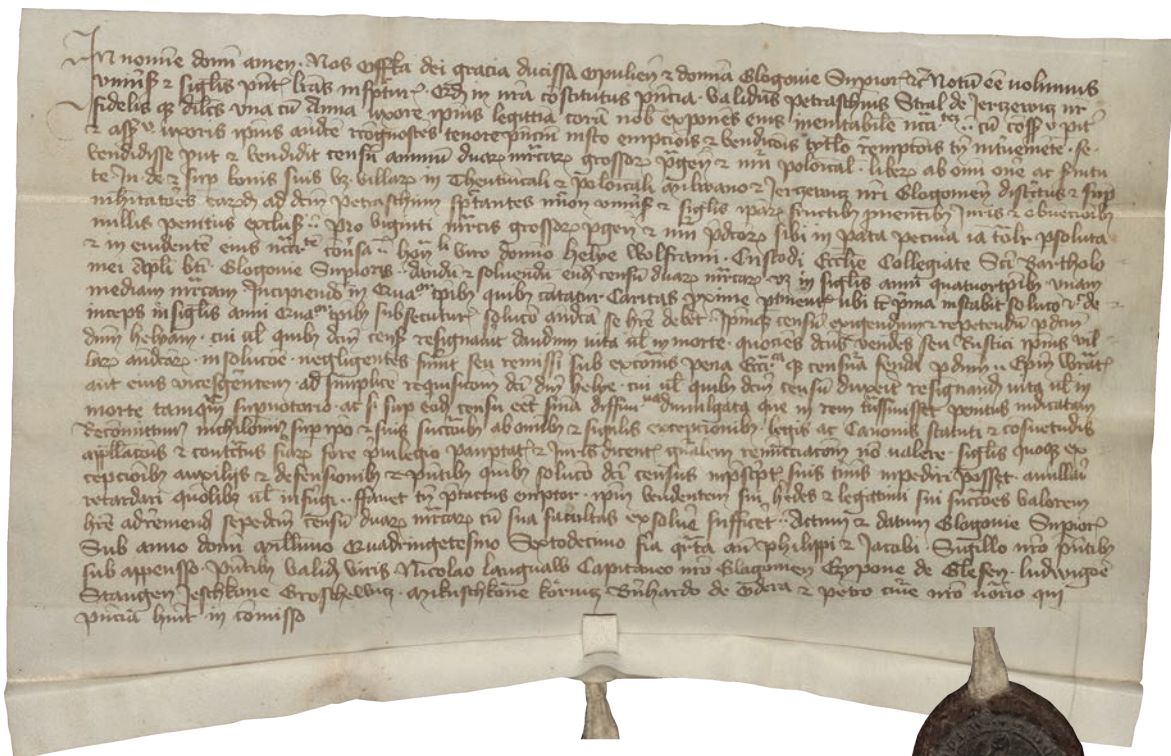

Źródło: APWr. Rep. 71, nr 54 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 16. Dokument Jana Besa na Ketzendorfie (28 IV 1458).

Źródło: APWr. Rep. 68, nr 289 (fot. M. Woźny).

Fot. 19. Dokument księżnej Ofki (29 IV 1416).

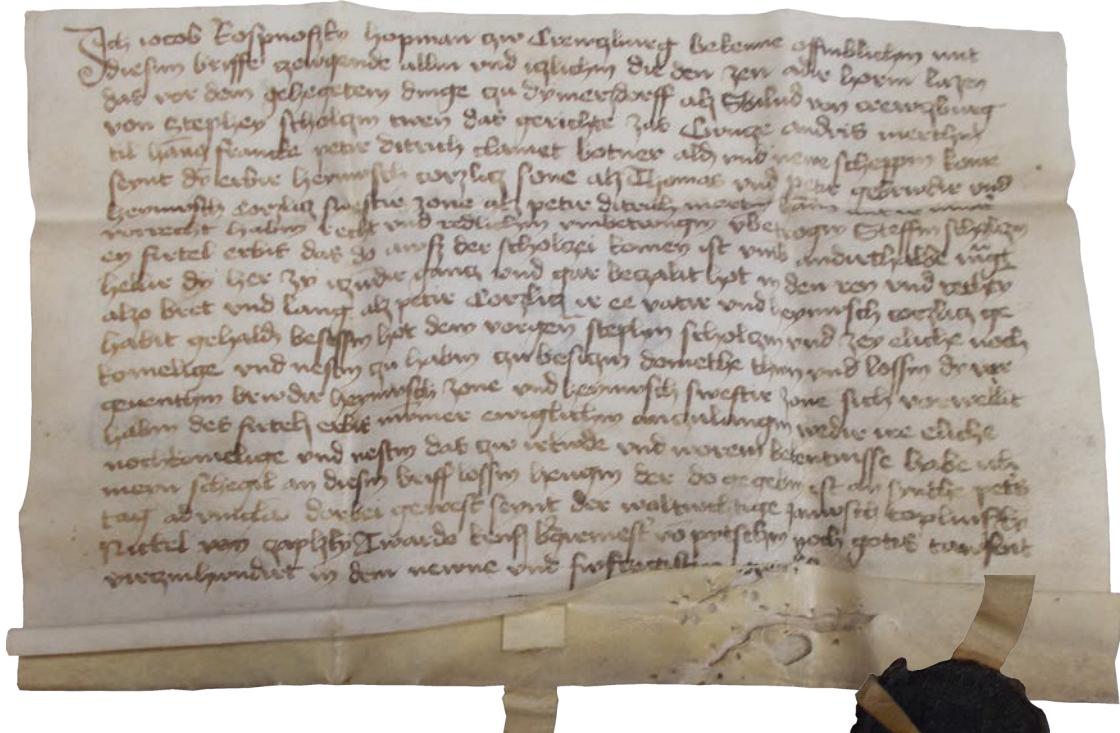
Źródło: APWr. Rep. 102, nr 482 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Fot. 20. Dokument Jerzego Stosza z Albrechcic (27 IV 1455).

Źródło: APWr. Dokumenty miasta Wrocławia, 27 IV 1455 (fot. M. Woźny).

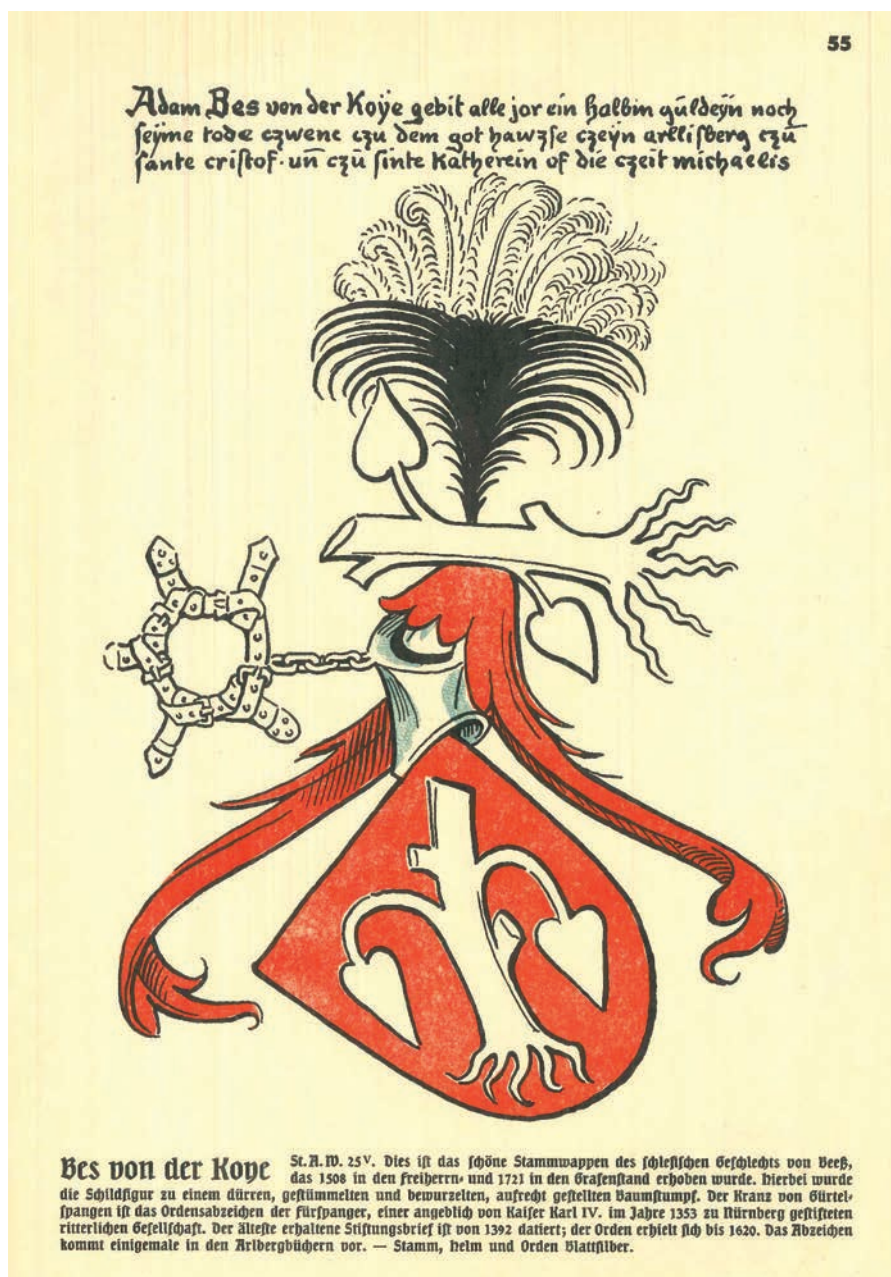
Fot. 21. Dokument Jakuba Rosponowskiego (1 VIII 1459).

Źródło: APWr. Rep. 66, nr 596 (fot. M. Woźny).

Fot. 22. Dokument księcia Władysława II (23 III 1401).

Źródło: APWr. Rep. 107, nr 52 (fot. Archiwum Państwowe we Wrocławiu).

Źródło: *Die Wappenbücher vom Arlberg*. Th. 1. Die drei Original-handschriften von St. Christoph aus dem Jahren 1394 bis rund 1430. Bearb. O. Hupp. Berlin 1937—1939, s. 55.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu

sygn. AC167, MM10; AN., T. 13; AN., T. 14; M, KK33; M49, KK41; 6 XI 1450.

Archiwum Metropolitarne w Krakowie

Acta actorum officialia, nr 11.

Archiwum Diecezjalne w Opolu

J. PIENTAK: *Beschreibung über die Entstehung des Cistercienser Stifts Himmelwitz und was mit dem am 24. November 1810 aufgehobenen Stifte weiterhin geschehen ist.*

Archiwum Państwowe w Katowicach

Zespół nr 177. Zbiór dokumentów pergaminowych, nr 2, 4, 5, 9, 11, 12, 17.

Archiwum Państwowe w Opolu

Akta miasta Grodkowa, 1267, 1287, 1307.

Akta miasta Kluczborka, nr 2, 3, 5, 6, 8, 9, 15, 16, 18, 21, 24, 25, 26, 27, 40.

Akta miasta Namysłowa, nr 240, 300, 314, 320, 322, 329, 343.

Akta miasta Nysy, nr 192.

Akta miasta Olesna, nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

Akta miasta Opola, nr 5, 8, 9, 10.

Archiwum hrabiego Praschmy z Niemodlina, nr 1, 2.

Akta podworskie z Chrzelic (pow. Prudnik) z 1758 r.

Archiwum Państwowe we Wrocławiu

Dokumenty miasta Wrocławia, 16 IV 1329, 13 II 1334, 6 III 1380, 14 II 1395, 30 XII 1397, 6 III 1440, 1 II 1441, 13 XII 1441, 26 VII 1448, 17 II 1451, 27 IV 1455, 20 XII 1455, 21 XII 1455.

Kolekcja dokumentów Oddziału I, nr 58, 61, 62, 63.

Rep. 3, nr 30, 204, 205, 206, 306a, 500, 512, 669.

Rep. 4 f., nr 9, 9c, 11aa, 11b, 11d, 11 e, 11 k, 11 n, 11q, 12, 13, 14, 15, 16, 29c, 29d, 29e, 43a, 43aa, 43d, 43ii, 54aa, 54b, nr 55b, 65a, 65bb, 65c, 65d, 65k, 66, 67, 68, 69, 72aa, 74, 84b 84h, 84i, 84k.

Rep. 9, nr 215, 259.

Rep. 12, nr 36.

Rep. 66, nr 369, 596, 597.

- Rep. 68, nr 256, 260, 276, 278, 283, 288, 291, 348, 669.
 Rep. 71, nr 14, 15, 19, 22, 25, 27, 45, 49, 54, 58b, 66.
 Rep. 72, nr 1, 6, 7, 10.
 Rep. 84, nr 129.
 Rep. 85, nr 5b, 6, 8, 18a, 20a.
 Rep. 91, nr 133, 134, 135, 136, 137, 153, 155, 169, 175, 194, 195, 199, 203, 204, 219.
 Rep. 102, nr 94, 319, 332, 452, 453, 454, 462, 482, 487, 507, 711a, 713, 744.
 Rep. 107, nr 6, 9, 11, 16, 18, 20, 29, 31, 38, 42, 43, 50, 51, 52, 58, 59, 62, 67, 68, 71, 73, 76,
 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 90, 95, 99, 107, 109, 115, 116, 118.
 Rep. 108, nr 1, 3, 6, 8, 11, 12, 13, 14, 16, 19, 20.
 Rep. 115, nr 1, 2, 3, 105.
 Rep. 125, nr 218.
 Rep. 127, nr 218.
 Rep. 132c. Depozyt Księstwa Oleśnickiego, nr 389.
 Rep. 132d. Depozyt Grafin Sauerma, nr 4.
 Rep. 133, Acc 24/29, Norok, nr 1.
 Rep. 135, nr 4, 101, 359, 436, 460, 679.
 Archiwum parafii św. Mikołaja w Lublińcu
 Teczka diplomata antiq̃a.
 Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka
Copiar̃us monasteri ad S. Venceslaum Diplomatar̃ius Silesiacarum. Mikrofilm,
 sygn. Mf. 166, 1—2.
 Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie
 Dokumenty pergaminowe, nr 431.
 Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu
Materialien für Chronik Und Genealogie der Kreises Gross-Strelitz. Zusammengetra-
gen aus Gerichts-und Kirchenbüchern von Friedrich Freiherrn von Schirnding.
 Bd. 3—4. R 2982—2983.
 Biblioteka Uniwersytetu Jagiellońskiego
 Dypl. 679.
 Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz in Berlin
 Ordensbriefarchiv, nr 2111.
 Moravský Zemský Archiv v Brně
 G140, k. 631, inv. č. 2715, sign. 81b, fol. 1—3.
 Státní Okresní Archiv Trutnov
 Archiv města Hostinné, nr 2; http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazenipublikacetrutnov/?dresar=CZ_225105010_766_1&nadpis=Listina++kon%C5%A1el%C3%A9+m%C4%Bsta+Hostinn%C3%A9+2C+1377&strana=1
 (dostęp: 12.02.2013).
 Národní Archiv v Praze
 Archiv České Koruny, sign. 1670, 1671; <http://monasterium.net:8181/mom/CZ-NA/ACK/fond?block=56> (dostęp: 11.02.2013).

Staatsarchiv Würzburg

Kloster Himmelspforten, 22 Juni 1360; http://monasterium.net/mom/DE-StAW/HimmelspfortenOCist/Urkunden_1360_Juni_22_%7C_I/charter (dostęp: 11.02.2013).

Staatsbibliothek zu Berlin — Preußischer Kulturbesitz

MS. germ. Fol. 535; https://digital-beta.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN783866739&PHYSID=PHYS_0003&DMDID=DMDLOG_0001 (dostęp: 14.04.2017).

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Opolu

I-33 RKP, IV-16 RKP, IV-17 RKP, IV-18 RKP, IV-21 RKP; IV-25 RKP.

Źródła drukowane

Acta capitulorum nec non iudicorum ecclesiasticorum selecta. T. 2. *Acta iudicorum ecclesiasticorum dioecesis Gnesnensis, Posnaniensis et Vladislaviensis (1403—1530)*.

Wyd. B. ULANOWSKI. Kraków 1902.

Acta summorum pontificum res gestas bohemicas aevi praeussitici et hussitici illustrantia. P. 1—2. Ed. J. ERŠIL. Praha 1980; P. 3—4. Ed. J. ERŠIL. Praha 1996—1998.

Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie. T. 1—19. Wyd. O. PIETRUSKI, X. LISKE. Lwów 1868—1906.

Archiv český čili staré písemné památky české a moravské. D. 2. Wyd. F. PALACKÝ. Praha 1842.

Archiv český čili staré písemné památky české a moravské. D. 7. Wyd. J. KALOUSEK. Praha 1887.

Archiv Koruny České 6, Katalog listin z let 1438—1526. Sepsal A. HASS. Praha 1958.

BÖHME J.E.: *Diplomatische Beyträge zur Untersuchung der Schlesischen Rechte und Geschichte*. Bd. 1—2. Th. 1—6. Berlin 1770.

Bullarium Poloniae litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae Vaticana continens. T. 2—5. Ed. I. SUŁKOWSKA-KURASIOWA, S. KURAŚ. Roma—Lublin 1988—1995.

Chronica abbatum Beatae Mariae virginis in Arena. Hrsg. G.A. STENZEL. „Scriptores rerum Silesiacarum” 1839. Bd. 2.

Chronik des Martin von Bolkenhain. Hrsg. F. WACHTER. „Scriptores rerum Silesiacarum” 1883. Bd. 12.

Codex Diplomaticus Civitatis Ostraviae. Sbíрка listin k dějinám města Mor. Ostravy. Wyd. A. ADAMUS. Moravska Ostrava 1929.

Codex Diplomaticus Brandenburgensis, Bd. 24. Hrsg. A.F. RIEDEL. Berlin 1863.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. T. 6—15. Wyd. J. CHLUMECKY, V. BRANDL, B. BRETHOLZ. Brünn 1854—1903.

Codex diplomaticus Lusatiae Superioris. Bd. 2. Hrsg. R. JECHT. Görlitz 1903.

Codex diplomaticus Poloniae. T. 1—3. Ed. L. RZYSZCZEWSKI, A. MUCZKOWSKI. T. 4. Ed. M. BONECKI, M. BOBROWSKI. Varsaviae 1847—1887.

- Codex epistolaris saeculi decimi quinti*. T. 1. Wyd. A. SOKOŁOWSKI, J. SZUJSKI; T. 2—3. Wyd. A. LEWICKI, Kraków 1876—1894.
- Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376—1430*. Wyd. A. PROCHASKA. Kraków 1882.
- Coronacio Adalberti regis Romanorum Ungarie et Boemie 1438*. Hrsg. F. WACHTER, „Scriptores rerum Silesiacarum” 1883. Bd. 12.
- Das Soldbuch des Deutschen Ordens 1410/1411: die Abrechnungen für die Soldtruppen*. Th. 1. Text mit Anhang und Erläuterungen. Bearb. S. EKDAHL. Köln—Wien 1988.
- Das Soldbuch des Deutschen Ordens 1410/1411*. Th. 2. Indices mit personengeschichtlichen Kommentaren. Bearb. S. EKDAHL. Köln—Weimar. 2010.
- Die ältesten Belehungs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthum Olmütz*. Hrsg. K. LECHNER. Brünn 1902.
- Die ältesten grosspolnischen Grodbücher (1386—1400)*. Hrsg. J. VON LEKSZYCKI. Bd. 2. Leipzig 1889.
- Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens. Kreis Neustadt*. Hrsg. E. GRABER. „Codex diplomaticus Silesiae” 1928. Bd. 33.
- Die Inventare der nichtstaatlichen Archive Schlesiens. Neisse. H. 1*. Hrsg. E. GRABER. „Codex diplomaticus Silesiae” 1933. Bd. 36.
- Die Landbücher von Oppeln-Ratibor*. Hrsg. J. CHRZĄSZCZ. „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins” 1914—1916. Bd. 10—12.
- Die Wappenbücher vom Arlberg*. Th. 1. Die drei Original-handschriften von St. Christoph aus dem Jahre 1394 bis rund 1430. Bearb. O. HUPP. Berlin 1937—1939.
- DEŹGOSZ J.: *Vitae episcoporum Poloniae*. Wyd. I. POLKOWSKI. Cracoviae 1887.
- DRABINA J., HORWAT J., JEDYNAK Z.: *Bytom średniowieczny — przekazy źródłowe 1123—1492*. Opole 1985.
- ENGELBERT K.: *Quellen zur Geschichte des Neisser Bistumslandes auf Grund der drei ältesten Neisser Lagerbücher*. Würzburg 1964 (Quellen und Darstellungen zur schlesische Geschichte Herausgegeben von Historische Kommission für Schlesien. Bd. 10).
- ESCHENLOER P.: *Geschichte der Stadt Breslau*. Hrsg. G. ROTH. Münster—New York—München—Berlin 2003.
- GRÜNHAGEN C.: *Bemerkungen, Ergänzungen und Berichtigungen zu neueren Schriften auf dem Gebiete der schlesischen Geschichte mit urkundliche Beilagen*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” 1871. Bd. 11.
- GRÜNHAGEN C.: *Geschichtsquellen der Hussitenkriege*. „Scriptores rerum Silesiacarum” 1871. Bd. 6.
- Historia Wratislaviensis von Mag. Peter Eschenloer*. Hrsg. H. MARKGRAF. „Scriptores rerum Silesiacarum”. 1872. Bd. 7.
- Jana Zamoyskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne*. W: F. PIEKOSIŃSKI: *Studia, rozprawy i materiały z dziedziny historii polskiej i prawa polskiego*. T. 7. Kraków 1907.
- Joannis Dlugossii s. Longini canonici Cracoviensis Historiae Polonicae libri XII*. Ed. Ž. PAULI. T. 3—5. Opera omnia. T. 12—14. Kraków 1875—1877.

- Katalog dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu. Cz. 1. Dokumenty oznaczone sygnaturami alfabetycznymi.* Oprac. W. URBAN. Wrocław 1970.
- Katalog dokumentów i listów krzyżackich oraz dotyczących wojny trzynastoletniej z Archiwum Państwowego w Toruniu.* T. 2 (1454—1510). Wyd. A. RADZIWIŃSKI, J. TANDECKI. Warszawa 1998.
- Katalog dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym Dolnego Śląska.* T. 4—5, 7. Oprac. R. STELMACH; T. 6. Oprac. M. CHMIELEWSKA; T. 9. Oprac. R. ŻERELIK. Wrocław 1991—1998.
- Katalog zbioru dokumentów pergaminowych biblioteki jagiellońskiej.* Red. K. NABIAŁEK. T. 1. *Katalog dokumentów.* Kraków 2014.
- KNOBlich A.: *Bemerkungen, Ergänzungen und Berichtigungen zu neueren Schriften auf dem Gebite der Geschichte. Dr. Wattenbach, Nekrolog von Heinrichau. Zeitschrift IV. Zu S. 305 Anm. 1.* „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” 1871. Bd. 10.
- Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława.* T. 1—2. Wyd. F. PIEKOSIŃSKI. Kraków 1874—1883.
- Kodeks dyplomatyczny Małopolski.* T. 4. Wyd. F. PIEKOSIŃSKI. Kraków 1905.
- Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski.* T. 8—10. Wyd. A. GĄSIOROWSKI, T. JASIŃSKI. Warszawa—Poznań 1989—1993; T. 11. Wyd. A. GĄSIOROWSKI, T. JASIŃSKI, T. JUREK, I. SKIERSKA. Poznań 1999.
- KONIETZNY T.: *Piasten-Urkunden aus dem Kreise Neustadt O.-G.* „Beitrage zur Heimatkunde Oberschlesiens” 1931.
- KOPETZKY F.: *Regesten zur Geschichte des Herzogthums Troppau (1061—1464).* Wien 1871.
- KOSZYK S.: *Dokumenty pergaminowe Archiwum Miejskiego w Opolu.* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1950. R. 5.
- Księga promocji Wydziału Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z XV w.* Wyd. A. GĄSIOROWSKI. Kraków 2000.
- Księga żołdu Związku Pruskiego z okresu wojny trzynastoletniej 1454—1466.* Wyd. A. CZACHOWSKI. Toruń 1969.
- Księgi radzieckie kazimierskie 1369—1381 i 1385—1402. Acta consularia Casimirien-sia 1369—1381 et 1385—1402.* Wyd. A. CHMIEL. Kraków 1932.
- Landbuch księstwa świdnickiego i jaworskiego.* Wyd. T. JUREK. T. 1—2. Poznań 2000—2004.
- Lehns — und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstentümer im Mittelalter.* Hrsg. C. GRÜNHAGEN, H. MARKGRAF. Bd. 1—2. Leipzig 1881—1883.
- Liber decanorum Facultatis Philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585.* P. 1. In: *Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis.* T. 1. Pragae 1830.
- Liber fundationis episcopatus vratislaviensis.* Hrsg. H. MARKGRAF, J. W. SCHULTE. „Codex diplomaticus Silesiae” 1889. Bd. 14.
- Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕihonné a nálezové.* T. 1. Ed. V. BRANDL. Brunae 1872.

- Listinář Těšínska, Codex diplomaticus Ducatus Tissinensis: Sbírka listinného materiálu k dějinám Těšínského Pobeskydí.* Ed. E. NÉMEC. D. 1—2. Český Těšín 1958.
- Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum.* T. 2. Wyd. I. ZAKRZEWSKI. Poznań 1892.
- Mantissa Diplomatum.* Hrsg. F. W. VON SOMMERBERG. „Silesiacarum rerum Scriptores” 1790. Bd. 2.
- Materiały do dziejów Wielkich Katowic (1299—1799).* Oprac. L. MUSIOŁ. Katowice 1936.
- Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400—1508.* T. 1. Wyd. A. GAŚSIOROWSKI, T. JURK, I. SKIERSKA. Kraków 2004.
- Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia.* T. 1—5. Praeae 1903—1949.
- MOSBACH A.: *Przyczynki do dziejów polskich z Archiwum miasta Wrocławia.* Poznań 1860.
- Najstarsza księga sądu najwyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim.* Wyd. A. KŁODZIŃSKI. Kraków 1936 (Archiwum Komisji Prawniczej Polskiej Akademii Umiejętności. T. 10).
- NEITMAN K.: *Die Pfandverträge des Deutschen Ordens in Preussen.* „Zeitschrift für Ostforschung” 1992. Bd. 41.
- Opavský listinář.* D. 2—3. Zprac. F. ŠIGUT. Opava 1962—1967.
- Piastenuerkunden im herrschaftsarchiv Turawa, Kreis Oppeln.* Hrsg. W. KRAUSE. „Oppelner Heimatblatt 1934”. Jd. 10, nr 1.
- POBÓG-LENARTOWICZ A.: *Archiwum i biblioteka rodu Pruszkowskich.* W: *Źródła do dziejów Prószkowa.* Red. A. HANICH. Opole 2012.
- POL N.: *Jahrbücher der Stadt Breslau.* Bd. 1—2. Breslau 1813—1815.
- Pozůstatky knih zemského práva knížetství opavského.* D. 1. *Knihy přední. Část pravá* (1413—1484). Wyd. J. KAPRAS. Praha 1906.
- Protokolle des Breslauer Domkapitels, Fragmente aus der Zeit 1393—1460.* Hrsg. C. GRÜNCHAGEN. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” 1863. Bd. 5.
- Protokolarz miasta Woźnik.* Oprac. L. MUSIOŁ, S. ROSPOND. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1972.
- Quellen zur Geschichte der Besitzverhältnisse des Bisthums Breslau.* Hrsg. W. SCHULTE. „Darstellungen und Quellen zur schlesischen Geschichte” 1907. Bd. 3.
- Rachunki dworu króla Jagiełły i królowej Jadwigi z lat 1388 do 1420.* Wyd. F. PIEKOSIŃSKI. Kraków 1896.
- Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198—1525.* Hrsg. E. JOACHIM, W. HUBATSCH. Bd. 1—2. Göttingen 1948.
- Regesten zur Schlesischen Geschichte. 1301—1315.* Hrsg. C. GRÜNCHAGEN, K. WUTKE. „Codex diplomaticus Silesiae” 1892. Bd. 16.
- Regesten zur Schlesischen Geschichte. 1316—1326.* Hrsg. C. GRÜNCHAGEN, K. WUTKE. „Codex diplomaticus Silesiae” 1898. Bd. 18.
- Regesten zur Schlesischen Geschichte. 1327—1333.* Hrsg. C. GRÜNCHAGEN, K. WUTKE. „Codex diplomaticus Silesiae” 1903. Bd. 20.
- Registrum St. Wenceslai. Urkunden vorzüglich zur Geschichte Oberschlesiens, nach einem Copialbuch Herzog Johannis von Oppeln und Ratibor in anszügen mitgetheilt.* Hrsg. W. WATTENBACH, C. GRÜNCHAGEN. „Codex diplomaticus Silesiae” 1865. Bd. 6.

- Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku.* Red. A. BARCIAK, K. MÜLLER. T. 1—3. Opava—Opole—Katowice 2004—2017.
- Regesty dokumentów kolegium wikariuszów wrocławskich.* Wyd. W. URBAN. „Rocznik Teologiczny Śląska Opolskiego” 1970. T. 2.
- Regesty Śląskie (1343—1360).* Red. W. KORTA. T. 1—5. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1975—1992.
- Repertorium Germanicum. Verzeichnis der in den päpstlichen Registern und Kameralakten vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien von Beginn des Schismas bis zur Reformation.* Bd. 1. Clemens VII. von Avignon 1378—1394. Bearb. E. GÖLLER, Berlin 1916; Bd. 2. Urban VI, Bonifaz IX., Innocenz VII. und Gregor XII. 1378—1415. Bearb. G. TELLENBACH. Berlin 1933—1961; Bd. 3. Alexander V., Johannes XXIII., Konstanzer Konzil 1409—1417. Bearb. U. KÜHNE. Berlin 1935; Bd. 4. Martin V., 1417—1431. Th. 1—4. Bearb. K.A. FINK. Berlin 1943—1958; Bd. 5. Eugen IV. (1431—1447). Bearb. H. DIENER, B. SCHWARZ. Tübingen 2004; Bd. 6. Nicolaus V. 1447—1455. Bearb. J.F. ABERT, W. DEETERS. Tübingen 1989; Bd. 7. Calixt III. 1455—1458. Th. 1—2. Bearb. E. PITZ. Tübingen 1989; Bd. 8. Pius II. 1458—1464. Bearb. D. BROSIUS, U. SCHESCHKEWITZ. Tübingen 1993; Bd. 9. Paul II. 1464—1471. Bearb. H. HÖING, H. LEERHOFF, M. REIMANN. Tübingen 2000; <http://194.242.233.132/denqRG/index.htm> (dostęp: 10.04.2014).
- Repertorium Poenitentiariae Germanicum. Verzeichnis der in den Supplikenregistern der Pönitentie vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches.* Bd. 1. Eugen IV. 1431—1447. Bearb. L. SCHMUGGE, P. OSTINELLI, H. BRAUN. Tübingen 1998; Bd. 2. Nikolaus V. 1447—1455. Bearb. L. SCHMUGGE, K. BUKOWSKA, A. MOSCIATTI. Tübingen 1999; Bd. 3. Calixt III. 1455—1458. Bearb. L. SCHMUGGE, W. MÜLLER. Tübingen 2001; Bd. 4. Pius II. 1458—1464. Bearb. L. SCHMUGGE, P. HERSPERGER, B. WIGGENHAUSER. Tübingen 1996; <http://194.242.233.132/denqRG/index.htm> (dostęp: 10.04.2014).
- RÖSSLER R.: *Urkunden Herzog Ludwig I. von Brieg.* „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” 1871. Bd. 11.
- Schlesisches Urkundenbuch.* Bd. 1—6. Hrsg. H. APPLER, W. IRGANG, J.J. MENZEL, Graz—Köln—Weimar—Wien 1963—1998.
- Schlesisches Wappenbuch von Crispin und Johann Scharffenberg.* Hrsg. H. v. MOSCH. Neustadt an der Aisch 1984.
- Schlesiens Bergbau und Hüttenwesen. Urkunden (1136—1528).* Hrsg. K. WUTKE. „Codex diplomaticus Silesiae” 1900. Bd. 20.
- SCHULTE W.: *Kleine Beiträge zur Geschichte Oberschlesiens.* „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins” 1908. Bd. 4.
- Sigismundi Rosiczii Gesta diversa transactis temporibus facta in Silesia et alibi. Anno C. 1051 usque 1470.* Hrsg. F. WACHTER. „Scriptores rerum Silesiacarum” 1883. Bd. 12.
- Silesiacarum rerum Scriptores.* Hrsg. F.W. VON SOMMERBERG. Bd. 1. Lipsiae 1729.
- SINAPIUS J.: *Schlesische Curiositäten.* Bd. 1—2. Leipzig—Breslau 1729.
- Starodawne Prawa Polskiego Pomniki.* T. 1. Wyd. A.Z. HELCEL. Warszawa 1856.

- Starodawne Prawa Polskiego Pomniki. T. 2. Wyd. A.Z. HELCEL. Kraków 1870.
- Starodawne Prawa Polskiego Pomniki. T. 8. Wyd. B. ULANOWSKI. Kraków 1884.
- STELMACH R.: *Katalog średniowiecznych dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu*. Wrocław—Racibórz 2014.
- SZCZECH B.: *Ferdynand III, król Czech i Węgier, potwierdza przywileje miasta Woźniki oraz nadaje nowe prawa (25 kwiecień 1631)*. Katowice 2000.
- SZCZECH B.: *Przywilej Bernarda, księcia opolsko-strzeleckiego nadany dla Woźnik dnia 3 kwietnia 1454 r. Zabrze* 1997.
- SZCZECH B.: *Widymat lubliniecki z 1565 roku przywileju księcia Bernarda opolsko-strzeleckiego dla Woźnik z 1454 roku*. Katowice 2000.
- SZERSZNIK L.J.: *Materiały genealogiczno-heraldyczne do dziejów szlachty księstwa cieszyńskiego*. Wyd. W. GOJNICZEK. Cieszyn 2004.
- Urbarze dóbr zamkowych Górnego Śląska z lat 1571—1640. Oprac. R. HECK, J. LESZCZYŃSKI, J. PETRÁŇ. W: *Urbarze śląskie*. T. 3. Wrocław—Warszawa—Kraków 1963.
- Urbarze dóbr zamkowych opolsko raciborskich z lat 1566 i 1567. Oprac. R. HECK, J. LESZCZYŃSKI. W: *Urbarze śląskie*. T. 1. Wrocław 1956.
- Urkunden der Stadt Brieg, Urkundliche und Chronikalische Nachrichten über die Stad Brieg, die Dortigen Klöster, die Stadt- und Stiftsgüter. Hrsg. C. GRÜNHAGEN. „Codex diplomaticus Silesiae” 1870. Bd. 9.
- Urkunden des Klosters Czarnowanz. Hrsg. W. WATTENBACH. „Codex diplomaticus Silesiae” 1857. Bd. 1.
- Urkunden des Klöster Rauden, Himmelwitz, der Dominicaner und der Dominicanerin in der Stadt Ratibor. Hrsg. W. WATTENBACH. „Codex diplomaticus Silesiae” 1859. Bd. 2.
- Urkundensammlung zur Geschichte des Fürstenthums Oels bis zum aussterben der Piastische Herzogslinie. Hrsg. W. HAEUSLER. Breslau 1883.
- Urkundensammlung zur Geschichte des Ursprungs der Städte und der Einführung und Verbreitung Deutscher Kolonisten und Rechte in Schlesien und der Ober-Lausitz. Hrsg. G.A. TZSCHOPPE, G.A. STENZEL. Hamburg 1832.
- WIELAND J.: *Principatus Silesiae Oppoliensis exactissima Tabula geographica, sistens Circulus Oppoliensem Ober-Glogau Gros Strehliz, Cosel, Tost, Rosenberg, Falckenberg & Lubleniz*. Norimbergae 1736.
- WÓJCIK M.L.: *Niedrukowany dokument Leszka, księcia raciborskiego, z datą 3 maja 1326 roku*. W: *Scriptura, diploma, sigillum*. Prace ofiarowane Profesorowi Kazimierzowi Bobowskiemu. Red. J. ZDRENEK, J. KARCZEWSKA. Zielona Góra 2009.
- WÓJCIK M.L.: *Niedrukowany dokument Władysława, księcia bytomsko-kozielskiego dla cystersów henrykowskich z datą 10 sierpnia 1320 roku*. W: *Księstwa Opolskie i Raciborskie. Terytoria — struktury — elity — dziedzictwo*. Red. B. CZECHOWICZ. Opole 2015.
- WUTKE K.: *Eine bisher unbekannte Urkunde von 1292, Klein — Lassowitz, Kr. Rosenberg, betreffend*. „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins” 1909. Bd. 5.

- Wykaz listów dłużnych znalezionych u Żydów w Świdnicy, Strzegomiu, Jaworze i Lwówku. W: M. GOLIŃSKI: *Wrocławskie spisy zastawów, długów i mienia żydowskiego z 1453 roku. Studium z historii kredytu i kultury materialnej*. Wrocław 2006.
- Wykaz rejestrowanych dokumentów archiwum archidiecezjalnego we Wrocławiu. Oprac. W. URBAN. Wrocław 1970.
- Zbiór dokumentów Małopolskich. Wyd. S. KURAŚ, I. SUŁKOWSKA-KURASIOWA. T. 1—8. Wrocław 1969—1975.
- Zbiór dokumentów Zakonu OO. Paulinów w Polsce. Wyd. J. FIJAŁEK. Z. 1. 1328—1464. Kraków 1938.
- ŻERELIK R.: *Najstarszy kopiarz ksiąg olesnickich i kozielsko-bytomskich*. Wrocław 2012.

pracowania

- ADAMSKA-HEŚ D.: *Burgrabiowie księstwa świdnicko-jaworskiego w drugiej połowie XIV w. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”* 2001. R. 56.
- ADAMSKA-HEŚ D.: *Urzędnicy nadworni książęcej Agnieszki w latach 1368—1392. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”* 2009. R. 64.
- ADAMUS J.: *Polska teoria rodowa*. Łódź 1958.
- BALDY S.: *Katedra Świętego Krzyża w Opolu. W 700-lecie parafii Św. Krzyża*. Opole 1994.
- BAUCH G.: *Schlesien und die Universität Krakau im XV. und XVI. Jahrhundert. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens”* 1896. Bd. 30.
- BERESZYŃSKI Z.: *Gdzie znajdował się zamek Meristow? „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”* 2003. R. 58.
- BERESZYŃSKI Z.: *Sprawcy i polityczne tło napadów na Będzin i ziemię wieluńską w 1447 r. Przyczynek do biografii politycznej księcia opolsko-głogóweckiego Bolesława V Wołoszka. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”* 2004. R. 99.
- BIAŁKOWSKI L.: *Ród Czamborów-Rogalów w dawnych wiekach „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”* 1921/1923. R. 6.
- BIENIAK J.: *Jeszcze w sprawie genezy rodów rycerskich w Polsce. W: Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 5. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1992.
- BIENIAK J.: *Polska elita polityczna XII w. (cz. 1. Tło działalności)*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 2. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1982; (cz. 2. Wróżda i zgoda). W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 3. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1985; (cz. 3 A. Arbitrzy ksiąg — krąg rodzinny Piotra Włostowica). W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 4. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1990; (cz. 3 B. Arbitrzy ksiąg — trudnie początki). W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 7. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1996; (cz. 3 C. Arbitrzy ksiąg — pełnia władzy). W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 8. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1999; (cz. 3 D. Arbitrzy ksiąg — zmierzch). W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 9. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 2001; (cz. 4 A. Dwa możnowładztwa — wobec

- jedności państwa (I)). W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 10. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 2004.
- BIENIAK J.: *Rody rycerskie jako czynnik struktury społecznej w Polsce XIII—XV wieku*. W: *Polska w okresie rozdrobnienia feudalnego*. Red. H. ŁOWMIAŃSKI. Warszawa 1973.
- BIENIAK J.: *Rozmaitość kryteriów badawczych w polskiej genealogii średniowiecznej*. W: *Genealogia — problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*. Red. J. HERTEL. Toruń 1982.
- BIENIAK J.: *Średniowieczne polskie rody rycerskie. Stan badań, problemy sporne, możliwości i trudności badawcze*. W: *Genealogia — stan i perspektywy badań nad społeczeństwem Polski średniowiecznej na tle porównawczym*. Red. J. HERTEL. Toruń 1982.
- BIENIAK J.: *Wielkopolska, Kujawy, ziemia łęczycka i sieradzka wobec problemu zjednoczenia państwowego w latach 1300—1306*. Toruń 1969.
- BIERMANN G., *Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägersndorf*. Teschen 1874.
- BISKUP M.: *Spis jeńców polskich z bitwy pod Chojnicami*. „Przegląd Historyczny” 1965. T. 56.
- BISKUP M.: *Trzynastoletnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1454—1466*. Warszawa 1967.
- BOGUCKI A., SAMSONOWICZ H.: *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*. Wrocław 1986.
- BOGUCKI A.: *Jeszcze o tak zwanym Rittermeszig man w Księżdzie Elbląskiej*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 6. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1994.
- BOGUCKI A.: *Komornik i podkomorzy w Polsce piastowskiej*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 3. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1985.
- BOGUCKI A.: *O starszeństwie, komasacji i podzielności urzędów śląskich w XIII wieku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1985. R. 40.
- BOGUCKI A.: *Polskie nazwy rycerstwa w średniowieczu. Przyczynki do historii ustroju społecznego*. Włocławek 2001.
- BOGUCKI A.: *Problem prawa rycerskiego w Polsce*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 11. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 2007.
- BOGUCKI A.: „Rittermeszig man” w najstarszym zwodzie prawa polskiego. „Przegląd Historyczny” 1978. T. 49, z. 1.
- BOGUCKI A.: *Rycerz i panosza w źródłach polskich XIV i XV wieku*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 7. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1996.
- BOGUCKI A.: *Studia nad urzędnikami śląskimi w XIII wieku*. „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1984. T. 36.
- BOGUCKI A.: *Termin miles w źródłach śląskich XIII i XIV wieku*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 1. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1981.
- BÖHM M.: *Konrad VII Biały (ok. 1394 — 14 lutego 1452). Pan Oleśnicy i Koźla. Książę zapomniany*. Kraków 2012.
- BRETSCHNEIDER P.: *Studien und Bemerkungen über epigraphische und heraldische Denkmäler Schlesiens aus dem 13. und 14. Jahrhundert*. Th. 1. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” 1930. Bd. 64.

- BRUSKI K.: *Lokalne elity rycerstwa na Pomorzu Gdańskim w okresie panowania zakonu krzyżackiego. Studium propozograficzne*. Gdańsk 2002.
- BRZUSTOWICZ G.J.: *Rycerstwo ziemi choszczeńskiej XII—XVI wieku. Polityka — gospodarka — kultura — genealogia*. Warszawa 2004.
- BUCZEK K.: O tak zwanym *rittermeszig man* i o „gościu” w najstarszym spisie prawa polskiego. „*Czasopismo Prawno-Historyczne*” 1960. T. 12.
- BUDKOWA Z.: *Nanker h. Oksza*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 22. Morsztyn Zbigniew — Niemirycz Teodor. Kom. red. W. KONOPCZYŃSKI i in. Kraków 1977.
- CETWIŃSKI M.: *Elity księstwa opolskiego za panowania Bolesława I*. „*Opolski Rocznik Muzealny*” 2014. T. 20.
- CETWIŃSKI M.: *Jak pisać rozprawy genealogiczne?* W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. ZAWITKOWSKA, A. POBÓG-LENARTOWICZ. Rzeszów 2010.
- CETWIŃSKI M.: *Kasztelanowie i kasztelanie na Śląsku w XIII i XIV wieku*. W: *Studia z dziejów średniowiecza polskiego i powszechnego*. Red. W. KORTA. Wrocław 1989.
- CETWIŃSKI M.: *Pochodzenie etniczne i więzy krwi rycerstwa śląskiego*. W: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 1. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1981.
- CETWIŃSKI M.: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Pochodzenie — gospodarka — kultura*. Cz. 1. Wrocław 1980.
- CETWIŃSKI M.: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy i rodowody*. Cz. 2. Wrocław 1982.
- CETWIŃSKI M.: *Żywot świętych jako źródło do genealogii rycerstwa śląskiego w XIII wieku*. W: M. CETWIŃSKI: *Śląski Tygiel. Studia z dziejów polskiego średniowiecza*. Częstochowa 2001.
- CHRZĄSZCZ J.: *Beiträge zur Geschichte der Pfarreien im Archipresbyterat Gleiwitz*. „*Oberschlesien*” 1902—1903. Jg. 1.
- CHRZĄSZCZ J.: *Geschichte der Stadt Krappitz in Oberschlesien A.D. 1914*. Breslau 1932.
- CHRZĄSZCZ J.: *Zur älteren Geschichte der Stadt Kieferstädtel*. „*Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins*” 1905. Bd. 1.
- CYNARSKI S.: *Dzieje rodu Lanckorońskich z Brzezia od XIV do XVIII wieku. Sprawy kariery urzędniczej i awansu majątkowego*. Warszawa—Kraków 1996.
- CZECHOWICZ B.: *...ad praesentiam regis cracoviae provocavimus... Dlaczego książę Bolko I Niemodliński pozwał w 1359 roku biskupa wrocławskiego przed sąd Kazimierza Wielkiego?* „*Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego*” 2012. T. 32.
- CZWOJDRAK B.: *Rogowscy herbu Działosza, podskarbiowie królewscy. Studium z dziejów możnowładztwa w drugiej połowie XIV i w XV wieku*. Katowice 2002.
- CZWOJDRAK B.: *Zofia Holszańska. Studium o dworze i roli królowej w późnośredniowiecznej Polsce*. Warszawa 2012.
- D'ELVERT CH.: *Die Freiherren Ržikowski von Dobrschitz*. „*Notizen-Blatt der Historisch-Statistischen Section der Kais.-Königl. Mährisch-Schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde*” 1874, nr 10.
- DĄBROWSKA Z.: *Dwór brzeski w czasach Ludwika I (1358—1398)*. Wrocław 1968 (*Acta Universitatis Wratislaviensis*, no. 70, Historia XIV).

- DEGERING H.: *Kurzes Verzeichnis der germanischen Handschriften der Preußischen Staatsbibliothek I. Die Handschriften in Folioformat*. Leipzig 1925.
- DERWICH M.: *Rec. U. Zgorzelska, Szlachta w terminologii źródeł górnośląskich od XIV do XVI wieku (Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów. T. 3. Red. S.K. Kuczyński. Warszawa 1985, s. 279—303)*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1989. R. 84.
- DOLA K.: *Kanonicy wrocławskiej kapituły katedralnej w latach 1418—1500. (Studia nad dziejami duchowieństwa śląskiego w XV w.)*. „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 1978. T. 5.
- DOMINIAK W.: *Ostatni władca Górnego Śląska. Władysław I, pan na Opolu i Raciborzu (1225—1281)*. Racibórz 2009.
- DOROSZEWSKA A.: *Otoczenie Henryka Brodatego i Jadwigi jako środowisko społeczne*. Warszawa 1978.
- DWORZACZEK W.: *Genealogia. Tablice*. Warszawa 1959.
- DWORZACZEK W.: *Leliwici Tarnowscy. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego. Wiek XIV—XV*. Warszawa 1971.
- DYHRENFURTH G.: *Ein Schlesiendes Dorf und Rittergut. Geschichte und soziale Verfassung*. „Staats- und sozialwissenschaftlichen Forschungen” 1906. Bd. 25. H. 2.
- DZIADULEWICZ S.: *Drobiazgi heraldyczne*. „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie” 1921—1923. T. 6.
- DZIEWULSKI W.: *Brzeg 1247—1675. W: Brzeg. Dzieje. Gospodarka. Kultura*. Red. W. DZIEWULSKI. Opole 1975.
- DZIEWULSKI W.: *Herezja Bolka Opolskiego*. „Studia z Dziejów Kościoła Katolickiego” 1960. R. 1.
- DZIEWULSKI W.: *Terytorialne podziały Opolszczyzny w XIII—XV wieku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1973. R. 28.
- EISTERT K.: *Die Bedeutung der Ritter Czambor für die frühmittelalterliche schlesische Kirchengeschichte. 1. Teil*. „Archiv für schlesische Kirchengeschichte” 1939. Bd. 4.
- EISTERT K.: *Untergegangene Dörfer und verschwundene Ortsnamen im Kreise Kreuzburg*. „Aus der Heimat: Beilage der Kreuzburger Nachrichten” 1939. Bd. 8.
- ERMISCH H.: *Schlesiens Verhältnis zu Polen und zu König Albrecht II. 1435—1439*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” 1875. Bd. 12.
- FIJAŁEK J.: *Przeszłość Nankera. W: Księga pamiątkowa ku czci Bolesława Orzechowicza*. Lwów 1916.
- FIKUS J.: *Lubliniec. Z dziejów miasta na Górnym Śląsku*. Lubliniec 2003.
- FRANKIEWICZ E.: *Kaplica piastowska w Opolu*. Wrocław—Warszawa—Kraków 1963.
- GAWLAS S.: *O kształt zjednoczonego królestwa. Niemieckie władztwo terytorialne a geneza społeczno-ustrojowej odrębności Polski*. Warszawa 2000.
- GAŚSIOROWSKI A.: *Castellanus. Przyczynek semazjologiczny*. „Slavia Antiqua. Rocznik poświęcony starożytnością słowiańskim” 1971. T. 18.
- GERLIC H.: *Kapituła głogowska w dobie piastowskiej i jagiellońskiej (1120—1526)*. Gliwice 1993.
- GIERGIEL T.: *Rycerstwo ziemi sandomierskiej. Podstawy kształtowania się rycerstwa sandomierskiego do połowy XIII wieku*. Warszawa 2004.

- GIGOŃ M.: *Rycerstwo ziemi namysłowskiej w pierwszej połowie XIV wieku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2015. R. 70.
- GIGOŃ M.: *Znikające znaki. Czy można prześledzić losy polskich herbów rycerskich w świetle źródeł średniowiecznych*. „Ogrody Nauk i Sztuk” 2012, nr 2.
- GOJNICZEK W.: *Urzędy książęce i ziemskie w ustroju księstwa cieszyńskiego (1477—1653)*. Katowice 2014.
- GOLIŃSKI M.: *Broń palna na Śląsku do lat trzydziestych XV w. oraz jej zastosowanie przy obronie i zdobywaniu twierdz*. „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” 1989. T. 31.
- GOLIŃSKI M.: *Od czasów najdawniejszych do 1740 roku*. W: *Namysłów. Z dziejów miasta i okolic*. Red. M. GOLIŃSKI, E. KOŚCIK, J. KĘSIK. Namysłów 2006.
- GOLIŃSKI M.: *Służba rycerska a potencjał militarny księstw śląskich w późnym średniowieczu*. I. *Księstwo nysko-otmuchowskie*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1998. R. 53; II. *Księstwo wrocławskie na tle innych ziem dziedzicznych korony czeskiej*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1998. R. 53; III. *Uwagi ogólne*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1999. R. 54.
- GOLIŃSKI M.: *Wrocławskie spisy zastawów, długów i mienia żydowskiego z 1453 roku. Studium z historii kredytu i kultury materialnej*. Wrocław 2006.
- GOTTSCHALK J.: *Zur mittelalterlichen Geschichte der Oppelner Burgen*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” 1936. Bd. 70.
- GÓRSKI K.: *Pomorze w dobie wojny trzynastoletniej*. Poznań 1932.
- GÖPPERT J.H.R.: *Über die Geschichte des Gartenbaues in Schlesien*. „Jahresbericht der Schlesischen Gesellschaft für Vaterländische Cultur” 1865. Bd. 42.
- GRABARCZYK T.: *Jazda zaciężna Królestwa Polskiego w XV wieku*. Łódź 2015.
- GRABARCZYK T., NOWAK T.: *Mieszczanie wieluńscy do początku XVI wieku. Biogramy*. Łódź—Wieluń 2008.
- GRABOWSKA A.: *Bunt wójta Alberta w historiografii polskiej*. W: *Bunt wójta Alberta. Kraków i Opole we wzajemnych związkach w XIV wieku*. Red. J. RAJMAN. Kraków 2013.
- GRABOWSKI H.: *Dzieje Leśnicy w epoce feudalnej*. W: *Szkice z dziejów Leśnicy*. Red. F. HAWRANEK. Opole 1977.
- GRAMER F.: *Chronik der Stadt Beuthen in Ober-Schlesien*. Beuthen 1863.
- GRYGIEL R.: *Zarembowie z Jarocina w świetle źródeł archeologicznych i historycznych*. Łódź 1992.
- GRÜNHAGEN C.: *Die Hussitenkämpfe der Schlesier: 1420—1435*. Breslau 1872.
- GUMOWSKI M.: *Pieczęcie śląskie do końca XIV wieku*. W: *Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400*. T. 3. Red. W. SEMKOWICZ. Kraków 1936.
- GUZIKOWSKI K.: *Obce rycerstwo na Pomorzu Zachodnim do początku XIV wieku*. Szczecin 2013.
- HAWRANEK F.: *Materiały do historii Gorzowa Śląskiego (do roku 1945)*. W: *Szkice i materiały z dziejów ziemi oleskiej*. Red. W. DZIEWULSKI. Opole 1966.
- HEINRICH E., PAWEŁCZYK A.: *Zarys dziejów Prószkowa*. Prószków 2000.
- HECK R.: *Tabor a kandydatura jagiellońska w Czechach w latach 1438—1444*. Wrocław 1964.

- HEYER A.: *Die erste staatliche Vermessung Schlesiens unter Karl VI (1720—1752)*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” 1890. Bd. 24.
- HEYER A.: *Nachtrag (L Semkowicz, Über die Anfänge des Ade1sgechlechts Larysza (Larisch)=Glezyn (Gläsin) und sein ursprüngliches Wappen)*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” 1911. Bd. 45
- HEYNE J.: *Dokumentierte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau*. Bd. 1—3. Breslau 1860—1868.
- HOFFMAN J.C.: *Chronik und Führer von Zuckmantel und Umgebung*. Zuckmantel 1889.
- HONKA N.: *Chorula. Dzieje od czasów najdawniejszych po dzień dzisiejszy*. Chorula 2006.
- HORWAT J.: *Książęta górnośląscy z dynastii Piastów. Uwagi i uzupełnienia genealogiczne*. Ruda Śląska 2005.
- HORWAT J.: *Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r.* Rzeszów 2002.
- HORWAT J.: *Podział księstwa opolskiego na kasztelanie w II połowie XIII w.* „Rocznik Muzeum w Gliwicach” 1997. T. 11 i 12.
- HORWAT J.: *Księstwo bytomskie i jego podziały do końca XV wieku*. Gliwice 1993.
- IDZIKOWSKI F.: *Geschichte der Stadt Oppeln*. Oppeln 1863.
- IGÁLFFY-IGÁLY L.: *Beiträgen zur Genealogie der Kornitz-Familien*. „Adler. Zeitschrift für Genealogie und Heraldik” 1953—1955. Bd. 3 (17).
- IGÁLFFY-IGÁLY L.: *Die Entstehung der schlesischen Kornitz-Familien mit Beiträgen zur Genealogie der Sobeck, Bielik, Rogowsky und Dubovsky von Kornitz*. „Adler. Zeitschrift für Genealogie und Heraldik” 1953—1955. Bd. 3 (17).
- IGÁLFFY-IGÁLY L.: *Die Kornitz Familien in Oberschlesien*. „Mitteilungen d. Beuthener Geschichts und Museumsvereins” 1956—1957. H. 17/18.
- IGÁLFFY-IGÁLY L.: *W sprawie rodów Beess — Bies*. „Głos Olesna” 1972, nr 7.
- IWAŃCZAK W.: *Tropem rycerskiej przygody. Wzorzec rycerski w piśmiennictwie czeskim XIV wieku*. Warszawa 1985.
- JASIŃSKI K.: *Rodowód Piastów Śląskich*. T. 1—3, Wrocław 1973—1977.
- JAWOR-BARANOWSKA J.: *Pierwotna lokalizacja Rudzińca — głos w dyskusji*. „Rocznik Muzeum w Gliwicach” 2010. T. 22.
- JURECZKO A.: *Henryk III Biały. Książę wrocławski (1247—1266)*. Kraków 2007.
- JUREK P.: *Siły zbrojne antyhusyckiej konfederacji z 1427 r.* (Acta Universitatis Wratislaviensis, nr 411. Prawo 77).
- JUREK T.: *Geneza szlachty polskiej. V: Colloquia mediaevalia Pragensia*. T. 9. *Šlechta, moc a reprezentace ve středověku*. Red. M. WIHODA. Praha 2007.
- JUREK T.: *Herby rycerstwa śląskiego na miniaturach „Kodeksu o św. Jadwidze” z 1353 roku*. „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne” 1993. T. 3.
- JUREK T.: *Najdawniejsze wywody szlachectwa na Śląsku*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1994. R. 89.
- JUREK T.: *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*. Poznań 1998.
- JUREK T.: *Panowie z Wierzbnej. Studium genealogiczne*. Kraków 2006.
- JUREK T.: *Rec. Sławomir Witkowski, Własność ziemska w kasztelanii bytomskiej w średniowieczu*. „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 2005. T. 65.
- JUREK T.: *Rodowód Pogorzeliów*. Kraków 2005.

- JUREK T.: *Slesie strips nobilissima. Jeleńczycy — ród biskupa wrocławskiego Tomasza I*. „Roczniki Historyczne” 1992. T. 68.
- JUREK T.: *Vom Rittertum zum Adel. Zur Herausbildung des Adelsstandes im mittelalterlichen Schlesien*. W: *Adel in Schlesien: Herrschaft — Kultur — Selbstdarstellung*. Hrsg. J. HARASIMOWICZ, M. WEBER. Bd. 36. München 2010.
- KACZOROWSKI W., SĘKOWSKI R.: *Związki szlachty śląskiej z ziemiami polskimi — Kozłowscy herbu Wieże. „Śląsk Opolski”* 1999. T. 4.
- KAHL C.: *Das Majorat Turawa*. Frankfurt 1991.
- KARÁCSONYI J.: *A Magyar nemzetsége a XIV. Szazad közepéig*. Budapest 1900.
- KÄTHE W.: *Bankau. „Heimatkalender des Kreises Kreuzburg o/s”* 1931.
- KEEN M.: *Rycerstwo*. Warszawa 2014.
- KŁOCH B.: *Najstarsze parafie Górnego Śląska (średniowieczna organizacja parafialna Górnego Śląska w diecezji wrocławskiej)*. Racibórz b.d.w.
- KŁOCH B.: *Ornontowice w średniowieczu*. W: *Dzieje Ornontowic*. Red. B. KŁOCH. Ornontowice 1999.
- KORTA W.: *Rozwój wielkiej własności feudalnej na Śląsku do połowy XIII wieku*. Wrocław 1964.
- KOS T.: *Fundacja Klasztoru Jasnogórskiego w świetle nowej interpretacji źródeł*. Kraków 2002.
- KOSZYK S.: *Civis opoliensis sum (Studenci opolscy na uniwersytetach europejskich do końca XVIII w.)*. „Kwartalnik Opolski” 1986. T. 4.
- KOWALSKI M.D.: *Prataci i kanonicy krakowskiej kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwęk (1320—1382)*. Kraków 1996.
- KOZIEROWSKI S.: *Obce rycerstwo w Wielkopolsce w XIII—XVI wieku*. Poznań 1929.
- KRAUSE W.: *Aus der ältesten Geschichte von Friedland. „Heimatkalender des Kreises Falkenberg”* 1941.
- KRAUSE W.: *Das Krapppitzer Vogtgeschlecht der Temchen. (Temchin von Borgene). (Zur Familiengeschichte der Seidlitz, Kurzbach, Lipa, Thümel)*. „Oppelner Heimatblatt” 1934. Jd. 10, nr 8.
- KRĘT H.: *Dwór królewski Jadwigi i Jagiełły*. Kraków 1987.
- KRÓLIKOWSKI M.: *Elżbieta, księżniczka strzelecka — niespełniona nadzieja (Przyczynek do genealogii Piastów górnośląskich)*. „Śląsk Opolski” 2004, nr 2.
- KRÓLIKOWSKI M.: *Starostowie strzeleccy od XIV do XVI w.* „Śląsk Opolski” 2004, nr 2.
- KRZYŻANIAKOWA J., OCHMAŃSKI J.: *Władysław II Jagiełło*. Wrocław—Warszawa—Kraków 2006.
- KURTYKA J.: *Tęczyńscy. Studium z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu*. Kraków 1997.
- KURTYKA J.: *Topory, Starekonie i Okszyce. W sprawie związków międzyrodowych w XIII i XIV wieku*. „Kwartalnik Historyczny” 1992. R. 99.
- LABUDA G.: *Przeobrażenia w organizacji polskich sił zbrojnych w XI wieku*. W: *Pax et bellum*. Red. K. OLEJNIK. Poznań 1993.
- LEEDER C.: *Beiträge zur Geschichte von Arnau. „Aus den Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen”* 1873. Bd. 11.

- LIEDTKE A.: *Walka księcia Jana Opolskiego „Kropidły” z Krzyżakami w obronie majątkowych praw diecezji wrocławskiej*. Toruń 1932.
- LIEDTKE J.: *Jan*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 10. Horoch Mieczysław — Jarosiński Paweł. Kom. red. W. KONOPCZYŃSKI i in. Kraków 1962—1964.
- ŁASZCZYŃSKA O.: *Ród Herburtów w wiekach średnich*. Poznań 1948.
- ŁOWMIAŃSKI H.: *Początki Polski: z dziejów Słowian w I tysiącleciu n.e.* T. 3. Warszawa 1963.
- MAMULA J.: *Jiřík Stoš z Albrechtic — opovědník nebo zemský škůdce? Příspěvek k diskuzi o porušování zemského míru v pozdním středověku*. „Acta Historica Universitatis Silesianae Opaviensis” 2008, sv. 1.
- MARZEC A.: *Szymon z Ruskowa. Z badań nad personelem kancelarii królewskiej w czternastowiecznej Polsce*. W: *Ecclesia, regnum, fontes. Studia z dziejów średniowiecza. Prace ofiarowane prof. Marii Koczerskiej*. Red. R. MICHAŁOWSKI, S. GAWŁAS, K. GOŁĄBEK, M.A. JANICKI, P. WĘCOWSKI, M. PIBER-ZBIERANOWSKA. Warszawa 2014.
- MATUSZEWSKI J.: *Rzekome rycerstwo niższe w najstarszym zwodzie prawa polskiego*. „Rocznik Historyczny” 1957. R. 23.
- MATUSZEWSKI J.S.: *Nagana szlachectwa w Polsce w XV i XVI wieku*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne” 1971, z. 77.
- MATUSZEWSKI J.S.: *Wpływ praktyki na brzmienie artykułów o naganie szlachectwa w przekazach Statutów Kazimierza Wielkiego*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne” 1971, z. 83.
- MENZEL J.J.: *Jura ducalia. Die mittelalterlichen Grundlagen der Dominalverfassung in Schlesien*. Würzburg 1978.
- MIKA M.: *Górny Śląsk w dobie wojen husyckich. Przemysłidzi opawscy i raciborscy a rewolucja husycka*. Kraków 2015.
- MIKA N.: *Prudnik w obliczu zagrożenia i najazdów husyckich*. W: *Prudnik w średniowieczu. Studia nad początkami miasta*. Red. W. DOMINIAK. Prudnik 2016.
- MIKUCKI S.: *Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego*. „Studia Źródłoznawcze” 1958. T. 3.
- MOŃKO K.: *Rycerze rabusie w XIV i XV wieku*. Kraków 2009.
- MORAWITZKI E.: *Die Familie der Strzela Chmielik von Obrowec in Besitze von Schimischow*. „Aus dem Chelmer Lande” 1926. Jg. 2, nr 3.
- MOSINGIEWICZ K.: *Imię jako źródło w badaniach genealogicznych*. W: *Genealogia — problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*. Red. J. HERTEL. Toruń 1982.
- MROZOWSKI P.: *Polskie nagrobki gotyckie*. Warszawa 1994.
- MULARCZYK J.: *Dobór i rola świadków w dokumentach śląskich do końca XIII wieku*. Wrocław 1977.
- MUSCHOL B.: *Die Herrschaft Slawentzitz/Ehrenforst in Oberschlesien. Piastisches Kammergut im Spätmittelalter, sächsischer Adelsbesitz und Hohenlohesche Residenz in der Neuzeit*. Sigmaringen 1993.
- MUSIOŁ L.: *Chrapkowice (Krapkowice). Z dziejów miasta i parafii*. 1968. Mps w Bibliotece Śląskiej w Katowicach.

- MUSIOŁ L.: *Lubliniec. Monografia historyczna parafii lublinieckiej*. 1956. Mps w archiwum Parafii św. Mikołaja w Lublińcu.
- MUSIOŁ L.: *Jaryszów. Monografia historyczna*. Bmw. Brw. Mps w Bibliotece Śląskiej w Katowicach.
- MUSIOŁ L.: *Ornontowice. Z dziejów gminy i parafii*. Bmw. 1969. Mps w Bibliotece Śląskiej w Katowicach.
- MUSIOŁ L.: *Woźniki. Dzieje miasta od czasów najdawniejszych do połączenia z macierzą w roku 1922*. Opole 1971.
- MÜCKE E.: *Die Chronik von Groß Stein*. „Aus dem Chelmer Lande” 1925. Jg. 1, nr 10—12.
- MÜCKE E.: *Die Ritter von Kalinow*. „Aus dem Chelmer Lande” 1925. Jg. 1, nr 9.
- MÜCKE E.: *Dorfschicksale im Kreise Groß Strehlitz*. „Aus dem Chelmer Lande” 1925. Jg. 1, nr 10.
- NABIAŁEK K.: *Starostwo olsztyńskie od XIV do połowy XVII wieku*. Kraków 2012.
- Neues allgemeines deutsches Adels-Lexicon, im Vereine mit mehreren Historikern*. Hrsg. E.H. KNESCHKE. Bd. 1. Leipzig 1859.
- NIEMCZYK K.: *Kamieniemy herbu Pilawa. Z dziejów kariery i awansu szlachty polskiej do 1535/1536 roku*. Katowice 2016.
- NOWACK A.: *Burg Greißau bei Neustadt O/S*. „Oberschlesische Heimat. Zeitschrift des Oberschlesischen Geschichtsvereins” 1918. Bd. 14.
- NOWACK A.: *Die Reichsgrafen Colonna, Freiherrn von Fels, auf Gross — Strehlitz, Tost und Tworog in Oberschlesien*. Gross — Strehlitz 1902.
- NOWACK A.: *Geschichte der Pfarrei Groß Strehlitz O/S. bis 1795*. Ratibor. Brw.
- NOWACK A.: *Die Pfarrkirche zur Allerheiligsten Dreifaltigkeit in Birawa O.-S. Breslau 1920*.
- NOWAKOWSKI D.: *Śląskie obiekty typu motte. Studium archeologiczno-historyczne*. Wrocław 2017.
- NOWAKOWSKI P.A.: *Arsenały domowe rycerstwa polskiego w średniowieczu*. Toruń 2006.
- NOWAKOWSKI T.: *Miejsce książąt opolskich w polityce Kazimierza Wielkiego względem Śląska*. W: *Bunt wójta Alberta*. Kraków i Opole we wzajemnych związkach w XIV wieku. Red. J. RAJMAN. Kraków 2013.
- OPPITZ U.: *Deutsche Rechtsbücher des Mittelalters*. Bd. 2. *Beschreibung der Handschriften*. Köln—Wien 1990.
- ORZECOWSKI K.: *Historia ustroju Śląska 1202—1740*. Wrocław 2005.
- ORZECOWSKI K.: *Ogólnośląskie zgromadzenia stanowe*. Warszawa—Wrocław 1979.
- PANER A.: *Jan Žižka z Trocnova*. Gdańsk 2002.
- PANIC I.: „Iste sunt ville circa...”. *Z badań nad Liber foundationis episcopatus Wratislaviensis*, „Wieki Stare i Nowe” 2001. T. 2.
- PANIC I.: *Badania nad listą świadków na dokumentach książąt opolskich w pierwszej połowie XIII w.* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2000. R. 55.
- PANIC I.: *Historia osadnictwa w księstwie opolskim we wczesnym średniowieczu*. Katowice 1992.
- PANIC I.: *Książęta opolscy, niemodlińscy i strzeleccy na dworze Karola IV*. „Kwartalnik Opolski” 1989. R. 35.

- PANIC I.: *Lista świadków na dokumentach księcia opolskiego Władysława*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1987. R. 42.
- PANIC I.: *Problem stratyfikacji szlachty w księstwie cieszyńskim w XV w. w świetle źródeł kancelaryjnych*. „Przegląd Historyczny” 1994. T. 85.
- PAPROCKI B.: *Herby rycerstwa polskiego przez Bartosza Paprockiego zebrane i wydane r. p. 1584*. Kraków 1858.
- PAPROCKI B.: *Stambuch slezský: w kterem Hospodar s Hostem o mnohých wecech Spasytedlných rozprawegij Pod Erby a Rody starodawnych Panuw, Panuw a Rytyrstwa knyzestwij hornijch w Slezý: na čtyři czasky a dvě knihy sebrane a sepsane*. Brno 1609.
- PAUK M.R.: *Der eine hiez her Lechschît, her Wüeschof der ander hiez*. Kim byli stronnicy Henryka IV Probusa w Małopolsce? „Roczniki Historyczne” 2003. R. 69.
- PIEKOSIŃSKI F.: *Pieczęce polskie wieków średnich doby piastowskiej*. Uzupełnienie II. „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne” 1934. T. 16.
- PIERZCHAŁANKA-JESKOWA S.: *Dzieje klasztoru w Czarnowądzie na Śląsku w wiekach średnich*. „Roczniki Historyczne” 1928. T. 4.
- PIETRZYK I.: *Elita władzy w księstwie opolskim do drugiej połowy XIV wieku*. W: *Wspólnoty małe i duże w społeczeństwach Czech i Polski w średniowieczu i w czasach nowożytnych*. Red. W. IWAŃCZAK, J. SMOŁUCH. Kraków 2010.
- PIETRZYK I.: *Funkcjonowanie górnośląskich kancelarii książęcej w XIV wieku na przykładzie kancelarii książąt opolskich — Bolesława II i Bolesława III*. W: *Przełomy w historii. XVI Powszechny Zjazd Historyków Polskich, Wrocław 15—18 września 1999 roku. Pamiętniki*. T. 3. Cz. 1. Red. K. RUCHNIEWICZ, J. TYSKIEWICZ, W. WRZESIŃSKI. Wrocław 2001.
- PIETRZYK I.: *Kancelaria i dokument Przemyślidów opawskich w XIV i początkach XV wieku*. Katowice 2008.
- PIETRZYK I.: *Udział osób duchownych w pracach kancelarii książąt opolskich (Bolesława I, Bolesława II i Bolesława III)*. W: *Tysiącletnie dziedzictwo kulturowe diecezji wrocławskiej*. Red. A. BARCIAK. Katowice 2000.
- PILNÁČEK J.: *Rody starého Slezska*. D. 1—5. Brno 1991.
- PILNÁČEK J.: *Staromoravští rodové*. Vídeň 1930.
- PILNÁČEK J.: *Znaczenie figury heraldycznej w herbie Świerczek*. „Miesięcznik Heraldyczny” 1930. R. 9.
- PIOTROWICZ K.: *Bolesław V*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 2. *Beyzym Jan — Brownsford Marja*. Kom. red. W. KONOPCZYŃSKI i in. Kraków 1936.
- PIWOWARCZYK D.: *Funkcje i ceremoniał rycerskiego pasowania na ziemiach polskich (XI—XVIII wiek)*. W: *Od narodzin do wieku dojrzałego. Dzieci i młodzież w Polsce*. Cz. 1. *Od średniowiecza do XVIII wieku*. Red. M. DĄBROWSKA, A. KOLENDER. Warszawa 2002.
- POLACZKÓWNA H.: *Najstarsze źródła heraldyki polskiej*. „Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie” 1924. T. 2.
- POBÓG-LENARTOWICZ A.: *Elity Opola w pierwszej połowie XV wieku*. W: *Elity i masy w społeczeństwach Czech i Polski w średniowieczu i wczesnych czasach nowożytnych*. Red. A. JANUSZEK-SIERADZKA, H. GMITEREK, W. IWAŃCZAK, P. KRAS. Lublin 2016.

- PFOTENHAUER P.: *Die schlesische Siegel von 1250 bis 1300 (bezieht sich 1327)*. Breslau 1879.
- PTAK M.J.: *Rec. J. Horwat, Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r.*, Rzeszów 2002.
- „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2003. T. 55.
- PTAK M.J.: *Związek miast Księstwa Opolskiego i Wieluńskiego z 1384 r.* W: *Studia historycznoprawne. Tom dedykowany Profesorowi Doktorowi Alfredowi Koniecznemu*. Red. K. ORZECZOWSKI. Wrocław 2004.
- PÜCKLER G.: *Aus der Geschichte von Schedlau*. „Heimatkalender des Kreises Falkenberg” 1929. Jg. 4.
- RAJMAN J.: *Jemielnica. Wieś i klasztor cysterski na Górnym Śląsku*. Katowice 1995.
- RAJMAN J.: *Kasztelanie górnośląskie w XIII wieku. Z problematyki elit władzy i tzw. Terytorialności grodów kasztelańskich*. „Studia i Materiały do dziejów Śląska” 1996. R. 21.
- RAJMAN J.: *Kielcza i Żędowice na tle osadnictwa w dolinie Małej Panwi w średniowieczu i wczesnym okresie nowożytnym*. W: *Z biegiem Małej Panwi z biegiem lat... Zarys dziejów terytorium Zawadzkie*. Red. J. SZULC. Zawadzkie 2009.
- RAJMAN J.: *Pogranicze śląsko-małopolskie w średniowieczu*. Kraków 1998.
- RAJMAN J.: *Trudne początki opactwa cystersów w Jemielnicy (ok. 1286—1307). Rola możliwych śląskich i księcia opolskiego w powstaniu i uposażeniu klasztoru*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2014. R. 69.
- RANFT A.: *Adelsgesellschaften. Gruppenbildung und Genossenschaft im spätmittelalterlichen Reich*. Sigmaringen 1994.
- REICHEL J.J.: *Die Geschichte der Stadt und Herrschaft Groß Strehlitz* O.S. Bearb. E. MÜCKE „Aus dem Chelmer Lande” 1929. Jg. 5, nr 6, 7, 8.
- RUSOCKI S.: *Kilka uwag o tak zwanym rittermeszig man w Księdze elbląskiej*. „Przegląd Historyczny” 1957. T. 48, z. 4.
- SAMSONOWICZ H.: *Kultura miejska w Polsce późnego średniowiecza*. „Kwartalnik Historyczny” 1983. R. 90, nr 4.
- SCHELLENBERG A.: *Schlesische Wappenbuch*. Görlitz 1938.
- SCHMILEWSKI U.: *Der schlesische Adel bis zum Ende des 13. Jahrhunderts. Herkunft, Zusammensetzung und politisch-gesellschaftliche Rolle*. Würzburg 2001.
- SCHNIDLER G.: *Das Breslauer Domkapitel von 1341—1417. Untersuchungen über seine Verfassungsgeschichte und persönliche Zusammensetzung*. Breslau 1938.
- SCHNURPFELL H.: *Geschichte und Beschreibung der Stadt Ober-Glogau in Schlesien*. Ober Glogau 1860.
- SCHOLTZ B.W.: *Das geistliche Fürstentum Neisse: Eine ländliche Elite unter der Herrschaft des Bischofs (1300—1650)*. Weimar 2011 (Forschungen und Quellen zur Kirchen- und Kulturgeschichte Ostdeutschlands. Bd. 42).
- SEIDL E.: *Die Besiedlung des Troppauer Landes und des angrenzenden Nordostmährens im 13. und 14. Jahrhundert*. Heidelberg 2001 (Schriften der Stiftung Haus Oberschlesien. Landeskundliche Reihe. Bd. 11).
- SIEMKO P.: *Identyfikacja niektórych osad średniowiecznych w kasztelanii toszeckiej*. „Rocznik Muzeum w Gliwicach” 2003. T. 18.
- SIEMKO P.: *Początki parafii w Łabędach na tle dziejów regionu*. „Rocznik Muzeum w Gliwicach 2002”. T. 17.

- SILNICKI T.: *Biskup Nanker*. Warszawa 1953.
- SEMKOWICZ W.: *Nagana i oczyszczenie szlachectwa w Polsce XIV. i XV. wieku*. Lwów 1899.
- SĘKOWSKI R.: *Biblioteka Jerzego Krzysztofa i Antoniego Krzysztofa hrabiów Prószkowskich na Prószkowie z przełomu XVII/XVIII wieku*. Opole 2015.
- SĘKOWSKI R.: *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*. T. 1—6. Katowice 2002—2007.
- SĘKOWSKI R.: *Strzelowie z Mionowa i Wierzchu — ich dzieje i działalność na Rusi Czerwonej. „Ziemia Prudnicka”* 2004.
- Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska*. T. 1. A—B. Red. S. ROSPUND. Warszawa—Wrocław 1970.
- Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska*. T. 6. Kos—Lig. Red. S. SOCHACKA. Warszawa—Wrocław 1992.
- Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego*. Oprac. W. BUKOWSKI, J. KURTYKA, J. LABERSCHEK, Z. LESZCZYŃSKA-SKRĘTOWA, F. SIKORA, J. WIŚNIEWSKI, M. WOLSKI. Cz. 1—3. Kraków 1986—2000.
- SMARZLY A. M.: *Z początków Kórnicy. „Ziemia Prudnicka”* 2009/2010.
- SPERKA J.: *Kazimierz Jagiellończyk wobec księstw i ksiąząt górnośląskich. Zarys relacji politycznych*. W: *Jagiellonowie i ich świat. Dynastia królewska w drugiej połowie XV i w XV wieku*. Red. B. CZWOJDRAK, J. SPERKA, P. WĘCOWSKI. Kraków 2016.
- SPERKA J.: *Mikołaj (1422/1424—1476), książę opolski*. W: *Książęta i księżne Górnego Śląska*. Red. A. BARCIAK. Katowice 1995.
- SPERKA J.: *Nieznane karty z życia Piotra Gaszowca z Rozmierza, doktora medycyny, profesora Uniwersytetu Krakowskiego. Przyczynek do badań dziejów medycyny górnośląskiej w średniowieczu*. W: *Górny Śląsk — dzieje medycyny i farmacji, problemy dokumentacji i metodologia badań*. Red. J.M. DYRDA. Katowice 2003.
- SPERKA J.: *Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370—1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchią*. Katowice 2006.
- SPERKA J.: *Panowie z Zubrzy. Z dziejów szlachty ruskiej pochodzenia śląskiego w XV wieku*. В: *Княжа доба. Історія і культура*. Вип. 8. Ред. В. АЛЕКСАНДРОВИЧ. Львів 2014.
- SPERKA J.: *Początki osadnictwa rycerstwa śląskiego na Rusi Czerwonej*. В: *Княжа доба. Історія і культура*. Вип. 3. Ред. Л. ВОЙТОВИЧ. Львів 2010.
- SPERKA J.: *Stan badań nad rodami rycerskimi w średniowiecznej Małopolsce*. W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. ZAWITKOWSKA, A. POBÓG-LENARTOWICZ. Rzeszów 2010.
- SPERKA J.: *Szafrancowie herbu Stary Koń. Z dziejów kariery i awansu w późnośredniowiecznej Polsce*. Katowice 2001.
- SPERKA J.: *Urzędnicy Władysława Opolczyka na Rusi (1372—1378). Spisy*. W: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. Red. S.K. KUCZYŃSKI. T. 10. Warszawa 2004.
- SPERKA J.: *Urzędnicy Władysława Opolczyka w księstwie wieluńskim (1370—1391). Spisy*. „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2004. T. 3.

- SPERKA J.: *Władysław książę opolski, wieluński, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330 — 8 lub 18 maja 1401)*. Kraków 2012.
- SPERKA J.: *Wojny Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem (1391—1396)*. Cieszyn 2003.
- SPERKA J.: *Zarys migracji rycerstwa śląskiego na ziemię Rusi Koronnej w okresie panowania Władysława Jagiełły*. В: Княжа доба. Історія і культура. Вип. 4. Ред. В. АЛЕКСАНДРОВИЧ. Львів 2011.
- SPERKA J.: *Z dziejów wojen Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem. Działania wojenne w latach 1393—1394*. W: Cracovia — Polonia — Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej. Kraków 1995.
- SPERKA J.: *Ziemia namysłowska w polityce książąt opolskich w II połowie XIV wieku*. „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2017. T. 9 (13).
- SROKA S. A.: *Książę Władysław Opolczyk na Węgrzech. Studium z dziejów stosunków polsko-węgierskich w XIV wieku*. Kraków 1996.
- STANKO P.: *Najemnicy z terenu Królestwa Czech w okresie wojny trzynastoletniej (Przyczynki do identyfikacji, pochodzenia i karier wybranych żołdaków)*. W: Polacy w Czechach, Czesi w Polsce X—XVIII wieku. Red. H. GMITEREK, W. IWAŃCZAK. Lublin 2004.
- STIBOR J.: *Bruntálští z Vrbna*. „Biografický Slovník. Slezska a Severní Moravy” 1998, sešit 10.
- STIBOR J.: *Laryš ze Lehoty*. „Biografický Slovník. Slezska a Severní Moravy” 2001, sešit 14.
- STOLARCZYK T.: *Szlachta wieluńska od XIV do połowy XVI wieku*. Wieluń 2005.
- SUPRUNIUK A.: *Otoczenie księcia mazowieckiego Siemowita IV (1374—1426). Studium o elicie politycznej Mazowsza na przełomie XIV i XV wieku*. Warszawa 1998.
- SZAFRAŃSKI F.: *Ludwik II brzesko-legnicki, feudał śląski z doby późnego średniowiecza*. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1972.
- SZCZECH B.: *Lubsza 1314—2014. Zarys dziejów*. Lubsza—Woźniki 2014.
- SZCZECH B.: *Lubsza. Szkice z dziejów gminy i parafii*. Lubsza—Zabrze 1998.
- SZYBKOWSKI S.: *Cielepała — herb Mikołaja Cebulki z Czechowa. Przyczynek do historii mało znanego średniowiecznego herbu rycerskiego*. „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” 1995. T. 2.
- SZYBKOWSKI S.: *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370—1501)*. Gdańsk 2006.
- SZYBKOWSKI S.: *Polskie otoczenie starszego i młodszego Ścibora ze Ściborza i Beckova. Uwagi prozopograficzne*. W: *In tempore belli et pacis. Ludzie, miejsca, przedmioty. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr. hab. Janowi Szymczakowi w 65-lecie urodzin i 40-lecie pracy naukowo-dydaktycznej*. Red. T. GRABARCZYK, A. KOWALSKA-PIETRZAK, T. NOWAK. Warszawa 2011.
- SZYBKOWSKI S.: *Ród Cielepałów. Studium genealogiczne*. Gdańsk 1999.
- SZYMCZAK J.: *Ceny broni, koni i oporządzenia jeździeckiego*. W: *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1450—1500*. Red. A. NADOLSKI. Toruń 2003.
- SZYMCZAK J.: *Koszty uzbrojenia*. W: *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1450—1500*. Red. A. NADOLSKI. Toruń 2003.

- SZYMCZAK J.: *Organizacja produkcji i ceny uzbrojenia*. W: *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1350—1450*. Red. A. NADOLSKI. Łódź 1990.
- SZYMCZAKOWA A.: *Szlachta Sieradzka w XV wieku. „Magnifici et generosi”*. Łódź 1998.
- SZYMAŃSKI J.: *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*. Warszawa 1993.
- TĘGOWSKI J.: *Małżeństwo Wigunta Olgierdowicza w politycznych planach króla Władysława Jagiełły*. „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne” 1996. T. 8.
- TĘGOWSKI J.: *O włodarzach w Polsce XIII wieku*. „Studia i Materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza” 1983. T. 15
- THOMAS A.: *Kurze Geschichte der Pfarrei Lamsdorf, Kreis Falkenberg O.-S. Neisse* 1913.
- TRIEST F.: *Topographisches Handbuch von Oberschlesien*. H. 1—2. Breslau 1864.
- URBAN W.: *Studia nad dziejami wrocławskiej diecezji w I połowie XV w.* Wrocław 1959.
- VELDTRUP D.: *Ehefrauen und Töchter des Herzogs Ladislaus. Neue Erkenntnisse zur Genealogie der Oppelner Piasten*. W: *Władysław Opolczyk jakiego nie znamy. Próba oceny w sześćsetlecie śmierci*. Red. A. POBÓG-LENARTOWICZ. Opole 2001.
- VELDTRUP D.: *Frauen um Herzog Ladislaus (†1401). Oppelner Herzoginnen in der dynastischen Politik Zwischen Ungarn, Polen und dem Reich*. Werendorf 1999.
- VELDTRUP D.: *Prosopographische Studien zur Geschichte Oppelns als herzoglicher Residenzstadt im Mittelalter*. Berlin 1995.
- WELTZEL A.: *Das fürstliche Cisterzienserstift Himmelwitz*. Breslau 1895.
- WELTZEL A.: *Das Kollegiatstift zum heiligen Bartholomäus in Ober-Glogau*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” 1896. Bd. 30.
- WELTZEL A.: *Geschichte der Stadt Neustadt in Oberschlesien*. Neustadt 1870.
- WELTZEL A.: *Geschichte der Stadt und Herrschaft Guttentag*. Ratibor 1882.
- WELTZEL A.: *Geschichte des edlen, freiherrlichen und gräflichen Geschlechtes von Praschma*. Ratibor 1883.
- WELTZEL A.: *Zwei Nekrologe: Eduard Cauer und Friedrich von Schirnding*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” 1882. Bd. 16.
- WENDT H.: *Das Falkenberger Land unter den Piasten*. In: *Geschichte der Herrschaft Falkenberg in Oberschlesien*. Hrsg. H. GRAF PRASCHMA. Falkenberg 1929.
- WILIŃSKI K.: *Ceny koni w Polsce średniowiecznej*. „Acta Universitatis Lodziensis. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne”. Seria 1. Folia Historica, Feudalizm 1979, nr 57.
- WITKOWSKI S.: *Kasztelania bytomska w średniowieczu. Zarys problematyki (początki kasztelanii, dzieje polityczne, granice)*. Sosnowiec 2009.
- WITKOWSKI S.: *Własność ziemska w kasztelanii bytomskiej w średniowieczu*. Katowice 2004.
- VON WITZENDORFF-REHDIGER H.J.: *Die Tschammer und die Stosch*. „Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms Universität zu Breslau” 1963. Bd. 8.
- VON WITZENDORFF-REHDIGER H.J.: *Der Ritterliche Adler und der Stadtdler in Schlesien*. „Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms Universität zu Breslau” 1961. Bd. 6.
- WOJCIECHOWSKI L.: *Najstarsze klasztory paulinów w Polsce. Fundacja — uposażenie — rozwój do około 1430 r.* „Studia Claramontana” 1991, nr 11.

- WOJCIECHOWSKI Z.: *Das Ritterrecht in Polen vor den Statuten Kasimirs des Großen*. Breslau 1928.
- WOJCIECHOWSKI Z.: *Prawo rycerskie w Polsce przed statutami Kazimierza W.[ielkiego]*. Poznań 1928.
- WOŁSKI M.: *Ławszowici i Zaroszyce. Z zagadnień genealogiczności rodów rycerskich*. W: *Homines et societas. Czasy Piastów i Jagiellonów. Studia historyczne ofiarowane Antoniemu Gąsiorowskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*. Red. J. BIENIAK. Poznań 1997.
- WOŁSKI M.: *Trzeciocy herbu Strzemię: małopolska rodzina szlachecka XIV—XVI wiek*. Kraków 2005.
- WOTZLAW H.: *Tarnau eine oberschlesische Ortschaft*. Dülmen 1993.
- WOŹNY M.: *Działalność polityczna Bolka V opolskiego w okresie wojen husyckich*. „Wieki Stare i Nowe” 2011. T. 3 (8).
- WOŹNY M.: *Genealogia panów z Lubszy i ich powiązania z innymi rodami szlacheckimi*. W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. ZAWITKOWSKA, A. POBÓG-LENARTOWICZ. Rzeszów 2010.
- WOŹNY M.: *Granice księstwa głogóweckiego w późnym średniowieczu*. „Ziemia Prudnicka” 2008.
- WOŹNY M.: *Problem chronologii w nowszych pracach dotyczących Bolka V. Przebieg wypraw wojennych z początku lat 30. XV w. wraz z uzupełnieniami do itinerarium księcia opolskiego*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2018. R. 73.
- WOŹNY M.: *Problem studiów praskich księcia opolskiego Bolka V*. „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2015. T. 7 (11).
- WOŹNY M.: *Przydomki Bolka V*. „Ziemia Prudnicka” 2009/2010.
- WOŹNY M.: *Rec. M. Mika, Górny Śląsk w dobie wojen husyckich. Przemysłidzi opawscy i raciborscy a rewolucja husycka*. Kraków, Wydawnictwo Avalon, 2015, ss. 155. „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2016. T. 8 (12).
- WOŹNY M.: *Sytuacja prawna ziemi prudnickiej w późnym średniowieczu*. „Ziemia Prudnicka” 2009/2010.
- WÓJCIK M.L.: *...dominus Kolhardus Kancellarius... Czy istniał urząd kanclerza na dworze Władysława, księcia opolskiego (1246—1281)?* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1999. R. 54.
- WÓJCIK M.L.: *Dokumenty i kancelarie książąt opolsko-raciborskich do początków XIV wieku*. Wrocław 1999 (Acta Universitatis Wratislaviensis, no 2170. Historia 139).
- WÓJCIK M.L.: *Herby, hełmy i klejnoty. Uniwersalne i swoiste treści obrazowe pieczęci rycerstwa śląskiego*. W: *Wokół znaków i symboli. Herby, pieczęcie i monety na Pomorzu, Śląsku i ziemi lubuskiej do 1945 roku*. Red. A. CHŁEBOWSKA, A. GUT. Warszawa 2008.
- WÓJCIK M.L.: *Kancelaria Bolesława I opolskiego (1279—1313)*. „Opolski Rocznik Muzealny” 2014, nr 20
- WÓJCIK M.L.: *Od hełmu do herbu — przyczynek do badań nad heraldyzacją znaku rycerstwa śląskiego*. W: *Pieczęcie herbowe — herby na pieczęciach*. Red. W. DRELICHARZ, Z. PIECH. Warszawa 2011.

- WÓJCIK M.L.: *Od Władysława Semkowicza do Tomasza Jurka, czyli sto lat polskich badań genealogicznych nad śląskim rycerstwem*. W: *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce: średniowiecze i czasy nowożytne. Stan badań, metodologia, nowe ustalenia*. Red. W. ZAWITKOWSKA, A. POBÓG-LENARTOWICZ. Rzeszów 2010.
- WÓJCIK M.L.: *Pieczęcie rycerstwa śląskiego w dobie przedhusyckiej*. T. 1—2. Kraków—Wrocław 2018.
- WÓJCIK M.L.: *Prudnik we władaniu panów z Szybowic*. W: *Prudnik w średniowieczu. Studia nad początkami miasta*. Red. W. DOMINIĄK. Prudnik 2016.
- WÓJCIK M.L.: *Średniowieczne pieczęcie rycerstwa śląskiego*. W: *Pieczęcie w dawnej Rzeczypospolitej. Stan i perspektywy badań*. Red. Z. PIECH, J. PAKULSKI, J. WRONISZEWSKI. Warszawa 2006.
- WÓŁKIEWICZ E.: *Capitaneus Silesie. Królewscy namiestnicy księstwa wrocławskiego i Śląska w XIV i XV wieku*. W: *Monarchia w średniowieczu. Władza nad ludźmi, władza nad terytorium. Studia ofiarowane Profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi*. Red. J. PYSIĄK, A. PIENIĄDZ-SKRZYPCZAK, M.R. PAUK. Warszawa—Kraków 2002.
- WÓŁKIEWICZ E.: *Kapituła kolegiacka św. Bartłomieja w Głogówku*. Opole 2005.
- WÓŁKIEWICZ E.: *Kapituła kolegiacka św. Mikołaja w Otmuchowie. Dzieje — organizacja — skład osobowy (1386—1477)*. Opole 2004.
- WÓŁKIEWICZ E.: *Urzędnicy miejscy Nysy do 1618 r.* Toruń 2013.
- WÓŁKIEWICZ E.: *Władysław Opolczyk a duchowieństwo świeckie*. W: *Władysław Opolczyk, jakiego nie znamy. Próba oceny w sześćsetlecie śmierci*. Red. A. POBÓG-LENARTOWICZ. Opole 2001.
- WÓŁKIEWICZ E.: *Rec. J. Horwat, Księstwo opolskie i jego podziały do 1532 r.*, Rzeszów 2002. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2003. T. 58.
- WRONISZEWSKI J.: *Herby rycerskie w średniowiecznej sfragistyce polskiej*. W: *Pieczęcie herbowe — herby na pieczęciach*. Red. W. DRELICHARZ, Z. PIECH. Warszawa 2011.
- WRONISZEWSKI J.: *Wywody szlachectwa w Małopolsce XIV i XV wieku. Kwestia autentyczności najstarszego wywodu z 1335 r.* W: *Homines et societas. Czasy Piastów i Jagiellonów. Studium historyczne ofiarowane A. Gąsiorowskiemu w 60. rocznicę urodzin*. Red. T. JASIŃSKI, T. JUREK, J.M. PIKORSKI. Poznań 1997.
- ZGORZELSKA U.: *Szlachta w terminologii źródeł górnośląskich od XIV do XVI wieku*. W: *Spółczesność Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 3. Red. S.K. KUCZYŃSKI. Warszawa 1985.
- ZGORZELSKA U.: *Z problemów badań nad szlachtą górnośląską w średniowieczu*. W: *Genealogia. Problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*. Red. J. HERTEL. Toruń 1982.

ykaz fotografii, map, tablic

- Fot. 1. Pieczęć Bełdy z Prószkowa (1 X 1365)
Fot. 2. Pieczęć Henryka Śmiła (9 I 1410)
Fot. 3. Pieczęć Henryka Besa (14 XI 1428)
Fot. 4. Pieczęć Jana Długomiła (14 VII 1452)
Fot. 5. Pieczęć Jakuba Rosponowskiego (1 VIII 1459)
Fot. 6. Pieczęć Mikołaja Kotulińskiego (27 IV 1455)
Fot. 7. Pieczęć Wincentego Dreskego (17 X 1457)
Fot. 8. Pieczęć Jakusza bądź Ottona Wołowskiego (20 V 1421)
Fot. 9. Pieczęć Melchiora Wołowskiego (20 V 1421)
Fot. 10. Pieczęć Hinczy Landsberga (22 II 1439)
Fot. 11. Pieczęć Bernarda Skorkowskiego (22 II 1439)
Fot. 12. Pieczęć Krzysztofa Dornheima z (18 II 1443)
Fot. 13. Pieczęć Jana Jelcza Borschnitza (30 X 1457)
Fot. 14. Pieczęć Hinczy Schenke (22 VI 1430)
Fot. 15. Pieczęć Heintza Larysza (25 XII 1419)
Fot. 16. Dokument Jana Besa na Ketzendorfie (28 IV 1458)
Fot. 17. Dokument księcia Bernarda (2 X 1414)
Fot. 18. Dokument księżnej Ofki (24 X 1415)
Fot. 19. Dokument księżnej Ofki (29 IV 1416)
Fot. 20. Dokument Jerzego Stosza z Albrechcic (27 IV 1455)
Fot. 21. Dokument Jakuba Rosponowskiego (1 VIII 1459)
Fot. 22. Dokument księcia Władysława II (23 III 1401)
Fot. 23. Herb Adama Besa z Kujaw z Księgi brackiej w Arlbergu (fotografie 1—23 na wklejce po 468)
- Mapa 1. Okręg opolski w XIV wieku 456
Mapa 2. Okręg opolski w XV wieku (do 1460 roku) 457
Mapa 3. Okręg niemodliński w XIV wieku 458
Mapa 4. Okręg niemodliński w XV wieku (do 1460 roku) 459
Mapa 5. Okręg głogówecki w XIV wieku 460
Mapa 6. Okręg głogówecki w XV wieku (do 1460 roku) 461
Mapa 7. Okręg bialski od początku XIV wieku do 1460 roku 462
Mapa 8. Ziemia prudnicka do 1460 roku 462

- Mapa 9. Okręg strzelecki w XIV wieku 463
- Mapa 10. Okręg strzelecki i południowy fragment okręgu opolskiego w XV wieku (do 1460 roku) 464
- Mapa 11. Okręg oleski od XIV wieku do 1460 roku 465
- Mapa 12. Okręg lubliniecki w XIV wieku 466
- Mapa 13. Okręg lubliniecki w XV wieku (do 1460 roku) 467
- Mapa 14. Okręg sławieński oraz ziemia sośnicowicka od początku XIV wieku do 1460 roku 468

- Tablica 1. Rodzina Besów w XIV w. 90
- Tablica 2. Besowie z Rogowa 94
- Tablica 3. Besowie z Kujaw 99
- Tablica 4. Rodzina z Łambinowic 124
- Tablica 5. Rodzina Dresków 141
- Tablica 6. Rodzina Gierkowiców 152
- Tablica 7. Rodzina Groszowickich 160
- Tablica 8. Rodzina Kępskich 187
- Tablica 9. Rodzina Kórnickich 197
- Tablica 10. Rodzina Laryszów 207
- Tablica 11. Rodzina Laskowskich 209
- Tablica 12. Rodzina Lubszyckich 215
- Tablica 13. Rodzina Prószkowskich 267
- Tablica 14. Rodzina Schnellenwaldów 279
- Tablica 15. Strzałowie z Wierzchu, Mionowa, Grzędzin, Dziełowa i Chechła 301
- Tablica 16. Strzałowie z Rokicia, Raszowej i Małego Rudna 308
- Tablica 17. Rodzina Śmiłów 317
- Tablica 18. Rodzina Świerczków 320
- Tablica 19. Rodzina Temchynów z Borzygniewa 326
- Tablica 20. Rodzina Wołowskich 338

Skorowidz biogramów

1. Adam zwany Thulecz 79
2. Albert Barch 79
3. Albert zwany Cellariusz 80
4. Albrecht Uščilnik z Ligoty 80
5. Andrzej 81
6. Andrzej Sokołów 81
7. Andrzej z Wysokiej 82
8. Babka z Wędryni 82
9. (z) *Bandin* 82
10. Belikowie z Golczowic 83
11. Benesz z Boroszowa 83
12. Bernard z *Lebendorfu* 83
13. Bernard z Zabierzowa 84
14. Besowie 84
15. Biechowscy, (z) Biechowa 101
16. Bieniek z *Oppoyow* 102
17. Bierawscy, (z) Bierawy 102
18. (z) Bierzdan 103
19. Bischofsheimowie 104
20. Bodzanowscy, (z) Bodzanowic 105
21. Bogaccy, (z) Bogacicy 105
22. (z) Bogdańczowic 106
23. Borko Brus 106
24. (z) Borowej Łąki 107
25. Borschnitzowie 108
26. (z) Borycza 110
27. Breitbuchowie 110
28. Budzowscy 112
29. (z) Byczenia 113
30. (z) Bytkowa 113
31. Chorulińscy, (z) Choruli 114
32. Christian z Krobusza 115
33. Citko 115

34. Colmasowie 115
35. Commerau 117
36. Czamborowie 117
37. (z) Czartkowic 124
38. (z) Czech 125
39. (z) Czeczowa 127
40. Czelmowie 128
41. Czewebrut 128
42. (z) Czindal 129
43. Destprim z Kobylej Głowy 129
44. Długomiłowie 130
45. Dobiesz z Góry 133
46. Dobko ze Sławic 133
47. (z) Dobrodzienia 134
48. (z) Dolnej 134
49. Dornheimowie 134
50. Dreske 136
51. Dzierśław z Dąbrówki 142
52. (z) Dziewkowic 143
53. Elsterbergowie 143
54. Falkenbergowie 144
55. Febron Ostrowski 144
56. Franciszek z Ligoty 145
57. Franciszek Węgier 145
58. Fredmann Kühmeister 145
59. Friedlandzcy, z Friedlandu 146
60. Fromold Stercza 146
61. Gaszowcowie z Łozmierzy 147
62. Gerlachsheimowie 149
63. Gertko z *Dencz* 150
64. Gezo 150
65. Gierkowice 150
66. Glisthogo 152
67. Gorzowscy (Landsbergowie), (z) Gorzowa 153
68. (z) Grabowa 155
69. (z) Grodziska 155
70. Gronowiccy, (z) Gronowic 156
71. Groszowiccy, (z) Groszowic 157
72. Grzyniczowie 160
73. Guiczko z Gorzkowa 161
74. Hanko z Uszyc 161
75. Haugwitzowie 161
76. Heintz z *Crastolwicz* 163

77. Henryk z Domanic 163
78. Henryk Kranski 164
79. Henryk Kuropas 164
80. Henryk Nostiz 165
81. Henryk z Rakowa 165
82. Henryk Rosenaw z Reńskiej Wsi 166
83. Henryk z Śmicza 166
84. Herburt Felsztyński (Füllstein) 167
85. Hincza z Dąbrowy 168
86. Hincza Kostka z Małego Kalinowa 168
87. Hinko 168
88. Huczko z Miechowic 168
89. Imbram z Poczołkowa 169
90. Irrenbergowie 169
91. Jakub Rokicia 170
92. Jakusz 170
93. Jakusz i Jędrzej 170
94. Jakusz z Kłodoboku 171
95. Jakusz z Siołkowic 171
96. Jan 171
97. Jan 171
98. Jan Baran 172
99. Jan Benkwicz 172
100. Jan Bielik z Wędryni 172
101. Jan Biler 172
102. Jan Heller 173
103. Jan z Jasienia 173
104. Jan z *Melbaum* 173
105. Jan Meylir 173
106. Jan Meysnerdorf 173
107. Jan Mezebor 174
108. Jan z Milic 174
109. Jan z Nowej Wsi 174
110. Jan z Rzeczyc 175
111. Jan ze Zwiastowic 175
112. Jankowiccy, (z) Jankowic 176
113. Janusz *Polmese* 177
114. Jarosław 177
115. Jarosław Czonek 177
116. Jasiek 178
117. Jasiek 178
118. Jasiek z Czyżowic 178
119. Jasiek Kustra 179

120. (z) Kadłubca 179
121. Kamieńcowie, (z) Kamienia 179
122. Kiczkowice 182
123. (z) Kielczy 184
124. Kępscy, (z) Kępy 184
125. Klemens zwany Gąsiorek 188
126. Klich z Zalesia 188
127. (z) Klucznika 188
128. Kobyłeńscy, (z) Kobylna 189
129. Kokorzowie 189
130. Konrad z Lipna 191
131. Kotulińscy, (z) Kotulina 191
132. Kozłowsky 193
133. Kórnicy, (z) Kórnicy 194
134. (z) Krapkowice 197
135. Kreppendorffowie 198
136. Krępniacy, (z) Krępny 199
137. Krzywosądowie z Uszyc 200
138. Kuncze zwany Zenk 200
139. Kunczko z Rine 200
140. Kühschmalzowie 201
141. Laryszowie z Glesina 202
142. Laskowscy, (z) Laskowice 208
143. (z) Lasowice 210
144. Lauke z Cestitz 210
145. Liebentalowie z Langebrücke 211
146. Lubczycy, (z) Lubczy 212
147. Lucko Kominicz 216
148. Ludwik z Dobrej 216
149. Łabędzy, (z) Łabęd 217
150. (z) Łagiewnik 217
151. Łagowscy, (z) Łagowa 217
152. Łączowie z Rynarcic 221
153. Łęccy, (z) Łąki 222
154. Łowoszewscy, (z) Łowoszoła 225
155. Machmy z Pozewilkewicz 225
156. Maciej z Goszczowice 225
157. Marcin Kobic z Chrzęszczyc 226
158. Marcin Oderberg 226
159. Marcin Swenske 226
160. Marek Jochs z Markowa 227
161. Marquart z Torassin 227
162. Melchior z Magnuszowice 227

- 163. Merbot Rebbe 228
- 164. Michał Orkisz 228
- 165. Michał Wilczyc 228
- 166. *Michilwicz* 228
- 167. Miczek 229
- 168. Miczek Furrer 229
- 169. Miczek z Heinrichsdorfu 230
- 170. Miczek z Koźła 230
- 171. Miczek Smarcz 230
- 172. (z) Mieszna 230
- 173. Mikołaj 230
- 174. Mikołaj Anolta 231
- 175. Mikołaj Bochenek 231
- 176. Mikołaj Dachs 231
- 177. Mikołaj z Dobrzienia 231
- 178. Mikołaj Hund 232
- 179. Mikołaj Imbramowicz 232
- 180. Mikołaj Jantos 232
- 181. Mikołaj z Kochcic 232
- 182. Mikołaj Kulnik z Polskiego Łanu 233
- 183. Mikołaj Langaw 233
- 184. Mikołaj Lemberg 233
- 185. Mikołaj z Lublińca 234
- 186. Mikołaj Nos 234
- 187. Mikołaj z Opola 235
- 188. Mikołaj z Piotrowa 235
- 189. Mikołaj Polak z Sierakowa 235
- 190. Mikołaj z Rosdorfu 235
- 191. Mikołaj z Rozkochowa 236
- 192. Mikołaj Seidlitz 236
- 193. Mikołaj z Siemianowic 236
- 194. Mikołaj von der Wojke 237
- 195. Mikołaj Weloch 237
- 196. Mikosz z Ciepeliowic 237
- 197. Mikosz z Lipowa 237
- 198. Mochowscy, (z) Mochowa 237
- 199. Mojek z Kalinowa 238
- 200. Nagodowscy 239
- 201. (z) Nakła 239
- 202. Narempsky 240
- 203. Nawoje z Ligoty 240
- 204. Nawoje z Wielkiego Rudna 242
- 205. Nebelschützowie 242

- 206. Nescape 243
- 207. (z) Niepaszyc 243
- 208. (z) Niewodników 244
- 209. Ninogniew 245
- 210. (z) Ochmand 245
- 211. Oderscy, (z) Odry 246
- 212. Oławscy, (z) Oławy 248
- 213. Onsz z Górki 248
- 214. (z) Otmic 249
- 215. (z) Otoku 249
- 216. Otton Czuchtendorf 249
- 217. Pangowie 250
- 218. Paszek z *Sagen* 251
- 219. Paweł z Wierzbia 251
- 220. Pich z Jejkowic 252
- 221. Piotr 252
- 222. Piotr Botler 252
- 223. Piotr Buchwald 252
- 224. Piotr Dambrowa z Gubina 252
- 225. Piotr z Ekebrechtsheyde 253
- 226. Piotr Gumprecht von Schlieben 253
- 227. Piotr Hecht 254
- 228. Piotr Hertung 254
- 229. Piotr Opal zwany Jeregnowski 254
- 230. Piotr z Parszowic 255
- 231. Piotr z Pawłowic 255
- 232. Piotr Reisewitz 255
- 233. Piotr Smolic 255
- 234. Piotr Tschonke 256
- 235. (z) Pisarzowic 256
- 236. (z) Pleśnicy 256
- 237. (z) Pławniowic 257
- 238. Płochta 257
- 239. Pniewscy 258
- 240. Pogorzele 258
- 241. (z) Ponożowic 259
- 242. Poznowiccy, (z) Poznowic 259
- 243. (z) Półwi 260
- 244. (z) Prądów 261
- 245. Prószkowscy, (z) Prószkowa 261
- 246. (z) Prusków 267
- 247. Przech von Schörn 268
- 248. Przemko 269

- 249. Przybek 269
- 250. Quasowie 270
- 251. Raczko z Rańska 270
- 252. Radawscy, (z) Radawia 271
- 253. Rankor Straszy 272
- 254. Rosponowscy 272
- 255. Rulonowie 274
- 256. Ruszkowscy, (z) Ruszkowa 275
- 257. Rzepkowscy 275
- 258. Sarnowscy 276
- 259. Schafferowie 276
- 260. Schalemke 277
- 261. Schenke 277
- 262. Schnellewaldowie 278
- 263. Schoffowie 279
- 264. Siedleccy, (z) Siedlec 280
- 265. Sierakowscy, (z) Sierakowic 282
- 266. Sieronowiccy, (z) Sieronowic 283
- 267. (z) Skarbieszowa 283
- 268. Skorkowscy, (ze) Skorkowa 284
- 269. (z) Skorogoszczycy 286
- 270. Slizowie 286
- 271. (z) Sławięcic 287
- 272. Solzczclemen 287
- 273. Stangowie 287
- 274. Stanisław 289
- 275. Stanisław z Żędowic 289
- 276. Staniszczejewscy, (z) Staniszcza 290
- 277. Stefan Aleksander z Sośnicowic 290
- 278. Stoszowie 291
- 279. Struchowie 294
- 280. Strzałowie (Strzelowie) 294
- 281. (z) Suchej 309
- 282. Swenkefeldowie 311
- 283. Syselowie z Raławic 311
- 284. Szramowie 312
- 285. Szymieszowscy, (z) Szymieszowa 312
- 286. Szymon z Hawy 312
- 287. Ścibor z Wachowa 313
- 288. Śmiłowie z Chróściny 313
- 289. Świerczkowie 317
- 290. Temchynowie z Borzygniewa 320
- 291. Teodoryk z Lubicza 326

- 292. Tomek z Koszęcina 326
- 293. Ulryk Falkenheim 327
- 294. Uniejowie 327
- 295. Wacław 328
- 296. Wacław Ackerman 328
- 297. (z) Walcerzowic 328
- 298. Warłowsy, (z) Warłowa 329
- 299. Wawrzyniec z Głogowca 330
- 300. Wernek 330
- 301. (z) Wędryni 330
- 302. Wierzbnowie z Kępy 331
- 303. Wiktor z Mierzyc 331
- 304. Wilczek z Kobylc 332
- 305. (z) Wilków 332
- 306. Willan Ogon z Chrzęszczyc 333
- 307. Wincenty z Grzebkowic 333
- 308. Wincenty Ransberg ze Steblowa 334
- 309. Wipplerowie 334
- 310. (z) Witosławic 335
- 311. (z) Wojska 335
- 312. Wołowsy, (z) Wołowa 336
- 313. Woldanowie 339
- 314. Wronowsy, (z) Wronowa 339
- 315. (z) Wrzosek 340
- 316. (z) Wysokiej 340
- 317. Zakrzowsy, (z) Zakrzowa 341
- 318. Zakrzowsy, (z) Zakrzowa 341
- 319. Zbrożek 342
- 320. (z) Zdziechowic 342
- 321. Zedlitzowie (Czedlitzowie) 342
- 322. (z) Zębowic 342
- 323. Zwojsy, (ze) Zwozu 343
- 324. Zyghard z Lichyni 345
- 325. Żabka 345
- 326. Żegota 346
- 327. Żyrowsy, (z) Żyrowy 346

Maciej Woźny

**The knights of Opole
before the second half of the 15th century**

S u m m a r y

Since the beginning of the 15th century, the Duchy of Opole went through subsequent stages of division into smaller duchies and repeated consolidation and division between the representatives of the Opole Piast dynasty. In turn, the local knights, who often held land in different regions of the land, needed to adapt to the changing districts.

The first chapter discusses the division of the Duchy of Opole between the particular dukes. The borders of the administrative districts were in constant flux. It was also possible to notice the influence of knights possessing estates located along the borders on the subsequent shapes of the district border.

Chapter two discusses the issues of terminology applied to the knights. It notices similar tendencies in nomenclature with regard to the act of bestowing knighthood to other regions of Europe. The chapter also discusses the censure of knighthood.

Chapter three is devoted to the composition and distribution of the knights of Opole. In the studied duchy, it was possible to identify more than three hundred families, of which in many cases there are only singular known representatives remaining. It is, therefore, difficult to assess the precise number of that social group in the studied area.

Within the studied period of time, two families — the Bes family and the Strzała family — significantly surpassed other families when it comes to their wealth as well as, with time, their importance. The majority of the local families had medium or small (one village) estates, which could be extended through endowment from the local sovereign and subsequent purchase of land, coming to form a small complex of family holdings. This type of family development, which owed their prosperity to the duke, was a rarity according to the sources. For faithful service, local rulers rewarded knights with castles or towns. The knights owed predominantly allodial land and estates, even though some sources point to the existence of several estates which functioned as fiefdoms. Moreover, those families who arrived at the area from outside were in minority on the lands of the Opole Piast dynasty.

Chapter four concerns the public activity of the knights of Opole. In a hundred and fifty years, the Duchy of Opole, similarly to the rest of Silesia, experienced significant changes in the structure of court and administrative offices. In the beginning of the 14th century, the most important official was the high bailiff, equivalent to the Silesian office of the palatine. The sources mention also the offices of the court justiciary, the master of the hunt, the deputy master of the hunt, and the procurator. In the second half of the 14th century, this hierarchy went through a gradual transformation, depending on the duchy. The most important office at court became the office of the marshal or chief steward. He was in charge of the treasurer, the master of the hunt, the deputy

master of the hunt, the head chef and the chamberlain, whose function was reduced to managing the court servants. Apart from that, the chancellery also formed a part of the court office, though it was expanded only during the reign of Władysław II, who employed a chancellor. At other courts, those who worked at the chancellery were known as writers or notaries.

The administrative offices underwent transformation as well. At the turn of the 14th century, the duchy was divided into castellanies, governed by a castellan. The local estates of the duke were managed by the steward. In time, the function of the castellan was diminished, while the official himself was more often known as a burgrave. Castellanies were substituted with districts. In this new administrative system, the most important office, apart from the duke himself, was that of a district head. He managed the stewards of local estates, justices of the peace as well as the burgraves who managed the castle and its crew.

Maciej Woźny

Oppelner Rittersum bis Mitte des 15. Jahrhunderts

Zusammenfassung

Das Herzogtum Oppeln durchlief seit Beginn des 14. Jahrhunderts nachfolgende Phasen der Aufteilung in kleinere Herzogtümer und es kam zu Wiedervereinigungen und Aufteilungen unter Vertretern der Oppelner Piasten. Unter diesen Bedingungen musste sich das örtliche Rittersum wiederfinden, die manchmal über Güter in verschiedenen Gebieten verfügten.

Das erste Kapitel behandelt die Aufteilungen des Herzogtums Oppeln unter einzelnen Herzogen. Die Grenzen der Verwaltungseinheiten unterlagen zweifellos den Veränderungen. Man kann den Einfluss des ritterlichen Besitzes von dicht gelegenen Grenzkomplexen auf die spätere Form der Bezirksgrenze beobachten.

Im zweiten Kapitel werden solche Aspekte besprochen, die im Zusammenhang mit der Terminologie stehen, die in Bezug auf das Rittersum verwendet wurde. Im Hinblick auf Ritterschläge werden ähnliche Tendenzen wie in anderen Regionen Europas festgestellt. Das Augenmerk richtet sich auch auf die ritterliche Rüge.

Das dritte Kapitel widmet sich der Zusammensetzung und Versiedlung des Oppelner Rittersums. Im untersuchten Herzogtum ist es möglich, etwas mehr als 300 Familien zu identifizieren, von denen in vielen Fällen nur einzelne Vertreter bekannt sind. Es ist schwierig, die Größe dieser sozialen Gruppe im genannten Herzogtum klar zu bestimmen.

Im gesamten Untersuchungszeitraum übertrafen erheblich zwei Familien — Bes und Strzała — andere an Gütern und mit der Zeit auch an Bedeutung. Die meisten Oppelner Familien verfügten über mittlere oder kleine Güter (als Einzeldörfer), die durch Schenkungen des Herrschers und nachfolgende Anschaffungen vergrößert werden konnten, wodurch ein kleiner Komplex von Familiengütern entstand. Diese Art der Karriere der Familie, die ihren Erfolg dem Herzog verdankte, war jedoch angesichts der erhalten gebliebenen Quellen selten. Für den treuen Dienst vergaben die Herrscher auch die Burgen an Ritter, eine andere Form des herzoglichen Preises war das lebenslange Stadtgeschenk. Die Ritter besaßen Dörfer hauptsächlich gemäß dem allodialen Recht, obwohl auch die Informationen über die Übertragung von bestimmten Gütern laut dem Lehnrecht in den Quellen erhalten bleiben. Die Familien, die als von außen angekommen bezeichnet werden können, bildeten eine Minderheit unter den Familien in den Gebieten der Oppelner Piasten.

Das vierte Kapitel befasst sich mit der öffentlichen Tätigkeit der Oppelner Ritter. Im Herzogtum Oppeln kam es wie in anderen schlesischen Herzogtümern im Laufe von 150 Jahren zu Änderungen in der Struktur der Hof- und Verwaltungsämter. Zu Beginn des 14. Jahrhunderts galt der höchste Oberkämmerer als der wichtigste Beamte, in Schlesien wurde er mit dem Amt des Palatins gleichgesetzt. In den Quellen erschienen auch die Personen, die eine Stellung als Hofrichter, Jägermeister, Unterjägermeister und Verwalter bekleideten. Mitte des 14. Jahrhunderts wurde

diese Struktur geändert (in einzelnen Herzogtümern erfolgte dies zu unterschiedlichen Zeiten). Der wichtigste Beamte am Hof des Herzogs war ein Marschall oder ein Hofmeister. Ihm waren Schatzmeister, Jägermeister, Unterjägermeister, Küchenmeister und Kämmerer unterstellt, dessen Funktion höchstwahrscheinlich darauf reduziert wurde, dass er den Hofdienst verwaltete. Ein Teil des Hofes war auch eine Kanzlei, die nur während der Regierungszeit von Władysław II. ausgebaut wurde, bei dem der Kanzler erschien. An anderen Höfen wurden die Angestellten einer Kanzlei als Schreiber oder Notare bezeichnet.

Die Änderungen traten auch in der Verwaltung auf. Zu Beginn des 14. Jahrhunderts wurde das Herzogtum in Kastellaneien aufgeteilt, an deren Spitze ein Kastellan stand. Der Pförtner verwaltete die örtlichen Güter. Im Laufe der Zeit wurden die Funktionen des Kastellans erheblich eingeschränkt, und sogar der Angestellte wurde häufiger als Burggraf bezeichnet. Die durch die Gebiete ersetzten Kastellaneien verschwanden. In der neuen Verwaltungsstruktur war der Hauptmann der wichtigste Beamte, der den Herzog vertrat. Ihm unterstanden Fronvögte, die die örtlichen Güter verwalteten, Landrichter und Burggrafen, die die Burg verwalteten und deren Besatzung leiteten.

Na okładce:

APO. Akta miasta Nysy, nr 192 (fot. Archiwum Państwowe w Opolu)

Redaktor

Katarzyna Wyrwas

Korektor

Joanna Zwierzyńska

Projektant okładki, układu typograficznego oraz łamanie

Paulina Dubiel

Redaktor inicjujący

Michał Kompała

Nota copyrightowa obowiązująca do 31.12.2021:

Copyright © 2020 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Wszelkie prawa zastrzeżone

Sprzysiamy otwartej nauce

Od 1.01.2022 publikacja dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0).

Wersja elektroniczna zostanie opublikowana w formule wolnego dostępu w Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego www.rebus.us.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0002-4345-0082>

Woźny, Maciej

Rycerstwo opolskie do połowy XV wieku /

Maciej Woźny. - Katowice : Wydawnictwo

Uniwersytetu Śląskiego, 2020

<https://doi.org/10.31261/PN.3986>

ISBN 978-83-226-3887-3

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-3888-0

(wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Wydanie I. Liczba arkuszy drukarskich **31,75 + 0,75** (wklejka). Liczba arkuszy wydawniczych **32,0**. PN **3986**. Cena **114,90 zł** (w tym VAT). Publikację wydrukowano na papierze **offsetowym klasy III 90 g/m²**. Do składu użyto krojów pisma **Karina**, **Karina Sans** (autorstwa Veroniki Burian & José Scaglione) / **TypeTogether** oraz **Troya EFN** (tytuły) i **Signal EFN** (inicjały). Druk i oprawę wykonano w drukarni Volumina.pl Daniel Krzanowski (ul. Księcia Witolda 7—9, 71-063 Szczecin)

Cena 114,90 zł (w tym VAT)

ISBN 978-83-226-3887-3

9

788322 638873

Więcej o książce

